ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1
MARDI
1er OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.125 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.125

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԻՂԱՏՈՍԸ ԿԵՆԴԱՆԻ Է ՄԻՇՏ

Բ.

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Լիբանանահայ Համալսարանականներու Միութեան Մարմինը՝ կազմուած քաղաքական չորս կազմակերպութեանց եւ կրօնական երեք յարանուանութեանց պատկանող ինը Ուսանողական Միութիւններէ, ներկայ տարուան Ապրիլ 22ին, Մեծ Եղեռնի 59րդ տարեդարձին առթիւ երկու Ցուցագիրներ խմբագրելով յանձնեցին՝ առաջինը Լիբանանի Թուրք դեսպանին (թուրքերէն եւ անգլերէն), երկրորդը ՄԱԿի լիբանանեան կեդրոնի պատասխանատուին:

Պէյրութի մեր Հայրենակիցները այս առթիւ պատկառելի թափօր կազմած ցոյցեր կատարեցին Թրքական դեսպանատան եւ ՄԱԿի կեդրոնին առջեւ:

Երկու Ցուցագիրներն ալ կը բողոքէին ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնաժողովին Մարտ 6ի նիստին մէջ «Ցեղասպանութեան» առնչմանումին ծանօթ 30րդ պարբերութեան ջնջումին մասին Թուրքիոյ ներկայացուցիչ Օսման Օլչայի ելոյթին դէմ: Այս վերջինը առանց կարմրելու կը յայտարարէր, որ «Առաջին աշխարհամարտի ընթացքին ջարդի ո՛չ մէկ արարք գործադրուած է Թուրքերու կողմէ Հայերու վրայ, այլ ձեռք առնուած են կարգ մը ապահովութեան միջոցառումներ, ինչպէս աքսոր եւ տեղահանութիւն»:

Հայ ուսանողները կը պահանջէին «Թուրք իշխանութիւններէն պատմական իրողութեանց անմիջական եւ պաշտօնական սրբագրութիւնը, որպէսզի չխաթարէ համաշխարհային սկզբունքներու բարձր հեղինակութիւնը»:

ՄԱԿին ուղղուած Ցուցագիրը ցաւ կը յայտնէր, որ կարգ մը Պետութիւններ, որոնք անցեալին առաջիններն են եղած դատապարտելու Թուրքիան եւ անոր ոճրային արարքը, այսօր կ՚ուրանան իրողութիւնները եւ թիկունք կը կանգնին թրքական փորձերուն Եղեռնը ուրանալու համար: Կը յիշէր նաեւ, որ մինչ ՄԱԿի ԻՒՆԵՍՔՕՆ իր գուրգուրանքին առարկայ դարձուցած է աշխարհի տարածքին գտնուող մշակութային կոթողներն ու տաճարները, ի՞նչպէս կը պատահի, որ անոր աչքէն վրիպած է քանդումը այն թանկարժէք կոթողներուն, որոնք կը գտնուէին Հայկական բռնագրաւուած հողերուն վրայ:

Հարկ չկայ ըսելու, որ առանց պատասխանի մնացած են զոյգ Ցուցագիրները:

Եւ ահա՛ վերջին դիմումը, որ կուգայ անգամ մը եւս հաստատելու թէ իրաւունքը զօրաւորինն է եւ արդարութիւնը տեղ չունի քաղաքականութեան մէջ:

Հ. Յ. Դ. Միացեալ Նահանգներու 81րդ Պատգամաւորական Ժողովին անունով ներկայ տարուան Յուլիս 5ին 30 հոգինոց պատուիրակութիւն մը Ուաշինկթընի մէջ հանդիպում կ՚ունենայ Արտաքին Նախարարութեան պատասխանատուներուն հետ: Այս վերջինները բացասական եւ խուսափողական պատասխաններ կուտան 30րդ պարբերութեան ջնջումին եւ Թուրքիոյ Հայոց իրաւունքներու բռնաբարման մասին պատուիրակութեան ուղղած հարցումներուն:

Ինքնարդարացման համար ամերիկացի պաշտօնատարները կառչած են «ոչ-միջամտութեան» սկզբունքին, ճիշդ ինչպէս դժբախտ Տէյվիս Ռոճըրս պարզած էր իր 1974 Յունուար 31ի նամակով՝ ուղղուած Միացեալ Նահանգներու Հայ Ազգային Մարմինին: Ու աւելցուցած են, որ ամերիկեան կառավարութիւնը աւելի նախապատուութիւն կուտայ «ոչ – միջամտութեան» քան « ազգերու ինքնորոշման » սկզբունքին, որովհետեւ Ուաշինկթընի քաղաքականութիւնը հետամուտ է երկիրներու ներկայ գոյավիճակի պահպանման եւ ոչ թէ՝ անոնց անդամահատման: Չեն ուզած հաւատալ, որ Թուրքիոյ Հայերը ճնշումի ենթակայ են, ընդհակառակն հաւաստած են, որ լաւ իրենց տեղեկութեանց, անոնք «կը վայելեն շատ մը իրաւունքներ»:

Ուրեմն, կացութիւնը շատ պարզ է: 1947ի «Թրումընի վարդապետութենէն» ի վեր Ուաշինկթընի կառավարութիւնը ճըշդած է իր դիրքը Թուրքիոյ հանդէպ: Մանաւանդ երբ Քիսինկըր ձեռք առաւ Ամերիկայի արտաքին քաղաքականութեան ղեկը, Թուրքերը բոլորովին չփացան, արհամարհեցին մեկոնի մշակման արգելքը եւ քաջալերուեցան Կիպրոսը բռնագրաւելու համար:

Ցարդ վեց միլիոն տոլար մտած է Անգարայի գանձային տակառը: Թուրքերը ճարպիկ են: Միջոցը պիտի գտնեն կրկին դրամ առնելու, հակառակ ամերիկեան Խորհրդարանի որոշման: Մոսկուայի դիմելու «շանթաժ»ը յաջող ու շահաւոր արդիւնք տուած է միշտ երկու լարի վրայ խաղալու գաղտնիքն ունեցող Թուրքերուն:

Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի, Հայ Ազգային Մարմնի, Լիբանանահայ Համալսարանականներու, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատգամաւորական Ժողովի եւ հայկական այլ կազմակերպութեանց կողմէ կատարուած անմեղ դիմումները ո՛չ մէկ դրական արդիւնքի յանգած են: Ակներեւ է մանաւանդ ամերիկեան կառավարութեան չկամութիւնը:

Ի՞նչ պիտի պատահի վաղը, երբ երեք հայ կուսակցութեանց Միացեալ Ճակատը քաղաքական, հողային պահանջներ ներկայացնէ Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակին առթիւ:

Ո՞ղջ ըլլայ «ոչ–միջամտութեան» ամենազօր սկզբունքը:

Պիղատոսը կենդանի է միշտ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ՉԷ ԳՏԱԾ

Միջազգային մամուլն ու դէպքերը համաձայն են հաստատելու, թէ Փորթուկալ շաբաթավերջին քաղաքացիական կռիւներու եւ բախումներու սեմին կը գտնուէր: Տագնապը, որուն առաջքն առնուեցաւ, ծայր առաւ, երբ աջակողմեան տարրեր կոչ ուղղեցին ժողովուրդին, որպէսզի Լիզպոնի մէջ Շաբաթ օր «լուռ մեծամասնութիւն»ը խաղաղ ցոյց կատարէ՝ զօրավիգ կենալու համար երկրին նախագահին: Այս վերջինը՝ Զօր. Սփինոլա թէեւ երբեք չէր դիմած պահպանողական տարրերուն, որպէսզի հրապարակային ցոյցով մը զօրավիգ կենան իրեն, սակայն Սեպտեմբեր 10ին պահանջած էր, որ «լուռ մեծամասնութիւնը» արտայայտուի: Այսպէս, կը նախատեսուէր, որ Շաբաթ օր քանի մը հարիւր հազար Փորթուկալցիներ, երկրին բոլոր շրջաններէն, Լիզպոն գալով խաղաղ ցոյց մը պիտի կատարէին: Միւս կողմէ, սակայն, Փորթուկալի ձախ կուսակցութիւնները՝ համայնավար, ընկերվարական, ինչպէս նաեւ ծայրայեղ ձախեր ահազանգ կը հնչեցնեն՝ հրաւիրելով իրենց համախոհները, որպէսզի պատնէշներ կանգնեցնեն Լիզպոնի մուտքի ճամբաներուն եւ թոյլ չտան «ֆաշիստ»ներուն ցոյց կատարել: Բանակի տեղեկատուութեան մարմիններն ալ իմացած են, թէ մեծ քանակութեամբ զէնք կը բաժնուի եւ ծայրայեղ աջակողմեաններ ծրագրած են ցոյցը պետական հարուածի վերածել՝ իշխանութիւնը ձեռք առնելու մտադրութեամբ: Բանակը զէնք գրաւած է ամէն տեղ եւ խուզարկութիւններ կատարուած են, որոնց ընթացքին զէնքեր ձեռք ձգուած են:

Զօր. Սփինոլա մինչեւ վերջին պահուն չէ ուզած արգիլել ի նպաստ իրեն տեղի ունենալիք ցոյցը: Որոշ լուրերու համաձայն բանակի շարժման ղեկավար սպաներ բախում ունեցած են զօրավարին հետ: Ձայնասփռուած հաղորդագրութեամբ մը շեշտուած է, թէ Զօր. Սփինոլա, Զօր. Քոսթա Կոմէզ (սպայակոյտի պետը) եւ բանակի շարժման ղեկավարները միջոցներ ձեռք առած են պահպանելու եւ զօրացնելու համար երկրին «ժողովրդավարութիւնը»: Համաձայն կարգ մը աղբիւրներու երեք հարիւրէ աւելի աջակողմեան ղեկավարներ ձերբակալուած են եւ տասնեակ մը զինուորականներ, որոնց մէջ քանի մը զօրավարներ պաշտօնազրկուած կամ հանգստեան կոչուած են:

Դէպքերու կարծիքով Զօր. Սփինոլայի դիրքը խախտած է եւ բանակի ձախակողմեան սպաներ հաստատած են, թէ երկրին իրական ղեկը իրենց ձեռքը կեդրոնացած է:

Քանի մը տողով

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ մասնակի ընտրութեանց, Կիրակի օր վեց նախկին նախարարներ թեկնածու էին: Անոնցմէ երկուքը՝ Մէսմէր եւ Կիշառ վերընտրուեցան: Մնացեալ չորսերը՝ Կենա, Թոռէ, Ֆոնթանէ, Լըքա համեմատականի մնացին:

ՀՌՈՄԻ մէջ Պապը բացումը կատարեց եպիսկոպոսներու Սինոդոսին: Պօղոս Զ. հիւանդ է եւ մեծ ճիգ թափած է խօսելու ատեն, մնաց որ Եկեղեցին ալ իր տագնապը կ՚ապրի եւ չի բաւեր ճշդել թէ «Եկեղեցւոյ պատգամը չի կրնար սահմանափակուիլ ընկերաբանական կամ քաղաքական գործունէութեան մը»: 207 եպիսկոպոս կը մասնակցին ժողովին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ գումարուեցաւ Հինգերու ժողովը, որու ընթացքին գըլխաւորաբար քննուեցաւ քարիւղի հարցը՝ գիներու յարաճուն յաւելումին կապակցութեամբ: Հինգերը՝ Մ. Նահանգներ, Անգլիա, Ֆրանսա, Դաշնակցային Գերմանիա եւ Ճափոն քարիւղի սպառումի մեծագոյն երկիրներն են: Մանրամասնութիւններ չկան ժողովի որոշումներուն մասին:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԸ

Այսօր, Հոկտեմբեր 1, լրացաւ — արդէն — Շահան Շահնուրի մահուան քառասունքը:

«Յառաջ» չկրցաւ սակայն յարգել այս թուականը լոյս ընծայելու համար, գրագէտին յիշատակին նուիրուած 8 էջնոց իր բացառիկը, որ կը կարօտի խմբագրական եւ տպագրական որոշ աշխատանքի:

Այդ թիւը կը յուսանք լոյս ընծայել քանի մը շաբաթէն, հաւանաբար Նոյեմբեր մէկին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 23)

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ «Արարատ» 2ի դէմ 3 կէտով պարտութեան մատնած է տեղւոյն «Դինամօ» խումբը:

Մոսկուացիները սկիզբէն իսկ աշխուժօրէն հակած են Երեւանցիներու կեդրոնի յարձակող Մարգարովի վրայ: Հսկողութիւնը կատարած են Բաալայեւ եւ Նիկուլին: Մրցակից խումբին նպատակը եղած է թոյլ չտալ Մարգարովի՝ յարձակումներ կատարել եւ կոլեր նշանակել: Այս «ռազմավարութիւնը» յաջողած է, քանի որ Մոսկուացիները առաջին կիսախաղին կոլ մը նշանակած են:

Երկրորդ կիսախաղին առաջին կոլը կրկին Մոսկուացիները նշանակած են: Արարատցիները ըմբռնելով, թէ այս ձեւով մրցումը կորսնցնելու վտանգին տակ կը գտնուին, փոփոխութիւն մտցուցած են իրենց կազմին մէջ: Ն. Սիմոնեան դաշտ իջեցուցած է արագավազ Ղազարեանը: Արարատցիներու յարձակումները զօրաւոր դարձած են եւ Ղազարեան մրցումի 67րդ վայրկեանին կոլ մը նշանակած է: Շուտով Անդրէասեան երկրորդ կոլով մը հաւասար արդիւնքի հասցուցած է կէտերը՝ 2-2:

Այնուհանդերձ, Արարատցիները շարունակած են յարձակիլ եւ խաղի վերջաւորութենէն երեք վայրկեան առաջ երրորդ կէտ մըն ալ նշանակելով յաղթանակը ապահոված են:

×

«ԳԻՔՈՐ» ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի պաստառներուն վրայ դարձեալ կը ցուցադրուի «Գիքոր» ժապաւէնը, ըստ Յ. Թումանեանի համանուն պատմուածքի: Քսանական թուականներուն նկարահանուած այդ ժապաւէնը հայ արուեստագէտներու վերջին «համր» ժապաւէնն է: Անոր մէջ կը ներկայացուի առեւտրական քաղաքի յորձանքին մէջ զոհուած գեղջուկ տղու մը ողբերգական պատմութիւնը: «Գիքոր»ի ցուցադրութեան կը նախորդեն շարժանկարի տեսաբաններու մեկնաբանութիւնները շարժանկարի արուեստի հիմնադրութեան պատմութեան մասին, Հայաստանի մէջ:

ԿԷՕԹԷԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կէօթէի ստեղծագործութիւններու հայերէն թարգմանութիւնները սկսած են ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին: Թէեւ, ինչպէս յետագային պարզուած է, այդ ժամանակաշրջանէն առաջ ալ թարգմանութիւններ կատարուած են:

Խ. Աբովեան արդէն 1831ին թարգմանած է Կէօթէի «Անտառի արքան» բալադը, որ, սակայն, լոյս տեսած է միայն 1940ին, Երեւան տպուած Աբովեանի երկերու հաւաքածոյին մէջ:

1868ին Զմիւռնիոյ մէջ լոյս տեսած է Կէօթէի արձակ գործերէն «Վերթէր»ի առաջին հայերէն թարգմանութիւնը: Այդ թուականէն սկսեալ՝ նոր թարգմանութիւններու եւ անոնց վերհրատարակութիւններու ճամբով, հայ գրական – հանրային միտքը հաղորդակից դարձած է գերման գրագէտին զարմանալի աշխարհին, անոր հանճարին: Հայ ընթերցողը համաշխարհային գրականութեան միւս գոհարներուն հետ, իր սեղանին վրայ ունեցած է Կէօթէի «Քլավիքօ», «Ֆաուսթ», «Հերման եւ Տորոթէն», «Էկմոնտ», «Թորկվատօ Թասսօ», «Ստելլա» եւ «Իփիգենէ»:

«Վերթէր»ը առանձին գիրքով լոյս տեսած է Մատթէոս Մամուրեանի թարգմանութեամբ: Իր թարգմանութեան յառաջաբանին մէջ անուանի մտաւորականը բացատրած է թարգմանութեան շարժառիթը. «Վերթէր ամէն սիրակէզ թշուառ սրտի աւազն է, որ Կէօթէ իր ճարտասան գրչովը երեւան հանեց, վասնզի դարուս պէս-պէս մոլութիւններու դէմ բողոք մ'է՝ իրական աղէտներու վրայ հիմնուած եւ պիտի լինի միշտ՝ քանի մեր ընկերական կենաց հիմերը կազմող բարոյական տարերքը, ընտանեկան կապերը, ճշմարիտ սէրը, պատուոյ, առաքինութեան եւ ազատութեան զգացումները քայքայուն վիճակի մէջ կը գտնուին, քանի կրօնը իբր դիմակ ամէն ազատութիւններ ծածկէ եւ երբեմն քաջալերէ, խղճի եւ մտքի ազատութիւնը իբր հերեսութիւն հալածէ... Երբեք գիրք մը «Վերթէր»ի չափ, նոյնիսկ Ռուսոյի «Նոր Հելոյիզը», ժողովուրդի մը այնպիսի տպաւորութիւն եւ գրականութեան այնպիսի յեղափոխութիւն ներգործած չունի: Շիլլէրի «Աւազակները» եւ մանաւանդ «Վերթէր» ազատութեան նոր դրօշակ մը բացին, որուն վրայ գրուած էին՝ հաւասարութիւն, պարտք, ճշմարտութիւն»:

Մատթէոս Մամուրեանի թարգմանած «Վերթէր»ը Պոլսոյ մէջ վերհրատարակուած է 1892ին եւ 1926ին:

1904ին այդ վէպը տպուած է Ա. Չօպանեանի «Անահիտ» հանդէսին մէջ: Մեր ձեռքին տակն է նաեւ 1921ին լոյս տեսած «Վերթէր»ի թարգմանութիւնը Զարեհ Նեմցէի կողմէ: Թարգմանութեան կցած իր յառաջաբանին մէջ ան գրած է, թէ Կէօթէ գերման գրականութիւնը բարձրագոյն աստիճանին հասցուցած է, իսկ անոր առանձին քերթուածները, ինչպէս «Ֆաուսթ»ը եւ «Վերթէր»ը համաշխարհային գրականութեան վեհ եւ հիասքանչ ստեղծագործութիւնները դարձած են:

Արեւմտահայ եւ արեւելահայ մտաւորականութիւնը արձագանգ հանդիսացած է Կէօթէի ծննդեան 150ամեակին: Թերթերու եւ հանդէսներու մէջ տպուած են յօդուածներ՝ մեծ բանաստեղծին յոբելեանին նուիրուած: Այսպէս, օրինակ, Թիֆլիսի «Մուրճ» ամսագիրը 1899ին (թիւ 7 – 8) տեղեկութիւններ տուած է «նորագոյն ժամանակի մեծագոյն բանաստեղ»ին նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւններու մասին, Գերմանիոյ մէջ: Ամսագիրին թիւ 4–5ին «Զանազան լուրեր»ու բաժնին մէջ, «Կէօթէն Մուրճում» խորագրին տակ գրուած է. «Դեռ եւս 1894ի Դեկտեմբերին մենք կարելի էինք համարում ծանուցանել Մուրճի ընթերցողներին, թէ պիտի տպագրենք Կէօթէի «Ֆաուսթ»ը, «Հերման եւ Տորոթէ»ն եւ «Էկմոնտ»ը: Դոցանից վերջին երկուսը տպագրեցինք, մէկը (թարգմանութեամբ Պր. Լեւոն Տիգրանեանցի) 1895ին, միւսը՝ «Էկմոնտ»ը (թարգմանութեամբ Պ. Հմայեակ Մաժինեանի) 1896 թուին, երկուսն էլ արձակ թարգմանութեամբ: «Ֆաուսթ»ի տպագրութիւնն ուշացաւ... այժմ նա խմբագրութեանս քննութեան ներքոյ է. տպագրութիւնը կը սկսուի թերեւս գալ ամսուանից»:

«Ֆաուսթ»ի արձակ թարգմանութիւնը՝ իրագործուած Լեւոն Տիգրանեանի կողմէ, լոյս տեսած է շարունակաբար «Մուրճ»ի 6–12 թիւերուն մէջ:

«Եթէ Կէօթէն բացի Ֆաուսթից ուրիշ ոչինչ գրած լինէր (նրա հեղինակութիւնների ժողովածուն կազմում է 40 հատոր), մարդկային հանճարի այդ ամենամեծ արտադրութիւնն արդէն բաւական էր իր հեղինակի անունն ընդմիշտ անմահացնելու», գրած է Գէորգ Բարխուդարեան «Ֆաուսթ»ի իր թարգմանութեան յառաջաբանին մէջ: Անոր թարգմանած «Ֆաուսթ»էն հատուած մը տպուած է «Լումա» ամսագրին առաջին թիւին մէջ՝ 1896ին:

Ուշագրաւ է, որ անցեալին թարգմանիչները նկատի առած են «Ֆաուսթ»ի միայն առաջին մասը: Մեսրոպ Նուպարեան փորձած է բացատրել ատոր պատճառը այն կարծիքը յայտնելով, թէ թարգմանողները չեն ուզած ընթերցողներուն միտքը ծանրաբեռնել «Ֆաուսթ»ի այն հատուածներով, որոնք իբրեւ թէ անհասկնալի են ոչ միայն հայ իրականութեան, այլ եւ Գերմանիոյ մէջ եւ որոնք առիթ կը ծառայեն այլազան մեկնաբանութիւններու:

«Ֆաուսթ»ի ամբողջական չափածոյ թարգմանութիւնը իրագործուած է յետագային, եւ ներկայիս յայտնի են անոր երկու հրատարակութիւնները: «Ֆաուսթ»ի ամբողջական թարգմանութիւնը կատարած է Սփիւռքի մէջ Ա. Սամանճեան 1955ին, իսկ Հայաստանի մէջ՝ Պ. Միքայէլեան՝ 1967–1968ին:

Արեւմտահայ իրականութեան մէջ «Ֆաուսթ»ի մասին շատ գրուած է Կէօթէի ծննդեան 150ամեակին առթիւ: Արշակ Չօպանեանի «Անահիտ»ը յոբելեանին արձագանգած է եւ լոյս ընծայած Արամ Զարզի «Կէօթէ: Մի քանի նոթեր ծննդեան 150ամեակի առթիւ» յօդուածը: Զարզ գրած է, թէ Ֆաուսթ Պրոմեթէոսի կայծը իր հոգիին մէջ կրող մարդկութիւնն է, որ կը ձգտի անհուն տիեզերքին խորերը թափանցել, կեանքին ստեղծուածը լուծել եւ դարեր ապրիլ:

«Ֆաուսթ»ը թարգմանուած եւ վերհրատարակուած է քանի մը անգամ: 1881ին Պոլսոյ մէջ լոյս տեսած է ծաւալով փոքր գիրք մը, հետեւեալ խորագիրով՝ «Ֆաուսթ, Տռամա երեք գործողութեամբ, նմանութեամբ Կէօթէի»: Անոր հեղինակը յայտնի դէմք մը եղած է՝ Թովմաս Թերզեան: Ասիկա նոյնպէս ամբողջական «Ֆաուսթ»ը չէ եղած: Ան թարգմանած է առաջին մասէն հատուածներ միայն, զանոնք գլխաւորաբար շաղկապելով Մարգարիտի պատմութեան հետ:

1909ին «Ֆաուսթ»ը լոյս տեսած է Զմիւռնիոյ մէջ՝ Մեսրոպ Նուպարեանի թարգմանութեամբ: Ասիկա կատարուած է ո՛չ թէ բնագիրէն, այլ Ժերար տը Ներվալի ֆրանսական թարգմանութենէն:

Այսպէս լայն եղած է «Ֆաուսթ»ի հայերէն հրատարակութիւններու աշխարհագրութիւնը՝ Թիֆլիս, Զմիւռնիա, Պոլիս, Գահիրէ, Վենետիկ, Երեւան:

Հայերէն թարգմանուած են նաեւ Կէօթէի շարք մը տաղերն ու քերթուածները: Առաջին առթիւ յիշատակելի է «Հերման եւ Տորոթէ»ն քերթուածը, որ անցեալին մեծ հռչակ ձեռք ձգած է Գերմանիոյ մէջ: Էքըրման իր «Զրոյցներ Կէօթէի հետ» գիրքին մէջ գրած է, որ Կէօթէ յատուկ խանդավառութեամբ արտայայտուած է իր այս ստեղծագործութեան հանդէպ: Ան ըսած է, թէ «Հերման եւ Տորոթէ»ն դրեթէ միակն է իմ մեծ քերթուածներուս մէջ, որ մինչեւ հիմա կ'ուրախացնէ զիս: Ես միշտ ուրախութեամբ կը կարդամ»:

«Հերման եւ Տորոթէ»ի առաջին թարգմանութիւնը 1883ին իրագործած է Ռեթէոս Պէրպէրեան: Հայերէն թարգմանութեան հիմ ծառայած է ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, որուն հետեւութեամբ Պէրպէրեան զայն շարադրած է արձակ: Այս քերթուածը 1895ին Լեւոն Տիգրանեանի թարգմանութեամբ, արձակ, հրատարակուած է «Մուրճ» ամսագիրին մէջ: Թարգմանիչը զայն վէպ կոչած է: Ծանօթ ենք, թէ չափածոյ տաղաչափութեամբ թարգմանութիւն մը կատարած է Յարութիւն Պետրոսեան:

1880ին Արզար Յովհաննիսեանի «Փորձ» ամսագիրին մէջ լոյս տեսած է Կէօթէի «Քլավիկօ» տրամը՝ Փիլիպոս Վարդանեանի թարգմանութեամբ:

1899ին, Թիֆլիս, Հմայեակ Մաժինեանի թարգմանութեամբ լոյս է տեսած գրագէտին լաւագոյն ողբերգութիւններէն մէկը՝ «Էկմոնտ»ը: Յայտնի է, որ Կէօթէ այդ գործին վրայ աշխատած է 12 տարի՝ 1775էն 1787: Ասիկա անոր կեանքին Վայմարեան շրջանը եղած է: Էկմոնտ ուժեղ եւ հմայիչ անձնաւորութիւն մըն է, արժանիքներ, որոնց առջեւ կը խոնարհին նոյնիսկ անոր ոխերիմ թշնամիները: Ազատութեան մարտիկ, հերոս Էկմոնտ, օժանդակութիւն չստանալով ահաբեկած ժողովուրդէն, կը զոհուի՝ փառաբանելով ազատութիւնը եւ իր զոհաբերութեամբ հաւատք կը ներշնչէ անոր յաղթանակին հանդէպ:

Նոյն թարգմանութիւնը վերհրատարակուած է 1900ին, Թիֆլիս:

Կէօթէի «Ստելլա» ողբերգութիւնը արձակ թարգմանութեամբ լոյս տեսած է Վաղարշապատի մէջ, 1902ին, Գէորգ Ալթունեանի թարգմանութեամբ: Անոր գրչին պատկանած է «Գերմանական նոր գրականութեան պատմութիւն» գիրքը: «Ստելլա»էն զատ թարգմանած է Կէօթէի «Իփիգենէ»ն, որ լոյս տեսած է 1914ին: «Կէօթէի Իփիգինիան առատ է հրաշալի պատկերներով, քնքոյշ եւ սրտաբուխ քնարական կտորներով եւ հանճարեղ, խորիմաստ մտքերով — յատկութիւններ, որոնք միշտ ուղեկցում են Կէօթէին, ուր էլ որ նա իր միտքը դարձնելիս լինի». այսպէս արտայայտուած է Գ. Ալթունեան:

«Թորկվատօ Թասսօ» ստեղծագործութիւնը լոյս տեսած է «Լումա» ամսագիրին մէջ 1902ին, Լեւոն Տիգրանեանի թարգմանութեամբ:

Զ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

1895 — ԱՌԱՋԻՆ «ԴԷՊՔ»Ը

—O—

Գիւղին լեռը ապաստանող երիտասարդները կը տեսնեն որ Տէրսիմցիներու մեկնելէն վերջ, կամուրջէն անդին նոր թալանողներու վոհմակ մը 4–500 անձ, դէպի գիւղ կուգայ տոպրակներով, կացիններով եւ չուաններով, մերինները անմիջապէս կրակ կը բանան անոնց վրայ, եւ թալանողները ետ կը փախին:

Սուլթանին «Իրատէ»ն լիուլի գործադրուած էր. գիւղը աղուոր մը թալանուած. 11 անձեր սպաննուած, երկու տուներ այրած:

Ամէն ոք իր տունը կը փութայ, ուր կը գտնէ թափթփուքներ: Տարած են իրենց ունեցածը: Իրար խառնուած են ուտելիքները, ջարդուփշուր ըրած են պահարանները, փճացուցած են ինչ որ չեն կրցած տանիլ:

Հայրս մեզմէ բաժնուելով կը փութայ տուն. ճամբուն վրայ կը հանդիպի Փոչայի գիւղին ողորմութեամբ ապրող Մահմուտին, Խտօ կոչուած Քիւրտի մը հետ, ձեռքերնին մէջ մէկ գանակ, երկուքն ալ շատ բարիք տեսած հայրիկէս: Հայրս կը ճանչնայ զիրենք եւ երբեք չի կասկածիր որ իրեն պիտի դպչին, եւ Մահմուտ խնդուն բարեւելով կ'առաջարկէ որ հայրս իր հագած մուշտակը հանէ եւ իրենց տայ ինչպէս նաեւ իր ժամացոյցը: Հայրս կ'ընդդիմանայ բայց անոնց սպառնալիքին տակ կը ստիպուի հանել մուշտակը եւ ժամացոյցին հետ տալ Քիւրտերուն: Մուշտակը կը հագնի Խտօ, եւ իր պատռած ու աղտոտ վերարկուն կուտայ հօրս որ հագնի եւ չըլլայ որ մսի, ու կը բացագանչէ.

— Հիմա ես եղայ Մեծատուրեան Հաճի Գէորգ աղա եւ դուն ալ Խտօ: Հայտէ, մնաք բարով

(Այս պատմութիւնը միշտ կը պատմուի մեր ընտանիքին մէջ. ան դարձած է «դասական» առակ մը...):

Տուն կը դառնանք. մեր տան տեսարանը շատ տխուր է. — ամէն բան խորտակուած, գողցուած, բոլոր պատուհանները բացուած եւ պարունակութիւնը գողցուած:

Այսպէս գիւղը թալանուած, ամէնքն ալ աղքատացած, յուսաբեկ, տրտում տըխուր: Քանի որ տուները կանգուն են, ուրիշ քաղաքներ գաղթելու համամիտ չեն: Բոլորը կ'օգնեն իրարու, քանի որ ցուրտն ու ձմեռը կը հասնին:

Գիւղը կորսնցուց իր կենսունակութիւնը. հիասթափումներէ մտրակուած հոգին այլեւս չունէր ոչ մէկ չէնչող ապրումներ: Հարուածը ծանր էր եւ կը ճըմլէր ամէն տան երբեմնի երջանիկ եւ քաղցր յոյզերը:

Նախ քան ձմեռուան հասնիլը, ընտանեկան կեանքի բոլոր յարմարութիւնները չստացուեցան բաւարար չափով: Առաջին հերթին բացուեցաւ դպրոցը՝ տեղական ուժերով, իսկ չափահաս տղաքը զրկուեցան արհեստաւորներու մօտ, որպէսզի փողոցները չմնան եւ արհեստ մը սորվին: Հայրս զիս եւ եղբայրս Ակնցի վարպետի մը հսկողութեամբ, ատաղձագործի աշխատանոցի մը մէջ դրաւ, որ ինքն իսկ վարձած էր, եւ կարգի բերած: Օրուան մէջ ատաղձագործութեան աշկերտ դարձանք, իսկ երեկոյեան կը գրագէինք գրելով եւ կարդալով: Վիճակնիս նիւթական տեսակէտով գոհացուցիչ էր, այդ կողմէն հոգ չունէինք, եւ ոչ մէկ զըրկանքի ենթարկուեցանք:

Կը նեղուէին միայն կարասիներու եւ անօթներու պակասէն: Վառելանիւթի եւ հագուստի նեղութիւն չունեցանք:

Նոր ջարդերու եւ թալաններու երկիւղները որոշ չափով անհետացած էին, շըրջակայ գիւղերու հետ յարաբերութիւնները սկսած: Խաղաղ ձմեռ մը անցաւ, գարունը սկսաւ. ամէն ոք աշխատանքի փարած էր 1896ի գարնան:

Վերջ գտած էին հայ հերոսական շարժումներն ալ. մեր շրջանը ըլլալով Հնչակեան շրջան, ինքն իր տեղը արդէն լուծուած եւ քայքայուած էր: Երզնկայի բանտը լեցուն էր յեղափոխականներով, Դանիէլ Չաւուշի խումբը Սեբաստիոյ բանտը, իսկ Խարբերդի բանտը կը մնային Արաբկիրի եւ Խարբերդի շրջանէն ձերբակալուածները:

Գիւղերը հակառակ իրենց կրած ծանր հարուածին կը վերակենդանանային, մանաւանդ Պոլիսէն աքսորուած պանդուխտներ իրենց հետ նոր սերմեր բերած էին, եւ վերակազմութեան ու դիմադրութեան նոր ոգի մը դարձեալ կը ծնէր:

Բինկեան դարձեալ կը դառնայ կեդրոնական օճախ:

Գարունը եւ ամառը անցան, բայց խաղաղ չէր մեր շրջանը, եւ չչուկները անպակաս էին վատ լուրերու: Կը մօտենար աշունը. Պոլիս տեղի կ'ունենայ Պանքայի գրաւման ցոյցը:

Պետրոս Փարեան (Բարգէն Սինի) առաջին զոհը կ'ըլլայ՝ որպէս ղեկավարի: Կառավարութիւնը կը հաստատէ թէ ան Ակնայ Բինկեան գիւղէն է, եւ Սուլթանը կը հրամայէ Բինկեանը հիմնայատակ քանդել եւ ջարդել բնակիչները: Ոչ մէկ լուր գիւղը, անցուդարձերէն, եւ միայն կիսկատար լուրեր ունէինք տեղի ունեցած ցոյցերուն մասին:

ԹԱԴԷՈՍ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

(6 – Շար.)

ԱՆԿԱԽ ԱՓՐԻԿԷՆ

—O—

Փորթուկալի կառավարութիւնը ափրիկեան իր երեք գաղթավայրերու առաջինին, Կինէ – Պիսաոյի անկախութիւն շնորհեց 1974 Սեպտեմբեր 10ին: Մոզամպիքի անկախութեան հռչակման թուականը նշուեցաւ 1975 Յունիս 25ը: Շատ հաւանական է, որ նման լուծում մը յանգի նաեւ Անկոլայի հարցը: «Խաւար Ցամաքամաս»ը տակաւին ամբողջականօրէն չէ ազատագրուած գաղթատիրութենէ: Ֆրանսացիները կը շարունակեն իրենց ներկայութիւնը պահել Ճիպութիի մէջ, իսկ Սպանացիները ունին Սպանական Սահարան եւ քանի մը քաղաքներ, Ատլանտեանի եզերքը: Սակայն Ափրիկէն մեծ մասամբ ազատեցաւ գաղթատիրութենէ:

Փորթուկալցիները վերջիններն էին, որ մեծ պատերազմ մը մղեցին այս ցամաքամասին մէջ, եւ իրենց ցուցաբերած յամառութիւնը եւ քաջութիւնը արդար յիշատակութեան պիտի արժանան, կորսուած գարերու պատմութեան մէջ: Ապրիլ ամսուան յեղաշրջումը վար առաւ այդ պատերազմը շարունակող կառավարութիւնը եւ Լիզպոնի զինուորականներէ եւ քաղաքայիններէ բաղկացած նորահաստատ իշխանութիւնը յարմար դատեց համաձայնութեան մը յանգիլ, վերջ տալով արիւնահոսութեան: Քիչեր ողբացին երբեմնի գաղթատիրական «ոսկեդար»ու հզօրագոյն կայսրութեան կեանքին վերջին արարը:

Տասներեք տարիներ անցած են այն օրէն երբ Անկոլա զինեալ պայքարի ձեռնարկեց փորթուկալեան գերիշխանութենէն ազատելու համար: Յետադարձ ակնարկ մը կը յայտնաբերէ, թէ Ափրիկէ չէ ստացած այն բոլոր ենթադրեալ յաջողութիւնները, զորս ազատութեան ռահվիրաները խոստացան տալ:

Գաղութի վիճակէն անկախութեան փոխանցումը վերիվայրումներ առաջացուց Ափրիկեցիներու առօրեայ կեանքին մէջ:

Եւրոպացիներու արտաքսումէն ետք, ափրիկեցի ժողովուրդը սահմանափակ անկախութիւն ձեռք ձգեց, նուազ դժուար է պարզել սակաւաթիւ այն երկիրները, որոնք քարիւղի կամ մետաղի հանքեր ունին: Նորանկախ երկիրները ունին անկախութեան բոլոր երեւութական տարազները, արտասահմանի մէջ հիւպատոսարաններ եւ ՄԱԿի անդամակցութիւն, սակայն մեծ մասամբ զուրկ են տնտեսական անկախութենէ: Գաղթատիրական պաշտօնեաները փոխարինուեցան քաղաքագէտներու եւ զինուորական ղեկավարներու փոքր խմբակներով, որոնք իրենք զիրենք ժողովուրդին այնքան հաշուետու կը նկատեն, որքան գաղթատիրական պաշտօնեաները: Ափրիկեան ժողովուրդներու ընկերային կառոյցէն բխող զանազան պատճառներով, անկախութիւնը յատկանշուեցաւ իշխող խմբակներու յաջորդական փոփոխութիւններով միայն:

Անկախութեան պատկերը տարբեր պիտի չըլլայ փորթուկալեան տիրապետութիւնը թօթափող նոր երկիրներու համար:

Կինէ – Պիսաոյի նոր կառավարութեան ղեկը պիտի ստանձնէ պետական խորհուրդի նախագահ՝ Քապրալ: Այս խորհուրդը եւ Քապրալ, իրենց օրինականութիւնը կ'արդարացնեն 1972ին կատարուած «ժողովրդական» ընտրութիւնով մը: Այս ընտրութիւնը կատարուեցաւ այն փոքր մասին մէջ, ուր Քապրալ եւ իր ընկերները կը տիրապետէին 1972ին: Ժողովուրդը, իբրեւ ընտրութիւն, վաւերացուց կամ մերժեց ընդունիլ իրեն ներկայացուած թեկնածուներու միակ ցանկը: Այս ընտրութեան մասնակցեցաւ Կինէ – Պիսաոյի բնակչութեան մէկ տասներորդը միայն:

Քապրալ անշուշտ բնական բռնատէր մը չէ, սակայն այս ընտրութիւնը զինքը չարդարացներ իբրեւ սահմանադրական ղեկավարը երկրի մը, որ անկախութիւն պիտի ստանայ, թօթափելով Փորթուկալի լուծը:

«Ֆրելիմօ»ն, Մոզամպիքի Ազատագրական ճակատը, կը ղեկավարուի կեդրոնական մարմինով մը, որ ձեւականօրէն ընտրուած է: Սակայն Ֆրելիմօն երբեք իր հակակշիռին տակ չէ առած ամբողջ Մոզապիքը եւ Կինէ – Պիսաոյի բնակիչներուն նման, ընտրողները նախասիրութիւններու եւ նախընտրութիւններու ցանկ մը չունէին: Եւ արդէն իսկ Ֆրելիմոյի դէմ շարժում սկսած է, իշխանութիւնը միայն այդ կազմակերպութեան չքելու մտադրութեամբ: Թէ ի՞նչ ծաւալ կը ստանայ այդ շարժումը, դէպքերը ցոյց պիտի տան: Անկոլայի թնճուկը աւելի շեշտուած է: Երեք տարբեր յեղափոխական շարժումներ գոյութիւն ունին, իսկ գլխաւոր եւ մեծագոյն շարժումը ինքնին երեք տարբեր մասերու բաժնուած եւ միութիւն մը իրականացնելու նպատակաւ ցարդ կատարուած բոլոր փորձերը ձախողած են:

Փորթուկալեան հրաժեշտէն ետք, այս նորանկախ երկիրներու ճակատագիրը դիւրաւ գուշակելի է: Նոր ղեկավարութիւնը սկզբնական յաղթանակի ոսկի օրեր պիտի ապրի, սակայն աղքատ եւ յետամնաց երկիր մը կառավարելու դժուարութիւնները տակաւ պիտի բազմանան եւ ղեկավարներու միջեւ պառակտումը պիտի խորանայ: Քապրալի յարմարագոյն մրցակիցը երկրին միակ քաղաքական կուսակցութեան նախագահ Փերերան է: Մոզամպիքի իշխանութեան մրցակցութիւնը աւելի շեշտուած է:

Իշխանութեան տիրացողը պիտի չուզէ դիւրաւ տեղի տալ ժողովրդական ընտրութիւններու: Ղեկավարութեան փոփոխութեան միակ լուծումը, Ափրիկէի համար մասնաւորաբար, ներքին պետական հարուածով պիտի առաջանայ:

Բազմաթիւ պատճառներ կան բացատրելու, թէ ինչու Ափրիկէի 34 անկախ Պետութիւններէն 15ը զինուորականներով կը կառավարուին եւ մնացեալ 19ին մէկը միայն, Կամպիա, բազմակուսակցական քաղաքական կառոյց մը կը պահէ: Ցեղախմբային բաժանումները փոխարինած են քաղաքական կուսակցութիւններու յառաջացուցած խմբաւորումները եւ իւրաքանչիւր ցեղախումբ կը ցանկայ լրիւ տիրապետել միւսներուն: Ուսեալ տարրը սակաւաթիւ է եւ երկիրները ընդհանուր առմամբ շատ աղքատ: Այս երկու երեւոյթներուն պատասխանատուները իշխող եւրոպական Պետութիւնները կարելի է նկատել: Խնդրին էութիւնը, սակայն, կուգայ այս երկիրներու ժողովուրդներէն, որոնք ցարդ բնական, արտա–ցեղախմբային ընկերութեան մը մաս կազմելու, այսինքն ազգութեան մը պատկանելիութեան ըմբռնումը եւ զգացումը չունին: Զունին նաեւ քաղաքական այն կառոյցը, որ ազգի մը պատկանելու զգացումէն առաջ կուգայ: Երկրի մը ժողովուրդը պէտք է գիտակցի այն բոլոր նմանութիւններուն, որոնք իր ամբողջութիւնը կը կազմեն եւ այն բոլոր տարբերութիւններուն, որոնք զիրենք միւս երկիրներէն կը զատորոշեն:

Ափրիկեան երկիրներու մեծամասնութիւնը այս ըմբռնումին չէ հասած տակաւին եւ այս պատճառով ալ շատ աւելի ետ մնացած է քան աշխարհի միւս աղքատ երկիրները:

Անցնող քսանամեակը Ափրիկէն Եւրոպայէն ազատագրեց, դժկամակութեամբ երբեմն, բայց ընդհանուր առմամբ անճապարանքով: Ներկայ Ափրիկէն կը փաստէ, թէ այս ազատութիւնը տեղին էր, երկուստեք փոխ–յարաբերութիւնները անպտուղ մնացին: Այս պատճառաւ, ափրիկեան նոր անկախութիւնները ղեկավար փոքրամասնութեան մորթի գոյներու փոփոխութենէն զատ ուրիշ բան չեն նշեր:

Ք. Օ. Մ.

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ՝ ՍՈՎԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻՆ ՏԱԿ

—O—

Վերջին շաբաթներուն տագնապալի վիճակ մը ստեղծուած է Հնդկաստանի բազմաթիւ շրջաններուն մէջ, ուտեստեղէնի պակասին հետեւանքով: Միլիոնաւոր Հնդիկներ սովի սպառնալիքին տակ կը գտնուին հիւսիսային բազմաթիւ շրջաններու մէջ:

Կառավարական շրջանակները կը յուսան ելք մը գտնել՝ նախ մեծաքանակ նպաստներու եւ ապա մթերումներուն վերջ տալու ճամբով: Պայքար կը տարուի, որպէսզի ուտեստեղէնի մթերումին վերջ տրուի. արդարեւ, ուտեստեղէնի գիներու յարաճուն յաւելումին հետեւանքով շատեր կը նախընտրեն պահել մթերքը. գիներն ալ կը բարձրանան, որովհետեւ շուկային մէջ կը պակսին ուտեստեղէնները:

Մասնագէտներու տեսակէտով ուտեստեղէնի տագնապին առաջքը կարելի է առնել 580 միլիոն բնակչութիւն ունեցող երկրին մէջ՝ 7–10 միլիոն թոն ուտեստեղէն ներածելով: Հնդկաստանի հիւսիսային եւ կեդրոնական մասին մէջ լայն տարածութիւններ երաշտի ենթարկուած են. ասոր հետեւանքով միլիոնաւոր գիւղացիներ կը լքեն իրենց բնակավայրերը եւ մեծ քաղաքները կ'ուղղուին՝ Կալկաթա, Պոմպէյ եւայլն:

Արեւմտեան Պէնկալի նախարար մը յայտարարեց, թէ 15 միլիոն հոգի գիւղական վայրերու մէջ կամ «սովամահ կ'ըլլայ եւ կամ օրական մէկ ճաշով մը կը գոհանայ»: Այս նահանգին մէջ աւելի քան 500 հոգի մեռած է արդէն:

Ստեղծուած տագնապալի կացութեան միակ պատճառը երաշտը չէ. արդարեւ, ոռոգումի ցանցը անբաւարար է երկրին մէջ, ուտեստեղէնի ցրուումի գործը քաոսային պատկեր կը պարզէ, մթերումներու քանակը կը նուազի, վաճառանիւթին՝ նմանապէս: Բայց պէտք չէ մոռնալ նաեւ բնակչութեան աճի պարագան. ամէն տարի երկրին բնակչութիւնը կ'աւելնայ երեք միլիոն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—O—

Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւի ոտնագնդակի Ա. խումբը 1–2 կէտով յաղթեց Անտուանի խումբին, այս վերջինոյն դաշտին վրայ, Սեպտ. 22ին: Խաղին սկիզբը մրցակից խումբի մարզիկները յաջորդական յարձակումներ գործեցին «ամրակոծելով» Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի բերդը: Զօրաւոր պաշտպանութենէ մը ետք կարգը եկաւ մեր տղոց յարձակելու եւ կոլ մը նշանակելու:

Երկրորդ կիսախաղին մրցակիցները օգտուելով մեր բերդապահին անուշադրութենէն, իրենց կարգին կէտ մը նշանակեցին, սակայն, շատ շուտով հարկադրուեցան ընդունիլ իրենց պարտութիւնը, երբ Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւ երկրորդ կոլով մը ապահովեց յաղթանակը:

Մրցումը մաս կը կազմէր Ֆրանսայի բաժակի առաջին խաղաշրջանին:

Ս. ԽԼՈՅԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ՈՒՐԻՇ ՀԵՌԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աւելի շատ աղէկ միջոցներ չենք ընտրած: Իւէ՛ն Շումոֆ, զաւակս, կայսերական թագը գողցողները չեն գիտեր թէ որքա՛ն անհրապոյր է ինծի համար այս ձեռնարկը:

— Ընկեր նախագահ, կը մրմնջէ Իւէն ոտքի ու հեւ ի հեւ ձայնով, ընկեր նախագահ, խոստովանութիւն մը ունիմ...

Աղջկան շեշտը կը զարմացնէ Պ. Եոֆէն, որ մենախօսած միջոցին, կը շարունակէր թղթատել առջեւը շարուած թերթերը: Աչքերը վեր կը վերցնէ, եւ անմիջապէս կը տեսնէ անոր ծայրայեղ տժգունութիւնը, անձկալից արտայայտութիւնը, բերնին վշտալի ծալքը, եւ մանաւանդ անքնութենէ կապուտցած աչքերը:

— Ընկեր Նախագահ, ես շատ դժբախտ եմ... կը տառապիմ... պիտի խօսիմ ձեզի... կը խնդրեմ որ բարեացակամութեամբ եւ գթութեամբ մտիկ ընէք ինծի:

Պ. Եոֆէ ոտքի կ'ելլէ:

Թեւերը երկնցուցած, Իւէնին քով կ'երթայ եւ զայն կը նստեցնէ թիկնաթոռի մը վրայ:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղած է, սիրելի զաւակս, կը հարցնէ նախագահը ամէնէն անեղծ գթութեամբ:

— Կը տառապիմ, ընկեր Նախագահ:

Եւ ինք, որ ամբողջ գիշերը, զաժան տառապանքի մը ենթարկուած ատեն, ոչ մէկ հեծեծանք, ոչ իսկ արցունք մը ունեցեր էր, իր պետին կարեկից նայուածքին տակ կը կորսնցնէ իր ամբողջ կորովը եւ աչքերը ձեռքերով ծածկած կը սկսի լալ, մինչ Պ. Եոֆէ կը սպասէ որ տագնապը անցնի եւ աղջիկը պատմէ իր վիշտին պատճառները:

Կը հակի աղջկան վրայ, մեղմօրէն կը բռնէ դաստակներէն, կը բանայ այլայլած դէմքը եւ կ'ըսէ.

— Խօսեցէք, զաւակս, խօսեցէք, ըսէք ինծի ինչո՞ւ կը տառապիք: Եթէ կարող եմ ձեզ սփոփել, գիտէք որ կրնաք վստահիլ ինծի:

Իւէն Շումոֆ կը սրբէ արցունքները: Լանջքը կ'ելեւէջէ եւ առանց նախաբանի կ'ըսէ.

— Ընկեր նախագահ, ես հարիւրապետ Ալեքսէյ Քոլըոֆին նշանածն եմ:

Այս խոստովանութիւնը հարուածի մը պէս կ'իջնէ Պ. Եոֆէին գլխուն. կ'երերայ եւ մէկ ձեռքը աթոռին յենակին դրած, միւսով ճակատը կը բռնէ:

Կայսերական թագին գողութեան այս խնդիրը, որ այսքան ծանրացուցած է իր աշխատութիւնը եւ զինքը ստիպած անախորժ արհեստ մը ի գործ դնելու որ այնքան մտահոգութիւններ պատճառած էր իրեն եւ նոյնիսկ կառավարութեան կողմէ մեղադրուած էր քանի մը անգամ, հիմա նոր փորձանքի մը կ'ենթարկէր զինքը, անսպասելի եւ ցաւատանջ փորձանքի մը:

Կը դառնայ Իւէն Շումոֆին, որուն գեղեցիկ եւ պայծառ աչքերը անձկութեամբ կը հետեւին իր շարժումներուն, կը հարցաքննեն զինքը եւ կը պաղատին:

— Սիրելի զաւակս, որքա՛ն տառապած ըլլալու էք այս ամբողջ ժամանակամիջոցին, ըսաւ Եոֆէ, ծանր բայց գորովալի շեշտով մը:

Այնքան աշխատանքի եւ զանազան զբաղումներու տէր այս մարդը, ահա կ'ընդունէր խոստովանութիւն մը, որ զինք վերահասու կ'ընէր չափազանց ծանրակշիռ իրողութեան մը: Իրողութիւն մը, որ պատասխանատուութիւն կը բերէ, եւ կրնայ իր եւ կառավարութեան միջեւ յառաջ բերել միջադէպ մը, որուն վերջը թերեւս ըլլայ իր պաշտօնանկութիւնը եւ նոյնիսկ ամբաստանութեան տակ իյնալը:

Եւ Եոֆէ միայն կարեկից խօսքեր կ'արտասանէր, մինչդեռ կրնար, — եւ ամենայն իրաւամբ, — գանգատիլ թէ իր հանդէպ անկեղծ չէր եղած, անուղղամտութեան մասին խօսիլ, ենթադրել թէ գործին մէջ դաւաճանութիւն մը կայ, քննութիւն մը կատարել տալ եւ պատիժներ սահմանել:

Իւէն յուզուած այս ընթացքէն, կ'ուզէ ոտքի ելլել, եւ համբուրել ձեռքերը նախագահին, որ այսքան հայրական զգացումներ կը տածէ իրեն հանդէպ:

— Շատ յանցաւոր եմ ձեզի հանդէպ, կ'ըսէ աղջիկը: Այն օրը, երբ ինծի տուն տուիք հեռագիր մը որ Մոսկուայի կը տեղեկացնէր նշանածս գտնելու համար կատարուած փնտռտուքները, եւ որուն բոլոր բառերը սարսափ կ'ազդէին ինծի, ես պէտք էի... Պարտականութիւնս կը հարկադրէր զիս ձեզի յայտնել կապերը, որ զիս կը միացնէին զաւալիք հարիւրապետ Ալեքսէյ Քոլըոֆի: Բայց ես ուժ չունեցայ այդ յայտնութիւնը ընելու:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ողբացեալ ընկերներու յիշատակին, այս Կիրակի Հոկտեմբեր 6, Ս. Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Յետ պատարագի ընկերներու յիշատակի ոգեկոչում: Ի գիտու-թիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

Մաղաքիա քահանայ Ասլանեան, Ար-շակ Ասլանեան, Ազգէն Մարտիրոսեան, Տոքթ. Յ. Սիվրիհիսարլեան, Յ. Դաւիթ-եան, Յակոբ Պետրոսեան, Անտոն Անտոն-եան, Արամ Քիթապճեան, Կոմէս Խողեան, Սահակ Յարութիւնեան, Սահակ Աւետ-եան, Բարգէն Շաքարեան, Սերոբ Մկր-տիչեան, Սենեքերիմ Թեւանեան, Կիրա-կոս Կիրակոսեան, Ստեփան Միլտոնեան, Մկրտիչ Զորպաճեան:

ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԱԿԱՆՆԵՐ

Վարդան Աւտօեան (20 տարեկան), Գրիգոր Էսկիճեան (17 տարեկան), Ժանօ Մկրտիչեան (20 տարեկան):

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ բաց է Շաբաթ օրերը ժամը 16–19 եւ Կիրակի օրերը՝ ժամը 10–12:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան համար (17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, Մեթրօ Քա-տէ) կը փնտռուին պահակ մը եւ սպա-սարկող մը (առանձին այր մը, կամ այր ու կին):

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ
Կապոյտ խաչի Ֆրչ. Վարչութեան
Դասախօս՝ Կ. ՄԷՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 2ին, Չորեքշաբթի, ժամը 19էն 21:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրան-սերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրա-կանութեան եւ Հայաստանի աշխարհա-գրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Մշակոյթի Տուն ժամը 15էն 19:

COURS DE LANGUE ARMENIENNE AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 2 Octobre, sous la direction du Prof. G. MEHIAN.

Pour les inscriptions s'adresser : 17, Rue Bleue de 15 à 19 heures.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Էլմաստ Բաղրամեանի (ծնեալ Միլոյեան) Թաղման առթիւ Տէր եւ Տի-կին Ս. Գինոսեան կը նուիրեն 50 Ֆր. «Յառաջ»ի, նոյնպէս Պր. Տ. Հորայեան 30 Ֆր, եւ Պ. Շ. Հորայեան 30 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղա-կան Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ըս-տացած է հետեւեալ նուէրները.—

Գաբրիէլ Գաբրիէլեանի Թաղման առ-թիւ՝ Օսկանեան ընտք. (Վալանս), այ-ցելուներ (Վալանսէն), Պ. Կիւրճեան 100-ական, Տ. եւ Տ. Կիւրճեան Յ. 50, Տիկին Սարգիսեան, Տ. եւ Տ. Գ. Զուքուրեան, մի ոմն 20ական, Ս. Յովհաննէսեան, Ա. Սէմէրճեան, Ս. Գինոսեան, Ս. Գուրգոյ-եան, Ա. Զալըրճեան, Պ. Չիլինկիրեան, Հ. Զուքուրեան, Կ. Սարգիսեան, Գ. Փիլիկեան, Լ. Քէլէշեան, Մ. Սանուկ-եան 10ական, Պր. Նասիպեան 20:

Էլմաստ Բաղրամեանի (ծնեալ Միլոյ-եան) Թաղման առթիւ՝ Տ. եւ Տ. Ղազար-եան Փ. 250, Տ. եւ Տ. Գինոսեան Ս., Սի-մոնեան ընտք., Տ. եւ Տ. Փ. Շամչոյեան 100ական, Տ. եւ Տ. Գ. Գալուստեան, Տ. եւ Տ. Մ. Միլոյեան, Վ. Յակոբեան 50ա-կան, Տ. եւ Տ. Ս. Դանիէլեան, Կ. Գո-գոյեան, Տ. Հորոյեան 30ական, Տ. եւ Տ. Կ. Յովսէփեան, Օր. Ս. Գաջունեան, Պ. Վ. Մուրատեան, Մ. Օտանարեան, Տէր-տէրեան 20ական, Տիկ. Ն. Պապուչեան, Պր. Մ. Տիգամիսեան, Տ. եւ Տ. Եղնոյ-եան, Պր. Ն. Մարգարեան, Գ. Փիլիկեան, Պ. Մանոյեան, Ա. Գորգոյեան, Տ. Թա-պաքեան, Կ. Մակարեան, Ս. Լեւոնեան, Տիկ. Գ. Ղազարեան, Ա. Ցուսիկեան, Հո-գեւոր քոյրեր 10ական:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵՆՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Հոկտ. 2, ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Հոկտ. 4, ժա-մը 20.30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, Հոկ-տեմբեր 3, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյ-թի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրու-թեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարու-թիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկ-տեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Ակի կոմիտէի:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վա-րանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խում-բերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԿՈՉ

ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կա-րապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ծրագ-րած է ընդարձակ գրադարան մը ստեղ-ծել Մարսէյլ Հայ գաղութէն ներս մերազն ժողովուրդին եւ Հայ մանկտւոյն մատ-չելի պայմաններով:

Ուստի այս նպատակով կոչ կ'ուղղենք Ֆրանսահայ մեր ազնիւ ու նուիրատու ժողովուրդին նուիրել իրենց ամէն տեսա-կի եւ լեզուով գիրքերը եկեղեցւոյս գրա-դարանին:

Փափաքելի է նուիրած գիրքերը մակա-գրել Ս. Կարապետի անունով եւ նուիրա-տուին ստորագրութեամբ:

Մեր հասցէն.—

Eglise Arménienne St. Garabed
Camp. Frèze-St. Antoine
13015 Marseille — tél. 51 28 06

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի մեծ պարա-հանդէսը, Շաբաթ Հոկտ. 26ին:

×

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 30ին:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 13ին Սալ տէ Ֆէթ տը Սեւրան:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տա-րեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 9ին, Շարպոնիէռի չքեղ սրահներուն մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 Ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 Ֆր.
Ցաւակցութիւն	20 Ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 Ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 Ֆր.
Ծնունդ	40 Ֆր.
Կը փնտռուի	20 Ֆր.
Կ'ուզուի	30 Ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատա-րակելի եւ սովորական ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է: Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ Թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեւրանի Կապոյտ Խաչի դպրոցի դա-սաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբ-թի Հոկտեմբեր 2ին, առաւօտեան ժամը 9.30ին, հասցէ՝ Էքօլ Քրեթիէ, Փլաս տը լա Մէրի, Սեւրան:

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Շաբաթ, Հոկտ. 5, ժամը 14ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ՝ 40 Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ, Վիէն:

Ծնողքներէն կը խնդրուի առաջնորդել իրենց զաւակները, չզրկելու համար զա-նոնք հայրենի լեզուի ուսուցումէն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Ս. Սահակ – Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Մի-ութեան հովանաւորած հայերէնի դասըն-թացքները վերսկսած են ուսուցչութեամբ Տիկին Հերմինէ Պօղոսեանի: Դասաւան-դութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբ-թի օրերը ժամը 17–19, իսկ Չորեքշաբթի օրերն ալ ժամը 14–17, Քուռ Ժիւլիէնի վրայ գտնուող 42 թիւ սրահին մէջ: Այս սրահը առժամեայ հանգամանք ունի, սպասելով որ Հ. Բ. Ը. Միութեան նոր կեդրոնատեղիին շինութիւնները աւար-տին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Հայկ. դպրոցի դասաւան-դութիւնները կը վերսկսին այս Չորեք-շաբթի, առաւօտեան ժամը 9ին, Ռիւ Է-թիէն Տոլէի դպրոցին մէջ: Ծնողքներու ուշադրութեան կը յանձնուի դասաւան-դութեան վայրի փոփոխութիւնը:

×

Մարսէյլ – Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը կը տեղեկացնեն յար-գելի ծնողքներուն թէ դպրոցի 1974-1975 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտ. 2ին, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին եկեղեցիի կից սրահը: Կը դասաւանդէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Նշան քահանայ:

×

ՓԱՐԻԶ

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2էն սկսեալ ամէն Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3–5 Մշակոյթի Տան յատուկ դասարանին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ: Ծնողքնե՛ր, մի զրկէք ձեր զաւակները իրենց մայրենի լեզուն սորվելէ:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորեալ Ազգ. երկ-օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 3, Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք: Կը դասաւանդէ պոլսահայ նորեկ վարժուհի Տիկին Ալի-խամէրեան:

Կը խնդրուի ծնողքներէն, որ առաջ ի-րենց պզտիկները արձանագրել ամէն Կի-րակի եկեղեցիին բանկալը եւ միւս օրերը Պ. Տէր-Մինասեանի եւ կամ Պ. Կարա-պետեանի բնակարանը:

×

ՇԱԻՒԼ

Շաւիլի հայկական դպրոցին արձանա-գրութիւնները տեղւոյն վրայ կամ հոգա-բարձութեան անդամներու մօտ կը կա-տարուին: Դասընթացքները վերսկսած են արդէն:

×

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Օժան-դակ Տիկնանց Միութեան միօրեայ դըպ-րոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի Հոկտ. 2, ուսուցչութեամբ հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Քհնյ. Տէտէեանի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի առաջնորդել իրենց զաւակները, չզրկելու համար զա-նոնք մայրենի լեզուի ուսումէն:

×

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Հոկտ. 2ին, առաւօտեան ժամը 9ին, Հայ Մշակոյթի Տունը: Արձա-նագրութիւնները տեղւոյ վրայ նոյն օրը:

Ծնողքներէն կը խնդրուի ժամ առաջ արձանագրել իրենց զաւակները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071
par René GROUSSET
DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեն է վեր սպառած այս գրքին նոր տպագրութեան ապսպրանքներուն համար այժմէն դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ
H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
2
MERCREDI
2 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 ֆր· Վեցամսեայ 90 ֆր·
Արտասահման Տար· 200 ֆր· Հատը 1 ֆր·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·126

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 13.126

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

—o—

Հիմա որ Կիպրոսի դիւրին «յաղթա-նակ»ին պատճառած գինովութիւնը անցած է, Թուրքերը — Պետութիւն թէ ցանկուած — իրենք զիրենք կը գտնեն իրականութեան առջեւ: Կը վերադառնին ներքին անլուծելի վէրքերը, որոնք պահ մը մոռցուեր էին:

Առաջին առթիւ մէջտեղ ելան քաղաքական կուսակցութիւնները, որոնք սկըսան իրարու ձեռքէն խլել «յաղթանակ»ին պատիւը: Ամէն մէկը կ'ուզեր տէր դառնալ Կիպրոսի ցամաքահանման եւ բռնագրաւման գաղափարին յղացման:

Իրականութիւնն այն է, որ նոր չէր ծրագիրը: Տասը տարի առաջուան փորձը ձախողութեամբ էր վերջացած: Իսքէնտէրունէն դէպի Կիպրոս ճամբայ ելած թըրքական մարտանաւերն ու զինուորական փոխադրանաւերը կէս ճամբէն ետ էին դարձած Միացեալ Նահանգներու նախագահ Ճոնսընի մատի մէ՛կ շարժումով:

Այս անգամ կղզիի անկախութեան եւ ամբողջականութեան երաշխաւոր Մեծն Բրիտանիոյ բարեհաճ թոյլտուութեամբ եւ Ուաշինկթընի Արտաքին Նախարար Քիսինկէրի մեղսակից օրհնութեամբ է, որ գլուխ հանուեցաւ Կիպրոսի բռնագրաւումը թրքական բանակին կողմէ, որ արիւն թափելու կարօտն ունէր երկար տարիներէ ի վեր:

Ուրեմն կուսակցութիւններու մրցակցութիւնը շատ շուտ սկսաւ: Առաջին հարուածը ստացաւ «Միլլի Սէլամէթ», որ «Հալք»ի հետ մաս կը կազմէր Էճէվիտի կառավարութեան: Այս վերջինը հրաժարեցաւ, երբ տեսնուեցաւ, որ եօթը ամսուան գործակցութենէ ետք այլեւս կարելի չէր հաշտեցնել տարբեր ու հակոտնեայ քաղաքական ու ընկերային ըմբռնումներ ունեցող երկու կուսակցութիւնները:

Ընդդիմադիրները բուռն պայքար կը մղեն Էճէվիտի դէմ, ամբաստանելով զայն, որ արուեստական կերպով ստեղծեց կառավարական տագնապը, միանգամ ընդմիշտ ձերբազատելու համար փոխ-վարչապետ Նէճմէտտին Էրպաքանի յաճախակի միջամտութիւններէն, որոնք կը խանգարէին իր ծրագիրները: Կ'ուզէր հաշուեյարդարի ենթարկել «Միլլի Սէլամէթ» (Ազգային Փրկութիւն) յետադիմական կուսակցութիւնը, որ իսլամական կրօնքը ամէն բանէ վեր կը դասէր, ի հեճուկս հանրապետական աշխարհիկ վարչաձեւին:

Էճէվիտ չյաջողեցաւ իր հաշիւներուն մէջ եւ Էրպաքանի կուսակցութիւնը կենդանի է աւելի քան երբեք: Իսլամական մոլեռանդութիւնը կը տիրապետէ գիւղացիական շրջաններու եւ ոգէտներու դասակարգին մէջ: Կիպրոսի մասին խոր տարակարծութիւն կայ երկու կուսակցութեանց միջեւ:

Նոր դահլիճը կազմելու համար սակարկութիւնները կը շարունակուին: Էճէվիտ կ'ուզէ Խորհրդարանը լուծել եւ կարելի եղածին չափ շուտ նոր ընտրութիւններ կատարել: Օգտուելով ներկայիս իր վայելած ժողովրդականութենէն, «Կիպրոսի հերոս»ը կը յուսայ նոր Ազգային Ժողովին մէջ աթոռներու մեծամասնութիւնը շահիլ, որպէսզի «Հալք»ը կարենայ առանձին կառավարութիւն կազմել: Միւս կուսակցութիւնները հակառակ են այս ծրագրին:

Սիւլէյման Տէմիրէլ բացարձակապէս մերժած է իր կուսակցութեան մասնակցութիւնը «հերոս»ին կազմելիք դահլիճին: Մնաց որ «Ատալէթ»ի մէջ պառակտումը ծայր տուած է կրկին, սատիճանը աւելի տկարացնելով երբեմնի ամենազօր այս կազմակերպութիւնը:

Խորհրդարանը մէկուկէս ամիս եւս երկարաձգեց պաշարման վիճակի դրութիւնը տասը նահանգներու մէջ: Կը նշանակէ, որ կացութիւնը բոլորովին չէ խաղաղած տակաւին:

Կիպրոսի գրաւման բանակի ծախքերը ծանր կը ճնշեն Անգարայի գանձին վրայ, որ հազար միջոցի կը դիմէ Պետութեան եկեմուտքը հաւասարակշռելու համար:

Տագնապը կը ծանրանայ:

ՀՐԱՆՏ · ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՓԻՆՈԼԱ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

—o—

ՁԱԽԸ ՅԱՂԹԵՑ

—o—

Ձախին յաղթանակը ակներեւ դարձաւ անցեալ օր, երբ Զօր· Սփինոլա իր հրաժարականը ներկայացուց դառն խօսքերով, Փորթուկալի ապագային մասին: Շաբաթավերջին արդէն, երբ աջակողմեան տարրերու մտադրած «լուռ մեծամասնութեան» ցոյցը ձախողեցաւ, յայտնի դարձաւ, որ Հանրապետութեան Նախագահին դիրքը խախտած է եւ երիտասարդ սպաները, որոնք ձախակողմեան հակումներ ունին, երկրին բուն ղեկավարները կը մնան:

Հանրապետութեան Նախագահը, որ պաշտօնի կոչուած էր Ապրիլ 25ի պետական հարուածով, լուրջ տարակարծութիւններ ունեցած է շարժումին զինուորական ղեկավարներուն եւ ձախակողմեան կուսակցութիւններու առաջնորդներուն հետ:

Զօր· Սփինոլա իր հրաժարականը ներկայացուց ձայնասփիւռ ճառով մը, որուն ընթացքին պարզեց իր տուած որոշումին դրդապատճառները: Յիշեցուց, թէ զինուորական շարժումին ծրագիրը կը նախատեսէր երկիրը առաջնորդել դէպի ժողովրդավարութիւն «առանց ցնցումի»: Այժմ, սակայն, «կացութիւնը բոլորովին տարբեր է»: Արդարեւ, Հանրապետութեան Նախագահին համար «անիշխանական» մթնոլորտ մը կը տիրէ, որուն հետեւանքով անխուսափելի պիտի դառնայ «տագնապն ու քաօսը»: Իրաց այս կացութեան մէջ ժողովրդավարութեան հաստատումը կարելի չէ «եւ անկարելիութեան առջեւ կը գտնուիմ հաւատարիմ երաշխաւորը դառնալու բանակի ծրագրին իրագործման»:

Զօր· Սփինոլայի հրաժարումէն անմիջապէս ետք Հանրապետութեան Նախագահ նշանակուեցաւ Զօր· Կոմէս 60 տարեկան, որ բանակի ընդհանուր հրամանատարն էր և փոխ-նախագահը նուեթին: Նոր նախագահին առաջին գործը եղաւ վարչապետի պաշտօնին վերակոչել Կոնզալվէսը, որուն ձախակողմեան տրամադրութիւնները ծանօթ են և որ օրուան յաղթականը կը նկատուի: Միւս կողմէ ճունթը իր շարքերուն մէջ եւս մաքրագործումներ կատարեց պաշտօնէ հեռացնելով երեք զօրավարներ՝ օդուժի եւ ցամաքի, որոնք աջակողմեան կը նկատուէին: Այսպէս, զինուորական մարմինը, որ եօթը անդամներէ կը բաղկանար, այժմ երկու հոգիէ կազմուած է (Զօր· Սփինոլա՝ հրաժարած է, երեք զօրավարներ պաշտօնազրկուած են, իսկ մէկն ալ Անկոլա կը գտնուի): Սփինոլայի կողմնակից երկու նախարարներ՝ Տեղեկատուութեան եւ Պաշտպանութեան, հրաժարեցան:

Քաղաքական շրջանակները համաձայն են հաստատելու, թէ վերջին իրադարձութիւններով ձախը այժմ մինակը իշխանութեան գլուխը կը գտնուի: Ոմանք նոյնիսկ կը նախատեսեն ձախի մենատիրութիւն մը: Արդէն աջակողմեան, պահպանողական եւ կեդրոնի տարրեր կը ձերբակալուին կամայական կերպով: Շատեր Սպանիա ապաստանած են: Հաւանական է նաեւ, որ դահլիճի փոփոխութիւն կատարուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՃԷՎԻՏ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱԶՄԵԼԷ

ԿԱՐԳԸ ԿՈՒԳԱՅ՝ ՏԷՄԻՐԷԼԻ

Թուրքիոյ կառավարական տագնապը չի լուծուիր եւ Էճէվիտ վերջնապէս հրաժարեցաւ դահլիճ կազմելու փորձէն: Ծանօթ է որ համախմբական դահլիճը չդիմացաւ Կիպրոսի դէպքերուն երբ Միլլի Սէլամէթը (Ազգ· Փրկութիւն) ջանք չխնայեց վարկաբեկելու համար Էճէվիտը, որ տեսակ մը «ազգային հերոս» դարձած էր: Էրպաքան կը յայտնէր թէ իր կուսակցութեան նախարարներն են միայն որ ուզած են միջամտել Կիպրոս եւ Հալքեաններ կամ չեն ուզած կամ ձեռնպահ մնացած են: Պառակտումը այլեւս անխուսափելի էր եւ Էճէվիտի նոր փորձերը ապարդիւն էին այլեւս: Այս անգամ նախագահը ընդդիմութեան պարագլուխին՝ նախկին վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլի յանձնեց դահլիճ կազմելու հոգը:

Քանի մը տողով

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Քարամանլիս յուն ժողովուրդին ուղղուած յայտարարութեան մը մէջ հաղորդեց, թէ քաղաքական նոր շարժում մը ստեղծած է՝ Նոր Ժողովրդավարութիւն կուսակցութիւնը, որ դուրս կը մնայ աւանդական տարազներէն, այն է՝ «աջ, կեդրոն եւ ձախ»: Շեշտելով, թէ «վերջին պատեհութիւն» մը կը ստեղծուի Յոյներուն՝ իրական ժողովրդավարութիւն մը կեանքի կոչելու, վարչապետը կոչ կ'ուղղէ ժողովուրդին «միանալ ստեղծուած կազմակերպութեան, որպէսզի պաշտպանէ վարչակարգը թէ՛ համայնավարութեան, թէ՛ ֆաշականութեան դէմ»:

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ Զօր· Փրաց եւ իր կինը սպաննուեցան, իրենց կառքին մէջ զետեղուած ռումբի մը պայթումէն: Զօրավարը, որ Չիլիի պետական հարուածէն ետք Արժանթին ապաստանած էր, նախկին նախագահ Այենտէի համախոհներէն էր եւ զօրավիգ կեցած էր անոր, իբրեւ օրինապահ զինուորական: Զօրավարը Չիլիի բանակի նախկին ընդհանուր հրամանատարն էր եւ Այենտէի իշխանութեան շրջանին եղած էր Ներքին եւ Պաշտպանութեան նախարար:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ «Տէյլի Մէյլ» թերթը կը հաղորդէ, թէ ըմբոստութիւն մը տեղի ունեցած է իրաքեան բանակի մէջ: 21 սպաներ գնդակահարուած են եւ բազմաթիւ սպաներ ալ պաշտօնազրկուած են: Ըմբոստութիւնը ծայր տուած է, երբ սպայակոյտը հրամայած է զօրագունդի մը՝ զինուորական գործողութիւններու ձեռնարկել Քիւրտերու դէմ: Սպաները մերժած են հնազանդիլ, նկատի առնելով որ ծանր կորուստներ կը կրեն Քիւրտերէն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Իսմայլովօ հանրային պարտէզին մէջ խորհրդային 65 նկարիչներ իրենց 200 նկարները ցուցադրած են: Աւելի քան 10·000 հոգի դիտած են վերացական բնոյթի այս նկարները: 1920էն ի վեր առաջին անգամն է, որ նման ցուցահանդէս մը տեղի կ'ունենայ Խորհ· Միութեան մէջ: Երկու շաբաթ առաջ իշխանութիւնները ոստիկաններու միջոցով արգելք եղած էին ցուցահանդէսին: Բազմաթիւ նկարիչներ ձերբակալուած էին:

ՊԻՇԱյի «խօսակցութիւնները» որ մեծ արժէք կը ներկայացնեն բժշկական գետնի վրայ, սկսան առջի օր: Բժիշկները գլխաւորաբար յարձակեցան ծխախոտին վրայ երկու ժամ տեւող վիճաբանութեան մը ընթացքին ուր ոչ ոք մէկ գլանիկ փորձած է վառել: Օրը 40 գլանիկ ծխողը 24 անգամ աւելի հաւանականութիւն ունի թոքի քանսեր ունենալու քան չծխող մը: Յանկարծական մահը երեք անգամ աւելի յաճախակի է այն «անօթասրտային» հիւանդներու մօտ որ կը ծխեն քան անոնց որոնք չեն ծխեր: Ծխախոտը վտանգաւոր է յղի կիներուն համար: Պիշայի մէջ վըճռուած են «յաղթել ծխախոտին» «հինգ օրուան ծրագիրներ» գործադրել տալով:

Ի ՆՊԱՍՏ ՅՈՅՆ-ԿԻՊՐԱՑԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեր վերջին ցանկին հրատարակութենէն ետք (Սեպտ· 18) ստացանք հետեւեալ գումարները·—

Ա· Յակոբեան (Մարսէյլ)	500
Ոմն Ա· Դ·	150
Տիկին Սուճեան (Սէնթ Էթիէն)	100
Տիկին Ա· Ճնկըտըրեան (Ս· Էթիէն)	100
Տիկին Մարի Ագնաւուրեան (Լիոն)	100
Պ· Խաչիկ Պալեան	50
Պ· Վարդանեան	10
Գումար	1010
Նախորդ գումար	62·630
Ընդհ· գումար	63·640

ԽՄԲ·— Վճարուած էր արդէն 50·000, կը վճարուի ուրեմն մնացեալը՝ 13·640 փրանք:

Ջերմապէս կը խնդրուի այլեւս ոչ մէկ գումար ղրկել «Յառաջ»ի հասցէին, այլ՝ ուղղակի կազմուած յանձնախումբին՝

Comité de Soutien aux victimes civiles
et Réfugiés Chypriotes Hellènes
7, Rue Georges Bizet
75016 PARIS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ

9ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 19–20, տեղի ունեցած է Հայաստանի ճարտարապետներու 9րդ համագումարը, որու ընթացքին զեկուցած է Փրոֆ. Վ. Յարութիւնեան, նախագահ ճարտարապետներու միութեան վարչութեան: Զեկուցումը, որուն հիմնական կէտերը կը ներկայացնենք սեղմ նկարագրերէն, ամփոփ գիծերով, լոյս տեսած է «Սով. Հայաստան»ի Սեպտեմբեր 20ի թիւին մէջ:

Վերջին հինգ տարիներուն՝ այսինքն նախորդ համագումարի թուականէն ցայսօր, քաղաքաշինութեան նոր, ազդական ըմբռնումներ կիրարկուած են, որոնց ընթացքին ճարտարապետներ իրենց ստեղծագործութիւններ եւ թէ սխալներ, նկատել տուած է զեկուցաբերը:

Թաղամասներու յատակագծով կառուցուած վերակառուցումէն ի վեր, Երեւան այսօր մեծ ծաւալով նոր վերանորոգումի ենթարկուած չէր, մասնաւորապէս քաղաքին կեդրոնը: Փոխուած են ծաւալները կառուցումի, անոր ձեւերը, ճարտարապետական ոճը, շինութիւնները: Բարձրայարկ շէնքերու վայրերը՝ քաղաքին կեդրոնը, ծիրը նախագծուած են: Այսուհանդերձ, այդ նախագիծերը թուղթի վրայ մնացած են, որով բազմայարկ շէնքերը կը շինուին հոն, ուր կարելի կը դառնայ, այսինքն՝ 4–5 յարկանի շէնքեր ունեցող թաղերու մէջ:

Նախագիծերը լաւ մշակուած եւ կազմակերպուած չըլլալով՝ մեծ չափով կը տուժէ Երեւանի քաղաքաշինութեան աշխատանքը: Նոյնը կը պատահի նաեւ այլ քաղաքներու մէջ: «Երեւան – նախագիծ» հիմնարկութիւնը տարիներէ ի վեր շարունակ չիրականացներ յատակագիծերու մշակումը, որու պատճառով թաղամասերու մէջ առանց նախագիծի շինարարութիւններ կը կատարուին:

Վերջին տարիներուն շինարարական զգալի աշխատանքներ կատարուած են Լենինականի, Կիրովականի, Դիլիջանի, Հրազդանի մէջ եւ այլուր, որոնք հիմնովին բարեփոխած են այդ քաղաքներուն ընդհանուր տեսքը:

Քաղաքաշինութեան մէջ ինքնուրոյն բնագաւառ մըն է առողջարաններու եւ հանգստեան գօտիներու հաստատումը: Այս մարզին մէջ քիչ չեն յաջողութիւնները, որոնց, սակայն, կ'ընկերանան թերիներն ու սխալները: Ճարտարապետներու մնայուն ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Սեւանի ափերուն յարդարումին, շինարարութեանց վրայ. այդ ուղղութեամբ դիմումներ կատարուած են գերագոյն մարմիններու մօտ. «Հայպետնախագիծ» հիմնարկութեան մէջ կազմուած է ընդհանուր յատակագիծ մը, որ, սակայն, դեռ գործադրութեան դրուելու արտօնագիր չէ ստացած: Ընդհանուր թերութիւնը՝ առողջարաններու յատակագծումին եւ շինութեան մէջ, դրսեւորուած շինարարութիւնն է:

Քաղաքաշինութեան զարգացման գործին մէջ կարեւոր նշանակութիւն կը ստանայ նախագիծերու աշխատանքի կազմակերպումին: Հակառակ այն իրողութեան, որ որոշ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է այս մարզին մէջ, այսուհանդերձ, նախագիծերը դեռ ետ կը մնան կեանքի պահանջներէն: Գիտական յառաջադիմութիւնը կը մնայ թերի – ստեղծագործական չափանիշներուն հաշուին, բայց թերի ճարտարապետ – տաղանդ մասնակցութեամբ: Նոյնիսկ մայրաքաղաքի գլխաւոր նախագիծին մէջ չեն լուծուած այն խնդիրը, որոնք կապ ունին պատմա – ճարտարապետական յուշարձաններու պահպանութեան եւ զանոնք նոր կառոյցներու մէջ ընդգրկելուն հետ:

Երեւանի մէջ, ուր կ'իրագործուի մեր Հանրապետութեան բնակելի տուներու շինութեան կէսէն աւելին, չափազանց մեծ յանձնառութեան 60 տոկոսը կը կառուցուի ճարտարապետական ... դասակարգի ... 5–9 յարկանի շէնքերու պատրաստ – պատերու տասնեակ մը նախագիծեր, որոնց մէջ բնակարանները աւելի բազմազան են սենեակներու թիւով եւ օգտագործելի մակերեսներու չափով: Սակայն պէտք է ըսել, որ նախագիծերը մեծ ուշացումով եւ դժուարութեամբ կիրարկութեան կը դրուին: Մինչեւ այսօր մեծ ծաւալի շէնքերը հինցած նախագիծերով կը կառուցուին: Օրինակ, Լենինականի ցրտաշունչ պայմաններուն մէջ բնակելի տուներու շինարարութիւնը յաճախ կ'իրագործուի Ղափանի համար մշակուած նախագիծերով պարզ այն պատճառով, որ երկրաշարժի պայմաններու նմանութիւն կայ երկու քաղաքներուն մէջ:

Ակնառու են Հանրապետութեան քաղաքաշինարարներու նուաճումները կոթողային շէնքերու ճարտարապետութեան ասպարէզին մէջ: Ոչ միայն իր ծաւալով եւ նշանակութեամբ, այլեւ ստեղծագործական, թեքնիք եւ շինարարական բազմաթիւ բարդ հարցերու լուծման տեսակէտով «Հրազդան» մարզադաշտը հաշուեցաւ ժամանակաշրջանի կարեւորագոյն աշխատանքներէն է:

Հայաստանի ճարտարապետութեան վերջին տարիներու նուաճումներուն մէջ զգալի տեղ կը գրաւեն այն գործերը, որոնք յստակ կերպով արդիական են եւ կը բարձրացնեն արդիական շէնքերու արժէքը՝ նորութիւններով: Այս իմաստով առաւել յատկանշական է սրտաբանութեան հիմնարկութեան մեծ համալիրը Երեւանի հիւսիսը, «Անի» պանդոկը, «Մռաւեան» թատրոնի շէնքը Լենինականի մէջ, Գորիսի մանկավարժութեան հիմնարկութեան շէնքը, եւայլն:

Զեկուցաբերը խօսած է նաեւ գիւղական ճարտարապետութեան նուաճումներուն եւ այդ բնագաւառին մէջ տեղ գտած թերութիւններուն մասին: «Հայպետնախագիծ» հիմնարկութեան մէջ կարեւոր աշխատանք կը կատարուի, որպէսզի գիւղերը ունենան ծրագրուած նախագիծերով բնակելի շէնքեր եւ մշակոյթի օջախներ: Կը մշակուին նաեւ արտադրութեան ծառայող գործատուներ, գիւղերու, աւաններու յատակագիծեր: Այժմ կան շուրջ հարիւր նախագիծեր գիւղական շինարարութեան համար, որոնցմէ 8ը տեղ գտած են լաւագոյն նախագիծերու ցուցակին մէջ:

Հակառակ այս կատարուած աշխատանքներուն, գիւղական ճարտարապետութիւնը կը շարունակէ ետ մնալ արդի պահանջներէն: Կը բաւէ ըսել, որ Հանրապետութեան մօտ 900 գիւղական բնակավայրերէն միայն 140ը ապահովուած է նախագիծերով, այն ալ արդէն որոշ չափով հինցած: Զափազանց ցած է գիւղական շինարարութեան որակը եւ հողամասերու բարեկարգման մակարդակը:

Մեծ աշխատանք կը պահանջէ շէնքերու ներքին ձեւաւորումի մակարդակին բարձրացումը: Պէտք է հարստացնել ճարտարապետին միջոցները համապատասխան նիւթերու եւ շինութիւններու արտադրութեամբ, քանի որ մեր Հանրապետութեան մէջ ասիկա խիստ թերի է: Այս կէտին մէջ նոյնքան կարեւոր է կահ–կարասիին դերը, որուն գեղարուեստական եւ գործնական մակարդակը պէտք ունի լուրջ բարելաւումի:

Բազմակողմանի ջանքեր կը պահանջէն շինարարութեան որակը արմատապէս բարելաւելու համար:

Ամէնօրեայ ուշադրութեան առարկայ կը մնան պատմա – ճարտարապետական յուշարձաններու պահպանութեան եւ վերանորոգութեան աշխատանքները: Ուրախացուցիչ փաստերու կողքին կան սակայն էական բացեր ալ: Հանրապետութեան պատմա – ճարտարապետական առանձին յուշարձաններու պահպանութեան գործին մէջ եղած թերութիւններու մասին կը շարունակուին աճաղանգներն ու բողոքները: Գիտական ցանկալի մակարդակի վրայ չի դրուիր վերանորոգման նախագիծերու մշակման գործը, անոնց իրականացման որակը:

ՈՐՈՆՈՒՄԻ ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ...

—o—

Մթագնած են ներաշխարհիս հորիզոններն անծայրածիր՝ խռովայոյզ ու խառնաշփոթ ալիքներով, որոնք այնքան ուժգին իրենց գրոհներով կ'ասպատակեն հոգիիս աղաւնակերպ յուզումներու եւ ապրումներու երկինքը լազուր եւ քասի կը վերածեն զգացումներուս երկնի լուսաճաճանչ ծիածանի գոյները հրաշագեղ: Կը փորձեմ լուծել ալիքներու ահեղագոռ գրոհներու առեղծուածը, սակայն գիտակցական կարողութիւնս անզօր է ու տկար՝ հասկնալու, ըմբռնելու եւ մանաւանդ լուսաբանելու համար եռքը սրտիս եւ ի վերջոյ ճանչնալու՝ ներաշխարհիս անծայրածիր հորիզոններուն վրայ տուայտող այս անծանօթ երեւոյթը, մկրտելու եւ դրոշմելու համար զայն իր հասկնալի կոչումով:

Իրերու այս վիճակին մէջ, իմ կողմէ կատարուող իւրաքանչիւր ճիգ՝ թափանցելու համար ներաշխարհիս ովկիաններու խորքը, այլ եւ այլ մրրկայոյզ վիճակներու ծնունդ կուտայ: Իմ ներքին աշխարհի յուզումնառատ ովկիանին մէջ պատահական հողմերուն յանձնուած անծանօթը՝ կ'առաջնորդէ հոգիս դէպի երաժշտութեան սրբազնասուրբ ու կապտորակ անհունները, մասնակից ու հաղորդակից դարձնելով արուեստի նրբագոյն այս եռանդաւորումին առթած լիակատար ու յաւերժական երջանկութեան:

Հալիւ վերացած՝ անմահական ու անպարոյր այս երջանկութեան եթերը, անծանօթ առաջնորդս՝ իբրեւ փարոս մը կենսաշող, կ'առաջնորդէ զիս գրականութեան ընդերքները խորախորհուրդ, ուր բացուած են բիւր բիւրաւոր ու գեղահրաշ ծաղիկները բազմաբուրեան: Հոն ալ, երբ կեանքի ու գոյութեան խոէլական գագաթներուն դարձած էի եղեմական ծաղիկներու կենսապարգեւ բոյրով արբշիռ, առաջնորդս անծանօթ, անրաւարար նըկատելով վայելքները իմ հոգւոյն, կ'առաջնորդէ քայլերս գողգոջուն՝ դէպի արեւավառ նոր հորիզոն մը: Այս անգամ անծանօթ առաջնորդիս քայլերը աւելի հաստատ են, աւելի խորոտ եւ, բստ երեւոյթին, վերջնական: Ան կ'առաջնորդէ դէպի շքչաւոր էակը: Կը մօտենամ իրեն: Շունչ մ'է ան կենսարար, էակ մ'է ան ողեղէն, որուն հոգւոյն մէջ անխօս կ'արձագանգեն սրտիս մելամաղձոտ մեղեդիներն յաւերժահիւս:

Այդ շնչաւոր էակին հանդիպման պահուն, կը յորդի հոգիս ապրումներով դրախտային եւ կը զգամ, որ իսկապէս անծանօթ առաջնորդս իրաւունք ունէր այս անգամ աւելի հաստատ ու վերջնական քայլերով առաջնորդելու զիս դէպի իմ կեանքի երջանկութեան նոր ու հզօր հանդրուանը:

Բայց ես չէի գիտեր անծանօթ առաջնորդիս անունը:

Զէնք ծանօթացած իրարու: Հարցուցի շնչաւոր էակին.

–– Ո՞վ էր անծանօթ առաջնորդս:

= ...

Երկու նայուածքներ լուծուեցան՝ որոնումի ծովուն մէջ...

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

1896 — ԵՐԿՐՈՐԴ «ԴԷՊՔ»Ը (ԶԱՐԴԵՐԸ)

—o—

Սեպտեմբերի առաջին օրերուն, Տիվրիկէն մեր գիւղը կը հասնի յիսնապետ մը յիսուն զինուորներով: Բայց գիւղ չի մտներ եւ կամուրջէն անդին կը մնայ: Տիվրիկի Թուրք պետերէն Ապուլ պէկը, որ Բինկեանի ոխերիմ թշնամին էր, կ'ընկերանար յիսնապետին:

Տիվրիկէն եկած պատուիրակութիւնը, կառավարութեան կողմէ ղրկուած պաշտօնապէս, որպէս թէ կուգայ շրջանի հայ գիւղերուն իբր պաշտպան:

Որպէս «մօտիկ» բարեկամներ «Աչագուրկ» Մարգար Աղա Տէր–Յակոբեանի, անոր տունը կ'իջեւանին իբր հիւր: Ըստ սովորութեան ի հարկէ կը հիւրասիրուին ճոխ կերպով տանտիրոջ կողմէ: Յետ ճաշի, կը կանչուին գիւղին «մեծամեծները»: Քաղցր եւ սիրալիր տեսակցութիւններ տեղի կ'ունենան եւ Թուրքերը կը յայտնեն թէ եկած են մասնաւորապէս գիւղին պաշտպանութեան համար եւ կը ներկայացնեն «գայմագամ»ին պաշտօնական նամակը: Իսկ Թուրք զինուորները տեղաւորուած են կամուրջին մօտ Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին եւ շուրջը:, մէկ կողմէն «մեծամեծ»ներու առանձին ժողովը, միւս կողմէն երիտասարդութեան հաւաքոյթները գաղտնաբար կուգային օրուան ծանր օրերուն ելքին ճարը գտնել: Բոլորն ալ թերահաւատ էին տրուած երաշխիքներուն հանդէպ:

Գիւղը սեւ սուգի մտած էր, ժողովուրդը յուսաբեկ, եւ բոլորն ալ համաձայն էին դիմադրական պայքարին: Յիսնապետը կ'առաջարկէ, որ զօրքը մտնէ գիւղ եւ լերան կողմը քանի մը տուներ տրամադրուին իրենց, գիշերը բաց օդին չմնալու համար: Զօրքերը կը մտնեն գիւղ եւ կը տեղաւորուին գիւղին ծայրը տուներու մէջ:

Յիսնապետը ծերերը միշտ իր մօտ կը պահէ, չի մերժեր իրեն տրուած ոսկիները իբր նուէր իր ընելիք պաշտպանութեան:

×

Սեպտեմբեր 3ին Ակնայ Ջարդը կը սկսի ամէնէն սինիք եւ բուռն կերպով: Նախապէս մեծահարուստներէն կը հաւաքեն հնչուն ոսկիներ, զարդեղէններ: Տուներու ընդհանուր թալանը եւ այրերու սպանութիւնը անխտիր, կը սկսի: Կը հրկիզուին տուները: Տասնեակ մը երիտասարդներ կը յաջողին փախչիլ եւ լեռներու ճամբով կ'ապաստանին մեր գիւղը, կը միանան մեր երիտասարդներուն, գաղտագողի Եփրատէն կ'անցնին եւ կ'երթան ապահով լեռներ:

Ծերերու ժողովը բաժնուած է երկուքի: Փոքրամասնութիւն մը կը պնդէ հեռանալ գիւղէն եւ լեռները անցնիլ ընտանեօք, իսկ միւս մասը կ'ուզէ մնալ գիւղը, պետական «հաւատք»ներու հաւատալով:

Հինգշաբթի Սեպտեմբեր 5ին, առաւօտ կանուխ ջոկատ մը Թուրք զինուորներ անցան կամուրջը, հաստատուեցան վարի թաղին ծայրը, հսկելով ամբողջ գետին վրայ: Ճամբաները կտրուած էին, դէպի լեռները տանող ուղիները կը մնային անտեսանելի ճամբաներ:

Յիսնապետը դարձեալ կը կանչէ գիւղին «մեծամեծ»ները ապահովցնելով թէ ոչ մէկ վտանգ կայ գիւղին: Գիւղը կը պարպուի իր բնակչութենէն. մեծագոյն մասը՝ կին, մանուկ եւ հիւանդ, կ'անցնին գիւղին արեւելքը, «Զախենց ձորը», իսկ միւս մասը դէպի հիւսիս, նեղ ճամբաներէն, գիւղէն շատ հեռու:

Յիսնապետը իր մօտ կը պահէ աղաները բացականերն ալ կանչելով իր մօտ, բայց հայրս չի մնար եւ կուգայ տուն: Կը հաւաքուին մօրս զարդերը, բոլոր դրամը, արժէթուղթերը, ինչպէս նաեւ վաւերաթուղթեր եւ ուրիշ կարեւոր թուղթեր. Հայրիկս փորեց վարնայարկին մէջ մէկ մութ անկիւն մը թաղեց մեր գանձը եւ անյայտ ըրաւ տեղը:

Քանիցս լուր եկաւ որ յիսնապետը մայրս կ'ուզէ, քանի մը հիւանդներ կան որոնց դեղ պէտք է տայ (Հայրս բժշկութիւն եւ դեղագործութիւն ալ կ'ընէր գիւղին մէջ...). Թող գայ եւ երեկոյեան տուն կը վերադառնայ:

Իրիկունը, ազգականներով եւ շատ երիտասարդներով ձգեցինք գիւղը: Մայրս եւ քոյրս ճամբու դրինք Մարապայենց» հետ (դրացի, հեռաւոր ազգականներ) եղբայրս իր ընկերոջ հետ, առանձին ուրիշ ճամբայ: Հայրս զիս իր հետը առած, մութը կոխելուն հեռացանք դէպի լեռները, ընկերակցութեամբ քանի մը մարտիկներու:

Գիշերը անցուցինք քարայրի մը մէջ: Յաջորդ առաւօտ ուրիշներ ալ միացան մեզի: Անոնք բերին մեզի լուրը թէ բոլոր աղաները բանտարկուած են:

Գիշերը վրայ կը հասնի, բայց բոլոր գիւղերէն կուգան, կը կազմեն խումբեր եւ կ'երթան աւելի հեռուն, Տէրսիմի կողերուն վրայ, ոչ շատ հեռու Եփրատէն, ժայռերու կողքին:

ԹԱԴԷՈՍ ՄԵՑԱՏՈՒՐԵԱՆ

(7 Շար.)

ՀՈՄԵՐՈՍԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ցարդ յայտնի էր, որ Հոմերոսի գործերուն առաջին թարգմանիչը եղած է Հ. Եղիա Թովմաճեան. անոր թարգմանութեամբ «Իլիական»ը չափածոյ գրաբարով լոյս տեսած է 1843ին, իսկ «Ոդիսական»ը՝ 1848ին, Վենետիկ: Բայց վերջերս Երեւանի Մատենադարանին թիւ 913 ձեռագիրէն պարզուած է, որ «Իլիական»ի յունարէնէ հայերէն առաջին թարգմանութիւնը կատարած է Գէորգ Պալատացի, 1783ին: Գէորգ Պալատացի կամ Կոստանդնուպոլսեցի (1737–1812) հայ իրականութեան մէջ ծանօթ է իբրեւ բառարանագիր, պատմագիր, պատմարան, բանաստեղծ, ձեռագրագէտ, թարգմանիչ եւ հմուտ յունարէնի, լատիներէնի, եբրայերէնի, պարսկերէնի, արաբերէնի, թրքերէնի եւ այլ լեզուներու: Պալատացի հաւասարապէս լաւ ծանօթ եղած է թէ՛ հին, թէ՛ նոր յունարէնի: Յունարէնէ անոր կատարած թարգմանութիւններու շարքին են Կիւրեղ Աղեքսանդրացիի «Գիրք պարապմանց»ը, Յովհան Ոսկեբերանի ճառերէն երեքը եւ Հոմերոսի «Իլիական»ը:

... Մատենադարանի թիւ 913 ձեռագիրը, որ կը բովանդակէ «Իլիական»ի հայերէն առաջին ամբողջական թարգմանութիւնը, թարգմանողին օրինակէն արտագրած է անոր զաւակը՝ Յովհաննէս, 1825ին, Եւդոկիոյ մէջ: Իսկ թէ ե՞րբ, ո՞ւր եւ ո՞վ կատարած է այդ թարգմանութիւնը, պարզուած է յիշատակարանին շնորհիւ: Այսպէս՝ վաղնջական ժամանակներուն անանուն մէկը հին յունարէնէ նոր յունարէնի վերածած է Հոմերոսի «Իլիական»ը, արձակ շարադրութեամբ, եւ ասիկա նոյնութեամբ հայերէնի թարգմանած է Գէորգ Պալատացի, Կ. Պոլսոյ մէջ, 1783ին:

Ծանօթ է, որ դեռ հին դարերուն Զենոդոտոս Եփեսացի, հիմ ընդունելով յունական այբուբենը, «Իլիական»ը բաժնած է 24 գլուխներու, որոնք կոչուած են հագներգութիւն: Պալատացի թարգմանութեան ժամանակ պահած է գլուխներու նոյն կարգը:

... Գէորգ Պալատացի յառաջաբան մը կցած է իր թարգմանութեան՝ «Ցաղագս Օմիրոսի» խորագիրով: Հոն արծարծած է Հոմերոսի եւ անոր ստեղծագործութիւններուն վերաբերեալ բանասիրական ու գրագատական շարք մը հարցեր: Պալատացիի գնահատութեամբ, Հոմերոս բոլոր բանաստեղծներէն բարձր է՝ «Առաւել հռչակաւորն, քան զամենայն բանաստեղծս»: Անհասկնալի կը մնայ, թէ ի՞նչ հիման վայ ան Հոմերոսի ծննդավայրը Զմիւռնիա համարած է՝ «Իսկ ի յեօթեանց քաղաքացն էլլատայի, որք վիճարանեն ի մէջ իւրեանց վասն պատւոյն իբր թէ զնա ծնանս Զմիւռնիան է այն, որ երեւի առաւել եւս արդար ունել զփառաւոր նախապատուութիւնս զայս, քանզի հայրենին Օմիրոսի եղեւ քաղաքն Զմիւռնիա, որոյ եւ անդէն զտանի անդրին...»:

Քննելով Հոմերոսի ի ծնէ կոյր եղած ըլլալու հարցը, Պալատացի նկատել տուած է, թէ ան որ կը փորձէ համոզել, թէ Հոմերոս կոյր ծնած է, արժանի է, որ ինք կուրնայ եւ զրկուի իր բոլոր զգայարաններէն:

... Պալատացի մեծ գնահատանքով արտայայտուած է Հոմերոսի բանաստեղծական արուեստին եւ ոճին մասին: Անոր հաստատումով, մեծ ու փոքր իրադարձութիւններու նկարագրութեան մէջ Հոմերոսի հանճարը կը մնայ անդերազանցելի, որովհետեւ հաւասար չափով հիացում կը ստեղծէ թէ՛ իր ճոխ պատկերներով, թէ իր պարզ խօսքով. «Ի մեծամեծս իրս ոչ գերազանցէ ոք զնովաւ ի բարձրութեան. ի փոքունս ոչ ճառէ ոք առաւել յարմարաւորս. է ընդարձակ եւ համառօտ, խրոխտական եւ քաղցր, հաւասարապէս սքանչանալի եւ վասն ճոխութեանն իւրոյ, եւ վասն կարճառօտութեանն իւրոյ»: Պալատացի Հոմերոսի ստեղծագործութեան երրորդ կարեւոր արժանիքը համարած է անոր բացառիկ դիւցազներգականութիւնը: Ան Հոմերոսի գործերը դասած է բանաստեղծութեան այն սեռին, զոր հին Յոյները էպոս կոչած են, քանզի անոր մէջ բանաստեղծը համապատասխան տաղաչափութեամբ պատմած է դիւցազուններու քաջագործութիւնները: Պալատացի ընդգծած է նաեւ Հոմերոսի գրութիւններու կրթական – դաստիարակչական դերը: Ան Աքիլլէսը համարած է քաջութեան, դիւցազնութեան տիպար, իսկ Ոդիսեւսը՝ խոհեմութեան:

Քաջածանօթ բազմաթիւ լեզուներու, լայն մտահորիզոնի տէր Պալատացիի ուշադրութենէն չէ վրիպած նաեւ քաղաքակիրթ ազգերու գրեթէ բոլոր բանաստեղծներուն վրայ Հոմերոսի ձգած ազդեցութիւնը: Ան, հիացած Հոմերոսի հանճարէն՝ կրկնած է Աղեքսանդր Մակեդոնացիի խօսքը, անոր գործերը համարելով «յայժ պատուական գործ մարդկային տրամախոհութեան»:

Այսպէս, Երեւանի Մատենադարանի թիւ 913 ձեռագիրին շնորհիւ պարզեցինք, որ նախ՝ Հոմերոս առաջին անգամ հայերէն թարգմանուած է ոչ թէ 1843ին, այլ անկէ վաթսուն տարի առաջ՝ 1793ին, եւ երկրորդ՝ առաջին թարգմանողը եղած է Գէորգ Պալատացի:

Կ. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՌՕՐԵԱՅ ՀՈԳՍԵՐ

—o—

Ա.

Լեզուի մշակների, գլխաւորապէս լրագրողների ամէնօրեայ աշխատանքի ժամանակ առաջանում են լեզուական շատ հարցեր: Դրանք երբեմն լաւագոյն լուծում են ստանում, երբեմն էլ մնում են չլուծուած, եւ կարիք է առաջանում խորհրդակցելու: Քիչ չեն նաեւ դէպքերը, երբ աւելորդ բծախնդրութեամբ ու անհեռատես մօտեցմամբ հրապարակ հանուած որեւէ «կանոն» (գրուած կամ չգրուած) անհարկի կասկածներ է առաջացնում լեզուի միանգամայն ընդունելի ձեւերի նկատմամբ, կաշկանդում հայերէնի առաւել արտայայտիչ գործածութիւնը, վնասում հեղինակային ոճերի բազմազանութեանը:

Այսօր էլ լեզուական կարեւոր հոգսերից մէկը մամուլի եւ գրականութեան խօսքը անճիշդ, գրական հայերէնի խորթ լեզուաձեւերից ազատելն է: Կան առաւել յաճախ հանդիպող, բնորոշ անճշդութիւններ, եւ կարելի է դրանց «պատկառելի» ցուցակը հրապարակել՝ անվիճելիօրէն անճիշդ ձեւերի դիմաց դնելով ուղիղները: Դա գուցէ նաեւ գործնական օգտակարութիւն ունենայ, քանի որ տարբեր ժամանակ այս ու այնտեղ հրապարակւող լեզուական յաճախ շատ ուշադրաւ դիտողութիւնները, ճշգրտումները օրուայ հետ անցնում են, մոռացւում:

Շատ է խօսուել, օրինակ, մի քանի կապերի անճիշդ գործածութեան մասին, բայց սխալները շարունակւում են: Առաւել յաճախ են հանդիպում վրայ, տակ, մօտ, հետ կապերի անճիշդ, ոչ հայացի գործածութիւնները: Ահա մի քանի նմոյշ՝ քաղուած մամուլի, գրքերի եւ հեռուստատեսային հաղորդումների լեզուից (փակագծերում նշուած են յանձնարարելի տարբերակները). «Մի անցք էր բացւում ուղիղ խցի վրայ» (դէպի խուցը), «փորձում էր նուագել ջութակի վրայ» (ջութակ), ջութակի վրայ կատարեց Կոմիտասի «Կռունկը» (ջութակով նուագեց Կոմիտասի «Կռունկը»), «Վստահում ենք քո ազնուութեան վրայ» (ազնուութեանը), «ստացուած խմորը պէտք է տարածել ձէթի վրայ» (ձէթով), «հանգստեան տունը Մոսկուայի տակ էր (Մոսկուայի մօտ կամ Մոսկուայի մօտակայքում), «տեղակալն իր մօտ էր» (իր առանձնասենեակում էր), «չգիտեն ինչ անեն մարդասպանի հետ»(մարդասպանին), «համաձայն եմ այդ տեսակէտի հետ» (տեսակէտին), «ծանօթացան նոր պայմանների հետ» (պայմաններին), «ինչ կարող էր պատահել նրան հետ (նրան), «ամենավատ բանը այդ գործիչների մօտ այն է» (գործիչների ամենավատ յատկանիշն այն է), «այն, ինչ որոնում են կնոջ մօտ, խելքն է» (կնոջ մէջ), «որոշել, թէ տուեալ կենդանու մօտ ինչն է բնորոշը (կենդանու համար) եւայլն:

Հանդիպում են նաեւ այլ կապերի սխալ գործածութիւններ, ինչպէս օրինակ. «Ներեցէք պակասութիւններիս համար» (Ներեցէք պակասութիւններս), «ամբողջ շրջապատը անծանօթ էր երեխաների համար» (երեխաներին), «յորդ անձրեւների շնորհիւ ճանապարհը քանդուել էր» (պատճառով) եւայլն:

Կայ անճիշդ կամ անյաջող կազմուած խօսքերի մի այլ խումբ, որի գոյութիւնը առնչուած է աւելորդ (կամ մակաբոյծ) բառերի կամ բառակապակցութիւնների գործածութեան հետ: Ասուել է բազմիցս, որ կայանում է նրանում կապակցութիւնը հայերէնին խորթ է եւ աւելորդ («Նրա միակ արժանիքը կայանում է նրանում»), եւ որ այնը յաջողութեամբ կատարում է նոյն դերը (արժանիքն այն է): Ասուել է, որ պէտք է խուսափել դա, հանդիսանում է, այն բառերի ոչ տեղին գործածութիւններից, որ օրինակ, «Արտաշատը դա, Հայաստանի հինաւուրց մայրաքաղաքն է» դէպքում դան աւելորդ է, ուստի՝ սխալ, ինչպէս որ աւելորդ է դրանք-ը «մակրայները դրանք այն բառերն են...» դէպքում, իսկ «լուսինը հանդիսանում է երկրի բնական արբանեակը» խօսքի մէջ աւելորդ է հանդիսանում էն եւ աւելի դիւրին է եւ ճիշդ գրել «արբանեակն է»: Այնի անհարկի գործածութիւնն իրաւացիօրէն երգիծուած է հետեւեալ բնորոշ օրինակով. «նա գինի լցրեց եւ խմեց այն»: Առաջարկուել է նաեւ բանը նրանում է, համոզուած եմ դրանում տարածուող ձեւերի փոխարէն գործածել բանն այն է, համոզուած եմ դրան առաւել հայացի տարբերակները եւայլն:

Այս կարգի անճիշդ ձեւերը հայերէնի մէջ մասամբ թափանցել են թարգմանական գրականութիւնից, եւ այժմ էլ անյաջող թարգմանութիւնները շարունակում են կենսունակ պահել դրանք: Դժուար չէ նկատել, որ ունենք այդ անճշդութիւնների «կաղապարային» շարքեր, եւ եթէ կազմուի այդ կաղապարների ցուցակը՝ համապատասխան օրինակներով, ինչպէս եւ տրուեն յանձնարարելի ձեւերը, ապա սխալների քանակը թարգմանութիւնների մէջ, մամուլում եւ այլուր գուցէ նուազի: Թէեւ, ի հարկէ, դա արմատական միջոց չէ, քանի որ բոլոր սխալները չէ, որ հնարաւոր է համակարգի բերել, եղած բնորոշ անճշդութիւնների կողքին միշտ աւելանում են նորերը:

Լեզուական անյաջող ձեւերի եւ անճշդութիւնների դէմ պայքարել պէտք է անընդհատ, ամէն օր եւ անզիջում: Սակայն, միւս կողմից էլ, փորձը ցոյց է տալիս, որ օգտակար չէ խօսքը սխալազերծելու գրական հակումը ծայրայեղութեան հասցնել եւ սխալներ որոնել նաեւ այնտեղ, ուր չկան այդպիսիք: Երբեմն մարդկանց ուղղակի ահաբեկում են սխալանութեան վտանգով եւ լրջօրէն կաշկանդում նրանց հայերէն խօսքը: Օրինակ, եղել են դէպքեր, երբ ուսուցիչը արգիլել է հանդիսանում է բայի եւ դա դերանուան ամէն տեսակ գործածութիւն, իսկ որոշ լրագրողներ հրաժարուել են այն դերանուան՝ իբրեւ ենթակայ կամ խնդիր միանգամայն ճիշդ գործածութիւնից: Արդէն ասուել է, որ ճիշդ չէ բացի այդ խնդրառական ձեւը մերժել, որ դա հաւասարապէս ընդունելի է բացի դրանից կողքին, որ չի կարելի հեղինակին ստիպել անպայման հրաժարուել 1926 թուին ձեւից, որքան էլ գերադասելի թուայ թուականը եւայլն: Վերջերս լրագրերից մէկում հայերէնի վերաբերեալ մի շարք կտրական յանձնարարութիւններ տրուեցին, դրանց թւում գրուեց նաեւ, որ ջրհեղեղ բառը պէտք է գործածել միայն Նոյի ժամանակների համաշխարհային ջրհեղեղի իմաստով, իսկ միւս ջրհեղեղների համար այդ բառի գործածութիւնը համարւում էր սխալ. յանձնարարւում էր գործածել հեղեղ բառը: Սրանով փաստօրէն առաջարկուեց առօրեայ գործածութիւնից հանել ջրհեղեղը, որը հայերէնում վաղուցուանից տարբեր տեսակ ջրային մեծ հեղեղներ նշանակելու խոր աւանդոյթ ունի: Նման կտրական յանձնարարականները օգտակար լինել չեն կարող:

Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ՈՒՐԻՇ ՀԵՌԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Եւ պահ մը կենալէ յետոյ, շարունակեց.

— Խոստովանութիւն մըն ալ ունիմ ձեզի ընելիք, ընկեր նախագահ, — իր դասալքութենէն յետոյ, ես կրկին տեսայ Ալեքսէյ Քոլըսովը:

— Ո՞ւր:

— Ռիկայի մէջ:

— Ի՞նչպէս: Ռիկայի մէջ բնակա՞ծ է, եւ մենք ոչ մէկ տեղեկութիւն ունեցած ենք:

— Այո, ընկեր նախագահ:

— Բայց ե՞րբ:

— Նախկին իշխան Ադամ Լատովսքիի Անգլիա մեկնելուն նախորդ գիշերը:

«Առտուն նշանածիս գիրով տոմս մը ստացած էի որով ան առտուան ժամը 2ին քաղաքին փարքին մէջ ժամադրութիւն մը կուտար:

«Գացի: Ալեքսէյը գտայ:

«Ան ինծի պատմեց իր Պրեսթ-Լիթովսքէն մեկնումը, Լեթոնիոյ սահմանագլխին վրայ իր հանդիպումը Ադամ Լատովսքիի, այն պաշտօնը զոր այս վերջինը պիտի կատարէր Լիպաւայի մէջ, իր ժամանումը այստեղ՝ ուսկից կը պատրաստուէր անմիջապէս երթալ դէպի Արեւմտեան Եւրոպա, երբ փախաքը ունեցաւ գիս տեսնելու:

«Զկրցաւ դիմադրել իր փափաքին, եւ եկաւ Ռիկա ու տոմս մը ղրկեց ինծի պանդոկը: Իսկ ես չկրցի խուլ մնալ կոչին հանդէպ անոր զոր կը սիրեմ:

«Ան գտած էր Ադամ Լատովսքին: Այս վերջինը, արդէն տիրացած կայսերական թագին, փախած էր նաւահանգիստը խարսխած անգլիական նաւով մը, հակառակ Իվան Մինսքիի մարդոց եւ հետապնդութիւններուն:

«Այս նաւը, որուն մէջ իր տեղը պատրաստած էր նաեւ Ալեքսէյ, ճամբայ պիտի ելլէր նշանածիս հետ այդ տեսակցութենէն քանի մը ժամ վերջ, Ալեքսէյ հրաւիրեց զիս, պաղատեցաւ որ իրեն ընկերանամ:

«Ես մերժեցի»:

Պ. Եոֆէ, որ ամենամեծ ուշադրութեամբ եւ խոր յուզումով մտիկ կ'ընէ երիտասարդ աղջկան պատմութիւնը, զգուշացաւ անոր հարցումներ ուղղելէ կայսերական թագի գողութեան եւ ցարական կազմակերպութեան մասին, որոնց կը պատկանէին նախկին իշխան Ադամ Լատովսքի եւ Ալեքսէյ Քոլըսով:

Թէեւ պաշտօն ստացած էր քննութիւններ կատարելու այս երկու իրողութիւններու մասին, բայց խիստ կը զգուշանայ քրքրելէ գաղտնապահութիւնը երիտասարդ աղջկան, գաղտնապահութիւններ՝ զորս ան վճռած էր արդէն երբեք չյայտնել:

Որովհետեւ, ինչպէս որ ան իր նշանածին պիտի չյայտնէր պատուիրակութեան ոչ մէկ գաղտնիքը, պիտի չյօժարէր նաեւ Պ. Ադոլֆ Եոֆէի ըսելու ինչ որ մնացած էր Ալեքսէյ Քոլըսովի հետ իր խօսակցութենէն:

— Ինչո՞ւ մերժեցիք ձեր նշանածին հետեւիլ, երբ ան հրաւիրեց ձեզի, կը հարցնէ նախագահը:

Իրեն դժուարութիւն մը կը զգայ պատասխանելու:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

Տէր եւ Տիկին Արամ Աճէմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 30ին, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Զորեքշաբթի Հոկտ. 2, ժամը 14ին, Առնուվիլի Վարդգայ Ս. Խաչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սարսէլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ողբացեալ ընկերներու յիշատակին, այս Կիրակի Հոկտեմբեր 6, Ս. Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին։ Յետ պատարագի ընկերները յիշատակի ոգեկոչում։ Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն։

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

Մաղաքիա քահանայ Ասլանեան, Արշակ Ասլանեան, Ազգին Մարտիրոսեան, Տոքթ. Յ. Սիվրիհիսարլեան, Յ. Դաւիթեան, Յակոբ Պետրոսեան, Անտոն Անտոնեան, Արամ Քիթապճեան, Կոմէս Խողեան, Սահակ Յարութիւնեան, Սահակ Աւետեան, Բարգէն Շաքարեան, Սերոբ Մկրտիչեան, Սենեքերիմ Թեւանեան, Կիրակոս Կիրակոսեան, Ստեփան Միլտոնեան, Մկրտիչ Զորպաճեան։

ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԱԿԱՆՆԵՐ

Վարդան Աւտօեան (20 տարեկան), Գրիգոր Խսկիճեան (17 տարեկան), Ժանօ Մկրտիչեան (20 տարեկան)։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեւրանի Կապոյտ Խաչի դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի Հոկտեմբեր 2ին, առաւօտեան ժամը 9.30ին, հասցէ՝ Էքոլ Քրեթիէ, Փլաս տը լա Մէրի, Սեւրան։

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Շաբաթ, Հոկտ. 5, ժամը 14ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ՝ 40 Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ, Վիէն։

Ծնողներէն կը խնդրուի առաջնորդել իրենց զաւակները, չզրկելու համար զանոնք հայրենի լեզուի ուսուցումէն։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են ուսուցչութեամբ Տիկին Հերմինէ Պօղոսեանի։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 17-19, իսկ Զորեքշաբթի օրերն ալ ժամը 14-17, Քուռ ժիւլիէնի վրայ գտնուող 42 թիւ սրահին մէջ։ Այս սրահը առժամեայ հանգամանք ունի, սպասելով որ Հ. Բ. Ը. Միութեան նոր կեդրոնատեղիին շինութիւնները աւարտին։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Հայկ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին այս Զորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9ին, Ռիւ Էթիէն Տոլէի դպրոցին մէջ։ Ծնողներու ուշադրութեան կը յանձնուի դասաւանդութեան վայրի փոփոխութիւնը։

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորեալ Ազգ. երկօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 3, Զորեքշաբթի կէսօրէ ետք։ Կը դասաւանդէ պոլսահայ նորեկ վարժուհի Տիկին Ալիս Խամէրեան։

Կը խնդրուի ծնողներէն, որ առաջ իրենց պզտիկները արձանագրել ամէն Կիրակի եկեղեցիին բանկալը եւ միւս օրերը Պ. Տէր-Մինասեանի եւ կամ Պ. Կարապետեանի բնակարանը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան 500 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի։

Ոմն՝ 100 Փր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի եւ այլ հետեւեալ նուէրները.—

Խլօեան Ժոզէֆի կսկծալի մահուան առթիւ Պ. Կարապետ Ճանիկեան 50 Փր., Հայրապետեան Եախուտի մահուան տարելիցին առթիւ Սերոբ Հայրապետեան եւ Տէր եւ Տիկին Գույումճեան 30 Փր., Հէլվաճեան Նուպար իր զաւկին Ռոպէրի ամուսնութեան առթիւ կը նուիրէ Ազգ. Առաջնորդարանի 200։

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ բաց է Շաբաթ օրերը ժամը 16-19 եւ Կիրակի օրերը՝ ժամը 10-12։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆ - ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 8ին, Ֆրանս-Քիւլթիւռ կայանէն՝ Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ իր դերը պատմութեան մէջ։ Կը մասնակցի՝ Փրոֆ. Օլիվիէ Քլէման։

Հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9.30ին՝

ՆԱՆ ԳԱՌՋՈՒ

ԺԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մանիկ Նատիրաձէ կը փնտռէ իր եղբայրը Իվան Յարութիւնի Գջանեանը, 54 տարեկան։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել Մ. Նատիրաձէի, Երեւան, Արարատի Մասիֆ, Ա. Կուարդալ, տուն 17, 4րդ մուտք Ա. յարկ 37րդ բնակարան։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան համար (17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, Մեթրօ Քատէ) կը փնտռուին պահակ մը եւ սպասարկող մը (առանձին այր մը, կամ այր ու կին)։

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ։

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Զորեքշաբթի, Հոկտ. 2, ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ՓԱՐԻԶԻ Հ.Յ.Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Հոկտ. 4, ժամը 20.30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 3, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Հոկտ. 5) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ահարոնեան ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 5 երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Իփէկեան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԿՈՉ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մօտաւորապէս չորս տարի առաջ շնորհիւ քանի մը անձնուէր անհատներու, ծնունդ կ'առնէ Ալֆորվիլի մէջ Հայ Մշակոյթի Տան Ընկերակցութիւնը, եւ սեփականատէր կը դառնայ կալուածի մը, որ կը գտնուի հայկական կեդրոնի մը մէջ — 9, Ռիւ տը Մատրիտ, Ալֆորվիլ։

Դժբախտաբար, զանազան պատճառներով ցարդ կարելի չէր եղած այդ հողին վրայ արժանավայել կերպով բարձրացնել այն շէնքը, ուր կարենայինք ամփոփուիլ եւ կեդրոնատեղին դառնար մեր հայ մշակոյթին եւ մասնաւորապէս մեր հայ երիտասարդութեան անխտիր։

Այժմ ուրախութեամբ կը յայտարարենք թէ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, 1974 Յուլիս 10ի արտակարգ ժողովին հաւանութեամբ մտադրած է այդ շէնքը կառուցանել։ Յատակագիծը արդէն իսկ պատրաստ, յանձնուած է Վալ տը Մառնի նահանգապետութեան եւ ի մօտոյ սկսիլ անոր նախնական աշխատանքներուն։ Հետեւաբար մենք, այս գաղութին համեստ սպասարկուներ, կոչ կ'ընենք Ալֆորվիլի Հայութեան, որպէսզի թեւ ու թիկունք կանգնի մեր այս յանդուգն ձեռնարկին, մինչեւ իրականացումն այն շէնքին, ուր լսելի ըլլայ մեր Մեծասքանչին քաղցրահնչիւն ղօղանջը։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

×

Մարսէյլ - Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը կը տեղեկացնեն յարգելի ծնողներուն թէ դպրոցի 1974-1975 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտ. 2ին, Զորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին եկեղեցիի կից սրահը։ Կը դասաւանդէ տեղւոյն Հոգեւոր Հովիւ Նշան քահանայ։

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի, Հոկտ. 2, կէսօրէ ետք ժամը 14ին եւ Շաբաթ օրերը, նոյն ժամերուն, Հայ Մշակոյթի Տան սովորական վայրը։

Ծնողներէն կը խնդրուի ժամ առաջ արձանագրել իրենց զաւակները։

×

ՓԱՐԻԶ

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2էն սկսեալ ամէն Զորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3-5 Մշակոյթի Տան յատուկ դասարանին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ։

Ծնողնե՛ր, մի զրկէք ձեր զաւակները իրենց մայրենի լեզուն սորվելէ։

×

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի հայկական դպրոցին արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ կամ հոգաբարձութեան անդամներու մօտ կը կատարուին։ Դասընթացքները վերսկսած են արդէն։

×

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի, Հոկտ. 2ին, առաւօտեան ժամը 9ին, Հայ Մշակոյթի Տունը։ Արձանագրութիւնները տեղւոյ վրայ նոյն օրը։

Ծնողներէն կը խնդրուի ժամ առաջ արձանագրել իրենց զաւակները։

×

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Միութեան միօրեայ դըպրոցը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի Հոկտ. 2, ուսուցչութեամբ Հոգեւոր Հովիւ՝ Շահան Քհնյ. Տէտէեանի։

Ծնողներէն կը խնդրուի առաջնորդել իրենց զաւակները, չզրկելու համար զանոնք մայրենի լեզուի ուսումէն։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան

Դասախօս՝ Կ. ՄԷՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 2ին, Զորեքշաբթի, ժամը 19էն 21։

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Մշակոյթի Տուն ժամը 15էն 19։

COURS DE LANGUE ARMENIENNE AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 2 Octobre, sous la direction du Prof. G. MEHIAN.

Pour les inscriptions s'adresser : 17, Rue Bleue de 15 à 19 heures.

Passez vos vacances en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST la bohème UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU T.928.03.88

N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON T.490.17.79

NEUF-OCCASION-ACCESSOIRES-POSE D'ATTELAGES

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
3
JEUDI
3 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 փր. Վեցամսեայ 90 փր.
Արտասահման Տար. 200 փր. Հատը 1 փր.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.127
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — No 13.127

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԽԱԶՈՒԻ

—o—

Կիպրոսի օրինակը վերջին ծայր պերճախօս է տարհամոզելու համար բոլոր այն բարեմիտներն ու լաւատեսները, որոնք կը կարծեն թէ աշխարհի ճակատագիրը վարողները իրաւունքի եւ արդարութեան սկզբունքներուն վրայ կը հիմնուին լուծելու համար քաղաքական խնդիրները:

Իսկական ողբերգութիւն մըն էր, որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 20ին եւ անոր յաջորդող օրերուն եւ շաբաթներուն, երբ 40-50.000 լաւ մարզուած եւ ամերիկեան ամէնէն արդիական զէնքերով սպառազինուած Թուրք զինուորներ, Ատլանտեան Ուխտի օդանաւերով, մարտանաւերով եւ հրասայլերով արշաւեցին Կիպրոսի վրայ եւ բռնագրաւեցին յունական կղզիին ամէնէն բարեբեր մասերը: Իբրեւ գերի Ատտանա եւ մինչեւ Ամասիա տարին հարիւրաւոր յոյն անզէն երիտասարդներ: Սանձարձակ կողոպտեցին Յոյներու տուները եւ ինչ որ արժէք մը կը ներկայացնէր, տարին Ատանա, իբրեւ պատերազմական աւար եւ հրապարակային աճուրդով ծախեցին: Աարճանակներու սպառնալիքին տակ բռնաբարումներ կատարեցին: Ու ամէնէն աւելին՝ իրենց հայրենի տուներէն քշելով գաղթական դարձուցին աւելի քան երկու հարիւր հազար Յոյներ, որոնք կ'ապրին ցարդ սարսափելի պայմաններու տակ:

Ու այս բոլորը տեղի ունեցան ամերիկեան 6րդ Նաւատորմի բարեհաճ, չըսելու համար մեղսակից աչքերուն առջեւ: Դեռ աւելին: ՄԱԿի կապոյտ գդակաւորներ կը հսկէին կղզիին մէջ խաղաղութեան պահպանումին համար: Սակայն Թուրքերը անոնց վրայ ալ զէնք պարպեցին, երբ հրադադարի սահմանագիծը կ'որոշուէր: Իբրեւ թէ իրենք եկեր էին խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար եւ պէտք չունէին ՄԱԿի զինուորներուն: Կը պահանջէին նոյնիսկ, որ Ֆամակուսթայէն քշուին անոնք:

ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդի հրադադարի յաջորդական բանաձեւերը առ ոչինչ դրեցին ու անպատիժ շարունակեցին յառաջանալ «Աթթիլայի սահմանագիծ»էն անդին, ամրապնդելու համար իրենց զինուորական դիրքերը:

Երբ կը խօսինք Մեծ Եղեռնի մասին, կ'անիծենք մեր չար բախտը: Կը չեշտենք, որ ցեղասպան Թուրքը մեզ ջարդեց անպատիժ, որովհետեւ աշխարհասասան պատերազմին պատճառաւ կտրուած էինք արտաքին աշխարհէն, ուստի չէինք կըրնար որեւէ օգնութիւն ստանալ:

Եւրոպա իր հոգերն ունէր: Ամերիկա շատ հեռու էր: Լաւագոյն պարագային Արեւմուտքի քաղաքական պատասխանատու վարիչները հոգեհաց ճառեր կը խօսէին մեր մասին՝ չալյլ խոստումներով: Ու բարեսիրտ քրիստոնեաներ հանգանակութիւն կը կատարէին օգնելու համար մարտիրոս ազգին: Աղնիւ մարդասէրներ հրապարակային հաւաքոյթներու մէջ իրենց գութն ու համակրութիւնը կը յայտնէին դարաւոր մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան տէր քրիստոնեայ ժողովուրդին:

1915 – 1918ի այդ զարհուրելի օրերուն թերեւս արդարանալի էին դաշնակից Պետութիւնները, որ աւելին չէին կարող ընել՝ օգնելու համար Հայերուն:

Սակայն ի՞նչպէս արդարացնել ՄԱԿը, որուն հիմնական պարտականութիւնն ու գոյութեան իմաստն իսկ է խաղաղութեան պահպանումն ու յանցաւորներու դատապարտութիւնը:

Ցամի Տեառն 1974, երբ իբրեւ թէ արդարութեան եւ իրաւունքի սկզբունքները տիրապետող են աշխարհի վրայ, ի՞նչպէս հանդուրժել ա'յսքան անիրաւութեան եւ անտարբերութեան: Ի՞նչպէս չծառանալ արդի աշխարհը ղեկավարելու յաւակնող Պետութեանց դէմ, որոնք թոյլ կուտան, որ խաչուի արդարութիւնը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ ՉԻՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ

—o—

Աննախընթաց երեւոյթ էր Հանրապետութեան Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի ներկայութիւնը Փարիզի չինական դեսպանատան ընդունելութեան, Հանրապետութեան 25ամեակին առթիւ:

Այս առթիւ Ժիսքար տ'Էսթէն յայտնած է թէ ի մօտոյ չին կարեւոր անձնաւորութիւններ Ֆրանսա պիտի այցելեն, չեշտած է նաեւ այն կարեւորութիւնը զոր Ֆրանսա տուած է սկիզբէն ի վեր Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետութեան:

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը ընդունուած է դեսպանին կողմէ որու հետ 35 վայրկեան տեւող առանձին տեսակցութիւն մը ունեցած է: Այս ընդունելութեան ընթացքին ուշադրութիւն գրաւած է նաեւ Խորհրդային Միութեան դեսպանին ներկայութիւնը, տրուած ըլլալով որ առաջին անգամն է, տարիներէ ի վեր, որ ռուս դեսպան մը ներկայ կ'ըլլայ չինական ընդունելութեան:

Չինաստանի մէջ Ժողովրդային հանդիսութիւններով տօնուեցաւ Ժողովրդական Չինաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան 25ամեակը: Այս առթիւ պաշտօնական ճաշ մըն ալ տրուեցաւ Ազգային Ժողովի դահլիճին մէջ: 4500 հրաւիրեալներ ներկայ գտնուեցան: Չին վարչապետը, որ հիւանդանոցն էր ամիսներէ ի վեր, ներկայ գտնուած է եւ նախագահած ճաշին: Ապա կրկին հիւանդանոց վերադարձած: Դէտերը նկատած են, թէ իշխան Սիհանուքէ զատ ոչ մէկ օտար ծանօթ քաղաքական դէմք Փեքին կը գտնուէր 25ամեակին առթիւ:

Ժողովրդական Չինաստանի Հանրապետութեան 25րդ տարեդարձին առթիւ խորհրդային ղեկավարները ողջոյնի գիր ղըրկած են ոչ թէ չին ղեկավարներուն, որոնք Մոսկուայի համար «մեր դարաշրջանի յեղափոխական ուժերուն դէմ կը գործեն», այլ՝ ժողովուրդին ներկայացուցիչներու Ազգային Ժողովին եւ Չին Հանրապետութեան Պետական Խորհուրդին: Խորհ. Միութիւնը կրկին կը չեշտէ, թէ կ'ուզէ «բնականոն դարձնել իր յարաբերութիւնները Չինաստանի հետ» եւ «վերահաստատել բարեկամութիւնը չին մեծ ժողովուրդին հետ»:

Չին եւ խորհրդային յարաբերութիւններու խաթարումէն ի վեր խորհրդային ղեկավարները սովորութիւն դարձուցած են շատորագրել իրենց անունով Չինաստանի ուղղուած որեւէ գիր: Այս անգամ եւս գիրը ղրկուած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան եւ Խորհ. Միութեան Նախարարներու Խորհուրդի հաւաքական կազմին կողմէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 27)

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ ՏՈՒՆԸ

Գորիսի մէջ կը գտնուի երկյարկանի տուն մը, որուն պատին զետեղուած մարմարէ ցուցանակը կարդալու համար պէտք է շրջանը ընել հաստաբուն ընկուզենիի մը: Այս ծառը իր հօրը հետ տասնամեակներ առաջ տնկած է Ակսել Բակունց: Ան ծնած եւ մեծցած է այս տան մէջ: 1970էն ի վեր թանգարանի վերածուած է, տնօրէնն է՝ Բաջիկ Միքայէլեան:

Բակունցի ննջասենեակին պատէն կախուած են գանդեզուրեան նախշազարդ գորգ մը եւ գրագէտին մօր դիմանկարը: Նկարը գծած է Մ. Սարեան, որուն ձեռագիր նամակը, գրուած 1965ին, զետեղուած է թանգարանին մէջ: Մ. Սարեան հետեւեալը գրած է՝ «Ես Գորիսում եղել եմ 1935 թուին, ո'չ Ակսելի հրաւէրով, բայց ի'նչպէս կարելի էր լինել Գորիսում եւ չայցելել Ակսելին: Ես պարզ յիշում եմ նրան՝ իրենց այգում նստած, խորասուզուած գրում էր: Երբ մտայ բակը, գուցէ ընդհատեցի նրա մտքերը, բայց նա ինձ ընդունեց մեծ հրճուանքով, եւ մենք անկեղծ զրոյցի բռնուեցինք... Այնուհետեւ ես նկարեցի նրա մօր դիմանկարը: Ակսելը այնքան էր հաւանել այդ նկարը, որ ես այն նուիրեցի նրան»:

Ցուցադրուած են գրագէտին անձնական իրերը՝ ժամացոյցը, սանտրը, գրիչը, ճատրակը, Գորիսի ծխական դպրոցի, ուսուցիչներու լուսանկարները. «1905ին գնացել եմ ծխական դպրոցը: Գնացել եմ՝ այսինքն իմ կամքով եւ իմ նախաձեռնութեամբ: Սովորել եմ հինգ տարի՝ Հայոց լեզու, մի քիչ ռուսերէն, մի քիչ աշխարհագրութիւն, բաւական շատ Հայոց պատմութիւն եւ երգ, եւ վայելչագրութիւն», գրած է ան: Ապա ցուցանմոյշները կը ներկայացնեն գրագէտին ուսանողական տարիները Գէորգեան ճեմարանը, ուր ան ընդունուած է 1910ին: Հետաքրքրական նիւթերէն է «Աղբիւր» հանդէսի 1913 Հոկտ.ի թիւը, ուր տպուած է Բակունցի առաջին գրական փորձը՝ «Ցիմար մարդը» հէքեաթը՝ «Աշակերտ» ստորագրութեամբ:

Կարգ մը նիւթեր կը վկայեն, թէ Բակունց մեծ սէր ունեցած է թատրոնի հանդէպ: 1916ին Գորիսի մէջ բեմադրած է Նորվէկացի Պիէօրնսոնի «Նորապսակներ» թատերախաղը. խաղացած է Ակսելի դերը: Ասիկա առիթ դարձած է, որ իր անունը (Ալեքսանդր) փոխէ եւ դարձնէ Ակսել:

Ճեմարանի փակումէն ետք վերադարձած է Գորիս եւ ուսուցչութիւն կատարած է, միաժամանակ աշխատակցելով զանազան թերթերու: Գորիսի քաղաքապետին դէմ յօդուած մը գրած է Շուշիի թերթերէն մէկուն մէջ. յօդուածին պատճառով 42 օր բանտարկուած է:

Բակունց հեռանալով Գորիսէն՝ Սիսիան գացած եւ Լոր գիւղին մէջ ուսուցիչ եղած է: Շարք մը ցուցահանմոյշներ կը ներկայացնեն 1917–1919 տարիները, երբ Բակունց հայ կամաւորական գունդի մէջ մտնելով կը մասնակցի Կարինի, Սարիղամիշի, Սուրմալուի եւ Սարդարապատի կռիւներուն:

×

Զ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ՝ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Զուիցերիոյ Թուն քաղաքին մէջ տեղի ունեցող մարզական միջազգային մրցումներուն՝ Երեւանցի մարզիկ Զինայիդա Սիմոնեան, հրաձգութեան մէջ հանդիսացած է աշխարհի ախոյեան: Անցեալ տարի ան առաջին անգամ ըլլալով դարձած էր Եւրոպայի ախոյեան: Մարզիչն է՝ Եուրի Սիմոնեան:

×

ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳՏՆՈՒԱԾ ԵՆ

Երազգաւորս գիւղին մէջ, Ախուրեանի շրջան, Մ. Պալիկեան իր տան մօտերը անակնկալ կերպով երեւան հանած է մետաղեայ իր մը, ապա՝ խեցեղէն հին առարկաներ եւ գործիքներ: Հնագէտներ շարունակելով պեղումները յայտնաբերած են 200 տարուան հնութիւն ունեցող բրուտագործական արհեստանոց մը: Գտնուած արժէքաւոր իրերը յանձնուած են Լենինականի թանգարանին:

Քանի մը տողով

ՖԻԿԱՌՕ – ՍՕՖՐԷՍ հանրային կարծիքի քննութիւն մը պատասխաններու վերաբերեալ, ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսացիներուն 50 առ հարիւրը դէմ է տեղի տալու, 39 առ հարիւրը կողմնակից է սակարկութեան, մնացեալը կարծիք չունի:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ կացութիւնը բոլորովին յստակ չէ եւ Համայնավար կուսակցութեան կազմակերպած ցոյցը, որմէ դուրս ձգուած էին կեդրոն եւ ընկերվարական տարրեր, աւելի մեծ շփոթութիւն կը ստեղծէր: Արդէն շատեր փորձած են երկրէն դուրս հանել իրենց դրամը եւ այդ իսկ պատճառով 78 հոգիի հաշիւները արգելքի տակ առնուած են: Ասկէ զատ ձերբակալուած 300 հոգիի ինչքերն ալ գրաւուած են:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Ծերակոյտը, առանց նկատի առնելու նախագահ Ֆորտի վեթոյի սպառնալիքը, կրկին արգիլեց, որ զինուորական օժանդակութիւն կատարուի Թուրքիոյ. միեւնոյն ատեն որոշեց դադրեցնել զինուորական օժանդակութիւնը Չիլիի: Թուրքիոյ ընծայուած ամերիկեան զինուորական օժանդակութեան դադրեցման ի նպաստ քուէարկեցին 59 ծերակուտականներ, իսկ դէմ քուէարկեցին՝ 29 ծերակուտական: Ծերակոյտի քուէարկութենէն առաջ Ֆորտ սպառնացած էր ընջել տալ տրուած որոշումը, եթէ երբեք բանաձեւին «ոճ»ը փոփոխութեան չենթարկուէր: Ֆորտ կը պահանջէ, որ որոշումին մէջ մատնանշուի, թէ ինք կրնայ վերսկսիլ զինուորական օժանդակութիւնը, եթէ Թուրքիա «բարեկամեցողութիւն» ցոյց տայ Կիպրոսի հարցին լուծման մէջ: Ծերակոյտը չէ ընդունած այս պայմանը եւ հաստատ մնացած է իր բանաձեւին վրայ, ուր կը ճշդուի, թէ զինուորական օժանդակութիւն չի կատարուիր ցորչափ նախագահը ի վիճակի չըլլար հաստատելու, թէ «շօշափելի յառաջդիմութիւններ» արձանագրուած են Կիպրոսի հարցին լուծման մէջ:

ԳԱՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԸ

—o—

Հայկական ցեղասպանութեան 60ամեակի նախօրեակին, Հայ ժողովուրդը արդարօրէն կ'ակնկալէր իր ազգային երեք կուսակցութեանց գործակցութիւնը:

Ան իր ակնկալութեան մէջ չէր սխալած: Արդարեւ, երեք կուսակցութեանց ստորագրութեամբ «Կոչ հայ ժողովուրդին»ը եկաւ աւետելու այդ լուրը:

Տասնամեակ մը առաջ 50ամեակն էր: Ապրիլեան համազգային ոգեկոչումներ կատարուեցան ամենուրեք, Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ, հոն ուր հայկական գաղութ կար:

1965ը Հայ ժողովուրդի քաղաքական իրաւունքներու արդար պահանջի գիտակցութեան վերածնունդի սկիզբ կարելի է համարել, Հայ Դատը դարձաւ ամէնօրեայ մտահոգութիւնը գիտակից Հայուն եւ Թարմ պահելու համար մեր անմահ նահատակներու յիշատակը հոս ու հոն Ապրիլեան Եղեռնի կոթողներ եւ յուշարձաններ բարձրացան:

Բնականաբար, Թրքական Պետութիւնը չէր կրնար լռել ու անցնիլ, անտեսելով այս երեւոյթները: Կ'ուրանար իր գործած վայրագութիւնները, ջարդերը: Կը բողոքէր զանազան Պետութիւններու, որպէսզի արգելք հանդիսանան յուշարձաններու բարձրացումին կամ «ամօթի պատեր» բարձրացուին անոնց առջեւ… Նոյնիսկ, Ֆրանսայի դէմ առ ի բողոք, ետ կանչեց Փարիզի իր դեսպանը:

1965ին, երեք կուսակցութիւնները գոհացան միայն ոգեկոչելով ջարդերու յիսնամեակը, իսկ անկէ ետք, տասնամեակ մը ամբողջ, անջատաբար տարին հայապահպանումի եւ Հայ Դատի համար իրենց գործունէութիւնը:

Հայկական ջարդերու յաջորդող 50 տարիները սահեցան Հայ ժողովուրդի պահանջներու եւ իրաւունքներու ընդմէջէն, անտեսելով Հայուն արդարութեան պահանջի ձայները, անտարբեր եւ աննկատ ձգելով մարդկային խիղճը, Հայուն ճըգնաժամային օրերուն:

Բարեբախտաբար, մեծ Պետութիւններու որդեգրած անտեսելու քաղաքականութիւնը չտուաւ իրմէ սպասուած արդիւնքը: Հայը այսօր աւելի կապուած է իր իրաւունքներուն եւ պահանջատէր կը ներկայանայ Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւուած հայկական հողերուն:

Մեծ Պետութիւններու ներկայի շահու քաղաքականութիւնը եւ քաղաքական իրողութիւններու աննպաստ զուգորդութիւնը Հայ Դատի նկատմամբ, ժամանակաւոր են եւ վաղանցուկ:

Հայ Դատի գաղափարը, — երբեմն կքելով, գալարուելով, երբեմն բարձրանալով, աղաղակելով, — կը ճեղքէ ու կ'անցնի իր դէմ բարձրացող անթիւ խոչընդոտները ու կը ձգտի դէպի իր վեհ նպատակին:

Հայ ժողովուրդը կը շարունակէ եւ պիտի շարունակէ գոյատեւել Հայ Դատով, որուն շուրջ համախմբուած են Հայ ազգային կուսակցութիւնները եւ հաւատաւոր զանգուածներ: Ու մինչեւ այն ատեն, երբ Հայ Դատի գաղափարը եւ անոր հանդէպ տածած հաւատքը կը մնան հզօր ու անպարտելի, Հայ Դատը խրոխտաբար պիտի շարունակէ իր յառաջընթացը դէպի նպատակներու իրականացում: Ուժը միութեան մէջ է եւ միութիւնը ուժի մէջ, ինչպէս գաղափարի ուժը կազմակերպութեան մէջ է եւ կազմակերպութեան ուժը գաղափարի մէջ. այդպէս կը ներկայանայ Սփիւռքի հայ ազգային երեք կուսակցութիւններու հաւաքական ուժը, երբ անոնք հաւատքով կը հաստատեն այս գաղափարը:

«Իրաւունքը անժամանցելի է, եւ իրաւունքը՝ մեր կողմն է: Երեք կուսակցութիւնները կը հաւատան՝ որ հայ ազգը համակերպած չէ իրեն պարտադրուած կացութեան, որ ան այսօր, աւելի քան երբեք, գօտեպնդուած է իր անցեալի դասերով եւ իր արդար իրաւունքներուն ամբողջապէս տէր կանգնելու վճռակամութեամբ»:

Երեք կուսակցութեանց կազմակերպած համազգային Ապրիլեան ոգեկոչումները չուտով մոռացութեան կ'ենթարկուին, եթէ անոնք տեսականէն գործնականի չվերածեն այդ ոգեկոչումներով չեչտուող պահանջներու տիրացման ծրագիրները, արդարացնելով իրենց վրայ դրուած հայ ժողովուրդի վառ յոյսերը:

Կուսակցութիւններէն առաջացող Ոգեկոչումի Համազգային Կեդրոնական Մարմինը, եթէ իրապէս յաջողցնէ եւ արդարացնէ իր գոյութեան իրաւունքը, վըստա՛հաբար անոր կ'աջակցին ու թիկունք կը կանգնին հայ զանգուածներու բոլոր խաւերը, իսկ այդ մարմինը, այն ատեն երկիւղ ու պատկառանք կը ներշնչէ արտաքին թէ ներքին թշնամիներուն: Անկասկած, կրնայ ենթարկուիլ նաեւ հալածանքի, իբրեւ մէկ նոր ուժ:

Մեր օրերուն, ուժերու համադրումը անհրաժեշտութիւն մըն էր Հայ ժողովուրդին համար եւ դարձաւ իրականութիւն, բաւ է, որ անոնք գործեն անկեղծօրէն եւ անոնց ուժերը գործեն փոխադարձ հաւատքով եւ վստահութեամբ:

Մեր երեք կուսակցութիւններու ուժերու այս համադրումը պիտի տայ իրմէ սպասուած արդիւնքը:

Ու մենք կը սպասենք:

ԶԱՐԵՀ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՌՕՐԵԱՅ ՀՈԳՍԵՐ

—o—

(Բ. եւ վերջ)

Կարեւոր է հայերէնի քերականական եւ բառաձեւային զուգահեռների (հոմանիշների եւ նոյնանիշների, այսինքն նոյն կամ նման իմաստ արտայայտող եւ հաւասարապէս ճիշդ ձեւերի) համակարգի որոշումը: Մենք ունենք բառային հոմանիշների օգտակար բառարան. վատ չէր լինի, եթէ ուրիշ ազգերի նման ունենայինք նաեւ քերականական եւ բառաձեւային զուգահեռների ուղեցոյց, որպէսզի իւրաքանչիւր կասկածող իր համար կարողանար պարզել, որ օրինակ, հաւասարապէս ճիշդ ու գրական ձեւեր են՝ հիացման – հիացումի, արեան – արիւնի, խընդութեամբ–խնդութիւնով, պատրաստուեց գնալ – պատրաստուեց գնալու, կանչեց հօրը – կանչեց հօրից, կպաւ պատին – կպաւ պատից, խուսափեց գրելուց – խուսափեց գրել, տիրեց երկրին – տիրեց երկիրը, ուրախ եմ քո գալուն… գալու համար եւայլն:

Վերջերս օրաթերթերից մէկում երկխօսութիւն բառաձեւը գործածուած էր իբրեւ նոյնանիշ երկախօսութիւն ձեւի (դիալոգի իմաստով): Վէճ առաջացաւ. ճի՞շդ է, թէ սխալ: Ասում էին, իբր, երկխօսութիւն նշանակում է երկակի (նաեւ երկդիմի) խօսել, իսկ երկախօսութիւն ձեւը՝ դիալոգ. վկայակոչում էին բառարաններից մէկը: Թւում է սա եւս անժամանակ, գուցէ եւ առհասարակ անճիշդ պահանջ է: Հայոց արգի լեզուամտածողութեան մէջ երկախօսութիւն եւ երկխօսութիւն ձեւերը իմաստային սրոշակի տարբերակում չեն ստացել եւ ընկալւում են իբրեւ նոյն բառի փոփոխակներ, այսինքն՝ նոյնանիշ բառաձեւեր (ինչպէս՝ առդրութիւն – առադրութիւն, բարեհամ – բարիհամ եւ նման այլ զուգահեռները): Չի բացառւում, որ երկախօսութիւն եւ երկխօսութիւն ձեւերի մէջ իմաստային տարբերակում գոյանայ (ինչպէս, օրինակ, գոյացել է հրաժեշտ – հրաժէշտ, փոխանորդ – փոխնորդ եւ մի քանի այլ ձեւերի միջեւ), բայց եւ հնարաւոր է, որ այդպիսի տարբերակում այս դէպքում չառաջանայ, մանաւանդ որ դիալոգի իմաստով երկխօսութիւն կարճ ձեւը աւելի ու աւելի է մամուլում գործածւում:

Ըստ երեւոյթին, երբեմն ծայրայեղ խըստապահանջութիւն է ցուցաբերւում նաեւ կապերի որոշ գործածութիւններ մերժելիս: Ուրիշների հետ աղերսս հեղինակը եւս ժամանակին խիստ սխալ է համարել գրականագիտական երկերում Թումանեանի մօտ… Պուշկինի մօտ… կապակցութիւնների յայտնի գործածութիւնները («տեղծագործական այդ յատկանիշը Թումանեանի մօտ նկատելի է դեռեւս…») առաջարկուել են այլ լուծումներ (Թումանեանի երկերում, ստեղծագործութիւններում եւայլն): Ասւում է, եւ ոչ առանց հիմքի, որ դա ռուսերէն համարժէք ձեւերի պատճէնում է: Հետաքրքրական է, որ նոյն կաղապարները կան նաեւ գրական արեւմտահայերէնում (օրինակ, «նոյն այս տրամադրութիւնը կը գտնենք յետոյ նաեւ Մօրիս Մակրի քով», «նման արտայայտչական տարրեր գտանք ոչ միայն խորհրդապաշտութեան «վարպետներուն» մօտ, ոչ միայն Սամէնի եւ միւս մէջբերուած բանաստեղծներու մօտ…» եւայլն, — «Բագմավէպ», 1970, էջ 132-133): Սա էլ ֆրանսերէնի ազդեցութիւն է գիտւում, որ նոյնպէս հաւանական է թւում: Բայց հայ գրականութեան մէջ այդ ձեւերը այնքան շատ են գործածուած ու շարունակւում են այդպիսի առատութեամբ գործածուել, որ հիմք է առաջանում մտածելու՝ արդեօ՞ք ճիշդ է դրանց դէմ պայքար մղելը: Արդեօք յիշեալ ձեւերի լայն տարածումը հայ գրական լեզուի երկու ճիւղերում չի՞ վկայում, որ նրանց մի մասը կամ մի խումբը արդէն ինչ-որ չափով հայացել է: Դէմ լինելով մօտերի ոչ հայացի գործածութիւններին, նաեւ գրականագիտական խօսքում տարածուած վերոյիշեալ կաղապարների վնասակար չարաշահմանը, կարծում եմ որոշ դէպքերում չպէտք է մերժելի համարել նրանց առանձին գործածութիւնները՝ լեզուի արտայայտչական հնարաւորութիւնները չնեղացնելու եւ հեղինակների անձնական ոճը չխաչկանդելու նպատակով:

Մի քանի խօսք բառօգտագործման մասին: Վերջին հարիւրամեակում Հայոց լեզուի մաքրութեան հարցերի կապակցութեամբ ամէնքից շատ խօսուել է հայերէնն անհարկի օտար բառերից ազատելու վերաբերեալ: Եւ մի կողմից՝ լեզուն մաքրելու այդ ձգտումը, միւս կողմից՝ Հայոց լեզուի զարգացման ներքին մի օրինաչափութիւնը՝ ինքնայատկացման միտումը, կարեւոր դեր են կատարել: Երբ այսօրուայ հայերէնը (թէ՛ արեւելեան, թէ՛ արեւմտեան) համեմատում ենք 150, 100 կամ 60–70 տարի առաջուայ հայերէնի հետ, պարզ նկատում ենք, թէ անհարկի օտար բառերի ինչպիսի հսկայ բեռ է իր ուսերից վայր դրել մեր լեզուն: Թերթենք թէկուզ 1900ական թուականների Թիֆլիսահայ մամուլը՝ «Մշակ», «Հորիզոն», «Մուրճ», եւայլն, ամենուրեք կը հանդիպենք այսպիսի բառերի, բազար, սազանդար, օֆիցեր, վելոսիպեդ, պորտրետ, տելեֆոն, լեկցիա, պլաստինկա, պրիբոր, ստատիստիկա, կրիտիկա, կուլիմեստ եւայլն, որոնք վաղուց ի վեր փոխարինուել են հայերէնում աւելի վաղ գործածուած՝ կամ նորաստեղծ բառերով, (շուկայ, նուագածու, սպայ, հեծանիւ, դիմանկար, հեռախօս, դասախօսութիւն, ձայնապնակ, սարք, վիճակագրութիւն, քննադատութիւն, գնդացիր եւայլն), իսկ մի 15–20 տարի առաջ մեր մամուլում եւ գրքերում շատ գործածա-

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

1896 — ԵՐԿՐՈՐԴ «ԴԷՊՔ»Ը (ՋԱՐԴԵՐԸ)

—o—

Շաբաթ առաւօտուն, զօրքերը եւ խուժանը կը սկսին իրենց յարձակողականը, նաեւ տուներուն թալանը, յետոյ հրձիգութիւնը եւ անոնց զուգընթաց ահռելի ջարդը անոնց, որ չէին ուզած կամ չէին կցած հեռանալ գիւղէն, գաղտնօրէն:

Ցխնապետը հրացանազարկ կ'ընէ այն ազաները որոնք բանտարկուած էին իր մօտ: Շախենց ձորը հաւաքուածները կը ջարդուին: Աղջիկներու խումբ մը ինքզինք Եփրատ կը նետէ՝ Թուրքերուն ձեռքը չիյնալու համար:

Արեւածագին մեր պահուած տեղէն կը տեսնենք ծուխի ոլորտները: Կ'այրէր մեր գիւղը:

Կը մնանք քարայրին մէջ, դողը սրտերնիս. կէս գիշերին երկու երիտասարդներ ալ կը միանան մեզի եւ կը յայտնեն որ գիւղը քարուքանդ եղած է, ջարդուած են բոլոր այրերը եւ մնացած կիները, եւ երախաները տարուած են մօտիկ Թրքական գիւղը:

Մեր պարէնը հատած էր, պէտք էր նաեւ ուտելիք ճարել: Երիտասարդներու խմբակ մը այդ դժուար գործը գլուխ հանեց, գիշերը ուտելիք բերելով մեզի, սպրդելով գիւղին ամայի տուներու մէջ որ չէին փճացած:

Քարայրի խոնաւութենէն եւ աշնան ցուրտէն կը մսէինք. առաւօտ մը դուրս եկանք քարայրէն՝ արեւէն տաքնալու համար: Իսկոյն հրացանի աղմուկ լսուեցաւ: Տեսանք որ Թուրք հեծելազօրքի գումարտակ մը վարէն կ'անցնի: Երկու երիտասարդներ, որոնք իջած էին ջուր բերելու եւ իրենց ճամբու վրայ էին, կը սպաննուին: Բայց հեծելազօրքը չհամարձակեցաւ դէպի մեզ, դէպի ժայռերը բարձրանալ, վախնալով որ մեծ թիւով զինեալ տղաք կան:

Հեծելազօրքի անցքէն վերջ, յաջորդ օրը, լեռներուն մէջ մունետիկները լուր կուտան թէ «Վեհափառ Սուլթանը ներում շնորհեր է» եւ ամէնքն ալ կրնան ապահով ըլլալ եւ գիւղ իջնել, թէ գիւղը ղրկուած է ջոկատ մը զինուոր, գիւղին ծանօթ եւ «բարեկամ» յիւզպաշի մը հրամանին տակ նախ քանի մը ծերեր իջան գիւղ, յետոյ քանի մը երիտասարդներ, զգուշութեամբ հետախուզելու գիւղը եւ մեզի բերին գիւղին ոչնչացման գոյժը:

Դուրս կուգանք քարայրէն, հօրս հետ, եւ կ'իջնենք գիւղը: Մօտեցանք եւ տեսանք որ ամբողջ գիւղը դեռ կրակներու մէջ է, մուխը կը բարձրանայ ամէն տեղէ դէպի երկինք, հսկայ գերաններով շինուած տուներէն միայն քարէ պատերը կը մնային ցցուած. մեր տունն ալ մոխիրի վերածուած էր, միայն պատերը կը մնային:

Մանուկ հոգիս սարսռաց, սկսայ հեկեկալ: Հօրս աչքերէն ալ արցունք կը թափէր. կանգ առաւ վայրկեան մը, լռութեամբ նայեցաւ աւերակ գիւղին ու ըսաւ. «Քալենք»: Քալեցինք փլատակներուն մէջէն. սպաննուածներուն դիակներուն հոտը գլխու պտոյտ կուտար. մեր անցած ճամբուն վրայ կը տեսնէինք անճանաչելի դարձած բազմաթիւ դիակներ: Հայրս ձեռքս ամուր բռնած կը դողդղար ամբողջ մարմնով, իսկ ես ցնցուած էի իմ վտիտ ամբողջ մարմինովս:

Դողդոջուն քայլերով հասանք հօրեղբօրս «Մեծարենց» տունը, որ մնացած էր կանգուն. թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս: Մեծ դռնէն ներս կը մտնենք. լացուկոծ, ճիչեր, գիւղին մնացեալ բնակչութեան երեք չորրորդը լեցուած է հոն: Դժոխային տեսարան. տան խոհանոցը դրուած էին հօրեղբօրս ընտանիքը, հոն էին մայրս եւ քոյրս: Կը պակսէին հօրեղբօրս տղան եւ երկու աղջիկները. մին սպանուած, իսկ երկու աղջիկները ինքզինքնին Եփրատը նետած էին Թուրքին անձնատուր չըլլալու համար:

Ազատողները վիրաւոր կը մխիթարեն հիւանդները կը խնամուին, ուտելիք կը ճարենք օրուան համար. բոլորն ալ այցելած էին իրենց տուներուն աւերակներու փնտռելու եւ գտնելու ինչ որ գերծ մնացած էր հրդեհէն եւ թալանէն:

Բինկեանը վերջացած էր մեզի համար. այս բոլորը դարձեալ կրնար սկսիլ: Հօրս ծրագիրն էր երթալ նախ Տիվրիկ, որ կը կարծուէր թէ զերծ է ջարդէ, հեռանկար ունենալով երթալ հաստատուիլ Սեբաստիա, մեծ քաղաքը:

Բախտը ունեցանք գտնելու մեր չորիներէն երկուքը, որոնք արտերէն հեռու կ'արածէին անտարբեր, զերծ մնացած թալանէն: Բեռցուցինք վրան ինչ որ մնացած էր մեզի եւ հայրս, մայրս քոյրս եւ եղբայրս ճամբայ ելանք դէպի Տիվրիկ:

Հայրս անգամ մը եւս ետ նայեցաւ, ուր կը վառէին դեռ Բինկեանի տուները եւ երկար հառաչանքէ մը վերջ ըսաւ.

— Մնաս Բինկեանը. Աստուած մէջ ողջ պահեց, երթանք ուր որ մեր ճակատագիրը կը տանի:

Եւ ես, 14 տարեկան պատանի, տխուր, սիրտս լեցուն ոխով, բռնած մօրս ձեռքէն, կը քալէի անվախ, առանց կռահելու թէ մեր այս կեանքը պիտի տեւէր տասնեակ եւ տասնեակ տարիներ, ուր պիտի դիմագրաւէինք ուրիշ շատ մը աղէտներ:

ԹԱԴԷՈՍ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
Փարիզ 1944

(8 եւ վերջ)

կան էին՝ փիլոլոգ, մարկա (գործարանային), կոմպլեկտ, մարշրուտ, ստարտ, բիբլիոգրաֆիա, ռեւոլուցիոներ, ռէակցիոներ, տրադիցիա, դուետ, խոր եւ նման բառեր, որոնց դիմաց այսօր հայերէն գրելիս գրեթէ բոլորս գործածում ենք բանասէր, մակնիշ, համալիր, երթուղի, մեկնարկ, մատենագիտութիւն, յեղափոխական, յետադիմական, աւանդոյթ, զուգերգ, երգչախումբ եւայլն: Հայոց լեզուի ինքնայատկեցման այս ներքին օրէնքը չի կարելի հաշուի չառնել լեզուագիտական աշխատանքում: Երբ տարիներ առաջ աւարտում էի համալսարանը, մեր յայտնի լեզուաբաններից մէկը պնդօրէն բացատրեց, թէ ինչու հայերէն բանասէր բառը երբեք չի փոխարինի յունարէն փիլոլոգին (մեր բուհական աւարտականներում գրուեց՝ «... տրուած է փիլոլոգի կվալիֆիկացիա»): Ինչպէս տեսնում ենք, այդ լեզուաբանը սխալուեց. հաշուի չէր առել հայերէնի վերոյիշեալ օրինաչափութիւնը: Կարելի է եզրակացնել, որ մեծ զգուշութիւն է պէտք այս կամ այն անհատական կարծիքին իրաւունք տալիս, մանաւանդ լեզուական օրէնսդրութեան մէջ: Բառօգտագործման բնագաւառում կարծիքների եւ ճաշակների միակերպութիւն չի եղել եւ չի կարող լինել: Այսօր էլ որոշ մտաւորականների դուր չի գալիս հայերէն բառերի մի խումբ, միւսներին՝ մի այլ խումբ. օրինակ, մարդիկ կան, որ չեն հաւանում լոլիկ, սմբուկ, հիւլէ բառերը, ուրիշները անյաջող են համարում զբօսաշրջիկ, մրշակոյթ, հանոյթ, երգահան, լրագրող բառերը, երրորդները մերժում են տպաքանակի, գովազդի գործածութիւնը, նախկինում, դարաւոր եւ բանաւոր, խիստ առարկել են ծովակալ, ճարտարապետ, հեռախօս, վերարկու, դաշնամուր, ստուարաթուղթ, քաղաքականութիւն եւ շատ ուրիշ հայերէն բառերի դէմ: Իւրաքանչիւրն, ի հարկէ, իր կարծիքն աշխատում է հիմնաւորել: Բայց անցեալի փորձից գիտենք, թէ ինչ է լինում, երբ այսպիսի կարծիքներից որեւէ մէկին առանց լեզուի զարգացման օրէնքների հաշուառման, կարգադրութեան կամ որոշման կերպարանք է տրւում. այդպէս մի ժամանակ գործածութիւնից հանուեցին նստաշրջանը, սահմանադրութիւնը, հանրապետութիւնը եւ շատ ուրիշ բառեր: Մի քանի տարի առաջ նոյնպէս մերժուեց «մարզական» խորագրի գործածութիւնը: Այսպիսի միջամտութիւններից լեզուն շահել չի կարող: Եթէ այս կամ այն բառը, բառերի խումբը որեւէ մէկի ճաշակով չէ, նա լիովին ազատ է դրանք չգործածելու, բայց ունեցած իրաւունքը գործադրել սեփական ճաշակը պարտադրելու. լեզուին՝ միայն վնասակար կարող է լինել:

Սա չի նշանակում, թէ լեզուի զարգացմանը միջամտել չի կարելի: Կարելի է եւ պէտք է, սակայն միայն տուեալ լեզուի առանձնայատկութիւնների, ներքին օրինաչափութիւնների խոր ըմբռնմամբ, զգուշօրէն, պատմական փորձով ստուգուած հիմքի վրայ:

Հայոց լեզուի, ի դէպ նաեւ ուղղագրութեան ամէն մի հարց եւ տարբեր կարծիքներ քննարկման դնելը, կարծում եմ, խրախուսելի պէտք է համարել: Դա շատ օգտակար կարող է լինել լեզուաշինութեան ճիշդ ուղիներ գտնելու համար:

Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

ՓԱՔԻՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Փաքիստանի վարչապետը՝ Ալի Պուտօ, 1973 Փետրուարին, աննշան պատրուակով մը լուծեց Պելուչիստանի նահանգային կառավարութիւնը, հակառակ այն իրողութեան, որ ընտրութիւնները տեղի ունեցած էին օրինաւոր ձեւով: Նահանգային կառավարութեան գլուխն անցած էր Աւամի կուսակցութիւնը, որ Փաքիստանի ընդդիմադիր կուսակցութիւններէն գլխաւորն էր: Պուտոյի կարգադրութիւնը դժգոհութիւն ստեղծեց Պելուչիստանի մէջ, որ կարճ ժամանակաշրջանով մը ներքին անկախութիւն վայելած էր: Այսպէս է, որ ծայր տուաւ ըմբոստութեան շարժում մը՝ քանի ամիս առաջ:

Պելուչիստանի տարածութիւնը Փաքիստանի գրեթէ կէսը կը գրաւէ: Այսուհանդերձ, հազիւ 2,5 միլիոն բնակչութիւն ունի (Փաքիստանի բնակչութեան ընդհանուր թիւն է՝ 62 միլիոն): Պելուչիստան ժայռոտ լեռներէ եւ կիսանապատային հողերէ կազմուած շրջան մըն է: Ժողովուրդը հպարտ է իր լեզուով, աւանդութիւններով եւ ինքնատիպութեամբ: Պելուչները լեռնաբնակներ են, կիսաքոչուոր կեանք մը կը վարեն ու կ'արհամարհեն սահմանները: Կ'ըսուի արդէն, թէ ո՛չ Մեծն Աղեքսանդր եւ ոչ ալ բրիտանական բանակը ի վիճակի եղած են ամբողջովին իրենց հպատակեցնելու այս խրոխտ ժողովուրդը:

Ի՞նչ կ'ուզեն ասոնք: Իսկական գերիշխանութիւն մը Փաքիստանի Պետութեան շրջագիծին մէջ: Անկախութիւն չեն պահանջեր. «ի՛նչ պիտի ընենք անկախութիւնը», կը խոստովանի անոնց ղեկավարներէն մին: Իրենց նպատակակէտին հասնելու համար ասոնք քաղաքական գործունէութեան լծուեցան Աւամի ազգային կուսակցութեան միջոցով: Նահանգային կառավարութեան լուծումէն ետք բազմահազար Պելուչներ — վեցէն քսան հազար, ըստ զանազան աղբիւրներու — զէնքի դիմեցին: Պուտօ վճռական միջոցներու դիմեց անմիջապէս՝ չորս զօրագունդեր ղրկելով: Հրամանը՝ դասական էր՝ «խաղաղեցնել» ըմբոստ շրջանը: Բանակը լայն ծաւալով գործողութեանց ձեռնարկեց:

Ինչո՞ւ այս պատերազմը սակայն, քանի որ Իսլամապատ եթէ ուզէր կրնար ասոր առաջքն առնել: Նախ որովհետեւ Արեւելեան Փաքիստանի անջատումը վտանգաւոր նախընթաց մըն էր իրեն համար եւ, ապա՝ անհրաժեշտ էր դիմագրաւել նոր վտանգ մը: Այս է պատճառը, որ Պուտօ անմիջապէս դիմեց բիրտ ուժին: Պուտոյի համար Պելուչներու պայքարը «աւատապետեր»ու պատերազմն է ընդդէմ յառաջդիմութեան: Ճիշդ է, որ Պելուչիստանի հասարակարգը գրեթէ աւատապետական կառոյց ունի, քանի որ լեռնցի ցեղերը կը հպատակին իրենց ցեղապետներուն, որոնք սարտար կը կոչուին, իսկ ասոնք կ'ուզեն պահպանել իրենց առանձնաշնորհումները: Այսուհանդերձ, փաստ է, որ Պելուչիստան գրաւուած է զինուորականներով:

Միւս կողմէ, Պելուչիստանի ըմբոստութիւնը իր ազդեցութեան գօտիով Փաքիստանի շրջագիծէն դուրս կ'ելլէ: Արդարեւ, Պելուչները տարածուած են դրացի երկու երկիրներ ալ՝ Աֆղանիստան եւ Պարսկաստան: Իրանի Շահը չի կրնար անտարբեր գտնուիլ շարժումի մը դէմ, որ ծայր տուած է իր դաշնակիցին՝ Փաքիստանի մէջ: Պելուչիստան ռազմագիտական կարեւոր դիրք կը գրաւէ Օմանի ծոցին երկայնքին, շրջան մը, որ Թեհրանի համար «ապահովութեան գօտի» մը կը նկատուի: Պելուչ ժողովուրդին կէսը Պարսկաստան կը բնակի, որով Շահը կը վախնայ, որ շարժումը կրնայ վարակիչ դառնալ: Այս պատճառով է, որ Շահը զինուորական մասնագէտներ եւ թռաններ տրամադրած է Իսլամապատի, ինչպէս նաեւ հոն ղրկած է Սաւաքի (Պարսկաստանի քաղաքական ոստիկանութիւն) մարդոցմէ կազմուած պատուիրակութիւն մը: Պարսկաստան զինուորական կայան մըն ալ հաստատելու վրայ է Պելուչիստանի մէջ:

Միւս կողմէ, Աֆղանիստան կը քաջալերէ Պելուչներու ինքնավարութեան շարժումը, որուն ղեկավարներէն շատեր Քապուլ ապաստանած են: Մոսկուա, իր կարգին, առանց գործնապէս օժանդակելու, որոշ համակրութիւն ցոյց կուտայ շարժումին հանդէպ:

Յամենայն դէպս հիմնական հարցը լուծուած պիտի չըլլայ, եթէ նոյնիսկ Պուտօ շուտով յաջողի զսպել ըմբոստութիւնը: Արդարեւ, ի՞նչպէս հաշտեցնել կեդրոնացեալ իշխանութեան դրութիւնը, այնքան անհրաժեշտ Պետութեան հեղինակութեան համար, բազմաթիւ ցեղերու գերիշխանութիւն ձեռք ձգելու տրամադրութիւններուն հետ, որոնք յաճախ հազարամեակներու անցեալ ունին: Իր հիմնադրութեան թուականէն (1947) ի վեր Փաքիստան այլացեղ դիմագիծ մը կը ներկայացնէ՝ ներքին զօրաւոր շարժումներով: Թերեւս պէտք է իբրեւ լուծում դաշնակցային դրութիւն մը հաստատել Փաքիստանի մէջ, սակայն Պուտօ տրամադրութիւն ցոյց չի տար:

Թ. Ա. Թ.

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐԱԲԻԱ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՓԱՓԱՔԻ ԳՆԵԼ

Անգլիական Սենթ Մարթինս կալուածային համագործակցութեան բաժնեթուղթերու սակերը սկսան վերելք մը արձանագրել Լոնտոնի Սթաք էքսչէնճ սակարանին մէջ, երբ քուէյթեան կառավարութիւնը գնումի հրապարակային առաջարկներ ըրաւ: Քուէյթեան յատկացումներու գրասենեակը արդէն տէր է այդ համագործակցութեան դրամագլուխին 8,07 առ հարիւրին եւ պատրաստ է գնելու մնացեալ բաժնեթուղթերը իւրաքանչիւրը մէկ սթերլին եւ 40 փենի: Դրամագլուխին ամբողջութիւնը կը ներկայացնէ 91 միլիոն սթերլին գումար մը:

Վերջերս, անգլիական Ելեմտական նախարարութիւնը այս գործունէութեան կուտար հաւանութիւն մը, զոր մերժած էր ամիս մը առաջ որովհետեւ Քուէյթի առաջարկը գոհացուցիչ չէր եւ կը ներկայացնէր 72 միլիոն սթերլինի գումար մը միայն:

Այս գործունէութեան առթիւ Փրոֆ. Ուիլեըմ Ֆիշըր, որ մասնագէտ է Միջին Արեւելեան հարցերու, ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը. «Արաբական երկիրները այնքան հարստացած են քարիւղի սակերուն յաւելումէն ի վեր, որ կրնան իրենց հսկակշռին տակ առնել անգլիական ճարտարարուեստը: Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին անոնց կատարած յատկացումները կը հասնին 1 միլիառ 800 միլիոն սթերլինի: Փրոֆ. Ֆիշըր կ'երթայ աւելի հեռուները: Եթէ այս կացութիւնը շարունակուի, անգլիական կառավարութիւնը պիտի ստիպուի պետականացնել կարգ մը մեծ ընկերութիւններ որպէսզի անոնք չանցնին արաբական հսկակշռին տակ:

«Ֆայնէնշըլ Թայմ» գիտել կուտայ որ եթէ բաժնեթուղթերու սակերը մնան նոյն մակարդակի վրայ, Սաուտական Արաբիոյ պէս երկիր մը իր տարեկան եկամուտներուն կէսը տրամադրելով՝ պիտի կարենայ անգլիական 30 մեծ հաստատութիւններուն տէրը դառնալ: Նոյն նպատակին հասնելու համար, Քուէյթ պէտք է տրամադրէ երկու տարուան իր եկամուտները:

Պէտք է ըսել որ ընդհանուր առմամբ անգլիական բաժնեթուղթերը, որոնց մակարդակը բաւական բարձր էր 1972ին, այսօր կը վաճառուի այդ տարուան կէս գինով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ՈՒՐԻՇ ՀԵՌԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անիկա անոնցմէ է որոնք իրենց զգացումներու ազնուականութիւնը կը պահեն:

— Որովհետեւ, շփոթելով պատասխանեց Իռէն, ձեր ծառայութեան տրամադրած եմ ոչ միայն ամբողջ գործունէութիւնս, այլեւ ուղղամտութիւնս: Դուք միշտ խիստ փափկանկատ բարեացակամութիւն ցոյց տուած էք ինծի հանդէպ, վստահութիւն ունեցած էք վրաս, եւ ես գրեթէ գիտեմ ձեր բոլոր գաղտնիքները:

«Եթէ սիրտս մտիկ ընէի, եթէ նշանածիս հետեւէի, դուք պիտի ենթադրէիք որ ես ձեր քով եկած էի միայն տեղեկութիւններ քաղելու, որպէսզի օր մը հաղորդեմ ձեր թշնամիներուն»:

Պ. Ատոլֆ Եոֆէ ձեռքի շարժուձեւ մը ըրաւ.

— Իռէն, ըսաւ, ի՞նչպէս կը հաւատաք որ ես կրնայի նման ենթադրութիւն մը ընել:

— Ամէն պարագայի տակ, Մոսկուայի մէջ ամէն մարդ այդպէս պիտի կարծէր: Եւ այդ ենթադրութիւնները կատարելապէս տրամաբանական պիտի թուէին: Բոլոր երեւոյթները իմ դէմ պիտի ըլլային:

«Եւ ձեզ է որ, ընկեր նախագահ, ժողովրդային գործավարներու կառավարութիւնը պատասխանատու պիտի բռնէր: Ձեզ է որ իբրեւ անհոգ պիտի ամբաստանէին: Ես չկրցայ հանդուրժել այս գաղափարին, եւ ահա թէ ինչո՛ւ պաշտօնիս վրայ մնացի»:

— Սիրելի զաւակս, յուզումով ըսաւ Պ. Եոֆէ:

Իռէն, հեծկլտանքով ընդմիջուած ձայնով մը շարունակեց.

— Ամէն բան խոստովանեցայ ձեզի. ես մեղադրելի կը գտնեմ կեղծիքս, զոր դուք թերեւս անուղղամտութիւն կը նկատէք ձեզի հանդէպ: Հիմա դուք գիտէք թէ որքա՛ն տառապած եմ: Եւ թերեւս կրնաք պատկերացնել թէ որքան կը տառապեցնէ զիս սա մտածումը, թէ Իվան Մինսքի հետապնդելու եկած է սիրականս, կրնայ հասնիլ անոր, սպաննել զայն, եւ թէ մեռած ատեն Ալեքսէյ իրաւունք ունի կարծելու որ ես եմ զինքը մատնանշողը:

«Իրապէս եղերական է ճակատագիրս: Եւ միթէ բաւարար չե՞ն այսքան ապացոյցներ: Այս բոլորը իմանալէ յետոյ, հաւանաբար պիտի եզրակացնէք թէ այլեւս անկարելի է ինծի համար մնալ ձեր քով, շարունակել ինծի վստահուած պատասխանատու պաշտօնը: Եւ ամենայն հաւանականութեամբ դուք զիս պիտի հեռացնէք, Մոսկուա պիտի ղրկէք...»:

Նախագահը, տխրութեամբ եւ կարեկցութեամբ լի նայուածք մը ուղղեց անոր:

— Այդպէ՞ս կը փափաքիք, Իռէն Շումոֆ... Ոչ... Ուրե՞մն... Ուրեմն ոչինչ փոխուած է... Բնաւ ինկած չէք աչքէս: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ դուք համակ ուղղամտութիւն էք... Դուք ձեր պարտականութիւնը կատարած էք այնպիսի պարագաներու մէջ, ուր դժուար եւ խիստ դժնդակ է այդպէս շարժիլ: Դուք չէք կրնար պատասխանատու նկատուիլ արարքին համար մէկու մը, զոր կը սիրէք, եւ որ իր կարգին հաւատարիմ է իրեն իբր պարտականութիւն նկատած գործի մը...

«Ինծի կը մնայ միայն շնորհակալութիւն յայտնել ձեր անձնուիրութեան... Ձեր զգացումներուն համար զորս կ'արտայայտէք իմ մասին. եւ խնդրել որ շարունակէք ձեր թանկագին գործակցութիւնը:

«Կը խոստանամ ձեզի, որ աշխարհի մէջ ոչ ոք պիտի գիտնայ այն յայտնութիւնը, զոր դուք ինծի վստահեցաք: Եւ միայն պիտի յիշեմ այն մասերը, որ ձեզ աւելի սիրելի պիտի դարձնեն աչքիս»:

Եւ Եոֆէ մօտենալով մանկամարդ աղջկան, ձեռքով փափկօրէն կը շոյէ անոր փայլուն խոպոպները, եւ հայրական շեշտով մը կ'ըսէ.

— Գացէք աշխատեցէք Իռէն Շումոֆ, եւ ինչպէս միշտ լաւ աշխատեցէք: Աշխատանքը, ինչպէս գիտէք, մեծագոյն մխիթարիչն է...:

— Որքա՜ն բարի էք, կը մրմնջէ մանկամարդ աղջիկը:

Եւ դուրս ելլելէ առաջ, կը համբուրէ Ատոլֆ Եոֆէի ձեռքերը:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՍԻՄՓԼՈՆ – ՕՐԻԸՆԹ–ԷՔՍՓՐԷՍԻ ՄԷՋ

Երկու օրէ ի վեր Իվան Մինսքի կը գտնուի Սոֆիայի մէջ: Ճամբորդութիւնը, ըստ իր նախատեսութեան, յաջողած է առանց արգելքի: Բուռն գոհունակութիւն մը կը զգայ, քանի որ օդային ուղեւորութիւնը նպաստաւոր օդով մը տեղի ունեցեր է, Վարշաւայէն Փրակա:

(Շար.)

ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլէն Կարապետ Եկաւեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Կիրակի Հոկտ. 6, Պօմոնի եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր՝

ՌՈԶԱ ԵԿԱՒԵԱՆԻ
(ծնեալ Վարդանեան)

մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ողբացեալ ընկերներու յիշատակին, այս Կիրակի Հոկտեմբեր 6, Ս. Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Յետ պատարագի ընկերներու յիշատակի ոգեկոչում: Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

Մաղաքիա քահանայ Ասլանեան, Արշակ Ասլանեան, Ազգին Մարտիրոսեան, Տոքթ. Յ. Սիվրիհիսարլեան, Յ. Դաւիթեան, Յակոբ Պետրոսեան, Անտոն Անտոնեան, Արամ Քիթապճեան, Կղմէս Խոզեան, Սահակ Յարութիւնեան, Սահակ Աւետեան, Բարգէն Շաքարեան, Սերոբ Մկրտիչեան, Սենեքերիմ Թեւանեան, Կիրակոս Կիրակոսեան, Ստեփան Միլտոնեան, Մկրտիչ Զօրպաճեան:

ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԱԿԱՆՆԵՐ

Վարդան Աւտօեան (20 տարեկան), Գրիգոր Խսկիճեան (17 տարեկան), Ժանօ Մկրտիչեան (20 տարեկան):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆ - ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 8ին, Ֆրանս-Քիւլթիւռ կայանէն՝ Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ իր դերը պատմութեան մէջ: Կը մասնակցի՝ Փրոֆ. Օլիվիէ Քլէման:

Հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9.30ին՝
ՆԱՆ ԳԱՌՋՈՒ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ բաց է Շաբաթ օրերը ժամը 16-19 եւ Կիրակի օրերը՝ ժամը 10-12:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Շաբաթ, Հոկտ. 5, ժամը 14ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ՝ 40 Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ, Վիէն:

Ծնողքներէն կը խնդրուի առաջնորդել իրենց զաւակները, չզրկելու համար զանոնք հայրենի լեզուի ուսուցումէն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են ուսուցչութեամբ Տիկին Հերմինէ Պօղոսեանի: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 17-19, իսկ Զորեքշաբթի օրերն ալ ժամը 14-17, Քուռ Ժիւլիէնի վրայ գտնուող 42 թիւ սրահին մէջ: Այս սրահը առժամեայ հանգամանք ունի, սպասելով որ Հ. Բ. Ը. Միութեան նոր կեդրոնատեղիին շինութիւնները աւարտին:

×

ՍԷՆԹ'ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները վերսկսած ըլլալով, Կրթական Յանձնախումբը, առ ի գիտութիւն կը ծանուցանէ Սէնթ Անթուանի եւ շրջակայքի հայ ծնողքներուն, որ Հոկտ. 2, Զորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9էն 12,

Կրթական Յանձնախումբը թախանձագին կը խնդրէ բոլոր հայ ծնողքներէն, որ ազգային խոր գիտակցութեամբ իրենց փոքրիկները առաջնորդեն որոշեալ օրերուն: Այս տարուան դասատուն է թագիս հոգեւոր հովիւ Վաչէ Վրդ. Իգնատիոսեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արամ Սէֆէրեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Սինանեան իրենց մօր եւ զոքանչին՝

ՏԻԿԻՆ ՀԵՂԻՆԷ ՍԷՖԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ հազար ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի նոր շէնքի շինութեան:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ Հ.Յ.Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Հոկտ. 4, ժամը 20.30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 3, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Հոկտ. 5) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 5 երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Իփէկեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացականները նկատի կ'առնուին:

×

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Զորեքշաբթի, Հոկտ. 2, ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

A VENDRE

1 Presse Bonneterie marque HOFFMAN,
longueur 1 m. 70 — largeur 0 m. 75
avec chaudière à gaz.

1 Remailleuse K. M. F. jauge 10
le tout en bon état.

s'adresser à **M. DERTOMAYAN**
35, Ave. Bourgain
Issy les Moulineux 92130
tél. **642 20 60**

ՖՐԱՆՍԱ ԲՆԱԿՈՂՆԵՐ

ԿԱՌՔ — ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ — ԱՊՐԱՆՔ

կրնաք նուիրել խորհ. Միութիւն բնակողներուն

RESIDENTS FRANÇAIS
qui désirez offrir à des
RESIDENTS SOVIETIQUES...

...VOITURES
Zaporojetz Jigouli
Moskvitch

...APPARTEMENTS
1-2-3-4 *pièces*
Toutes villes

...MARCHANDISES

S.E. FRANCE URSS
8, rue de la Vrillière, Paris 1er
231-32-20
agréée de VNESHPOSYLTORG
réglera toutes vos formalités
Envoi documentation contre 0,90 timbres poste

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ
Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 2ին, Զորեքշաբթի, ժամը 19էն 21:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Մշակոյթի Տուն ժամը 15էն 19:

COURS DE LANGUE ARMENIENNE
AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 2 Octobre, sous la direction du Prof. G. MEHIAN.

Pour les inscriptions s'adresser :
17, Rue Bleue de 15 à 19 heures.

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան համար (17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, Մեթրօ Քատէ) կը փնտռուին պահակ մը եւ սպասարկող մը (առանձին այր մը, կամ այր ու կին):

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16էՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071
par René GROUSSET
DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 5 Fr.

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ

H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 41 Fr.

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 ֆր.
Ցաւակցութիւն	20 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր.
Ծնունդ	40 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ թերթին վարչութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
4
VENDREDI
4 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.128
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — No 13.128

ԵՐԲ ՍԵՐՈՒՆԴ ՄԸ Կ'ԱՆՀԵՏԻ...

—o—

Տերեւաթափը կը շարունակուի: — կեանքի բնական օրէնքով եւ անսպասելի չիլումներով՝ մէկիկ մէկիկ հրաժեշտ կու-տան փաստակաշատ երէցներ եւ իրենց փթթումին մէջ գտնուող արժէքներ:

Մտաւորական, խոնարհ զինուոր ազգի, հանրային վաստակաւոր գործիչ, ազա-տագրական պայքարի եւ յեղափոխական երկունքի մէջ թրծուած հերոս, գրագէտ, ուսուցիչ... հո՛ւսկ հաւատքով մը սեւե-ռելէ ետք Ազգի ապագային՝ կը կնքեն մահկանացու իրենց կեանքը, պատկանե-լու համար անմահութեան:

Շատերու շրթունքին վրայ քծիծաղ մը կ'ուրուագծուի, երբ, յայտնի արժէքնե-րու անհետացումէն ետք, ապրողները «անմահութեան» խօսք կ'ընեն: Սկեպտիկ դարձած են մարդիկ ժխտելու համար եր-բեմնի այն հաւատքը թէ մեռնողներու գաղափարներն ու տենչերը կը շարունակ-ուին նորերու եւ նորագոյններու կեան-քով, գործունէութեամբ եւ իրագործում-ներով: Բայց մենք տրամադիր ենք տա-կաւին հաւատալու թէ կա՛յ իսկապէս յա-ւերժութեան երեւոյթ մը հայ ժողովուր-դի կեանքին մէջ, ու մեկնողներէն ան-պայման բան մը կը փոխանցուի մնա-ցողներուն, կանգուն պահելու համար կա-մուրջը՝ Անցեալին եւ Ապագային միջեւ:

Արժէքի տարբեր տարողութիւններով, վաստակի ու մեծութեան տարբեր չափա-նիշներով կը յատկանշուին անոնք, որոնք հրաժեշտ կու տան մեզի: Անուանի գրա-գէտին հետ՝ կ'անէջանայ համեստ ուսու-ցիչը. համահայկական հռչակով յեղա-փոխական գործիչին հետ կ'անչնչանայ վեթերան խոնարհ ընկերը. հանրային կարկառուն անձնաւորութեան հետ՝ իր անսահման նուիրումով ազգին ընծայ-ուած անծանօթ զինուորը... Սակայն, ինչ որ ալ ըլլան արժէքի դասաւորում-ները մեռնողներու գործին դէմ յանդի-ման՝ անոնք, բոլորն ալ, հաւասարակշ նոյն տարազին տակ կ'իյնան .բոլորանուէր ծառայութեամբ հայ ժողովուրդի գոյա-տեւման դատին սպասաւորող «անձնէ նուիրեալ»:

Երբ մեկնողներու շիջումէն ետք կա-սամ չի ճանչնար ազգային ինքնապաշ-պանումի պայքարը եւ նորագոյններու սե-րունդը գիտակ կը մնայ իրեն փոխան-ցուած պարտականութիւնները իրագոր-ծելու կոչումին՝ սեւկա բաւական է, ինքնին, ներշնչելու մեզի ապահով այն հաւատքը թէ մեռնողներու անմահութիւ-նը պատրանք մը չէ արդարեւ: Թէական-նութիւն չէ. ոչ ալ ինքնախաբէութիւն:

Կ'ըմբռնենք իմաստը այն ափսոսանքին, որ կը բարձրանայ շրթունքներէ՝ ամէն անգամ որ արժէք մը կու տանք հողին:

Երբ մեռնողը նո՛յնիսկ հասուն դէմք մըն է, առաքելութիւնը լրիւ արժեւորած եւ «լի աւօք», ապրողները ցաւի ու տրխ-րութեան բառ մը ունին: Մտքերու եւ հո-գիներու մէջ այնքա՛ն մտահոգութիւն եւ խռովք է դիզուած — երբ հետեւանք յա-ջորդական յուսաբեկութիւններու, տա-րափիւռ կեանքէ բխող դժուարութիւն-ներու, եւ ժամանակէն ու շրջապատէն թելադրուող յոռետեսական տրամադրու-թիւններու — որ հոգեբանօրէն հասկնալի է ապրողներու աւաղումը:

Զմոռնանք սակայն, որ վերանորոգումի երեւոյթը նոյնքան իրական է ժողովուրդ-ներու կեանքին մէջ՝ որքան մաշումի իրո-ղութիւնը: Բնութեան օրէնքն է: Որքան կ'ընկճուինք մահուան եւ կորուստի գա-ղափարէն, նոյնքան պէտք է ոգեւորուինք նոր կեանքերու, նոր արժէքներու, նոր շահերու յայտնութեամբ. տարբե՛ր խնդ-դիր՝ թէ եկուորները ի՛նչ չափով պիտի ուզեն եւ կարենան իրենց ազգային առա-քելութիւնը արժեւորել հանրանպաստ յանձնառութիւններով. այսինքն ԾԱՌԱ-ՅՈՒԹԵԱՆ ըմբռնումով՝ եւ ոչ թէ ԱՆՀԱ-ՏԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԻ ԵՒ ԲԱՐՕՐՈՒԹԵԱՆ ձգտումներով միայն...

Անհաւասիկ, մենք հասանք արդէն ընդ-հանուր տերեւաթափէն բխող բախտորոշ հարցականին.

— Եթէ ճիշդ է որ տարասփիւռ Հայու-թիւնը նորանոր արժէքներով կը հարըս-տանայ, արդեօք ճի՞շդ պիտի ըլլայ նաեւ եզրակացնել թէ համահայկական կեանքը պիտի պահէ առնուազն իր այն կենսու-նակութիւնը՝ որով կը յատկանշուի յետ եղեռնի յիսնամեայ շրջանը:

Հոս, այս կէտին մէջ է որ երկու հիմ-նական մտածողութիւններ ի յայտ կու-գան:

Առաջինը այն՝ որ 1960ական եւ 1970-ական թուականներու Հայութիւնը կը յատկանշուի առաւելապէս ԱՆՀԱՏԱՊԱՇ-ՏԱԿԱՆ հակումներով: Այլ խօսքով՝ նո-րագոյն ժամանակներու մէջ ապրող ԵՐԷՑ ԹԷ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ սերունդները կը միտին դէպի ինքնապահութիւն, անձնական բա-րօրութիւն, անհատական ապահովութիւն, դիրք, փառք եւ հարստութիւն:

Գոյութիւն ունեցող ազգային անտար-բերութեան մէջ դեր կ'ունենայ բացառա-պէս ենթակային հետամտութիւնը նիւ-թապէս զօրանալու, անձնական եւ ըն-տանեկան իր շրջապատի առօրեան դնելու ինքնաբաւութեան ու հարստութեան ճամ-բուն մէջ: Թէ Ազգը ի՞նչ կ'ընէ, ինչերո՞ւ պէտք ունի, ի՞նչ պարտականութիւններ եւ պարտաւորութիւններ վերապահած է մէն մի հայ անհատի՝ եթէ ոչ «աւելորդ», առնուազն... երկրորդական է:

Երկրորդը այն՝ որ 1960ական եւ 1970-ական թուականներու Հայութիւնը, եթէ չի նմանիր իսկ անհետացող սերունդին կամ չունի նուիրումի եւ ծառայութեան երբեմնի իմացումներով գործելու տրա-մադրութիւնը, ՍԽԱԼ Է ՍԱԿԱՅՆ ՀԵՏԵՒ-ՑՆԵԼ ԹԷ ԱՆՏԱՐԲԵՐ Է ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈ-ՅԱՏԵՒՈՒՄԻ ԵՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԵՐ ԴԱՏԻՆ ՀԱՆԴԷՊ: Ժամանակն ու պայ-մանները փոխուած են եւ միամտութիւն է ակնկալել որ նո՛յն ոգիով եւ նո՛յն կեր-պերով գործեն մերօրեայ սերունդները:

Փաստը այն՝ որ այսօր ալ Սփիւռքը ցոյց կու տայ ընդունակութիւնը համազ-գային իր բոլոր ձգտումները իրականա-ցնելու կամ հետապնդելու:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆՆԵՐԸ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ ԳՏԱՆ

—o—

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՆ

—o—

Ինները Լիւքսէմպուրկի մէջ վաւերա-ցուցին Պրիւքսէլի Սեպտեմբեր 20ի որո-շումը՝ հինգ առ հարիւր բարձրացնել երկ-րագործութեան գիները: Ծանօթ է, որ Պոն մերժած էր ընդունիլ այս յաւելումը եւ պահանջած էր, որ ազգային միջոցները ջնջուին, հողագործական հասարակաց քաղաքականութեան հաշուեկշիռը կա-տարուի եւ այդ յաւելումը նկատի առ-նուի գիներու յետագայ բանակցութեանց ատեն:

Իններու Արտաքին եւ Երկրագործու-թեան նախարարները ընդունեցան Պոնի պայմանները, այսպէս հինգ առ հարիւրի յաւելումը, որ պիտի գործադրուի Հոկ-տեմբեր 5ին, նկատի պիտի առնուի գինե-րու յետագայ բանակցութեանց ժամա-նակ: Սակայն, ինչպէս Ֆրանսա կը պա-հանջէր, նկատի պիտի առնուի նաեւ գիւղացիներու եկամուտին վիճակը: Ար-դարեւ, Ֆրանսայի Երկրագործութեան նախարարին համար անհրաժեշտ էր, որ Հասարակաց Շուկան սահմանէ արտադ-րութեան ծախքերու յաւելումը, որպէսզի գիւղացիներու եկամուտը աւելի չկըր-ճատուի:

Ինները համաձայնեցան նոյնպէս որ նպաստներ չյատկացնեն իրենց երկրա-գործներուն մինչեւ որ Յանձնախումբը նախօրօք չընդունի, թէ այդ նպաստները հիմնաւորուած են եւ կը համապատաս-խանեն «կանաչ Եւրոպայի» կանոններուն:

Ինները ընդունեցան նաեւ Գերմանիոյ մէկ այլ պահանջն ալ՝ հասարակաց քա-ղաքականութեան հաշուեկշիռը կատարել:

Քանի մը տողով

ԿԱՌՔԵՐՈՒ տարեկան ցուցահանդէսը բացուեցաւ Փարիզի մէջ եւ այդ առթիւ գիներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը ար-տօնեց որ ֆրանսական կառքերը 4,50էն 5 առ հարիւրի յաւելում մը կատարեն:

ՁԱՅՆ — ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ միջ-արհեստակ-ցականը անորոշ ժամանակի համար գոր-ծադուլ որոշեց Երեքշաբթիէն սկսեալ, դոհացուցիչ չնկատելով տարուած բանակ-ցութիւնները:

ՕՌՈՌ — ՓԻՒՊԼԻՄԵԹՐ հանրային կար-ծիքի քննութեան մը համաձայն, եթէ վաղը քուէարկութեան առիթ ըլլար, Ֆը-րանսայիներուն 56 առ հարիւրը ձախ կը քուէարկէր բայց համայնավարները կը նահանջեն եւ ընկերվարականներու դիր-քը կ'ամրապնդուի:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ընտրեց իր դիւանը եւ Փոհէր, որ ընկերվարական մրցակից մը ունէր միայն, կրկին նախագահ ընտըր-ուեցաւ: Իր քուէն տուած ատեն սակայն, Փոհէրի ոտքը սահեցաւ եւ ինկաւ ու ըղ-բունքի ոսկորը (փերոնէ) կոտրեց: Վեր-ընտրուած էր 70ի դէմ 193 ձայնով:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը հաղորդեց թէ խորհրդարանական ընտրութիւնները պիտի կատարուին Նոյեմբեր 17ին, իսկ Յունուարին ալ հանրաքուէ մը պիտի կազմակերպուի միապետութեան ապա-գայի մասին: Կառավարական աղբիւրնե-րու համաձայն յառաջիկայ չորեք պիտի ջնջուի պատերազմական վիճակի դրու-թիւնը:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ բանակը 59 հոգի ձերբակալած է: Համաձայն բանակին ցուրդ 297 հոգի ձերբակալուած են:

ԹՈՒՐՔ բանակի սպայակոյտի պետը՝ Զօր. Սեմիհ Սանքար յայտարարեց, թէ ամերիկեան Ծերակոյտին որոշումը Թուր-քիոյ զինուորական օժանդակութիւնը դադրեցնելու, ոչ մէկ ազդեցութիւն պի-տի ունենայ Թուրքիոյ զինուորական դիր-քին վրայ, Կիպրոսի մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ տեղեկատուութեան սպա-սարկութեանց համաձայն մառեշալ Գրեչ-կօ, Խորհ. Միութեան Պաշտպանութեան նախարարը, որ 71 տարեկան է, կ'ուզէ քաշուիլ:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ վարչապետը յայտարարած է ամերիկեան ձայնասփիւռի կայանէ մը, թէ Թել Ավիվ պատրաստ է Այսրյորդա-նանի մէկ մասը վերադարձնելու Յորդա-նանի, եթէ Յորդանան լուրջ առաջարկ մը ընէ վերջ դնելու պատերազմական վի-ճակին: Այս յայտարարութիւնը որոշ դժգոհութիւն ստեղծեց երկրին ազգայ-նական տարրերուն մօտ:

ԱՐԱՐԱՏ 2Ի ԴԷՄ 4ՈՎ ՅԱՂԹԵՑ ՄԹԱՎԱՆԿԷՐԻ

—o—

Ախոյեաններու բաժակին 16րդ աւար-տականներու վերադարձի մրցումները տեղի ունեցան Չորեքշաբթի իրիկուն:

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ Արարատ կրկին յաղթեց նորվեկա-կան Սթավանկէրի 2ի դէմ 4 կէտով (նա-խորդ հանդիպումին՝ յաղթած էր 0ի դէմ 2ով):

Ուրեմն Երեւան կրնայ մասնակցիլ 8րդ աւարտականներուն:

Իւէֆայի 16րդ աւարտականներու հան-դիպումներուն Լիոն եւ Նանթ յաղթեցին եւ կը մասնակցին 8րդ աւարտականնե-րուն:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Սեպտ. 30 թուականով.

ՇԻՇԼԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԿԱՐԳ ՄԸ ՇԻՐԻՄՆԵՐԸ ՔԱՆԴՈՒԵՑԱՆ ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Ցաւով տեղեկացանք թէ անցեալ շա-բաթ երեկոյ Շիշլիի Հայ Կաթոլիկ գերեզ-մանատան ետեւի կողմի պողոտային եր-կայնքը գտնուող բարձրաբերձ պատին վրայ անպատասխանատու տղոց կողմէ ծակ բացուած է դէպի գերեզմանատան անցքերը, ուրկէ ներս թափանցող ան-խիղճները կարգ մը շիրիմներ քանդած եւ խաչերը խորտակած են:

Դէպքը պատահած է Շաբաթ երեկոյ ժամը 18ի ատենները: Գերեզմանատան մէջ գիշերող պահապանները սարսափա-հար, դուրս չեն ելած իրենց խցիկէն:

Մեր ստացած լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, նոյն օրը մայր դռնէն Շիշլիի մեր գերեզմանատունը մտած են խումբ մը տղաք որոնք կասկածելի նկատուելով գե-րեզմանատան պաշտօնէութեան միջամը-տութեամբ, հեռացուած են անկէ: Մի-ջոց մը վերջ տղաքը դուրսէն պատին վրայ մագլցելով սկսած են քարկոծել գերեզ-մանատան մէջ շրջագայողները:

Դէպքը հաղորդուած է մօտակայ ոս-տիկանութեան:

Բոլոր անոնք որ Կիրակի օր Շիշլիի Հայ Կաթոլիկ գերեզմանատունը իրենց ննջե-եալներուն հոգեհանգստեան պաշտօն կա-տարելու գացած են, ընդվզումով ակա-նատես եղած են կարգ մը շիրիմներու քան-դումին եւ իրենց ցասումը յայտնած այս տմարդի արարքին անպատասխանա-տու հերոսներուն:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՎԵՐԱԶԱՐԹՈՒՄԸ 11-14ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ԱԼԱՒԿԱՅ ՈՐԴԻ ԴԱՒԻԹ՝ «ԼԾԱԿԻՑ» ՅՈՎՀ. ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ

Յովհ. Սարկաւագի կեանքին ու գործունէութեան ակնարկող պատմագրային իրենց վկայութեանց կարգին՝ երկու մատենագիրներ, Վարդան Արեւելցի եւ Կիրակոս Գանձակեցի (13րդ դարու պատմիչներ), գրուատիքով կ'արտայայտուին Ալաւկայ որդի Դաւիթ անուն վարդապետի մը մասին, որ ապրած ու գործած է 12րդ դարուն։

Կիրակոս Գանձակեցի, յիշատակելէ ետք թէ Սարկաւագ վախճանեցաւ 1129 թուին՝ կ'աւելցնէ անմիջապէս որ տարի մը ետք ալ մահացած է Դաւիթ վարդապետ.

— « Եւ զկնի ամի միոյ (այսինքն Յովհ. Սարկաւագի մահէն տարի մը վերջ, 1130ին), վախճանեցաւ սուրբ լուսաւորիչն Դաւիթ վարդապետ, Ալաւկայ որդի, որ գրեաց զկանոնական օրինադրութիւնս գեղեցկայարմարս եւ պիտանացուս, ի խընդիր խահանայի միոջ՝ որում անուն էր Արքայութիւն, ի քաղաքէն Գանձակայ»։ (Տե՛ս «Պատմութիւն Հայոց» Կիրակոս Գանձակեցւոյ, էջ 107)։

Կը հետեւի՝ որ Ալաւկայ որդի Դաւիթ վարդապետ ապրած է 1050ական կամ 1060ական թուականներէն մինչեւ 1130, եւ Գանձակեցի Արքայութիւն անունով քահանայի մը խնդրանքով պարզաբանած եւ դիւրըմբռնելի դարձուցած է կանոններ, աւանդութիւններ, օրինադրութիւններ եւ քահանայական պաշտօնավարութեան առընչուող եկեղեցա-բարոյական իմացումներ, — «պիտանի» եւ «գեղեցկայարմար» այսինքն օգտակար, վայելուչ ու պատշաճ։ Իր այդ «կանոններ»ով ալ՝ արժանացած է «սուրբ լուսաւորիչ» վերադիրին։

Իր կարգին, պատմիչ Վարդան Արեւելցի, հաստատելէ ետք թէ Դաւիթ Ալաւկայ որդի մեռած է Սարկաւագի վախճանումէն տարի մը վերջ, զայն կը նկատէ «լծակից»՝ Իմաստասէր վարդապետին.

— « Լծակիցն իւր Ալաւկայ որդի Դաւիթ, որ կանոնքն գրեաց դիւրահաս »...

Երկու պատմիչներու կողմէ իբրեւ «լուսաւորիչ» եւ «լծակից Իմաստասէրի» յիշատակուած Դաւիթի «Կանոնները» կամ «կանոնական օրինադրութիւնները», որքան գիտենք, տակաւին կը մնան ձեռագրային վիճակի մէջ. սակայն անոնցմէ որոշ մասեր հրատարակուած են «Ազգագրական հանդէս»ի 1906ի եւ 1907ի թիւերուն մէջ՝ ուր Ալաւկայ որդի Դաւիթի մասին մատենագիտական ուսումնասիրութիւն մը ունի հմուտ բանասէր Կ. Կոստանեանց, հետեւեալ բնութագրով.

— « Ալաւկայ որդու գործը Հայոց գրականութեան մէջ իր տեսակով առանձին մի բան է, գուցէ առաջինն ու միակը։ Նա ներկայացնում է կեանքն ինչպէս կայ, ինչպէս ինքը տեսնում է այդ, եւ իր Կանոնները դնում է իր աշակերտին (Արքայութիւն քահանայի) ըմբռնելի երեւոյթների դէմ։ Այդ դիտողական նկարագիրն է որ բարձրացնում է կանոնական օրինադրութիւնների արժէքը։ Նրա պատմական նշանակութիւնը այնտեղ է, որ նա սերտ կապուած է իր ծագման, միջավայրի ներքին վիճակի եւ զարգացման պայմանների հետ, ու ճշգրիտ յայտարարն է նրանց»։

Գործը բացորոշապէս ի յայտ կը բերէ 12րդ դարու Հայոց կենցաղային սովորոյթներուն, բարոյական ըմբռնումներուն, բարքերուն, մեղքի եւ յանցապարտութեան իմացումներուն, ընկերային դատապարտելի հակումներու ու տակաւին բազմաթիւ այլ երեւոյթներու հանդէպ զգայուն մարդու մը նկարագիրը։

Կը դատապարտէ ամուսնական անհաւատարմութիւնները, սեռային ախտավարկութիւնները, գողութիւնը, եկեղեցականներու ընչասիրութիւնն ու սեփականատիրութեան մարմաջը, կաշառակերութիւնը՝ ընտանեկան բոյներ քանդելու գնով իսկ։

Կը ջատագովէ բարեպաշտութիւնը, օրինապահութիւնը, կարգապահական ոգին, հին եկեղեցական օրէնքներու եւ աւանդութեանց անխաթար պահպանումը, ու կը բանաձեւէ բարոյատիպ կեանքի հիմ կազմող սկզբունքներ, հրահանգներ եւ խրատներ։

Այս առումով ալ՝ կ'արժեւորէ անշուշտ «Սարկաւագի լծակից» եւ «լուսաւորիչ» վերնադիրները՝ որոնք կցուած են իր անունին։

Ալաւկայ որդի Դաւիթով՝ ցայտուն կը դառնայ մասնաւորաբար իրաւական-դատաստանական ըմբռնումներու աստիճանական արմատացումը միջնադարեան կեանքի մէջ։

Յանցանքի, մեղքի, հետեւաբար նաեւ պատժի գաղափարները հետզհետէ կ'արտայայտուին օրէնքներու եւ կանոններու մշակումով։ — Պիտի տեսնենք յետագային՝ թէ ի՛նչպէս բիւրեղացան այդ գաղափարները՝ 12րդ դարու մեծ դէմքերէն Մխիթար Գոշի « Դատաստանագիրք »ին մէջ։

Ի՛նչ որ ուշագրաւ է՝ «կանոն»ներէ բաղկացած գործի վերջին մասը (98րդ կանոն) ուրախութեան վկայութիւններ կը բերէ «շնորհավաճառութեան եւ կաշառակերութեան»

այն երեւոյթներուն մասին՝ որոնց հետամուտ կ'ըլլային եկեղեցականնե՛ր թէ քահանայական տուներու պատկանող աշխարհականներ, ձեռնամուխ դառնալով ապահարզանի (ամուսնալուծումներու) եւ արտօնելով որ ուրիշներու հետ կենակցին բաժնուած զոյգեր։

Զաղկելով ապաբարոյիկ այս եւ այլ հակումները հայ իրականութեան մէջ՝ Ալաւկայ որդի Դաւիթ կը խարանէ օտարամուտ բարքերու թափանցումը, եւ կը սահմանէ կանոններ՝ սանձահարելու համար անոպաները։

Մ. Թ.

ՊԱՅՐԸՆ ԵՒ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

ԽՄԲ. — Պուքրէշի «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթը թարգմանաբար հրատարակած է ռումանացի Իրենա Փուշքիլի յօդուածը՝ Պայրընի եւ Վենետիկի Մխիթարեաններու վանքին մասին, ցոյց տալով անգլիացի մեծ բանաստեղծին կեանքին քանի մը դրուագները, որոնք կապ ունեցած են հայ մշակութային կեանքին հետ։

Լորտ Ճորճ Կորտըն Պայրըն, որուն մահուան 150ամեակն էր վերջերս, կրօնասէր անձ մը չէր. ան առաքինութիւնը կը նկատէր նկարագիրի գիծ մը, դգայում մը։ Իր ճամբորդութիւններու ընթացքին, սակայն, քանիցս այցելեց վանքեր։

Վենետիկի մէջ, «Ովկիանոսի Թագուհին», ինչպէս կ'ըսէր ինք, կոնտոլով պըտոյտ կատարած ժամանակ, Լիտոյէն ոչ հեռու, պատահաբար կը հանդիպի Ս. Ղազար կղզին, ուր հաստատուած էին հայ վանականները։ Անոնք Թուրքերու հալածանքներէն փախուստ տուած՝ եկած էին հոս ապաստանելու։ Վենետիկի Ծերակոյտը 1717ին կղզին նուիրած էր Մխիթարեան Ուխտի հիմնադիր Մխիթարի։ Ան հիմնեց վանք մը, եկեղեցի մը հիւանդանոցի մը աւերակներուն վրայ։ Պայրըն վանք կը մտնէ, կը պտըտի ծաղկազարդ արահետներուն մէջ, իսկ բարի հայրեր ջերմ ընդունելութիւն մը կ'ընեն իրեն՝ հրաւիրելով որ հոն գիշերէ։

Պայրըն, որ այն ժամանակ ուսումնասիրութեան մը կ'ուզէր նուիրուիլ՝ կ'որոշէ հայերէն սորվիլ։

1816 Դեկտեմբեր 4ին Մր. Մորէի նամակ մը գրելով կը յայտնէ, թէ հայերէն կը սորվի հայկական վանքի մը մէջ, «ուր ես ամէն օր կ'երթամ դաս առնել ուսեալ վանականէ մը. սորվեցայ հետաքրքրական եւ օգտակար բաներ այս արեւելեան ժողովուրդին գրականութեան եւ սովորութեանց մասին։ Անոնք հոս ունին հաստատութիւն մը, եկեղեցի եւ վանք մը 90 վանականներով, որոնց շատերը չափազանց ուսեալ են։ Անոնք ունին տպարան մըն ալ եւ մեծ ջանք կը թափեն իրենց ազգը լուսաւորելու համար։ Անոնց լեզուն, թէ՛ գրականը, թէ՛ ժողովրդականը, դժուար է, բայց անյաղթահարելի չէ, ինչպէս կը թուի։ Պիտի շարունակեմ աշխատիլ»։

Երկրորդ նամակին մէջ ան կ'աւելցնէ, թէ վանքին գրադարանին մէջ շահեկան գիրքեր կան, ոմանք թարգմանութիւններ «յունարենէ, որոնց բնագիրները կորսուած են, պարսկերէնէ, ասորերէնէ, ալ չեմ հաշուեր իրենց սեփական երկերը»։ Պատասխանելով այն հարցումին, թէ որքան ատեն պիտի մնայ Վենետիկ, գիտել կուտայ, թէ «կը յուսամ, որ աչքս հայկական այբուբենին հանդէպ պատճառ պիտի դառնայ, որ ձմեռը հոս անցընեմ»։

Ան գովեստով կ'արտայայտուի Մխիթարեան Ուխտին մասին, ըսելով, թէ Ուխտը վանական հաստատութեան մը բոլոր առաքինութիւնները ունի, բայց ոչ մէկը անոր մոլութիւններէն. «Դուրսէն եկողը կը զարմանայ աստնց անբիծ, ազնիւ եւ բարեպաշտ նկարագիրը տեսնելով, եւ կը համոզուի, թէ այս աշխարհի վրայ աւելի լաւ մթնոլորտ մըն ալ կայ։ Ասոնք վարդապետներն են հարստահարած եւ ազնիւ ազգի մը...»։

Պայրըն իր տրամադրութեան տակ ունէր սրբապատկերներով զարդարուած սենեակ մը, ուր Հայր Յարութիւն Աւգեր հայերէն կը սորվեցնէր իրեն, իսկ ինքն ալ կ'օգնէր անոր սրբագրելով անգլերէն-հայերէն քերականութեան գիրքը։ Հիւրընկալները կը հրապուրէին զինքը իրենց պայծառ դէմքով եւ ծանրախոհ միտքով, գրեթէ բոլորն ալ ըլլալով գիտուն եւ տաղանդաւոր վանականներ։

«Օրերուս ժամանակացոյցը կանոնաւորուած է։ Առաւօտուն կոնտոլովս Ս. Ղազար կ'երթամ հայերէն սորվելու, եւ կ'օգնեմ անոնցմէ մէկուն, որ սրբագրէ անգլերէն – հայերէն քերականութեան գիրքին անգլերէնը։ Մեծաւորը հոյակապ ծերունի մըն է։ Հայր Յարութիւն գիտնական մըն է եւ բարեպաշտ հոգի մը ունի։ Ան երկու տարի Անգլիա բնակած է»։

Պայրըն դովասանքով կ'արտայայտուի Լոնտոնի գրավաճառներուն եւ մատենագրականներուն մօտ՝ Հայր Յարութիւն Աւգերի պատրաստած գիրքին մասին, եւ յանձն կ'առնէ անոր տպագրութեան ծախքերը։

Նամակ մը կը գրէ հրատարակիչին՝ Ա. Մառէի, 1817 Յունուար 2ին. « ... Հայերու համար պատրաստուած անգլեւհայկական քերականութեան մը գիրքին քանի մը էջերը կը ղրկեմ ձեզի։ Ես ալ օժանդակած եմ։ Կ'ուզէի գիտնալ, թէ հայերէն տառեր եւ մամուլներ կա՞ն Օքսֆորտի, Քեմպրիճի կամ ընդհանրապէս Անգլիոյ մէջ։ Գիտես հաւանաբար, թէ քանի մը տարի առաջ երկու Վոյնսթըններ Հայաստանի պատմութեան մասին գիրք մը հրատարակեցին, լատիներէն թարգմանութեամբ, Անգլիոյ մէջ։ Նախատիպերը գոյութիւն ունի՞ն դեռ։ Խնդրեմ տեղե-

(1 – Տար.)

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Այս ամառ, այս երեք չորս ամիսները տող մը անգամ չգրեցի։ Հիւանդութիւնս կեցուց զիս։ Բուսական կեանք մը ապրեցայ։ Արձանի մը նմանեցայ որ իր պատուանդանին վրայ տեղաւորեր են կարծես։

Մարդ մը երբ մինակը նստի, ի՞նչ կ'ընէ։ Կը խորհի։ Ես ալ նոյնը ըրի։ Գրածներուս վրայ կանգ առի։ Անոնց հաշուեկշիռը ըրի, ի՞նչ ըրի, ի՞նչ եղաւ։

Մինչեւ 1966 երեք գիրք հրատարակեցի։ Երկրորդ Ամուսնութիւնը, Կապոյտ Լոյսը, Արմտանը։ Անոնցմէ զատ 79 պատմուածք, 73 ժամանակագրութիւն, 26 հայրենական գիւղանկար, 12 հէքեաթ, թատերախաղ մը՝ Նազարը, երեք այլ եւ այլ։

Այդ թուականէն մինչեւ այսօր 51 պատմուածք եւս եղան։

— Դպրոցականութիւնս, — Նշխարքները, — Մարդ չէ, Մամա, հացագործն է, – Նշանածս ու ես, — Մենք Ըստանպոլցի հարս չենք ուզեր, — Աչքելուսի նամակ, — Կինս ու ես, — Ես էրի՞կ եմ թէ բխերիկ եմ, — Աէ պեժէ Մենաս Զորպաճի, Քէչիլ Էֆէնտիէ, — Սի փարա, օթուզ փարա, — Թէփթացի Ղըմըը, — Լերան Տանձ, — Մաղիկանց էշը, Հայրենական ձմեռ, — Օձը մատս կճեց, — Թուղթերուս պատմութիւնը, — Մեր մայրերը, — Աւետենց աղջիկը, — Մեր քովի տուները փլցուցին, — Խաղցէք գառներս, — Պապենական տուն, — Եէ Մէհմէտ եէ, — Շապան Ալին, — Աչուն, — Մենք ի՞նչ կ'ուտէինք, — Զրոյց Դպրեվանքցիներուն հետ, — Մենք ի՞նչ կը հագնէինք, — Տիկէ Սամուն եղը, — Փշատիին ծաղիկը, — Մենք, — Ես, — Խիպը, – Ի՞նչ ըրի, – Ձիմառցիները, – Մենք մանուկներս, – Մանկութիւն, Ալերուն հարսնիքը, – Ըստանպոլ, – Ոսկիները, – Աչուն, – Արմտանի այգիները, – Մեղրերը, – Առջինեկը, – Հին ձիները չկան հիմա, Աստղիս մը, – Պեչիկթաշ, – Պեչիկթաշ – Պեչիկթաշ, – Պեչիկթաշ, – Պեչիկթաշ, – – Պեչիկթաշ։

Ասոնցմէ ինծ կը պակսին։

Նշխարքները 1966, – Դպրոցականութիւնս, 1967, – Ես էրի՞կ եմ թէ բխերիկ եմ 1967, – Աէ Պէ Ժէ Մինաս Զորպաճի 1967, – Սի փարա օթուզ փարա, – Թէփթացի Ղըմըը, 1968։ – Լերան տանձ, – Մաշիկանց էշը, 1968, Մենք Ըստանպոլցի հարս չենք ուզեր, 1968, – Նշանածս ու ես, 1968, – Պեչիկթաշ 1969, – Պեչիկթաշ 1969, – Պեչիկթաշ 1969։

«Մարմարա»ի մէջ հրատարակուած են բոլորն ալ, որոնցմէ ինը թիւերը չունիմ, չգտանք հոս «Մարմարա»էն։ Արմենուհին փնտռեց, չելան։ Իմ հիւանդութիւնս թոյլ չի տար որ ես երթայի պեղէի։ Կարելի է քանի մը հատ ալ ես դուրս կը հանէի։

Դիցուք թէ ամբողջը ունեցայ։ Ի՞նչ պիտի ընէի։ Հատոր մը պիտի կրնայի՞ հրատարակել։ Ոչ։ Պիտի չկրնայի։ Գիրքերուս առաջինը որ վիպակ մըն էր, 86 էջ, Ագգարարի Մանուկ Ասլանեանը տըպեց 1931ին։ Երկրորդը՝ Կապոյտ Լոյսը, որ 320 էջ է, Խասեան Սանուց Մխութիւնը՝ Հրայր Ղազարեանը, Պերճ Էրգիեանը, Սամուէլ Հազրոյեանը հրատարակեցին։ Երրորդը՝ Արմտանը՝ որ նոյնպէս նոյնքան էջով է, Ռոպէրթ Գոլէճէն Փրոֆ. Գոնդայեանը, Սինան Թանտրեանը հրատարակեցին։ Հիմա չկան անոնք։ Ո՞վ կը տրամադրէ ութ հազար, գուցէ աւելի ոսկին, որովհետեւ դարձեալ միւս երկուքներուն ծաւալովը պիտի ըլլայ։ Յետոյ միայն դրամական պարագայ մը չէ այս գործը։ Անով պէտք է զբաղիլ։ Ամէն օր տպարան հանդիպիլ ձեռագիր հասցնել, փորձերը անճամբ ընել, տղտուկներուն հանդուրժել կը պահանջէ։ Ո՞վ իր ժամերը կրնայ զոհել։ Ամէն մարդ իր գործը ունի։ Թէեւ ես հեղինակի խրատունք չեմ ուզեր։ Նոյնիսկ յետին տասնոց մը։

Թող գիրք չըլլայ, անտիպ մնան։ Ես, ինչպէս ամէնը, իմ շրջապատէս, դրամ շահելու համար չենք գրեր։ Մենք արեւմուտքցի չենք։ Նոյնիսկ եթէ ունենանք, մեր քսակէն կը ծախսենք, մեր գիրքերը հրապարակ հանելու համար։ Հոս դրամ չկայ։ Կամ շատ կայ, գրքի համար չկայ։ Հարիւրին քանի՞ն այս գիրքը պիտի կարդայ։ Մենք կարդացող ժողովուրդ մը չենք։ Անոնք որոնք կարդալ կը փափաքին գիրք գնել չեն ուզեր, եւ կամ այս թիւը բոլորովին կը նուազի։ Մենք ոչ թէ գրելով, այլ արհեստ մը, պաշտօն մը, որեւէ գործ մը, ծառայութիւն մը ընելով կ'ապրինք։ Ուրեմն ինչո՞ւ կը գրէք։ Մի գրէք։ Ատ չենք կրնար ընել։ Մեր չուրջը, դուրսը, դէպքերը, մարդիկը մեզ կը լեցնեն։ Չենք կրնար միայն դիտել։ Պիտի պարպուինք։ Պիտի ըսենք։ Ի՞նչ է գրականութիւնը ամէնէն վերջը, մէկ բառով։ ԸՍԵԼ է։ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԳՐԵԼ է։ Բանաստեղծ, վիպագիր, քննադատ, փիլիսոփայ, պատմաբան, մենք մեզ գրել է։ Եթէ չգրենք, կը մթագնինք, իսկ երբ կը գրենք, ըսենք մանաւանդ խօսքեր որոնք մեր խելքովը կ'երեւակայենք թէ ուրիշ մը պիտի չկրնար գտնել, ըսել, կը պայծառանանք, կը ճառագայթենք, տանը, ապրուստին, դրամին ամէնէն վերջը կ'անդրադառնանք, կը սթափինք։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՑՈՒՐԻ

կացուր ինծի քու ծանօթներուդ միջոցով: Երբ այս քերականը աւարտի, պիտի ուզե՞ս 40–50 օրինակ առնել ծախելու եւ հետաքրքրութիւնը շարժելու համար հըմուտներուն: Կրնամ ապահովցնել, թէ հոս կը գտնուին շատ շահեկան քանի մը գիրքեր եւ ձեռագիրներ, Թարգմանու – թիւններ յունարէն աշխատութիւններու, որոնց բնագիրները այժմ կորսուած են: Գիտուն եւ յարգուած համայնք մըն է: Լեզուն հարուստ է եւ աւելիով կը վարձատրէ անոր, որ կը ջանայ զայն սորվիլ: Կը փորձեմ եւ պիտի շարունակեմ աշխատիլ»:

Վարժուելու համար հայերէնին, Լորտ Պայրըն քանի մը թարգմանութիւններ ալ կը կատարէ հայերէնէ անգլերէն: Հայոց պատմութենէն կը թարգմանէ դրուագ – ներ, ինչպէս նաեւ Ս. Ներսէս Լամբրոնացիի ճառէն հատուած մը, Կորընթացիներու նամակը Ս. Պօղոսին եւ այս վերջինոյն նամակը Կորընթացիներուն: Ասոնք այլ գործերու հետ լոյս կը տեսնեն 1819ին:

... Այդ թուականէն ի վեր շատ բաներ փոխուեցան: Եկեղեցին վերաշինուեցաւ եւ փոփոխութիւններ կատարուեցան, բայց վանք մտնելով կը գտնես միեւնոյն լռութիւնը, միեւնոյն խաղաղութիւնը, ինչպէս Պայրընի ժամանակ:

Բարի հայրերը կը պահպանեն յիշա – տակը մեծանուն բանաստեղծին: Կղզին ծայրը, պատի մը երկայնքին, երեք ձիթենիներ կ'երեւան — Պայրընի ձիթենիները, — ինչպէս նաեւ այն սենեակը, ուր ան կը սիրէր սորվիլ կամ ունկնդրել ձայները իր հոգիին:

Վանքի թանգարանին մէջ հոգածու – թեամբ կը պահուի, ապակեդարանի մը մէջ, անոր ստորագրութիւնը՝ «Լորտ Պայրըն» լատինատառ եւ միեւնոյն ստորագրութիւնը՝ հայերէն:

Հոն կը գտնուի նաեւ երիտասարդի մը դիմանկարը, բարձր ճակատով, կարմրաթուշ, խարտեաշ մազերով, կապոյտ աչքերով ու փոսիկով մը կզակին վրայ՝ նշան անկեղծութեան:

Դիմանկարն է Ճորճ Կորտըն Պայրընի:

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայկանոյշ Թորոսեան իր քրոջ Արաքսիի գրադարանի գիրքերէն, գրական եւ գիտական մէկ մեծ մասը նուիրած է Սորպոնի Մատենադարանին, ինչպէս նաեւ Նուպարեան Մատենադարանին 450 հատոր գրական գիրքեր: Նուիրած է նաեւ Դըպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին:

Այս առթիւ ստացած է Սորպոնէն, Նուպարեան Մատենադարանէն եւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանէն շնորհակա – լութեան ջերմ նամակներ:

Բարեգործականի միջոցաւ նաեւ նուիրած է բազմաթիւ գիրքեր Փարիզի Մշակոյթի եւ Մասուրականներու հանդստեան տուներուն:

ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

ԿԵՆՑԱՂԱՅԻՆ ԲՆՈՅԹԻ ԿՈՆԴԱԿ ՄԸ

—O—

ԽՄԲ.— Յակոբ Նալեան պատրիարք, 1840ին, կոնդակով մը կը խրատէր Սկիւտարցի Հայուհիները, որ պչնասիրութենէ հրաժարին. այս առթիւ բարոյախօ – սական բնոյթի թելադրութիւններ ալ կ'ընէր իր կոնդակով, բոլորն ալ կապուած շրջանի Հայութեան կենցաղին: 134 տարի ետք հետաքրքրական է կարդալ կոնդակը իր ոճով, եւ այն ատենուան լեզուով:

Ի Տէր Յակոբոս Արքեպիս.է եւ Պատրիարքէ Մեծի Պօլսոյս Առաքելական Սուրբ ողջունիւ եւ օրհնութեամբ յայտարարութիւն լիցի Իւսկիւտարու Ս. Խաչ եկեղեցւոյ համօրէն լրութեան: Որովհետեւ Ս. Զատիկն մեր մերձեցաւ, մի՛ ոք դչափ անձին չճանաչելով՝ թէ այր եւ թէ կին առասպել եւ յայլազգեաց Փարխ չըլլալիք կերպարանօք երեւիցի, զի լսեմք՝ թէ ոմանք 'ի կանանց սկսեալ են նիզամի ֆէս դնել 'ի գլուխս իւրեանց, եւ նոյն ֆէսին վրայէն եաշմախ կապելով համարձակ շրջին 'ի փողոցի եւ կամ սարայլը պիշիմի գլուխ կապեն եւ ելանեն արտաքս յայտ յանդիման ամենեցուն: Ուստի պատուիրեմք յետ այսօրիկ բնա՛ւ ամենեւին այնպէս նիզամի ֆէսի նման փիւսկիւլլիւ ֆէս չդնել կանանց 'ի գլուխս իւրեանց, ո՛չ 'ի տան եւ ո՛չ յարտաքս, եւ հիչ մէկն սարայլըներուն գլխոյն եւ կերպարանացն չնմանեցունէ իւր հագուստն: Այլ պարկեշտ քրիստոնէավայել եւ համեստ կերպարանօք եւ շարժմամբ երեւիլ. յայտնի է, զի մերազգի կանանց այնպէս ֆէս դնել ամենեւին անվայել է եւ միանգամայն եասախ եղած է. ով ոք յետ այսօրիկ հակառակ պատուէրի մեր երեւիցի, զայն – պիսին շարաչար լոյս հոգւոյ եւ լոյս մարմնոյ ունիմք պատժել եւ դատապարտել. ոչ միայն ֆէս դնող կինն եւ աղջիկն, այլեւ նոցին այրն եւ տան մեծն վասն բուխաջեթ տալերնուն եւ անհոգ մընալնուն ունին անարգել եւ դատապարտել, զէրէ պարտք է մեծ լինողներուն մուխայէթ կենալ իրենց ֆամիլեաներուն, որ պարկեշտ կերպարանօք դուրս ելլան ու Ազգը լիանի չի բերեն. ամէն մարդ իւր էթրաֆին նայի մուխայէթ կենայ թէր – պիէ ընէ եւ ո՛չ թէ օտարին պակասութիւնը նկատելով սկսէ անդուռն բերանով բամբասել նախատել եւ հալխին ախտէն աւրել. եթէ աղգասէր ես՝ Ազգիդ պայ – ծառութիւնը ու բարեկաւութիւնը խնդրես նէ՝ նախ՝ քու ֆամիլիայիդ նայէ, եասախի միւթալիխ բան չընեն, պէտխած նորահնար բովայ խըլըխներով դուրս չելլան եւ նորասահման ֆէսն բնաւ երբէք գլուխնին չդնեն: Եթէ այսպէս իւրաքանչիւր մարդ քեամիլճէսինէ զգուշութիւն ընէ իւր տանը ելն ու մուտը հասկանայ, ընտանեացը թէրպիէէն նայի, բուխաջէթ չի տա՛յ բացվելու նէ, կրնամ ասել թէ՝ Աստուծմով բոլորն ալ կուղղի: Նաեւ՝ կը լսեմք, թէ անուշի եասախն այր մարդուն կը պահեն, միսաֆըրի անոյշ հանել տուած չունին, բայց կանայք միմիանց 'ի տեսութեան գնալնուն կը հանեն եղեր. եթէ քրիստոնեայ են եւ Եկեղեցւոյ զաւակ՝ պէտք է, որ նոքա եւս հնազանդին անոյշ չի գործածեն միսաֆիրի. թէլէֆիէ մասրաֆներէն սախնմիչ եղիք, աղգօգուտ բաներու հետեւեցէք. ըրգէհլի թէրպիէլի ըլլալու՝ խորհուրդնիդ սրտերնիդ մաքուր՝ խօսքերնիդ ուղիղ եւ գործքերնիդ եւ վարքերնիդ բարի ընելու ջանք ըրէք ամէնքդ ալ:

Այլեւ՝ Զատկի օրերն թէ եէրլի եւ թէ պէքեար ժողովուրդ՝ Պէկօղլույի կողմերն երթալ գինովնալ ըըսվայութիւն ընել, Ազգը լիանի բերելու չար գործքերու ետեւէ իյնալու չէ բնաւ. եւ այն կողմի դէշ օյիններուն աէյիրին ամենեւին չերթայք. մանաւանդ խումար բռված այն անիծեալ տնաւեր օյինն հիչ մէկ տեղ մը խաղացվելու չէ: Կանայք 'ի գլուխս իւրեանց էլմասեղէն զարդարելով 'ի բաղանիս չեր – թան եւ էլմասով դուրս չելլանեն ամենեւին. որ եւ լսօղ եւ կատարօղիդ ըստ գըլու – թեանս,

Ողջ լերուք եւ օրհնեալ յԱստուծոյ եւ յամենայն Սրբոց նորա եւ 'ի մէնջ Ամէն:

1840 Ապրիլի 4 'ի Պատրիարքարանի

Կ. Պոլիս

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ՝ ԹՈՔԻՈՅԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Վերջերս Թոքիոյի մէջ տեղի ունեցած է գիտութեան պատմութեան նուիրուած 14րդ միջազգային համագումարը, որուն մասնակցող խորհրդային պատուիրակու – թեան մէջ կը գտնուէին երկու հայ գիտնականներ՝ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի բնագիտութեան ու թեքնիքի պատմութեան Խորհուրդի նախագահ Փրոֆեսէօր Գարեգին Պետրոսեան եւ Մոս – կուայի բնագիտութեան ու թեքնիքի պատմութեան հիմնարկութեան բաժնի վարիչ Դոկտ. Աշոտ Գրիգորեան: Համագումարին զեկուցած է Փրոֆ. Գարեգին Պետրոսեան՝ «Ուսողագիտութեան մար – զին մէջ «Հայ–Բիւզանդական կապերու պատմութիւնը» նիւթին շուրջ, որու ընթացքին ներկայացուցած է Մեսրոպ Մաշտոցի աշակերտ՝ ուսողագէտ Աղան Արծրունիի գործունէութիւնը, (տեղեկու – թիւններ մեզի հասած են Թ.–Ժ. դարերու արաբական աղբիւրներու միջոցով), ինչպէս նաեւ պատմութեան մէջ ամէնէն հին ուսողագիտական աղիւսակներ ստեղծող Անանիա Շիրակացիի և Թ.դարու բիւզանդացի գիտնական Լեւոնի գործունէութիւնը: Զեկուցաբերը նոր տեղեկութիւններ տուած է ԺԴ. դարու բիւզանդացի ուսողագէտ Նիկողայոս Արտաւազդի մասին, որու նամակ – յօդուածները՝ գտնուած Փարիզի Ազգային Գրադարանին մէջ, հին ձեռագիրներու, հրատարակած է Փօլ Թաննէրի՝ յունարէն եւ ֆրանսերէն: Հա – մագումարին տեղի ունեցած են Գիտու – թեան Պատմաբաններու Միջազգային Միութեան նախագահներու ընտրութիւնները: Միութեան փոխ–նախագահ ընտրուած է Փրոֆ. Աշոտ Գրիգորեան:

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԾԱԽՔԵՐԸ

105 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

—O—

Յուղարկաւորութեան մը ծախքերը մանրամասն արձանագրուած հաշուե – թուղթ մը հրատարակած էր Թէոդիկ իր «Ամէնուն Տարեցոյց»ին 1914 թիւին մէջ՝ « Յուղարկաւորութեան մը ծախքը ասկէ 45 տարի առաջ » խորագիրով: Ծանօթու – թեան մէջ գրած էր, թէ «Հին գիրքի մը էջերուն մէջ պահուած գտայ հաշիւի մը թուղթ, որ մեռելի մը՝ Սամաթիայէն Պալըքլը փոխադրութեան եւ թաղումին ծախուց ցուցակը կը ներկայացուէր»: Հետաքրքրութեան համար կը ներկայա – ցնենք յուղարկաւորութեան հաշուեթուղթը՝ պահելով լեզուն եւ ուղղագրութիւնը անաղարտ:

ՏԱՅԻՍ ՄԵՌԵԼԻՆ ԾԱԽԿԸ

Մարթ 1869: Եկեղեցի՝ 30, Փորուրար՝ 8՝ 16, Մոմերուն՝ 32, Մեծ խաչ՝ 20, Խաչ՝ 15, Տանէրէց՝ 50, Վարդապետ՝ 40, Զորս քահանայ (Սամաթիա)՝ 60, Մէկ քահանայ (Խումխաբու)՝ 15, Երեք քահանայ (Ղալաթիա)՝ 50, Ժամկոչներ՝ 30, Լուսարար՝ 10, Թուլումպաճիներ՝ 40, Ժամի աղքատներ՝ 5, Պէօլիւկ պաշի՝ 22, Քէխիա՝ 15, Մըխթար՝ 22, Տիրացուներ՝ 44, Քայըքճը քէխիասի՝ 5, Քահվէ Պալըքլը՝ 10, Կէվրէկ՝ 9, Օղի՝ 20, Օղի նորէն՝ 10, Պատէմ չէքէրի՝ 4, Պալըքլը զարիպ տէրտէր եւ աղքատներ՝ 29, Ճաշ՝ 30, Զորս մօռթուճի՝ 30, Քայըք՝ 30, Մէզարճի՝ 59, Պատանք՝ 12: Ընդհանուր ծախք՝ 764 ղրուշ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՍԷՄՓԼՈՆ – ՕՐԻԸՆԹ–ԷՔՍՓՐԷՍԻ ՄԷՋ

Առաջին օրէն սկսեալ խորհրդային պատուիրակութեան ոստիկանապետը կայարան կուգայ եւ Սէմփլոն – Օրիընթ – էքսփրէսին հասած ատենը, իր սովորական հետախուզիչ ձեւերովը, առանց յայտնի ընելու կը սկսի փնտռել իր մարդը, վար իջնող ճամբորդներու մէջ:

Իր փնտռած մարդը հոն չէ: Նախընթաց օրն ալ, նոյն ժամուն, նոյնքան անյաջող քննութիւն մը կատարած է: Իրականութեան մէջ, խիղճը հանդարտեցնելու համար եւ չափազանց փութկոտութենէն որ այնքան կանուխ գործի սկսած է: Արդարեւ անիկա գիտէ թէ Ատամ Լատովսքին այսօր կանուխէն պիտի գայ:

Իվան Մինսքի կրնար իր ամբողջ ժամանակը անցընել քաղաքին մէկ խաղատան մէջ, զոր պատահմամբ գտած է եւ ուր փոքէրի մէջ բաւական գումար մը վաստկած:

Սակայն այսօր է որ, ըստ ամէն հաւանականութեան, փառքով պիտի պսակուի եւ պիտի իրագործուի իր ասպարէզին ամէնէն գեղեցիկ քաջագործութիւնը, ասկէ զատ խորհրդային կառավարութենէն պիտի ստանայ առատ պարգեւ մը:

Ծոգեկառքը որ սովորականին պէս, ժամը տասնուկէսին պիտի հասնէր Սոֆիա, երեք ժամուան յապաղում մը պիտի ունենայ: Իվան Մինսքի պիտի համբերել: Իր ասպարէզը իրեն սորվեցուցած է անայլայլ համբերատարութիւն մը: Ասկէ զատ կայարանը այնպիսի վայր մըն է, ուր ոստիկան մը երբեք չի ձանձրանար: Հոն երթեւեկող, հասնող, անկէ մեկնող բոլոր մարդիկը չէ՞ որ որեւէ տիտղոս մը ունին: Օրինակ, սա մարդը հաւանաբար առանց տոմսի ճամբորդած է: Այն միւսը ժամանակը անցած տոմսակով մը կամ չդենուին իր գրուած տեղւոյն անհամապատասխան տոմսակով մը: Երբորդը մաքսանենգի մը բոլոր երեւոյթները ունի:

Շատ հետաքրքրական պիտի ըլլար քըննել սա կնոջ ինքնութեան թուղթերը եւ այն միւս կնոջմէ պահանջել որ ապացուցանէ թէ օրինաւոր տէրն է իր պայուսակին մէջ գտնուած գոհարեղէններուն:

Իվան Մինսքին այս փափուկ խաղով զբաղած, ժամանակը երկար չի գտներ եւ գրեթէ անակնկալ ուրախութեամբ մը կը նշմարէ հեռուէն մուխի ցցունք մը: Վայրաշարժը կը հեւհեւայ եւ քիչ վերջ շագանակագոյն երկար վակոններ, ծած – կուած պալքան դաշտերու գորշ փոշիովը, կանգ կ'առնեն կայարանին մէջ:

Գործելու վայրկեանը հասած է: Կառ – քերուն դռնակները կը բացուին: Ննջա – րան – վակոններու քնիչները կը ցատքեն վար եւ անոնց ետեւէն երկսեռ ուղեւորներ տեսակ մը տենդոտ աճապարանքով ամէն ուղղութեամբ կը ցրուին, քանի որ երկար ժամեր իբրեւ պտոյտի վայր ունեցեր են միայն նեղ նրբանցքներ:

Հիմա մայթին վրայ կը տեսնուին քանի մը Ֆրանսացի սպաներ, որոնք անշուշտ իրենց արձակուրդի շրջանը աւարտած՝ Պոլիս կը դառնան, դրաւման բանակին մէջ իրենց պաշտօնները վերսկսելու համար: Յետոյ քանի մը Թուրքեր, քանի մը Յոյներ, Սելանիկցի կամ Բերացի հըրեայ ընտանիք մը, եւ երկու երիտասարդներ, որոնցմէ մէկը խարտեաշ է ու նըրբահասակ ձեռքը բռնած է կաշիէ տուփ մը, որ գլխարկի տուփի մը կը նմանի, բայց յայտնի է որ բաւական ծանր է:

Գիտենք թէ Իվան Մինսքին համբակ մէկը չէ:

Ամենափոքր չափով հետաքրքրութիւն մը չի ցուցներ այդ վայելչահասակ երիտասարդին հանդէպ: Կը կենայ ծխավաճառի մը կրպակին առջեւ եւ սիկառներ կը գնէ:

Երկու երիտասարդները ետեւէն կ'անցնին եւ երբ բաւական կը հեռանան, Իվան Մինսքի կը սկսի դանոնք քննել: Ոստի – կանապետը ոչ մէկ կասկած ունի այլեւս: Խարտիշահեր ուղեւորը նախկին իշխան Ատամ Լատովսքին է եւ ձեռքի տուփին մէջ ալ կը գտնուի կայսերական թագը:

Իվան Մինսքի ինքզինքին տէրն է եւ խառնուածքով, կամքով ու սովորու – թեամբ բուռն զգայնութիւններու չեն – թարկուիր: Բայց ի՞նչպէս չյուզուիլ, երբ այս Ատամ Լատովսքին իր աչքերուն առջեւն է, ձեռքին տակ. այս մարդը, որ խօլ յանդգնութեամբ մը յաջողեր է անցնիլ սահմանագլուխը եւ խուսափած՝ ամէն տեսակ հետախուզութիւններէ եւ այս մարդը որ բախտին անսպասելի մէկ խաղովը կը վերադառնէ ահա օտար երկրի մը մէջ, եւ կայսերական թագն ալ ձեռքերուն մէջ:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլէն Կարապետ Եկաւեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ յետ 'պատարագի Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Կիրակի Հոկտ. 6, Պօմոնի եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր՝

ՌՈԶԱ ԵԿԱՒԵԱՆԻ
(ծնեալ Վարդանեան)

մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ողբացեալ ընկերներու յիշատակին, այս Կիրակի Հոկտեմբեր 6, Ս. Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Յետ պատարագի ընկերներու յիշատակի ոգեկոչում: Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են ուսուցչութեամբ Տիկին Հերմինէ Պօղոսեանի: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 17-19, իսկ Չորեքշաբթի օրերն ալ ժամը 14-17, Քուռ Ժիւլիէնի վրայ գտնուող 42 թիւ սրահին մէջ: Այս սրահը առժամեայ հանգամանք ունի, սպասելով որ Հ. Բ. Ը. Միութեան նոր կեդրոնատեղիին շինութիւնները աւարտին:

×

ՍԷՆԹ'ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները վերսկսած ըլլալով, Կրթական Յանձնախումբը, առ ի գիտութիւն կը ծանուցանէ Սէնթ Անթուանի եւ շրջակայքի հայ ծնողքներուն, որ Հոկտ. 2, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9էն 12,

Կրթական Յանձնախումբը թախանձագին կը խնդրէ բոլոր հայ ծնողքներէն, որ ազգային խոր գիտակցութեամբ իրենց փոքրիկները առաջնորդեն որոշեալ օրերուն: Այս տարուան դասատուն է Թագիս Հոգեւոր Հովիւ Վաչէ Վրդ. Իգնատիոսեան:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ Հ.Յ.Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Հոկտ. 4, ժամը 20.30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Հոկտ. 5) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 5 երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Իփէկեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացականները նկատի կ'առնուին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆ - ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 8ին, Ֆրանս-Քիւլթիւր կայանէն՝ Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ իր դերը պատմութեան մէջ: Կը մասնակցի՝ Փրոֆ. Օլիվիէ Քլէման:

Հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9.30ին՝
ՆԱՆ ԳԱՌՋՈՒ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան համար (17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, Մեթրօ Քադէ) կը փնտռուին պահակ մը եւ սպասարկող մը (առանձին այր մը, կամ այր ու կին):

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

A VENDRE

1 Presse Bonneterie marque HOFFMAN,
longueur 1 m. 70 — largeur 0 m. 75
avec chaudière à gaz.

1 Remailleuse K. M. F. jauge 10
le tout en bon état.

s'adresser à **M. DERTOMAYAN**
35, Ave. Bourgain
Issy les Moulineux 92130
tél. **642 20 60**

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին քարեսիրական հաւաքոյթը

ԾԱԽՈՒ Է

Անհատ մը հող կը ծախէ, ձիթենիներու հանդարտ վայր մը, 4400 քառակուսի մեթր (Ալփ-Մարիթիմ), կռասէն երկու քիլոմեթր, կէսն ալ կարելի է:

Հեռաձայնել՝ 642-94-49

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՊԵԼԺԻԱ

Հոկտ. 13ին յետաձգուած է նախատեսուած այս ճամբորդութիւնը, նոյն յայտագրով.—

ՎԻԷԶ

Ֆլանտրերու գեղեցիկ մէկ գիւղը Պրիւժէլի եւ Կանտի մէջտեղ: Գարեջուրի մեծ կեդրոն: Պելժիոյ գարեջուրի կարեւորագոյն տօնը:

ՄԵԿՆՈՒՄ Կիրակի, Հոկտ. 13ին, ժամը 8ին Կառ տիւ Նորի առջեւ, անմիջական մեկնում հիւսիսի կառուղիէն, ճաշ ճամբու ընթացքին:

Մասնակցութիւն 69 ֆ.

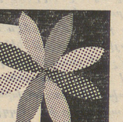
Արձանագրութեան վերջին թուական՝ Հոկտեմբեր 10:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը
17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ
Հեռ. 824-63-89
ժամը 14էն 18.30 կամ՝ 324-14-96
ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

pour passer en douceur
du noir à la couleur...
TÉLÉVISEUR
sonolor couleur
Finition "grand constructeur"
AGENT OFFICIEL: TÉLÉ-ROBIN KALDJIAN
5, rue Charles-Robin 75010 Paris 208 82 13

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՐ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
(Հայկ. Տնօրէնութիւն)

LA CAPPADOCE

3, Rue Marivaux
(derrière l'Opéra-Comique, Métro Richelieu-Drouot) Tél. 742-83-65

ՈՒՐ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՋԵՐՄ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ, ԿԸ ԳՏՆԷՔ
ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ եւ յատուկ ճաշեր իրիկունները:
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ — «Մանթը»
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — «Լահմաճուն»
ՈՒՐԲԱԹ — «Սու պէօրէկ»
Ամէն օր՝ Տէօնէր-քէպապ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻԷՆ

ԿՈՉ

ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ծրագրած է ընդարձակ գրադարան մըստեղծել Մարսէյլ Հայ գաղութէն ներս մերազն ժողովուրդին եւ Հայ մանկտւոյն մատչելի պայմաններով:

Ուստի այս նպատակով կոչ կ'ուղղենք Ֆրանսահայ մեր ազնիւ ու նուիրատու ժողովուրդին նուիրել իրենց ամէն տեսակի եւ լեզուով գիրքերը եկեղեցւոյս գրադարանին:

Փափաքելի է նուիրած գիրքերը մակագրել Ս. Կարապետի անունով եւ նուիրատուին ստորագրութեամբ:

Մեր հասցէն.—

Eglise Arménienne St. Garabed
Camp. Frèze-St. Antoine
13015 Marseille — tél. 51 28 06

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 ֆր.
Ցաւակցութիւն	20 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր.
Ծնունդ	40 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ Թերթին վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան հիմնարկութեան 25ամեայ հանդէսը:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8

Տօնածառի հանդէսը:

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
5
SAMEDI
5 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր. Հատը	1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.129 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.129

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵՒ, ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ

Մերձաւոր Արեւելքի անցուդարձերը իրենց խոր արձագանգն ունեցան Եւրոպայի մէջ, երբ քարիւղ արտադրող երկիրները մէկ օրէն միւսը անակնկալ կերպով բարձրացուցին իրենց գիները:

Յուսահատ բռնագրաւեալ հողերը զինու զօրութեամբ ազատագրելու փորձերէն, Արաբական Լիկան Գահիրէի իր խորհրդաժողովին մէջ որոշեց դիմել քարիւղի զէնքին:

Ամիսներ անցան ու տեսնուեցաւ, որ այս զէնքն ալ յուսացուած արդիւնքը չտուաւ: Իսրայէլ ցարդ իր տիրապետութեան տակ կը պահէ Եգիպտոսի, Յորդանանի ու Սուրիոյ պատկանող հողամասեր: Միւս կողմէ, հակառակ զինադուլին, պարբերական արշաւանքներ կը կատարէ Լիբանանի այն շրջաններուն վրայ, ուր կը բնակին Պաղեստինցի գաղթականներ:

Ու եթէ հաշտութիւն չէ կնքուած Արաբներու եւ Իսրայէլի միջեւ եւ խաղաղութիւնը չէ վերահաստատուած արեւելեան կողմն աշխարհի, ասդին արեւմուտքի — նոյնիսկ Ճափոնի — մէջ քարիւղի գիներուն տարապայման բարձրացումը ստեղծած է տնտեսական այնպիսի մեծ տագնապ մը, որ հետզհետէ կը ծաւալի ու կը սաստկանայ եւ որուն առաջքն առնելու համար փորձուած միջոցները ցարդ ո՛չ մէկ դրական արդիւնք են տուած:

Քարիւղը շնչերակն է արեւմուտքի քաղաքակիրթ, տնտեսապէս զարգացած երկիրներուն: Անոր գինին բարձրացումը խանգարեց Պետութեանց ելմտացոյցն ու տակնուվրայ ըրաւ համաշխարհային ճարտարարուեստն ու առեւտուրը:

Արդիւնքն եղաւ առօրեայ ապրուստի անհրաժեշտ նիւթերու գիներուն բարձրացումը, դրամներու գնման կարողութեան նուազումը, ինչ որ կը նշանակէ դրամահոսութիւն, որ չուառումի կը մատնէ Պետութիւնները, գործի մարդիկն ու առհասարակ «սպառող» հասարակութիւնը:

Միջազգային Սակարաններու մէջ դրամներն ու զանազան ընկերութեանց արժեթուղթերը անկում կ'արձանագրեն, մինչ ոսկին օրէ օր կը բարձրանայ, մտահոգիչ դառնալու աստիճան:

Ստեղծուած է կացութիւն մը, որ մեծապէս կը յիշեցնէ 1929ին սկսած համաշխարհային տնտեսական տագնապը, որ յանգեցաւ 1934–35ի դրամական սեղմումներուն, յետոյ նաեւ Ֆրանսայի մէջ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան կազմութեան եւ ի վերջոյ՝ երկրորդ աշխարհամարտին:

Այս անգամ այնքան սեւ չէ անշուշտ հեռանկարը՝ նոր պատերազմի մը յանգելու համար: Սակայն շատ փայլուն չեն նաեւ բնականոն կացութեան վերադառնալու յոյսերը:

Արեւելք – արեւմուտք մրցակցութիւնն ու հակամարտութիւնը մեղմացած է որոշ չափով եւ խաղաղ գոյակցութիւնը յառաջդիմութիւն արձանագրած է, սակայն Եւրոպա մտահոգ է եւ կ'ուզէ կազմակերպուիլ, միացեալ երրորդ կարեւոր ուժ մը դառնալ աշխարհը կառավարող երկու հսկաներուն միջեւ:

Այս ուղղութեամբ կատարուած նախնական փորձերը որոշ արդիւնք մը չտուին տակաւին:

Հասարակաց Շուկան տնտեսական գետնի վրայ նախաքայլ մըն է, նախափորձ մը՝ դէպի քաղաքական միութիւն: Ինը Պետութիւններ միայն մաս կը կազմեն Հասարակաց Շուկային, ուր մարդիկ յաճախ իրար չեն հասկնար: Երբեմն գիշերներ կը լուսցնեն սակարկութիւններով: Ամէն մէկը իր երկրի շահերը առաջ կը քշէ:

Ամէն պարագայի փայլուն չէ ներկան: Մթագնած է արեւմուտքի հորիզոնը:

Մաղթե՛նք որ շուտով փարատին զայն ծածկող սեւ, մութ ամպերը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ուրբաթ առտու Ֆրանս-Էնթէր կայանէն լրագրող մը կը յիշէր Մուսոլինիի խօսքը, որ իբր պատասխան այն հարցումին թէ «պէտք է դժուա՞ր ըլլայ Իտալացիները կառավարել», ըսած էր իր խօսակցին.— «դժուար չէ, աւելորդ է»:

Արդարեւ 1945էն ի վեր, 37րդ տագնապն է զոր կ'ապրի Իտալիա: Ռումօր հրաժարեցաւ եւ երկիրը մրցանիշը կը կոտրէ բոլոր դժուարութեանց՝ տնտեսական, դրամահոսութեան, քաղաքացիական անհնազանդութեան, եղեռնափորձերու, գործադուլի ու մինչեւ իսկ աւազակութեան: Տոլչէ Վիթա՛ հին երազ մըն է այլեւս Իտալացիին համար:

Ընկերվարականներու համար ստեղծուած տագնապը գրգռութիւն մըն է, ինչ որ կարծիքն է նաեւ սենտիքաներու, քանի երկիրը առանց ղեկավարի կը մնայ եւ լիազօր ներկայացուցիչ մը չըլլար պատասխանելու համար բանուորական պահանջներուն:

Ի վերջոյ ոչ մէկը պատրանքներ ունի եւ նախատեսելի է որ քիչ թէ շատ նոյն մարդիկը կրկին պաշտօնի կոչուին, զանազան սակարկութիւններէ ետք: Պաշտպանութեան նախարար Ճուլիօ Անտրէօթթիի (Տէմօ – Քրիսթիանի) յայտարարած յայտնութիւնները շատ բան չեն փոխեր: Տարիներէ ի վեր է որ ծայրայեղ – աջի պետական հարուածի մը սպառնալիքը կարելի եղած է իբրեւ քաղաքական զէնք գործածել թէեւ ոստիկանութիւնը միշտ կը հսկէ ծայրայեղ խմբակցութեանց վրայ:

Համայնավար կուսակցութիւնը զգոյշ է եւ միշտ տրամադիր մասնակցելու քաղաքենի եւ քրիստոնեայ դաշինքի մը ինչ որ Դեմոկրատ – Քրիստոնեայ կուսակցութիւնը բացարձակապէս կը մերժէ: Մնաց որ Դեմոկրատ – Քրիստոնեաներու ծոցին մէջ ալ շուրջ տասնեակ մը հոսանք կայ: Համայնավարներու մօտ ալ երկու ճըղտում կայ, անոնք որ չեն ուզեր ընդունիլ խորհրդային դրութիւնը եւ ուրիշներ որ իտալական «շեղումը» վնասակար կը նկատեն ընկերվարութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, իտալական ներքին տագնապը վնասակար է նաեւ արտաքին ճակատի վրայ, եւրոպական թէ միջազգային: Գերմանիա դրամ փոխ տուաւ բայց ոսկիի վրայ երաշխաւորուած, ամերիկեան խոստումներն ալ որոշ երաշխաւորութեանց փոխարէն տրուած են:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թուրքիոյ կառավարական տագնապը դեռ չէ լուծուած: Տէմիրէլ, որու պաշտօն տրուած է նոր դաշինք կազմել, յայտարարեց թէ «Ազգային Փրկութեան» կուսակցութիւնը «սկզբունքով» դրական պատասխան տուած է աջակողմեան կառավարութեան մը կազմութեան համար, որուն գործունէութիւնը ուղղուած պիտի ըլլայ «ձախին եւ համայնավարութեան» դէմ: Տէմիրէլ իր այս յայտարարութիւնը կատարեց տեսակցելէ ետք Էրպաքանի հետ: Տէմիրէլ իր կուսակցութեան ղեկավար մարմնէն իրաւասութիւն ստացած է բանակցելու այլ կուսակցութիւններու հետ՝ կազմելու համար դաշինք մը, որուն հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ «պայքարիլ համայնավարութեան դէմ եւ լուծում մը գտնել այժմու տնտեսական դժուարութիւններուն»: Միլլի Սելամէթի (Ազգ. Փրկութիւն) պարագլուխը» Էրպաքան բացատրելով իր կուսակցութեան դիրքը, յայտարարած է որ «երկրի մը մէջ, որ իբրեւ ընտրական դրութիւն համեմատականը ընտրած է անհրաժեշտ է որ քաղաքական կուսակցութիւնները ազգային շահերը իրենց շահերէն գերադասեն»: Բայց Ատալէթի 185 եւ Միլլի-Սէլամէթի 49 երեսփոխանները թոյլ չեն տար որ պէտք եղած մեծամասնութիւնը ըլլայ Ազգ. Ժողովի վստահութեան քուէն առնելու համար, այդ իսկ պատճառով Տէմիրէլ, որ անշուշտ Էճէվիթի հետ չի կրնար գործակցիլ, պիտի դիմէ այլ հոսանքներու եւ ի մասնաւորի Պոզպէյլի Դեմոկրատիկ Կուսակցութեան, որու ձեռքն է կրկին տագնապին բանալին:

Այս վերջինը ցարդ դէմ արտայայտուած է Տէմիրէլի նախագահութեան տակ դաշինքի մը և ըսած է որ ոչ մէկ հրաւէր ալ ստացած է Ատալէթի պարագլուխէն, բայց թէ շփումներ ստեղծուած են երկու կուսակցութեանց երեսփոխաններու միջեւ.

Բանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը յանձնուեցաւ Սայէպ Սալամի, որ կրկնակ դժուարութեան առջեւ կը գտնուի, աւելի ճիշդ կրկնակ ընդդիմութեան: Մէկ կողմ՝ ձախը զոր կը ներկայացնէ Կամալ Ճումպլաթ եւ Թօնի Ֆրանճիէի (Նախագահին տղան) եւ Կամել Ասատի հոսանքը: Ձախին դրդապատճառները աւելի ծանօթ են: Մինչ քաղաքական միւս պարագլուխներունը՝ նուազ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ծերակոյտի եւ Ներկայացուցչական Ժողովի միացեալ ժողովը մէկի դէմ վեց ձայնով բեկանեց Ծերակոյտի որոշումը Թուրքիոյ ամերիկեան զինուորական օժանդակութիւնը դադրեցնելու այնքան ժամանակ, որ նախագահը ի վիճակի չըլլար հաստատելու, թէ «շօշափելի յաջողութիւններ» արձանագրուած են Կիպրոսի հարցին լուծման մէջ: Միացեալ ժողովը Ֆորտի պահանջը ընդունած է, այսինքն նախագահը կրնայ վերսկսիլ օժանդակութիւնը, եթէ Թուրքիա «բարեկամեցողութիւն» ցոյց տայ Կիպրոսի կապակցութեամբ: Ծերակուտական Իկըլթըն միացեալ ժողովի բեկանման որոշումէն ետք անմիջապէս յայտարարած է, թէ Ծերակոյտը կրկին իր նախկին որոշումին վրայ հաստատ կը մնայ, երբ ըստ կանոնագրի հարցը կրկին ներկայանայ Ծերակոյտին առջեւ:

Շնորհք Պատրիարք Էջմիածնի մէջ

Պոլսոյ Պատրիարքը Պէյրութէն Էջմիածին անցած է եւ ընդունուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ: Պատրիարքը պիտի մասնակցի Վազգէն Կաթողիկոսի օծման 19րդ տարեդարձի հանդիսութեանց, ապա՝ Եւրոպա անցնի:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով ամերիկացի նախկին ռազմիկներ իրենց համազգեստով եւ դրօշներով տողանցք կատարած են Մոսկուայի կեդրոնը:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը յայտարարեց, թէ Մոսկուա պիտի այցելէ, եթէ Հոկտեմբեր 10ի ընտրութիւններուն, Աշխատաւորական կուսակցութիւնը շահի: Ուիլսընի նպատակն է յարաբերութիւնները Մոսկուայի հետ բարելաւել:

ԿԻՊՐՈՍԻ առժամեայ նախագահը ըսպաննելու փորձ մը ձախողած է, ըստ Կիպրոսի կառավարութեան յայտարարութեան: Նիւ Եորքի մէջ Մակարիոս Արք. կոչ ուղղեց Կիպրացիներուն՝ զօրավիգ կենալու Քլերիտէսի:

ՊՈՐՏՈՅԻ մէջ Օփէքի (քարիւղ արտածող երկիրներու կազմակերպութիւն) ընդհանուր քարտուղարը յայտարարեց, թէ քարիւղի գինը պիտի շարունակէ բարձրանալ, քանի որ քարիւղն ու կազը նուազելու վրայ են եւ արժէքաւոր նախանիւթեր դարձած են:

ՔՐՏԱԿԱՆ ձայնասփիւռը հաղորդեց թէ կռիւներու վերսկսումէն ի վեր, այսինքն Մարտէն ցայսօր, երեք հազար զինուոր մեռած է Հիւս. Իրաքի մէջ: Քիւրտերը քանդած կամ փճացուցած են նաեւ 134 օդանաւ, 168 հրասայլ եւ 354 ռազմակառք: Քիւրտերու կորուստը եղած է շուրջ 1500 մեռեալ, 250ը՝ զինուոր, 1200ը՝ ոչ-զինուորական: Քրտական ձայնասփիւռը հաստատուած է Պարսկաստան:

ՈՒՐԲԱԹ օր գործադուլի շարժում մը ծայր տուաւ Փարիզի երկաթուղիի, Էնվալիտ եւ Մոնփառնաս գիծերուն վրայ, մերձաւոր արուարձաններու համար:

ՆՈՊԷԼԻ գրականութեան մրցանակը տրուեցաւ երկու շուէտացի գրագէտներու՝ Ճոնսոն եւ Մարթինսոն. երկուքն ալ 70 տարեկանի շուրջ տարբեր գրական սեռեր կը ներկայացնեն: Մէկը կը վարձատրուի պատմելու իր արուեստին համար, միւսին գործերը կոսմոսը կը ներկայացնեն:

ԺՈՐԺ ՍԵԿԻ, Սէ. Ժէ. Թէ.ի ընդհ. քարտուղարը կառավարութեան ուշադրութեան յանձնեց որ ամէն ինչ չի կրնար այս ձեւով շարունակուիլ, տրուած ըլլալով որ ոչ մէկ պատասխան տրուած է բանակցութեան իրենց առաջարկներուն:

ՏՈՄԻՆԻԿԵԱՆ Հանրապետութեան մայրաքաղաքին Վենեզուէլայի հիւպատոսարանին մէջ շաբաթէ մը ի վեր եօթը «պատանդներ» արգելափակուած կը մնան: Ահաբեկիչները՝ ձախակողմեաններ, 37 քաղաքական բանտարկեալներու ազատարձակումը եւ մէկ միլիոն տոլարի փրկագին կը պահանջեն իշխանութիւններէն: Տոմինիկեան կառավարութիւնը կը մերժէ: Ուրբաթ օր կը հաղորդուէր, թէ ահաբեկիչները հրաժարած են մէկ միլիոն փրկագինէն, սակայն առաջին պայմանին վրայ միշտ հաստատ կը մնան:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՎԵՐԱԶԱՐԹՈՒՄԸ 11-14ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ՄԱՏԹԷՈՍ ՈՒՌՀԱՅԵՑԻ

—o—

Կենսագրական ուղղակի եւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ չունինք այս վանեցիի մասին՝ ո՛չ իրմէ եւ ոչ ալ ժամանակակից ու յետնորդ գրիչներէ. սակայն իր գործի երկրորդ եւ երրորդ մասերուն մէջ սրբուած կարգ մը բացատրութիւններէ կը պարզուի թէ ապրած պէտք է ըլլայ 1080-1150ական թուականներուն:

Ինչպէս կը պարզուի նաեւ անունէն՝ ծնած եւ գործած է Ուռհայի մէջ (Եդեսիա, Ուրֆա), իբրեւ «վանական» կամ «վանաց երէց», ինչպէս ինք կը հաստատէ իր «ժամանակագրութիւն» անունով ծանօթ գործին մէջ.

— « Ես Մատթէոս... զամս բազումս ջաջաջան քննութեամբ կացի եւ արիաքար մտօք ի ջաղաջս Միջագետաց Ուռհա ժողովեալ՝ գրեցաջ մինչեւ ցայս վայր »...

Խոնարհամիտ, պարզուսում մարդ է եղած: Իր կարգ մը արտայայտութիւններէն եւս կ'երեւի որ գիտական հմտութիւն չէ ունեցած, քննական ոգիէ զուրկ է եղած, ու իր ծանօթութիւններն ալ սահմանափակ են ընդհանուր եկեղեցական պատմութեան մասին: Դիտել տալէ ետք թէ ինք «կորովի գիտնականներու» կամ «վարդապետներու» դասին չի պատկանիր՝ կը գոհանայ 950ական թուականներէ մինչեւ 1136 տարուան աւելի քան ութսունամեայ դէպքերու տարեգրութեամբ:

Երեք մասերէ բաղկացած իր պատմութիւնը կ'ընդգրկէ 952-1051, 1051-1101 եւ 1101-1136 շրջաններու տարեգրութիւնները. պատմական անցքեր՝ որոնք տրուած են չոր առարկայականութեամբ մը, անպաճոյճ եւ գրական միջամտութիւններէ զերծ: (Ի դէպ, դիտել տանք որ Միջնադարեան պատմագրութիւնը ընդհանրապէս չունի Ոսկեդարեան պատմագրութեան փայլը, բանաստեղծական թռիչքով կամ գիտական բծախնդրութեամբ յատկանշուող կառոյցը):

1136էն մինչեւ 1162 թուականի աւելի քան քանըհինգ տարիներու ժամանակագրութիւնը ըրած է իր աշակերտներէն Գրիգոր Երէց՝ որուն այդ յաւելուածը եւս կցուած է գրքին:

« Ժամանակագրութիւն »ը տարեգրային նիւթերու համադրութիւն մըն է աւելի, քան պատմագրային աշխատասիրութեանց յատուկ թուականային յաջորդականութեամբ եւ քննական դասաւորումով պայմանաւոր անխոցելի փաստ: Անճշդութիւններ կան, որովհետեւ գործին կարեւոր մէկ մասը «ի լրոյ» հաւաքուած տեղեկութիւններու վրայ հիմնուած է:

Տարբեր է պարագան իրեն ժամանակակից դէպքերու, որոնց վկայ եղած է անձամբ: Սակայն այս մասերուն մէջ ալ (երկրորդ եւ երրորդ բաժիններ) անպակաս չեն լոկ զգացումով եւ կրօնական հայեցքով մեկնեցուած կարծիքներ եւ դատումներ:

Հայ բանասիրական միտքը, հաստատելով հանդերձ բոլոր այս թերութիւնները Ուռհայեցիի գործին մէջ՝ կ'ընդունի սակայն, միահամուռ կերպով, որ իրեն ժամանակակից դէպքերու ներկայացումով պատմական մեծարժէք տեղեկութիւններ փոխանցած է ան, հայ ժողովուրդի միջնադարեան կեանքի մասին:

Փրոֆ. Յակոբ Մարթայեան կը վկայէ թէ «Մատթէոս Ուռհայեցի բիւզանդական փոքր Ասիան աւելի լաւ կը ճանչնայ՝ քան բիւզանդացի եւ լատին պատմագիրները. ան թանկագին աղբիւր մըն է նաեւ թրքական պատմութեան, ի մասնաւորի այն ծանօթութիւններուն համար, որոնց մասին կը լռեն ասորի, արաբ, բիւզանդացի եւ լատին պատմագիրներ: Այդ արժէքին համար է որ ժամանակագրութիւնը թարգմանուած է ֆրանսերէնի եւ այլ լեզուներու »:

Այս արժէքը կ'իրացուի նաեւ ակադեմական Մանուկ Աբեղեանի կողմէ, որ կը վկայէ. «Այսպիսի հատուածների մէջ Ուռհայեցին բարձրանում է պատմագրի աստիճանի: Նա ճիշդ ըմբռնել է պատմական իրականութիւնը եւ գեղեցիկ արտայայտել է այդ»:

Ուռհայեցիի գործին ծանրութեան կեդրոնը կը կազմեն քաղաքական եւ եկեղեցական այն տխուր իրադարձութիւնները՝ որոնց բեմ կամ առարկայ եղած է Կիլիկեան աշխարհը՝ բիւզանդական, արաբական, թրքական, եգիպտական ու վրացական բռնատիրութեանց ծաւալումով, ինչպէս նաեւ (գործի վերջին մասին մէջ) «Ֆրանկ»ներու կամ «Փրանկ»ներու (Խաչակիրներու) արշաւանքներով: Մշտախռով կեանք մը, անապահով եւ աղետալի: Կոտորած, աւեր, յափշտակութիւն: — «Դառնաշունչ կոտորած, կորուստ հաւատացելոց՝ զոր կրեաց ազգս Հայոց ի պիղծ ազգաց, Թուրքաց, ի մոլի ազգէն Ֆրանկաց, Հոռոմաց», եւայլն:

Յուզիչ եւ ուշագրաւ են իր վկայութիւնները մասնաւորաբար Հայուն բարեմտութեան մասին: Երբ կը խօսի Բիւզանդացիներու եւ Խաչակրային արշաւանքներու մասին, Հայոց միամի՛տ հաւատքը կը հակադրէ Յոյներու եւ Խաչակիրներու կողմէ գործուած աւերներուն: Մենք կ'ըսէ, մեր ամէնէն մեծ յաղթանակներու եւ նուաճումներու ընթացքին իսկ ազնիւ եւ բարեգութ եղած ենք՝ խնայելու համար պարտեալներուն. մինչ անոնք, մեր կո՛յր վստահութեան եւ բարեմիտ ակընկալութեանց հակառակ, մեր տկարութեան օրերուն յաճախ հարուածած են մեզ, անիրաւ եւ անգութ գտնուած են մեզի հանդէպ:

Մ. Թ.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ»

—o—

Անկասկած, հայկական մշակոյթին ամէնէն վառ երեսներէն մին օտարներուն ներկայացնելու կոչուած ձեռնարկ մըն է «Հայկական ճարտարապետական յուշարձաններ» ընդհանուր անունով հաստատուած մատենաշարը: Արդարեւ, Միլանոյի Բազմարուեստից կաճառի ճարտարապետական ճիւղը՝ համագործակցաբար Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութեան հետ, 1968էն ցայսօր գեղատեսիլ եւ բովանդակալից եօթը ալպոմներ հրապարակ հանած է՝ Հաղբատ, Խաչքար, Սանահին, Ս. Թադէի վանք, Ամբերդ, Գեղարդ եւ, վերջինը, այս տարի լոյս տեսած՝ Գօշավանք անունով: Ձեռնարկին նպատակն է լուրջ, բազմակողմանի ուսումնասիրութիւններու ճամբով ընդգծել հայկական ճարտարապետութեան հրաշալիքներն ու արժէքը, անոնց ինքնատիպ կառոյցին առանձնայատկութիւնները, պարզել անոնց հոգեւոր, մտաւոր դերը հայ իրականութեան մէջ անցեալին եւ, վերջապէս, անոնց ընութագրումով ընդհանուր նկարագիրը պարզել հայկական ճարտարապետութեան արուեստին:

Գօշավանքի նուիրուած ալպոմը՝ վաթսունէ աւելի լայն էջերով, շատ յստակ գիծերով ամփոփած է այդ գեղեցիկ համակառոյցին պատմութիւնն ու ճարտարապետական առանձնայատկութիւնները: Երկու մենագրութիւններ (*) ընդհանուր շրջագիծով մը, ուր մանրամասնութիւններ ալ չեն պակսիր, լուսարձակի տակ վեր են բերած ԺԳ. դարու այս ճարտարապետական յուշարձանը, Սեւանի հիւսիսը, Դիլիջանէ 23 քիլոմեթր հեռու:

Արմէն Զարեան մանրամասն ընութագրելէ առաջ Գօշավանքի ճարտարապետական յատկանիշները, ներկայացնելէ առաջ անոր « պատմութիւնը », անհրաժեշտ նկատած է սեղմ գիծերով օտար ընթերցողին պարզել Հայաստանի քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական պատկերը Ժ.-ԺԳ. դարերուն: Մոնկոլական արշաւանքները, գլխաւոր քաղաքներու աւերումն ու կործանումը, ինչպէս Անի, Կարս, Դուին, Մուշ, Մանազկերտ, Խլաթ եւ այլ վայրեր, եւ ընկերային կառոյցին քաղաքային դիմագիծ ստանալը, ինքնավար շրջաններու սահմանման կը սատարեն: «Գիւղեր, վանքեր, մենաստաններ եւ ամրացած կեդրոններ; փոխանակութեան խիստ ցանցով մը եւ հաղորդակցութեան ճանապարհներով միացած՝ քաղաքային համակառոյցի մը յատկանիշները կը ստանան՝ հողային տեսակէտով՝ ինքնավար ամբողջութիւն մը» կը կազմեն Որոտան, Աղստեւ, Արղան, Դեպետ եւ Արաքս գետերու երկայնքին: «Այս դրութեան արագ զարգացումը կը պարտի նաեւ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան Մոնկոլեան կայսրութեան հետ հաստատած նոր շփումներուն եւ Սեւ Ծովու ու Միջերկրականի նաւահանգիստներուն հետ ունեցած հաղորդակցութեանց, ինչպէս նաեւ Ամալֆիի, Ջենովայի եւ Վենետիկի Հանրապետութիւններուն հետ մշակած գործունէութիւններուն»: Այսպէս Աղստեւի դաշտին մէջ եւս ծնունդ կ'առնեն քանի մը բնակավայրեր, վանական համակառոյցներ, որոնցմէ է նաեւ Գօշը: Այս համակառոյցը հիմնուած է 1181ին, օրէնսդէտ Մխիթար Գօշի կողմէ: Համակառոյցը, որ կազմուած է քանի մը եկեղեցիներէ եւ գրադարանէ մը, ամբողջացած է 116 տարիէն:

Արմէն Զարեան ապա մանրամասնօրէն նկարագրած է Գօշավանքի համակառոյցին բոլոր շինութիւններուն ճարտարապետական ոճը, անոնց առանձնայատկութիւնները, ինքնատիպ գիծերը, յաճախ պատմական ակնարկներով: Ուսումնասիրութեան այս բաժինը, անկասկած, շահեկան է ճարտարապետներու եւ առհասարակ պատմական յուշարձաններու մասին լայն գաղափար ունեցող մասնագէտներու համար:

Հերման Վահրամեան «Պատմական համառօտ ակնարկներ» խորագրին տակ ուսումնասիրութիւն մը կատարած է Հայաստանի վանական կեանքին մասին, անցեալին: «Քրիստոսէ ետք, Դ. դարէն սկսելով, Հայաստանի մէջ վանականութեան երեք գլխաւոր ձեւեր բիւրեղացան: Մին՝ անապատականներու օրինակէն փոխ առնուած, միւսը՝ վանական, եւ ուրիշ մըն ալ Առաքելական»: Այս դասաւորումէն առաջնորդուելով, Հ. Վահրամեան պատմական ակնարկով մը ընութագրած է վանական կեանքին «ներքին» կեանքը, կառոյցը, երեք ձեւերէն իւրաքանչիւրին կազմութեան պատճառները, հրապարակ դրուած կրօնական բնոյթի ըմբռնումներն ու սկզբունքները, սահմանուած օրէնքները եւ, վերջապէս, հոգեւորական դասին ազդեցութիւնը վանքերու շրջագիծէն դուրս՝ աշխարհիկ կեանքին վրայ:

Հերման Վահրամեանի ուսումնասիրութիւնը, իր կարգին, մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնէ՝ լայն գաղափար մը տալով հայկական վանքերու ներքին եւ արտաքին բնոյթին մասին:

Ալպոմը հարուստ է գունաւոր եւ պարզ նկարներով եւ յատակագիծերով, որոնց շնորհիւ ակնառու կը դառնայ հայկական ճարտարապետութեան հրաշալիքներէն մէկուն՝ Գօշավանքի ինքնատիպ գեղեցկութիւնը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Երեք լեզուով ներկայացուած՝ իտալերէն, անգլերէն եւ հայերէն:

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Լաւ որ իմ ամբողջ գործս թերթերու մէջ ելած է: Ձեռագիր չէ: Լոյս տեսած կը համարուի: Եթէ իմ գործս որեւէ շահեկանութիւն չբերեր, ոսկեկազմ տպագրութիւնով ալ ելլէ, կը մոռցուի: Հակառակը հողերուն տակն ալ մնայ, կը փնտռուի, կը հանուի: Գիրը չի մեռնիր, գիրը անմահ է:

Բէժիոնալիսթ գրականութիւն մը կ'ընեմ, իրապաշտութեան, բէալիզմին մէկ ուրիշ տեսակը: Ես տեղի մը, աշխարհագրութեան մը մարդը, սովորութիւնները, բարքերը կը պատմեմ: Եթէ Ակը, Արմտանը, Տիվրիկը կամ Երզնկան, Արաբկիրը, Չմշկածակը կը խօսեցնեմ, պանծացնելու համար չեմ ըներ: Միմիայն ատ տեղերը լաւ կը ճանչնամ բայց քայլ-քայլ գիտեմ, ատկէ է: Եթէ ես Մշեցի, Գոնիացի, Տրապիզոնցի ըլլայի, Մուշի, Գոնիայի, Տրապիզոնի մարդը, աշխարհագրութիւնը պիտի պատմէի:

Հիներուն դասականներուն ու անոնց գործերուն պակասաւոր կողմը այն է որ շատերուն մէջ իրականութիւնը, իրական մարդը չկայ: Մենք չենք գիտեր, կամ դրեթէ չենք գիտեր թէ հիները ի՞նչպէս կ'ապրէին: Զոլային Ասոմուառին, Իւն Բած տ'ամուրին մէջ Փարիզը կայ, մինչեւ իր յետին փողոցները, այրերը, կինները, ի՞նչ կ'ուտէին, ի՞նչպէս կը հագուէին, զիրար կը սիրէին, անոնց ամէն շարժումները:

Ֆլոպէրը, ամէնէն շատ գիս կազմեց, գիս գիս ըրաւ: Ոչ իր Մատամ Պովարին, էտիւքասիոն Սանթիմանթալը, կամ Սալամպոն այլ իր Քորեսփոնտանսը, անոր վերջին երկու հատորները: Իր նամակները, իր նամակներուն մէջ իր վէպերուն ծննդաբանութիւնը, արուեստի ու գրականութեան վրայ իր մտածումները, ըլլայ որ հիմա տեղ տեղ չրաժնեմ զինքը:

Իմ վարպետներս Զապէլ Եսայեանը, Արտաշէս Յարութիւնեանը, Մալկարացին եղան: Զապէլ Եսայեանը Փարիզէն եկաւ իր ամուսինին Տիգրան Եսայեանին հետ Օրթագիւղ Փորթուգալ փաշա փողոցը, Զորին մօտ: Ֆլոպէրին Քորեսփոնտանսը ան յանձնարարեց ինծի: Հօրս յաճախորդն էին. մեր փուռին հացը կ'ուտէին: Եւ Արտաշէս Յարութիւնեանը, «Վաղուան գրականութիւնը» նշանաւոր յօղուած – մանիֆէսթին հեղինակը, մեր նախապատերազմեան արեւմտահայ գրականութեան ամէնէն հաւասարակշռուած, եւրոպական չափանիշով ամէնէն գրականագէտ, լէթրէ գրողը, որուն համար բանաստեղծ Վահրամ Թաթուլը, Մեծարենցին ընկերը, Փարիզը Մալկարա փոխադրեր էր կ'ըսէր: Գիտէք որ այն թուականներուն մարդիկ չէին ճամբորդեր: Հարուստներն ալ կը մնային իրենց տեղերը: Քիչեր, շատ քիչեր դուրս կ'երթային: Բնիկ Պոլսեցիները մինչեւ Այաթէ-ֆանոս, Եշիլգիւղը գիտէին: Կէս ժամ անդին Ֆլօրիան անծանօթ տեղ մըն էր իրենց համար: Կզզիները կ'երթային, բայց Եալովան հեռաւոր գաւառ մըն էր, ո՞վ կը համարձակէր հոն ոտք կոխելու: Զէնկխէրցիները, Մեծ Նոր Գիւղացիները կ'անցնէին հոնկէ: Ապրուստը աժան էր, բայց փարա չկար, հիմակուան պէս առատ չէր, փարա չունէին, ինչո՞վ պիտի երթային:

225 պատմուածք գրեցի: 75 ժամանակագրութիւն, 26 հայրենական դիւղանկար: 12 հէքեաթ, ընդամէնը 338: 94ը տպուած, գիրք եղած են, Կապոյտ Լոյսը, Արմտանը: 234ը թերթերու մէջ կը մնան, թերթերու մէջ տպուած են, բայց գիրք չեն եղած:

Ժամանակագրութիւններս օրագրութիւններ են, գրողներու, գիրքերու, գրական տեսութիւններու եւ իմ վրայ: Իմ բածներս են: Միւս երեքը գաւառը կը պատմեն, Պոլիսը քիչ կայ անոնց մէջ:

Հայրենական գիւղանկարներս, Այգենկար, Լեռնանկար, Ձիւնանկար, յետոյ դաշտանկար, գետանկար, եւայլն, որոնք 26 հատ են: Իւրաքանչիւրը տեսարան մըն է, երեւակայութիւնով իմ աչքերուս առջեւ բերի մարդիկը, կենդանիները, լեռները, ճամբաները խաղի դրի, խօսեցուցի, բառերով բանեցայ, բառով նկարչութիւն ըրի:

Հէքեաթները մեր տեղերուն վրայ ցուցուցի: «Փշիկը խորուկալ կ'ըլլայ: Մամա մը Թոնիրը վառեր է հաց կ'եփէ, տղեկ մը ճամբուն վրայ կը խաղայ, փուշ մը կը մտնէ ոտքը: «Մամա տոտիկս փշիկ մը մտաւ, կը հանե՞ս» կ'ըսէ:

«Ծղրիթ Մօրքուրը» գետեղերքի տան մը սեմը ցուցուցի: Մայր մը նստեր է բարձր ձայնով իր աղջիկը կը գովէ. «Աղջիկ, ի՞նչոր տղեկ, ա՛խ ես քենէ ինտո՞ր պիտի զատուիմ, ինտո՞ր պիտի տամ որ տանեն ու տանին, ինչ կ'ըլլար որ իմ աղջիկս չըլլայիր, էլին աղջիկը ըլլայիր, ինծի հարս գայիր որ քեզ վայելէի: Երնէկ քեզ առնողին, որ իր մուրատին կը հասնի»:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(Շար. – 2)

ԴԵՌ ԵՐԱՆԵԼԻ ՎԱՅՐԵՐ ԿԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ…

Ժորժ Լէր, 38 տարեկան, Ֆրանսացի ոստիկան մըն է, որ չորս տարի դրախտանման վայրի մը մէջ պաշտօնավարելէ ետք, կրկին Ֆրանսա պիտի վերադառնայ… հարկադրաբար:

Ժորժ Լէր Ֆրանսական Փոլինէզիոյ կղզիներէն մէկուն՝ Պորա Պորայի մէջ չորս տարիէ ի վեր ոստիկանի պաշտօն կը վարէ: Ընդհանրապէս իր համազգեստը տանը մէջ կախուած կը մնայ եւ ժամանակը կ'անցընէ, կամ աւելի ճիշդ իր գործը կը վարէ ծովափին, ծովազգեստով եւ թիչապիկով: Լէր չորս տարուան ընթացքին ո՛չ մէկ ձերբակալութիւն կատարած է. «Դրախտին մէջ ոճիր չի պատահիր: Միակ ոճիրը իմ պաշտօնավարութեանս ընթացքին հիմա է, որ տեղի կ'ունենայ… գիս Ֆրանսա կը տեղափոխեն»:

Ի՞նչպէս կ'անցընէ իր ժամանակը. «Ձկնորսութեամբ, լողալով, գարեջուր խմելով, ուտելով եւ քնանալով», կ'ըլլայ իր պատասխանը:

— Նաեւ՝ սիրաբանելով, կը ճշդէ կինը:

Լէր զէնք չի կրեր, որովհետեւ պէտք չկայ: Բանտ կա՞յ կղզիին մէջ. «Այո, երկու հոգիի համար, սակայն միշտ պարապ է, գողութիւն երբեք չի պատահիր, եւ եթէ մէկը քիչ մը շատ խմած ըլլայ՝ բարեկամ մը տուն կ'առաջնորդէ «յանցաւորը»:

Հազուադէպ են ինքնաշարժները: 2300 Պորա Պորանցիներուն մեծ մասը հեծանիւ կամ սքութեր կը գործածէ: Միակ ճամբան կղզիին շրջանը կ'ընէ եւ շինուած է ամերիկացի զինուորներու կողմէ համաշխարհային Բ. պատերազմին. անկէ ի վեր նորոգուած չէ, ճամբու նշաններ գոյութիւն չունին. ինքնաշարժները չեն կրնար արագութեամբ սուրալ, որով տուգանք ալ չկայ: Չորս տարուան մէջ մէկ արկած պատահած է երթեւեկութեան՝ կին մը վար ինկած է հեծելանիւէն եւ սրունքը վնասուած է:

Հիւանդանոց չկայ: Ամէն Երկուշաբթի բժիշկ մը կ'այցելէ կղզին: Օդանաւով կուգայ Թալաթէա կղզիէն, որ 45 քիլոմեթր հեռու է: Պորա Պորայի քաղաքապետը կ'աւելցնէ, թէ «Շատ քիչեր կը հիւանդանան հոս»:

Գերեզմանատուն ալ չկայ: Մեռելները կը թաղեն հնդընկուզենիներու տակ կամ կը փոխադրեն Թալաթէայի գերեզմանատունը:

Շատեր չեն աշխատիր, սակայն լաւ կ'ուտեն. ձուկը առատ է ծովուն մէջ, պտուղները լեցուն են ծառերու վրայ եւ հաւերն ու խոզերը կը վխտան ամէն տեղ:

Պորա Պորանցիները տուրք չեն վճարեր, հեռատեսիլ, հեռաձայն եւ օրաթերթ չկայ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԽՕՍՔՆ Է՝ ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Նոյէ Ցիւրխէռ Զայթունց կը գրէ.—

Չինաստանի տնտեսական վերանորոգման մէջ, հողագործութիւնը առաջին գիծի վրայ կուգայ միշտ: Պատճառն այն է որ թէ՛ նախանիւթ կը հայթայթէ թեթեւ ճարտարարուեստին, եւ թէ անհրաժեշտ միջոցներ, ծանր ճարտարարուեստին կառուցման համար: Երկրագործութիւնը կ'ընդգրկէ ներկայիս Չինաստանի գրեթէ ամբողջ տնտեսական կեանքը եւ առիթ կուտայ որ ճարտարարուեստական հիմնարկութիւնները բազմանան եւ կարելի ըլլայ արտասահմանէն աւելի շատ ռազմավարութիւնները գնել:

Միւս կողմէ, ճարտարարուեստը կը սպասարկէ հողագործութեան եւ նախապատուութիւն կուտայ անոր, հայթայթելով արօր չոգեգութեան, ջրհան, մեքենայ, փոխադրական միջոց, արուեստական աղբ կամ հողագործական գեղեր: Կը հետեւի թէ Չինաստանի բարօրութիւնը կախում ունի երկրագործական արդիւնաբերութենէն:

Չինաստանի բնակչութիւնը տարին առնուազն տասներհինգ միլիոն կը բազմանայ, եւ Պետութիւնը մինչեւ այսօր կրցած է կերակրել ութ հարիւր միլիոն ժողովուրդ:

Անցեալ տարի, երկրին բազմաթիւ վայրերուն մէջ երաշտ տիրեց եւ ողողումներ պատահեցան, հակառակ ատոնց, 250 միլիոն թոն սերմնցու արտադրուեցաւ: Պետութիւնը ջանք տարաւ որակաւոր վարուցանին, եւ յաջողեցաւ այս արդիւնքը քաղել, նպաստելով նաեւ ոռոգման եւ բարձրորակ սերմանումին:

Չինաստան արագաքայլ կը յառաջանայ այս մարզերուն մէջ, եւ տասը տարուան ընթացքին շինեց ոռոգումի անհամար կայաններ եւ հազարաւոր ջուրի մթերանոցներ:

Հարիւր հազարաւոր մարդիկ ամբողջ ձմեռը աշխատեցան ոռոգումի եւ արտահոսումի ծրագիրները իրագործելու համար: Մեծ գետերը հակակշռի տակ առնուեցան եւ վերջերս կառուցուեցաւ ամենամեծ ջրաթումբը Հանշուի վրայ, որ Եանկցէ գետին մայր թեւերէն մէկն է: Կ'անցնի Չինաստանի կեդրոնական նահանգներէն, Շէնսիէ, Հոնանէ եւ Հուփէնէ:

1949էն ի վեր, ոռոգուած արտերու եւ մշակուած գետիններու թիւը կրկնապատիկ աւելցաւ, եւ վերջին տարիներս, հարիւրէն տասը – երեսուն աւելցաւ նաեւ բամպակի, ծխախոտի, թէյի արտադրութիւնը:

Միայն թէ Չինաստան ցորեն կը ներածէ Աւստրալիայէ, Քանատայէ, Միացեալ Նահանգներէն եւ Արժանթինէն: Այս ներածուած ցորենը նախ կը մթերուի, փոխանակ անմիջապէս սպառելու: Չինաստան անցեալ տարի վեց հարիւր միլիոն տոլարի ցորեն ներածեց: Այս տարուան ներածումը մօտաւորապէս պիտի յանգի 1,2 միլիոն թոնի: Մինչ այդ, Չինաստան բրինձ կ'արտածէ: 1973ին մէկուկէս միլիոն թոնի մօտ բրինձ արտածեց, մասնաւորաբար հարաւ – արեւելեան Ասիոյ երկիրներ եւ Հոնկ Քոնկ:

Բրինձը աշխարհի հրապարակներուն վրայ ցորենէն աւելի սուղ կը ծախուի եւ յայտնի է որ երկրագործութիւնը պիտի ամրապնդէ նաեւ Չինաստանի ապագան:

Քաղեց՝ Ս. ՎԱՐԴԵԱՆ

ԲՈՅԻ ԱՐՁԱՐՁՈՒՄ

Անձանօթ Չինուորի շիրիմին բոյի արձարձումը, «Հայաստանի Սուր» ընկերակցութեան կողմէ, տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 18ին: Բոյը արձարձեցին Զօր. Կուրօ եւ Ս. Ճերմակեան, իսկ ծաղկեպսակը զետեղեցին գնդապետներ Լոփի – Թալիէ եւ Քամիւ. այս վերջինը օտար կամաւորներու Միութեան նախագահն է: Հոծ բազմութիւն մը ներկայ գտնուեցաւ. անձնաւորութիւններէն յիշատակենք Գնդ. Մինիօ՝ համաձայնական ուժերու նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահ, Սիշեսքի՝ լեհ նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահ, Մանեսէք՝ չեխ նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահ, Քիշէր, Ֆրանսական բանակի ռազմիկներու կողմէ, Կլազպէրկ՝ հրեայ նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահ եւ դեռ ուրիշներ, բոլորն ալ իրենց ազգային եւ զինուորական դրօշներով:

Դժբախտաբար, Հայ նախկին Ռազմիկներու Միութենէն շատ քիչ ներկայացուցիչ կար:

Բոյի արձարձումէն ետք գինեձօն մը տեղի ունեցաւ մտերմիկ շրջանակի մէջ, որու ընթացքին խօսք առաւ Ս. Ճերմակեան եւ յիշեցուց, թէ 1915 Սեպտեմբեր 18ին Օտար Լեգէոնը, որուն մէջ մեծ թիւ կը կազմէին հայ կամաւորները, Շամփանեի առաջին յաղթանակը ապահովեց: 1918 Սեպտեմբերին էր նաեւ, որ հայ լեգէոնականները փառաւոր յաղթանակ մը արձանագրեցին Արարայի ճակատին վրայ: Եւ ի յիշատակ այս յաղթանակներուն «Հայաստանի Սուր» ընկերակցութիւնը ստեղծուեցաւ:

Հ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՕՐԵՐ՝ ՂԱՓԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ արուեստագէտներ՝ գլխաւորութեամբ Եդուարդ Միրզոյեանի, որ Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահն է, Ղափանի մէջ հայ երաժշտութեան նուիրուած երգահանդէսներ տուած են:

×

ԹԷՆԻՍԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Պուլկարիոյ մէջ տեղի ունեցած Թէնիսի ախոյենական մրցումներուն, որուն մասնակցած են երկրին 16 լաւագոյն խաղացողները, իգական սեռին մէջ ախոյեան հանդիսացած է Եուլիա Պէրպէրեան:

×

ՆԵՐԿԵՐՈՒ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մէջ կերպընկալ ներկեր պիտի պատրաստուին: Գործատունը, որ Խորհ. Միութեան մեծագոյններէն է, պիտի արտադրէ տարին 10.000 թոն բարձրորակ ներկ, առանց բուսական իւղ գործածելու: Ներկերու պատրաստութեան հում նիւթ պիտի ծառայեն խէժերը, որոնք կը պատրաստուին Հայաստանի քիմիական գործատուներու մէջ:

×

ԹԱԴԵՒՈՍ ՍԱՐԵԱՆ ՄԵՌԱԾ Է

Երկարատեւ հիւանդութենէ ետք մեռած է դերասան եւ բեմադիր Թադեւոս (Թաթիկ) Սարեան: Ողբացեալ դերասանը ծընած էր Երեւան, 1903ին: Մանուկ տարիքէն սէր ունեցած է թատրոնի հանդէպ: Ուսանած է Ալեքսանդրապոլ, Մոսկուա եւ պաշտօններ վարած է Պաքուի եւ Երեւանի մէջ: Բեմադրած է բազմաթիւ թատերախաղեր՝ «Արեւելեան ատամնաբոյժը», «Կարինէ», «Մորգանի խնամին», եւայլն: Աչքի զարկած է բազմաթիւ դերերու մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՕ, քերթուածներ. գրեց՝ Իգնա Սարըասլան, Պոլիս 1974 (հատորը արժանացած է Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան գրական մրցանակի 1973ի բանաստեղծութեան Ա. մրցանակին):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Իվան Մինսքի տենդահար վիճակ մը ունի, մանաւանդ որ առաջին անգամ հանդիպելով իր փնտռած մարդուն, չի կրնար նետուիլ անոր վրայ եւ զայն տապալել: Այս ինքնազսպումը ծանր փորձութիւն մըն է իրեն համար:

Անկէ զատ կ'ուզէ գիտնալ թէ ո՞վ է Ատամ Լատովսքիի ընկերը: Արդեօք պատահական ուղեւո՞ր մը որուն հետ բարեկամացեր է: Շատ մտերմութիւն ցոյց կուտան իրարու հանդէպ: Ուրեմն բարեկամ մըն է, ցարական կազմակերպութեան անդամներէն մին, որուն հանդիպած է Լոնտոնի մէջ եւ հիմա միասին Պոլիս կ'երթան. հաւանական է:

Ուրեմն երբ գործի ժամը հնչէ, Իվան Մինսքի երկու հոգիի հետ գործ պիտի ունենայ: Անտարակոյս, պիտի նախընտրէր իշխանը մինակ գտնել, այն ատեն գործը կը դիւրանար. սակայն քանի որ իր «յաճախորդը» թիկնապահ մըն ալ ունի, այս պարագան առանց դժկամակութեան կ'ընդունի:

Փառք Աստուծոյ, երկու սոսկներ բան մը չեն իր ուժին առջեւ: Անկէ զատ ինք զինուած է եւ վճռած է ի պահանջել հարկին գործել արագօրէն եւ բուռն կերպով:

Այդ ատպարէզին մէջ, արդէն քանի մը գլխկներ կը ծանրանան Իվան Մինսքիի խղճին վրայ: Այս երկու գեղադէմ երիտասարդներն ալ, որոնք այնքան զուարթ են եւ խանդավառ պահեր կ'ապրին, թող աւելնան իր ցանկին վրայ. ի՞նչ փոյթ:

Ուղեւորները քննիչներու հրաւէրով վակոնները կ'ելլեն: Իվան Մինսքի կը հսկէ երկու երիտասարդներուն վրայ եւ կը դիտէ թէ ո՛ր վակոնը պիտի մտնեն: Յետոյ պաշտօնեայի մը կը դիմէ, անոր կը ցուցնէ իր տոմսակները եւ վակոնի մը մէջ տեղ կը բռնէ:

Շոգեկառքը Սոֆիայէն ճամբայ կ'ելլէ:

×

Իվան Մինսքի իր ստորադաս պաշտօնեաներուն սորվեցուցած է որ, իրենց արհեստին մէջ պէտք է արագ վճռականութիւն եւ շարժումներ ունենալ եւ պէտք է գիտնալ առիթէն օգտուիլ, երբ անիկա թերեւս անգամ մը միայն կը ներկայանայ: Պէտք չէ անկարգ շարժումներ ընել եւ մանաւանդ պէտք չէ տճապարել:

Եւ մասնախուցին մէջ նստած, ուր ըստ քննիչին տեղեկութեան, մինչեւ Պոլիս մինակ պիտի մնայ, Իվան Մինսքի կ'որոճայ իր ծրագիրը:

Արդէն գիտէ թէ Ատամ Լատովսքին եւ իր ուղեկիցը կառաշարժին ծայրն են, ճաշարան – վակոնէն անմիջապէս վերջ. բարեբախտ պարագայ մը, քանի որ ընթրիքի ժամանակ պիտի կրնայ հասկնալ թէ, երկու երիտասարդները ո՞ր խուցը կը գրաւեն եւ թէ նոյն վակոնին մէջ ո՞րքան ճամբորդ կը գտնուի:

Ուրեմն ընթրիքէն վերջ գործի պէտք է սկսիլ: Որովհետեւ այս այն ժամն է, երբ ուղեւորները պիտի մտնեն իրենց ննջարանները, կարդալու եւ ծխելու համար. հանգիստի պահն է, երբ երթեւեկը պիտի դադրի նրբանցքներուն մէջ եւ երբ միջազգային մեծ ճեպընթացներու մէջ սպանութիւններ, գողութիւններ եւ դաւադրութիւններ տեղի կ'ունենան:

Իվան Մինսքիին գործելու ժամն է: Եւ յետո՞յ, երբ յաջողի, ի՞նչ պիտի ընէ: Շատ պարզ է:

Պիտի քաշէ ահազանգը, պիտի բանայ վակոնին դուռը եւ վակոնի սանդուխին վրայ կեցած ու թանկագին տուփը ձեռքին մէջ, երբ շոգեկառքը յամրացնէ իր ընթացքը, պիտի նետուի ճամբուն վրայ: Յետոյ ստուերի մը պէս պիտի անյայտանայ Թրակիոյ ամայի դաշտին մէջ մինչեւ որ լոյսը ծագի:

Այն ատեն, պատահական գիւղացիի մը շնորհիւ պիտի ուղղուի մերձակայ գիւղ մը կամ քաղաք մը: Անկէ ձիով կամ կառքով պիտի երթայ մօտակայ կայարան մը, ուրկէ մայրաքաղաք մը անցնելով պիտի դառնայ Ռիկա:

Պատմութեան այն մեծ հրամանատարներին պէս, որ անխռով եւ անհոգ կը քնանար մեծ ճակատամարտի մը նախընթաց ժամերուն, Իվան Մինսքի, որ մինչեւ ընթրիք, ո՛չ մէկ զբաղում ունի եւ գիտէ թէ յառաջիկայ գիշեր բաց դաշտին մէջ պիտի անցընէ, կը տարածուի խցիկին թաւիշէ նստարանին վրայ, կը քաշէ պատուհանին վիժակները եւ խաղաղօրէն կը քնանայ:

Եւ ինչպէս որ մարդուն վերջին մտադրումը կը տեւէ քունի ատեն եւ երազը, մեր ունեցած գաղափարին շարունակութիւնն է, այդպէս ալ Իվան Մինսքին, երազին մէջ իր ծրագիրը գործադրուած կը տեսնէ:

(Շար.)

ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայաստանի Գարակէօզեան Նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առաւօտ (Հոկտեմբեր 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

դուստրին՝

ՀԱՌԻԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ. եւ Տիկին Դաւթեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Նշան Քիւրաճեանէ ու Տէր եւ Տիկին Սահակ Քիւրաճեանէ հարիւրական ֆրանք ի նպաստ դպրոցին, Մանուկ Քիւրաճեանի ամուսնութեան ուրախ առթիւ:

ԾԱԽՈՒ Է

Անհատ մը հող կը ծախէ, ձիթենիներու հանդարտ վայր մը, 4400 քառակուսի մեթր (Ալփ-Մարիթիմ), Կռասէն երկու քիլոմեթր, կէսն ալ կարելի է:

Հեռաձայնել՝ 642-94-49

ՀՐԱՒԷՐ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, Երեքշաբթի օրերը ժամը 20.30ին:

Փորձերը կը սկսին Հոկտեմբեր 8ին: Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մորիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան համար (17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, Մեթրօ Քատէ) կը փնտռուին պահակ մը եւ սպասարկող մը (առանձին այր մը, կամ այր ու կին):

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ:

A VENDRE

1 Presse Bonneterie marque HOFFMAN, longueur 1 m. 70 — largeur 0 m. 75 avec chaudière à gaz.

1 Remailleuse K. M. F. jauge 10 le tout en bon état.

s'adresser à **M. DERTOMAYAN**

35, Ave. Bourgain
Issy les Moulineux 92130
tél. 642 20 60

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Ս. Սահակ – Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են ուսուցչութեամբ Տիկին Հերմինէ Պօղոսեանի: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 17–19, իսկ Չորեքշաբթի օրերն ալ ժամը 14–17, Քուռ. Ժիւլիէնի վրայ գտնուող 42 թիւ սրահին մէջ: Այս սրահը առժամեայ հանգամանք ունի, սպասելով որ Հ. Բ. Ը. Միութեան նոր կեդրոնատեղիին շինութիւնները աւարտին:

×

ՍԷՆԹ'ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները վերսկսած ըլլալով, Կրթական Յանձնախումբը, առ ի գիտութիւն կը ծանուցանէ Սէնթ Անթուանի եւ շրջակայքի հայ ծնողքներուն, որ Հոկտ. 2, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9էն 12,

Կրթական Յանձնախումբը թախանձագին կը խնդրէ բոլոր հայ ծնողքներէն, որ ազգային խոր գիտակցութեամբ իրենց փոքրիկները առաջնորդեն որոշեալ օրերուն: Այս տարուան դասատուն է Թագիս Հոգեւոր Հովիւ Վաչէ Վրդ. Իգնատիոսեան:

ՇԱՔԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

եւ

ՄԱՆՈՒԿ ՔԻՒՐԱՃԵԱՆ

Ամուսնացած

Կրընոպլը, 1974 Սեպտ. 23

×

Այս ուրախ առթիւ Տէր եւ Տիկին Նշան Քիւրաճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ կամ հեռագրով մաղթանքներ ըրին նորապսակ ամոլին եւ մասնաւորաբար Տէր եւ Տիկին Արմենակ Քիւրաճեանի, Տէր եւ Տիկին Ակնունի Քիւրաճեանի (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ստեփանեանի եւ գաւկին (Փրովիտէնս): («Հայրենիք»էն կը խնդրուի արտատպել):

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Հոկտ. 5) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 5 երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Իփէկեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ բաց է Շաբաթ օրերը ժամը 16–19 եւ Կիրակի օրերը՝ ժամը 10–12:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼԻՍ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 19ին Շաբաթ ժամը 21ին

HOTEL SPLENDIDE, Bd d'Athènes

Զուտ հայկական մեղեդիներու յայտագրով՝ Կոմիտաս, Սպենդիարեան, Ռ. Մելիքեան, Ա. Տիգրանեան, Ա. Սաթեան, Օ. Տուրեան, Ա. Յարութիւնեան, Յ. Յովհաննէսեան, Գ. Չթչեան, Վ. Տիգրանեան

Ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Պետական Օփերայի դաշնակահարուհի

B. DELEUIL

Տոմսերու համար դիմել՝

GEBELIN - PIANOS, 77 Rue St Ferréol — 13001 Marseille

GRANDE MATINÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Dimanche 13 Octobre 1974 à 16 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE PARADOXE

BUFFET

Զեղչեալ մուտք Նոր Սերնդականներուն համար

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇՈՒՆ. 1974

ՏԱՍԸ ՕՐ

2100 Ֆէն ՍԿՍԵԱԼ

ՄԵԿՆՈՒՄ ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ — ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ —

ՓԱՐԻԶԷՆ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2 ԷՆ 11

2100 Ֆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21 ԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2

2300 Ֆ

Յաւելեալ երրորդ Շաբաթ մը եթէ 15 հոգի կայ.— Յաւելեալ՝ 750 Ֆր. 15 հոգիէն պակաս յաւելեալ՝ 950 Ֆր.

LIC. A. 72

Demander notre brochure détaillée

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
6
DIMANCHE
6 OCTOBRE
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆր·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·130

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 13.130

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

—o—

Հոկտեմբերի սկիզբը Պէյրութի մէջ բացուեցաւ Համազգայինի Նշան Փալանճեան Ճեմարանին նոր մէկ ճիւղը՝ Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկ անունով:

Համազգայինը հիմնուած էր Եգիպտոսի մէջ 1928 Մայիս 28ին՝ Հայաստանի անկախութեան տասնամեակին՝ նպատակ ունենալով սփիւռքի Հայութեան ազգապահպանումը՝ կրթութեան եւ մշակոյթի ճամբով:

Ութ տարիէ ի վեր փակուած էին Հայաստանի դուռները եւ գաղթականներու ժամանակաւոր հանգրուանները սկսեր էին դառնալ երկրորդ հայրենիք: Պէտք էր ճապարել՝ փրկելու համար համրանքը եւ անաղարտ պահել տարագիր Հայութեան ազգային դիմագիծը:

Նիւթական եւ բարոյական զոհողութեանց գնով՝ Համազգայինը 1929ին հիմը դրաւ Պէյրութի Ճեմարանին, որ 45 տարիէ ի վեր պատնէշի վրայ է միշտ, տարուէ տարի արձանագրելով նորանոր նուաճումներ:

Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկը իր լայն ծրագրով կոչուած է իր լրութեան հասցնելու հայրենասիրական դեռագոյն նպատակը, որ ողբացեալ հիմնադիրներուն էր եղած: Հազարաւոր երկսեռ հայորդիներ դաստիարակուած են ճեմարանի յարկին տակ: Շրջանաւարտներէն հարիւրաւորներ նուիրուած են կրթական եւ հանրային գործին, տոգորուած ազգային ոգիով:

Սակայն աւելին պէտք ունի սփիւռքի հայութիւնը, որուն թիւը կ'աճի տարիներու հոլովումով: Երէց, նոյնիսկ «միջին» կոչուած սերունդի մտաւորականները հետզհետէ հրաժեշտ կուտան կեանքին՝ ենթակայ բնութեան անյեղլի օրէնքներուն: Օրէ օր զգալի կը դառնայ որակեալ կրթական մշակներու, խմբագիրներու եւ հանրային գործիչներու պակասը: Անդարձ մեկնողներուն տեղ նորեր չեն հասնիր դժբախտաբար:

Սփիւռքի պայմաններուն մէջ հասկնալի դժուարութիւններ կան այդ մասին: Ուսուցչութեան եւ հանրային գործունէութեան ասպարէզները ապերախտ են: Ընթական չեն գոհացներ նիւթապէս: Ի՞նչպէս հրապուրել մեր երիտասարդ տղաքն ու աղջիկները, որպէսզի անոնք նուիրուին դերազանցապէս հայրենասիրական այդ ճիւղերուն, որոնք ամէն բանէ առաջ զոհողութեան ոգի կը պահանջեն: Զի բաւեր ապրուստի գոհացուցիչ պայմաններ ընծայել, անհրաժեշտ է նաեւ ընկերային ապահովագրութեան եւ հանգստեան թոշակի երաշխաւորութիւն:

Ներկայիս գրեթէ այն բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր Հայեր կը բնակին, հայկական դպրոցները կը ղեկավարուին տեղական պետական ծրագրերով, ուսուցիչներն ալ կը վարձատրուին պաշտօնական սակով եւ կ'օգտուին ընկերային ապահովագրութեան օրէնքներէն:

Ճեմարանի Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկը պատեհութիւն կ'ընծայէ ո՛չ միայն Միջին Արեւելքի, այլ եւ սփիւռքի ամէն կողմը ապրող ուսումնատենչ երկսեռ հայորդիներուն կատարելագործելու իրենց հայագիտական ուսումը՝ որակեալ կարող մասնագէտներու ղեկավարութեան եւ շունչին տակ:

Համազգայինը նիւթական որեւէ զոհողութիւն չի պարտադրեր Հիմնարկի ուսանողներուն: Ընդհակառակն միջոցներ կը հայթայթէ օտար երկիրներէ թեկնածու ուսանողներու երթեւեկին եւ ապրուստին համար, եթէ անոնք օգնութեան կը կարօտին:

Ճեմարանը հրաւէր կ'ուղղէ հայկական բոլոր գաղութներու երիտասարդութեան, որ օգտուին ներկայացած այս բացառիկ առիթէն, հայագիտական բարձրագոյն ուսում ստանալու եւ լաւագոյնս ծառայելու հայ բազմաչարչար ազգին:

Կը յուսա՛նք, որ հրաւէրին ընդառաջ կ'երթան նաեւ ֆրանսահայ մեր գաղութէն որոշ թիւով գիտակից Հայեր ու Հայուհիներ, որոնք կրթական ու հանրային մարզերուն մէջ Հայութեան ծառայելը իրենց համար աւագ պարտականութիւն կը սեպեն:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

Հարցը Ազգ· Ժողովի օրակարգի վրայ էր եւ երեսփոխանները ձեռամբարձ քուէարկութեամբ արտօնութիւն տուին կառավարութեան որ հրովարտակով կարենայ միջոցներ ձեռք առնել երբ ուժանիւթը բոլորովին պակսի կամ արտաքին բացի սպառնալիքը չեչտուի:

Նիստի ընթացքին յաջորդաբար խօսած են Նախարարապետը, ապա՝ Ճարտարուեստի նախարարը, գրեթէ նոյն բաները ըսելով:

Կառավարութեան համար «Ուժանիւթի տագնապը մարտահրաւէր մըն է աճումի տեսակի մը ուրկէ նպաստաւորուած են ճարտարարուեստական երկիրները»: Բայց Ժորժ Մառշէի համար, հարցը միայն քաղաքական բնոյթ ունի: Եթէ ժամանակները փոխուած են, պատճառն այն է որ ճարտարարուեստական Ուժերը, անցեալին պէս չեն կրնար կարգ մը երկիրներու թալանը կազմակերպել: Ու համայնավար պարագլուխը աւելցուցած է «Կառավարութիւնը կ'ուզէ Ազգ· Ժողովին դըլխուն փաթթել պատասխանատուութիւնը քաղաքականութեան մը, որ կը ձգտի Ֆրանսացիներու ղանդուածին կրել տալ տագնապին հետեւանքները»: Ու Մառշէ կը մերժէ իր ալ երաշխաւորութիւնը տալ նման ձեռնարկի մը, նոյնիսկ եթէ ան քօղարկուած է «ազգային շահու դրօշակին» տակ:

Փոքրիկ միջադէպ մըն ալ պատահած է տ'Օրնանոյի ելոյթին առեն երբ Իւ· Տէ· Էռ· երեսփոխան Վիվիէն, յանկարծ խօսք առած է փաստելու համար թէ ջերմութեան մասին կարծիքները միշտ ենթակայական են եւ հարց տուած է.— «Քանի՞ աստիճան կայ հոս, Պ· նախարար»: «Ձեզ գիտեր» ըսած է տ'Օրնանօ, ու Վիվիէն յաղթական յայտարարած է «25 աստիճան է», վեր բարձրացնելով Արտադրութեան յանձնախումբի գնած մէկ ջերմաչափը: Ասոր վրայ իրար անցած է նիստին նախագահը՝ Անթոնիօզ եւ ճչցած «անպայման ձեր գրպանը պահած էիք»: Արդարեւ Անթոնիօզ կը պնդէր որ 18 աստիճանէն աւելի չէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ· 30)

ՎԱԶԳԷՆ Ա·Ի ՕԾՄԱՆ 19ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Էջմիածնի վեհարանին մէջ տեղի ունեցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·ի օծման 19րդ տարեդարձին նուիրուած հանդիսաւոր արարողութիւնը:

Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Արք· Գալուստեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ յայտարարած է, թէ Վազգէն Ա·, բազմելով Հայոց եկեղեցիի գահին վրայ, 19 տարիներէ ի վեր արգասաբեր աշխատանք կատարած է ամրապնդելով սփիւռքի Հայութեան կապը մայր հայրենիքին եւ Ս· Էջմիածնի հետ, ամրապնդած է նաեւ հայ եկեղեցիին միասնականութիւնը:

Ողջոյնի խօսք արտասանած է նաեւ Հայաստանի կառավարութեան եւ հայ եկեղեցիի գործերու Խորհուրդին անունով, այդ Խորհուրդին նախագահը՝ Սարգիս Գասպարեան: Ան դիտել տուած է, թէ Վազգէն Ա· մեծ աշխատանք կատարած է խաղաղութեան եւ ժողովուրդներու բարեկամութեան ամրապնդումի գործին մէջ, որու համար կը վայելէ հայ ժողովուրդին յարգանքը: Կաթողիկոսը շատ բան ըրած է նաեւ ճարտարապետական յուշարձաններու վերանորոգութեան եւ վերակառուցման համար:

Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սերովբէ Արք· ըսած է, թէ հայ եկեղեցիի բոլոր թեմերուն մէջ կը նշուի Կաթողիկոսին օծումին 19ամեակը:

Վազգէն Ա· շնորհակալութիւն յայտնած է իրեն եղած բարեմաղթութիւններուն համար եւ յայտարարած է, թէ այսուհետեւ եւս պիտի շարունակէ աշխատիլ իր բոլոր ուժերով յանուն խաղաղութեան պահպանման եւ ժողովուրդներու բարեկամութեան:

×

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրուած են Քանատայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Արիս Տիրվանեան, Հմայեակ Ինդոյեան (Էջմիածին) եւ Լոնտոնի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Ներսէս Պօզապալեան վարդապետները:

Քանի մը տողով

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ վերջին դէպքերուն առթիւ Մարիօ Սոարէս, Արտաքին նախարարը, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարած է թէ դաւ մը կար եւ ամէն բան մտածել կուտայ թէ Զօր· Սփինոլա այդ դաւին զոհերէն մէկը պիտի ըլլար: Ըստ Սոարէսի «աջ» մը կայ որ իրաւունք ունի արտայայտուելու, պայմանաւ որ չդաւէ:

ԻՏԱԼԻՈՅ կառքերու ճարտարարուեստը շատ ծանր տագնապի մէջ է: Ֆիաթ, որ ձեւով մըն ալ երկրին տնտեսական վիճակին ջերմաչափն է, երեքի վրայ մէկ բանուորի աշխատանքի ժամերը շաբաթական 24ի կ'իջեցնէ, բաժնուած երեք օրուան վրայ եւ այս կացութիւնը պիտի տեւէ նախ չորս ամիս եւ հաւանաբար երկարաձգուի: Ներկայիս Ֆիաթ 200 հազար չծախուած կառք ունի:

ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՀԵՌՈՒ

Ես կը յուսամ մենութեան մէջ, ուր
սպասումն է զիս գամած,
Ժամադրութեան՝ յոյսը միայն կուգայ
երկրին մէջ այս հեռու:

Ի՛նչ գեղեցիկ է ճամբան որ կ'երթայ
ծփուն աշխարհներու,
Ցնորածին ճամբայ, ճամբայ՝
դիւրահաւան հոգիներու:

Յոյսն է ճամբան փոփորափայլ՝
զոր կը ստեղծեմ,
Լոյս ճամբայ՝ զոր սպասումը
ճարուղիի կը վերածէ:

Կրակն օդի կը կարօտի, համբերութիւնը
կ'երերայ,
Քանի ես ձեզ կը յուսամ դեռ՝
կը սլանան ամէնքն՝ ի մի

Ընդմիշտ դէպ' այս ճամբան
չափի ու կշիռքի·
Աշխարհին ինծի կուգայ միմիայն,
Եւ դեռ ոչինչ է լիցած:

×

Եկէք զիս տեսնելու, ինչպէս հովը կուգայ
Ցոտնկայս բազմութեան գլուխներուն
վրայէն·
Մայրիներն առաջուան պէս սիրով մնացին
Եւ ամպերը կ'անցնին՝ ճիշդ ինչպէս
կ'ուզէիք:

Խոստումներ գիտեմ ես, ինկապէ՛ս
տիւռր,
Յուսախաբ, բայց յաւէտ անյողդողդ
հոգին·
Եկէք զիս տեսնելու՝ երկնի լայն
ճամբայով,
Անվտանգ՝ ինչպէս է եւ կամուրջը անգոյ:

Ժամացոյցին կ'ուղղեմ խօսքս, ըսելով·
Ժամացոյցին՝ հրապարակի կամ սրտի·
«Աստուածները առաջուան պէս սիրով
մնացին»,
Երբ հոս էք՝ ալ չունիմ լաւագոյն ես
աշխարհ:

Եկէք զիս տեսնելու մոգական գլխարկով,
Փետուրով մը յստակ որուն ծայրն է
Արձակեցէ՛ք, արձակեցէ՛ք ձայնն յստակ
ցցուն·
Որ «բարի լոյս»ովն իր թափանցէ, յուզէ
զիս:

×

Կան որ մահացան
Յոյսէն որ կը ծնի
Մրմունջի մը ծոցին
Բայց սպասումն արժանի է սպասուելու:

Ոչ ոք ծաղկումը տեսաւ
Կախաղանի փայտերուն,
Ծաղկափթիթ ծառեր սակայն
Ծառայեցին մարդ կախելու:

Երբ գիշերը գայ, կը մտաբերեմ,
Կը սկսի սպասումը յաւառ,
Բայց հակադարձ, չխաղաղած,
Արեան ծառն է որ կը շրջի՝ հաւակ
իրթիռ:

ԱՐՄԷՆ ԼԻՒՊԷՆ

(Թարգ· «Յառաջ»)

ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԱՒԱՆԴԱՎԷՊԵՐ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բազմազան են հայկական միջնադարեան մանրանկարներու նիւթերը: Աստուածաշնչական եւ աւետարանական կանոնական պատկերներու կողքին կան նաեւ ժողովրդական աւանդութիւններէ, կենցաղէ եւ, նոյնիսկ, հեթանոսութեան ժամանակաշրջանէն եկած մոթիվներ: Հայ մանրանկարիչները յատուկ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած են նոյնպէս այն ձեռագիրներու հանդէպ, որոնք թէ՛ իրական, թէ՛ առասպելական բովանդակութիւն ունեցած են: Հարուստ նկարազարդումներ կան «Աղեքսանդր Մակեդոնացիի պատմութեան», «Փարիզ եւ Վիէննա» ասպետական պոէմին, «Ֆարման մանուկ», «Աղջկան եւ մանուկին», «Պղինձէ քաղաքին պատմութիւններ»ուն ձեռագիրներուն մէջ:

Զարմանալի ուշագրաւ են նաեւ Սողոմոն իմաստունի առակներու նկարազարդումները յատկապէս ԺԶ. - ԺԷ. դարերու գրչագիրներու մէջ: Մեր մանրանկարչութեան նիւթերու այդ բնագաւառը դեռ համապատասխանօրէն ուշադրութեան արժանացած չէ հետազօտողներու կողմէ, մինչդեռ նիւթերու բացայայտումը եւ անոնց գնահատումը կարեւոր են ճշդելու համար հայ ձեռարուեստին բնոյթն ու պատմութիւնը՝ ճշգրիտ ձեւով:

Հայկական մանրանկարներու այդ կարգի նիւթերը թերեւս կարելի է քանի մը խմբաւորումներու ենթարկել, իրարմէ անջատել, ինչպէս օրինակ աստուածաշնչական բնոյթի աւանդութիւնները, որոնք ընդհանրական են: Ապա՝ քրիստոնէութեան հետ կապուած, սակայն զուտ ազգային նկարագիր ունեցող աւանդութիւնները (Հայոց Տրդատ թագաւորին խոզ դառնալու զրոյցը, Գրիգոր Լուսաւորիչին տասներկու չարչարանքները, Ս. Գէորգի եւ Սարգիս զօրավարի դրուագները եւայլն), հեթանոսական դարաշրջանի մոթիվները (պաշտամունքի սովորութիւններ, տարրկաններ եւայլն), վերջապէս այն աւանդութիւնները, որոնք կապ ունին վիպական կամ պատմական դէմքերու հետ: Մեզի հետաքրքրողը այժմ ժողովրդական աւանդութիւններն ու աւանդավէպերն են մանրանկարչութեան մէջ:

Աւանդութիւնները, աւանդավէպերը, զրոյցները, պատկերաւոր բացատրութեամբ, ազգի մը մանկութեան հէքեաթային աշխարհը կը ներկայացնեն վառ գոյներով, երեւակայութեամբ եւ չափազանցեալ ձեւով: Ասոնց մէկ մասը ստեղծուած է ազգին համար բախտորոշ նշանակութիւն ունեցած պատմական դէմքերու, դէմքերու եւ երեւոյթներու վրայ:

Ազգային աւանդութիւններուն եւ աւանդավէպերուն մէջ յատկապէս մեծ տեղ յատկացուած է ծիսակատարութեան բնոյթի երեւոյթներուն: Հայերու հաւատալիքներուն մէջ այդ պաշտամունքներու շարքին առաջին կարգի տեղ գրաւած են արեւն ու լուսինը, իբրեւ կենդանի աստուածներ: Դեռ հին ժամանակներուն Հայոց մեհեաններուն եւ բագիններուն մէջ պաշտամունքի առարկայ դարձած են այդ լուսատուները: Ասոնք իրենց արտացոլումը գտած են նաեւ յետագայ դարերու հանրային կեանքին կարգ մը երեւոյթներուն մէջ: Ծանօթ է, նաեւ, որ այդ աստուածները, իբրեւ շնչաւոր էակներ, հին գիտակցութենէն սկսեալ իրենց անունները ունեցած են եւ պատկերացուած են մարդկային կերպարանքով:

Այդ աւանդավէպերն ու զրոյցները գեղեցիկ եւ հետաքրքրական ձեւերով, յաճախ, ի հարկէ, փոխաբերական իմաստով, վերարտադրուած են մեր միջնադարեան մատեաններու էջերու վրայ: Նկարիչ Սիմէոն Արճիշեցիի վրձինած «Խաչելութիւն» պատկերին մէջ, օրինակ, արեւի եւ լուսնի սովորական սկաւառակներուն տեղ ներկայացուած են մարդկային կերպարանքներ: Հին հաւատալիքներէն կուգայ նաեւ կրակին պատկերացումը, իբրեւ խորհրդանշան խորհրդաւոր ուժի: Դեռ հեռաւոր անցեալին կրակը համարուած է պաշտպանողական զօրաւոր միջոց մը բոլոր չարքերուն եւ ոգիներուն դէմ: Աւելցնենք, որ կրակէն բխած է նաեւ օջախի ըմբռնումը հայ իրականութեան մէջ. ասիկա ստեղծանաբար սրբազան իմաստ ստացած է: Հնագոյն ժողովրդական ըմբռնումները յատուկ տօներ սահմանած են՝ նուիրուած կրակին, որոնք միշտ կատարուած են խարոյկներ վառելով: Ասոր արտայայտութիւններէն եղած է ժողովրդական «տրնդէզ»ը, որ յետագային միացուած է «Տեառն ընդ առաջ»ին: Մանրանկարչութեան մէջ կրակին իմաստը այլ փոխաբերական առումով՝ իբր չարիքը հեռացնող, արտայայտութիւն գտած է նաեւ «Մկրտութիւն» տեսարանին մէջ: Իսկ «Աւետում»ի նկարներէն մէկուն մէջ կրակը համեմատուած է նոյնիսկ Մարիամ Աստուածածնի հետ, իբրեւ չայրող մորենի:

Շատ հին եւ գեղեցիկ աւանդավէպ մը հիւսուած է Հաւալուսնի մասին: Այդ թռչունը իբրեւ թէ իր ձագերը կերակրած է իր արիւնով՝ կուրծքը պատռելով եւ արիւն լեցնելով անոնց բերանը: Այդ թռչունը հանդիսացած է անձնազոհ ծնողքի խորհրդանիշ: Քրիստոնէական արուեստը որդեգրած է այդ մոտիվը եւ՝ զայն համեմատելով Յիսուսի հետ: Յիսուսի «Խաչելութիւն» նկարին մէջ խաչին վերեւ պատկերացուած է հաւալուսնը՝ իր ձագերուն հետ. այս ձեւով ընդգծուած է զուգորդութիւնը անձնազոհ ծնողքին եւ մարդկութեան համար զոհուած Աստուածորդւոյն: Թերեւս հոս կարելի է խորհրդանիշը տեսնել մեռնող եւ յարութիւն առնող փիւնիկ թռչունին:

Հայկական պատկերազարդ ձեռագիրներուն մէջ շատ յաճախ կը հանդիպինք կենաց ծառի մոթիվին: Կենաց ծառի գաղափարը ընդունուած էր առհմատիրութեան դարաշրջանէն՝ կապուած բնութեան հրաշագործութեան հետ: Ցետագային միջնադարեան արուեստը այդ մոթիֆը մեկնաբանած է իր գաղափարախօսութեան հիմունքներով:

Կենաց ծառի մոթիֆը մինչեւ վերջին ժամանակները ոչ միայն մանրանկարչութեան, այլ եւ ձեռարուեստի միւս ճիւղերուն մէջ պատկերացուած է, ինչպէս քանդակի, փորագրութեան, որմնաքանդակագործութեան մէջ: Ահա կենաց ծառին նուիրուած երգ մը՝

«Ծաղկեցաւ ծառն կենաց
Եւ աննման էր·
Լուսեղէն պտուղ եբեր
Եւ աննման էր·
Ճղերն ամէն արքայական
Եւ աննման էր·
Տերեւն ամէն արփիափայլ
Եւ աննման էր·
Գարնանային հոտն որ ելաւ
Եւ աննման էր·
Դաշտերդ ամէն ծաղկով ի լի
Եւ աննման էր·
Լերունքդ ամէն վարդ փթթեալ
Եւ աննման էր...

Շատ հետաքրքրական երեւոյթ է, որ հայկական մանրանկարներուն մէջ կենաց ծառը երբեմն պատկերացուած է երիտասարդ զոյգերու ձեռքին մէջ՝ իբրեւ ընտանիքի յարատեւութեան եւ միասնականութեան խորհրդանիշ: Ասիկա արդէն ժողովրդական մտածելակերպի իւրայատուկ գիծ է:

Հայկական մանրանկարչութեան մէջ տարածուած են յուշկապարիկները (սիրէնները), աղջկայ գլուխով թռչնամարմին էակները, որոնք կը խորհրդանշեն գեղեցկութիւնն ու սէրը:

Մեր ձեռագիրներու նկարազարդումներուն մէջ մեծ տեղ յատկացուած է կենդանական մոթիֆներու, որոնց մէկ մասը, ինչպէս ժողովրդական աւանդութիւններու եւ հրաշապատում հէքեաթներու մէջ, մարմնաւորած են գերբնական եւ առասպելական զանազան իմաստներ: Տպաւորիչ են յատկապէս վիշապները՝ երկգլխանի, եռագլուխ, քառագլուխ, երբեմն՝ թեւաւոր, երկար ժանիքներով: Այդ զարհուրելի կենդանապատկերները դիտելով յաճախ մեր միտքը կուգան ժողովրդական հէքեաթները. օրինակ, Վանայ լիճին վիշապի պատմութիւնը: Այդ հսկայ վիշապը տարածուած էր լիճին ամբողջ յատակին վրայ. ունէր լայն թեւեր եւ երկար ժանիքներ: Երբեմն դուրս ելլելով լիճէն, ջուր թափած է երկրին վրայ, ուզած է կլլել ցամաքը... Կ'ըսեն, թէ հրեշտակները շարունակ հարուածած են անոր պոչը, վիրաւորած, արիւն հանած, որպէսզի ան չմեծնայ եւ լիճն ու ցամաքը չկլլէ:

Ուշագրաւ աւանդութիւններ կան պատմական դէմքերու՝ Մոմիկ Նկարիչի, Սարգիս Պիծակի, Գրիգոր Տաթեւացիի, Զաքարիա Նկարիչի եւ ուրիշներու մասին: Աւանդութիւնները բաւական մօտ են իրականութեան: Ինչպէս յօդուածին սկիզբը ըսինք, հայ մանրանկարչութեան այս հետաքրքրական բնագաւառները, ուրկէ մենք մէկ-երկու օրինակներ քաղեցինք, դեռ պէտք է համակողմանի հետազօտութեան ենթարկուի: Դեռ շատ նիւթեր եւ մոթիֆներ կան փակուած մեր մագաղաթներուն մէջ: Ասոնց մէջ մեր ժողովուրդին ըմբռնումները խառնած են՝ սերտ կապուած տեղական հաւատալիքներուն, կենցաղին, հանրային եւ քաղաքական կեանքի երեւոյթներուն: Դարերու խորերէն գալով եւ իրենց ճամբուն ընթացքին շաղկապուելով ժամանակի այլ եւ այլ իրադարձութիւններուն հետ, անոնք իրենց հետ կը բերեն մեր ազգին հին անցեալին յիշատակները:

Հ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀԻԹԼԷՐԻ ՕՐԻՆԱԿԸ

ՄԻԼԱՆՕ («Յառաջ»).— Իտալացի ծանօթ մտաւորական Ճիուզեբբէ Թրամալոյո որ նոյն ժամանակ փոխ-նախագահն է Մարդկային Իրաւանց Լիկայի իտալական բաժանմունքին, վերոյիշեալ խորագրով յօդուած մը ստորագրած է «Վոչէ Ռեփուպլիքանա» (Հանրապետութեան ձայնը) թերթին մէջ, որ իր շահեկանութեան պատճառաւ թարգմանաբար կը ներկայացնենք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: (Հ. Բ.)

×

Ի՞նչպէս է որ Հիթլէր ապահովութիւնը ունեցաւ թէ «վերջնական լուծումը» այսինքն՝ միլիոնաւոր Հրեաներու ֆիզիքական բնաջնջումը՝ ոչ միայն կարելի պիտի ըլլար իրագործել, այլ նաեւ անոր պիտի հանդուրժէին ոչ միայն Պետութիւնները այլ նաեւ հանրային կարծիքը: Հոս խնդրոյ առարկայ չէ ցեղապաշտական գաղափարախօսութիւնը որ՝ մոլեռանդութեան ախտային մէկ արտայայտութիւնն է, այլ պարզապէս նոյնքան համոզուած ապահովութիւնը գործողութեան կարելիութեան մասին, այն ալ կազմակերպուած աշխարհի մը մէջ ինչպիսին է քսաներորդ դարը: Հնագոյն ժամանակներուն՝ պատմա-քաղաքական տարբեր պարագաներու տակ գոյութիւն ունեցած են նախընթացներ, ինչպիսին են

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Եւ ճամբորդները որ կ'անցնէին, կը լսէին մօրը խօսքերը, կը զարմանային թէ աս ի՞նչ աղջիկ էր որ ալ առնէր մուրատին կը հասնէր:

Իմ առաջին գրուածքը Մասիսին մէջ ելաւ 1906ին: Պատմուածք մըն էր «Հարս ու կեսուր» խորագրով: Պատանի էի, 19ի մէջն էի: Թոնիրը վառեր են, հարս ու կեսուր դէմ դիմաց նստեր են, հարսը խմորը կը բանայ կեսրոջը կուտայ որ բազմաթին վրայ կը տարածէ. Թոնիրին կողմը կը փակցնէ, եփուածը ակիշով մը դուրս կը հանէ: Եւ կը խօսին: Գիտէք թէ մինչեւ այսօր գաւառը պատմել պիտի ըլլայ իմ գործս, երբեմն միայն պիտի բաժնուիմ անկէ, ուրիշ տեղ մը խօսեցնելու համար:

Նոյն տարին Մէրքիւր տը Ֆրանսէն թարգմանելով Մոքլերին «Այցելութիւն մը Թէնի գերեզմանին» տուի: Նորէն Մասիսի մէջ Լերմոնտովէն Կովկասեան պատմուածք մը, Յակոբ Փափազեան ստորագրելով: Թէնը իմ սիրած հեղինակներէն էր:

1907ին գաւառ գացի, գաւառով լեցուեցայ: Հոն մնացի մինչեւ 1914: Մեհեանի մէջ ելան երկու - երեք գրուածքներ Յակոբ Տէմիրճեան ստորագրութիւնով: Զինադադարին Ոստանին մէջ երեւցաւ հիմակուան անունովս: Չորս - հինգ գրութիւնով: Ասոնցմէ ոչ մէկը կայ քովս: Գաւառը մնաց, յետոյ Սկիւտարի երկու հրդեհներուն հրկիզուեցան, այրեցան: 1923էն, Հանրապետական շրջանէն կը սկսին արտադրութիւններս:

«Մունջ»ը՝ 1929:

— Ծըշշ... հի՛ւֆ, շշնջաց Հարսը գըլխովը երդըկնակը ցուցունելով: Կեսուրը, որ քիւրսիին նստեր էր, կը տաքնար, ձեղունին կեդրոնի լուսամուտին նայեցաւ:

— Օ՞դը աւրուեցաւ: — Ը՛ֆֆ... շշնջաց: Այս ըսել կ'ուզէր: Ու բութմանիկը մանելը ընդհատեց, թելը ուսը նետեց, գուսը ցուցուց, մատներովը արագօրէն փիծեր գծեց, յետոյ երկու ձեռքերը իրարու միացուց կրկին ու կրկին շարժեց: — — Բարտիներուն վրայ ագռա՞ւները թառեր են, շա՞տ են, կը պոռա՞ն, հարցուց: — Ը՛ֆֆ... ներշշաց Հարսը: — Ըսել թէ նորէն ձիւն պիտի գայ, եզրակացուց պառաւը: Հարսը որ քիւրսիին վարի կողմը կայներ էր, շարունակեց շուտ, շուտ, շուտ, շուտ մանել:

— Ալութային իրիկուան կերը տուի՞ր: — Ըֆֆ... ներշշաց Հարսը: — Այս աղան ի՞նչ եղաւ, հարցուց կեսուրը: Հարսը մօտեցաւ աղջնակին որ քիւրսիին ձախ կողմը նստեր էր, քուրջէ տիկնիկի մը երկու թեւերէն բռներ էր, կը խաղցնէր, մօտեցաւ ականջին հեծելով ըսաւ. — Աս գիշեր պիտի չգայ ըսէ: — Գիշերը պիտի գայ, թարգմանեց աղջնակը մամուն:

Հարսը փշշալով մօտեցաւ աղջկանը, մատներովը գլխին զարկաւ, ծռեցաւ ականջին: Աղջի, ցախաւել, ես պիտի չգայ ըսի, դուն պիտի գայ կ'ըսես, խո՞ւլ ես ինչ ես: — Խաթու մամ աս գիշեր պիտի չգայ հայրիկս: — Գիշերը պիտի լուսցնէ բնիկը, պիտի սպասէ որ Լուսունիին Լուսուն ազուէսները գան, ցանած թութերը ուտեն որ զարնէ: Կրնա՞յ որ պազի, հիւանդանայ, տրտնջաց պառաւը: — Ի՛սս... իշշ... շշնչաց Հարսը, ձեռքը օդին մէջ շարժելով, ուզելով հանդարտեցնել կեսուրը: — Կուգայ հա, բան մը չըլլար, հո՞գդ է որ պատասխանեց պառաւը: Օտար աղջիկ չէ՞ս, աղբար պարիկեան ըլլայ, եարն ուրախանայ: Աղբար աղքատանայ, քոյրը աէրտով ըլլայ: — Հը... բու... բըսաւ Հարսը վշտանալով կեսրոջը խօսքերէն:

— Իրաւ չէ՞մ, սո՞ւտ եմ, ըսաւ պառաւը: — Խաթու մամ, Խորոտաբարս Սերոյենց կալին տակը ճնճուղ բռնել գնաց, ըսաւ աղջիկը տիկնիկը խաղցնելով:

— Ալ ինչ հող ունինք, յարեց մամը, չեմտուկ չունի տաքերը, ձիւներուն, ջուրերուն մէջ գիշերը մինչեւ լոյս բըհու, բըհու կը հայայ, ճնճուղ բռնելու կ'երթայ ամրան եաին աչուն է, ան փոքն ալ անկաչուն է, փոքն հարցուցեր են ուրկէ՞ ես, աս պառկած կաչիկն եմ, ըսեր է: Հայրը ազուէս պիտի բռնէ, տղան ալ ճընճուղ: Լռեցին: Պառաւը շարունակեց: — Մէկն ալ ան տալըդ է, տատուն գնաց, իրկուն եղաւ, չեկաւ, խենթն է գացեր հարսնետունը, ըսեր է հոս աղէկ է քան ըմբեր տունը, աղջըղջի անանկ աղջիկը, Ջրի վար տամ, Ջրի վեր ժուռ գամ, վաղը հարս որ ըլլաս կը տեսնեմ պոյդ ու հարսին դառնալով հարցուց. ձիւն ունի՞նք, ջո՞ւր կայ: Հարսը աղջկանը ականջին մօտենալով ըսել տուաւ թէ ձիւն չունինք, ջուր ալ քիչ կայ: — Տալըդ չեկաւ որ երթար ձիւն բերէր, հալեցնէինք որ ջուր ըլլար, աղբիւրը սառեր է, ի՞նչ պիտի խմենք, լեղի ջո՞ւր պիտի խմենք:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ

(Տար. - 3)

կեսարի եւ Սիմոն տը Մոնֆորի կողմէ գործադրուած ջարդերը Հէլվետներու եւ Ալպիժուաներու վրայ, սակայն Հիթլէր պատմական այդպիսի պրպտումներով չէր զբաղեր:

Նոյնինքն Հիթլէր կը խօսի այն հանդուրժողութեան մասին զոր Եւրոպա՝ ընդվզումով հազիւ քօղարկուած արտայայտութեամբ՝ ցոյց տուաւ անցեալ դարու վերջաւորութեան եւ ներկայ դարուս սկիզբին, Օսմանեան կայսրութեան մէջ ծայր տուած հայկական ջարդերուն հանդէպ, որոնք տեղի ունեցան նախ Ապտիւլ Համիտի կառավարութեան կողմէ, ապա 1906ին Երիտասարդ Թուրքերու ազգայնական շարժումին եւ հուսկ՝ կանոնաւոր կերպով՝ Թրքական բանակին կողմէ, մինչեւ որ լուծարքի ենթարկուէր հայկական հարցը: Արդիւնքը եղաւ երկու միլիոն զոհեր եւ երկուքուկէս միլիոն գաղթականներ՝ ցրուած աշխարհի չորս ծագերուն, սփիւռք մը զոր կարելի է բաղդատել միայն Հրէականին հետ: Ներկայիս Թրքական Հանրապետութեան հողամասին վրայ գոյութիւն չունի հայկական շրջան մը, եւ պաշտօնական վիճակագրութիւնները կը յիշատակեն քանի մը տասնեակ հազարներու (32.000) հասնող հայախօս փոքրամասնութիւն մը որ չէ ընդունուած որպէս ազգ. խմբակ եւ մեկուսացուած է քաղաքական եւ վարչական կեանքէն:

Ահա այս է այն նախընթացը որուն յստակ կերպով կ'ակնարկէ Հիթլէր, ապացուցանելու համար հրէական ցեղասպանութեան իրագործման կարելիութիւնը: Կը յիշէ 1894ի առաջին ջարդը որուն կը յաջորդէ 1895–96ի սպանդը որ ծաւալուն յուզում մը յառաջացուց Եւրոպայի մէջ, որուն հանդէպ սակայն անտարբեր մնաց դիւանագիտութիւնը Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութեանց պատճառաւ: Մինչ Անգլիա կ'ուզէր պատժական միջոցներ կիրարկել Օսմանեան կայսրութեան դէմ, Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը կասկածամտութեամբ կը նայէր ինքնավար Հայաստանի մը ստեղծումին: Տեղի կ'ունենայ 1909ի Ատանայի ջարդը եւ հուսկ՝ 1914–18ի համաշխարհային պատերազմին՝ կը գործադրուի վերջնական բնաջնջումը զոր այնքան յուզիչ ապրումով նկարագրած է Ֆրանց Վերֆէլ «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» վէպին մէջ, տարաբախտ հերոսամարտի մը դիւցազներգութիւնը, որուն իտալերէն թարգմանութիւնը տարօրինակօրէն անգտանելի է ներկայիս:

Այժմ գոյութիւն ունեցող հայկական միակ պետականութիւնը Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութիւնն է, 30 հազար քիլոմեթր տարածութեամբ, պատմական եւ աշխարհագրական Հայաստանի մէկ չորրորդէն ալ նուազ, երկուքուկէս միլիոն բնակչութեամբ որուն ութսուն տոկոսը Հայեր են, որոնք իրենց կարգին ենթարկուեցան ստալինեան արիւնալի մաքրագործումներուն չնայած որ Անաստաս Միկոյեանի նման բարձր անձնաւորութիւն մը տուած են խորհ. Պետութեան:

Հայկական սփիւռքը տարածուած է ամբողջ աշխարհի մէջ, ի մասնաւորի Միացեալ Նահանգներու մէջ: Իտալահայ համայնքը շատ համեստ է, հազիւ 3000 հոգի, սակայն ամբողջ հայկական սփիւռքի մէջ պատմական բարձր հմայք մը կը վայելէ շնորհիւ Մխիթարեան Միաբանութեան որ գոյութիւն ունի Ս. Ղազարու կղզիին մէջ նուիրուած 1717ին Վենետիկեան Հանրապետութեան կողմէ: Անիկա կը հանդիսանայ մշակոյթի եւ ուսումնասիրութիւններու կեդրոն մը որ անցեալ տարի «Գրքի միջազգային տարուան առթիւ» կազմակերպուած Իւնեսքոյի կողմէ, հանդէս եկաւ ծաղկած զմայլելի ձեռագիրներու եւ թանկարժէք հրատարակութիւններու ցուցադրութիւնով մը:

Իտալիոյ փոքրաթիւ համայնքը վերջերս պատահած եղելութեան մը պատճառաւ զոր նոր իմացանք, հրապարակ եկաւ մտահոգութեամբ լեցուն յուշագիրով մը ուղղուած Հանրապետութեան Նախագահին, Սահմանադրական Ատեանին, Խորհրդարանին, իտալական կառավարութեան եւ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի իտալական բաժնին: Թերեւս կարծուի թէ եղածը պատմական պարզ բծախնդրութիւն մըն է, որ սակայն կը պարփակէ քաղաքակրթական գերագոյն հարց մը որ հետեւեալն է.— 1972 Հոկտեմբերէն սկսեալ ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Ցանձնախումբը կ'աշխատի յուշագիր մը խմբագրել աշխարհի մէջ տեղի ունեցող ցեղասպանութեան հարցի մասին որ արդէն բացայայտօրէն դատապարտուած էր 1948 Դեկտ. 9ի ուխտով որուն 2րդ յօդուածը յստակ կերպով զայն կը բնորոշէ որպէս արարք մը «որ նպատակ ունի ամբողջական կամ մասնակի բնաջնջումը ազգային, ցեղային եւ կրօնական հաւաքականութեան մը»: Կ'ուզենք աւելցնել թէ այդ բնաջնջումի կոչքին, աշխարհի բազմաթիւ մասերուն մէջ, թէեւ չկանխամտածուած սակայն անարդել կերպով տեղի կ'ունենայ «սպիտակ ցեղասպանութիւնը» որ, պատմական յուշարձաններու քանդումով, աւանդութիւններու եւ բարքերու խաթարումով եւ ազգային սահմանամերձ խմբաւորումներու միջեւ մշակութային յարաբերութեան արգելքով, կը ձգտի բնաջնջել փոքրամասնական համայնքները: Վերոյիշեալ յուշագրին երեսուներորդ յօդուածը կը յիշատակէր «գոյութիւնը ընդարձակ վաւերագրութեան մը որ կը վերաբերի Հայոց ջարդերուն, որոնք կը նկատուին քսաներորդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը»: Թէպէտեւ յօդուածը ուղղակի որեւէ յիշատակութիւն չէր ըներ իր երկրի մասին, Թուրք ներկայացուցիչը սակայն առաջարկեց ջնջել այդ յօդուածը. առաջարկը ընդունուեցաւ անցեալ Մարտ 6ին եւ որուն նպաստաւոր եղաւ նոյնիսկ Իտալիոյ ներկայացուցիչը՝ դեսպան Կուարլիա: Ահա այս է որ յուզում յառաջացուց Իտալիոյ Հայոց Միութեան, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ փոքր համայնքին անդամներուն մէջ, որոնք երախտագիտութեամբ կը յիշեն իտալական դարաւոր ասպնջականութիւնը եւ, առաւել եւս, այն բողոքը զոր Իտալիա բարձրացուց մեծ ջարդերու շրջանին Լուիճի Լուծաթթիի հռետորական ելոյթներով արձանագրուած իտալական Խորհրդարանի ատենագրութեանց մէջ: Պատմական բծախնդրութենէ շատ աւելի տարբեր բան է ուրեմն եղածը. բողոք մըն է՝ պատմական գիտակից խեղաթիւրումի մը դէմ որ յետ մահու կ'օրինականացնէ հիթլէրեան արարքը. բողոք մը նաեւ վերապրողներու բարոյական իրաւունքին ժխտումին դէմ:

Ծանօթ է թէ երկիրներ կան որոնք վարժուած են պարբերաբար վերաքննելու անցեալի պատմութիւնը նայած առժամանակեայ տիրող խմբակին քաղաքական պահանջներուն: Խորհրդային մեծ Հանրագիտարանին բաժանորդները պարբերաբար կը ստանան նոր պրակներ որոնք կը փոխարինեն «յիշատակութիւնը դատապարտուած» բառերը (սովորութիւն մը որ անծանօթ չէր հռոմէական կայսրութեան մէջ ալ). սակայն անընդունելի է որ նման չափանիշ մը որդեգրուի Միջազգային Կազմակերպութեան մը կողմանէ եւ մասնաւորաբար հանդէպ արարքի մը որ արդէն դատապարտութեան սիւնին գամուած է Ընդհանուր Ժողովին նիստի ընթացքին վաւերացուած ուխտով մը:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ա.

Հայաստանի մայրաքաղաքին «Ներքին կեանք»ի մասին խօսակցած են գրող Մուշեղ Գալշոյեան եւ Երեւանի քաղաքապետը՝ Գրիգոր Հասրաթեան: Շօշափած են բազմաթիւ հարցեր, որոնք կապ ունին ոչ միայն քաղաքի առօրեային, բնակիչներու կենցաղին, այլեւ ապագային հետ (*):

Քաղաքապետը գոհունակութեամբ հաստատած է, թէ Երեւան իր արտաքին տեսքով հրապուրիչ է, ունի գեղեցիկ շէնքեր, լայն փողոցներ, բարեկարգ բակեր, հանրային պարտէզներ, ջրաւազաններ, յուշարձաններ եւայլն: Ասոնք՝ գեղագիտական իմաստով գործօն ազդեցութիւն կ'ունենան «նոր մարդու ձեւաւորման» վրայ. այնուամենայնիւ «մեր քաղաքն աւելի գեղեցկացնելն ու շէնացնելը մեր առաջնահերթ խնդիրն է. այդ տեսակէտից դեռեւս մեր ժամանակի մարդու էսթետիկական պահանջներին չի բաւարարում Երեւանի յատկապէս գիշերային տեսքը»: Գ. Հասրաթեան կ'ուզէ, որ մայրաքաղաքը օժտուի «լուսառեկլամների լայն ցանցով»: Ինքնատիպ հանրագեր, որոնք ոչ միայն ծանուցումներ կատարեն եւ լուսաւորեն քաղաքը, այլեւ իրենց ճաշակով ու գեղեցկութեամբ նոր փայլ մը տան Երեւանին:

Քաղաքապետը դժգոհ է բակերուն «աղտոտ եւ աւերակ» վիճակին համար: «Շինարարները սովորաբար պատրաստի շէնքի հետ բնակիչներին են յանձնում փոսորակներով, քար ու երկաթով, շինարարական թափոնով լցուած աղբոտ ու աւերակ բակեր»: Այս պատճառով երախաներն ու պատանիները շատ յաճախ փողոցներու մէջ կ'անցընեն իրենց ազատ ժամերը եւ, «նրանք, ծնողների աչքից հեռու, ընկնում են ոչ ցանկալի շրջապատ, ոչ նպաստաւոր տրամադրութիւնների ազդեցութեան տակ»: Միւս կողմէ, շատեր այդ բակերը կը վերածեն անձնական կառատուներու՝ աւելի մռայլ եւ անհրապոյր դարձնելով շրջապատը, աւելի աղտոտելով օդը:

Մ. Գալշոյեան, իր կարգին, նկատել կուտայ, թէ կառատուներ կը հաստատուին նոյնիսկ մանկապարտէզներու շրջափակերու մէջ, ամենուրեք ցրուած կառատուներ կը շինուին ո՛չ օրինական ձեւով, անձնական նախաձեռնութեամբ: Այսուհանդերձ, ինքնաշարժ ունեցողը պէտք է ունենայ նաեւ կառատուն: Ի՞նչպէս պիտի լուծէք այս հարցը՝ Գ. Հասրաթեան:

Քաղաքապետը քանի մը լուծումներ կ'առաջարկէ: «Մեր քաղաքի համար արդէն շատ լուրջ խնդիր է դարձել ստորգետնեայ տարածութեան օգտագործումը՝ ստորգետնեայ ուրբանիզացիան»: Մտադիր են ստորերկրեայ կառատուներ շինել: Երկրորդ լուծումը բարձրայարկ կառատուներու հաստատումն է՝ «ինքնընթաց, մեխանիկական – վերելակների ու պտտուող անիւների միջոցով տեղադրուող»: Վերջապէս կը նախատեսեն բացօթեայ փարքինկներ ալ հաստատել՝ «հիմնականում սեփական աւտոմեքենաներով մեր քաղաքը եկող հիւրերի համար»:

Երեւանի կեդրոնական թաղերուն գրեթէ բոլոր փողոցներն ալ խիստ խճողուած են ինքնաշարժներով, երթեւեկութիւնը օր ըստ օրէ աւելի կը դժուարանայ: Ինքնաշարժներու թիւը կ'աւելնայ, իսկ փողոցները կարելի չէ լայնցնել: Ի՞նչ լուծումներ կ'առաջարկուին:

Երեւանը պիտի «օղակուի» ճամբայով մը, որուն նախագիծը պատրաստուելու վրայ է արդէն. «նախագծող երկու ինստիտուտներ գործը յաջողութեամբ առաջ են տանում: Ինստիտուտներից մէկը իրականացնում է քաղաքը շրջագծող ճանապարհի նախագիծը, միւսը՝ քաղաքի կենտրոնն այդ ճանապարհին միացնող փողոցների: Գալիք հնգամեակին ճանապարհը պատրաստ կը լինի»: Միւս կողմէ, արդէն իսկ սկսած են Երեւանի մեթրոյի գիծին հաստատման աշխատանքները:

Այս ծրագիրներուն իրագործման շնորհիւ, ինչպէս դիտել կուտայ Գ. Հասրաթեան «քաղաքի կենտրոնական փողոցները բաւականին կը բեռնաթափուեն, աղմուկը կը պակասի, համեմատաբար կը մաքրուի օդը եւայլն»:

Քաղաքապետին կարծիքով երթեւեկութեան կանոններու յարգումի խնդիրը «աւելի դժուար լուծելի պրոբլեմ» է:

(*) Խօսակցութիւնը՝ հարց ու պատասխանի ձեւով, հրատարակուած է «Գարուն» ամսագիրի, Երեւան, Օգոստոսի թիւին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Ճշմարիտը ըսելու համար, Ատամ Լատովսքիի եւ ուղեկցին վակոնէն ներս իր մուտքը քիչ մը տարտամ է: Նոյնքան շփոթ է երկուքին հետ ունենալիք իր կռիւը: Եւ սակայն այդ կռիւէն յաղթական դուրս կ'ելլէ, յետոյ կը գտնուի Թրակիոյ դաշտին մէջ, ուր խեղճուկ մզկիթի մը քով, որուն քով կը բարձրանայ փոքրիկ մինարէ մը եւ սիրուն նոճի մը, կը հանդիպի քօղարկուած կնոջ մը որ իրեն կը հարցնէ.

— Կ'երեւի թէ այս վայրերուն ծանօթ չէք, Իվան Մինսքի: Թոյլ տուէք որ առաջնորդեմ ձեզ:

Առանց ամենափոքր զարմացումի կը հետեւի այդ խալամ կնոջ, որ այդ անծանօթ երկրին մէջ հանդիպելով իրեն գիտէ իր անունը եւ ռուսերէն լեզուով կը խօսի իրեն հետ:

Կինը զինքը կը նստեցնէ ամրակազմ ինքնաշարժի մը մէջ եւ անձամբ կը վարէ. բայց հազիւ ինքնաշարժը քանի մը շրջան կ'ընէ եւ արդէն իսկ կանգ կ'առնէ պատուիրակութեան Ռիկայի պանդոկին առջեւ:

Խալամ կինը վար կը ցատկէ եւ քօղը վեր կը վերցնէ:

Իւէն Շումոֆն է:

— Երթամ ընկեր նախագահին իմացնեմ ձեր ժամանումը, կ'ըսէ աղջիկը: Անշուշտ անմիջապէս պիտի ընդունի ձեզ:

Երազին մէջ խոշոր սեւ ծակ մը, ամայի տեղ մը կ'երեւի:

Իվան Մինսքի հիմա կը գտնուի Մոսկուայի մէջ:

Պ. Եոֆէի կողմէ պաշտօն ստանձնած է կայսերական թագը անձամբ յանձնելու ժողովրդային գործավարներու: Այս վերջինները կը շնորհաւորեն զինք եւ իբրեւ վարձատրութիւն խոշոր գումար մը կը յանձնեն իրեն: Յետոյ շատ պարզօրէն եւ շատ զուարթութեամբ կ'ըսեն իրեն.

— Երբեք մի զրկէք ինքզինքնիդ, Իվան Մինսքի, ձեր ուզածին պէս գործածեցէք այդ գումարը: Երբ լմննայ դարձեալ ուզեցէք: Պետութիւնը միշտ ձեզի դրամ պիտի հայթայթէ, որքան որ ուզէք: Խորհրդային կառավարութիւնը երբեք չի մոռնար բոլոր անոնք որ հիանալի ծառայութիւններ կը մատուցանեն իրեն: Եւ կայսերական թագը գլխուն դնելով, կը սեղմեն զինքը որ ելլէ ոսկեզօծ երկաթէ պատուանդանի մը վրայ, որուն ներքեւ հսկայ ամբոխ մը խռնուած է:

Իր երեւումը կ'ողջունուի խելայեղ ծափահարութիւններով: Հազարաւոր ձայներ իր անունը կը կրկնեն: Յետոյ ամբողջ ժողովուրդը կը ծնրադրէ եւ ցարերու քայլերգը կը հնչեցնէ, իբրեւ թէ նուագախումբի պետի մը հրամանին հնազանդած ըլլար: Պոժէ Ցարիա Քրանի...

Տարօրինակ եւ անբացատրելի երեւոյթ: Իվան Մինսքի ինքզինքը կը տեսնէ ծնրադիր մարդոց առաջին շարքերուն մէջ: Այն ատեն խորտընկէցներու ձայն մը կը լսուի «Թաք, թաք, թաք» եւ երգող ամբոխը գունդագունդ կ'իյնայ արիւնլուայ գետնին վրայ

Իվան Մինսքի կը տեսնէ որ գնդակ մը ջախջախելով իր գանկն ու ուղեղը արիւնը դուրս կը ցայտեցնէ: Եւ փողոցէ մը դուրս կը խուժեն Խազախներ, որոնք սուրի հարուածներով գլուխներ կը թռցնեն:

Իվան Մինսքի ձեռքի մը հպումը կը զգայ ուսին վրայ եւ կը լսէ հետեւեալ բառերը.

— Ընթրիքը պատրաստ է:

(Տար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՋԱՆԱԶԱՆ ՄՏՔԵՐ

— Նախընտրեցէք մէկ ներկան, քան թէ երկու ապագան:

— Փոքր կուշտ արեղան աղուոր քարոզ կուտայ... ծոմապահութեան մասին:

— Լեռը գովէ՝ դաշտը կեցիր:

— Այն տան մէջ, ուր հաւը կը խօսի եւ աքաղաղը կը լռէ՝ խաղաղութիւն չի տիրեր:

— Սէրը կը նմանի ջրհորի դոյլին. ծիծաղելով կ'իջնէ եւ լալով կ'ելլէ:

— Գայլերուն պատերազմը դառնուկներուն խաղաղութիւնն է:

— Այն մարդը, որ հարստութիւն կը դիզէ եւ չի գիտեր վայելել՝ կը նմանի գրաստի մը, որուն կրածը ոսկի է, բայց կերածը յարդ:

— Ձիուն՝ առջեւը կեցիր, հրացանին՝ ետեւը, սեղանին՝ մէջտեղը, բարեկամիդ՝ քովը, կռիւէն ալ՝ շատ հեռու:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբը շնոր-հակալութիւն կը յայտնէ Թովմասեան եղբայրներուն 500 ֆր նուէրին համար իրենց հօր մահուան Ա. տարելիցին առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Տիրուհի Թաճեան (Սէն Պրիս) կը նուիրէ 25 ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Թագուհի Աճէմեանի մահուան տխուր առթիւ։

Նոյն առթիւ եւ նոյն նպատակին, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թաճեան 50 ֆր. կը նուիրեն։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի։

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 19ին, Շաբաթ իրիկուն։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան համար (17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, Մեթրօ Քատէ) կը փնտռուին պահակ մը եւ սպասարկող մը (առանձին այր մը, կամ այր ու կին)։

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ։

GRANDE MATINÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Dimanche 13 Octobre 1974 à 16 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE PARADOXE

BUFFET

Զեղչեալ մուտք Նոր Սերնդականներուն համար

LE VOYAGE EN GRECE

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)

Tél. : 260-30-20 et 260-67-34

de 9 h. à 19 h. tous les jours

spécialiste de voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte etc...)

Les voyages à partir de 595 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան

595 Ֆր.էն ՍԿՍԵԱԼ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք կազմակերպութեանց եւ անհատներու թէ որեւէ նուիրատուութիւն թերթիս մէջ, կը հրատարակուի միայն ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ, կամ նուիրատուին կամ ստացող կազմակերպութեան կողմէ։ Այս յիշեցումը կ'ընենք մասնաւորաբար Լիոնի եւ Տէսինի շրջաններուն համար, որոնք կը շարունակեն ՆՈՅՆ նուէրին համար յաջորդաբար կրկնակ ազդեր ղրկել նախ՝ նուիրատուին անունով, ապա՝ ստացող միութեան։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը առաւօտեան 10ին, կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրեվիզ։

Օրակարգ.— Ա) Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն։ Բ) Զանազան։ Գ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ բաց է Շաբաթ օրերը ժամը 16–19 եւ Կիրակի օրերը՝ ժամը 10–12։

ՀՐԱՒԷՐ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, Երեքշաբթի օրերը ժամը 20.30ին։

Փորձերը կը սկսին Հոկտեմբեր 8ին։ Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

LE DISQUE DE

Alice CHAMIRIAN

RECITAL DE MELODIES ARMENIENNES

(33 T. LP 1021)

est en vente chez :

RAPAEL disquaire — 44, La Canebière — 13001 Marseille

VOYAGES WASTEELS (Jacques Chélélékian)
87, La Canebière — 13001 Marseille

MADAME CHAMIRIAN
175, Bd de la Libération — 13001 Marseille (Tél. 62-11-18)

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens

Folkloriques, religieux, de musique Symphonique

réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No 526 CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
527 ARMENIE, chants et danses
516 REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
199 ARMENIE IMMORTELLE
596 PROMENADE EN ARMENIE
517 SOIREE ARMENIENNE
30152 CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
30240 LEGENDES D'ARMENIE
30211 DOUZE DANSES ARMENIENNES
409 LE THAR (par Garékine)
182 LE CAUCASE

Musique Religieuse

No 442 MESSE, d'après Ekmalian
451 MESSE, d'après Komitas
454 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol I
547 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol II
(Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176 Quatre pièces symphoniques
714 AU FIL DES SONGES (huit pièces)
par l'orchestre des concerts Colonne
790 DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22

Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.

Demander le catalogue détaillé

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՊԵԼԺԻԱ

Հոկտ. 13ին յետաձգուած է նախատեսուած այս ճամբորդութիւնը, նոյն յայտագրով.—

ՎԻԷՋ

Ֆլանտրերու գեղեցիկ մէկ գիւղը Պրիւսէլի եւ Կանտի մէջտեղ։ Գարեջուրի մեծ կեդրոն։ Պելժիոյ գարեջուրի կարեւորագոյն տօնը։

ՄԵԿՆՈՒՄ Կիրակի, Հոկտ. 13ին, ժամը 8ին Կառ տիւ Նորի առջեւ, անմիջական մեկնում հիւսիսի կառուղիէն, ճաշ ճամբու ընթացքին։

Մասնակցութիւն 69 ֆ.

Արձանագրութեան վերջին թուական՝ Հոկտեմբեր 10։

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը

17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ

Հեռ. 824-63-89

ժամը 14էն 18.30 կամ՝ 324-14-96

ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
8
MARDI
8 OCTOBRE
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 ֆր· Վեցամսեայ 90 ֆր·
Արտասահման Տար· 200 ֆր· Հատը 1 ֆր·

LE NUMERO 1 F.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·131 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.131

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 1–3)

ԱՐՇԱՒԻՐ ԴԱՐԲՆԻԻ ԱՌԱԿՆԵՐԸ

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Արշաւիր Դարբնիի երկհատոր հատընտրին առաջին հատորը:

Արշաւիր Դարբնի այն սակաւաթիւ հայ գրագէտներէն է, որ ինքզինք նուիրած է առակագրութեան, բայց ինչպէս կը պատահի յաճախ գրագէտներու կեանքին մէջ, նոյն այդ ճիւղին նուիրուած է բաւական ուշ: Արդարեւ, առակագիր դառնալէ առաջ փորձեր կատարած է թատերագրութեան եւ արձակ պատմուածքներու բնագաւառներուն մէջ:

Ա· Դարբնի գրած է «Հայրենիք», «Արծիւները», «Երբ բացւում են մանուշակ – ները», «Դատավճիռ», «Վրէժ» թատերախաղերը, որոնք բեմադրուած են թէ՛ Հայաստանի, թէ Ատրպէյճանի մէջ:

« Դարբնիի սրամտութիւնը խիկարէս անսպառ է: Անոր առակները աչքի կը զարնեն իրենց ինքնատիպութեամբ », նըկատել տուած է Դերենիկ Դեմիրճեան:

Առակագրին գործերը թարգմանուած են բազմաթիւ լեզուներու՝ ռուսերէն, ուկրաներէն, վրացերէն, ազերէն, ուզբեկերէն, ղազախերէն, լիթուաներէն, եւայլն:

×

ՀԵԾԱՆԻՒԻ ՄՐՑՈՒՄ

Երեւանի կեդրոնական մասի փողոցներուն մէջ 70 քիլոմեթրի մրցավազք մը տեղի ունեցած է: Մարզիկները 3,5 քիլոմեթր օղակով քսան շրջան կատարած են: Հեծանիւի այս մրցավազքին մէջ երկրորդ հանդիսացած է Նորիկ Աւետիսեան: Խորհ· Միութեան հեծանիւի ախոյեանութեան մրցումներուն, որոնք տեղի կ'ունենան Երեւանի մէջ, Հայաստանի մարզիկները երկու մրցաձեւերէ ետք գրաւած են վեցերորդ տեղը՝ 32 կէտերով: Առաջինը՝ Մոլտավիա, 109 կէտ ապահոված է:

×

ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Երգեհոնահար Պերճ Ժամկոչեան, Մ· Նահանգներէն, երեք նուագահանդէսներ տուած է Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ՝ արժանանալով ունկնդիրներու ջերմ գնահատութեան: Պախի, Մենտըլ – սոնի ստեղծագործութիւններու կողքին, արուեստագէտը նուագած է նաեւ Կոմիտասի եւ Եկմալեանի երկու ստեղծագործութիւնները: Ասոնք երգեր են, որոնք իր կողմէ մշակուած են երգէոնի վրայ նուագելու համար: Ունկնդիրներուն վրայ մեծ տպաւորութիւն ձգած է Ալան Յովհաննէսի «Սանահին» ստեղծագործութիւնը: Գունաւոր լուսապատկերներ ցուցադրուած են նուագի ընթացքին:

Պերճ Ժամկոչեան «Սանահին» գործը մեկնաբանելով յայտարարած է Արմէն – փրէսի թղթակիցին, թէ Ալան Յովհաննէս յաջողած է իր գործերը օժտել հայ դասական երաժշտութեան դրոշմով մեծ վարպետութեամբ եւ տաղանդով: Եւ ասիկա հակառակ այն իրողութեան, որ երգահանը գրեթէ չի գիտեր հայերէն, հեռու է Հայաստանէ: Պ· Ժամկոչեան գիտել տուած է նաեւ, որ Հայաստանի մէջ մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան երգէոնի երաժշտութեան հանդէպ:

Պերճ Ժամկոչեանի նուագահանդէսներուն ներկայ գտնուած են երաժիշտներ, արուեստագէտներ: Ներկայ գտնուած է նաեւ Վազգէն Ա· ընկերակցութեամբ Պոլսոյ Պատրիարքին, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք·ի, Միլանոյի հոգեւոր հովիւ Զգօն Եպս·ի եւ Անգլիոյ Հայրապետական Պատուիրակ Ներսէս Եպս·ի:

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Չայկովսկի երաժշտանոցի փոքր դահլիճին մէջ, Մոսկուա, երգահան Եդ· Միրզոյեանի ստեղծագործութիւնները նըւագուած են: Յայտագիրին մաս կազմած են անոր գործերէն լարային քուարթէթը, Ա· Իսահակեանի բանաստեղծութիւններու հիման վրայ յօրինած ռոմանսները, թաւջութակի եւ դաշնակի սոնաթը եւն·: Նուագահանդէսին ներկայ գտնուած են Շոստակովիչ, Ա· Խաչատրեան, Ս· Բալասանեան եւ այլ անուանի երաժիշտներ:

×

«ՔԱՈՍ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ

Հայ դասական գրականութեան գոհարներէն մէկը՝ Ալ· Շիրվանզադէի «Քաոս»ը, որ վէպ մըն է, ժապաւէնի վերածուած է, եւ ներկայիս կը ցուցադրուի Երեւանի մէջ: Գունաւոր ժապաւէնին բեմադիրն է Լաերտ Վաղարշեան: Երաժշտութիւնը յօրինած է երգահան Եդ· Միրզոյեան:

×

« ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐ » ԱՐՏԱՇԱՏԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 26ը «Գիտութեան օր» նըկատուած է Արտաշատի մէջ: Այս առթիւ 26 գիտնականներ եւ դասախօսներ այցելած են Արտաշատ եւ դասախօսութիւններ կատարած են: 3500 հոգի ներկայ գտնուած են դասախօսութիւններուն:

×

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի Սինիֆիլի քաղաքապետին Երեւան այցելութեան առթիւ, պաշտոնական ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Երեւանի քաղաքապետարանին մէջ: Փոխադարձ ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Երեւանի քաղաքապետը՝ Գրիգոր Հասրաթեան, Սինիֆիլի քաղաքապետը՝ Հապիպ Հաքիմ եւ քաղաքապետութեան անդամ Ժոզէֆ Ռիֆ:

×

ԹԱՏՐՈՆ

Եղէգնաձորի թատրոնին մէջ բեմադրըւած է Ռ· Սարոյեանի «Իմ սիրտը լեռներում է» թատերախաղը: Եղէգնաձորի թատրոնը իր գոյութեան մօտ տասը տարիներու ընթացքին երեսուն հեղինակներու թատերախաղեր բեմադրած է:

Ռ· Սարոյեանի թատերախաղերը Հայաստանի բեմերուն վրայ ներկայացուիլ սկսած են մօտ 15 տարի առաջ: 1961ին Վարդան Աճէմեանի ղեկավարութեամբ բեմադրուած է «Իմ սիրտը լեռներում է» թատերախաղը, խաղարկութեամբ Հր· Ներսիսեանի եւ Վահրամ Փափազեանի:

Երեւանի մէջ բեմադրուեցաւ նաեւ գրագէտին «Խաղողի այգին» թատերախաղը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ՝ ԻՌԱ ՄԻՇՏ ԳՈՐԾԻ ԳԼՈՒԽ

—o—

Մինչ Անգլիա կը պատրաստուի երեսփոխանական ընտրութեանց, Լոնտոնի հարաւը, Կիլտֆորտ քաղաքը թատերաբեմը դարձաւ երկու եղեռնափորձերու, չարաթավերջին: Արդարեւ, յաջորդաբար ռումբեր պայթեցան երկու «փըպ»երու մէջ, ուր անգլիացի զինուորականներ տեղ գրաւած էին: Ամէնէն եղերականը առաջին պայթումը եղած է, քանի որ այս պայթումին հետեւանքով օգնութեան փութացած են երկրորդ «փըպ»ին զինուոր – ները: Համաձայն ոստիկանութեան, այս երկու եղեռնափորձերուն զոհ գացած են 70 հոգի, կարեւոր թիւով զինուորականներ: Հինգ հոգի մեռած են եւ 65 հոգի ալ վիրաւորուած են, շատեր ծանրօրէն: Մեռածներուն մէջ են երկու երիտասարդուհիներ, որոնք կը ծառայէին անգլիական բանակին մէջ:

Ոստիկանութիւնը թէեւ մինչեւ Եկուշաբթի երեւան չէր հանած աճարեկիչ – ները, սակայն համոզուած է, որ ահաբեկումը կազմակերպուած էր Իռայի կողմէ: Արդարեւ, Կիլտֆորտ, ո ր 58·000 բնակիչ ունեցող քաղաք մըն է, զինուորական մեծ կայաններ ունի եւ կը ծառայէ զինուորական ուժերու տեղափոխութեան՝ դէպի Հիւս· Իրլանտա: Միւս կողմէ Իռա յաճախ եղեռնափորձեր կը կատարէ Անգլիոյ մէջ 1973 Փետրուարէն ի վեր: Այս ժամանակաշրջանին, այսինքն՝ 1973էն ցայսօր եղեռնափորձերու հետեւանքով Անգլիոյ մէջ մեռած են 25 հոգի, վիրաւորներու թիւն ալ եղած է՝ 455:

Այս եղեռնափորձէն ետք, Անգլիոյ մէջ շատեր կրկին կը պահանջեն, որ մահապատիժը հաստատուի:

Հիւս· Իրլանտայի մէջ ալ երկու հոգի մեռած են՝ ռումբի պայթումի մը հետեւանքով: Հինգ տարուան մէջ 1·082 հոգի մեռած են Հիւս· Իրլանտայի մէջ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

ՏԷՄԻՐԷԼ ԱԼ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ ԴԱՀԼԻՃ ԿԱԶՄԵԼԷ

Ատալէթի պարագլուխը որ պաշտօն ստանձնած էր կառավարութիւն կազմելու, իր կարգին հրաժարեցաւ տրուած ըլլալով որ «իրաւարար» խմբակը՝ Պոզպէյլիի Դեմոկրատիք կուսակցութիւնը մերժեց մաս կազմել դահլիճին, ինչ որ զարմանալի ալ չէ նկատուած: Տէմիրէլ կը յուսար թէ իբրեւ գլխաւոր նպատակ «ձախի եւ համայնավարութեան դէմ պայքարը» կը բաւէր որպէսզի Պոզպէյլիի ու նաեւ Էրպաքանի կուսակցութիւնները զօրավիգ կենան իրեն: Հաշիւը ճիշդ էր Միլլի Սէլամէթին համար, բայց սխալ ելաւ Դեմոկրատիք կուսակցութեան համար:

Ճիւմհիւրիէթ (անկախ) համաձայն, Ատալէթ (Տէմիրէլի կուսակցութիւնը) կրնայ զօրավիգ կենալ Հալքի կազմելիք փոքրամասնութեան դահլիճի մը եթէ ընտրական օրէնքին մէջ մտնեն բարեփոխումներ, որոնք ձգտին արգելք հանդիսանալու որ քուէները ցրուին փոքր կուսակցութեանց վրայ: Նման կարգադրութիւն մը կը նպաստէ Տէմիրէլի որ փոխարէն իր համաձայնութիւնը կուտայ 1975 Հոկտեմբերի կանխահաս ընտրու – թեանց:

Ներկայիս Հանրապետութեան նախա – գահը, վերջ տալու համար կառավարական տագնապին եւ «ազգային միութեան դահլիճ» մը կազմել տալու մտադրու – թեամբ խորհրդակցութեան հրաւիրած է երկրի բոլոր քաղաքական կուսակցու – թիւններու առաջնորդները: Եթէ ընդհանուր համաձայնութիւն մը կարելի չըլլայ գոյացնել, նախագահը առանձին–առան – ձին պիտի տեսակցի կուսակցապետներուն հետ՝ իրենց առաջարկները լսելու համար:

Քանի մը տողով

ԲՐԵԺՆԵՒ Կիրակի օր արեւելեան Պերլին կը գտնուէր Ժողովրդական Հանրա – պետութեան 25ամեակին առթիւ եւ խօսած ճառին ընթացքին շեշտած է.— Կարելի է միայն դառնութեամբ լեցուիլ տեսնելով որ Չինաստան, մաոյական իր ղեկավարներուն պատճառով ընկերվարական երկիրներու հետ խզումի ճամբան բռնեց:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նոր նշանակուած վարչա – պետը՝ Սայէպ Սալամ յայտարարած է թէ կառավարութեան ապագայ կազմը պարկեշտ եւ արդիւնաւէտ մարդոցմէ պիտի բաղկանայ եւ կրնայ ըլլալ որ կին մըն ալ մաս կազմէ դահլիճին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Իսրայէլի նախկին նախագահը՝ Շազար, 85 տարեկան: Ընկերվարական, Բաբբի 15 տարեկանին, տիպարն էր հրեայ ռուս Ինտելիկանցիային: Մեծ եղած է իր դերը հրեայ ժամանակակից պատմութեան մէջ:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ մասնակի ընտրու – թեանց որոնց Բ· շրջանը տեղի ունեցաւ Կիրակի օր, չորս թեկնածուներու համար, դէշ արդիւնք տուաւ նախկին երկու նախարարներու՝ Լըքա եւ Ֆոնթանէ որոնք իրենց աթոռը կորսնցուցին ի նպաստ ձախ Արմատականի մը Պոնի մէջ (Քոթ տ'Օռ) եւ Ընկերվարականի մը՝ Մօրիս Պլան Ալպէրվիլի մէջ (Սավուա):

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահին հրահանգին վրայ, ամերիկեան երկու ընկե – րութիւններ չեղեալ նկատեցին Մոսկուայի հետ կնքուած համաձայնագիր մը, որով 3·400·000 թոն հացահատիկ պիտի առաքուէր Խորհ· Միութիւն, աւելի քան 500 միլիոն տոլար արժողութեամբ: Սպիտակ Տան համաձայն, այս կարգադրութիւնը եղած է, որպէսզի հացահատիկի գինը չբարձրանայ Մ· Նահանգներու մէջ:

ԴԱՄԻՐԷԻ եւ Դամասկոսի մէջ զինուորական մեծ տողանցքներով տօնուած է անցեալ տարուան արաբեւիսրայէլեան պատերազմին առաջին տարեդարձը: Երկու մայրաքաղաքներուն տողանցքներուն ալ սուրիական եւ եգիպտական բանակ – ները ցոյց տուած են իրենց նոր զէնքերն ու ռազմամթերքը՝ Միկ–23, Սամ–6 հըրթիռներ եւայլն:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Ալեքսիս Գառէլ, ֆրանսացի հռչակաւոր գիտնականը, որ 1940ին արժանացած էր բժշկութեան Նոպէլեան մրցանակին, իր «Մարդը՝ այս անծանօթը» չահեկան գիրքով, 1935ին կը վերլուծէր մարդկային բարդ կառուցուածքը, եւ կը հաստատէր թէ բնութեան այդ հրաշալիքը տակաւին մեծ անծանօթ մը կը մնայ: Միլիոնաւոր տարիներ առաջ, երբ երկրագունդիս վրայ նպաստաւոր պայմաններ կը ստեղծուէին, առաջին անգամ կեանքը ծնունդ կ՚առնէր միարջիջ էակով մը, որ թէեւ տարտամ, տարրական կազմով ու անտեսանելի, սակայն դարերու հոլովոյթով ան պիտի զարգանար, ու կորիզը պիտի հանդիսանար այժմու բազմաբջիջ, գործարանաւոր բուսական թէ կենդանական աշխարհին:

Մարդ արարածը անհամար բջիջներու անբաժանելի, ամէնէն բարդ գործարանային համադրութիւնն է, որ տակաւին լրիւ կերպով չէ ուսումնասիրուած ու կը մնայ մեծ անծանօթ մը: Մարդը զոր կը ներկայացնէին գիտունները ու մասնագէտները, ընդհանուր ուրուագիծ մըն է միայն խտացումի՝ առանձին մասնագիտութեանց ուսումնասիրութեան: Որովհետեւ, մարդկային կազմախօսական ու բնախօսական կառոյցին առընթեր կան նաեւ իր հոգին, խիղճը, զգացումը, մտածումն ու վերացական այլ յատկանիշներ:

Մարդուս ուղեղը յաջողած է կորզել բնութեան ու տիեզերքի շատ մը գաղտնիքներ, նուաճել բնական ուժեր, հնարել չորեքշարժ մեքենան, օդանաւը, ելեկտրականութիւնը, վերջապէս դարուս բոլոր գիւտերը, որոնք յեղաշրջեցին մարդկային կեանքի պայմանները: Այսուհանդերձ, գիտունները հակառակ իրենց բնագիտական ու կենսաբանական լայն ծանօթութիւններուն, տակաւին կը մնան անզօր, թափանցելու կեանքի ու մարդկային կազմի բարդ մեքենականութեան գաղտնիքներուն: Որովհետեւ կեանքը արմատ կ՚առնէ աներեւոյթէն: Բջիջները կազմուած ըլլալով հիւլէներէ, կարելի չէ զանոնք քննութեան ենթարկել տարրաբանութեան ու քիմիաբանութեան հասարակ միջոցներով: Ցարդ կարելի չէր որոշ կերպով տարրալուծել, օրինակ՝ բջիջներու կորիզային նիւթերու քիմիական բաղադրութիւնը: Կամ քմահաճօրէն փոփոխել բջիջներու կորիզային մասնիկներէն գունամարմիններու (Քրոմոզոմ) ու զանոնք կազմող ծիներու (ԺԷՆ) կերտուածքը: Այժմ, շնորհիւ ելեկտրոնական մանրադէտին, պարզուած է որ ծիներն ալ ունին իրենց խորթին կազմախօսութիւնը: Ինչպէս ծանօթ է ծիները կենսական նշանակութիւն ունին մարդկային ժառանգականութեան տեսակէտով: Անոնք կը ներկայանան իբրեւ տոմարներ, ուր արձանագրուած են կազմուող էակի մը (սաղմին) բոլոր յատկանիշները: Սեռէն, աչքերու ու մորթի գոյնէն սկսեալ մինչեւ նկարագրի, բնատնեկան ու ցեղային առանձնայատկութիւնները բնորոշող մանրամասնութիւններ:

Տակաւին պարզուած չէ նաեւ ուղեղային բջիջներու ներդաշնակ գործունէութեան գաղտնիքները, ոչ ալ այն մեքենականութիւնը, թէ երեւութապէս նոյնանման բջիջներ համախմբուելով կազմեն սիրտը, լեարդը, թոքերը, երիկամներն ու այլ գործարաններ: Այս դետնի վրայ վերջերս կատարուած են չահեկան փորձեր: Լեարդի, երիկամներու եւ այլ գործարաններու բջիջներ խառն կերպով զետեղուած են սնդղական հեղուկի մը մէջ. քիչ ժամանակ ետքը դիտուած է որ իւրաքանչիւր բջիջ կրցած է «ճանչնալ» իր նմանը ու համախմբուիլ վերակազմելու համար իրեն յատուկ գործարանը:

Բնութեան մէջ, ինչպէս մեղուները, մրջիւններն ու կազմակերպեալ այլ կենդանական ընկերութիւններ, մարմնոյն բոլոր գործարանները առանձին միաւորներ ըլլալով հանդերձ, իրարու հետ կը գործակցին ու անոնցմէ իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ պաշտօնով սատար կը հանդիսանայ պահելու եւ յարատեւելու ամբողջութեան գոյութիւնը: Իսկ գեղձերու գործունէութիւնը կատարեալ հրաշալիք մըն է: Գեղձերու ներծոր թէ արտածոր նիւթերով մարմինը կը ստանայ կենսական այն բարդ հեղուկները, որոնց շնորհիւ կը պահուի գործարանային ու բնախօսական գործունէութեան ներդաշնակութիւնն ու ներքին հաւասարակշռութիւնը: Գեղձերու համանուագի ղեկավարը ըլլալ կը թուի մաղասագեղձը (hipo-phiq)· փոքր գեղձ մը՝ գանկին մէջ զետեղուած որ իր արտադրած ներծոր բազմազան նիւթերով կը կանոնաւորէ միւս գեղձերուն գործունէութիւնը:

Արիւնը եւս ունի իր գաղտնիքները: Ան ոչ միայն ոռոգող, սնուցող հայթայթող դեռն է, այլ եւ մարմնոյն մէջ կուտակուած թոյները կը մաքրէ ու իր բարդ բաղադրութեամբ կը նպաստէ մարդոց ապրելակերպին: Կարմիր գնդիկներու կազմախօսական փոփոխութիւններուն եւ այլ գործարաններու գործակցութեան շնորհիւ մարդիկ կը յաջողին ապրիլ երկրագունդի բոլոր կլիմաներուն տակ, բարձրանալ օդային նոր խաւերը, թռչիլ տիեզերքի անհունին մէջ, կամ իջնել ջրային խորութիւնները:

Մարդկային խորթին կառուցուածքին մաս կը կազմէ նաեւ մարմնի ինքնապաշտպանութեան դրութիւնը, որուն գլխաւոր զինուորներն են սպիտակ գնդիկները, որոնց վիճակուած է փճացնել մանրէները, ժահրերն ու մարմնոյն համար բոլոր օտարամուտ նիւթերը: Բայց կան նաեւ գեղձերու արտադրած այլ նիւթեր, որոնք

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

Բ.

Խօսակցութեան նիւթ դարձած է նաեւ Երեւանի բնակչութեան դիմագիծի պարագան: Գրագէտ Մ. Գալշոյեան նկատել տուած է, թէ Երեւան բնակչութեան տեսակէտով դիմագիծ չունի: Մայրաքաղաքը, այսօր, շուրջ 800.000 բնակիչ ունի, գրած է Գալշոյեան, եւ, հետեւաբար, հասկնալի է, որ հինգ տասնամեակ առաջուան քանի մը հազար բնակիչ ունեցող գաւառական քաղաքը բնականոն աճով (չմոռնանք նաեւ պատերազմի տարիները) չէր կրնար ութ հարիւր հազարնոց քաղաք մը դառնալ: Երեւան աճած է երկրին բոլոր ծայրերէն եւ անկիւններէն եկած մարդոցմով: Եւ այս հոսանքը դեռ կը շարունակուի: Գիւղացիներ իրենց գիւղերը ձգած մէկ գիշերուան մէջ երեւանցի կը դառնան: Դուրսէն եկողները իրենց հետ կը բերեն կենցաղը, սովորութիւնները եւ չեն կրնար ձուլուիլ քաղաքային կեանքին հետ, դառնալ անոր հարազատ մասնիկը: «Իսկ այդպիսի պայմաններում մի քաղաքից, որը տուեալ դէպքում Երեւանն է, անմիջապէս ակընկալել քաղաքային կեանքի միատարրութիւն... բաւական անհիմն կը լինէր: Բայց, ի վերջոյ, գալո՞ւ է այն օրը, որ Երեւանն ունենայ իր բնաւորութիւնը», այսինքն՝ դիմագիծը, հարցուցած է գրագէտը քաղաքապետին:

Գ. Հասրաթեան ընդունած է, թէ մայրաքաղաքի բնակչութիւնը շատ խայտաբղէտ կազմ ունի՝ հաւաքուած Հանրապետութեան բոլոր քաղաքներէ եւ շրջաններէ, Խորհ. Միութեան տարբեր ծայրերէ: Այսուհանդերձ, այսօր, քաղաքը ունի կորիզ մը, «որի բարոյական աճի ու զարգացման հետ է պայմանաւորուած երեւանեան կեանքի ոչ վաղ ապագան — միատարր կենցաղավարութիւն, նոյն ուղղութեամբ նայող չխառն հայեացք, եռուն ու գործնական առօրեայ, կարճ ասած՝ մեր քաղաքի դէմքը... խօսքս Երեւան քաղաքում ծնուած, մեծացած, քաղաքային կեանքի օդը շնչած սերնդի մասին է: Պատանիների ու երիտասարդների»:

Ասիկա ճիշդ է, նկատել տուած է գրագէտը, սակայն ի՞նչ աշխատանք կը տարուի, որպէսզի օգտագործուի «մայրաքաղաքի վաղուայ իրականութեանը գոյն տուող այսօրուայ պատանիների ու երիտասարդների օր-օրի աճող էներգիան... Նրանք կա՛մ պէտք է սովորեն կամ աշխատեն: Իսկ այսօր Երեւան քաղաքում հաշուըւում է ո՛չ մի տեղ սովորող, ո՛չ մի տեղ չաշխատող, ոչնչով չզբաղուող 18-20.000 պատանիներ ու երիտասարդներ: Սա մի փոքր քաղաքի բնակչութիւն է, չօգտագործուող հսկայական էներգիա: Բայց այդ էներգիան ինչ-որ ձեւով պէ՞տք է դրսեւորուի»:

«Եւ դրսեւորւում է շատ վտանգաւոր ձեւերով, ճշդած է քաղաքապետը: Արդարեւ, նկատելի փոփոխութիւններ արձանագրուած են Երեւանի մէջ տեղի ունեցող յանցագործութեան պատկերին մէջ: «Ցաւօք սրտի, պէտք է նշել, որ Երեւան քաղաքում տարածուած խուլիգանութեան, գրպանահատութիւնների, բնակարանային գողութիւնների եւ մի շարք այլ յանցագործութիւնների գերակշռող մասը բաժին է ընկնում պատանիներին ու երիտասարդներին: Եւ եթէ մենք լայն ճակատով եւ անողոք պայքար ենք ծաւալելու մեր քաղաքում բնակալած չարիքների դէմ՝ գողութեան, խուլիգանութեան, օրինախախտումների եւն., ապա մեր պարտքն է առաջին հերթին Երեւան քաղաքի ապագան՝ մեր մեծ յոյսը, քաղաքի վաղուայ իրականութեան տէրերին զերծ պահել այդ ամէնից»:

Քաղաքապետը՝ Գ. Հասրաթեան, ապա կարգ մը խրողութիւններ ճշդած է. այսպէս, կ՚ախտաբերծեն մարմինը վնասակար մանրէներու գործունէութեան դէմ: Հակառակ մարմնի դիմադրականութեան, յաճախ գործարաններու տկարացման ու ծերացման հետեւանքով, բժշկութիւնը կը բերէ իր բարերար նպաստը:

Խօսինք նաեւ ծերութեան մասին, որ եթէ կ՚ուզէք կեանքի տեւականացումը սահմանափակող գլխաւոր հարցն է: Ինչո՞ւ արդեօք մարդոց եւ առհասարակ կենդանական ու բուսական այլ տեսակներու իւրաքանչիւրին կեանքի տեւողութիւնը ունի իր սահմանը, որմէ անդին բջիջները կը ծերանան ու կը մեռնին:

Այս կարեւոր հարցին շուրջ բազմազան փորձեր կատարուած են եւ սակայն արդիւնքները հակասական են: Գիտունները ի զուր կը պեղեն իրենց ուղեղը կեանքի անմահութիւնը ձեռք բերելու համար: Ատոր ձգտած են մարդիկ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր: Յունական դիցաբանութիւնը անմահներ զետեղած էր Ոլիմպոս լերան վրայ: Սակայն կեանքի իրականութիւնը տարբեր է: Մարդիկ եւ ամբողջ բնութիւնը յարափոփոխ են: Կը ծնին ու կը մեռնին: Այս անվրէպ օրէնքին առջեւ գիտութիւնը կ՚անձրկի դրական լուծում մը գտնելու եւ մարդը կը մխիթարուի փորձելով անդենականի յաւիտենութեան մէջ ունենալ անմահութիւնը: Վերջապէս ան հողանիւթ շինուածք ունէր եւ տրամաբանական է որ հող դառնայ...:

Այս համառօտ տողերէն պարզուեցաւ որ մարդը, տակաւին կը մնայ մեծ անծանօթը: Առեղծուածը չի լուծուիր չուտով:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

— Խաս... հը... ըա... շշաց հարսը ինքզինքը ցուցունելով, ինք կ՚երթար կը բերէր: — Հա, դուն կը բերես, ինտո՞ր ձիւնով պզինձէ խալկինը պիտի վերցնես ու շալկես, բերելուդ ետքի չարաթդ է, կրնա՞ս որ փորձանք մըն ալ բերես գըլխուդ, ծոցւորութեանդ: Իշշ... բուֆֆի ... հիւ... հա... հա... ըրաւ հարսը, ինք կրնար, ինք կը բերէր: Օճախ գնաց պզինձէ խալկինը առնելու: — Խաթունմամ, ես ալ երթամ, հարսնիկիս հետ ըսաւ աղջիկը: — Դուն չես կրնար, դուն ինտո՞ր պիտի երթաս, ինտո՞ր պիտի քալես սա ձիւներուն, քալուկդ ալ ծակեր ես... դուն պզտիկ ես, քոլա ըլլամ մամդ, ըսաւ պառաւը:

Սի փարա, հօթուզ փարա, 1967 — հատուած մը:

Ջնդօն Ջիմաու Ճաղացքը պարպոյէն ալիւր գնելու գնաց:

— Օխան երկու ղուրուշ, ըսաւ Պապոն:

Ջնդոն չի գիտե՞ր: Գիտէ թէ առուտուրի մէջ Աստուած մարդ խաբելը, սուտ խօսիլը, երդնուլը կը տեսնէ, բայց մեղք չի համարեր: Շիտակը կ՚ըսուի՞: Ի՞նչ-պէս պիտի շահիս: Երկու, երեք անգամը պիտի ուզես:

— Չէ, հէլէ դուն մէկ ղուրուշ ըսէ, նայէ թէ ես ինչ պիտի ըսեմ ըսաւ Ջնդոն:

— Ինչ կ՚ուզես ըսէ, օխան երկու ղուրուշ:

— Ճանըմ... հէլէ դուն անգամ մը մէկ ղուրուշ ըսէ, նայէ ես քեզի ինչ պիտի ըսեմ:

— Ըսէ դուն ալ անգամ մը, յարեցին շուրջը հաւաքուողները, նայինք ի՞նչ պիտի ըսէ:

— Մէկ ղուրուշ, ըսաւ Պապոն:

— Դուն մէկ ղուրուշ չըսի՞ր, ես տասը փարա պիտի կտրեմ, երեսուն փարա պիտի տամ, սի փարա հօթուզ փարա:

— Զըլլար, օխան երկու ղուրուշ է: Դուն գոռ ըրիր, ես ալ մէկ ղուրուշ ըսի: Երկուքէն վար հըլլար չեմ տար:

— Ես հաշիւը ըրեր եմ, տասնըհինգ չորեկ կ՚ընէ հարիւր օխան: Քառորդին, չէյրէկին չորեկ կ՚ըսէ:

Ջնդօն չի գիտե՞ր: Գիտէ թէ առեւտուրը խաբելով կ՚ըլլայ: Աստուած մեղք չի համարեր: Սակարկութեան օրէնքն է: Մերկ ծոցէն Քրդու քսակը կը հանէ: Արծի սեւմաղէ հիւսուած է: Տասնըհինգ չորեկը, այսինքն 75 ղուրուշը կը համրէ ցորենի պարկի մը վրայ: Պապոն չառներ: Թող չառնէ: Երկու պարկը կը բերէ: Անոնք ալ այծի սեւ մազէ հիւսուած են: Ալիւրին անպարին առջեւ կը կայնի: Կը համբերէ: Պապոն չի գար: Թող չգայ: Կը սպասէ: Մինչեւ որ համոզուի թէ ալ չի կրնար խաբել:

— Ծօ աղբար, ինչո՞ւ ըսիր թէ ալիւր ունիմ: Զունիմ ըսէիր: Տուր ու ճամբէ: Մինչեւ որ չառնէ չերթար: Բեզ ալ չի ձգեր որ գործիդ նայիս, ըսին Ջիմառցիները:

Լեցուցին պարկերը, կշռեցին:

— Ուրիշին պիտի չըսես, պատուիրեցին:

— Ճանըմ դուք ինծի աղէկութիւն ըրիք, չեմ ըսեր:

— Մի հաւատաք, պիտի ըսէ, ըսաւ Պապոն:

«Էրմա կիպի բէյվազը եէմէզ քի էհօ...» 1954:

Հատուած մը:

Հեսսօն հիւանդ է: Լճեցի Բարունակ աղան կնոջը Անթառամ խաթունին հետ հիւանդտեսի եկան: Զուլերուն վրայ ծալապատիկ նստան: Ամէն եկող հիւանդին ախորժածներէն ուտելիք մը միրգ մը կը բերէր, որ ուտէ ու աղէկնայ: Բարունակ աղան գրպանէն վեց կտոր կարմիր շաքար հանեց Սըլոյին երկարեց: Հըմայաձեւ տափակ ու մեծ-մեծ այն շաքարներէն էին որ կիները ծննդաբերուըննուն կը հալեցնեն երկու օր ջուր չեն տար, ջուրը աղէկ չէ, կարմիր չէրպէթը կուտան:

Բայց Հեսսոն քանի օր է բան չէր ուտեր: Ամէն Քուրդի, ամէն Քրդու տղուպէս սոխը, բէյվազը շատ կը սիրէր: Սըլոն, կինը, Ղնա խաթունը, Հեսսոյին մայրը, մանկահասակ Կատառը ինչ կ՚ընէին, խնձորի պէս սոխը, մանուանդ մէջի ծիլը մարդ չուտե՞ր, ան ալ չէր ուտեր: Շրթները կը դողէր:

Սըլոն գիտէր, շաքարները պիտի չուտէր: Փորձեց: Հիւանդին շրթներուն մօտեցուց:

— Լաօ, հեսսօ, ճավ վէքէ, չէք քէրէ լօ, ռավէ պըխէ: (Լաօ Հեսսօ, աչքերդ բաց, շաքար է Լաօ, ելիր կեր):

Հեսսօն աչքերը բացաւ, նորէն գոցեց:

— Էհէ, էհէ, Սըլոն Բարունակ աղային դառնալով, երդական ծանր շեշտերով, ըսաւ, Բարնակ չորպաճի, Բարնակ զոնչու, Բարնակ քիրվա, եմէզ, ղուրպանըն օլայըմ, պեզըմ Հեսսօ, էրմա կիպի բէյվազը եմէզ քի, էհօ, չէքէր մի եւեէճէզ:

Շաքարները ջուլին վրայ մնացին:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ

(4 – Շար.)

պէս՝ բնակարաններու զուգութիւնները, գրադանատութիւնները հիմնականին մէջ կը կատարուին ժամը 8էն 16ի մինչեւ: «Այս փաստը ճիշդ եզրայանգումներէ «հիմք չի՞ տալիս: Ինչո՞ւ է այդպէս, ովքե՞ր են այդ ժամերին թրեւ գալիս, գրաւում սրճարանները եւ հասարակական սննդի միւս օբիեկտները, զրաղւում հարբեցողութեամբ: Պարզ է, որ դրանք պորտաբոյծ կեանքով ապրողներն են, որոնց թիւը, այո, քիչ չի մեր քաղաքում»:

Ինչո՞վ կը զբաղին Երեւանի դպրոցներու շրջանաւարտները. չէ՞ որ բարձրագոյն ուսումնարանները, մասնագիտական դպրոցները ամէն տարի շրջանաւարտներու մէկ մասը կ՚ընդունին: Իսկ միւսնե՞րը, հարց դրած է քաղաքապետը, որուն անմիջապէս պատասխանած է, թէ այս հարցումը թերեւս պէտք է ուղղել կեղծ վկայականներ ծախող խմբակներուն: Արդարեւ, միայն անցեալ տարի, բարձրագոյն ուսումնարաններու մուտքի քննութիւններու ընթացքին պատկան մարմինները երեւան հանած են «երեք ինքնուրոյն յանցաւոր խմբաւորումներ, որոնք վաճառում էին բարձրագոյն կրթութեան դիպլոմներ՝ Մոսկուայի շինարարական, առեւտրի, պոլիտեխնիկական ինստիտուտների, համամիութենական իրաւաբանական ինստիտուտի, սննդի ինստիտուտի, ֆինանսա – տնտեսագիտական ինստիտուտի, առեւտրի տեխնիկումի, Օմսկի բժշկական ինստիտուտի, Կրասնոդարի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի եւ Երեւանի պետական համալսարանի դիպլոմներ»:

Պատանիներն ու երիտասարդները պէտք է կա՛մ աշխատին եւ կամ ուսանին, այս հարցին քննութիւնը հրատապ դարձած է, ըստ քաղաքապետին: Գրագէտ Մ. Գալշոյեան առաջարկած է, որ Երեւանի մէջ ստեղծուի «շրջանաւարտներին աշխատանքի տեղաւորող մի յատուկ կազմակերպութիւն»:

Մ. Գալշոյեան ուզած է գիտնալ, թէ ամէն օր Երեւանի մէջ «որքա՞ն ոգելից խմիչք է վաճառւում, որքա՞ն է օգտագործւում ռեստորաններում, սրճարաններում, ճաշարաններում եւ նախաճաշարաններում» եւ խմողները տարիքի ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնեն:

Քաղաքապետը ի վիճակի չէ եղած ճշգրիտ պատասխան մը տալու, որովհետեւ, ինչպէս նկատել տուած է՝ «փաստ, որ այս հարցը չի հետաքրքրել մեր ստեղծողներին. բայց ահա կը բերեմ մի փաստ, որը ինչ-որ չափով ձեր հարցի պատասխանն է: Անցեալ տարուայ առաջին կիսամեակում Երեւան քաղաքում խուլիգանութեան համար դատի տրուած 231 անձանցից 140ը, կամ 60,6 տոկոսը, խուլիգանական արարքները կատարել է հարբած վիճակում: Իսկ խուլիգանական արարքների հեղինակները, մեծաւ մասամբ պատանիներն ու երիտասարդներն են»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

———O———

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութիւնը «Հայ ազգագրութիւն եւ բանահիւսութիւն» խորագիրով հատոր մը լոյս ընծայած է:

Գիրքին առաջին մասը, որու հեղինակն է Վերժինէ Սվազլեան, նուիրուած է վաստակաւոր բանահաւաք Սարգիս Հայկունիի կեանքին եւ աշխատութիւններուն:

«Սարգիս Հայկունի, իբրեւ պատրաստուած միտք, հանրային – քաղաքական տեսանկիւնով մօտեցած է հայ ազգին հոգեւոր հարստութեան: Բանահիւսական նիւթերը գրի առած է մեծ բծախնդրութեամբ՝ մասնաւոր խնամքով պահելով բանասացներու խօսքին լեզուն, ոճը...»:

Հեղինակը իր ուսումնասիրութեան կցած է Ս. Հայկունիի աշխատութիւններուն ցանկը:

Գիրքին երկրորդ մասը, որու հեղինակն է Ա. Սարեան – Յարութիւնեան, նուիրուած է հայ քաղաքային ժողովրդական երգարուեստին, ԺԹ. – Ի. դարեր:

Հեղինակը հարուստ նիւթերու հիման վրայ քննութեան առած է հայ քաղաքային ժողովրդական երգարուեստին ստեղծման պատմական տուեալները, նախադրեալները, երգերուն առանձնայատկութիւնները, երաժշտական ոճի հիմնական ձեւերը, արուեստի արժանիքները: Ուսումնասիրութեան կցած է երաժշտական աղբիւրներու եւ օգտագործած մեղեդիներու ցանկերը:

Առաջին ուսումնասիրութեան խմբագիրն է բանագէտ Ա. Նազինեան, երկրորդինը՝ երաժշտագէտ Ռ. Աթայեան:

ՀՆԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Մարդուն մէկը կը գանգատի իր բարեկամին ըսելով որ կինը, երկու շաբաթէ ի վեր օդափոխութեան գացած է եւ մինչեւ այդ օրը երկտող մը չէ գրած իրեն:
— Կ՚ուզէի՞ր որ գրէր քեզի:
= Բնականաբար:
— Է՛, ուրեմն, գրէ քարտ մը եւ ըսէ, որ կը ղրկես իրեն տասը հազար ֆրանք նամակատան միջոցով:
= Յետո՞յ:
— Յետո՞յ ինչ... դրամը չես ղրկեր:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԷՕԹԷԻ ՀԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

———O———

«Յառաջ»ի Հոկտեմբեր մէկի թիւին մէջ (*) հրատարակուած յօդուածին առընչութեամբ (որ կը խօսի Կէօթէի հայերէն թարգմանութիւններու մասին), կ՚ուզեմ մէկ քանի յաւելուածական տեղեկութիւններ տալ՝ ջանալով լրացնել կարեւոր պակաս մը: Արդարեւ, Կէօթէի բազմաթիւ հին ու նոր թարգմանիչներու կարգին յօդուածագիր Զ. Իշխանեան (ակամա՞յ) մոռցած է յիշել զիս, քանի որ 1923էն ի վեր թերթերու եւ հանդէսներու մէջ հրատարակած եմ գերման մեծագոյն գրագէտին ու խորհողին բազմաթիւ բանաստեղծութիւններն ու, մանաւանդ, թատերգութիւնները: Այսպէս, Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ լոյս տեսած են զանազան բանաստեղծութիւններ, մանաւանդ «Ոգիներու արքան»: Թատերգութիւններէն լոյս տեսած են.— 1) «Գլաւիկոյ», չորս արար, Նիւ Եորքի «Հայաստանի Կոչնակ»ին մէջ՝ 1929ին: 2) «Քոյր – Եղբայր» մէկ արար՝ Փարիզի «Ապագայ» օրաթերթին մէջ՝ 1929ին: 3) «Ֆաուստ»ի Երկրորդ մասը՝ ամբողջ՝ հինգ արար՝ Պոսթընի «Պայքար» օրաթերթին մէջ՝ 1932ին: 4) «Ստելլա» ողբերգութիւն հինգ արար, հրատարակուած «Պայքար» եռամսեային մէջ՝ 1964ին: («Ստելլա»յի թարգմանութիւնս նախապէս պատրաստած էի բարեկամիս՝ Արշակ Չօպանեանի փափաքին վրայ՝ հրատարակուելու համար «Անահիտ» հանդէսին մէջ, բայց պատերազմի պատճառով լոյս չտեսաւ այդ հանդէսին մէջ): 5) «Կէօց ֆոն Պերլիշինկըն» պատմական մեծ թատերգութիւն՝ հինգ արար: Հրատարակուած «Պայքար» եռամսեային մէջ՝ 1965ին եւ 1966ին: (Նախապէս հրատարակուած էր Վենետիկի «Բազմավէպ» հանդէսին մէջ, բայց կիսատ՝ պատերազմի պատճառաւ):

Ճշմարտութեան եւ արդարութեան սիրոյն համար յիշեցի այս թարգմանութիւնս, որպէսզի «Յառաջ»ի ընթերցողները լուսաբանուին եւ Զ. Իշխանեանի նման ապագայ գրիչներ չթերանան ցանկին վրայ աւելցնելու Կէօթէի բոլո՛ր թարգմանիչները՝ անխտիր...

ՅԱԿՈԲ-ԳՐԻԳՈՐ

Փարիզ, 2-10-74

(*) ԽՄԲ.— Յօդուածը քաղուած էր «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի Օգոստոսի թիւին մէջ լոյս տեսած Զ. Իշխանեանի «Օլիմպիական դաշնութեամբ հիմայուած» գրութենէն:

[illegible]

« ԼԸ ՄՈՆՏ » ՔԱԹՐԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբեր 3ի Մոնտի նուագահանդէսներու տեղեկատուութեան մէջ, « ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ » խորագրին տակ, հետեւեալ տողերը նուիրուած են Քաթրայի.—

« Հին հողամաս մը, ուր երաժշտութիւնը ծնած է շուրջ 4500 տարի առաջ եւ որ չէ դադրած նպաստելէ ասիական եւ եւրոպական մշակոյթներու չփումով, Հայաստան յատուկ զգայնութեամբ երկիր մըն է երաժիշտներու եւ երաժշտասէրներու: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ երաժշտութիւնը հանդիպումի վայր մը ըլլայ Փարիզի Հայերուն համար: Երեք տարի է Քաթրան (Հայ Արուեստի Զարգացման Միութիւնը) կիմէ թանգարանին մէջ, քանիեւօթը հատ ձրի նուագահանդէս կազմակերպած է, ուր հայ յօրինողներու 24 հատ առաջին ունկնդրութիւն տրուած է:

Եղանակի առաջին նուագահանդէսը, Ուրբաթ Սեպտեմբեր 27ին, թոյլ տուաւ, որ գնահատենք Ալպէնիզի, Վիվալտիի եւ Պախի գործերուն մէջ, Քաթրայի երիտասարդ խումբը, լի եռանդով, եւ համեղ քնարերգութեամբ, Սիրիլ Տիտրիխի ուժեղ ղեկավարութեան ներքեւ, ինչպէս նաեւ պարսկահայ ջութակահարը՝ Հրաչ Մանուկեան, որու լայնատարած եւ մթագին հնչականութիւնը գժրախտաբար երբեմն կը տատանի ճշգութեան սահմաններուն առջեւ:

Ժ. Լ.

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Պ. Խորամանկեան կ՚երթայ գիւղին քահանային մօտ՝ խոստովանութեան:
— Տէր հայր, ապօրինի կապ մը ունեցած եմ կնոջ մը հետ:
— Ո՞վ է այդ կինը:
— Անունը չեմ կրնար տալ:
— Ուսուցչուհի՞ն:
— Ո՛չ:
— Փաստաբանին կի՞նը:
— Ո՛չ, ո՛չ:
— Կայարանապետին կի՞նը:
— Ո՛չ, ո՛չ:
— Այդ պարագային ես մեղքերուդ թողութիւն չեմ կրնար տալ:
Եկեղեցիէն դուրս ելլելով, Խորամանկեան կը հանդիպի իր ընկերներէն մէկուն: Այս վերջինը կը հարցնէ.
— Ո՞ւրկէ կուգաս:
— Գացած էի քահանային քովը խոստովանելու:
— Մեղքերուդ թողութիւն շնորհե՞ց:
— Ո՛չ, բայց քանի մը հետաքրքրական հասցէներ տուաւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Կը բանայ աչքերը. տոմսակներու քննիչը առջեւը կեցած է:

Ոտքի կ՚ելլէ եւ կ՚ուղղուի ճաշարանավակոնը ու այնպիսի տեղ մը կը նստի, որ կարենայ տեսնել Ատամ Լատովսքին ու իր ընկերը: Երկու երիտասարդները միշտ քովերնին կը պահեն թանկարժէք տուփը, զոր դրած են աթոռի մը վրայ:

.

Ընթրիքը վերջացած է:

Իվան Մինսքի սուրճ մը կ՚առնէ, լիքէօր մը կը խմէ եւ սիկառ մը կը ծխէ: Հետզհետէ ճաշարանը կը պարպուի եւ ճամբորդները իրենց խուցերը կը քաշուին:

Երիտասարդները իրենց հաշիւը փակելէ վերջ, ոտքի կ՚ելլեն եւ դուրս կ՚ելլեն: Քանի մը վայրկեան վերջ, Իվան Մինսքին ալ կ՚ելլէ ի տեղէն:

Վակոնին նրբանցքէն անցած ատեն կը ստուգէ որ երիտասարդներուն գրաւած խուցերուն քովի խցիկները չեն պատրաստուած գիշերուան համար, ինչ որ կ՚ապացուցանէ թէ ոչ մէկ ճամբորդ կը գտնուի հոն: Ուրեմն պարագաները նպաստաւոր են իրեն: Իվան Մինսքին, սիկառը ծխելով կ՚ուղղուի իր սենեակը եւ կը սպասէ այն պահուն, երբ շոգեկառքի պաշտօնեաները ընթրելու պիտի երթան:

— Պարոնը բանի մը պէտք ունի՞, կը հարցնէ վերակացուն: Կրնա՞մ ընթրելու երթալ:

— Խնդրեմ, ազատ էք, կ՚ըսէ Իվան Մինսքի:

Եւ մարդուն մեկնելէն վերջ, ոտքի կ՚ելլէ: Կը նայի գօտիէն կապուած իր դաշոյնին, ստուգելու համար թէ պատեանին մէջ ազէկ մը կը մտնէ՞: Ատրճանակը կը լեցնէ, յետոյ առանց աճապարելու եւ անյոյզ կը սկսի իր գործին: Կը մտնէ իշխանին եւ իր բարեկամին քովի խցիկը ու կը տեսնէ որ անոնց խցիկին դուռը բաց է եւ ելեկտրականութիւնը վառած: Անշուշտ կամ կը կարդան կամ կը խօսակցին: Խաղաղ վիճակի մը մէջ ոչ մէկ բանէ կը կասկածին:

Գործելու յարմար վայրկեանն է:

Իվան Մինսքի մեղմօրէն ոտքի կ՚ելլէ, լայն շունչ մը կ՚առնէ, գրպանէն կը հանէ ատրճանակը, աչք մը կը պտըտցնէ նրբանցքին մէջ եւ ստուգելէ վերջ որ ամայի է, կ՚ելլէ խցիկէն, կը սպրդի աքաժուէ միջնորմին քովէն եւ յանկարծ երիտասարդներուն սենեակը կը մտնէ:

— Ձեռքերը վե՛ր:

Ատամ Լատովսքին ամբողջովին հագուած վիճակի մէջ, պառկած է վարի անկողնին, իսկ ընկերը՝ վերինին վրայ: Ոստիկանապետը այս դէպքը չէր նախատեսած: Անոնց այդ դիրքին մէջ, դժուար է երկուքին ալ սպառնալ, միւս կողմէ անոնց ինքնապաշտպանութիւնը կը դիւրանայ:

Սակայն ո՛չ վերլուծելու ոչ ալ յաւելու ատեն է:

Իվան Մինսկին կը ծռի Ատամ Լատովսկիին վրայ եւ ատրճանակը աչքերուն ուղղելով, կը հրամայէ.

— Տուէ՛ք ինծի այս տուփը, եթէ ոչ կը կրակեմ:

Այդ վայրկեանին Ալէքսէյ Քօլըրով կը դառնայ անկողնին վրայ եւ ատրճանակի մը փողը մօտեցնելով ոստիկանապետի ծոծրակին, երեք անգամ կը կրակէ:

Հսկան գետին կը տապալի:

Խցիկին կերպասները, ծածկոցները, գորգերը, ապակիները եւ միջնորմները կը ծածկուին արիւնով եւ ուղեղի կտորուանքներով:

Ալէքսէյ Քօլըրով անկողնէն վար կը ցատկէ:

— Ատամ, Ատամ, վիրաւորուեցա՞ք:

Երիտասարդ իշխանը, տարածուած արիւնլուայ անկողնին վրայ, զզուանքով կը նայի իր աղտոտած ձեռքերուն եւ հագուստներուն:

— Ո՛չ, Աստուծոյ եւ մանաւանդ քու շնորհիւդ... սակայն այս անասունին արիւնը ի՛նչ տաք եւ ի՞նչ կպչուն է. ինչպէս պիտի լուամ ինքզինքս: Հապա սա հագուստներս, այս աղուոր հագուստներս, չկարծես թէ կը մեղադրեմ քեզ, Ալէքսէյ, սակայն մաքուր գործ մը չըտեսար:

Ոտքի կ՚ելլէ ու ձեռքերը կերպասներով սրբելէ վերջ, թեւերը կը բանայ. աչքերը արցունքով լեցուած են:

— Կեանքս ազատեցիք, Ալէքսէյ, եթէ դուք չըլլայիք, այս անասունը պիտի սպաննէր զիս. սակայն անհունապէս աւելի ծանրակշիռ պարագայ մը կայ, պիտի յափշտակէր մեր գանձը:

Երկու երիտասարդները կ՚ողջագուրուին:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՈՆՖԷՐՐԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արամ Աճէմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝
ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԱՃԷՄԵԱՆԻ
մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ իրենց հօր մահուան Ա. տարելիցին, Թովմասեան եղբայրներ 500-ական ֆր. նուիրած են Լիոնի եկեղեցւոյ, դպրոցին, Աղքատախնամին։

×

Ընկ. Կոմսի մահուան տարելիցին ի յիշատակ ընկ. Վարդան Միքայէլեան 30 ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Մ. Ակոնայեան Տիկին Թագուհի Աճէմեանի մահուան առթիւ 100 ֆ. կը նուիրէ Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարգրիտ Ստեփանեանէ (Տիթրոյթ) 50 ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովակիմեանէ 100, իրենց Թոռան ծննդեան ուրախ առիթով։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տան Յանձնախումբը շնոհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ետիգարաչեանի եւ Գ. Հայոցեանի կողմէ հանգանակուած հետեւեալ գումարները.—

Շաւարշ Միսաքեան սրահի բարեզարդում.—

Գ. Հայոցեան 100, Գ. Ապտալեան 100, Տիկին Մինէլեան 50, Ոմն 20։

Տան բարեզարդման.— Ա. Թովմասեան 100, Տոքթ. Բ. Խրիմեան 100, Պերճ Մովեան 100, Ա. Էթեմէզեան 100, Տիկին Ետիգարաչեան 30 ֆր.։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի։

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 19ին, Շաբաթ իրիկուն։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ՚ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ։

GRANDE MATINÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Dimanche 13 Octobre 1974 à 16 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE PARADOXE

BUFFET

Զեղչեալ մուտք Նոր Սերնդականներուն համար

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Շաբաթ (Հոկտ. 12) ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան համար (17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, Մեթրօ Քատէ) կը փնտռուին պահակ մը եւ սպասարկող մը (առանձին այր մը, կամ այր ու կին)։

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ։

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ բաց է Շաբաթ օրերը ժամը 16–19 եւ Կիրակի օրերը՝ ժամը 10–12։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼԻՍ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 19ին Շաբաթ ժամը 21ին

HOTEL SPLENDIDE, Bd d'Athènes

Զուտ հայկական մեղեդիներու յայտագրով՝ Կոմիտաս, Սպենդիարեան, Ռ. Մելիքեան, Ա. Տիգրանեան, Ա. Սաթեան, Օ. Տուրեան, Ա. Յարութիւնեան, Յ. Յովհաննէսեան, Գ. Չթչեան, Վ. Տիգրանեան

Ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Պետական Օփերայի դաշնակահարուհի
B. DELEUIL

Տոմսերու համար դիմել՝
GEBELIN - PIANOS, 77 Rue St Ferréol — 13001 Marseille

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՊԵԼԺԻԱ

Հոկտ. 13ին յետաձգուած է նախատեսուած այս ճամբորդութիւնը, նոյն յայտագրով.—

ՎԻԷԶ

Ցլանտրերու գեղեցիկ մէկ գիւղը Պրիւժէլ եւ Կանտի մէջտեղ։ Գարեջուրի մեծ կեդրոն։ Պելժիոյ գարեջուրի կարեւորագոյն տօնը։

ՄԵԿՆՈՒՄ Կիրակի, Հոկտ. 13ին, ժամը 8ին Կառ տիւ Նորի առջեւ, անմիջական մեկնում հիւսիսի կառուղիէն, ճաշ ճամբու ընթացքին։

Մասնակցութիւն 69 ֆ.

Արձանագրութեան վերջին թուական՝ Հոկտեմբեր 10։

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը
17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ
Հեռ. 824-63-89
ժամը 14էն 18·30 կամ՝ 324-14-96
ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատասխանատու

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ
Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 2ին, Չորեքշաբթի, ժամը 19էն 21։

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Մշակոյթի Տուն ժամը 15էն 19։

COURS DE LANGUE ARMENIENNE
AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 2 Octobre, sous la direction du Prof. G. MEHIAN.

Pour les inscriptions s'adresser :
17, Rue Bleue de 15 à 19 heures.

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը առաւօտեան 10ին, կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրեվիզ։

Օրակարգ.— Ա) Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն։ Բ) Զանազան։ Գ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ՝

ԴԵԿՏ. 8ԻՆ ժամը 16էն 24

×

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան հիմնարկութեան 25ամեայ հանդէսը։

ՀՐԱՒԷՐ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, Երեքշաբթի օրերը ժամը 20·30ին։

Փորձերը կը սկսին Հոկտեմբեր 8ին։ Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Histoire de l'ARMÉNIE

des origines à 1071

par René GROUSSET

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 5 Fr.

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ

H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,

3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 41 Fr.

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
9
MERCREDI
9 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր. Հատը	1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 13.132
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13.132

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՏՔ ՈՉ ՄԷԿ ԽՆԴԻՐ ԼՈՒԾՈՒԱԾ Է

—o—

Տարի մը անցաւ արաբեւիսրայելեան չորրորդ պատերազմէն ի վեր, որ 1973 Հոկտեմբեր 6ին պայթած էր Սինայի եւ Կոլանի ճակատներուն վրայ միաժամա – նակ՝ անակնկալի բերելով Իսրայելացի – ները: Եգիպտոս եւ Սուրիա կրցեր էին գաղտնի պահել իրենց ծրագիրը:

Սկիզբի օրերուն նշանակելի յաջողու – թիւններ արձանագրեցին արաբական բանակները: Եգիպտացիները դիւրութեամբ անցան Սուէզի Ջրանցքը իրենց հրասայլերով եւ գրաւեցին Իսրայելացիներու Սինայի «Պար–Լեւ» կոչուած պաշտպա – նողական առաջին գիծը: Սուրիացիները նոյնպէս օգտուեցան նախայարձակումի առաւելութիւններէն՝ խորտակելով բազմաթիւ օդանաւեր եւ հրասայլեր:

Այս առաջին յաղթանակները բարձրացուցին արաբական բանակներու բարոյականը, միաժամանակ վերջ տալով Հըրեաներու անպարտելիութեան առասպելին:

Ուաշինկթըն անմիջապէս օգնութիւն փութացուց իր պաշտպանեալին, որ շուտով հակայարձակողականի անցնելով պարտութիւնը յաղթանակի վերածեց, ի գին մեծ զոհողութեանց: Հրէական բանակները եգիպտական ճակատին վրայ մինչեւ 70 քիլոմեթր մօտեցան Գահիրէի, սուրիական ճակատին վրայ մինչեւ 35 քիլոմեթր Դամասկոսի:

Զոյգ ճակատներու վրայ շարժման մէջ էին դրուած 2000 օդանաւեր եւ 5000 հրասայլեր: Վիճակագրութեան մը համա – ձայն, պատերազմի երեք չաբաթներու ընթացքին ամէն ժամու չորս հրասայլ եւ մէկ օդանաւ կը քանդուէր:

Իսրայէլ կորսնցուց 3000 սպանեալ — սպայ եւ զինուոր — մեծ մասամբ որակեալ մասնագէտներ, քանի մը հարիւր օդանաւ, բազմաթիւ հրասայլեր ու թընդանօթներ, առանց հաշուելու վիրաւորներն ու գերիները:

Քառորդ դարէ ի վեր առաջին անգամն է, որ Իսրայելեան բանակը այսքան ծանր կորուստներու կ'ենթարկուէր: Երկրին մէջ դժգոհութեան ալիք մը բարձրացաւ օրուան պետական ու զինուորական վարիչներուն դէմ, որոնք չէին նախատեսած այդ նոր պատերազմը եւ յանկարծակիի եկած էին: Առանց Ամերիկացիներու զանգուածային եւ արագ օժանդակութեան — եւրոպական խարիսխներէն — Իսրայէլ կրնար ջախջախուիլ: Ցուցարարները պատերազմին մասնակցող եւ արձակուած սպաներն ու զինուորներն էին:

Դժգոհութեան արդիւնքն այն եղաւ, որ խորհրդարանական նոր ընտրութիւններէն վերջ հրապարակէն քշուեցան տարինե – րէ ի վեր երկրին ղեկը իրենց ձեռքին մէջ պահող ծանօթ վարիչներ, որոնք կը յամառէին անհաշտ քաղաքականութիւն վարել, մերժելով հողային ամէն զիջում Արաբներուն:

Հակառակ իր կրկնակի փորձերուն, Կոլտա Մէյր չկրցաւ նոր դահլիճ կազմել եւ Ապրիլին հեռացաւ: Իրեն հետ տապալեցան նաեւ զօրավար Մոշէ Տայան, որ կուռքի պէս կը պաշտուէր, Արտաքին նախարար Ապպա Էպան եւ Փինհաս Սափիր: Շնորհազրկուեցան նաեւ ընդհանուր հրամանատար Զօր. Տաւիտ Էլազար եւ Հարաւային ճակատի հրամանատար Զօր. Կանէմ:

Իբրեւ վարչապետ Կոլտա Մէյրին յաջորդեց Իցհաք Ռաբին, որ աւելի իրատես կը թուի: Տրամադիր է Սինայի որոշ մասերը պարպելու կարգ մը պայման – ներով, որոնք սակայն անընդունելի կը նկատուին:

Եգիպտացիները տեղաւորուած են արդէն Սուէզի արեւելեան ափերուն վրայ, հնարաւորութիւն տալով Ջրանցքի մաքրուելուն եւ մօտալուտ բացումին: Հոկտեմբերեան պատերազմին ամէնէն դրական արդիւնքն է այս: Առանց եգիպտական յարձակողականին, 1967ին գոցուած Ջրանցքը դեռ տարիներով փակ պիտի մնար:

Գալով սուրիական ճակատին, Իսրայելացիք պարպեցին ոչ միայն Կոլանի բարձունքին վրայ 1973ին իրենց գրաւած հողերը, այլեւ՝ չէզոքացնել Քունէյթրա քաղաքը, զոր գրաւեր էին 1967ին:

Զինադուլէն ետք կողմերը հրաւիրուեցան Ժընեւ՝ բանակցութեանց ճամբով վերջնական խաղաղութեան յանգելու համար: Սակայն ո'չ մէկ դրական քայլ է առնուած ցարդ այս ուղղութեամբ: Բազմաթիւ բարդ խնդիրներ անլոյծ կը մնան: Նախապատրաստական աշխատանքներն անգամ չեն վերջացած: Յորդանանի եւ Պաղեստինցիներու մասնակցութեան հարցը վէճի առարկայ է միշտ:

Ժընեւի մէջ բացուեցաւ խաղաղութեան ուրիշ խորհրդաժողով մը եւս՝ լուծելու համար Կիպրոսի խնդիրը: Այդ ալ ամլութեան է դատապարտուած:

1973ի Հոկտեմբերեան պատերազմէն տարի մը ետք, տակաւին ո'չ մէկ խնդիր լուծուած է արեւելեան կողմն աշխարհի:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Մինչ Երեքշաբթի օր կը սկսէր Զայն – հեռատեսիլի գործադուլը, որ բողոք մըն է քուէարկուած օրէնքին դէմ, անդին Ժ. Սեկի եւ Էտմոն Մէռ (Սէ. Ժէ. Թէ եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.) միացեալ գործու – նէութեան մը ծրագիրը կը պատրաստէին Հոկտեմբերի համար: Առաջին ցոյցերը տեղի պիտի ունենան Հոկտ. 14ին եւ 25ին, ապա բողոքի եւ այլ շարժումներ իրարու պիտի յաջորդեն:

Սեկիի համար կառավարութիւնն է որ հոգեբանական պայմանաւորում մը ստեղծած է: Միացեալ ղեկոյցը կ'ըսէ թէ դրամահոսութիւնը, գիներու յաւելումը, անգործութիւնը կը շատնան:

Միւս կողմէ գործատէրերն ալ համագումար ունին Լիլի մէջ եւ կ'ըսուէր թէ անոնք ալ կրնան գործադուլ ընել ինչ որ աննախընթաց կ'ըլլայ: Գաղտնիք չէ ամէն պարագային թէ փոքր գործատիրու – թիւնը շատ ծանր տագնապի մէջ է եւ սնանկութիւնները օրէ օր կը բազմանան:

Քանի մը տողով

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ներկայացուցչա – կան Ժողովը ձայներու մեծամասնու – թեամբ անգամ մը եւս՝ Սեպտեմբեր 24ի իր բանաձեւը վաւերացուց, որով Թուրքիոյ ընծայուած զինուորական օժանդակութիւնը կը դադրի մինչեւ որ նախա – գահը ի վիճակի ըլլայ հաստատելու, թէ «շօշափելի յաջողութիւններ» արձանա – գրուած են Կիպրոսի հարցին լուծման ուղղութեամբ: Այս որոշումը ձախողութիւն մը կը նկատուի նախագահին համար, որ մերժած էր ընդունիլ այս ոճով շարադրուած որոշում մը: Այժմ Ծերա – կոյտի օրակարգի վրայ պիտի գայ հարցը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ Մ. Նահանգներու նախագահները խօսակցութիւններ պիտի ունենան Դեկտեմբեր 14–16ին, Մարթինիքի մէջ: Փարիզ նախապէս մերժած էր Ֆորտի հրաւէրը՝ Ուաշինկթըն հանդիպելու: Փոխարէնը Փարիզ առաջարկած էր ֆրանսական կղզի մը՝ Մարթինիք:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախա – րարը Մերձ. Արեւելք մեկնելու նախօրէին յայտարարեց, թէ ոչ մէկ հաւանականութիւն կայ, որ տեսակցի Արաֆաթի կամ պաղեստինցի ղեկավարի մը հետ: Քի – սինկէրի Մերձ. Արեւելքի ճամբորդութիւնը կ'ընդգրկէ Եգիպտոս, Յորդանան, Սուրիա, Իսրայէլ, Սաուտի Արաբիա, ինչպէս նաեւ Մարոք եւ Ալժերիա:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ մայրաքաղաքին մէջ արիւնալի բախումներ տեղի ունեցած են զինուորականներու միջեւ, որոնց ընթացքին մեռնողներ եւ վիրաւորուողներ եղած են: Միւս կողմէ Զօր. Աման, նախագահը Զինուորական Խորհուրդին, Ասմարայի մէջ յայտարարած է, թէ «Մենք կը հաւատանք Եթովպիոյ եւ Էրիթրէի միութեան եւ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնենք անոնց դէմ, որոնք կը մերժեն ընդունիլ ասիկա»: Եթովպիոյ Զինուորական Խորհուրդը ամբաստանեց գահընկէց կայսրը, որ աւելի քան մէկ միլիոն եթովպական տոլարի (680.000 տոլար) յետնեալ պարտք ունի իր վճարելիք տուրքերուն վրայ:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Համայնավար կուսակցութեան առաջնորդը՝ Էնվեր Հոճա յայտարարած է, թէ «Ալպանիա, Յունաստան եւ Եուկոսլաւիա կրնան գոյատեւել, ազատ եւ անկախ, առանց Ատլանտեան եւ Վարշաւայի ուխտերուն»: Հոճա շնորհաւորած է Յունաստանը, որ քաշուած է Ատլանտեան Ուխտի զինուորական բաժինէն:

ՉԻԼԻ մօտ 71 միլիոն տոլար արժողութեամբ ամերիկեան 54 օդանաւեր պիտի գնէ: Համաձայնագիրը կնքուած է: Չիլի արդէն վեց միլիոն տոլար վճարած է, մնացեալն ալ պիտի վճարէ ութ տար – ուան ընթացքին:

ՍՈՒՏԱՆԻ հարաւը՝ Պահր էլ–Ղազալ նահանգը «աղէտեալ շրջան» հռչակուած է կառավարութեան կողմէ: Զօրաւոր հեղեղներու հետեւանքով բերքը փճացած է եւ 250.000 անպատսպար մնացած են:

ՖԻԱԹԻ «ռումբը» ինչպէս կ'ըսեն մեծ աղմուկ հանած է Իտալիոյ մէջ: Ծանօթ է որ կառքի հանրածանօթ գործատունը իր անձնակազմին մէկ երրորդին աշխատաժամերը շաբաթական 24ի կ'իջեցնէ, բաժնուած երեք օրուան վրայ: Ֆիաթ ներկայիս 300 հազար չծախուած կառք ունի եւ պարտի 200 հազար նուազ կառք արտադրել գալիք ամիսներուն: Այս թափով 71 հազար բանուոր անգործու – թեան պիտի դատապարտուին: Ասկէ զատ շուրջ մէկ միլիոն հոգի կառքերու նոր տուրքը չեն վճարած, վինիէթէն զատ (որ ունա թանթում կը կոչուի եւ կը նշանակէ միանգամ ընդմիշտ):

Օրէ Օրին

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԵՍԱ'Կ ՏԵՍԱ'Կ ԲԱՆԵՐ

—o—

Մեր պաշտօնակիցը «Աշխարհ» շատ դժգոհ կ'երեւի որ «Յառաջ»ի աշխատակիցը համարձակեր է դիտողութիւններ ընել Յովհ. Չէքիճեանի համերգին առթիւ: Ու չգոհանալով երկարապատում լորձնաշուրթն գրութիւններ հրատարակելով, ուր սպառած են մեսրոպեան բառարանի բոլոր ածականները (նոյնիսկ ցաւ կը յայտնուի որ անոնք չեն բաւած...) ծիծաղելի դարձնելով Չէքիճեանը կամ գրողները, կամ բոլորն ալ, գիտ մըն ալ կ'ընէ երրորդ գրութիւնով մը: Հոն կ'արտատպուի *Յառաջ*ի հետ «գաղափարական նոյն թմբուկը զարնող» «Բագին»ի գնահատականը Չէքիճեանի Պէյրութի համերգներուն առթիւ գրուած ու զարմանք կը յայտնուի թէ ինչո՞ւ նոյն կարծիքը չունին «Բագին» եւ «Յառաջ»:

Մեզի համար իսկապէս յայտնութիւն մը եղաւ լսել թէ Չէքիճեանի համերգը գեղարուեստական մարզին չէր պատկա – ներ այլ... քաղաքական եւ ուրեմն «Յառաջ», որուն «*չափազանց շատ, էւելօք մօտիկ է*» եղեր «Բագին», պէտք է նոյն դրական կարծիքն ունենար:

Կը պարզուի ուրեմն որ Յովհ. Չէքիճեան Կոմիտասով, Եկմալեանով, Հէնտէլով, Պախով, Ռոսինիով Մարքս – Լենինիզմ կը փառաբանէր, եւ մենք ալ գացած էինք «միացեալ – անկախ» փնտռելու: Այդպէ՞ս էր: Ո՛չ: Ուրեմն ի՞նչ է ըսել ուզուածը: Այս նոյն թերթը քանիցս գնահատական խանդավառ տողեր նուիրած է Հայաստանէն եկած պարի թէ երգի խումբերու, մեներգողներու, երաժիշտներու ու նաեւ քննադատած է օրինակ «Նայիրի» պարախումբը որ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի պարախումբն է: Ազատ մամուլ կը նշանակէ արտայայտութեան ազատութիւն: Մենք պիտի նախընտրէինք գովել Չէքիճեանը, չկրցանք ու կը ցաւինք ատոր համար: Ասոր մէջ ի՞նչ գործ ունի քաղաքականութիւնը: Եւ դեռ որքան ատեն պիտի շարունակենք չհասկնալ – դուրժել քննադատութեան երկրի մը մէջ ուր կարելի է ըսել թէ Ֆոն Գարայեան Մոցարթ չի կրնար ղեկավարել բայց կարելի չէ որեւէ դիտողութիւն ընել երբ խմբավարը Հայ է: Մենք ամէն բանի մէջ կատարեալ ենք, ամէն բանի մէջ անթերի ենք, ամէն բանի մէջ բացառիկ ենք: Եւ չենք գիտեր որ բուն արուեստագէտը, ըլլայ ան գրագէտ, երաժիշտ թէ նկարիչ միշտ դժգոհ պէտք է ըլլայ իր ըրածէն:

Եւ դեռ ի՞նչ ըսել այն տխուր մտայնութեան մասին ըստ որուն «Յառաջ» կը քննադատէ որովհետեւ Հայաստանէն կու – գայ, ու «Աշխարհ» կը գովէ որովհետեւ Հայաստանէն կուգայ...:

Բայց աւելի տարօրինակ է մտածել թէ գեղարուեստական հարցերու մէջ «նոյն թմբուկի» թերթեր պէտք է նոյն տեսակէտն ունենան: Եղա՞ւ ասիկա, սիրելի ընկեր «Աշխարհ», ուրեմն ի՞նչ ընենք այսուհետեւ երբ Չէքիճեանը նորէն գայ, Պէյրութէն հրահա՞նգի սպասենք...:

ՇԱՀԷՆ

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(1869–1926)

———o———

Քառասունհինգ տարի առաջ, Հոկտեմբեր 3, 1926, Գահիրէի մէջ (Եգիպտոս), մահկանացու իր կեանքը կը կնքէր հայ երգիծանքի վարպետներէն Երուանդ Օտեան, մեր ժամանակակից բարքերու լայն ու ժպիտը առօրեայ եւ մնայուն գործերու ճամբով գրական պատմութեան փոխանցող տաղանդաւոր ծաղրանկարիչը՝ որ Յակոբ Պարոնեանի եւ Նշան Պէշիկթաշլեանի հետ կոչուած է պատկանելու յաւերժ յիշատակելի դէմքերու դասին:

Պիտի չմխրճուինք կեանքի իր մանրամասնութեանց մէջ, նկատելով որ նախընթաց տարիներու մեր ակնարկներով բաւարար տեղեկութիւններ տուած ենք արդէն: — Ծնած է Պոլսոյ արուարձաններէն Ենի Գափուի մէջ ու մանուկ տարիքէն իսկ շրջուն կեանք է ապրած՝ քաղաքէ քաղաք, երկրէ երկիր (Ֆրանսա, Իտալիա, Ռումանիա, Յունաստան, Եգիպտոս): Տան կրթութիւն ստացած է մասնաւոր դասերով: Իր ուսուցիչները եղած են Մինաս Չերազ, Նահապետ Ռուսինեան, Թովմաս Թերզեան, Ռեթէոս Պէրպէրեան: Մօտաւորապէս երկու տարի ալ յաճախած է Պոլսոյ Պէրպէրեան վարժարանը:

Ինչպէս հայ գրագէտներէ շատեր՝ մամուլի ճամբով իջած է գրական ասպարէզ, աշխատելով «Հայրենիք», «Արեւելք», «Բիւզանդիոն», «Ճակատամարտ», «Ժամանակ», եւ «Նոր Լուր» պոլսական օրաթերթերով, ինչպէս նաեւ գաղութէ գաղութ հրատարակուած պարբերականներով ու թերթերով:

Առօրեայ «տոմս»երէ անկախ (որոնց մեծ վարպետն է եղած հայ լրագրութեան մէջ)՝ գրած է լայնաշունչ գործեր, թերթօնային նկարագրով վիպաշունչ, երգիծական եւ յուշագրային սեւեռումներ՝ հայ կեանքի երեւոյթներուն, հեգնելի կամ խարանելի բարքերուն, բացասական թէ դրական տիպարներու, ազգային թէ անհատական խոցելի բնութագիծերու մասին:

1908–1915 Թուականներու ազատութեան տարիներուն եւ 1920–1925 յետ Եղեռնի շրջանին՝ Օտեանի նշմարներն ու ծաւալուն «վէպ»երը կը միտին ձաղկել ազգային մեր իրականութեան թէ անհատական իրենց կեանքին մէջ խոցելի հռչակուած դէմքեր: Գրագէտը տիպարներ առած է անոնցմէ, կամ տիպարներ ստեղծած է՝ խարանելու համար ցուցամոլութիւնը, փառասիրութիւնը, կեղծիքը, բարոյական սայթաքումներ եւ սիրային ննդութիւններ: Իր «վէպ»երը հիւսած է ընկերային մեր դասերէն զանազան տիպարներու եւ անցուդարձերու մէկտեղումով: Ընտանեկան եւ հանրային բարքերու, ինչպէս նաեւ ժամանակակից մտայնութեանց և ըմբռնումներու մթերք մը կայ իր թերթօնային յօրինումներուն, պատմուածքներուն թէ երգիծական սեւեռումներուն մէջ, որոնք թուղթին տրուած են օրը օրին, ժամը ժամին, լրագրային հեւքի մէջ:

Ժամանակակիցներու վկայութեանց համաձայն, ծրագիր եւ մշակում բառերը ընտանի չեն եղած իրեն: — Կ'անցնէր խմբագրի սեղանին առջեւ կը սկսէր «վէպ»ին, շարունակելու համար յաջո՛րդ օրը, ամէն օր մէկ կամ երկու օրուան ձեռագիր միայն պատրաստելու համար: Երկրորդ օրուան բաժինը... մտքին մէջ կ'ըլլար տակաւին՝ երբ առաջին օրուան գրածը կը յանձնէր գրաշարին: Ու այսպէս՝ միշտ առօրեայ հեւքի մէջ: Այնպէս որ, կապը կը կորսնցնէր յաճախ եւ կը ստիպուէր նոյնիսկ մեռած հերոսներ վերակենդանացնելու, որպէսզի թերթօնը շարունակուէ՛ր...

Մարդիկ, ընկերային խոցեր եւ դատապարտելի բարքեր պատմականացուցած է մասնաւորաբար «Ընկեր Փանջունի» (կամ՝ «Առաքելութիւն մը ի Ծապլվար»), «Ընկեր Փանջունի՝ Վասպուրականի մէջ» եւ «Ընկեր Փանջունի տարագրութեան մէջ» գործերով, առաջին երկուքը հրատարակուած՝ 1910ին, իսկ վերջինը՝ 1924ին:

Կարեւորագոյն գործերէն մէկն է «Տասներկու տարի Պոլսէն դուրս» յուշագրային վէպը, որ 1896–1908 թուականներու ստանդական իր կեանքէն տպաւորութիւններ կը համադրէ՝ տիպարային հանդիպումներով (հրատարակուած նախ Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ, 1910ին, ապա հատորի վերածուած՝ 1922ին): Վիպական, երգիծական եւ յուշագրային իր միւս գործերը թատերագրային քանի մը ցածորակ փորձեր կ'երեւին հետեւեալ ցանկին մէջ. «Սալիհա հանըմ կամ բանակը բռնաւորին դէմ», «Ապտիւլ Համիտ եւ Շերլոք Հոլմս», «Միքէի սիրարկածը», «Թաղականին կնիկը», «Միջնորդ Տէր պապան», «Մարտիկ աղա», «Ազգային բարերարը», «Մատնիչը», «Ընտանիք, պատիւ եւ բարոյական», «Մանկութեան յիշատակներ», «Համբարձում աղա», «Զարշըլը Արթին աղա», «Ջաւալլըն», եւայլն:

Տողանցող այս անուններուն, ինչպէս առհասարակ ամբողջական իր գործին մէջ, կը մատնանշուին հաւաքական մեր թերացումները, ընկերային ապականութիւններ, խարանելի չահախնդրութիւններ, «պահպանողական»ի անունին տակ՝ թաքուն փառութիւններ եւ նկատումներ, կեղծ «յեղափոխական»ութիւններ, ընտանեկան խոցեր, մեծատուններ, «աղա»-ներ, գոյնզգոյն փրկիչներ:

Արտասովոր երեւակայութիւն, պատմելու շնորհ, տիպարներ ստեղծելու տաղանդ եւ լեզուական ճկունութիւն՝ յատկանշական գիծերն են իր վաստակին: Շատ է արտադրած, հետեւաբար ճապաղած է երբեմն: — Կը մնայ, սակայն, անկասկած, հայ գրականութեան ամէնէն յիշատակելի դէմքերէն մին ու երգիծանքի վարպետներէն մէկը:

Մ. Թ.

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆՍ ԵՂԱՆԱԿԸ

———o———

ԽՄԲ. — Ռուբէն Զարդարեան 1905 Ապրիլ 5ին, Մանիսայէն, հետեւեալ նամակով Ն. Արմէնի պատասխանած է՝ պարզելով իր աշխատութեան եղանակը: Թէոդիկ նամակը հրատարակած է իր տարեգիրքին 1916–1920 միացեալ հատորին մէջ, Զարդարեանի նախատակութենէն ետք, իբրեւ նշխարի:

Ազնիւ եղբայրակից,

Ստացայ ձեր գրութիւնը, որով պատիւ կ'ընէիք իմանալու իմ ալ աշխատութեան եղանակը: Հարկաւ շատ պիտի զարմանաք՝ երբ առաջին անգամէն իսկ ըսեմ ձեզ թէ գրասեղանի առջեւ չէ՛ որ կը սիրեմ աշխատիլ, երբե՛ք, այլ միշտ բազմոցի մը վրայ նստած, երբեմն զոյգ ցցած ծունկերուս, երբեմն ալ կամ ձախ, կամ աջ ծունկիս վրայ փոխն ի փոխ՝ երբ կը յոգնին: Գրելու պահուս՝ բոլոր մկաններս կը կծկուին. որքան կարելի է՝ ինք իր վրաս ամփոփուիլ, փոքրանալ կ'ուզեմ. կը սեղմուիմ, երթալով պինդ կը կռթնիմ ետեւի բարձիս, որ աւեն պէտք չէ՛ որ շուրջս որեւէ ձանձրացուցիչ, սրտնեղիչ կամ անհանգստացնող պարագայ մը գտնուի: Բոլոր զգայարանքներս սարօրինակ կերպով զգայուն կը դառնան ու կ'ամփոփուին գործունէութեան մէկ վառարանի մը վրայ, այլեւս կը զատուին արտաքին աշխարհէն: Ջղային, դիւրագրգիռ ու սրտնեղ կ'ըլլամ. աչքիս պէտք չէ որ հանդիպի անզորդ առարկայ մը, նոյնիսկ թուղթի ոչինչ կտոր մը, նոյնիսկ անուշադրութեամբ գետինն ինկած սիկառի փոշիի պտղունց մը, վերջապէս եւ ո՛չ մէկ հասարակ ոչնչութիւն: Եթէ ոչ, կը ստիպուիմ գրութիւնս կիսաւարտ թողուլ եւ աչքիս առջեւէն անհետացնել գիս նեղող առարկան: Իրաւ է թէ սովորաբար ծխամոլ մը չեմ, սակայն աշխատութեան պահուն ընդմիջաբար միշտ պէտքը կը զգամ սիկառի եւ սուրճի:

Ընդհանրապէս գիշերը կը սիրեմ աշխատիլ. ու դիտած եմ որ, մանաւանդ աշնան եղանակը, անբաղդատելի կերպով հրապուրիչ եւ հաճելի է: Գրելիք թուղթիս տեսակն ու չափն ալ իր շատ նշանակելի ներգործութիւնն ունի՝ աշխատելու տրամադրութեանս եւ ախորժակիս վրայ. հաճոյքով կը փնտռեմ առանց գիծի, քիչ մը հաստ հոն մնացած եւ ճկունութիւնն ու փայլը կորսնցուցած թուղթը՝ որ հազիւ երկու երեք ձեռքի ծաւալն ունենայ. մտածումներս այսպէս կածեւ աւելի դիւրութեամբ կը հոսին, քան փայլուն, գծաւոր ու նոր թուղթի մը վրայ:

Նորավէպի, քերթուածի, հէքեաթի, արձակ կամ ոտանաւոր որեւէ գրութեան՝ չափուած ձեւուած, դասաւորութեան ենթարկուած ո՛չ մէկ յատակագիծ, ո՛չ մէկ ուրուագիծ կը պատրաստեմ կանխաւ թուղթի վրայ: Գրելիքիս ընդհանուր ուրուագիծը միշտ մտքիս մէջ է, որ ծփուն կը մնայ: Միտքս է, որ յղացումս կը կերպարանաւորէ, դասաւորութեան ընդհանուր գիծերու կը բաժնէ նախ, մինչեւ որ աշխատութեան պահուն կարենամ գրի առնել: Տպաւորութիւններս անկարելի է որ իրենց իսկութեամբ կարենամ անմիջապէս արտայայտել. կարեւոր է որ ժամանակ անցնի. ժամանակը կը զտէ, կը մաքրէ եւ աւելի յստակ կը դարձնէ կարծես զանոնք:

Իւրաքանչիւր նախադասութիւն եւ նախադասութեան իւրաքանչիւր բառն իսկ գրեթէ մասնաւոր հակակշռի մը կ'ենթարկեմ գրելու ատենս. ինծի այնպէս կուգայ թէ բառերն իրենց երաժշտութեամբ եւ ձայնով, մինչեւ անգամ նախադասութիւնները, պարբերութիւններն իրենց չափով, կազմութեամբ, իրենց կէտադրութեամբ՝ անտեսանելի, բայց իմանալի յարաբերութիւն մը ունին արտայայտուելիք գաղափարին հետ, ուստի խստապահանջ սրբագրութեան մը կ'ենթարկեմ նախադասութիւններս, պարբերութիւններս, բառերս, որոնք կը ջնջեմ, կը գրեմ, դա՛րձեալ կը ջնջեմ, դա՛րձեալ ուրիշ մը կը գրեմ, մինչեւ որ իմ գեղեցկագիտական ըմբռնումներուս ու ճաշակիս ուժը ցոլացած գտնեմ անոնց մէջ. ու տակաւին նախարտակիս ընդօրինակութեան ատենն ալ միշտ ընելիք փոփոխութիւններ կը գտնեմ:

Հետեւաբար երբեք աճապարանքով չեմ արտադրեր. եւ արդէն մինչեւ որ ճշմարիտ ներշնչման մը տակ չգտնուիմ՝ բնաւ չեմ կրնար գրելու համար միայն աշխատիլ: Ըսեմ թէ նաեւ գրելիքներուս նախարտակը միշտ կը սիրեմ մատիտով գրել ու ետքը մելանով ընդօրինակել:

Ձերդ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Քէնը — 1927:

Հատուած մը:

Գիւղին առաջակալներէն Ներսէս աղան խնջոյք մը կուտար Ջերմային քարայրներուն առջեւ գիւղին աղաներուն:

Հրաւիրեալները թուղթի օղին խմեցին, մեղրով սերերը կերան: Ճաշկերոյթը յաջորդեց չամփուրի խորովածները եկան, անոնց ետեւէն փորերնին ձաւարով լեցուած երկու գառները եկան, ամէնէն վերջը խմորեղէնները, պիշիները իւղի մէջ եփուած, մեղրի մէջ թաթխուած. իւրաքանչիւրին երկերկու հատ տրուեցան:

Վարդանն ալ աղաներուն անասուններուն քով նստեցուցին որ չհեռանան, չելլեն փնտռեն: Վարդանին ո՛չ կանչող, ո՛չ ալ պնակ մը սերէն, մեղրէն, խորովածներէն, գառներու միսէն կամ գոնէ կէս պիշի մը տուող մը եղաւ: Վարդան տանուեցաւ: «Ինծի պէս անխելքը ու եկաւ ու ձեր անասուններուն հսկեց» մըռփռաց հայհոյեց, երդում ըրաւ նոյնիսկ կանչելու ըլլան, չերթալ ու չուտել:

Գէորգ աղա՝ իր պիշիէն մասի մը չափ կտրեց, Վարդանին երկարեց: Վարդան մերժեց, չառաւ: Աւետիս աղան «եղով մեղրով պիշին մարդ չուտէ՞ր», «Չէ, չեմ առներ Աւետիս աղա» ըսաւ:

Աղաները իրենց անասունները հեծան, կամուրջին աղբիւրը գացին սուրճերը հոն խմելու: Ծառայողներն ալ քալեցին, Վարդանին ալ ըսին որ ինք ալ փորը կշտացնէ. հաւաքէ ամէնքը գիւղ տանի:

Վարդան չկերաւ, երդումով էր: Ադէն միայն բիլաւ ու հաց կար: Երկու փոցներու մէջ լեցուց հացերը, բիլաւը, չոր ոսկորներն ալ միասին, որոնք նետուելիք էին, գիւղը Հաճի Ներսէս աղային տունը տարաւ:

Հետեւեալ առտուն ժամէն կ'ելլէին աղաները իրեն հանդիպեցան:

— Տօ Վարդան մենէ առա՞ջ գիւղ եկար, հարցուց Հաճի Ներսէս աղան:

— Այո, պատասխանեց գետին նայելով:

— Փորդ կշտացուցի՞ր:

— Ոչ, չկերայ:

— Տօ, բիլաւը, ու ոսկորները անգամ մեր տունն ես բերէր, ձեռը տանէիր, տղաքդ երկու, երեք կ'ուտէին:

— Զօտրի, ըսաւ:

— Տօ անանկ մը կը խօսիս քթիդ առջեւէն որ գիտես քի սրդողեր ես, երթալով աղէկ մը քիպար դարձար:

— Քիպար կը դառնամ, սերը, մեղրը, գառները պիշիները դուք ուտէք, ինծի ալ չոր ոսկորները: բիլաւը ձգէք... ես մարդ չե՞մ: Անօթի կը մնամ չեմ ուտեր:

— Ի՞նչ կ'ըսես դուն քեզի, աղէկ մը չեմ լսեր:

— Հէչ, ես ինծի կը խօսիմ, ըսաւ Վարդան ու քալեց:

Էյուպ Ազան, 1954

Հատուած մը:

Տարի մը, ճիշդ այս ամսուն, Նոյեմբերին, Էրզրումէն կը դառնայի, Ջորեպանս Քեմախցի էր, գիւղերէն Քորեբրէն էր: Խոշոր ոտքերով խոշոր մատներով մարդ մը, Ահմէտ էֆէնտի կ'ըսէին, եւ առջեւէն կը քալէր, ես ալ իրեն կը հետեւէի:

Հինգերորդ իրիկունը իր գիւղը, իր տունը հասանք: Թաւ գորգերով տաշ կուած, ճակատը օճախ մը կը վառէր, տաք սենեակ մը գիս առաջնորդեցին: Յայտնի էր որ ունեւոր էին:

Ճաշը աւարտեցինք, աթոռակը սինին վերցուցին եւ քաշուեցայ, դուռը բացուեցաւ, ոսկեփայլ փուլերով փայլփլուն քօղով գոցուած երիտասարդ կին մը քովս եկաւ:

— Ես քեզ ճանչցայ, դուն ալ ճանչցա՞ր, ես ո՞վ եմ, ըսաւ:

— Ոչ, ըսի:

— Էմինէն չե՞մ, վարի Արմտանէն Ենիչէրանց տունէն:

Խաճճէին աղջիկը, հայրը Եմէն գնաց, հոն մեռաւ, գիւղին ծայրի տունէն: Առջեւ այգի մը ունէին, Բարամենց այգին, կիցը, ամէնէն անուշ նուռերը, ամէնէն հոտաւէտ շամամները անոնց այգին կ'ըլլան, որովհետեւ հանդին ամէնէն տաք տեղերն են, եռանները, աւազները կ'եփին: Փոշի ցանոտ, գեղին մազերով Էմինէն: Մայրը Խաճճէն, օրը քանի՞ անգամ գետեղերքը կուգար կը պոռար. «Ղըզ Էմինէ... կինէ նէրտըըն, ղայիբըլերէ ղարըշմըշըըն...»: Էմինէն ու՞ր կ'ըլլար, Եւպակենց, Խանդակենց, Մկրչենց եղիները, անոնց աղջիկներուն քով:

— Այ... բացագանչեցի, Էմինէ, դո՞ւն ես, աս տո՞ւնը հարս եկեր ես:

Տունը, մայրը, գեղը հարցուց: Աղէկ են ըսի:

Գալենց հարսիկս, Օղըրդապաճըըլըա հարցուց: Մայրս ու կինս:

— Աղէկ են, ըսի: Ի՞նչ երեսներդ գոցեր ես: Կոստրկացուց կնիկնե՞րն ես, ըսի:

— Հոս մեր գիւղերը չեն, ըսաւ հայերէն, քովդ որ եկայ, մարդս գեղըս պիտի հարցնեմ ըսի: Չէնէ կը թողնէ՞ն: Կրնայի՞ երեսս բանալ ու հետդ խօսիլ:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(5 – Շար.)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

—o—

(Գ. եւ վերջին մաս)

Այս եւ այլ հարցերու քննութեան կարգին Մ. Գալշոյեան կարեւոր կէտ մըն ալ մատնանշած է քաղաքապետին: Այն է, թէ «որքանո՞վ էք բնական գտնում բարձրագոյն եւ միջնակարգ հաստատութիւնների այսպիսի կուտակումը մայրաքաղաքում: Ինչո՞վ է հիմնաւորւում, արդարացւում... ասենք՝ անասնաբուծական – անասնաբուժական ինստիտուտի գոյութիւնը անպայման Երեւանում»:

Քաղաքապետը հարցումը շատ տեղին գտած է: Արդարեւ, ոչ միայն կարգ մը ուսումնական հաստատութիւններ, այլեւ շարք մը գործատուներ, արդիւնաբերական կեդրոններ, գիտահետազօտական հիմնարկութիւններ «իրօք, իրենց տեղում չեն»: Այնուհետեւ քաղաքապետը ճշդած է, թէ պատկան մարմինները այս հարցով զբաղած են եւ արդէն իսկ այդ ուղղութեամբ դրական քայլեր առնուած են: Օրինակ, Ակադեմիայի հիմնարկութիւններէն մէկը տեղափոխուած է Լենինական, մէկ ուրիշը՝ Ղափան, շինարարական ձեռնարկութիւն մը՝ Մասիս, եւայլն: «Այնպէս, որ մայրաքաղաքի հետ քիչ առնչութիւն ունեցող ուսումնական հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները աստիճանաբար պէտք է տեղադրուեն իրենց ճիշդ տեղերում»:

Մ. Գալշոյեան ապա խօսած է տեղափոխութեան հետ կապ ունեցող խնդրի մը մասին ալ՝ «Երեւանի ուսումնական հաստատութիւններն աւարտածներից շատերը մեծ դժուարութեամբ են ոտքները մայրաքաղաքից դուրս դնում»: Օրինակ բերած է Վ. Բրուսով դպրոցի շրջանաւարտներու պարագան: «Գարուն» ամսագիրը 1972ին քննութիւն մը կատարելով պարզած է, թէ «Բրուսովի անուան Ռուսաց եւ օտար լեզուների ինստիտուտն աւարտած շրջանաւարտներ»ուն գերակշռող մասը չէ ուզած աշխատիլ «շրջաններում, նաեւ Հանրապետութեան այլ քաղաքներում, բացի Երեւանից. աշխատանքի նշանակուածների գերակշռող մասը նոյնիսկ աշխատավայրերը չէր ներկայացել, իսկ շատերը մէկ-երկու շաբաթ (նոյնիսկ՝ մէկ օր) «աշխատելուց» յետոյ վերադարձել էին մայրաքաղաք գործ որոնելու, թէկուզ՝ մեքենագրուհի, թէկուզ՝ քարտուղարուհի»:

Գրագէտին կարծիքով ժամանակը եկած է քննութիւն կատարելու, թէ առեւտուրի ճիւղերուն մէջ «ովքե՞ր են աշխատում, ի՞նչ կրթութեան ու մասնագիտութիւնների տէր մարդիկ, որքա՞ն տղամարդ, որքա՞ն կին: Փիլիսոփայի, պատմաբանի, բանասէրի, մանկավարժի, գիւղատնտեսի, բոլոր մասնագիտութիւնների գծով դիպլոմաւոր տղամարդիկ՝ երիտասարդ, առողջ, որոնք կանացի ներքնազգեստներ են վաճառում, կաթ ու մածուն, շաքար ու շոկոլադ են կշռում, միրգ ու բանջարեղէն»: Գրագէտին համոզումով անոնք առեւտուրի ճիւղը ընտրած են, որպէսզի «տէր դառնան անաշխատ եկամուտի»:

Քաղաքապետը նկատել տուած է, թէ Քաղաքային Խորհուրդը վերջերս նիստ մը գումարելով հաստատած է այս իրողութիւնը: Ժողովը միաձայնութեամբ որոշած է «առեւտրի եւ հասարակական սննդի բնագաւառում կատարել կադրերի խիստ փոփոխութիւն, զտում»: Ընդհանրապէս կիներ պէտք է աշխատին այս ճիւղերուն մէջ:

Խօսակցութեան ընթացքին Մ. Գալշոյեան հարցուցած է, թէ ի՞նչպէս բացատրել այն իրողութիւնը, որ քննութեան մը ընթացքին տեսնուած է, թէ «Երեւանի հասարակական սննդի սիստեմում աշխատող նիւթական պատասխանատու ընկերներից մօտաւորապէս հարիւրը նախկինում դատուած են եղել քրէական տարբեր յանցագործութիւնների համար»:

Պարզ է, պատասխանած է Գ. Հայրաթեան, «օգնութեան է հասել ամենազօր միջամտութիւնը, իր բազում ձեւերով ու երանգներով»:

Քաղաքացիները պարտաւորութիւններ ալ ունին, Երեւանցիները քաղաքացիական գիտակցութեան ի՞նչ ըմբռնում ունին, հարցուցած է գրագէտը: «Կարելի է մի շարք օրինակներ բերել, պատասխանած է քաղաքապետը, մեր հասարակութեան ներկայացուցիչների, առանձին քաղաքացիների անձնազոհ վերաբերմունքի մասին, որոնք յանուն հասարակական կարգի ամրապնդման, օրինախախտումների դէմ մղուող պայքարում վտանգի ենթարկելով իրենց կեանքը, վնասազերծել են բազմաթիւ վտանգաւոր յանցագործների: Քիչ չեն դէպքերը, երբ քաղաքացիները օգնում են միլիցիայի ներկայացուցիչներին սանձելու կապը կտրած խուլիգանների եւ այլ յանցագործների: Սակայն, ցաւով պէտք է ասեմ, որ աւելի յաճախ հանդիպում ենք մեր համաքաղաքացիների այնպիսի անտարբերութեան, որը բացառապէս աններելի է»: Քաղաքապետը վրդովում յայտնած է, թէ երբեմն նոյնիսկ մարդիկ յանցաւորները կը պաշտպանեն եւ ոստիկանին դէմ կ'ելլեն: Այս կապակցութեամբ օրինակ մըն ալ բերած է: «Նախկինում ծանր յանցագործութիւնների համար վեց անգամ դատապարտուած, դատարանի կողմից առաւել վտանգաւոր ճանաչուած «ճարպիկ ապարանցի» մականունով յանցագործը Երեւանում, օրը ցերեկով, Օրջոնիկիձէի պողոտայում, ահա, հանդիպում է միլիցիայի պատասխանատու աշխատող Կարապետեանին: Ատրճանակը պահելով յանցագործի վրայ, նա պահանջում է յանձնուել եւ նստել աւտոմեքենայ: Յանցագործը իր հերթին ատրճանակը ուղղում է դէպի միլիցիայի կապիտանը, բարձրաձայն յայտարարելով, «Եթէ կարող էք՝ ձերբակալէք»: Նրանց շրջապատել են տասնեակ քաղաքացիներ, որոնց մեծ մասը լուռ նայում է թէ բանը ինչով կը վերջանայ, իսկ մի քանիսը նոյնիսկ գոռում են, բողոքում. «Ի՞նչ էք ուզում այդ խեղճից, ի՞նչ արել է նա»: Երբ կապիտանը փորձում է աւելի մօտենալ հետախուզուողին, երկու կանայք աղմուկով նետւում են դէպի յանցագործը, «կրծքով» պաշտպանում նրան: Այս պայմաններում զէնք կիրառելը անմտութիւն էր: Եւ հէնց քաղաքացիների օգնութեամբ յանցագործին յաջողւում է փախուստի դիմել (*):

Քաղաքապետն ու գրագէտը քանի մը այլ երեւոյթներու մասին ալ անդրադարձած են: Այսպէս քաղաքապետը դժգոհած է, որ «մեր քաղաքի լայն պողոտաներում եւ փողոցներում, բարձրաբերձ տների կողքին այսօր ծուարել են ամէն տեսակի արտադրամասեր, փոքրիկ խանութներ ու գինետներ, սպեկուլյացիայի անկիւններ» եւայլն:

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի. — Ասիկա անշուշտ, Երեւանի յատուկ երեւոյթ մը չէ եւ ամէն կողմ նոյն մտայնութիւնը կը տիրէ ներկայիս, երբեմն իրաւացի, երբեմն անիրաւ կերպով:

ԱՌԱՍՊԵԼ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

—o—

Աւստրալիոյ Փերթ քաղաքի գիտական շրջանակները կը գտնուին տարօրինակ դէպքերու առջեւ, որոնք բնիկներու առասպելները կը վերածեն իրականութեան: Զորս տարի առաջ, պետական անդապահ Փիթըր Մուիր, Լէոնարա կոչուած շրջանին մօտերը կոյս հողին վրայ նշմարած է ոտքերու հետքեր: Այդ հետքերը ունէին 75 սմ. երկայն 22 սմ. լայնք եւ օժտուած էին երեք ոտնամատներէ, երկար ու սուր եղունգներով: Փիթըր Մուիրի գնահատանքներուն համաձայն, այդ ոտքին տէրը 2,50 մեթր հասակով երկոտանի մըն էր: Մուիր եւ իր կինը, որ բնիկ Աւստրալիացի են, հետեւած են ոտքի հետքերուն եւ հինգ քիլոմեթր ճամբայ կտրելէ ետք, հասած են կանաչ դաշտի մը եզերքը: Տիկին Մուիր այնքան ազդուած էր, որ կ'ուզէր անպայման տեսնել այդ արտասովոր արարածը:

Իր կեանքին մէջ Փիթըր Մուիր այսպիսի հետքերու չէր հանդիպած: Կար տարօրինակ երեւոյթ մըն ալ: Հետքերը կը սկսէին յանկարծ զառիթափի մը վրայ, ուր հողը բաւական կակուղ էր: «Կարծէք այդ արարածը ուղղակի իջած էր երկինքէն եւ ոտք կոխած էր այդ կէտին վրայ», յայտնած է Մուիր: Այդ օրերուն, շրջանի բնակիչները երկինքին մէջ նշմարած էին Թռչող սկաւառակները:

Յետագային, Մուիր սկսած է հետաքրքրուիլ բնիկներու առասպելներով, եւ հետքերու լուսանկարները ցոյց տուած է ցեղախումբի մը իմաստուններուն: Իմաստունները չեն զարմացած եւ ըսած են որ այս հետքերու մասին իրենք շատ բաներ գիտէին եւ թէ այդ արարածները, որոշ դարաշրջաններուն, կ'իջնէին հողին վրայ հանգչելու համար: Մօտակայ քարայրներէն մէկուն մէջ գտնուած են վիմանկարներ, որոնք կը ներկայացնէին ոչմարդկային տարաշխարհիկ էակներ:

Բնիկներու դիցաբանութեան համաձայն, այդ արարածները կազմուած էին քարէ: Աւստրալիոյ ցեղախումբերը քար կը կոչեն այն բոլոր նիւթերը, որոնք հաստատուն են, բացի փայտէն: Ուստի իրենց քար կոչածը կը նշանակէ նաեւ մետաղ: Հաւանական է որ Թռչող սկաւառակներէն իջնողները կը կրէին մետաղէ հագուստներ, զորս բնիկները կը շփոթէին հասարակ քարին հետ:

Ուստի այն զբօսաշրջիկները որոնք կը փափաքին այցելել այդ շրջանները, կը ստանան խիստ ազդարարութիւն, որպէսզի զգուշանան հոն ապրող տարաշխարհիկ արարածէ մը, որուն հասակը 2,50 մեթր է եւ կը կրէ մետաղէ հագուստ մը՝ պաշտպանուելու համար անջրպետային վտանգաւոր ճառագայթներէ:

Բնիկները կ'անգիտանան անոր բնակութեան վայրը: Միայն գիտեն թէ երբ վերջանայ անոր հանգիստի շրջանը, Թռչող սկաւառակ մը պիտի յայտնուի եւ զինք փոխադրէ դէպի ուրիշ մոլորակ մը:

«Ա. Օ.»

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

— Ինչո՞ւ երբ կինդ կ'երգէ պատշգամ կը վազես:

— Որպէսզի դրացիները չկարծեն, թէ կինս կը ծեծեմ...

×

— Խնդրեմ գրադարանի գիրքերէդ մէկը փոխ տաս ինծի: Կարդալէ ետք կը վերադարձնեմ:

— Անկարելի է:

— Ի՞նչ է, կը մերժե՞ս լաւագոյն ընկերոջդ:

— Ի՞նչ կայ որ: Չե՞ս գիտեր, թէ գրադարանս կազմած են քեզի նման լաւ ընկերներէ փոխ առած եւ ետ չվերադարձուցած գիրքերով...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ. — ՍՈՒՐԲ ՄԸ

Երբ իշխանուհի Սոնիա Քարամաէնի Բերա Փալասի յարկաբաժնին մէջ, առաջին անգամ կ. Պոլսոյ ցարական կազմակերպութիւնը նիստ ունեցաւ, կոմս Օսթրովսքին իր բարեկամներուն հաղորդած էր Ռուսիայէն ստացուած զանազան լուրեր:

Կոմսը անոնց յանձնարարած էր ընդունիլ Նիքոլա Բ.ի վերապրումին տեսութիւնը եւ թելադրած էր զայն տարածել իրենց բոլոր միջոցներով: Ասկէ զատ հաստատական պատասխան տուած էր իշխանուհիին այն հարցումին թէ, արդեօք Քոմիթէն ընտրա՞ծ էր Նիքոլա Բ.ի անունով գործող անձը: Սակայն երբ իշխանուհին ուզեց տեղեկանալ այդ անձին ծագումին մասին եւ գիտնալ թէ ո՞ւր կը բնակէր եւ ե՞րբ պիտի յայտնուէր, կոմսը պատասխանած էր.

— Ասոնք դեռ գաղտնի պէտք է մնան:

Անկէ ի վեր, ոչ իշխանուհին, ոչ ալ կազմակերպութեան ուէէ անդամ չէր համարձակած այս մասին հարցնել կոմսին: Եւ սակայն, բոլորն ալ բուռն հետաքրքրութեամբ լեցուած են, ու կը սպասեն որ վերջապէս կոմսը յայտնէ այդ գաղտնիքը:

Այդ վայրկեանը մօտալուտ է, քանի որ գերագոյն մարմինը որոշում տուած է փութացնել եւ կազմակերպել այն դիւցազնական գործողութիւնը, որ պիտի վերականգնէ Սուրբ Ռուսիան:

Ո՞ւր կը գտնուի կեղծ ցարը: Կոմսը ո՞ւր պահած է զայն, քանի որ ալ յայտնի է թէ, անիկա պիտի հետեւի բանակին բացած ճամբուն: Անիկա կամ Պոլիս կամ շրջակայքը կը գտնուի:

Արդարեւ, դաւադիրները հակառակ իրենց երեւութական գաղտնապահութեան, կը փորձեն գիտնալ այս գաղտնիքը: Սթամպուլի, Բերայի եւ ամբողջ Վոսփորի երկայնքը փնտռտուքներ կատարեցին, սակայն ապարդիւն: Միակ ստուգութիւնը սա է որ, կոմսը տեսակցութիւններ կ'ունենայ ապագայ կայսեր հետ:

Եւ իրողութիւն է:

Շաբաթը անգամ մը, ինչպէս այս առաւօտ, կոմսը նաւակով կը կտրէ Վոսփորը եւ կ'անցնի Սկիւտար, ինչպէս զբօսաշրջիկ մը որ կ'ուզէ պտըտիլ այս բազմութեամբ խճողուած քաղաքին մէջ: Սակայն հոն չի կենար, կը մտնէ քովընտի թաղեր եւ ընդարձակ խանի մը բակը կը մտնէ ուր ամրակազմ ինքնաշարժ մը իրեն կը սպասէ:

Կոմսը կը ձայնէ.

— Ահմէտ, Ահմէտ:

Սրճագոյն հագուստներով երիտասարդ մը, ֆէսը գլխուն, կ'երեւի, կը բարեւէ, աճապարանքով վար կ'իջնէ եւ արդէն ինքնաշարժը, ուր կոմսը նստած է, խանէն դուրս կ'ելլէ, կ'անցնի նեղ փողոցներէ, ու կը վխտան գոյնզգոյն հագուստներով մանուկներ, շրջուն վաճառորդներ, գոմէշի սայլեր, ածխաբարձ ուղտեր եւ մանրուկ էշեր որոնց վրայ հեծած են փաթթոցաւոր գիւղացի մարդեր:

Բայց ահա ճամբան, երկար ու ճերմակ քարուղին, որ կ'անցնի դաշտերուն մէջէն: Ինքնաշարժը կ'արշաւէ: Կ'անցնի Գարթալէն եւ քանի մը քիլոմեթր անդին, կը կենայ խոշոր պատի մը առջեւ, որուն վրայէն հիանալի չինարներ մեղմօրէն կ'օրօրեն իրենց դողդոջուն գագաթները, ուր ագռաւներու երամ մը թառած է:

Պատին մէջտեղ դուռ մը կ'երեւի:

Կոմսը ունակը կը վերցնէ եւ քանի մը անգամ կը զարնէ: Քիչ վերջ, կարճ բաճկոն մը եւ լայն տարատ հագած փաթթոցաւոր հովահարի ձեւով գեղեցիկ մօրուքով ու կապոյտ աչքերով ծերուկ մը դուռը կը բանայ: Տանը պահապանն է:

Պահապանը կը ժպտի, ձեռքը կուրծքին կը տանի, յետոյ շրթունքներուն եւ ճակտին ու կոմսը ներս կը հրաւիրէ:

Այցելուին առջեւէն արագօրէն կը քալէ, թարմ, ստուերոտ եւ թանձրախիտ պարտէզի մը նեղ արահետներէն: Յայտնի է որ երկար ատենէ ի վեր ոչ ոք խնամք տարած է այդ պարտէզին, ուր եղրեւանիներ, նռնենիներ, յասմիկներ եւ այծտերեւներ անարգել բուսած են:

Արահետի մը դարձուածքէն կ'երեւի պատշգամաւոր փայտաշէն խոշոր տուն մը, որուն տանիքը հին կղմինտրներով է ծածկուած եւ պատուհանները խաչաձեւ փայտէ փեղկեր ունին: Ճենողկուզակի ծառ մը իր նուրբ բազուկներովը կը փաթթուի պատշգամին դերաններուն:

Տան ետեւը կը պսպղայ Մարմարա ծովը, որուն վրայ ճերմակ առագաստանաւեր ու նաւակներ կը սահին: Տանիքին շուրջ ամարներու վտառ մը ճչալով կը խայտայ: Իրենց ելեւէջ թռիչքէն յայտնի է որ անոնք ալիքներէն կ'ուղղուին դէպի այդ հին տունը, ուր մէկը իրենց հացի փշրանքներ կամ ձուկեր կը նետէ. յետոյ կրկին ծով կ'իջնեն:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

Այրի Տիկին Անտրէ Ֆէյտի, Տէր եւ Տիկին Ֆրետերիք Ֆէյտի, Օր. Մարի-Լուիզ Ֆէյտի, Պ. Ժաք Ֆէյտի,՝ այրի Տիկին Ժոզէֆ Մաթթեռն ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր եւ քեռորդիին

ԱՆՏՐԷ ՖԷՅՏԻԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 7ին, 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Հոկտ. 10) առաւօտեան ժամը 9ին Սէն-Մորիս տը Պէքոն եկեղեցին, 216 Ռիւ Արմաճ-Սիլվէսթր, Պէճոն լէ Պրիւյէռ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Տէօնքէրքի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ֆրետերիք Ֆէյտիի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի, Հոկտ. 13, առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ (3, Ռիւ տիւ Փերշ, Մեթրօ Սէն-Սեպասթիէն - Ֆրուասար)

ԿԱՐԳԻՍ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Պատարագը կը սկսի ժամը 11ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը՝ եկեղեցւոյս բարերար տարաբախտ

ՕՆՆԻԿ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի Հոկտ. 13, Յակոբ Եպսկ. Վարդանեանի նախագահութեամբ, որ պիտի անդրադառնայ իր քարոզով հանգուցեալի ազգային կեանքի գործունէութեան:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Հոկտ. 12, Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն Մերոց: Տօն ազգային եւ եկեղեցական ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Հեղինէ Փափազեան կը փնտռէ իր քոյրինը՝ Վարդենի Սամուրեանը, ամուսինին անունը Յակոբ, որոնք երկար տարիներէ ի վեր Մարսէյլ կը բնակին կը կարծուի:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին.—

Mme Heghiné Papazian
c/o Prélature Arménienne de Grèce
10, Rue Kriezi
Athènes - 113 — GRECE

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մորիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ:

GRANDE MATINÉE DANSANTE

organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Dimanche 13 Octobre 1974 à 16 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE PARADOXE

BUFFET

Զեղչեալ մուտք Նոր Սերնդականներուն համար

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան ներքեւ եղող հայերէնի դասընթացքները արդէն վերսկսած են՝ Չորեքշաբթի Սեպտ. 24էն եւ Կիրակի Սեպտ. 28էն ի վեր:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

1. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր՝ ժամը 9.30էն մինչեւ 12: Չորեքշաբթի օրեր եւս կէսօրէ ետք:

2. Ալֆորվիլի մէջ՝ Էթիէն Տոլէի դպրոցը՝ Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

3. Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ, Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31-33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը՝ ժամը 9էն մինչեւ 5:

4. Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

5. Պանեէօ - Քաշանի մէջ՝ քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, 43 Ռիւ Մատամ Քիւրի, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

1. Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լօռ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Շաբաթ (Հոկտ. 12) ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հոկտ. 18 Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին իր կեդրոնատեղիին մէջ՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Կը նախագահէ Վ. ԵՂԻՇԷԵԱՆ

«Ծանօթ եւ անծանօթ Հայեր աշխարհի մէջ» նիւթին շուրջ

Կը խօսի ՅԱԿՈԲ ԳՐԻԳՈՐ

Հաւանական ներկայութեամբ՝ «Լ'Արմէնիէն» վէպի հեղինակ՝ Ժ. Լէփիտխի:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՊԵԼԺԻԱ

Հոկտ. 13ին յետաձգուած է նախատեսուած այս ճամբորդութիւնը, նոյն յայտագրով.—

ՎԻԷԶ

Ֆլամանտերու դեղեցիկ մէկ գիւղը Պրիւսէլի եւ Կանտի մէջտեղ: Գարեջուրի մեծ կեդրոն: Պելժիոյ գարեջուրի կարեւորագոյն տօնը:

ՄԵԿՆՈՒՄ Կիրակի, Հոկտ. 13ին, ժամը 8ին Կառ տիւ Նորի առջեւ, անմիջական մեկնում հիւսիսի կառուղիէն, ճաշ ճամբու ընթացքին:

Մասնակցութիւն 69 ֆ.

Արձանագրութեան վերջին թուական՝ Հոկտեմբեր 10:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը

17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ

Հեռ. 824-63-89

ժամը 14էն 18.30 կամ՝ 324-14-96

ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 2ին, Չորեքշաբթի, ժամը 19էն 21:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Մշակոյթի Տուն ժամը 15էն 19:

COURS DE LANGUE ARMENIENNE AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 2 Octobre, sous la direction du Prof. G. MEHIAN.
Pour les inscriptions s'adresser :
17, Rue Bleue de 15 à 19 heures.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

LE DISQUE DE

Alice CHAMIRIAN

RECITAL DE MELODIES ARMENIENNES
(33 T. LP 1021)

est en vente chez :

RAPAEL disquaire — 44, La Canebière — 13001 Marseille
VOYAGES WASTEELS (Jacques Chélélékian)
87, La Canebière — 13001 Marseille
MADAME CHAMIRIAN
175, Bd de la Libération — 13001 Marseille (Tél. 62-11-18)

Passez vos vacances en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST **la bohème** UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON T.490.17.79

NEUF-OCCASION-ACCESSOIRES-POSE D'ATTELAGES

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
10
JEUDI
10 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.133 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.133

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅՈՅՍԻ ՆՇՈՅԼՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՆ ՀՈՐԻԶՈՆԷՆ

—o—

Հոկտեմբերեան պատերազմը անգամ մը եւս եկաւ հաստատելու, որ զէնքի ուժով կարելի պիտի չըլլայ վերջ տալ արաբեւիսրայելեան վէճին։

Հակառակ իսրայելեան բանակներու եգիպտական եւ սուրիական կրկնակ ճակատներուն վրայ ձեռք բերած յաջողութեանց, վերջին հաշուով շահողներն եղան Եգիպտոս եւ Սուրիա, որոնք վերագրաւեցին 1967ին եւ 1973ին իրենց կորսնցուցած հողերէն որոշ մասեր։ Սակայն տակաւին Իսրայէլ իր ձեռքին մէջ կը պահէ մեծ տարածութեամբ արաբական հողամասեր, զորս պարպելու համար լայն զիջումներ կը պահանջէ իր հակառակորդներէն։

Երկու կողմերն ալ դժգոհ են պատերազմէն ետք ստեղծուած կացութենէն։

Ռազմական տեսակէտով կացութեան մէջ մեծ փոփոխութիւն առաջ չէ եկած, հակառակ այն փաստին, որ Եգիպտոս ամուր կամրջագլուխ մը հաստատած է Սուէզի արեւելեան ափին վրայ, Սինայի թերակղզիին մէջ։

Քաղաքական գետնի վրայ, կարեւոր յեղաշրջում մը արձանագրեցին արաբական երկիրները, սերտ շփումներ հաստատելով Ուաշինկթընի հետ։ Նախագահ Նիքսըն հանդիսաւոր եւ ջերմագին ընդունելութեան արժանացաւ Գահիրէի մէջ։ Քիսինկէր կկոցի պէս երթեւեկելով արաբական մէկ մայրաքաղաքէն միւսը, ջանաց սիրաշահիլ Իսրայէլի հակառակորդները՝ համոզելու համար զանոնք, որ զէնքով չէ՝ այլ խաղաղ բանակցութեամբ միայն կարելի պիտի ըլլայ լուծել արաբեւիսրայելեան վէճը։

Հակառակ Ժընեւի խորհրդաժողովին, որ ամիսներէ ի վեր տեղքայլ կ'ընէ, կողմերը շատ յոյս չունին խաղաղ միջոցներով արդիւնքի մը հասնելու հեռանկարին վրայ։ Անխուսափելի կը նկատեն նոր պատերազմ մը եւ երկուստեք կը սպառազինուին։

Արդէն դարմանած են վերջին պատերազմին կորուստները եւ իրենց բանակները օժտած թէ՛ քանակով, թէ մանաւանդ որակով արդիական ու կատարելագործուած զէնքերով, — օդանաւ, հրասայլ, թնդանօթ, հրթիռ — եւ ասոնց դէմ կռուող ՍԱՄ խորտակիչներով։

Հոկտեմբերեան պատերազմը ամրապնդեց արաբական միացեալ ճակատը։ Մասնաւորաբար քարիւղ արտադրող երկիրները իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը չխնայեցին Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ։ Քարիւղի զէնքը նաեւ որոշ փոփոխութիւն առաջ բերաւ արեւմտեան Պետութեանց քաղաքականութեան մէջ հանդէպ Արաբներու եւ պաղեստինեան խնդրին։

Եգիպտոսի մէջ նախագահ Անուար ալ-Սատաթ մասամբ մեղմացուց Կամալ Ապտէլ Նասրի հաստատած խիստ վարչաձեւը, մանաւանդ տնտեսական գետնի վրայ։

Ժողովրդավարական սկզբունքներու վերադառնալու ձգտումներ նկատելի են Եգիպտոսի հին թէ նոր քաղքենի դասակարգերուն, բանուորներուն, ուսանողներուն եւ մտաւորականներուն մէջ։ Սատաթի կարեւոր քայլերէն մէկն եղաւ գործադիր իշխանութեան մէկ ստորոգելիէն հրաժարիլ՝ վարչապետի պաշտօնը յանձնելով իր նախարարներէն մէկուն։

Մինչ Եգիպտոս եւ Սուրիա շահով դուրս եկան Հոկտեմբերեան պատերազմէն, կորսնցնողն եղաւ Յորդանանի Հիւսէյն Թագաւորը, որ արդէն ամէնէն աւելի տուժողն էր եղած 1967ի յունիսեան վեցօրեայ պատերազմին։ Այսր-Յորդանանի կորուստով վերածուած էր Անդրյորդանանի, ինչպէս մինչեւ 1948։ Եգիպտոս եւ Սուրիա վերջին անգամ Գահիրէի խորհրդաժողովին մէջ որոշեցին Եասըր Արաֆաթի Պաղեստինի Ազատագրական Ճակատը նկատել իբրեւ բանբեր եւ լիազօր ներկայացուցիչ Պաղեստինի եւ արաբ գաղթականներու։ Մոսկուա նոյնպէս պաշտօնապէս ճանչցաւ Արաֆաթի համգամանքը եւ թոյլ տուաւ որ անիկա յատուկ գրասենեակ ունենայ խորհրդային մայրաքաղաքին մէջ։

Շատ բարդ, եթէ ոչ անլուծելի հարց է Պաղեստինի պարագան։

Մօտալուտ խաղաղութեան համար սնուցուած յոյսի նշոյլները հետզհետէ կը հեռանան հորիզոնէն։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՈՐՏ ԲԱՐԿԱՑԱԾ Է

—o—

ՋՈՒԶԵՐ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱԴՐԻ

ՈՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ...

Մ. Նահանգներու նախագահը կոչ ուղղած է Քոնկրէսին, որպէսզի բեկանէ «սխալ եւ խիստ վնասակար» որոշումը՝ դադրեցնել Թուրքիոյ զինուորական օժանդակութիւնը։ Արդարեւ բաւական երթալ - գալէ ետք Ծերակոյտէն Ներկայացուցչական Ժողով եւ հոնկէ Ծերակոյտ, ուր միշտ բացասական քուէ տրուեցաւ, երկու ժողովները միաձայնաբար այսինքն Քոնկրէսը 69ի դէմ 291 ձայնով որոշեց դադրեցնել Թուրքիոյ եղած օժանդակութիւնը, ցորչափ Նախագահ Ֆորտ չկարենայ ապահովութիւն տալ Խորհրդարանի թէ «կարեւոր յառաջդիմութիւններ» իրագործուած են այն բանակցութիւններուն մէջ, որոնք կը վերաբերին Թրքական զօրքին Կիպրոսէն քաշուելուն։

Ֆորտ այնքան «կատղած է» որ Սպիտակ Տան բանբերը յայտարարած է թէ նախագահը իր վեթօն պիտի դնէ արտասահման եղած բոլոր օժանդակութեանց եթէ Թուրքիոյ տրուելիք զէնքերուն վրայ արգելքը չվերնայ։ Արտաքին նախարարութիւնն ալ, իր կարգին յայտնած է թէ Քիսինկէր ընջած էր Թուրքիա կատարելիք իր ճամբորդութիւնը, ի տես Թուրքիոյ ըլլալիք զինուորական օժանդակութեան անորոշ ելքին։

Ստեղծուած կացութեան գլխաւոր պատճառն այն է որ Թուրքիա «բռնաբարած» է ամերիկեան օրէնքը, յարձակման համար գործածելով ամերիկեան զէնքեր եւ կազմածները, որոնք սահմանուած են ինքնապաշտպանութեան միայն։ Ֆորտ եւ Քիսինկէր շատ դժգոհ են, որ հակառակ Ֆորտի նախապէս ալ ըրած սպառնալիքներուն, Քոնկրէսը անդրդուելի մնացած է։ Ասիկա նախ կը վատթարացնէ թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները ու նաեւ կը տկարացնէ ամերիկեան դիրքը արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ Ֆորտ կ'աւելցնէ որ Թուրքիոյ զէնք չղրկել, չի նշանակեր Յունաստանի կամ յոյն-կիպրացիներուն օգնել։ Հրաշալի՜ ամերիկեան տրամաբանութիւն, որու համար միշտ կարեւորը զէնք ծախել եւ իր շահերը նկատի առնել եղած էմիայն, մինչ դեռ միամիտ ժողովուրդներ կան որոնք արդարութիւն կը սպասեն Ամերիկայէն։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ՝
RUE D'ARMÉNIE

Փրոկրէ տը Լիոնի Հոկտ. 8ի թիւէն կ'իմանանք թէ Լիոնի Ռիւ-տիւ-Փանսիոնան, որ կը գտնուի Ռիւ Վանտոմ եւ Ռիւ Կարիպալտիի միջեւ, ասկէ ետք պիտի կրէ «Ռիւ տ'Արմէնի» անունը։ Թաղապետական Խորհուրդի նիստի ընթացքին է որ հաղորդուած է այս որոշումը։ Ձեկուցաբերը այս առթիւ շեշտած է Ֆրանսայի հայ գաղութին կարեւորութիւնը եւ այն օժանդակութիւնը զոր ան բերած է 1914-1918ի եւ 1940-44ի ազգային ճիգին։ Աւելցուցած է թէ արդէն ուրիշ քաղաքներ մեծարած են հայ ժողովուրդը, անոր անունը տալով հրապարակային ճամբու մը։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՒ « ՖՐԱՆՍ-ՍՈՒԱՌ »

Երեքշաբթի իրիկուան (Հոկտեմբեր 9) Ֆրանս - Սուառը քանի մը տող նուիրած է Ալֆորվիլի հայ գաղութին ուր կ'ըսուի, ի մէջ այլոց.—

«Ալֆորվիլ, (35 հազար բնակիչ), տասի վրայ մէկ բնտանիքը Հայ է։ Քաղաքին երեսփոխան - քաղաքապետը որ ընկերաբանական ուսումնասիրութիւն մը նուիրած է այս գաղութին բացատրեց մեզի.— 1915ին Հայերը կը փախէին Թալաաթ փաշայի բնաջնջման ծրագրէն, որու հետեւանքով արդէն մէկ միլիոն հոգի մեռած էր։ Դէպի Ֆրանսա դարձան եւ այսպէս է որ Մարսէյլ եկան։ Առաջին խումբ մը Ալֆորվիլ հասաւ 1921ին։ Տասը հոգի էին։ 1925ին՝ 207 եւ 1927ին՝ 850։ 1971էն սկսեալ Հայերը բնակչութեան մէկ տասներորդը կը ներկայացնէին»։

Ապա, կը յիշուի նաեւ անոնց կենցաղը, դպրոցը, պարախումբը, կազմակերպութիւնները եւ անշուշտ՝ Ժաք Քէչիչեանը։

Քանի մը տողով

ՔԻՒՐՏԵՐԸ դէշ կացութեան մատնուած են վերջին օրերու կռիւներու հետեւանքով։ Իրաքեան ուժերը կրցած են Զավզակ լերան վրայ Պարզանիի բերդը գրաւել, յայտարարած է Պարզանիի որդան՝ պետական նախարար Օպէյտալլահ Պարզանի Ալ Մոհարէր օրաթերթի թղթակցին։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ Գարամանլիս փոխանցման կառավարութիւն մը կազմեց մինչեւ ընտրութիւնները (Նոյ. 17)։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 4-7)

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

—o—

«Արարատ» իր վերջին մրցումներու ընթացքին բարձր մակարդակի խաղարկութիւն ի յայտ կը բերէ։ Այս տեսակէտէն ուշագրաւ է «Հրազդան» մարզադաշտին վերջին մրցումը՝ «Արարատ»ի եւ Լենինգրադի «Զենիթ»ին միջեւ, որու ընթացքին Հայաստանի մարզիկները չորս կոլ արձանագրեցին, առանց թոյլ տալու, որ իրենց մրցակիցը կէտ մը անգամ արձանագրէ։

Արարատցիներու յարձակումները՝ դաշտին երկու կողմերէն, այնքան զօրաւոր էին եւ նաեւ վտանգաւոր, որ Լենինգրադցիները մեծ դժուարութիւն ունեցան ետ մղելու իրարու յաջորդող գնդակի հարուածները։ Արդարեւ, Լենինգրադցիները չեն կրցած կեցնել դաշտի եզերքէն դէպի բերդ սուրացող Իշտոյեանի եւ Ղազարեանի յարձակումները։ Յայտնի էր, որ Արարատցիք յաջորդական կոլեր պիտի նշանակեն։ Եւ ահա 18րդ վայրկեանին Իշտոյեան խաղի բերելով պաշտպանները, գնդակը կ'ուղղէ բերդին հրապարակը, իսկ Զանազանեան գլխու գեղեցիկ հարուածով մը զայն բերդէն ներս կը մտցնէ։

Խաղին 37րդ վայրկեանին Մարգարով միս-մինակը կը յայտնուի բերդին առջեւ, սակայն պաշտպանները մեծ դժուարութեամբ կը յաջողին փրկել իրենց բերդը։ Այսուհանդերձ առաջին կիսախաղը վերջ գտնելէն երկու վայրկեան առաջ, Զանազանեան 27 մեթրէն գնդակը հարուածելով կոլ մը արձանագրեց։

Երկրորդ կիսախաղին նորէն Իշտոյեան յաճախ մինչեւ բերդ կը հասնի, հակառակ այն իրողութեան, որ երկու մրցակիցներ միշտ կը հսկեն իր վրայ։ Իշտոյեանի հերթական փոխանցումներէն մէկուն՝ Ղազարեան կ'օգտուի եւ գնդակը կ'ուղղէ դէպի բերդ։

Չորրորդ կոլին հեղինակը կը դառնայ կրկին Ղազարեան։ Այս անգամ ալ գնդակը կը ստանայ Անդրէասեանէն։ Խաղին արդիւնքը կրնար աւելի նպաստաւոր ըլլալ Արարատցիներուն, եթէ Մարգարովի, Բոնդարենկոյի եւ Անդրէասեանի քանի մը վրիպումները տեղի չունենային։ Այսուհանդերձ, Արարատցիները շատ լաւ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին՝ մեծ հաճոյք պատճառելով մարզասէրներուն։

Վերջին մրցումներու ընթացքին իրենց արձանագրած յաղթանակներուն շնորհիւ, Արարատցիները հետզհետէ կը բարելաւեն իրենց դիրքը։ Այժմ, 23 մրցումներէ ետք, Արարատ ունի 25 կէտ։ Արարատցիները երրորդ տեղը գրաւելու համար երկու կէտ եւս պէտք է ապահովեն, միւս կողմէ, դեռ մէկ խաղ պակաս ունեցած են։

ՆՈՊԷԼԻ խաղաղութեան մրցանակը շնորհուեցաւ Ճափոնի նախկին վարչապետ՝ Սաթոյի եւ նախկին Արտաքին նախարար՝ Իրլանտացի Սին Մք. Պրայտի։

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ Եւրոպա մէկ ձայնասփիւռի կայանէն որոշ դժգոհութիւններ յայտնեց երէկուան իր ընկերներէն (Արմատական եւ Ընկերվարական), զորս հարկ եղածին չափ «պարկեշտ» չի նկատեր։

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՂՁ ՈԳԻՆ

Այն պահուն՝ երբ Պատրիարքարանի գիւանատան նկուղներուն մէջ կը շարունակէի պրպտել տարիներու աւերիչ հալածանքէն վերապրող դունաթափ ու հիւծած փաստաթուղթերը մեր Իսթանպուլահայ մշակութային կեանքին, զարմանախառն հիացումով տեսայ 1910ի մեր Ազգ. նախակրթարաններուն լիակատար մէկ ցանկը:

Այս ցանկը կը պարունակէ անունները այդ շրջանի մեր 44 վարժարաններուն: Հաւանաբար նոյնքան մըն ալ կամ քիչ մը աւելի պակաս թիւով եկեղեցի գոյութիւն ունեցած պէտք է ըլլայ, տրուած ըլլալով որ առհասարակ ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ մեր կրթական յարկերը ապրած են մեր եկեղեցիներուն հովանիին տակ, իբր զիրար լրացնող տարրեր:

Ու խորհիլ թէ այս թիւէն դուրս կը մնան տակաւին անհատական եւ յարանուանական վարժարանները, որոնք պզտիկ թիւ մը չէ որ կը կազմէին այն շրջանին, ցրուած՝ երբեմնի մայրաքաղաքին հայահոծ թաղերուն մէջ:

Վարժարաններու այս ստուարաթիւը կը նշանակէ թէ այդ օրերուն քաղաքին թաղերուն եւ արուարձաններուն մէջ ուրքան հոծ Հայութիւն մը տարածուած էր, որուն քանակութիւնը թիւ ըլլալով անծանօթ կը մնայ մեզի դժբախտաբար:

Եւ խորհիլ տակաւին թէ՝ այդ տարածուն բնակչութեան իւրաքանչիւր հատուածը ջանացեր է ունենալ իր ուրոյն կրթարանը եւ շատ վստահաբար նաեւ իր ուրոյն աղօթատեղին, համաձայն իր առհաւական ունակութեան:

1908ի Օսմանեան սահմանադրութենէն մինչեւ 1915ի համաշխարհային աղէտը երկարող եօթը տարուան կարճ միջոցը կը կազմէ այն բեղուն շրջանը, երբ առաւելագոյն չափին կը հասնի մեր կրթական եւ իմացական կեանքի խոյանքը, տեսակ մը երկրորդ զարթօնքի շրջան, որուն մէջ կը ծաղկին գրականութիւն եւ գեղարուեստ եւ կրթական խանդավառ եռուզեռ, ապացոյցը տալով մեր ցեղային լուսարաղձ ոգիին:

Առաջին ընդհանուր պատերազմէն ետք վարժարաններու այս ստուարաթիւը կը սկսի նուազիլ գլխաւորաբար արտագաղթի պատճառով հայ բնակչութեան նօսրացումին հետեւանքով:

Այսօր իրենց գոյութիւնը շարունակող մեր նախակրթարաններուն թիւը քսան է, որոնց վրայ աւելցնելով մեր լիսէներուն եւ միջնակարգերուն կապուած 9 նախակրթարանները, կ՚ունենանք ընդամէնը 29 նախակրթարան:

Զարմանալի չէ այլեւս որ ...

Զափազանց չահեկան եւ յուզիչ է սակայն տեսնել թէ 64 տարի առաջ ինչ հեռաւոր եւ նոյնիսկ այսօր մեզի անծանօթ անկիւններու մէջ գոյութիւն ունեցեր են հայ նախակրթարաններ, որոնք գործեր են տարիներով, հայ գիրն ու դպրութիւնը ներարկեր երանելի սերունդներու եւ որոնք այսօր փակեր են իրենց դռները ընդմիշտ, իրենց տոհմաչունչ անունները փոխանցելով պատմութեան:

Ո՞ւր կը գտնուէին եւ ի՞նչ եղան արդեօք լքեալ շէնքերը այդ կրթարաններուն եւ աղօթատեղիներուն, որոնց թիւը կը հասնի 25ի եւ որոնց ցանկը ահաւասիկ.—

Ազգային վարժարան	Գարակիւմրիւկ
Մամիկոնեան վարժարան	Էթմէյտանը
Ներսէսեան վարժարան	Ալթըմէրմէր
Խորէնեան վարժարան	Նառլըգափու
Թադէոսեան վարժարան	Սալմաթօմրուք
Պէզճեան վարժարան	Էյուպ
Ս. Մեսրոպեան վարժարան	Գասըմփաշա
Արշակունեաց վարժարան	Տօլապտէրէ
Ս. Նիկողայոս վարժարան	Պէյքօզ
Պէզճեան վարժարան	Գարթալ
Ս. Առաքելոց վարժարան	Գանտիլլի
Ս. Փրկիչեան վարժարան	Գայըշտըմէ
Մամիկոնեան վարժարան	Ենիգիւղ
Ս. Լուսաւորիչ վարժարան	Գուզկունճուք
ՍՀռիփսիմեանց վարժարան	Պիւյիւքտէրէ
Ս. Մեսրոպեան վարժարան	Սարըեէր
Ս. Թարգմանչաց վարժ.	Գուրուչէշմէ
Ս. Թարգմանչաց վարժ.	Առնաւուտգիւղ
Երից Մանկանց վարժ.	Փօյաճըգիւղ
Ս. Ներսէսեան վարժարան	Գնալը
Հայկանոյշեան վարժարան	Ենիգաբը
Հռիփսիմեանց վարժարան	Օրթագիւղ
Ս. Լուսաւորիչ վարժարան	Ղալաթիա
Նարեկեան վարժարան	Պէյօղլու
Թադէոսեան վարժարան	Բումէլիհիսար

ՎԱՀՐԱՄ ՊՕՒՐՄԱՅԵԱՆ

ՎԱՃԱՌՈՐԴՆ ՈՒ ԳՆՈՐԴԸ

Տնտեսական քաղաքականութեան մէջ, նախապէս երբ կը խօսուէր ազատ շուկայի մասին, սպառողը կը ներկայացուէր իբրեւ թագաւոր, գերիշխան, ուստի, արտադրողներն ու վաճառականները շատ մօտէն կը հետեւէին գնողներու պահանջներուն եւ դարձած էին անոր ենթակայ:

Այսօր սակայն, պայմաններն ու ժամանակները փոխուած են: Սպառումի վրայ հիմնուած տնտեսութեան յառաջդիմութիւնը, քարոզչութեան կատարելութիւնը, միջին դասակարգի օր ըստ օրէ աճը, մեծաքանակ արտադրութիւնը եւ արհեստարանական յառաջդիմութիւնը շրջեցին արտադրող – սպառող յարաբերութիւնները, իշխանութեան գաւազանը տալով արտադրողին, վաճառականին, իսկ սպառողը վերածեցին «գերի»ի:

Քարոզչութիւնը, նորաձեւութիւնը այնքան լայն տեղ գտած են մեր կեանքին մէջ, որ առանց անդրադառնալու կը գնենք ապրանքներ, ինչ որ ուրիշներ անուղղակիօրէն կը պարտադրեն մեզի, նոյնիսկ երբ անոնց պահանջը չունինք: Խմիչքներու, ճաշերու կամ գեղագիտական նիւթերու վարժութիւններ կ՚ընենք, առանց գիտնալու, թէ ի՞նչ տեսակի նիւթերէ պատրաստուած են անոնք եւ թէ ի՞նչ արդիւնք կուտայ անոնց գործածութիւնը: Երբեմն նոյնիսկ կը սպառենք դեղեր, որոնք կը վնասեն առողջութեան:

Եւ աւելին, կը վճարենք, կը գնենք ապրանքներ առանց նոյնիսկ գիտնալու անոնց իսկական արժէքն ու գինը:

Ճիշդ է, որ մեծաքանակ արտադրութիւնները, տեղական թէ միջազգային մակարդակի մրցակցութիւնները, արդի յառաջդիմութիւնը ի շահ սպառողին են, բայց, ճիշդ է նաեւ այն իրողութիւնը, որ արտադրուած ապրանքը կ՚անցնի ձեռքէ ձեռք, շղթայէ մը, որ նուազ թափանցիկ է եւ տրուած արժէքներն ու գիներն ալ՝ շինծու:

Հետեւաբար, նման երեւոյթներու դէմ պայքարելու համար, անհրաժեշտ է օգտագործել նոյնինքն արտադրողներու օգտագործած զէնքերը, այսինքն, արդի քարոզչութիւնը, միջին դասակարգը, արդիականութիւնը, որպէսզի կարենանք պաշտպանել սպառողները:

Սպառումին հակազդելու համար հարկ էր «սպառողականութիւն»ը, այսինքն ընկերային այն շարժումը, որ կը միտի գնորդի կարգ մը իրաւունքներու եւ ուժին հանդէպ ճանաչում եւ յարգանք ստանալ:

20րդ դարու սկիզբը Մ. Նահանգներու մէջ գիներու ընդհանուր յաւելման եւ կարգ մը դեղերու շուրջ ծագած գայթակղութեանց իբրեւ արդիւնք, երեւան եկան սպառողներու առաջին հակազդեցութիւնները:

Անոնք իրենց պահանջներուն մէջ այնքան առաջ գացին, որ դեղերու եւ ուտեստեղէնի մաքրութեան եւ քննութեան շուրջ նոր օրէնքներ հաստատել տուին:

Որոշ շրջանի դադարէ մը ետք, 1930ի տնտեսական տագնապով վերակենդանացաւ այս շարժումը: 1962ին նախագահ Քենըտի սահմանեց սպառողի հիմնական չորս իրաւունքները (ապահովութիւն, տեղեկութիւն, ընտրութիւն, խորհրդակցութիւն), իսկ 1965–66ին Քենըտի եւ սպառողներու փաստաբան նկատուող Նատեր եկան նոր մղում մը տալու շարժման:

Բնականաբար, այս շարժումը ծագում պիտի առնէր Մ. Նահանգներու մէջ, որովհետեւ հոն էր, որ հսկայական արտադրութիւնները տեղի կ՚ունենային եւ հոն էր դարձեալ, որ արտադրողներն ու վաճառականները բազմաթիւ էին:

Պատերազմէն ետք, «սպառողականութիւն»ը հետզհետէ աւելի արժէք ստանալով սկսաւ զարգանալ նաեւ Եւրոպայի մէջ:

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Եւրոպական համայնքի երկիրներու մէջ, ներկայիս, նման շարժում մը գոյութիւն ունի:

Դանիոյ, Գերմանիոյ, Հոլանտայի, Ֆրանսայի մէջ արդէն բաւական լաւ ձեւով կազմակերպուած եւ գործօն են, իսկ Իրլանտա եւ Իտալիա՝ տկար եւ անհաստատ:

Շարժումը ընդհանրապէս կազմակերպուած զանազան ձեւի անկախ կազմակերպութիւններէ, որոնք երբեմն պահելով հանդերձ իրենց անհատականութիւնը, միասնաբար կը գործեն եւ իրարու հետ շատ լաւ յարաբերութիւններ կը մշակեն:

Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ «Աշխատաւոր Սպառողներու Միութիւնը»ը եօթը միլիոն համախոհներ կը հաշուէ. անոր կը յաջորդեն հոլանտական «Քոնսումէնթենպոն» կազմակերպութիւնը իր 400.000 հետեւորդներով եւ պելժիական «Սպառողներու Ընկերակցութիւնը» իր 200.000 համախոհներով:

Այս կազմակերպութիւնները ունին նաեւ իրենց սեփական թերթերն ու պարբերաթերթերը, որոնք կանոնաւորաբար կ՚առաքուին անդամներուն, տեղեակ պահելով զիրենք օրուան սպառողական հարցերուն:

Եւրոպական կարգ մը երկիրներ, ինչպէս Պելժիա, Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա, արդէն իսկ հաստատած են պետական խորհուրդներ կամ յանձնախումբեր, որոնք կ՚աջակցին ու կ՚օժանդակեն սպառողական շարժման նուիրուած կազմակերպութիւններու:

Սպառողականութեան եւրոպական ընդհանուր մակարդակ մը տալու համար, Եւրոպական Համայնքը արդէն իսկ կը ձեռնարկէ կազմելու «Համայնքի Ցանձնաժողով»ը, որուն հետապնդած գլխաւոր չորս նպատակները պիտի ըլլան, գնորդներու պաշտպանութիւնը, օգնութիւնը, տեղեկատուութիւնը եւ ներկայացուցչութիւնը:

Պաշտպանութիւնը կ՚ընդգրկէ ապրանքներու լաւորակ ըլլալու եւ պաշտպանութեան հարցը: Ինչպէս նաեւ գնողներու պահպանութիւնը այն ապրանքներու դէմ, որոնք կասկածելի կը թուին:

Իբրեւ օգնութիւն, Եւրոպական ծրագիրը միտք ունի դիմելու ապահովութեան եւ օժանդակութեան բոլոր այն միջոցներուն, այն պարագային, երբ սպառողը բողոքէ եւ վնասուց հատուցում պահանջէ:

Եւրոպայի սպառողական քաղաքականութեան երրորդ նպատակը տեղեկատուութիւնն է, որ մասնաւորաբար եւ ընդհանրապէս նիւթերու գիտական քննութեան, քարոզչութեան ձեւին եւ ապրանքներու պիտակներու ճշդութեան մարզերը կ՚ընդգրկէ:

Ներկայացուցչութիւնը, որ չորրորդ նպատակն է, երեք երեւոյթները կը ներկայացնէ.— խորհրդակցութիւն, մաս–

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

— Առածդ ո՞վ է, երիկդ ո՞ւր է, հարցուցի:

— Դուրսը նստողը, էյուպ աղան է, ըսաւ խնդալով:

— Դուրսը սուսիկ բուսիկ խելօքիկ նըստող մա՞րդը էյուպ աղան, դնա բանդ, սուտ ես, ըսի:

— Իրաւ կ՚ըսեմ Աստուած վեր վկայ: Մեր գեղերուն տղոցը, աղջիկներուն ամէնօրեայ երգումը, իրենց սուտ չխօսիլը հաստատելու համար:

— Աղջիկ, խենթեցա՞ք դուն ու մարդդ: Տղան Ահմէդ էֆէնտին քու երկու տարիքդ է էյուպ աղան քու երեք տարիքդ է, քու պապուդ տեղն է: Քեզ տալուն, մարդդ թող առնէր:

— Ի՞նչ ընեմ, մօրս բաէ: Ուսերը վերցուց: Անչէ մօրքուրս ըրաւ, ան մարըս համոզեց: Շատ հարուստ է: Ամա անանկ սուսիկ բուսիկ խելօքիկ նստելուն մի նայիր ուժով է, շատ ուժով է:

— Ինչ ալ ըլլայ նէ, ըսի:

— Օրը իրիկուն ըրեր է պիտի ըսես, ես չըսած ան ըսաւ ու խնդաց:

Փշատին ծաղիկը, 1958

Հատուած մը:

Նարոյին ծամերուն մէջ փշատին ծաղիկը երբ տեսաւ, մօրը աչքերը ակնակապիճներէն դուրս ինկան: Կեռոյենց արիւնը գլուխը խուժեց: Երկու ձեռքերուն մատներովը աղջկանը վիզը օղակեց ու պոռաց.

— Շիտակը պիտի ըսես, պիտի խեղդեմ քեզ, սա ծաղիկը ի՞նչ գործ ունի քու ծամերուդ մէջ: Դուն առուին կաւառը դարձնելու գացիր:

— Նշանը քովս եկաւ, Բարիկանց ածուքը գացինք, փշատին ծառին տակը նստանք:

— Յու... քեզի պէս աղջկանը, լկրտած շուն, մայրը թքաւ երեսը, արուն ըլլայիր ու անցնէիր, աշխարհ չբերէի քեզ: Աղջի, իմ ցեղիս մէջ Կեռոյենք հինգ տուն են, հօրդ ցեղին մէջ Մանկուկանք չորս տուն են, քեզի պէս որձամոլ մը չէ ելեր: Դուն ո՞վ ելար չեմ գիտեր: Աղջի դուն ինտո՞ր հետը կ՚երթաս կը նստիս, թող նշանածդ ըլլայ, մինչեւ որ չպսակուիս քու ի՞նչդ է, քու էրի՞կդ է: Դուն ինտո՞ր գացիր աղ չալուներուն մէջ նստար: Վաղը մահանայ մը կ՚ընէ քեզ չառնէ նը ի՞նչ պիտի ընես: Ծամերուդ մէջ փշատին ծաղիկը չտեսնէի, ես պիտի խաբէիր: Հէմ սուտ ես, ի՞նչ նստիլ, դուն հետը պառկեր մըն ալ կերար: Հաւատքիս պէս գիտեմ որ դուն աղջիկութիւնդ ալ վրայ տուիր: Դուն կնիկ եղար, կնիկ, կնիկ, կնիկ:

— Հարսիկ, երկու աչքերս քօռնան, սատկիմ առջեւդ, անանկ բաներ միտքէդ մի անցըներ, ես խե՞նթ եմ, ես կը յանձնուի՞մ, ես կը թողո՞ւմ անանկ բան մը ընէ:

— Ես մի հաւատացներ, շարունակեց մայրը: Դուն աղջիկ չմնացիր, ժամուն պսակը չեղած, չկարդուած, դուն կնիկ եղար, կնիկ, կնիկ: Աշխարհի վրայ լըսուա՞ծ բան է որ աղջիկ մը նշանածին հետ երթայ նստի ծառի մը տակ որ մարդ չտեսնէ: Դուն ինտո՞ր տղու մը խօսքին հաւատացիր: Էրիկ մարդուն ալ խօսքին կը հաւատացուի՞: Էրիկ մարդուն միտքը ինչ ալ ըլլայ պէշութեան է, թող ժամուն սուրբը ըլլայ, Սուրբ Գէորգը, Սուրբ Ակոբը, Սուրբ Մինասը ըլլայ, էրիկ մարդ չէ՞, էրիկ մարդուն աղէկը կ՚ըլլա՞յ: Ես քեզ մեծցուցի, տասնութը տարին բերի որ այս ձունը գլխուս բերես: Հարս եղած գիշերդ, առտուն ելլես քու տօշակդ դուն պիտի չվերցնես, տունէն ուրիշը պիտի վերցնէ, աղջիկնութեանդ արունը որ չտեսնէ, աղջիկ չէր որ անունդ հանէ ես աս գեղին մէջ ինտո՞ր պիտի պտըտիմ, ինտո՞ր ներերուս, կեսուրներուս երեսը պիտի նայիմ: Անանկ մայրը մարմրկի, անանկ կնիկը կնկտի, որ բանեց աղջիկը մինակը ղրկեց որ առուին կաւառը դարձնէ, աս փորձանքը գլխուն բերաւ:

Ու հոնգուռ հոնգուռ լացաւ:

— Հարսիկ, Աստծոյ ետեւ ըլլալու պէս ետեւ կ՚ըլլամ քեզի մի լար, սիրտդ մի հատցներ, անանկ բան մը չըրաւ ինծի, ես կոյս եմ, ես աղջիկ եմ, կը ձգե՞մ որ դպի ինծի, պաղատեցաւ Նարոն:

Փողոցին դուռը ի՞նչպէս ամուր ամուր զարկին: Պիտի կոտրէր: Աղջիկը մառանը նետեց, դուռը բացաւ:

— Նարոն հանուեցուցեր էի, երկու օր է մէջքս կը ցաւի կ՚ըսէր, մէջքը վեր առի, չփեցի, դուռը ատոր համար ախըլեր էի, ըսաւ:

Ըստանպոլ, 1972

Հատուած մը:

Դշխուն, Սիման, Գոհարը, Նեվրոսը Ըստանպոլ իրենց էրիկներուն կ՚երթան: Նաւուն անպարը իրենց պօյքերուն վրայ նստեր են, կը խօսին: Ադ հատուածը ընտրեցի ու կը պատմեմ: Սիման Հոխսիմէ է, կրճատելով Սիմա կ՚ըսեն: Գոհարը Հայ չէ, անոնք ալ այդ անունը ունին:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(6 – Շար.)

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆ

Երբ հայ ուսանող կ'ըսենք, բնականաբար կ'անդրադառնանք մեր հաւաքականութեան այն տարրին, որ ուսանելու տենչով բռնուած է եւ յարատեւ ու լուրջ աշխատանքի գնով է որ պիտի կարենայ իրականացնել իր հետապնդած նպատակը: Եւ դիւրին ալ չէ մտաւոր վերելքի մը տիրանալ, ուսման որակը պահանջուած մակարդակի մը հասցնել առանց հոգեկան եւ ֆիզիքական տագնապներու քովէն անցնելու:

Ինչպէս բոլոր ժողովուրդները, Հայն ալ համակուած պէտք է ըլլայ այն գիտակցութեամբ թէ, իբր ազգ, իբր ժողովուրդ իր գոյատեւումը կապուած է իր մտաւորականներու քանակին եւ արժէքին, այսինքն իր յայտնաբերած մշակոյթի մեծութեան իր բազմապիսի երեսակներով:

Սակայն հարց է թէ ուսանող մը մինչեւ իր վերջնական հանգրուանին հասնիլը պիտի յաջողի՞ խիզախաբար՝ առանց ընկրկումի դիմաւորել նիւթական եւ բարոյական ամէն դժուարութիւն, որքան եւ ինքնավստահ ըլլայ, որքան եւ աննկուն կորով ունենայ:

Մեր ուսանողներէն շատեր նիւթապէս համեստ ընտանիքներու զաւակներ են եւ զրկուած կարելիութենէ հանգիստ ու անխռով նուիրուելու իրենց ուսանողական զբաղումներուն, մանաւանդ հեռաւոր երկիրներէ եկողները՝ Սուրիա, Պարսկաստան, Թուրքիա, Լիբանան եւայլն՝ հարկադրուած կ'ըլլան ի խնդիր նիւթականի իրենց ուսման սուղ ժամերը տրամադրել քովնտի յոգնաշատ աշխատանքներու:

Փարիզը իր բարձրագոյն ուսմանց կեդրոններով, իր պատմական Սորպոնով կարծես ուանդական հաւաքատեղի մը եղած է հայ ուսանողութեան համար, ի մասնաւորի արեւմտահայ ուսանողութեան:

Անշուշտ, անոնք որոնք Բարեգործական Միութենէ, Գիւլպէնկեան Հիմնարկութենէ եւ կամ որեւէ բարենպաստ կազմակերպութենէ կրթաթոշակ եւ կամ օժանդակութիւն ստանալու բախտն ունեցած են, համեմատաբար աւելի տանելի պայմաններու մէջ կ'ուսանին:

Յաճախ նիւթական անապահովութիւնը, ինչպէս եւ բարոյական աջակցութեան պակասը կը ջլատեն ուսանողին եռանդը եւ գոււ բանալով շուարումի, նահանջի, ենթական կը կորսնցնէ իր գաղափարականը: Կան որ յուսախաբ կը լքեն ասպարէզը, իսկ ուրիշներ սպառիչ ճիգերով, ֆիզիքապէս մաշած կը հասնին աւարտին:

Իրերու այս անձկալի կացութեան բերումով օտարութիւնը ենթահող կը դառնայ զիրենք դիւրաւ ընդունելու եւ աստիճանաբար կորսնցնելով իրենց ազգային ինքնութիւնը, պատկանելիութիւնը, հայ ընդհանրականութենէն պառակտուած՝ կ'ապրին կեանք մը, որ հեռու է իրենց հարազատը, սեփականը ըլլալէ:

Եւ ով գիտէ ի՛նչեր, ի՛նչեր իրենց արժանիքներով հայ իմացական վերելքի նուաճումներ պիտի կատարէին ու պիտի ճոխացնէին հայ մտքի անդաստանը եւ ի՛նչ տաղանդներ պիտի ծաղկէին ու զարգանային, եթէ նիւթականի մղձաւանջը խնայուէր մեր խոստմնալից երիտասարդութեան:

Կ'ապրինք ղարաշրջան մը որ աննախընթաց է իր ստեղծագործական բացառիկ յղացումներով ու իրականացումներով: Եւ երիտասարդութիւնը զուգահեռ ընթացքի մէջ կը գտնուի այս յեղաշրջական ահաւոր յորձանքի տրնչութեամբ ու իր բաժինը ստանալու եւ իրմէ սպասուածը տալու հարկադրանքին տակ է:

Ճշմարտութիւն է որ այժմէական երիտասարդութեան մէկ հատուածը ժխտական կեցուածքով կը դիմաւորէ արդի քաղաքակրթութեան յարափոփոխ եւ հակասական գոյավիճակները: Կեանք մը, որ իր հունէն դուրս ելած է եւ անսովոր եռուզեռի մէջ է: Ձեն համակերպիր՝ կը պոռթկան ու կ'այլասերին եւ կը դառնան զայրոյթով լեցուած թշնամիներ ընկերային ամէն կարգ ու սարքի: Այլեւս իրենց համար ապօրինի արարքներ չեն թմրեցուցիչներ գործածելը, քանդելը, գողնալը, սպաննելը եւ ամէն մոլութիւններու ճահիճի մէջ մխրճուիլը ու մինչեւ անգամ յագեցած ինքնասպանութեան դիմելը:

Եւ կամ կը հակին միջոցներ որոնել թափանցելու տիեզերքի վերին խորհուրդին, եւ կը դառնան միսթիքներ: Կը փնտռեն նոր մեկնաբանութիւն, նոր կենցաղակերպ ապրելու: Կը հրաժարին աշխարհիկ ցանկութիւններէ, պարզացումի ու ժուժկալութեան, ինքնամփոփումի եւ խոկումի պահերու մէջ կը ջանան գտնել իմաստութեան գաղտնիքը:

Այս երկու դիրքաւորումները հիփփիականութիւն կոչուած նորոյթ եղող երիտասարդական շարժումի մը երկու գըլխաւոր բեւեռներն են: Եւ ցաւալի է որ հիփփիականութեան մակդիրը ուղղակի արդելք կը հանդիսանայ արդի երիտասարդութեան որակաւոր զանգուածին իր բարձր արժանիքի համապատասխան գնահատանքի իրաւունքը ճանչնալու:

Հիփփիականութեան առընչութեամբ անցողակի անդրադարձայ մեր երիտասարդութեան, ի մասնաւորի մեր ուսանողութեան համեմատաբար դրական առաւելութիւնները ցուցաբերելու նպատակաւ:

Անշուշտ, երէկը չկայ այսօր, անշուշտ մեր երիտասարդութիւնն ալ բնազդաբար եւ բնականաբար աւելի կամ պակաս պիտի յարմարի օրուան իրադարձութիւններուն, միշտ մաքառելով չկորսնցնել իր բարոյական հաւասարակշռութիւնը, ինչ որ կը կարօտի հասունութեան եւ ինքնատիրապետումի:

Ողջմիտ եւ իրատես ըլլանք մենք երէցներս սխալ մտածելակերպով չմօտենանք կացութեան և զգուշանանք միակողմանի դատավճիռներ արձակելէ եւ խրամատ բանալէ հինի եւ նորի միջեւ: Պարզ է որ անցեալի բարոյական ըմբռնումներու սահմանները խախտած են. մեզ կը մնայ հասկացողութեամբ չարժել եւ կապերը չխզել երկուստեք ու մղիչ ազդակ հանդիսանալ մեր երիտասարդութեան հայօրէն ապրելուն եւ հայօրէն գործելուն:

Անվարան կրնանք ըսել որ մտաւոր պատրաստութիւնով զինուած մեր ուսանողները վաղուան մեր յոյսերն են: Այդ նորահաս սերունդն է որ իր արժէքով ու համբանքով, իր արդիականացած ակըրզբունքներով, իր համամարդկային մօտեցումով պիտի հանդիսանայ հայ մտքի եւ արուեստի մշակները, եւ մեր ընկերային կառոյցի ուղեկից, առաջնորդ տարբերը:

Արդ, քանի որ մեր բոլոր ակնկալութիւնները գալիքի հեռանկարի վրայ հասնող, մեծցող սերունդի գաղափարական ելոյթներուն կապուած են, պէտք է որ գանոնք դարձնենք մեր մասնաւոր հոգածութեան առարկան, պէտք է աշխատինք չէզոքացնել այն խոչընդոտները, որ կը սպառնան անոնց ուսման ծրագիրը խանգարելու եւ անոնց ազգային գիտակցութիւնը մթագնելու:

Այս պատեհութեամբ ֆրանսահայ համայնքի ուշադրութեան կը յանձնենք Փարիզի Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութիւնը, որ 1974–75ի ուսումնական տարեշրջանին կը թեւակոխէ իր գործունէութեան 8րդ տարին: Միութեան նուիրական նպատակն է սատար հանդիսանալ օժանդակութեան կարօտ ուսումնատենչ ուսանողներու՝ իր պիւտճէի տարողութեամբ, որ կայուն հանգամանք չունի եւ ամէն տարի կը գոյանայ անդամավճարներով ու նուիրատուութիւններով: Եւ սակայն պիւտճէն իր սեղմ վիճակով տակաւին հեռու է ձեռնարկի առաջադրութիւնները պահանջուած ձեւով ի գործ դնելէ: Հետեւաբար համայնական աւելի ընդարձակ աջակցութեան մը անհրաժեշտութիւնը նկատառելի է:

Կարեւոր լրջութեամբ անդրադառնանք որ Միութեան ներկայ վարչութիւնը՝ սկսեալ ատենապետէն, մեծ մասամբ կազմուած է բարձրագոյն կրթութիւն ստացած երիտասարդներէ, որոնք սըրտովին լծուած են գործի եւ արժանի են ամէն քաջալերանքի:

Ուրեմն սոյն գրութեամբ հրաւէր կը կարդանք մեր պատուական հասարակութեան խղճին եւ գիտակցութեան եւ կը յուսանք որ հաւատարիմ իր աւանդական լայնաձեռն աջակցումի առաքելութեան՝ սիրով իր օժանդակութիւնը պիտի փութացնէ Հայ Ուս. Օգն. Միութեան ի նպաստ անոր յարատեւումին եւ ծաւալումին:

ԵԼԻԶ ԱՑՎԱԶԵԱՆ

Union d'Aide aux Etudiants Arméniens
15, Rue de Cléry — Paris (2e)

նակցութիւն եւ ներկայացուցչութիւն՝ իրական իմաստով:

Այսինքն, պէտք է սպառողը լսել այն հարցերուն շուրջ, որոնք անմիջականօրէն զինք կը հետաքրքրեն: Պէտք է ունենալ յստակ ներկայացուցիչներ այն մարմիններու եւ կազմակերպութիւններու մէջ, որոնք սպառումով կը զբաղին եւ յետոյ պէտք է ի վիճակի ըլլալ մասնակիօրէն մասնակցելու տրուած որոշումներուն:

Եւրոպական համայնքը ծրագիրէն գործի անցնելով, արդէն իսկ ստանձնած է կարգ մը բաժանմունքներու պատասխանատուութիւնը եւ շնորհիւ Հասարակաց Շուկայի, կը հսկէ հաստատութիւններու վրայ, 250 միլիոն սպառողներու հաշւոյն:

Ընդհանուր գիծերու մէջ շատ կարեւոր է «ծրագիրի» երկու որոշումներու եւ գէպքերու ընթացքին հասարակաց որոշումներն ու սպառողին շահը, ապա ամէն ջանք թափել ժողովրդային կարծիքը տեղեակ պահելու համար որոշումներու պատճառներուն, բնոյթին եւ յօրինուածքին: Այս միտումով, հասարակաց յանձնախումբերու եւ գործադիր մարմնի մէջ ներկայիս սպառողները ներկայացուցիչներ ունին:

Հետեւաբար, ապագայի հեռանկարներով, հասարակաց մակարդակի վրայ կը սպասուին նոր գաղափարներ, նոր յանձնառութիւններ, որոնք պիտի ձգտին հաւասարակշռել ուժերը՝ արտադրողներու եւ սպառողներու միջեւ, արթնցնելով սպառողին մօտ իր իրաւունքներու եւ պարտականութեանց գիտակցութիւնը:

Համադրեց Զ. Տ.

ԵՐԿԻՄԱՍՏ ԱԶԳ ՄԸ

Արդիական գինետան մը մէջ, պատին վրայ փակցուած է ազդ մը, բազմաթիւ լեզուներով.— Ամէն լեզու կը խօսուի այստեղ:

Ներս կը մտնէ չինացի յաճախորդ մը եւ դիմելով գինեպանին բաներ մը կ'ըսէ իր լեզուով: Գինեպանը անշուշտ բան չի հասկնար: Ասոր վրայ, օտարականը մատովը ցոյց կուտայ ազդը:

— Ա՜, այո, — կ'ըսէ գինեպանը, — այդ լեզուները մենք չէ որ կը խօսինք, յարգելի պարոն, մեր յաճախորդներն են որ ամէն լեզու կը խօսին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ. — ՍՈՒՐԲ ՄԸ

Ծերունին առաջնորդութեամբ կոմս Օսթրովսքին տունէն ներս կը մտնէ, կ'անցնի քանի մը սենեակներէ որոնց պատերը գորգերով ծածկուած են եւ կը հասնի ծովուն վրայ նայող հարթատանիքի մը, ուրկէ կարելի է տեսնել Վոսփորէն մինչեւ Տարտանէլ: Ամարներու վտառը անընդհատ հոն կը դիմէ: Որովհետեւ, ամէն օր նոյն ժամուն, մարդ մը անոնց կեր կուտայ: Անիկա կը սիրէ դիտել անոնց թըռիչքը, հրմշտուքը եւ խուռներամ խուժումը զարատափին վրայ եւ անոնց ոլորագին փոքրիկ ճիչերը: Հինգական, վեցական խումբերով կուգան, բայց անոնցմէ մէկը միայն կը յաջողի կերը առնել կտուցին մէջ եւ կը փախչի, միւսները եւ տեւէն ծով կը նետուին յետոյ կրկին կը բարձրանան:

Այս խաղը կը տեւէ մինչեւ արեւամուտ եւ ամէն օր մարդը յենած զարատափին:

Միջահասակ մարդ մըն է ան, փօփերու սեւ վերարկու մը հագած եւ յիսունի մօտ: Անխայլ շագանակագոյն մօրուքին ու մազերուն մէջ գորշ թելեր սկսած են սպրըդիլ:

Մարդը աղմուկ մը կ'իմանայ ետեւէն, եւ կը դառնայ: Դէմքը տժգոյն է, յոգնատանջ եւ անպատում տխրութիւն մը, կ'արտայայտէ: Մարմրուն կապոյտ աչքերը, թաց քօղով մը ծածկուած են: Կը ջանայ ժպտիլ սակայն անոր յոգնած շըրթունքներուն վրայ ոչ մէկ ժպիտ այնքան դառն է ու վշտալի:

Ամէն անգամ որ կոմսը հոս կուգայ, անդիմադրելի յուզումով մը կը լեցուի: Այդ տժգոյն դէմքը, այդ մազերը, այդ մօրուքը, այդ աչքերը, որոնք կարծես ամբողջ աշխարհի մելամաղձոտութեամբ են թաթախուած, մանաւանդ այդ ժպիտը վերջապէս այս կրօնաւորին ամբողջ էութիւնը միթէ չի՞ յիշեցներ ան, որ եղաւ Նիքօլա Ալեքսանտրովիչ, ամբողջ Ռուսիոյ կայսրն ու ինքնակալը, որ իր ընտանիքին հետ սպաննուեցաւ 1918 Յուլիս 16ին, Եքատէրինպուրկ քաղաքին մէջ: Ո՞ր Ռուսը, կոմսին պէս նոյն յուզումն ու տպաւորութիւնը պիտի չկրէր, երբ դէմ առ դէմ գտնուէր այդ մարդուն հետ: Ցարին անթիւ հպատակներէն ո՞ր մարդը, երբ այս տունը մտնէր, պիտի չհաւատար թէ տակաւին իր կայսրը կ'ապրի այս աշխարհի վրայ: Նոյնիսկ պալատականներն անգամ պիտի խաբուէին այս զարմանալի նմանութենէն:

Այս իրողութիւնը ծանօթ էր Ռուսիոյ մէջ միայն քանի մը մարդոց, որոնք գիտէին թէ, Աթոս լերան վանքերէն մէկուն մէջ կ'ապրէր օրինակելի գթասրտութեամբ վանական մը, ճշմարիտ սուրբ մը որ ֆիզիքական կատարեալ նմանութիւններ ունէր Նիքոլա Բ.ի հետ: Զայն տեսնող ճամբորդները շուարած էին եւ լուր տարածած էին թէ ցարին երկուորեակ եղբայրը արգելափակուած էր Սուրբ Լերան վանքերէն մէկուն մէջ:

Ցարական կազմակերպութեան վարիչ անդամները յիշելով այս նմանութիւնը, որոշած էին օգտուիլ անկէ: Ասկէ զատ, առենօք, կեղծ ցարեր իշխած էին Ռուսիոյ վրայ, այսպիսի նմանութիւններ իրենց քաղաքականութեան առանցք դարձնելով: Այս պատճառաւ իրենց գործակալներէն մէկուն միջոցաւ վանականը վանքէն բերել տալով գայն կը պահեն Մարմարա ծովուն եզերքի այս մեկուսի տան մէջ, մինչեւ որ իրենց ժամը հնչէ: Արդեօք վանականը գիտէ՞ թէ իրմէ ինչ կը սպասեն եւ կ'ըմբռնէ իր կատարելիք դերին ամբողջ կարեւորութիւնը: Տարակուսելի է: Տրտում ու լռակեաց այս սուրբը, գթութիւն ուսուցանող գիրքերու ընթերցումին մէջ թաղուած եւ թռչուններու կեր տալով կ'անցընէ իր օրերը: Իր պատասխանները յստակ չեն, սակայն մանուկի մը հեզութիւնը ունի եւ երբեք հարցում չուղղեր ոչ ոքի եւ կարծես բաղձանք չունի:

— Բացառի՜կ նմանութիւն, կը խորհի կոմսը, ոչ ոք այս սուրբ մարդուն չափ կրնայ լաւագոյնս կատարել միապետի դերը: Մեր Քոմիթէն կրկնապէս բախտաւոր է: Եւ եթէ, մենք ստուգապէս համոզուած ենք որ Ռուսիան կորովի վարչութիւն մը պիտի ունենայ, կայսրը չէ որ պիտի ընդդիմանայ մեր բարեկամներուն բաղձանքին: Որքա՜ն քաղցրաբարոյ է, հակաճառելու կամ ընդդիմանալու երջանիկ անզօրութեան մը մէջ, բնաւ չի հետաքրքրուիր աշխարհային բաներով եւ գործունէութիւնն ալ խիստ սահմանափակ է:

Կրօնաւորը թռչուններուն հացը կը դնէ պատշգամին երկաթէ յենակին վրայ, կը յառաջանայ եւ թեւերը բացած կը դիմաւորէ այցելուն: Կատարելապէս Նիքոլա Բ.ին թեւի նոյն շարժումը, գլխուն նոյն բռնուածքը եւ նոյն քալուածքը:

— Ընդունեցէք մեծարանքներս, կ'ըսէ կոմս Օսթրովսքի:

(Շար.)

ՓՈԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հանգուցեալ Գարակէօզեան նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առաւօտ (Հոկտեմբեր 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

գաւկին՝

ՀԱՌՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ. եւ Տիկին Դաւթեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Պերճ Զագըճեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Զագըճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պրոնիման եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտ. 13) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՊԵՐՃ ԶԱԳԸՃԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Նազարէթեան եւ Տէր եւ Տիկին Թէքէեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտ. 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ-ԱՐՇԱՒԻՐ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ (արկածով մեռած՝ Վիէննա), ինչպէս նաեւ Նազարէթեան եւ Մութաֆեան ընտանիքներու հին եւ նոր ննջեցելոց յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տիկին Հերմինէ Քանթար կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտ. 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր ծնողաց՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆԻ

հօրաքրոջ՝

ծանօթ դերասանուհի

ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ

զարմիկին՝

ՏՈՔԹ. ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

եւ մօրաքրոջ՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը՝ եկեղեցւոյս բարերար տարաբախտ

ՕՆՆԻԿ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի Հոկտ. 13, Յակոբ Եպսկ. Վարդանեանի նախագահութեամբ, որ պիտի անդրադառնայ իր քարոզով հանգուցեալի ազգային կեանքի գործունէութեան։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆ – ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ տեղւոյն Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի «Րաֆֆի» խումբին, մասնակցութեամբ Սայաթ – Նովա նուագախումբին, Կիրակի Հոկտ. 20, ժամը 15էն սկսեալ տեղւոյն Սալ տէ Ֆէթին մէջ։

Հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ, չափաւորով խորոված, մատչելի գիներ։

Կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը քաջալերելու այս ձեռնարկը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյն հայկական դպրոցին։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի, Հոկտ. 13, առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ (3, Ռիւ տիւ Փերշ, Մեթրօ Սէն-Սեպասթիէն – Ֆրուասար)

ԿԱՐԳԻՍ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Պատարագը կը սկսի ժամը 11ին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Շաբաթ (Հոկտ. 12) ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պէյրութէն՝ Շահանդուխտ, խմբագիր Այգ օրաթերթի 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Շահան Շահնուրի յիշատակին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր մօր՝ Տիկին Ճամուզեանի յիշատակին, Օր. Լիլիան Ճամուզեան 25 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան ներքեւ եղող Հայերէնի դասընթացքները արդէն վերսկսած են՝ Չորեքշաբթի Սեպտ. 24էն եւ Կիրակի Սեպտ. 28էն ի վեր։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

1. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր՝ ժամը 9.30էն մինչեւ 12։ Չորեքշաբթի օրեր եւս կէսօրէ ետք։

2. Ալֆորվիլի մէջ՝ Էթիէն Տոլէի դպրոցը՝ Չորեքշաբթի ամբողջ օրը։

3. Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ, Վարդաշ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը՝ ժամը 9էն մինչեւ 5։

4. Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը։

5. Պանեօ – Քաշանի մէջ՝ քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, 43 Ռիւ Մատամ Քիւրի, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը։

1. Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լօռ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը։

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները։

ԴԻՒԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հոկտ. 18 Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.30-ին իր կեդրոնատեղիին մէջ՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ։

Կը նախագահէ Վ. ԵՂԻՇԷԵԱՆ

«Ծանօթ եւ անծանօթ Հայեր աշխարհի մէջ» նիւթին շուրջ

Կը խօսի ՅԱԿՈԲ ԳՐԻԳՈՐ

Հաւանական ներկայութեամբ՝ «Լ'Արմէնիէն» վէպի հեղինակ՝ Ժ. Լէփիտիսի։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼԻՍ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 19ին Շաբաթ ժամը 21ին

HOTEL SPLENDIDE, Bd d'Athènes

Զուտ հայկական մեղեդիներու յայտագրով՝ Կոմիտաս, Սպենդիարեան, Ռ. Մելիքեան, Ա. Տիգրանեան, Ա. Սաթեան, Օ. Տուրեան, Ա. Յարութիւնեան, Յ. Յովհաննէսեան, Գ. Չթչեան, Վ. Տիգրանեան

Ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Պետական Օփերայի դաշնակահարուհի

B. DELEUIL

Տոմսերու համար դիմել՝

GEBELIN - PIANOS, 77 Rue St Ferréol — 13001 Marseille

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Հոկտ. 12, Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն Մերոց։ Տօն ազգային եւ եկեղեցական ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Պետրոսեան, ի յիշատակ իրենց ծնողաց եւ Պետրոսեան-Գալէմճեան ընտանիքներու նահատակներուն, կը նուիրեն 80 ֆր. Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ի։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Հեղինէ Փափազեան կը փնտռէ իր քոյրինը՝ Վարդենի Սամուէլեանը, ամուսինին անունը Յակոբ, որոնք երկար տարիներէ ի վեր Մարսէյլ կը բնակին կը կարծուի։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին.—

Mme Heghiné Papazian
c/o Prélature Arménienne de Grèce
10, Rue Kriezi
Athènes - 113 — GRECE

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը առաւօտեան 10ին, կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ։

Օրակարգ.— Ա) Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն։ Բ) Զանազան։ Գ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան համար (17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, Մեթրօ Քատէ) կը փնտռուին պահակ մը եւ սպասարկող մը (առանձին այր մը, կամ այր ու կին)։

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ։

GRANDE MATINÉE DANSANTE

organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Dimanche 13 Octobre 1974 à 16 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE PARADOXE

BUFFET

Զեղչեալ մուտք Նոր Սերնդականներուն համար

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
11
VENDREDI
11 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.134
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13.134

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՓՈՐՁԵՐ ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

—o—

Հոկտեմբերեան պատերազմին առաջին տարեդարձը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Գահիրէի եւ Դամասկոսի մէջ: Իսրայէլացիք «Եոմ Քիպպուրի պատերազմ»ը, — ինչպէս կը կոչեն իրենք, — ոգեկոչեցին հրէական այդ մեծ տօնի օրը, որ ըստ եբրայական օրացոյցի, այս տարի կը զուգադիպէր Սեպտեմբեր 25ին:

Երեք երկիրներուն մէջ ալ այդ տարեդարձը առիթ ընծայեց հայրենասիրական զգացումներու պոռթկումին: Ինչպէս Արաբները, նոյնպէս Հրեաները «յաղթանակ» է, որ կը տօնէին, ամէն մէկը ըստ իր հայեցողութեան:

Ամէնէն աւելի Գահիրէի մէջ է, որ տօնախմբութիւնը տպաւորիչ էր: Եգիպտոսի նախագահը ուզած էր զօրահանդէսի հանգամանք տալ տօնին, ցուցադրելով արդիական զէնքերը, որոնք ապահոված էին հոկտեմբերեան երեք շաբաթուան պատերազմի յաղթանակը:

Ֆրանսական հեռատեսիլը մասնաւոր յայտագիրներ յատկացուց տարեդարձին, պարզելով կողմերու ներկայ կացութիւնն ու ապագայի ծրագիրները:

Ընդհանուր տպաւորութիւնն ա՛յն է, որ ո՛չ միայն Եգիպտացիներն ու Սուրիացիները, այլ նաեւ Իսրայէլացիները շատ մեծ կորուստներ են կրած՝ առանց շօշափելի արդիւնքի մը յանգելու: Արաբեւ-իսրայէլեան վէճը քայլ մը յառաջդիմութիւն չէ արձանագրած:

Ընդհանրապէս երկուստեք պինաչուէ մրցում մըն է կատարուած տարիէ մը ի վեր, կորսուած օդանաւերուն, հրասայլերուն, հրթիռներուն, թնդանօթներուն եւ ռազմանիւթերուն փոխարէն նորերը հայթայթելու համար: Կողմերը նիւթական հսկայ զոհողութիւններու ենթարկուած են՝ իրենց պետական եկամտացոյցին 40–45 առ հարիւրը յատկացնելով բանակներու սպառազինման:

Առանց արտաքին աջակցութեանց, երեք երկիրներն ալ պիտի չկրնային դարմանել պատերազմին պատճառած անհաշուելի վնասները:

Իսրայէլ նիւթական ու ռազմական հսկայ օգնութիւն կը ստանայ Ուաշինկթընի կառավարութենէն: Միացեալ Նահանգներու եւ Եւրոպայի հարուստ Հրեաները հայրենասիրաբար ամէն տարի մեծ նուիրատուութիւններ կ'ընեն Իսրայէլի պետական գանձին:

Հակառակ ղուրսէն ստացած անհաշուելի գումարներուն, Իսրայէլ ներկայիս մատնուած է տնտեսական մեծ տագնապի մը: Պետական եկամտացոյցի 45 առ հարիւրը ստիպուած ըլլալով յատկացնել զինուորական ծախքերու, շինարարական աշխատանքները կանգ առած են՝ դրամագլուխի չգոյութեան պատճառաւ: Դրամը կրկնակի արժեզրկումներու ենթարկուած է: Ապրուստի անհրաժեշտ նիւթերու գիները տարապայման սղած են եւ կը շարունակեն բարձրանալ: Երեք հազար որակեալ սպաներու եւ զինուորներու կորուստը բարոյապէս ընկճած է ժողովուրդը, որ չի ծածկեր իր դժգոհութիւնը: Կանգ առած է ներգաղթը, — տարեկան 25.000 հոգի:

Այս պայմաններու տակ, Իսրայէլի ներկայ կառավարութիւնը իր նախորդին անհաշտ քաղաքականութենէն հրաժարելով աւելի ճկուն դիրք բռնած է եւ հակամէտ է զիջումներու գնով լեզու գտնել հակառակորդներուն հետ:

Հոկտեմբերեան պատերազմը ցոյց տը-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԶԷՆՔ ՊԻՏԻ ՉՏԱՅ... ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15 ԷՆ ԵՏՔ

ՄԻՆՉ ԱՅԴ, ՍԱԿԱՅՆ, ՊԷՏՔ ԵՂԱԾԸ ՊԻՏԻ ՀԱՅԹԱՅԹԷ

Ամերիկեան Ծերակոյտը միջին ճամբայ մը բռնեց Թուրքիոյ ընծայուած ամերիկեան զինուորական օժանդակութիւնը դադրեցնելու հարցին մէջ: Արդարեւ, նախ մեծամասնութեամբ (62 թեր, 16 դէմ) կրկին դէմ արտայայտուեցաւ զինուորական օժանդակութեան եւ քուէարկեց իր նախկին բանաձեւը, որով զինուորական օժանդակութիւնը կը դադրի Թուրքիոյ. կրնայ վերսկսիլ, եթէ Ֆորտ հաստատէ, թէ «շօշափելի յաջողութիւններ» արձանագրուած են Կիպրոսի հարցին լուծման համար: Ապա Ծերակոյտը, ծերակուտական Մէնսֆիլտի առաջարկով, երկրորդ որոշում մը տուաւ, որով թոյլ կուտայ նախագահին, որ չգործադրէ օժանդակութեան դադրեցման որոշումը մինչեւ Դեկտեմբեր 15, եթէ Ֆորտի կարծիքով, զինուորական օժանդակութեան անմիջական դադրեցումը կրնայ դժուարացնել հարցին լուծումը: Ծերակուտականը յայտարարեց, թէ իր այս առաջարկը կ'ընէ առանց նախապէս կարծիքն առած ըլլալու կառավարութեան պատասխանատուներուն: Այսուհանդերձ, նախագահը բաց է իրեն, թէ կրնայ ընդունիլ Ներկայացուցչական Ժողովի եւ Ծերակոյտի անմիջական դադրեցման որոշումը, եթէ արտօնուի իրեն չգործադրել զայն առժամապէս: Ծերակուտական Մէնսֆիլտին կարծիքով՝ «յառաջիկայ շաբաթները կրնան ճակատագրական ըլլալ» Յունաստանը, Թուրքիան եւ Կիպրոսը բանակցութեանց մղելու համար, եւ թէ՝ «Մ. Նահանգները կրնան օգտակար հանդիսանալ»:

Ծերակուտական Իկըլթոն դէմ եղաւ այս առաջարկին նկատել տալով իրաւամբ, թէ եթէ նախագահին իրաւունք տրուի չգործադրել դադրեցման որոշումը մինչեւ Դեկտեմբեր 15, Մ. Նահանգները մինչեւ այդ թուականը կրնան «լեռնակուտակ ռազմամթերք» հայթայթել Թուրքիոյ եւ այս ձեւով օժանդակել Անգարայի, որպէսզի Կիպրոս մնայ:

Ծերակոյտը, այսուհանդերձ, ծերակուտական Մէնսֆիլտի բանաձեւը քուէարկեց 35ի դէմ 40 ձայնով:

Քիսինկէր եւս դէմ եղած էր զինուորական օժանդակութեան դադրեցման:

Գտնուած այս «միջին» ճամբան անգամ մը եւս կը փաստէ «մեծերու» դիւանագիտութեան կեղծաւորութիւնը: Եթէ Ամերիկա կ'ուզէր Թուրքիան պատժել, հիմա է որ զէնք պիտի չտար, բայց Ամերիկան ե՞րբ ուզած է իր այնքան «սիրելի» Թուրքիոյ սիրտը կոտրել:

Քանի մը տողով

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը Գահիրէ հասած է եւ յայտարարած. «Եկած եմ բարեկամներուս հետ խօսելու»: Միւս կողմէ Իսրայէլի մէջ «վայրի գաղթատէրեր» փորձած են արշաւով Այսրյորդանան մտնել ու տեղաւորուիլ գրաւուած հողերուն վրայ: Այս արշաւողները մաս կը կազմեն «կրօնական կուսակցութեան»: Ընդհանրապէս բանակը արգելք եղած է անոնց ներխուժումին, բայց քանի մը հարիւր հոգի յաջողած են մտնել եւ տեղաւորուիլ Երիքովի մօտ, Երուսաղէմէն Մեռեալ ծով տանող ճամբուն վրայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան Նախագահը մամուլի «հաւաքոյթ» մը պիտի ընէ Հոկտ. 24ին եւ խօսի գլխաւորաբար արտաքին քաղաքականութեան մասին:

ՃԱՅՆ-ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ գործադուլը կրնայ վերջ գտնել Ուրբաթ օր, տեղը տալով այլ ձեւի գործադուլի մը: Արդարեւ եթէ կարգադրութիւն մը ըլլայ, այդ պարագային աշխատանքը կը վերսկսի, ու դալ չարթուընէ չարաթական 48 ժամ գործադուլի նոր դրութիւնը կ'իրարցուի:

Մեր Այցելուները

Վերջին շաբաթներու ընթացքին խմբագրատուն այցելեցին. —

Տիկին Արփինէ Փեհլիվանեան, ծանօթ երգչուհի, Նիւ Եորքէն Պէյրութ իր վերադարձի ճամբուն վրայ:

Տիկին Եոլանտ Անէմեան, ֆրանսերէնի դասախօս Նշան Փալանճեան ճեմարանը:

Գրիգոր Շահինեան, ֆրանսերէնի դասախօս Նշան Փալանճեան ճեմարանը, որ Փարիզ եկած էր աշխատելու համար Շահան Շահնուրի նուիրուած տոքթորայի իր աւարտաճառին:

Շահանդուխտ, Պէյրութէն, խմբագրուհի Այգ օրաթերթի:

Արշաւիր Յովսէփեան, Պէյրութէն:

Ռուբէն Թօփճեան, Աթէնքէն:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ւաւ, որ Արաբները կռուիլ գիտեն եւ ժամանակը իրենց ի նպաստ կը գործէ: Քանի տարիները սահին ա՛յնքան կը զօրանան ուրակով: Ու քանի որ ունին քանակ եւ նիւթական — շնորհիւ քարիւղատէր մեծահարուստ արաբ Պետութեանց անվերապահ աջակցութեան — ապագան փայլուն չէ Իսրայէլի համար:

Զիջումի մտայնութիւնը հետզհետէ հող կը գտնէ Իսրայէլի պետական վարիչներուն եւ զանգուածներուն մէջ: Յատկանշական է Իցհակ Ռապինի յայտարարութիւնը Մափամի պաշտօնաթերթ «Ալ Համիշմար» թերթին: Իսրայէլի վարչապետը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ Այսրյորդանանէն որոշ մաս մը վերադարձնելու Յորդանանի՝ ոչ-պատերազմիկ համաձայնագիր մը կնքելու փոխարէն:

Միւս կողմէ սակայն Արտաքին նախարար Իկալ Ալոն հակառակ է Պաղեստինեան անկախ Պետութեան մը կազմութեան:

Եգիպտոսի նախագահ Անուար Սատաթ ունի իր ծրագիրները՝ վերջնական խաղաղութեան համար: Անոնց չընդունուելու պարագային է միայն, որ կրկին զէնքի պիտի դիմէ:

Նոր փորձեր կը կատարուին դէպի խաղաղութիւն:

«Հրաշագործ» Քիսինկէր պիտի կրնա՞յ քաւել Թրքասիրական իր աններելի մեղքերը և «տեւական ու արդար» խաղաղութիւն մը հաստատել Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, արդարացնելու համար իր «Նոպէլեան» մրցանակը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 4–7)

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ Է ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ

Վազգէն Ա. Ս. Էջմիածինի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Ա. կարգի շքանշանը յանձնած է Գէորգ Կարմիրեանի (Պէյրութ): Գէորգ Կարմիրեան այդ շքանշանին արժանացած է, որովհետեւ Պոլիս – Պետրոս Կարմիրեան վարժարանը կառուցած է եւ կարեւոր նուիրատուութիւն կատարած է Ս. Էջմիածինի:

×

ԱՐՄԷՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ ԴԻՒԱՆԸ

Արմէնուհի Գեւոնեան արեւմտահայ գրագէտ Մշոյ Գեղամի աղջիկն է: Ան քանի մը անգամ Փարիզէն այցելած է հայրենիք եւ Հայաստանի երաժշտասէրներուն ծանօթացուցած է Մշոյ աշխարհի ժողովրդական երգերը: Ուր որ գացած է՝ Արմէնուհի Գեւոնեան իրեն հետ տարած է այդ երգերը, որպէսզի զանոնք ծանօթացնէ բոլորին:

Անոր երգերը ունկնդրած են շատեր եւ բերանացի թէ գրաւոր իրենց կարծիքները յայտնած են: Այդ նամակները տարիներու ընթացքին հաւաքուած են Ա. Գեւոնեանի քով եւ այսօր հասած են Հայաստան իր ձեռքով, իբրեւ նուէր գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին:

Թանգարանին յանձնուած նամակներու քանակը կը հասնի քանի մը հարիւրի: Յիշատակելի են Համաստեղի, Մարգարիտ Բաբայեանի, Գառզուի, Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի, Ֆրետերիք Ֆէյտիի, Արշակ Չօպանեանի, Վիկթոր Կարտոնի, Սողոմոն Տարօնցիի եւ շատ ուրիշներու գրած նամակները: Դիւանին մէջ կան նաեւ Ա. Գեւոնեանի համերգներու յայտագիրները:

×

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ՄԷԿ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Վրաստանի Գրողներու Միութեան հասարակական-սեթական ճիւղի օրգանը «Ծիծինուազ» ամսագիրը, Օգոստոսի իր թիւը նուիրած է Հայաստանի:

Կողքին եռեւը զետեղուած է Եր. Քոչարի «Սասունցի Դաւիթ» արձանին լուսանկարը: Ամսագիրը կը բացուի «Սով. Գրականութիւն» ամսագիրի գլխաւոր խմբագիր Սա. Կուրտիկեանի ընդարձակ յօդուածով, ուր կը ներկայացուի հայ գրականութեան անցեալը եւ անոր արձանագրած մեծ յաջողութիւնները:

Տպագրուած են Իսահակեանի, Ն. Զարեանի, Գ. Սարեանի, Պ. Սեւակի, Յ. Շիրազի, Ս. Կապուտիկեանի, Գ. Էմինի, Հր. Յովհաննիսեանի, Սարմէնի, Վ. Դաւթեանի, Մետաքսէի, Ա. Աւագեանի բանաստեղծութիւնները, Դ. Դեմիրճեանի, Ստ. Զօրեանի, Ա. Բակունցի, Մ. Արմէնի, Հր. Քոչարի, Ս. Խանզադեանի, Գ. Բեսի, Սա. Կուրտիկեանի, Ս. Այվազեանի պատմուածքները:

×

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ԼԱՄԲԵՐ

«Հայելեկտրալոյս» գործատունը կ'արտադրէ նաեւ մեծ լամբեր, լուսարձակներ, որոնք նաւահանգիստներ, օդակայաններ եւ հրապարակներ լուսաւորելու կը ծառայեն: Այս գործատունը իր այս տեսակի արտադրութիւնով միակն է ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ: Երեւանցի մասնագէտները ստեղծած են «Արեւիկ» հսկայ լամբերը, որոնք կը լուսաւորեն Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակը, ու այլ քաղաքներու պուրակներն ու հանրային պարտէզները:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՎԵՐԱԶԱՐԹՈՒՄԸ 11-14ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ՈՒՌՀԱՅԵՑԻԻ ՈՂԲՆ ՈՒ ԳՈՅԱՏԵՒՈՒՄԻ ՀԱՒԱՏՔԸ

—o—

Մատթէոս Ուռհայեցիի «Ժամանակագրութիւն»ը արժէք կը ստանայ այն վկայութիւններով՝ որոնք աղերս ունին իրեն ժամանակակից դէպքերու հետ: Ականատես է անոնց: Մասնաւոր որեւէ համակրանք չունի շրջանի կայսրութիւններէն կամ տիրական ուժերէն որեւէ մէկուն հանդէպ, հետեւաբար նաեւ անկեղծ է իր պատումներուն մէջ: Թուրքը, Պարսիկը, Արաբը, Բիւզանդացին՝ հաւասարապէս ատելի են իրեն համար, երբ կը սպաննեն ու կ՚աւերեն: Ո՛չ մէկ հայ պատմագիր այնքան ծանր վերագիրներ գործածած է Յոյներու հասցէին՝ որքան Ուռհայեցի, որ ամէնէն աւելի ընդվզած է Հայոց հանդէպ անոնց անիրաւութիւններուն եւ անտարբերութեանց համար: Հայրենասիրական զգացումներու պոռթկումով մը, որ տեղ տեղ գրական որակի կը հասցնէ իր նկարագրական էջերը, կը խարանէ վայրենական բնազդը բազմազգի յափշտակիչներուն ու ժամանակագրային գրուագներու մէջ կը պատկերացնէ Հայոց ե՛ւ ողբերգական վիճակը ե՛ւ գիւցազնական մարտնչումները՝ բարբարոսներու յարձակումներուն դէմ:

Խօսելով Բիւզանդացիներու կողմէ Բագրատունեաց թագաւորութեան վերացման մասին՝ Ուռհայեցի գիտել կուտայ թէ Հայոց երկիրը նենգութեամբ եւ խաբէական միջոցներով հայ իշխաններէն յափշտակելէ ետք, անոնք ոչ միայն անպաշտպան թողուցած են Հայութիւնը (արեւելքէն գրոհող զաղան Թուրքերու առջեւ)՝ այլեւ անողորմ կոտորածներու, հալածանքներու եւ կրօնա-եկեղեցական բռնութեանց դիմած են յաճախ:

Թուրքերու կողմէ Սեբաստիոյ աւերումը նկարագրելով աղեխարշ տողերու մէջ, պատմագիր վանահայրը կը վկայէ.

— «Ո՞վ կարասցէ մի բստ միոջէ պատմել զլաց ապաշաւանաց տանն Հայոց, զոր յանօրէն եւ յարեանարբու գազանացն զօրացն Թուրքաց կրեաց յանտիրութենէ՝ ի սուտ պահապանաց, ի տկար եւ ի թուլամորթ վատ ազգին Յունաց: Մի առ մի ճակեալ հանին զճաչ զօրականսն ի տանէն Հայոց. խափանեցին զաթոռ թագաւորութեան Հայոց. ճակեցին զցանկ պահպանութեանն զօրաց եւ զօրավարաց. եւ ազգն Հոռոմց իւրեանց անուն ճաչութեան զանդարձ փախչելն արարին պարծանք. նմանեցան վատ հովուացն, որ յորժամ զայլն տեսանէ՝ փախչի »...:

Խօսելով Պետրոս Գետադարձի վախճանման մասին ու պարզելէ ետք անոր յաջորդ Խաչիկ Բ. Անեցի կաթողիկոսի վերապահուած ճակատագիրը, Մատթէոս Ուռհայեցի կը պատմէ Բիւզանդացիներու Տուկիծ կայսեր կողմէ Հայ. Եկեղեցւոյ վրայ ի գործ դրուած ճնշումները, Հայոց պարտադրելու համար քաղկեդոնականութիւնը ու ձուլելու համար զայն՝ Յունաց եկեղեցւոյ հետ.

— «Յորժամ մեռաւ Տէր Պետրոսն (Գետադարձ կաթողիկոս) յարեան Հոռոմք ի վերայ Ս. Աթոռոյն եւ կամեցան եղծանել զնա եւ առ հասարակ դարձուցանել զՀայք ի հաւատն անօրէն Քաղկեդոնի »:

Յոյները կը պահանջեն ապա, որ Խաչիկ Անեցի իրենց յանձնէ վախճանեալ Գետադարձ կաթողիկոսի առասպելական հարստութիւնը, — «բազմութիւն շանձուցն ոսկւոյ եւ արծաթոյ», եւ երբ մերժողական պատասխան կը ստանան՝ Խաչիկ կաթողիկոսը կը տանին Պոլիս իբրեւ աքսորական: Երեք տարի ետք միայն՝ հայ թագաւորներու եւ իշխաններու ջանքերով կարելի կ՚ըլլայ փրկել կաթողիկոսը:

Այս կարգի ողբաչունչ վկայութեանց կարգին՝ Ուռհայեցի նաեւ սրտապարար գրուագներ կը յիշատակէ իր գործին մէջ, — քաջութեան եւ հերոսութեան օրինակներ: Կը պատմէ թէ հայրենասէր ու խիզախ դէմքեր եւս ունեցած է Հայութիւնը՝ համատարած աւերումի օրերուն: Կը փառաբանէ Թոռնիկ Մամիկոնեանը, որ Սասունի անկախ իշխանութիւնը պաշտպանած է «այլազգի» յափշտակիչներու դէմ եւ նահատակուած:

Հայուն վերապրումի եւ վերանորոգումի ոգին պէտք է տեսնել իր գործի երրորդ մասի յառաջաբանին մէջ՝ ուր պատմագիրը ինքզինք կը նմանցնէ բոյն չինող ծիծեռնակին.

— «Որպէս եւ այն թեթեւ թռչունն, թէպէտ եւ ձայնովն ընդդիմանայ բազմաց այլ մարմնովն տկարանայ, այն որ կոչի ծիծառն, սակայն նա զմերս ունի նմանութիւն առ զարմանալի գործ բնակութեանն իւրոյ՝ թէ զի՛րդ յոչնչոյ բնակութիւնս կազմէ եւ ի բարձունս առանց հիման կառուցանէ, շաղախաքեր եւ շինաքեր վաստակս հնարով հնարէ եւ ամրութիւնս պնդագոյն հաստատէ, եւ որդւոց իւրոց զնա տաց ժառանգութիւնս՝ զոր եւ այլ յաղթանդամ թռչնոց անհնար է զայն գործել, արծուոյ ասեմ եւ նմանեաց նորա »...:

×

Ուռհայեցիէն ութհարիւր տարի ետք՝ Ղազարոս Աղայեանց ծիծեռնակի այս օրինակը տարաւ իր համահայկական ի-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

—o—

ԽՄԲ. — «Հայրենիքի ձայն» շաբաթաթերթին մէջ Շ. Մկրտչեան, Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանի փոխ-տնօրէնը, շահեկան տեղեկութիւններ տուած է թանգարանին ներքին վերադասաւորման, նիւթերու հարստացման մասին, վերջին տարիներուն: Կը ներկայացնենք՝ արեւմտահայերէն:

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանը հայ ժողովրդի հազարամեայ պատմութեան եւ մշակոյթի ցուցադրութեան կարեւորագոյն օճախն է: Անշուշտ, այն նիւթերը, որոնք մեր ձեռքը հասած եւ հոս կեդրոնացած են:

Տասնեակ տարիներու ընթացքին, շնորհիւ Հայրենի կառավարութեան նիւթական մեծ յատկացումներուն, հնագիտական պեղումներուն, ազգագրական արշաւախումբերուն, գնումներուն, նուիրատուութիւններուն, հակայ քանակութեամբ նիւթ հաւաքուած է, եւ թանգարանին ֆոնտերը հարստացած ու ամբողջացած են հազարաւոր նիւթերով: Անոնք՝ Հայոց պատմութեան ուսումնասիրութեան համար առաջնակարգ աղբիւրներ են եւ, հետեւաբար, միջազգային արժէք կը ներկայացնեն:

Միայն 1972–73ին թանգարանը հարստացած է պատմական եւ մշակութային մեծ արժէք ներկայացնող աւելի քան 30 հազար ցուցանմոյշներով: Միայն մէկ տարուան ընթացքին գնումներու միջոցով ձեռք ձգուած է 50.171 ռուբլի արժէքով 557 ցուցանմոյշ:

Բացառիկ նշանակութիւն ունեցած է թանգարանի սրահներուն մէջ բացուած հայկական հին գորգերու ցուցահանդէսը: Ասիկա իր տեսակին մէջ առաջինը ըլլալով Հայաստանի մէջ, մեծ դեր խաղացած է ձեռական արուեստի ժողովրդականացման գործին մէջ: Արդարեւ, մինչեւ ցուցահանդէսին բացումը թանգարանը ունէր ընդամէնը 85 գորգ, որուն կէսը գրեթէ կը վերաբերէր նոր շրջանին: Ցուցահանդէսէն ետք, մէկ տարուան ընթացքին, գնումներու եւ նուիրատուութիւններու միջոցով ձեռք ձգուած են 240 գորգ եւ կարպետ, որոնց մեծ մասը հայկական հին, ընտիր գորգեր են եւ գեղարուեստական ու մասնագիտական մեծ արժէք կը ներկայացնեն: Փաստօրէն 1973-1974ին ստեղծուած է գորգերու նոր, հարուստ ֆոնտ: Անոնց պահպանութեան համար շինուած են նոր տեսակի երկաթէ դարակներ, կախիչներ եւ այլ յարմարութիւններ ունեցող պահեստարան մը, որ մասնագէտներու կարծիքով լաւագոյնն է Խորհ. Միութեան մէջ:

Այսօր թանգարանը ունի շուրջ 260.000 ցուցանմոյշ եւ այլ թանգարանային արժէքներ: Անոնք առաւելաբար զուտ հայկական եւ հայաստանեան են: Ասիկա մեր թանգարանին առանձնայատկութիւններէն մէկն է բաղդատմամբ նշանաւոր այլ թանգարաններու: Հարուստ նիւթերը հնարաւորութիւն կուտան, մնայուն ցուցադրութեան առընթեր, մասնակցելու խորհրդային եւ միջազգային ցուցահանդէսներուն: Մեր թանգարանը միակն է Խորհ. Միութեան ազգային թանգարաններէն, որ Էրմիտաժի թանգարանին հետ, աւելի քան հարիւր ցուցանմոյշներով («Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը») մասնակցած է Էքսփօ-74 համաշխարհային ցուցահանդէսին, Մ. Նահանգներ: Երկու ամիս շարունակ թանգարանին մօտ 400 ազգագրական իրերը մեծ յաջողութեամբ ցուցադրուած են Լենինգրադի Խորհ. Միութեան ազգագրութեան թանգարանը:

Թանգարանին արժէքները ճշդելու, հաշուելու եւ պահպանելու բնագաւառին մէջ մեծ աշխատանք տարուած է: Արդէն ամբողջացած է բազմահազար ցուցանմոյշներու վերջնական արձանագրութիւնը եւ տեղագրումը: Միայն վերջին երկու տարիներուն քարթերու վրայ արձանագրուած ցուցանմոյշներու թիւը 20 հազարէն հասած է 120 հազարի: Ասիկա կարեւոր գործ է:

Աւելի քան 100.000 ցուցանմոյշներու համար կառուցուած են 456 երկաթէ (8-9 յարկանի) դարակներ: Անոնցմով ամբողջովին ապահովուած է հնագիտութեան եւ միջնադարեան պատմութեան բաժիններու նկուղներու մէջ դրուած իրերուն մնայուն պահպանումը: Շինուած երկաթէ դարակներուն շնորհիւ քառապատկուած է իրերուն տեղամասը:

Վերափոխուելու վրայ է թանգարանին ցուցադրութեան ձեւը, որ գոյութիւն ունեցած է մօտ 15 տարի: Այս ուղղութեամբ կազմուած է թանգարանի նոր ցուցադրութեան ծրագիրը:

Հիմնովին վերափոխուած, ցուցադրութիւնը բոլորովին նոր հմայք մը կուտայ թանգարանին: Նորութիւնը այն է, որ ցուցադրութեան բաղադրիչները յարմարցուած են ցուցադրուելիք ատրկաներուն: Հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, ցուցադրութիւնը, բացի ընդհանուր լուսաւորութենէն, ունի նաեւ առանձին լուսաւորութիւն: Ասոր շնորհիւ մենք այցելուներուն ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնենք ցուցանմոյշներուն վրայ:

Այս բարեփոխութիւններուն արդիւնքն եղաւ այն, որ արդէն երկուքեւկէս ամսուան ընթացքին թանգարան այցելած են

մասին, անոր բոյնին «պնդագոյն ամրութեան» եւ յաճախակի քանդումներէ ետք ի նորոյ շինութեան մէջ ողջունելու համար ապրելու կամքն ու յաւիտենական գոյատեւումի իրաւունքը հայ ժողովուրդի...:

Մ. Թ.

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

⁂

— Թէնպէլ եմ, ծոյլ եմ, չես ըսեր, կը վախնաս քի միսերդ կը հալին, ըսաւ Գոհարը Նեվրուզին: Ըստանպոլը ճիշդ ու ճիշդ քու տեղդ է: Թէնպէլներուն տեղը: Ըստանպոլցի կնիկներուն պէս շաշխատիս, արեւը մինչեւ պորտդ վրայ ցաթէ պառկիս խանըմութիւն ընես, եաւէն ալ ելլես պտըտիս: Ըստանպոլցի էրիկներուն պէս էրիկդ թող աշխատի ու բերէ, դուն ալ ճթկիս, գզմտիս: Սաթան սաթմիշ ամա վայ ալանըն պաշընա: Ծախողը ծախեր է վայ առնողին գլուխին:

Նեվրուզը որ սրունքները փռելով պառկելէն կ՚ախորժէր, նորէն խօսքին կարգին բերաւ ու կրկնեց.

— Ղըլար, աղջիկներ, մեր էրիկները երեք չորս տարի կ՚ըլլայ առանց կնիկի մնացին, անանկ կնկան անօթեցան որ մեզ պիտի պառկեցնեն, մեզ հում հում պիտի ուտեն: Հիմակուընէ պատրաստ եղէք Արմտանըը Դշխու, Զիմառալը Սիմա, մեզ պիտի կճեն, մեզ պիտի պռացնեն, մեր կողերուն ոսկորները իրար պիտի անցընեն: Ես գիտեմ էրիկ մարդ մը մեզի որ եօթենայ ինչ կը դառնայ: Լաւ որ մէջի կրակը շատ չի տեւեր, կ՚անցնի, կը մարի, կը հանդարտի, մեզ կը ձգեն:

— Հէյ Ալլահըմ, պու գըզըն էլինտէն չէքտիյըմ, հէյ աղըն զուռուեա գըզ... Աստուածս աս աղջկան ձեռքէն քաշածս, հէյ բերանդ չորնայ աղջիկ, դուն չե՞ս ամչնար, դուն ուրիշ խօսք չգիտե՞ս, չունի՞ս, աղ ըսածներդ ըսուելիք խօսքե՞ր են որ կ՚ըսես, պոռաց Գոհարը այնչափ բարձր ձայնով որ անպարի բոլոր ուղեւորները իրեն նայեցան թէ ի՞նչ պատահեցաւ: Այլը չէ, մինակ ինծի ըսէր, ինչ որ է, ձեր քովը, ով ըլլայ քովը կ՚ըսէ, իր երեսէն խս ալ պիտի այպանեն թէ գըզըլպաշ կնիկները արունամուս չունին, չեն ամչնար, խիղ ամօթ չգիտեն, պիտի ըսեն:

— Ինչո՞ւ կը բարկանաս, կ՚ըսեմ, պիտի ըսեմ, պատասխանեց Նեվրուզը: Մեզի ըլլալիքները, մեր գլխուն գալիքները ըսի: Սո՞ւտ են: Պիտի չըլլա՞ն ասոնք: Պիտի չընե՞ն:

— Սուսսս... սաստեց Գոհարը, մեզի, մեր գլխուն գալիքները ըսեր է: Անանկ է նէ վաղն ալ գիշերը էրկանդ հետ ինչե՞ր ըրեր ես, առտուն ալ պատմէ ամէնուն:

— Ատոնք ալ պատմեմ, ըսաւ Նեվրուզը:

— Դուն աղէկ մը կատղեցար, պոռաց նորէն Գոհարը: Գէշանցիներուն կնիկներն անգամ քու ըսածները չեն ըսեր: Մայր չկայ, կեսուր չկայ գլխուդ վերեւ, մըտքէդ ինչ կ՚անցնի պատմէ:

Մայր մը ունի արդարին արդարը, հայր մը ունի, նորէն անանկ իրմէ մեծ քոյր մը ունի, Նազլուն, պատուաւորին պատուաւորը: Այս ո՞վ ելաւ չեմ գիտեր: Մայրը իմանայ որ ասանկ բերան չառնուելիք, անվայել խօսքեր կ՚ընէ, բերանը կը պատռէ:

Ալ հատուածներ չեմ առներ պատմուածքներէս: Կը բաւէ: Հիմա ես գիս կը պատմեմ:

Կարդալը շատ կը սիրէի: Մոլի ընթերցող մըն էի, կը բաւէր որ գիրքը գրաւէր զիս: Ա՞տ գիս գրող ըրաւ: Բայց ամէն շատ կարդացող գրո՞ղ կ՚ըլլայ: Ոչ: Տղայութենէս երեւցաւ այս սէրը իմ մէջս: 1897ին գաւառէն եկայ: Դասագիրքերուս յառաջաբաններէն սկսայ: Ամէն յառաջաբան կը սիրէի, կ՚ուզէի կարդալ: Իմ նախնիքս Պեշիկթաշի հրապարակը Սինան Փաշայի մզկիթին դէմ փռապան էին: Տարի մը Օրթագիւղ էքոլ Ֆրանսէզ մը, տուն դպրոց մը, երկու տարի ալ Կեդրոնականի նախակրթարանը գացի ու աւարտեցի:

Ռումէլի Հիսար փոխադրուեցանք: Գիւղին փոքր բռնեցինք, հոն փռապան եղանք: Ռոպէրթ Գոլէժ դրին զիս: Գոլէժին Լայպրըրըին, հայ ուսանողութեան գրադարանը անհատնում գիրքեր կային, երկուքին ալ յաճախեցի: Մանկութիւնս գնաց, պատանի եղայ: Գիրքերը ընտրել սկսայ: Գոլէժին գիրքերուն շատը Ծ. Ծ. Լ. Լ. Ծ. տոքթոր, աստուածաբանութեան, իրաւագիտութեան հեղինակներու գործերն էին: Կը վերցնէի, վար կը դնէի: Քալայլի, Սթայնպէքի, Ուիլեմ Ֆոլքների Ամերիկան չկար դեռ: Հողին մէջ սերմերը անգամ չկային, Կրէյի օֆ Ռաթ, Թոպէքօ Ռոտ, Ծըրնէյմէն, Սէնք-ճուարին: Թէնի անգլիական գրականութեան պատմութիւնը, Լոթիի Վէօ Իս-պահանը գտայ, կարդացի:

Հայ ուսանողութեան գրադարանը արեւելահայ գրողներու գիրքերը կային: Թիֆլիսի Կիւթեմպերկ գրատունը գոլէժի հասցէին կը ղրկէր գիրքերը, Մշակը, Մուրճը: Փարիզէն Անահիտը կուգար: Լեօն սիրեցի: Շիրվանզադէին Արսէն Դիմաքսեանը, Մշակի Գրիգոր Արծրունիին հրապարակախօսութիւնը ցնցեցին զիս:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(7 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1975ին Հայաստանի մէջ թէ այլուր մեծ հանդիսաւորութեամբ պիտի յիշատակուի Աւետիք Իսահակեանի ծննդեան հարիւրամեակը: Այս առընչութեամբ «Հայաստան» հրատարակչականը ծրագրած է հետեւեալ գիրքերը լոյս ընծայել:

Արդէն հրապարակ ելած են Իսահակեանի ամբողջական գործերուն վեցհատորեակին երրորդ եւ չորրորդ գիրքերը: Առաջինը կ'ընդգրկէ գրողին պատմուածքները, հէքեաթները, իսկ երկրորդը՝ «Ուստա Կարօ» վէպը:

Յառաջիկայ տարի ընթերցողները պիտի ստանան նաեւ Ե. եւ Զ. հատորները, որոնք պիտի բովանդակեն Իսահակեանի յօդուածները, յուշերը, ինչպէս նաեւ նամականին: Այս հատորներուն տպաքանակը վաթսուն հազարական պիտի ըլլայ:

Առանձին գիրքերով պիտի հրատարակուին բանաստեղծին յուշերը, «Նուկիմ քաղաքի խեւօքները» ստեղծագործութիւնը, «Թեւաւոր խօսքերը»:

Մտադրուած է լոյս ընծայել Իսահակեանի գործերէն ոմանք այլ լեզուներով: Ռուսերէն լոյս պիտի տեսնեն բանաստեղծին յօդուածները, յուշերը, նամակները, որոնք նուիրուած են հայ անուանի գրագէտներու, քաղաքական գործիչներու, ինչպէս նաեւ գրական հարցերու:

Ադրբեջաներէն լոյս պիտի տեսնեն գրագէտին պատմուածքները եւ ուսումնասիրութիւն մը՝ «Աւ. Իսահակեան եւ Ադրբեջան» (Աքպէր Երեւանլի): Քրտերէն հատոր մըն ալ պիտի հրատարակուի:

Նոր ուսումնասիրութիւններ պիտի տպագրուին գրագէտին մասին. առանցմէ են՝ Կամսար Գրիգորեանի «Իսահակեանի կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը», Սուրէն Գայսարեանի «Աւետիք Իսահակեան», Լեւոն Հախվերդեանի «Իսահակեանի կեանքը եւ գործը», Յովհ. Ղանալանեանի «Էջեր Իսահակեանի ստեղծագործական կեանքից», Վաչէ Պարտիզունիի «Աւ. Իսահակեանը եւ Վահան Տէրեանը», Լեւոն Մկրտչեանի «Աւ. Իսահակեանը եւ ռուս գրականութիւնը», Աւիկ Իսահակեանի (գրագէտին թոռը) «Իսահակեանի արձակը եւ այլ մենագրութիւններ»:

Ցիշատակութեան արժանի է Արամ Ինճիկեանի «Անյայտ էջեր» գիրքը: Իսահակեանի գրական հարուստ ժառանգութեան մէջ նշանակելի տեղ կը գրաւեն անոր անաւարտ եւ անտիպ գործերը՝ «Ուստա Կարօ» վէպը, «Սասնայ Մանուկ» վիպասքը, «Հայկական Ֆաուստ» եւ «Բանաստեղծի երազը» պոէմները, «Ղազարոս» տրամը, քանի մը տասնեակ պատմուածքներ, հէքեաթներ, աւանդավէպեր, առակներ, բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ:

Հրատարակելի գիրքերէն են՝ «Աւետիք Իսահակեանը Ալեքսանդր Բլոկի թարգմանութեամբ» գիրքը, ուր կը զետեղուին Բլոկի կատարած ծանօթ թարգմանութիւնները, «Երգեր եւ ռոմանսներ Աւետիք Իսահակեանի խօսքերով», ուր տեղ կը գրաւեն հայ եւ օտար երգահաններու յօրինած երգերն ու ռոմանսները, «Սարեանը Իսահակեանին» ալպոմը, ուր կը ներկայացուին նկարիչին այն գործերը, որոնք կապ ունին բանաստեղծին հետ, եւայլն:

Ընդհանուր առումով յոբելենական հրատարակութիւններու թիւը 30 հատոր պիտի ըլլայ. ընդհանուր տպաքանակը՝ 427.000:

չուրջ 60.000 հոգի. այցելուներու տպաւորութեան գիրքը լեցուն է գոհունակութեան եւ հիացումներու արտայայտութիւններով:

Այժմ արագ թափով յառաջ կը տարուին ցուցադրութեան միւս հատուածին՝ նոր եւ նորագոյն պատմութեան բաժնի ձեւաւորման աշխատանքները: Հոս մեծ տեղ յատկացուած է հայ – ռուս յարաբերութիւններուն, հայ ազատագրական շարժման պայքարին, Հայաստանի յեղափոխական շարժումներու ծագումին եւ ծաւալումին պատմութեան:

Այսքանով, սակայն, մեր ընելիքները չեն աւարտիր: Մտադրութիւն կայ Լենին հրապարակին կողմէ թանգարանին կամարաշարքը օգտագործել իբրեւ բացօթեայ թանգարան: Կ'ենթադրուի, որ կամարաշարքին զոյգ պատուհաններուն տեղ կարելի պիտի ըլլայ տեղաւորել ուրարտական, ինչպէս նաեւ միջնադարեան շրջանի որմնանկարներու եւ հարթաքանդակներու բացառիկ վերարտադրութիւններ: Կամարաշարքին յատակն ալ կը սալայատակուի մարմարով: Աւելի քան 600 քառակուսի մեթր մակերես ունեցող այս տարածութեան վրայ կը ցուցադրուին քանդակազարդ ճարտարապետական բեկորներ, վիշապներ, ժայռապատկերներ:

Աւելորդ է ըսել, թէ այս ձեւով նոր նիւթերու ցուցադրութեան տեղ կը բացուի թանգարանին ներսը, որ խիստ ծանրաբեռնուած է:

ԿՏԱԿԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Նոտարը՝ տիկնոջ.

— Սխալ չէ՞ արդեօք ձեր առնելիք քայլը, տիկին: Ձեր հանգուցեալ ամուսինը իր կտակին մէջ կը շեշտէ, որ եթէ նորէն ամուսնանաք, ձգած ամբողջ ժառանգութիւնը պիտի իյնայ իր եղբօրը:

= Կարեւորութիւն չունի, պարոն նոտար, որովհետեւ կ'ամուսնանամ եղբօրը հետ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖՐԵԶՆՈՅԻ մէջ, Քալիֆորնիա, Սեպտեմբեր 25ին մեռած է վաստակաւոր խմբագիր Լեւոն Կ. Լիւլէճեան, որ երկար տարիներ խմբագրած է «Մշակ» անկախ եռօրեան (Ֆրեզնօ), որ արտասահմանի մէջ բացառիկ հրատարակութիւն մը եղած էր՝ իր անկողմնակալ դատումներով, ազգային կեանքին մասին: Յառաջացած տարիքի բերումով իր թերթը փակելէ ետք, Լ. Լիւլէճեան յաճախ աշխատակցած է նաեւ «Հայրենիք»ի՝ շահեկան յօդուածներով:

ԷՐԼԻԻ մէջ (Մ. Նահանգներ) Սեպտեմբեր 27–29ին գումարուած է «Հայկական Համախմբումի» երրորդ ընդհանուր ժողովը: Օրակարգի գլխաւոր հարցերէն եղած են ցեղասպանութեան խնդիրը, Եղեռնի 60ամեակը եւ Թրքահայոց վրայ ի գործ դրուած ճնշումները: 150է աւելի անդամներու մասնակցութեամբ ժողովը ողջունած է հայ ազգային երեք կուսակցութեան որոշումը՝ միակամ ոգեկոչելու Եղեռնը եւ հետապնդելու հայկական իրաւունքները: Որոշած են զօրավիգ կանգնիլ այդ աշխատանքներուն: Բանաձեւ մը մշակուած է Կիպրոսի հարցին կապակցութեամբ, ուռով կը պահանջուի դադրեցնել ամերիկեան ամէն օժանդակութիւն Թուրքիոյ, որքան ատեն որ Անգարա կը բռնաբարէ Կիպրոսի անկախութիւնն ու միասնականութիւնը: Զեկուցումներ կատարած են Պարոյր Զօրթեան (Միացեալ Նահանգներու հայ գաղութը եւ համագործակցութեան հեռանկարներ), ամերիկացի երեսփոխան Տանիէլըն (Թուրքիա, Կիպրոս եւ Հայութեան կեցուածքը), Գեր. Պարոնի Եպս. (զանազան ազգերու հետ կապ ունեցող հարցեր) եւ Կիպրոսի դեսպանատան աւագ պաշտօնատարներէն մէկը, որ ներկայացուցած է հայ եւ յոյն ժողովուրդներու հասարակաց դատը, թրքական անիրաւութեանց դէմ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Հոկտեմբեր 2ին բացումը կատարուած է Լիբանանահայ Բժշկական Միութեան կազմակերպած հայկական բժշկական առաջին համագումարին: Հովանաւորութիւնը ստանձնած է Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահը: Բացման խօսքը արտասանած է Բժշկական Միութեան նախագահը՝ Տոքթ. Յակոբ Գրդեաշարեան: Խօսք առած են նաեւ Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուցիչը, Պէյրութի ֆրանսական եւ ամերիկեան համալսարաններու բժշկական բաժանմունքներու նախագահները եւ Լիբանանի բժիշկներու միութեան նախագահը՝ Տոքթ. Ժոզէֆ Ազար: Ցաջորդական նիստերու ընթացքին բժշկագիտական նիւթերու շուրջ զեկուցումներ կատարուած են, ինչպէս «Քաղցկեղի դարմանումը արդիական միջոցներով», «Սրտի երակներու հիւանդութիւններ», «Մանկաբուժութեան վերջին նորութիւնները» եւայլն:

ՄԱՆԻԼԱՅԻ մէջ պուլկարահայ Նորայր Նորիկեան, ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյենական մրցումներուն, երրորդ հանդիսացած է: Հայ մարզիկը 277 քիլօ 500 ծանրութիւն վերցուցած է: Ն. Նորիկեան 1972ի ողիմպիական խաղերուն առաջին հանդիսացած էր:

ՄԵԾՆ ՊՈՍԹԸՆԻ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ ծխականները արդէն իսկ 3000 տոլարի գումար մը տրամադրած են կիպրահայ աղէտեալներուն:

ՊՈԼՍՈՅ թերթերը կը հաղորդեն թէ Անգարայէն հասած լուրերու համաձայն Գալֆայեան վարժարանի հարցը կարգադրուած կը թուի: Այս որոշումը տրուած է Էճէվիթի միջամտութեան վրայ: Վարչապետը հրահանգած է որ վերջ տրուի արգելքին եւ արտօնուի որ նախկին ծաւալով երկյարկանի շէնք մը կառուցուի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Պետական Խորհուրդը ջնջած է կրթական իշխանութեան այն որոշումը որ վերջ կուտար Տիկին Իրմա Աճէմեանի տնօրէնուհիի պաշտօնին Գատըգիւղի Արամեան վարժարանը: Պետական Խորհուրդը որոշած է որ նախ Տիկին Աճէմեանի պաշտպանողականը լսուի ապա միայն վերջնական որոշում տրուի:

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՎԱՅՐԿԵԱՆ

Կծծի մարդ մը, օրին մէկը, խօսքը կ'ուղղէ Աստուծոյ.

— Օ՜, Տէր, հազար տարին ի՞նչ է ձեզի համար:

= Ոչ իսկ մէկ վայրկեան:

— Եւ ի՞նչ է ձեզի համար հազար ոսկին:

= Հազիւ մէկ դրուշ:

— Ուրեմն, Տէր, տայիք ինծի մէկ դրուշ:

= Սիրով, միայն սպասեցէք մէկ վայրկեան...

×

ԽԵԼԱՑԻ ՀԱՇԻՒ

Տիկին մը շնչասպառ կը հասնի նամակատան կիշէին առջեւ:

— Պարոն, հաճէիք ինծի քսան սանթիմնոց հազար նամակադրոշմ տալ:

= Ի՞նչ ըսիք, ի՞նչ պիտի ընէք այդքանը:

— Բայց, պարոն, թերթերը այս առաւօտ գրեցին թէ դրոշմաթուղթի գիներն ալ վրայ պիտի գնեն յառաջիկայ շաբթու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ. — ՍՈՒՐԲ ՄԸ

Սուրբը մեղմ ձայնով կը պատասխանէ.

— Թող Աստուած օգնէ եւ պահպանէ ձեզ մինչեւ ձեր վերջին ժամը եւ յետոյ ընդունի ձեզ իր սուրբ գիրկին մէջ:

— Մեր սիրելի երկրէն ստացած լուրերուս համաձայն, Ռուսիան կը սպասէ իր կայսրին եւ իր հօրը...

— Զէ՞ որ մարդիկն ալ երկինքի թռչուններուն, մեր եղբայրներուն կը նմանին. զիրենք սիրողներու հանդէպ միշտ հաւատարիմ են:

— Ըստ ամէն հաւանականութեան, ձեր ընելիք մեծ ճամբորդութեան ատենը կը մօտենայ:

— Թող կատարուի Աստուծոյ կամքը:

— Մեր բարեկամները յաջողած են ձեռք անցընել կայսերական թագը, քիչ ատենէն մեր ձեռքին մէջ պիտի ըլլայ:

— Աստուած այդպէս կամեցեր է, գովեա՜լ է Աստուած:

— Մօտ ատենէն, անիկա պիտի դրուի ձեր գլուխը:

— Ի՜նչ խեղճ թագ, բաղդատմամբ անոր, զոր Քրիստոս կրեց Գողգոթայի վրայ:

— Եւ ձեր ժողովուրդը, արտասուելով պիտի ծնրադրէ ձեր առջեւ ու թեւերը ձեզի պիտի կարկառէ: Ձեր անցքին վրայ ծնրադիր մայրերը իրենց զաւակները ձեզի պիտի ներկայացնեն օրհնելու համար:

— Պիտի օրհնեմ փոքրիկները, պիտի օրհնեմ մայրերը եւ ծնրադիր ժողովուրդը:

— Մեծ հրաշք մը պիտի կատարուի:

— Սիրով ամէն հրաշք կ'իրականանայ:

— Ռուսիան պիտի վերանորոգուի:

— Աստուծոյ կամքին առջեւ ոչինչ անկարելի է:

Այսպէս, ամէն շաբաթ, կոմս Օսթրովփքին այցելութիւն կուտայ անոր, որ կոչուած է հսկայ դեր մը կատարելու Ռուսիոյ եւ թերեւս ամբողջ աշխարհի պատմութեան մէջ: Ամէն շաբաթ, մարդը նոյն տեղն է եւ թռչուններու կեր տալով զբաղած: Եւ ամէն շաբաթ, կոմսը կը հաղորդէ անոր ստացած լուրերը եւ կը խօսի անոր ապագայ պաշտօնին մասին: Եւ սուրբը, որուն բոլոր խօսքերը Աստուծոյ կը վերաբերին, կը պատասխանէ խորհրդաւոր նախադասութիւններով: Մարդ չի կրնար որոշել թէ իրապէս ի՞նչ է անոնց իմաստը եւ արդեօք անիկա ամբողջովին երկնային բաներով զբաղած, չէ՞ կորսնցուցած երկրային բաներուն գիտակցութիւնը: Կոմս Օսթրովփքին վերջին ենթադրութիւնը հաւանական կը գտնէ եւ ատոր համար ուրախ է:

Որովհետեւ վերջապէս, կը տրամաբանէ ան, ռուսական հարցը ի՞նչպէս դրուած է: Ի՞նչ է ցարական կազմակերպութեան նպատակը: Օգտուիլ ժողովրդային միսթիքականութենէն, յուզել սիրտերը քաղաքաբնակներու, գործաւորներու եւ մանաւանդ զինուորներու: Առանց այս վերջիններուն գործօն մասնակցութեան, անկարելի է շարժիլ: Անոնց պէտք է ցուցնել ցարին նմանութիւնը ունեցող մէկը եւ ըսել. «Ահա ձեր տէրը, ձեր կայսրն ու հայրը, ծունկի եկէք անոր առջեւ»: Ի՞նչ փոյթ եթէ այդ մարդը գիտակից է կամ ոչ. իր պաշտօնը պիտի աւարտի այն ատեն, երբ քանի մը հազար Ռուսեր զայն ճանչնալով, անսահման երկրին մէջ լուր տարածեն թէ Նիքոլա Բ.ը կենդանի է, թէ իրենք տեսած են զայն թագը գլխուն, թէ իրենց կայսրը զիրենք օրհնած է եւ վերադարձած իր նախահայրերու երկիրը, որուն տառապանքները վերջ կը գտնեն այլեւս: Այն ատեն զինուորներն ու քաղաքներու եւ գիւղերու անհամար բնակիչները ցարական քարոզութեամբ պատրաստուած պիտի ըմբոստանան իրենց ներկայ պետերուն դէմ, պիտի կոտրեն զանոնք եւ վերահաստատութիւնը կատարեալ իրողութիւն մը պիտի ըլլայ: Ցետո՞յ. կը մնայ կազմակերպել եւ կառավարել:

Եւ ասիկա ազնուական դասակարգին գործն է, ի՜նչ փոյթ եթէ Ցարսքօէ-Սելոյի պալատին մէջ, տեսականօրէն պիտի իշխէ ան որ, բազմաթիւ ուրիշ տխտղոսներու հետ պիտի կրէ ամբողջ Ռուսիոյ ցարին եւ ինքնավարին տիտղոսը, ցար Մոսկուայի, Քիեւի, Վլատիմիրի, Նովկորոտի, Քազանի, Աստրախանի, Սիպերիոյ, Թէրսոնէսի եւ Վրաստանի: Մի՞թէ պատմութենէն չե՞նք սորված որ ամէն երկրի մէջ եւ ամէն ատեն, գտնուած են կայսրեր, որոնք անուանապէս իշխեցին: Ու տէրութեան գործերը նոյնքան լաւ ընթացան:

Կոմս Օսթրովփքին քահանայէն հրաժեշտ կ'առնէ:

— Մնաք բարով, հայր:

— Թող Աստուած ուղեկից ըլլայ ձեզի, կ'ըսէ սուրբը դանդաղօրէն եւ կ'ուղղուի դէպի հարթատանիքը, ուր կը սկսի թռչուններու կեր տալ:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Մարի Յակոբեան, այրի Տիկին Իվէթ Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մարգարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Հոկտ. 13, Մարսէյլի Փրատօ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԺՈՐԺ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Պերճ Զագըրճեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Զագըրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պրոնիման եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտ. 13) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՊԵՐՃ ԶԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Նազարէթեան եւ Տէր եւ Տիկին Թէքէեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտ. 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ-ԱՐՇԱՒԻՐ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ (արկածով մեռած՝ Վիէննա), ինչպէս նաեւ Նազարէթեան եւ Մուքաֆեան ընտանիքներու հին եւ նոր ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Հերմինէ Քանթար կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտ. 13) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր ծնողաց՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆԻ

հօրաքրոջ՝

ծանօթ դերասանուհի

ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ

զարմիկին՝

ՏՈՔԹ. ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

եւ մօրաքրոջ՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը՝ եկեղեցւոյս բարերար տարաբախտ

ՕՆՆԻԿ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի Հոկտ. 13, Յակոբ Եպսկ. Վարդանեանի նախագահութեամբ, որ պիտի անդրադառնայ իր քարոզով հանգուցեալի ազգային կեանքի գործունէութեան:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր բոլոր անդամուհիներով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պր. Պետիկ Գարակէօզեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց եղբօր և ազգականին՝ Հայկ-Արամ Գարակէօզեանի մահուան առթիւ:

Նոյն տխուր առթիւ, Իսիի մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Պ. Մեսրոպ Մարթայեանէ իր դպրոցին համար, փոխան ծաղկեպսակի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի լուրջ հայ տիկին մը, որ օրուան մէջ խնամք տանի հիւանդ այր մարդու մը եւ տան փոքր գործերով զբաղի:

Դիմել՝

Mme Baraghian (Charmyse)
85, Rue d'Hauteville — Paris (10e)
Tél. : 770-60-75

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի, Հոկտ. 13, առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ (3, Ռիւ տիւ Փերշ, Մեթրօ Սէն-Սեպասթիէն – Ֆրուասար)

ԿԱՐԳԻՍ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Պատարագը կը սկսի ժամը 11ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է իր դպրոցին համար, Տէր եւ Տիկին Խաչեր Քէօշկէրեանէ 50 Ֆր. Տիկին Պոտօնեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Հոկտ. 12, Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն Մերոց: Տօն ազգային եւ եկեղեցական ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Շաբաթ (Հոկտ. 12) ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որոշ տարիքի կին մը հսկելու համար տարիքոտ տիկնոջ մը վրայ, կէսօրէ վերջերը: Կարելի է սենեակ տրամադրել իրեն:

Հեռաձայնել առաւօտները.—
642–34–48

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի ՀՈԿՏ. 20 առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

pour passer en douceur
du noir à la couleur...
TÉLÉVISEUR
sonolor
couleur
Finition "grand constructeur"
AGENT OFFICIEL: TÊLÉ-ROBIN KALDJIAN
5, rue Charles-Robin 75010 Paris 208 82 13

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՐ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
(Հայկ. Տնօրէնութիւն)
LA CAPPADOCE
3, Rue Marivaux
(derrière l'Opéra-Comique, Métro Richelieu-Drouot) Tél. 742-83-65
ՈՒՐ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՋԵՐՄ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ, ԿԸ ԳՏՆԷՔ
ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ եւ յատուկ ճաշեր իրիկունները:
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ — «Մանթը»
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — «Լահմաճուն»
ՈՒՐԲԱԹ — «Սու պէօրէկ»
Ամէն օր՝ Տէօնէր-քէպապ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻԷՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հոգեհանգիստ Իզմիրի եղեռնին 52րդ տարեդարձին առիթով:

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 17, առաւօտուն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան հիմնարկութեան 25ամեայ հանդէսը:

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Դեկտեմբեր 14ին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան ներքեւ եղող հայերէնի դասընթացքները արդէն վերսկսած են՝ Չորեքշաբթի Սեպտ. 24էն եւ Կիրակի Սեպտ. 28էն ի վեր:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

1. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր՝ ժամը 9.30էն մինչեւ 12: Չորեքշաբթի օրեր եւս կէսօրէ ետք:

2. Ալֆորվիլի մէջ՝ Էթիէն Տոլէի դըպրոցը՝ Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

3. Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ, Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը՝ ժամը 9էն մինչեւ 5:

4. Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4 Ռիւ տը Թրուա Շանթիէ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

5. Պանեէօ – Քաշանի մէջ՝ քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, 43 Ռիւ Մատամ Քիւրի, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

1. Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լօռ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 23ին: Փափաքողները թող դիմեն հետեւեալ թիւին.— 50–27–39 կամ 91–24–98:

×

Ս. ԱՆԹՈՒԱՆ – ՔԱՄՓ. ՖՐԷՋ

Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր թաղեցի եւ ազգասէր ժողովուրդին թէ եկեղեցւոյս կողքին հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 16էն սկսեալ ամէն Չորեքշաբթի ժամը 14.30էն 16.30:

Անոնք որ կը փափաքին հայերէն դասընթացքներուն հետեւիլ, թող բարեհաճին անձամբ ներկայանալ եւ կամ իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնները ընել տալ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւին մօտ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ տեղւոյն Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի «Րաֆֆի» խումբին, մասնակցութեամբ Սայաթ – Նովա նուագախումբին, Կիրակի Հոկտ. 20, ժամը 15էն սկսեալ տեղւոյն Սալ տէ Ֆէթին մէջ:

Հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ, չամփուրով խորոված, մատչելի գիներ:

Կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը քաջալերելու այս ձեռնարկը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյն հայկական դպրոցին:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

GRANDE MATINÉE DANSANTE
organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
Dimanche 13 Octobre 1974 à 16 h. 30
Salle des Fêtes de Sevran
ORCHESTRE PARADOXE
BUFFET
Զեղչեալ մուտք Նոր Սերնդականներուն համար

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
12
SAMEDI
12 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.135
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13.135

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

—O—

Արաբեւիսրայէլեան չորրորդ պատե-րազմը դարձակէտ մը կազմեց Մերձաւոր Արեւելքի եւ Արեւմուտքի քաղաքական յարաբերութեանց առընչութեամբ:

Եգիպտոս եւ Սուրիա հրաժարելով Ուաշինկթընի հանդէպ իրենց անհաշտ քա-ղաքականութենէն, մերձեցման փորձեր կատարեցին Մ. Նահանգներու հետ: Նա-խագահ Նիքսըն ընդառաջ գնաց Գահիրէի եւ Դամասկոսի առաջարկներուն:

Վերահաստատուեցան դիւանագիտա-կան յարաբերութիւնները Ամերիկայի հետ, խզուած չուրջ քսան տարիէ ի վեր: Դամասկոսի տօնավաճառին մէջ մեծ ըն-դունելութեան արժանացաւ ամերիկեան տաղաւարը:

Նիքսընի յաղթական շրջապտոյտը մօ-տեցնելով Արաբները Միացեալ Նահանգ-ներուն՝ մտահոգութիւն պատճառեց Իս-րայէլի, որ տեսաւ թէ ամերիկեան բա-րեկամութեան մենաշնորհը կը սկսէր հե-ռանալ իրմէ:

Ճէրըլտ Ֆորտի իշխանութեան գլուխ գալը փարատեց Իսրայէլի մտահոգու-թիւնները: Նոր նախագահը ճանչցուած է իբրեւ հրէասէր:

Հոկտեմբեր 1ին ֆրանսական հեռատե-սիլի վիճաբանական հաւաքոյթին մէջ յայտնի հրապարակագիր Ռէյմոն Քար-թիէ յայտնեց, որ Ամերիկան կառավա-րողը Հրեաներն են: Ասոնք երբ տեսան թէ Նիքսըն կը մերձենայ Արաբներուն, սեղծեցին Ուաթըրկէյթի պատմութիւնը եւ յաջողեցան տապալել զայն:

Զենք գիտեր թէ անձնական նախասի-րութիւնները ո՛ր աստիճան կրնան գերա-զանցել նիւթական ու քաղաքական շա-հերը: Ամէն պարագայի Քիսինկէրի նոր առաքելութիւնը ցոյց պիտի տայ թէ ի՛նչ քաղաքականութիւն կը հետապնդէ Մ. Նահանգներու նոր նախագահը:

Վերջին անգամ Ճէրըլտ Ֆորտ ցոյց տուաւ թէ Թրքասիրութեան մէջ առաջ-նակարգ դերք մը կը գրաւէ, ինչպէս իր Արտաքին Նախարարը՝ Քիսինկէր: Հա-կառակեցաւ Ուաշինկթընի ներկայացուց-չական ժողովի եւ Ծերակոյտի որոշում-ներուն՝ դադրեցնելու Թուրքիոյ կատար-ուած զինուորական – նիւթական աջակ-ցութիւնը: Շատ պարզ էր ամերիկեան Խորհրդարանի պատճառաբանութիւնը: Թուրքիա չարաչար գործածեր էր ամե-րիկեան օդանաւերը, հրասայլերն ու ռազ-մական այլ զէնքերը՝ բռնագրաւելով Կիպրոսը ինքնագլուխ, առանց հաւանու-թեանը Ատլանտեան կազմակերպութեան, որուն պաշտպանողական ծրագիրներուն յատկացուած էին անոնք: Ուստի պէտք է պատժուէր Անգարայի կառավարութիւնը:

Բայց այս տարբեր հարց է:

Քարիւղի զէնքը եւ արաբական մի-լիոններու արեւմուտք խուժումը մեծա-պէս շրջեցին Ամերիկայի եւ Եւրոպայի դիրքը հանդէպ Արաբներուն, ի վնաս Իսրայէլի:

Ժիսքար տ'Էսթէնի կառավարութիւնը բանալով Մերձաւոր Արեւելքի պատե-րազմիկ երկիրներուն զէնք վաճառելու արգելքը — դրուած 1967ին, Զօր. Տը Կօ-լի կողմէ — հնարաւորութիւն ընծայեց հակառակորդ բանակները ֆրանսական զէնքերով օժտելու:

Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ մօտենալով, Ամերիկա ամրապնդեց իր դիրքերը Մի-ջերկրականի մէջ, ի վնաս Խորհ. Միու-թեան, որ վերջերս մերժած էր հայթայ-թել Եգիպտոսի ուզած զէնքերը:

Երկու կողմերն ալ սիրաշահելու քա-ղաքականութեան հետեւելով, Նախագահ Անուար ալ-Սատաթ կրկին բարեկամացաւ Մոսկուայի հետ, որ Օգոստոսէն սկսեալ կը ղրկէ իր պահանջած զէնքերը:

Ներքին ճակատին վրայ ամրապնդուե-ցաւ արաբական միութիւնը: Ձախակողմ-եան վարչաձեւի Պետութիւնները միաց-եալ ճակատ կազմեցին քարիւղ արտադ-րող հարուստ երկիրներու հետ, որոնք այլեւս դադրեցան «ամերիկեան աշխար-հակալութեան գործիք» եւ «Իսրայէլի բարեկամ» յորջորջուելէ: Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ հոկտեմբերեան նախաձեռնու-թիւնը հիմնական փոփոխութիւն առաջ բերաւ մտայնութեանց մէջ եւ բարձրա-ցուց Արաբներու բարոյական կորովը:

Սաուտի Արաբիոյ Թագաւորը Ֆէյսալ վերջերս սպառնաց քարիւղի հայթայթու-մին դէմ արգելք դնել՝ եթէ մինչեւ տա-րեվերջ Իսրայէլ չսկսի պարպել արաբա-կան գրաւեալ հողերը, մէջն ըլլալով Ե-րուսաղէմի արեւելեան մասը:

Եթէ Քիսինկէր չյաջողի համոզել Իս-րայէլը, որ գոհացում տայ արաբական պահանջներուն, — հողերու պարպում եւ Պաղեստինի բարդ հարցին արդար լու-ծում, — Մերձաւոր Արեւելքը դարձեալ պիտի կանգնի իր հարցականին առջեւ, — պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Այս անգամ նախատեսութիւնները ճիշդ ելան եւ առաջին արդիւնքները ցոյց տուին արդէն թէ Մեծն Բրիտանիոյ Աշխատա-ւորական կուսակցութիւնը յաղթած է:

Կը կարծուէր Ուրբաթ առտու թէ Ուիլ-սընի կուսակցութիւնը չուրջ 10,5 առ հա-րիւրի շահ մը պիտի ապահովէր բաղ-դատմամբ անցեալին:

Ընդհանուր ձեւով թէեւ այս ընտրու-թեան առթիւ, պարզուեցաւ թէ ժողո-վուրդը մեծ խանդավառութեամբ չէ մաս-նակցած եւ ձեռնպահներու թիւը բաւա-կան մեծ եղած է: Ոչ մէկ միջադէպ պա-տահած է:

Ամէն պարագայի մէջ, այս յաղթանակն ալ չի կրնար մեծ ոգեւորութիւն մը բե-րել Ուիլսընի, երկրի մը մէջ, ուր մթնո-լորտը շատ խրախուսիչ չէ: Միայն գոհ տարրերը դպրոցականները եղած են, ո-րոնք մէկ տարուան մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով (Փետրուարէն ի վեր) արձակուրդ ունեցած են, տրուած ըլլալով որ դպրոց-ները քուէարկութեան կը ծառայէին:

Քանի մը տողով

ՋԱՅՆ - ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ գործադուլը վերջ գտաւ Ուրբաթ բայց նոր ազդարա-րութիւն մը տրուած է դալ շաբթուան համար (Զորեքշաբթիէն սկսեալ):

ՆՈՊԷԼԻ բժշկական մրցանակը տրուած է փրոֆեսէօրներ Ալպէր Քլօտի (Պել-ժիա), Քրիսթիան տը Տիւվի (Անգլիա) եւ Ճորճ Փալէյտի (Ամերիկա):

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ գրադարաններու ընդհա-նուր պատուակալ տնօրէն Ժիւլիէն Քէն մեռաւ առջի օր, 87 տարեկանին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահը կրկին դէպի Էճէվիթ դարձաւ, նոր կառավարութիւն մը կազմելու համար: Ծանօթ է որ Թուր-քիա չի յաջողիր նոր դահլիճ մը ունենալ Էճէվիթի հրաժարումէն ի վեր, չուրջ ա-միս մը առաջ: Անկէ ի վեր թէ՛ Էճէվիթի եւ թէ Տէմիրէլի փորձերը ձախողեցան:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին Նախա-րարը երկու օր Գահիրէ մնալէ եւ Նախա-գահ Սատաթի ու Արտաքին նախարար Իսմայիլ Ֆահմիի հետ երկար տեսակցելէ ետք, Դամասկոս մեկնած է, սուրիացի առաջնորդներու հետ եւս խօսակցելու հա-մար: Գահիրէի խօսակցութիւններու մա-սին մանրամասնութիւններ թէեւ չեն տրուած, բայց պարզ է որ անոնք կապ ունեցած են արաբ – իսրայելեան բանակ-ցութեան երկրորդ փուլին հետ: Քիսին-կէր Գահիրէէն մեկնելէ առաջ յայտարա-րած է, թէ խօսակցութիւնները «խիստ շինարար եւ դրական» եղած են, եւ ար-դիւնքը «քաջալերական» է:

ՁԻՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին փոխ-նախարա-րը Պոնի մէջ յայտարարեց, թէ Եւրոպա-յի միութիւնը կարեւոր է եւ կը համա-պատասխանէ այն բոլոր երկիրներու շա-հերուն, որոնք կը պայքարին գեր-Պետու-թիւններու « իշխանատենչութեան » դէմ: Գերմանիոյ միութեան հարցն ալ պէտք է լուծուի Արեւմտեան եւ Արեւելեան Գեր-մանիոյ քաղաքացիներուն բաղձանքին համաձայն: Պոն եւ Փեքին համաձայնած են ընդլայնել իրենց առեւտրական եւ մասնագիտական փոխանակութիւնները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ զինուորական ծառա-յութիւնը միշտ 12 ամիս պիտի տեւէ: Զինուորին օրականը 2էն 2ուկէս ֆրանքի կը բարձրանայ եւ չորս ձրի ճամբորդու-թիւն կը շնորհուի արձակուրդներու հա-մար:

ՄԱՐՍԷԼ ՏԱՍՕ կը հերքէ թէ կաշառած ըլլայ հոլանտացի երեսփոխաններ, որ-պէսզի նախընտրաբար ֆրանսական օդա-նաւ գնեն: Թէեւ լուրը ցարդ միայն մա-մուլով տրուած էր բայց հոլանտական կառավարութիւնը քննութիւն բացած է ինչ որ կը նշանակէ թէ բոլորովին ան-հիմն չի նկատեր:

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարական տագնապը լուծելու հոգը յանձնուա ծէ Ծերակոյտի նախագահ՝ Սփանեոլի, Քրիստոնեայ-Դեմոկրատ:

ՓԱՆԱՄԱ մեկնած են այն եօթը ձա-խակողմեան ահաբեկիչները, որոնք Սան-թօ Տոմինկոյի վենեզուելական հիւպատո-սարանին մէջ, 13 օր շարունակ, 7 հոգի պատանդ պահած էին: Ասոնք պահանջած էին 37 ձախակողմեան ահաբեկիչներու ազատ արձակումը Տոմինիկեան կառա-րութեան կողմէ, սակայն այս վերջինը մերժած էր: Փանամա համաձայնեցաւ ընդունիլ ահաբեկիչները, որոնք ազատ արձակեցին իրենց պատանդները:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հրա-հանգեց փակել « Սուրբ-Անմեղներու » Թատրոնը, ուր քանի մը շաբաթէ ի վեր բեմին վրայ շատ լկտի տեսարաններ կը հրամցուէին հասարակութեան: Հրապա-րակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ տարփական Թատրոն անունին տակ տրուած ներկա-յացումը, ոչ մէկ գեղարուեստական ար-դարացում ալ ունի: Եղածը այն է թէ բեմին վրայ կը ներկայացուի զոյգի մը կողմէ, ինչ որ ցարդ անկողիններու մէջ կը կատարուի «գոնփակ»: Պարզ է որ գլխաւոր «հերոսը» կը բողոքէ «ազատու-թեան» այս կաշկանդումին դէմ...

ՄԱՀ ՏԻՐԱՄԱՅՐ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՊԱԼՃԵԱՆԻ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկե-ղեցւոյ դիւանը կը հաղորդէ Հոկտ. 10ին.—

Այսօր Ս. Էջմիածնէն ստացուած հե-ռագիր մը կը գուժէ մահը Ամենայն Հա-յոց Վեհափառ Հայրապետի մօր՝

ՏԻՐԱՄԱՅՐ
ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՊԱԼՃԵԱՆԻ

90 տարեկան, որ պատահած է Հոկտեմ-բեր 7ի գիշերը, յետ շատ կարճատեւ հի-ւանդութեան:

Թաղումը կատարուած է Հոկտ. 9ին եւ տիրամօր մարմինը ամփոփուած է Ս. Գայեանէի դաւիթին գերեզմանին մէջ:

Այս Կիրակի — Հոկտեմբեր 13 — Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի տիրամօր բարի հոգւոյն համար:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 4-7)

ՈՍԿԷ ՇՔԱՆՇԱՆ

Ջեխոսլովաքիոյ Սոֆիա քաղաքին մէջ տեղի ունեցած է կռփամարտի միջազ-գային մրցաշարք մը:

Կէս-ծանրութեան մարզին մէջ Աշոտ Աւետիսեան երեք յաջորդական յաղթա-նակներ ապահովելով ոսկէ շքանշանի ար-ժանացած է: Հայ կռփամարտիկը 21 տա-րեկան է:

×

ԱՐԺԱՆԹԻՆՅԻ ՓՐՈՖԵՍԷՕՐԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Արժանթինցի փրոֆեսէօր Ռընէ Ֆա-վալորօ դասախօսութիւն մը տուած է սրտի էնֆարկթիւսի եւ անոր բուժման մասին: Դասախօսութիւնը տեղի ունեցած է Երեւանի պետական բժշկական հիմ-նարկութեան մէջ եւ կազմակերպուած էր Հայաստանի Առողջապահութեան նախա-րարութեան բժշկական գիտական եւ գի-տա-բժշկական ընկերութիւններու Խոր-հուրդներու կողմէ: Փրոֆեսէօրը Հա-յաստան այցելած է Արժանթինի Հայ «Միւրեքեան» հաստատութեան նախա-ձեռնութեամբ: Այս հաստատութիւնը կա-րեւոր աշխատանք կը կատարէ բժշկա-գիտական կապեր հաստատելու համար Հայաստանի եւ Արժանթինի միջեւ:

×

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻՆ

Դաշնակահարուհի Նունէ Հայրապետ-եան, որ վերջեր մասնակցած էր «Զայ-կովսկի» միջազգային մրցանակաբաշխու-թեան մրցաշարքին, Հայֆիլհարմոնիայի փոքր սրահին մէջ նուագահանդէս մը տուած է: Նուագած է Հայտն, Պրամս, Զայկովսկի եւ Պրոկոֆիեւ:

×

ԱՐՓԻ – ՍԵՒԱՆ

Արփի – Սեւանի ջրատարը Սեպտեմբե-րին երկարած է 285 մեթր, իսկ կրաղխ-սապատուած հատուածը՝ 301 մեթր:

Հոկտեմբեր մէկի հաշուով ջրատարին ընդհանուր երկարութիւնը հասած է 44 հազար 526 մեթրի, իսկ կրաղխսապատ-ուած հատուածինը՝ 34.700 մեթրի:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԸ ՏՌԱՄԸ, ՇԱՀՆՈՒՐԻ ԳՈՐԾԻՆ ՄԷՋ

Կամովին հրաժարելով արուեստագէտ սերունդի մը գեղապաշտ եւ երազային մայելքներէն, եւ առանց երանգաւորելու մեր առօրեայ կեանքին սահմանած ճակատագրականութիւնը, Շահան Շահնուր բացառապէս պատրոշուեցաւ մեր գրական շրջանին մէջ, երբ խուզարկու դէմք մը, որ կրցաւ վիպական միակ բնումով մը պատմել ափունքէ ափունք նետուած հոգիներու արտառոց գոյամարտը:

Հարկ է խորացնել այդ պայքարը եւ հոն տեսնել հայ եւ օտար երիտասարդութեան մը հոգեկան եւ ընկերային անհանջականութիւնը. որով ի զո՛ւր կը մաքառի իր իսկ բախտին եւ անոր առաջարկած կրկներեւոյթներուն դէմ, կը խարխափէ մշուշին մէջ եւ կ՚ուզէ լուսաւոր տեսնել ամէն բան, ընկրկելու տեղ կը փորձէ յառաջանալ եւ ամէնէն վերջ կսկծալի ժպիտով մը կ՚ընդունի իր պարտութիւնը: Մեր սերունդին մզած կռիւն է ան, ուժի եւ ոգիի տագնապներէն ծնած անորոշութիւնը, որ մեզ կը զրկէ մեր իսկ գաղափարական ոգատութենէն եւ շատ անգամ խլեակի մը կը վերածէ մեր էութիւնը: Զայն կ՚ապրինք մայթերու վրայ, կապելայի մը անկիւնը, խրթին օտար մարդակոյտի մը մէջ, մենք որ գեղեցկութեան ուխտաւորներն էինք եւ այդ ցանկութիւնով լիշած էինք կեանքի եւ ընկերութեան կրկէսը:

Միամիտ եւ անպատեղ պայքար, որ անմիջապէս կը բախի ժամանակակից ալեկոծութիւններու խումբերուն եւ ամբարտակներուն. կը փշրուի եւ կը ջանայ վերակազմել իր բեկորները, աւելի ճիշդ փրկել իր գոյութեան իրաւունքը յանուն ամէնօրեայ հացին, յոյսին, անհատական եւ ազգային արժէքին, անցեալի իրագործումներուն եւ վաղուան սաեղծագործութեան: Այս լուռ անձկութիւնը կը փոխակերպուի հոգեկան մարտիրոսագրութեան մը, երբ անրաժան շուքի մը պէս կ՚իջնէ հայ իրականութեան վրայ եւ կը խաղէ անոր երիտասարդութիւնը, զայն կը վիրաւորէ իր ամէնէն կոյս իղձերուն մէջ, կը խլէ անոր բարոյական զէնքերը եւ կը թողու որ ան կուրօրէն կռուի աշխարհին, բնութեան, մարդկութեան, նիւթին եւ նոյնիսկ ազատութեան դէմ: Զայն կը բաժնէ նաեւ իր անթառամ յիշատակներէն, իր երէկի ապրումներէն, որսի եւ հոգիի դեղումներէն, արցունքի եւ ժպիտի պահերէն, որոնք ծաղիկ էին փայլեանի մը համար իր հմայուած աչքերուն առջեւ եւ զինքը երջանկացուցեր էին մայրական օրօրի մը նման:

Եթէ վէպը հաւատարմօրէն կու տայ մեր կեանքին ամբողջ մանրամասնութիւնը եւ անոր կապուած ներքին եւ արտաքին զգացումները, գրականութենէն դուրս կը խուզարկէ նաեւ ընկերութեան մը մութ մնացած տառերը, իրենց սկզբնական խաւերէն մինչեւ հասունութեան շրջանը, եւ զանոնք լոյսի կը բերէ իբր փրկարար երկունք մը կամ իբր քայքայումի մը ազդանշանը: Այն ատեն մեզ կը գնէ անձկալի տարակոյսի մը առջեւ, որ կ՚ըլլայ յաւիտենական հարցանիշ մը մեր գոյութեան ճանապարհին վրայ, մեզ մղելով անվերջանալի մենախօսութեան մը, որ կը կրկնուի տարբեր հոգիներու մէջ եւ մեր հարցումին պատասխանը կը պահանջէ մեզմէ: Անզօր կը մնանք լուծելու այս հանգոյցը, որ կը փակէ մեր գիտակցութեան յետին լուսամուտը եւ մենք ոչինչ կը ճանչնանք ու կը բնորոշենք այլեւս, ոչ այն աշխարհը, զոր տաքեր էինք ի գին մեր արեան կամ անհնարին զրկանքներու, ոչ մարդկային տարրերը եւ անոնց յարաբերութիւնը մեզի հետ, նոյնիսկ այն էակները, զորս սիրեր էինք սրբութեան մը պէս եւ անոնց գուրգուրանքին ապաստաներ էինք, մեր վհատութեան տաժանակիր ժամերուն:

Շահան Շահնուր այս անանուն ողբերգութիւնն է որ ողեկոչած է իր առաջին եւ վերջին վէպին, «Նահանջը առանց երգի»ն հետ, զայն ապրելէ առաջ ուրիշներուն փոխանցելով արմատախիլ երիտասարդութեան մը զանգուած նաւաբեկութիւնը: Զայն տուած է մերկ ու անզարդ, բայց բղխող խրապաշտութեամբ մը, գրքին մէջ գնելով այն ցաւալին անկեղծութիւնը, որ սիրով կ՚ընդունի անտարբերունը տառապանքը, բայց կ՚ուզէ ազատագրուիլ բախտին սորկացումէն: Հոն չէք գտներ վիպական բացառիկ հերոսներ, ոչ ալ զգացական կիրքերու մշտական բախումը, բայց այդ գործին մէջ անգամ մըն ալ կ՚ողջունէք այն լքուած ու մենաւոր աշխարհը, որ հայ զգացումներէն կը բխի եւ կ՚ըլլայ կարօտ, անձնազոհութիւն, մայրական սէր, ընդվզում եւ համակերպութիւն, մեկնում եւ վերադարձ, եւ այն տրտում խաղաղութիւնը, որ կ՚իջնէ փշրուած հաւատքի մը փլատակներուն վրայ:

Շահան Շահնուր այս մթնոլորտն է որ ընդլայնած է իր պարզութեան մէջ այնքան խռովիչ այդ գրքով, զոր մէկ շունչով երկնեց առանց որոնումի, իբրեւ իր գրական պարմանութեան մեծագոյն նուիրումը, որ այսօր ալ անվթար կը մնայ իր ինքնատպութեամբ եւ հաղորդականութիւնով, ու երեւան կը բերէ գրողին թաքուն աղերսը իր իսկ կեանքին հետ: Այդ վէպին անձերն անգամ զուրկ են չեչտուած անհատականութենէ մը, եւ մոռցուած ու անտեսուած կը մնան ժխոբալից ընկերութեան մը հասանքին մէջ: Թերեւս ուղեկորոյս երիտասարդ մըն է, որ պիտի մարի գործատան մը մէկ անկիւնը, թերեւս զայն գաղտնօրէն սիրող աղջիկ մը, որ մահը պիտի ընդունի երջանիկ ժպիտով մը, եւ կամ պանդուխտ հոգի մը, որ ուրիշներուն պիտի կրկնէ շատերուն պատմութիւնը, թերեւս իր ուժերուն մէջ կալանաւոր մարդկային տարագիր մը:

Շահան Շահնուր ինքն ալ ապրեցաւ այս գոյամարտը իր մարմնաւոր եւ իմացական տաւայտանքին գրեթէ բոլոր հանգրուաններուն վրայ, բուժարանի մը կիսալոյս խորշին մէջ, մենատանի մը ձեղունին տակ, ամբոխներու անվերջանալի վազքին հետ, որ կարծես քիչ մը եւս խորացուց իր ներքին ամայութիւնը: Ապրեցաւ եւ լրացուց այն վէպը, զոր մենք, մահուան աշխատաւորներս, երբ դերակատար կ՚անձնաւորենք ամէն օր, եթէ ոչ ամէն ժամ, յետոյ երբ հանդիսատես զայն տրտմօրէն կը դիտենք կեանքի թատերաբեմին վրայ:

ԵԴ. ՍԻՄՔԷՇԵԱՆ

ԴՊՐՈՑ, ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄ

ՈՒՐԱՐՏՈՒԻ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ, ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆ ԵՒ ԱՐՇԱԿՈՒՆԵԱՑ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

Ա.

Ուրարտու առաջին տերկատիրական մեծ պետութիւնը հանդիսացած է հայկական լեռնաշխարհին մէջ Ք. Ա. 9րդ դարէն մինչեւ Զ. դարու վերջը, Ք. Ե.: Ուրարտական մշակոյթը 9–7րդ դարերուն (Ք. Ա.) բարձր զարգացումի հասած է: Ուրարտացիները ունեցած են իրենց գիրը (սեպագիր), զբաղած են երկրագործութեամբ, անասնապահութեամբ, մետաղագործութեամբ, կաւագործութեամբ եւ այլ արհեստներով, շինելով ջրանցքներ, ջրամբարներ, ճարտարապետական կոթողներ: Պարզ է, որ անոնք սերունդէ սերունդ փոխանցուած են եւ հարստացած են նորանոր գործերով:

Պարզ է նաեւ, որ առանց ուսման եւ դաստիարակութեան այնքան բարձր մակարդակի չէր կրնար հասնիլ Ուրարտուի տնտեսութիւնը եւ մշակոյթը: Դպրոցները գործած են մեհեաններու կից եւ ծառայած են աշխարհիկ եւ հոգեւոր աւազանիին, ունեցած են դասակարգային նկարագիր: Այդ դպրոցներուն դասախօսները, դասատուները եղած են քուրմերը, որոնք համապատասխան ծրագիրներով մատուցած են դաստիարակութիւն, գեղարուեստական ըմբռնումներ, բարոյական նկարագիրներ ջամբած են մատաղ սերունդին:

Վերնախաւին համար դաստիարակութեան անբաժանելի մասը հանդիսացած է ազնուական մարտիկներու զինուորական եւ ֆիզիքական պատրաստութիւնը, որ իրականացուած է, մեր կարծիքով, մեհենական դպրոցներէն դուրս: Հետեւաբար, այս նպատակով գոյութիւն ունեցած են զուտ աշխարհական բնոյթի զինուորական – մարզական հաստատութիւններ, ուր երիտասարդները մարզանք, զինավարժութիւն, ռազմախաղեր, ռազմարշաւներ կատարած են:

Երուանդունիներու ժամանակաշրջանին Հայերը զբաղած են նաեւ զանազան գիտութիւններով՝ աստղագիտութեամբ եւ տոմարագիտութեամբ. 460ին (Ք. Ա.) Հայերը լուսնայինի տեղ որդեգրած են արեգակնային տոմարը: Զարգացած է բանաւոր բանահիւսութիւնը, յօրինուած են հոգեւոր եւ աշխարհիկ երգ – բանաստեղծութիւններ, վիպերգութիւններ եւ գրական այլ գործեր: Ասոնք կը վկայեն, թէ ուսումնա – դաստիարակչական հաստատութիւններ գոյութիւն ունեցած են:

Հելլենական դարաշրջանին (330ական թուականներէն Ք. Ա. մինչեւ 30ը Ք. Ե.) բուռն զարգացում մը արձանագրած է Հայ – հելլենական մշակոյթը:

Ք. Ա. երկրորդ – առաջին դարերուն, այսինքն Արտաշէսեան հարստութեան ժամանակները, արդէն միաւորուած հզօր Հայաստանը թէ՛ զինուորական ու տնտեսական գետնի վրայ, ինչպէս նաեւ գիտութեան, գրականութեան, արուեստի ասպարէզներուն մէջ դասուած է աշխարհի առաջնակարգ եւ զարգացած երկիրներու շարքը:

Հայ աշխարհիկ գիտութիւնը եւ գրականութիւնը զարգացած էին յունարէն եւ արամերէն լեզուներով: Այս լեզուները օգտագործուած են արքունի գրագրութեան եւ աշխարհիկ գործերու համար:

Մեհենական գրականութիւնը կեդրոնացած է մեհեաններու եւ, յատկապէս, հեթանոսութեան հոգեւոր կեդրոն Դարանաղ գաւառի Անի ամրոցը, ուր հայերէնով յօրինուած եւ պահուած են բազրաթիւ գիրքեր (*): Դեռ Տիգրան Բ.ի օրով հայերէնի թարգմանուած են գիտական գիրքեր (Մեթրոդորի «Կենդանիներու գիտակցութեան մասին») եւ այլ բնոյթի գրական ու գիտական գիրքեր: Անուանի հռետոր եւ քերականագէտ Տիրան, գերի տարուած է Հռոմ Ք. Ա. 60 թուականին, ուր զբաղած է նաեւ ուսուցչութեամբ, ինչպէս նաեւ հիմնած հարուստ ձեռագիր ունեցող գրադարան մը:

Առաջին հայ հեղինակներն են եղած արքայորդի Վրոյր (2րդ դար, Ք. Ա.), ապա Ողիւմպ քուրմը (Ա. դար, Ք. Ա.) որ գրած է «Մեհենական պատմութիւն» գիտա–պատմական աշխատութիւնը, թատերագիր Արտաւազդ Բ. (Ա. դար Ք.Ա.) եւ ուրիշներ:

Ք. Ա. առաջին դարու 60–50ական թը-

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Գիրքերու նոր հանք մը գտայ: Ո՞ւր գիտէք: Ղալաթիա Եիւքսէք Գալտըրըմը, պախիրը, հրեանոցը, փողոցը, ամառը փոշիներուն մէջ, ձմեռը հին, թաց, խոնաւ պատի մը տակ, երկայնքին, մայթ չկար, հողերուն վրայ: Հրեայ հնահաւաքները տուներէն կարդացուած գիրքերը հոն կը թափէին, մէկ ղուրուշէն մինչեւ հինգ ղուրուշի կը ծախէին: Շատը ֆրանսերէն, անգլերէն քիչ կար: Ֆրանսերէնը շատ զօրաւոր էր, անգլերէնը անոր չափ չէր, ան ալ զօրացուցի: Հայերէն գիրք կարդալու պէս առանց բառարանի կը հասկնայի: Բառարանով գիրք կը կարդացուի՞: Ի՞նչ համ կ՚առնուի:

Ես հոն ճանչցայ Զոլան, Ֆլօպէրը, Կոնգուրները, Հանդէսները՝ Մէրքիւր տը Ֆրանսը, Ռըվիւ – Պլանշը, Էրմիթաժը: Պէյօղլու Թիւնէլին հրապարակը, ճակատը խանութ մը կար, հոն ալ կարդացուած գիրքերը կը ծախուէին, բայց հոն հինգէն, տասնէն վար չէին տար: Թէնը, Ռընանը հոն գտայ:

Ես փարա չունէի: Երբեմն միայն հինգ ղուրուշ կուտային: Փուռէն ելած կրակը կը մարէինք մարած ածուխ կը ծախէի, հարիւր փարայի, հինգ ղուրուշի, այդ փարաները իմս էին:

Երկու երեք շաբաթը երբ քանի ղուրուշ կը հաւաքէի, Հիսարէն եօթանասուն, Պէպէքէն յիսուն փարա էր մինչեւ կամուրջ, ես Պէպէքէն նաւ կը նստէի, կամուրջէն Եիւքսէք Գալտըրըմ կ՚ելլէի: Գիրք թէ հանդէս կը գնէի, փարաս կը հատնէր, նաւի մը փարա ալ ըլլար քովս, նորէն յաճախ ցամաքի ճամբան կ՚ընտրէի: Առաջին հանգրուանս Կիւմիւշ Սույուի սարսափ ծառերն էին: Երկրորդը Օրթագիւղի ծովեզերքը, Կայսերական փեսաներու պալատներու քարափը երրորդը Առնավուտ գիւղ Աքընթի Պուռնուն, նստարանը, չորրորդը Պէպէքի պարտէզը կամ Պէպէքին Հիսար դառնալիք անկիւնը, Գարանլըք Եալըին նստարանը, հոնկէ փուռը: Հանգչելու համար չէին այդ հանգրուանները, այլ գիրքերը թղթատելու, մէկ երկու էջ կարդալու համար կ՚ընէի: Չէի յոգներ: Գիւղը տասնըմէկ – տասներկու տարեկանիս աւելի հեռաւոր արտերէն էշերով որայ կըբեր չէի՞ն տար ինծի, եւ երկու անգամ օրը:

Մէկ անգամին Թիւնէլի խանութէն Ֆլօպէրի Բորեափոնտանի չորս հատորները գտայ: Տէրը քանի ղուրուշ ուզեց: Երկու վերջին հատորները առի, ինչ ուրախութիւնով քալեցի, եւ առանց նըստելու կը թռէի զանձ մը գտնողի պէս:

1905ին Ֆրէշմինին քննութիւններն ալ չտուի, գոլէժէն ելայ: Անել մը եղաւ ինծի գոլէժը, չպատմեմ, որովհետեւ հոս տեղը չէ: Կասպ պահեցի, Կովկասէն բոտացուած բոլոր հրատարակութիւնները ինծի ալ կուտային 1906էն մինչեւ 1907, ամառը թէ՛ կարդայի թէ՛ հացագործ եղայ:

1907ի Վարդավառի Կիրակի գիւղ հասայ, տունս: Մինչեւ 1914 գաւառը մնացի, ամբողջ եօթը տարի: Զուղեցի Պոլիս դառնալ: Ի՞նչ պիտի ընէի, հացագործութի՞ւն: Հաց տուր որ ուտեն, եաքն ալ սպասէ որ դրամ տան: Զմեռը հոկտեմբերէն մինչեւ Ապրիլ ուսուցչութիւն ըրի: Ամէն ինչ էի դպրոցին մէջ, իմ խառնուածքս, ինչպէս իմ ընթերցումներս իմ զարգացումս դրի իմ գործիս մէջ: Ոչ քննութիւն ունէինք, ոչ թիւ գնել: Ամէն տղայ ամէն տարեվերջի վերի կարգը կ՚ելլէր: Իսկ ամառները ամէն գիւղացիի պէս գիւղացին էի: Արտ կը ցանէի, արտ կը վարէի, կը հերկէի, արտ կը քաշէի, խոտ կը քաղէի, լեռնէն փայտ կը բերէի: Տարբերութիւնս այն էր, արտ կամ այգի կ՚երթայի, հետս գիրքս կը տանէի, կը կարդայի: Լեցուն պարկ մը գիրք ունէի:

1914ը ճակատագրական տարի մը եղաւ: Օգոստոսի մէջ, ամառուն կէսն ալ կ՚անցնէր, նշադեղձերուս բորբոքումին համար որոշեցի Պոլիս երթալ: Երթուդարձը քաներկու օր կը տեւէր, քանի մը օր ալ դարմանումին կը մնայի, Սեպտեմբեր 15ին նորէն հոս եմ ըսի տունիններուն:

Այնքան ալ ստիպողական չէր, կրնայի չերթալ, բայց անգամ մը միտքս դրի: Տիփլիզ գնա, Տօքթոր Հայրանեանը Զուիցերիայէն եկեր է ըսին: Զուզեցի: Տեսնենք վիրարոյժի գործիք ունի՞, խորհեցայ: Շապին Գարահիսար եկայ, մի երթար ըսին, հոս բժիշկ կայ, ըսին: Ոչ, պիտի երթամ ըսի: Թամզարայէն անցայ Էյլիպէլին սարսափ յոյն գիւղ մը, Սարբճուխ, վերդառտանիս չորրորդ տունէն Գրիգոր հօրեղբայրս, մեր գիւղին քահանան հանդիպեցան, զարմացան. «Յակոբ, ո՞ւր, ըսին, եկուր մեզ իհետ դարձիր, տար համար ալ մարդ Պոլիս կ՚երթա՞յ» ըսին: Ոչ, պիտի երթամ, պատասխանեցի: Կիրեսոն գացի: Հոն ալ նոյն պատասխանը տուի, նաւ մտայ, Պոլիս ելայ:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ

(8 – Շար.)

ականներէն սկսեալ Հայ – Հելլենական թատրոններ գոյութիւն ունեցած են (Արտաշատ, Տիգրանակերտ), ուր բեմադրըւած են օտար եւ հայ գրողներու գործերը։ Ինքը՝ Արտաւազդ Բ. Թագաւորը (55-34 Ք. Ա.) «գրած է ողբերգութիւններ, պատմուածքներ եւ պատմական աշխատութիւններ» (Պլուտարքոս)։

Հայաստանի մէջ այս ժամանակաշրջանին բացուած են հելլենական ձեւի (աթենականին նման) աշխարհիկ դպրոցներ, ուր ուսումը կատարուած է յունարէնով։ Ասիկա չի նշանակեր, սակայն, որ դըպրոցները հայկական չեն եղած։ Այս դըպրոցներէն շատ կրթարաններ ալ եղած են մեհեաններուն կողքին, որոնց դասաւանդման լեզուն եւ գիրը եղած է հայկական – մեհենականը։ Այդ գիրին (նշանագիրներ) ծանօթ էին միայն քուրմերը, որոնք կ'արձանագրէին տարեգրութիւնները, կը զարգացնէին հայ գրականութիւնը։

Հայ – հելլենական դպրոցներուն մէջ բաւարար ուշադրութիւն դարձուած են մտաւոր դաստիարակութեան, բարոյական, գեղագիտական, որոշ չափով նաեւ ֆիզիքական կրթութեան (քերականութիւն, փիլիսոփայութիւն, ուսողագիտական նիւթեր, ճարտասանութիւն, բարոյագիտութիւն, երգ – երաժշտութիւն, խաղեր, մարմնամարզութիւններ եւայլն)։

Ց. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(*) Մեր կարծիքով ատկէ առաջ ալ Հայերը ունեցած են իրենց սեփական գիրը եւ որ մեհենական գրականութիւնը, ի տարբերութիւն պետական – աշխարհականին, ստեղծուած եւ զարգացած է այդ գիրով (մեհենական գրականութիւնը, թարգմանութիւնները, վարազի վզի գիրը, Հայոց տառերու գոյութիւնը, բարձր մշակոյթը՝ գրականութիւն, գիտութիւն, արուեստ եւայլն)։

ՆՈՅՆ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

ՈՒՐ ԵՆ ՀՈՎԱՆՈՑՆԵՐԸ

Երաշտ եղանակ է Աւստրալիոյ մէկ գիւղաքաղաքին մէջ եւ վտանգուած է հունձքը։ Պատուելին բացառիկ պաշտամունքի մը կը հրաւիրէ հաւատացեալները, որպէսզի աղօթեն անձրեւի համար։ Երբ ժողովարանը կը լեցուի, պատուելին կը բարձրանայ ամպիոն եւ մէկ անգամէն կը պոռթկայ.— «Անհաւատներ էք դուք, կը բացագանչէ, որովհետեւ Աստուծոյ չէք հաւատար»...

Ներկաները կ'ապշին։ Պատուելին կը շարունակէ.

— Եկեր էք այստեղ աղօթելու Աստուծոյ, որ ձեզի անձրեւ ղրկէ, բայց ձեզմէ եւ ոչ մէկը հովանոցը հետը բերած է, որպէսզի չթրջիք վերադարձի պահուն։

100 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԵՐԲ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ ՏՊԱՒՈՐԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Դէպքը, որ ամբողջին ուշադրութիւնը չգրաւեց, մէկէ աւելի պատճառներով անսովոր էր։ Երբեք, մինչեւ այն ատեն, արուեստագէտներու ընկերակցութիւն մը համարձակած չէր արտայայտուիլ պաշտօնական Սալոնէն դուրս, սալոն մը գլխաւոր Սով, ազրիւր՝ ամէն տեսակ համբաւի եւ շահի։

Ընդունուիլ Սալոնի դատակազմին կողմէ, չքանչանի մը, յիշատակութեան մը արժանանալ՝ ասպարէզի մը ապահովութիւնն էր ամբողջ կեանքի մը ընթացքին, գրեթէ ապահովութիւն մը, որ աղքատութենէ պիտի չմեռնի։ Դուրս ձգուիլ այդ Սալոնէն կը նշանակէր նետուիլ մերժուածներու տխուր ասպարէզը, դառնալ մէկը, որուն մասին չեն խօսիր եւ ոչ ալ անոր գործերը կը գնեն։

Արդ այս նկարիչները, որոնց գլուխը կեցած էին ամէնէն երիտասարդները՝ Քլօտ Մոնէ եւ Օկիւսթ Ռընուար, պայքարի ծարաւ եւ ձանձրացած Սալոնէն դուրս մնալով, որոշած էին մարտահրաւէր կարդալ այս ակադեմական սառնասիրտ հրէշին, եւ իրենց գործերը ցուցադրել։ Այս ձեռնարկը, որ այսօր մեր աչքին շատ հասարակ բան կը թուի ըլլալ, կարելի չեղաւ իրականացնել առանց դժուարութեանց։ Սկիզբէն իսկ տարակարծութիւններ ծայր տուած էին։ Անոնց երիցագոյնը՝ Քամիյ Փիսարօ, ընկերվարական գաղափարներով խանդավառ, իր բարեկամներուն կ'առաջարկէր Ընկերակցութեան տարազ մը, որ ընդօրինակուած էր իր բնակած վայրին՝ Փոնթուազի հացագործներու ընկերակցութեան կանոնադրութեան վրայ։ Միւս կողմէ, սակայն, Տըկա, յետադիմական եւ նոյնիսկ հակահանրապետական, սարսափով կը մերժէր այս առաջարկը։ Այս վերջինը, «փարիզականութեամբ» տարուած եւ որուն միջավայրը ճիշդ այն էր ինչ որ քսան տարի ետք Փրուսթ պիտի նկարագրէր Վերտիւրէններու նուիրած իր էջերուն մէջ, կ'ուզէր մասնաւորաբար ընդլայնել գինքը սիրողներու շրջապատը։ Մինչեւ յետին սանթիմը ծախսած էր ի նպաստ իր մէկ եղբօր որ դէշ գործեր ըրած էր Նոր–Օրլէանի մէջ եւ դրամի պէտք ունէր։ Անլնաս եւ շատ փարիզեան անուն մը առաջարկեց՝ «Լա Քափիւսին» ակնարկելով Նատար ցուցասրահներու հասցէին, ուր տեղի պիտի ունենար ցուցահանդէսը, բայց չուզեցին եւ ամէնէն միջակ եւ ամէնէն քիչ նշանակալից անունն է որ քուէները շահեցաւ «Փորագրիչներու, նկարիչներու, գծագրիչներու, արձանագործներու Ընկերութիւն»։

Ուրիշ վէճ մը։ Զօրաւոր եւ կարծր կոբիզը կ'ուզէր որ ցուցահանդէսը տեսակ մը մարտահրաւէր ըլլայ «Սալոն»ին, որ պիտի բացուէր ամիս մը ետք։ Տըկա, որ զօրավիգ եղած էր ցուցահանդէսի ծրագրին եւ գործօն մասնակցութիւն բերած անոր կազմակերպման, ճիշդ հակառակը կ'ուզէր։ Կ'ըսէր թէ պէտք է խառնել անցիջողները աւելի չափաւոր արուեստագէտներու, որոնց անունները ծանօթ են եւ գնահատուած հասարակութենէն, նոյնիսկ արուեստագէտներու, որոնք «Սալոն»ը ընդունուած են։

Ի վերջոյ իր տեսակէտը անցաւ եւ հրաւիրուեցաւ Լեփինը, բնանկարիչ մը Քորոյի աւանդութեան հաւատարիմ, Քալս, Լաթուշ, Էրնէսթ Ռուար, եւն., եւն.։

Սկիզբէն իսկ այս ցուցահանդէսը անսովոր էր։ Շատեր կը խնդային ի տես այս երիտասարդներուն որոնք լուսանկարիչի մը սրահներուն մէջ կը ցուցադրէին։ Բայց Նատար սովորական լուսանկարիչ մը չէր, բուն անունով Թուրնաշոն, եթէ գիտէր խիզախ հանճարով մը օգտագործել սեւ աշխատանոցը, այս հսկան որ կը պարծենար թէ իր բոլոր օրկանները զոյգ են, նաեւ ծաղրանկարիչ էր, լրագրող, եւ... նկարիչ։ Եւ Տըկա որ շատ երախտապարտ չէր անոր բերած օժանդակութենէն, հեղինաքով կը պոռար երեսին.— «Բանիդ գնա՛ կեղծ նկարիչ, կեղծ արուեստագէտ, կեղծ լուսանկարիչ» (այս վերջին բացատրութիւնը բառախաղ մըն է ֆրանսերէն» фо-թոկրաֆ)։

165 նկարները, որոնք 1874 Ապրիլ 15ին ցուցադրուեցան հանրութեան, մասամբ թանգարաններու հարստութիւնը կը կազմեն. ի մէջ այլոց հոն կային Ռընուարի «Լոժ»ը, Սեզաննի «Լա Մեզոն տիւ Փանտիւն» եւ «Մոտէռն Օլիմփիան», Պերթ Մորիզոյի «Պերսօ»ն, Տըկայի «Լ'Էկզամէն տը Տանս»ը եւ Մոնէի «Էմփրէսիոն, Սոլէյ Լըվան»։

Հասարակութիւնը բաւական հետաքրքրուած էր այս ցուցահանդէսով։ Առաջին օրը՝ 175 մուտք եղած է եւ օրական միջին հաշիւով 130 մուտք ամբողջ ամիսը, որ տեւած է ցուցահանդէսը։ Նիւթական արդիւնքները սակայն շատ խեղճ եղած են։ Ֆրանսա, իբրեւ հետեւանք 70ի պարտութեան, տնտեսական տագնապ մը կ'ապրէր, սնանկութիւնները շատ էին եւ նկարավաճառ Փօլ Տիւրան–Ռիւէլ, որ զօրավիգ կը կենար տպաւորապաշտներուն, դադրեցուցած էր իր գնումները։ Մէկ ամսուան մէջ, միայն 3·600 Ֆրանքի նկար ծախուած է եւ 1000 Ֆրանք շահ մնացած է ծախքերը հանելէ ետք։ Տըկա, Փիսառօ, Պուտէն բան չէին ծախած։ Միւսները ձգած էին որ իրենց գործերը 300 Ֆրանքի ծախուին, կամ աւելի պակաս։ Թշնամութիւնը քննադատութենէն եկած է թէեւ քիչ մը շատ մեծցուած է անոր դերը եւ հարկ է չափը չանցընել։ Ամբոխային մամուլը, պահպանողական, տեղեկատուութեան մը հարկը չտեսաւ, քանի գործերն էին արուեստագէտներու, զորս Սալոնը մերժած էր։ Աւելի թեթեւամիտ թերթերն են, որ իրենց ընթերցողները զուարճացնելու առիթ մը գտան։

Նշանաւոր Լուի Լըռուան, Շարիվարիի մէջ, Մոնէի նկարին տիտղոսն առնելով, բոլոր ցուցադրողները «տպաւորապաշտ» որակեց։ Կը նկարագրէր երեւակայական այցելութիւնը ակադեմական նկարիչի մը եւ անոր հակազդեցութիւնները ի տես ցուցադրուած գործերու եւ ի վերջոյ կը խենթենար։ Վերջին հարուածը կը տրուէր Մոնէի.— «Ա՛հ, ահաւասիկ, կը բացագանչէր թիւ 98ին առջեւ։ Տեսնենք անունը՝ «տպաւորութիւն, արեւ»...

— Տպաւորութիւն, վստահ էի։ Ես կը մտածէի քանի որ տպաւորուած եմ, ուրեմն ասոր մէջ տպաւորութիւն պէտք է ըլլայ... եւ ի՛նչ ազատութիւն, ի՛նչ դիւրութիւն յօրինուածքին մէջ։ Պատի թուղթը սաղմի վիճակին մէջ աւելի յօրինուածք ունի քան այս մառինը...» եւայլն, եւայլն։

Տուտով այլեւս սանոք ճանչցուեցան տպաւորապաշտ անունին տակ։ Ձախ թերթերու եւ քանի մը պարբերականներու մէջ, արուեստի գրագէտներ գովաբանական յօդուածներ գրեցին, որոնք, սակայն, բարիք մը չեղան, որովհետեւ անմիջապէս այդ երաշխաւորութիւնը շահագործուեցաւ, որպէսզի արուեստագէտները յեղափոխական նկատուին։ Մարդիկ, որոնք պատասխանատու են ֆրանսական պարտութեան։ Այն 12 տարիներու ընթացքին, ուր Տպաւորապաշտները 8 ցուցահանդէս տուին, բախեցան թունաւոր քննադատութեան։

Ասկէ դուրս խումբը պառակտուած էր, մարդու հարցերով, վարդապետութեան հարցերով։ Առաջին բացակայողն էր՝ Մանէ, որ դրօշակիրը նկատուած էր։ Սեզանի հետ, զիրար կ'ատէին։

Հակառակ Պօալէրի քաջալերութեանց եւ Զոլայի, իրեն ի նպաստ պայքարներուն, Մանէ անխծուած նկարիչ մըն էր։ Ինք պաշտօնական ասպարէզ կ'երազէր, չքանչան, վարձատրութիւն եւայլն։ Տըպաւորապաշտները իրարմէ շատ տարբեր մարդիկ էին, իրենց ընկերային ծագումին պատճառով։ Զատորոշ երկու խումբ կար՝ հարուստները եւ աղքատները։ Առաջիններուն մէջ էին.— Մանէ, Սեզանն, Տըկա, կը պատկանէին պահպանողական քաղքենիութեան մը։ Միւս խումբին մէջ՝ պրոլետարները.— Փիսարօ (հրեայ), Քլօտ Մոնէ, նպարավաճառի տղայ, Ռընուար, դերձակի տղայ...։

Ինչ որ այս իրարմէ տարբեր տղաքը կը համախմբէր Մանէի շուրջ, անոր տարած աշխատանքին իսկ հիմն էր՝ ուրացումը աշխատանոցի նկարչութեան։

Տասներկու տարի ետք է միայն, որ Տպաւորապաշտութիւնը պիտի յաղթէր։

Թ. Ա. Թ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԸ. — ՀՐԱԺԱՐՈՒՄ

Երբ զօրավար Վրանկէլ Պոլիս հասաւ, առաջին օրերուն դեռ կ'ուզէր պահել այն պատրանքը թէ տակաւին բանակը հաւատարիմ է իրեն, եւ թէ Խրիմի պարտութիւնը պայքարին միայն մէկ շրջանն էր։ Կը յուսար որ յառաջիկայ գարնան հետ, պիտի հաւաքէր իր բանակը եւ անոր գլուխը անցած պիտի ելլէր Սեփաստոփոլ, ուրկէ այս անգամ ուղղակի Ռուսիոյ կեդրոնը պիտի մտնէր։

Սակայն, ատեն մը վերջ, երբ տեսաւ որ իր զինուորները կը մեղադրէին զինքը, զիրենք մղած ըլլալուն համար անել արկածախնդրութեան մը, մանաւանդ սպաները, որոնք բարոյալքուած էին եւ ջղայնացած՝ թշուառութենէ ու անգործութենէ, այն ատեն հասկցաւ որ դերը վերջացած էր։

Զօրավարը, գրեթէ ամբողջ օրերը կ'անցընէր իր զբօսանաւին Լուկուլլոսի վրայ, որ Վոսփորին բերանը, Մարմարայի մէջ խարիսխ նետած էր։ Երբեմն միայն Բերա կ'իջնէր եւ կ'երթար նախկին ռուսական դեսպանատունը, ուր խռնուած էր երկսեռ բազմութիւն մը, ամէն տարիքէ եւ ամէն ասպարէզէ որոնք ի զուր օժանդակութիւն կը խնդրէին եւ լուրեր կ'ուզէին իրենց երկրէն ու ընտանիքներէն։ Ու զօրավարը մելամաղձոտ եւ անգործ օրեր կ'անցընէր։ Անծանօթ ճակատագրին առջեւ, այս գործունեայ մարդը մտածումով յանձնուած էր իր գեղեցիկ երազին։

Կ. Պոլսոյ ցարական կազմակերպութիւնը իր վերջին լուման տուած էր այս զժբախտ ու օգտարական զինուորներուն եւ քանի՜ հազար քաղաքացիներու, որոնք Խրիմէն փախած էին։ Կազմակերպութիւնը մեկուսացուցած էր զօրավարը եւ կը սպասէր Ռուսիոյ ղեկավար Քոմիթէին հրամաններուն, որպէսզի բառ այնմ դիրք բռնէ ընդհանուր հրամանատարի տիտղոսը պահող այս զօրավարին հանդէպ, որ այլեւս ամէն հեղինակութիւն կորսնցուցած էր իր բարոյալքուած զինուորներուն համար։

Վերջապէս այդ հրահանգները հասան։ Կոմս Օսթրովսքի պաշտօն ստանձնած էր տեսակցելու զօրավարին հետ եւ իրեն բացորոշապէս յայտնելու թէ, անիկա կորսնցուցած էր Քոմիթէին վստահութիւնը։ Ասկէ զատ, ոչ միայն պէտք է հրաժարէր զինուորական եւ քաղաքական որեւէ գործունէութենէ, այլ նաեւ պէտք է հրաժարէր իր տիտղոսէն եւ իր առանձնաշնորհումներէն։ Եթէ զօրավարը հայրենիքի սիրոյն այս զոհողութիւնը չըներ, Կ. Պոլսոյ կազմակերպութեան կը մնար միջոցներ ձեռք առնել, անոր անպայման հեռացումը ապահովելու համար։ Ղեկավար Քոմիթէն անգամ մը եւս կը յայտնէր իր կատարեալ վստահութիւնը կոմս Օսթրովսքիին, որուն պաշտօն կը յանձնէր իր բարեկամներուն հետ խորհրդակցաբար ընտրելու այն հրամանատարը, որ պիտի փրկէր Ռուսիան։

— Տաժանելի պաշտօն, որ երբ եւ իցէ գոյութիւն ունեցած ըլլայ, խորհեցաւ կոմսը, երբ այս հրահանգները ստացաւ։ Ընդհանուր հրամանատարը ինչպէ՞ս պիտի ընդունէր այս հրամանը։ Պիտի հնազանդի՞ թէ պիտի ընդդիմանայ։ Եթէ մերժէ այն ատեն, այնպիսի վիճակի մը պիտի հասցնենք զայն որ չկարենայ որեւէ գործ տեսնել։

Կոմս Օսթրովսքին բռնի միջոցներէ չախորժէր, սակայն համոզուած է որ ինչ ինչ պարագաներու մէջ, ամենաբարձր աստիճանի հասած մարդու մը կեանքը, որեւէ արժէք ունի եւ թէ քաղաքական կուսակցութիւն մը կատարելապէս իրաւունք ունի հարուածել այս կամ այն մարդը, որ կ'ընդդիմանայ իր նպատակներուն կամ չի հնազանդիր իր կամքին։ Ուրեմն որոշած էր չի պահանջեալ հարկին, դիմել ծայրայեղ միջոցներու, սակայն կը յուսար թէ ատոնց պէտք պիտի չմնար։

Կոմսը ընդհանուր հրամանատարէն տեսակցութիւն մը խնդրեց եւ զօրավարը իրեն տեղեկացուց թէ յաջորդ օրը զինքը պիտի ընդունի Ռուսական դեսպանատան մէջ։

Պոլսոյ կոմիտէին պետը, երբեք տեսած չէր զօրավար Վրանկէլը։ Միայն թերթերուն մէջ տեսած էր անոր լուսանկարը, եւ լսած նախկին սպաներէ, որոնք նկարագրած էին զօրավարին դիմագիծը։

Բայց անսպասելի տպաւորութիւն մը կրեց, երբ զօրավարը՝ ընկերակցութեամբ երկու սուսերամերկ զինուորներու, մտաւ իր գտնուած սրահը, եւ պիտի պահանջէր հրաժարումի եղանակ մը գտնել։

(Շար.)

ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

Տէր եւ Տիկին Հայկվարդ Պուրնութեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Ճիտէճեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՔՍԻ ՃԻՏԷՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Գափամաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 10ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Հոկտ. 14, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Մէզոն Լաֆիթի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեանի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի, Հոկտ. 13, առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ (3, Ռիւ տիւ Փերշ, Մեթրօ Սէն-Սեպաստիէն – Ֆրուասար)

ԿԱՐԳԻՍ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Պատարագը կը սկսի ժամը 11ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ, ֆրանսահայ ծանօթ երգչուհի՝ Տիկին Արփինէ Փեհլիվանեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի ՀՈԿՏ. 20 առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

ՀՐԱՒԷՐ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ ժամը 20.30ին:

Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ տեղւոյն Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի «Րաֆֆի» խումբին, մասնակցութեամբ Սայաթ – Նովա նուագախումբին, Կիրակի Հոկտ. 20, ժամը 15էն սկսեալ տեղւոյն Սալ տէ Ֆէթին մէջ:

Համեղ անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ, չամփուրով խորոված, մատչելի գիներ:

Կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը քաջալերելու այս ձեռնարկը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյն հայկական դպրոցին:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը առաւօտեան 10ին, կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Օրակարգ.— Ա) Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն: Բ) Զանազան: Գ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան ներքեւ եղող հայերէնի դասընթացքները արդէն վերսկսած են՝ Չորեքշաբթի Սեպտ. 24էն եւ Կիրակի Սեպտ. 28էն ի վեր:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

1. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր՝ ժամը 9.30էն մինչեւ 12: Չորեքշաբթի օրեր եւս կէսօրէ ետք:

2. Ալֆորվիլի մէջ՝ Էթիէն Տոլէի դըպրոցը՝ Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

3. Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ, Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը՝ ժամը 9էն մինչեւ 5:

4. Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

5. Պանեէօ – Քաշանի մէջ՝ քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, 43 Ռիւ Մատամ Քիւրի, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

1. Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լօռ, Չորեքշաբթի ամբողջ օրը:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 23ին: Փափաքողները թող դիմեն հետեւեալ թիւին.— 50–27–39 կամ 91–24–98:

×

Ս. ԱՆԹՈՒԱՆ – ՔԱՄՓ. ՖՐԷԶ

Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր թաղեցի եւ ազգասէր ժողովուրդին թէ եկեղեցւոյս կողքին հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 16էն սկսեալ ամէն Չորեքշաբթի ժամը 14.30էն 16.30:

Անոնք որ կը փափաքին հայերէն դասընթացքներուն հետեւիլ, թող բարեհաճին անձամբ ներկայանալ եւ կամ իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնները ընել տալ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւին մօտ:

GRANDE MATINÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Dimanche 13 Octobre 1974 à 16 h. 30
Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE PARADOXE
BUFFET

Զեղչեալ մուտք Նոր Սերնդականներուն համար

ԿՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը, 20–30 տարեկան, հայ նպարավաճառատան մը մէջ աշխատելու համար:

Դիմել.—
47, Rue de Trévise — Paris (9e)
ARAX

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇՈՒՆ. 1974 | **ՏԱՍԸ ՕՐ 2100 Ֆէն ՍԿՍԵԱԼ**

ՄԵԿՆՈՒՄ ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ — ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ —

ՓԱՐԻԶԷՆ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2 ԷՆ 11
2100 Ֆ

ԴԵԿՏԵՄ ԲԵՐ 21 ԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
2300 Ֆ

Յաւելեալ երրորդ Շաբաթ մը եթէ 15 հոգի կայ.— Յաւելեալ՝ 750 Ֆր. 15 հոգիէն պակաս յաւելեալ՝ 950 Ֆր.

LIC. A. 72
Demander notre brochure détaillée
Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

Cours de Danse
Eva ARZOUIAN

CLASSIQUE — CARACTERE — ARMENIENNE
ENFANTS - ADULTES

44, Rue Vieille du Temple — Paris (4e)
Tél. 278-18-97

Passez vos vacances en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliants • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST **la bohème** UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON T.490.17.79

NEUF–OCCASION–ACCESSOIRES–POSE D'ATTELAGES

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
13
DIMANCHE
13 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.136 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.136

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

—O—

Դպրոցական վերամուտին հետ բաց – ուեցան նաեւ Հայերէնի Դասընթացքները փարիզեան շրջանի եւ գաւառի մէջ։ Շաբաթներէ ի վեր Յառաջի չորրորդ էջին վրայ ծանուցումները իրար կը հրմշտկեն։

Դարձեալ նոյն կազմակերպութիւններն են, որ կը հոգան այս դասընթացքներու մատակարարութիւնը։ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ՝ Փարիզ եւ գաւառ, հայ եկեղեցիներ՝ նոյնպէս Փարիզ եւ գաւառ, հայ յարանուանութիւններ, «Նանց» եւ այլ միութիւններ վերստին գործի լծուած են։ Բացի Փարիզի եկեղեցիէն ու Տէսինի Կապոյտ Խաչի դպրոցէն, որոնք շաբաթուան մէջ երկու օր յատկացուցած են հայերէնի դասընթացքներուն, միւս վայրերուն մէջ անոնք տեղի կ'ունենան շաբաթը մէկ օր միայն, — Զորեքշաբթի օրերը։

Կազմակերպիչները իրենց ծանուցում – ներուն տակ առհասարակ կ'աւելցնեն նաեւ ծնողքներուն ուղղուած կոչ մը։ Այսպէս՝

«Ծնողքնե՛ր, մի՛ զրկէք ձեր զաւակները իրենց մայրենի լեզուն սորվելէ»։ (Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղ)։

«Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախաձեռնող ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները»։ «Դիւան Փարիզի Հայաստ. Առաք. Եկեղեցւոյ)

Միւս կազմակերպութիւններն ալ հրաւէր կը կարդան ծնողքներուն, որ «ժամ առաջ արձանագրեն իրենց զաւակները» հայերէնի դասընթացքներուն։

Այս կոչերն ու հրաւէրները պերճախօս են։ Ցոյց կուտան, որ անոնք անհրաժեշտ կը նկատուին մղելու համար անտարբեր ծնողքները, որ մասնաւոր ճիգ ու զոհողութիւն յանձն առնեն մայրենի լեզուն սորվեցնելու համար իրենց զաւակներուն։ Այլ խօսքով իրենց օժանդակութիւնը բերեն մեր բարեսիրական, եկեղեցական, երիտասարդական եւ այլ կազմակերպութեանց ճիգերուն՝ ազգապահպանման մարզին մէջ։

Գիտենք որ կարելի չէ մայրենի լեզուն լրիւ սորվիլ շաբաթը մէկ օր եւ յաճախ այդ օրուան մէջ ալ քանի մը ժամ միայն հայերէն հեգելով, սակայն կը հաստանք Հայերէնի Դասընթացքներուն մեծ օգտակարութեան։

Հայ մանուկը անոնց հետեւելով հոգեկան կապ մը կը հաստատէ Հայութեան հետ։ Կը զգայ որ թէեւ ծնած Հայրենիքէն հեռու օտար, հիւրընկալ հողի վրայ, սակայն իրականին մէջ կը պատկանի մեծ ազգի մը, որուն Հայրենիքը օրրանն է եղած քաղաքակրթութեան։ Ու վանելով օտարակայութեան բարդոյթը, պիտի զգայ Հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը։

Նոյնիսկ եթէ նախնական ծանօթու – թիւններ ստանայ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան, մշակոյթի, գրակա – նութեան եւ ազատագրական շարժումնե– րուն մասին, մեծ շահ է, որովհետեւ իր մէջ պիտի զօրանայ Հայութեան հետ կապուելու փափաքն ու զգացումը։

Անհրաժեշտ է հաճելի դարձնել Հայերէնի Դասընթացքները՝ հրապուրելու համար մեր փոքրիկները։ Լեզուին հետ նաեւ սորվեցնել հայերէն ոտանաւորներ եւ երգեր։ Օրինակ, Նոր Տարւոյ առթիւ Կապոյտ Խաչի կազմակերպած հանդէսը հրապուրիչ ձեռնարկ մըն է, որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն իր դպրոցներու աշակերտներն ու աշակերտուհիները՝ հայերէն երգերով եւ ոտանաւորներով, երբեմն նաեւ հայկական պարերով։

Մաղթե՛նք, որ ծնողքները այս տարի աւելի մեծ թիւով պատասխանեն Հայերէնի Դասընթացքներու կազմակերպիչ – ներու կոչին, հայրենասիրական պարտականութիւն համարելով իրենց զաւակներու ազգապահպանումը։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԶԷՆՔ ՏԱԼՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—O—

Ինչպէս գրած էինք, Ծերակոյտը ի վերջոյ քուէարկած էր Թուրքիոյ զէնք չտալու բանաձեւը քիչ մը ջուր խառնելով գինիին մէջ, այսինքն «խաթրը» չկոտրելու համար նախագահ Ֆորտի, ընդունած էր որ բանաձեւին վրայ աւելնայ բարեփո – խում մը, որ այդ արգելքին գործադրութեան թուականը կը ճշդէր Դեկտեմբեր 15ը։ Այս եղած էր ծերակուտական Մէնսֆիլտի առաջարկը, ներշնչուած անշուշտ նախագահ Ֆորտէն։ Այս վերջինը թէեւ գոհ չէր մնացած եւ Հինդշաբթի իրիկուն Տիթրոյթ արտասանած ճառին մէջ, կրկին չեշտած էր թէ Քոնկրէսին ո–րոշումը դէմ է Ուաշինկթընի հետապնդած նպատակին, որ է –– եղեր — Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հաշտութիւնը։

Ուրբաթ օր, բանաձեւը կրկին կ'երթար Ներկայացուցչական ժողովին առջեւ, քանի Դեկտ. 15ի թուականը, նոր բնոյթ տուած էր անոր։

Արդ, Ներկայացուցչական ժողովը անտեսելով Ֆորտի պահանջը, նոյնիսկ վեթոյի սպառնալիքը, 171ի դէմ 187 ձայնով կրկին իր նախկին բանաձեւը քուէարկեց, այսինքն՝ պահանջեց որ զինուորական օժանդակութիւնը վերջ գտնէ անմիջապէս. կրնայ վերսկսիլ միայն այն ժամանակ, երբ Ֆորտ ի վիճակի կ'ըլլայ հաստատել, թէ «շօշափելի յաջողութիւններ» արձանագրուած են Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան մէջ։

ՔԻՍԻՆԿԵՐԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Մ. Նահանգներու Արտաքին Նախարարը՝ Քիսինկէր չարաթավերջին Իսրայէլ ժամանեց՝ տեսակցելու համար Իսրայելացի վարիչներու հետ։ Մանրամասնու – թիւններ չեն տրուիր Քիսինկէրի խօսակցութեանց արդիւնքներուն մասին ըլլա՛յ Գահիրէի, ըլլայ Դամասկոսի մէջ։ Ծա – նօթ է, սակայն, որ Արտաքին Նախարարը Սատաթի եւ Ասատի հետ խօսակցած է արաբ – իսրայելեան բանակցութեանց այլ կէտերու շուրջ։ Դէտերու համաձայն Գահիրէ եւ Դամասկոս կը պահանջեն, որ Իսրայելացիք նոր հողեր պարպելու նախաձեռնարկ ըլլան։ Այսպէս, Սուրիոյ Նախագահը, ըստ կարգ մը աղբիւրներու, յայտարարած է Քիսինկէրի, թէ Սուրիա չէ, որ զիջումներ պէտք է կատարէ, քանի որ Իսրայելացիք է որ սուրիական հողեր գրաւած են։

Մինչ Քիսինկէր Դամասկոսէն Իսրայէլ կ'երթայ, Բրեժնեւ Մոսկուայի ձայն – հեռատեսիլէն ճառ մը խօսելով պահանջեց, որ Իսրայէլ պարպէ իր գրաւած բոլոր հողերը. «Ներկայ կացութեան ձգձըգումը, որմէ կ'օգտուին միայն Իսրայելացիք, կը նշանակէ վառօդի տակառի մը վրայ նստիլ. ասիկա կրնայ պայթիլ որեւէ ատեն»։ Բրեժնեւ կը պահանջէ, որ Ժընեւի խաղաղութեան ժողովը վերսկսի շուտով եւ այդ ժողովին մասնակցին նաեւ Պաղեստինցիք։

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԳԵՐ ՈՒ ՎԷՐՔԵՐ

—O—

Միշտ արձագանգներ կը հասնին մեր շրջանէն եւ ուրիշ գաղութներէ, երիտասարդական շարժումներու մասին։

«Յառաջ»ը տարիներ անընդհատ զբաղեցաւ այս կենսական հարցով։ Այսու – հետեւ ալ, մանաւանդ այս պատերազմէն վերջ, իրեն համար հիմնական ճակատ մը պիտի կազմէ ան։

Ոչ սրտառուչ կոչերու պէտք ունինք, ոչ ալ հրաշունչ յայտարարութեանց, ըմբռնելու համար այն պատասխանատուութիւնը որ կ'իյնայ երիտասարդութեան վրայ։

Եթէ երէկ տհաս էին անոնք, այսօր հասունցած են։ Կը կարծենք թէ պատերազմը օգնեց աւելի հասուննալու։ Ինչո՞ւ չէ։ Շատերը զինուոր եղան, խառնուե – ցան հազարաւոր օտար բախտակիցներու հետ։ Խորապէս ճանչցան աշխարհի չարն ու բարին։ Տեսան, իմացան ճշմարտու – թիւններ որոնց վրայ գաղափար անգամ չունէին։

Ու վերջապէս, ճակատէ ճակատ, կրակէ կրակ նետուելով, սորվեցան թէ ի՛նչ կը նշանակէ հայրենիք ունենալ եւ չունենալ, կորսնցնել եւ շահիլ։ Մէկ խօսքով, շնչել ու պայքարիլ գաղափարի մը համար։

Բուն մշակոյթի դետնին վրայ, անոնք այստեղ, ինչպէս հեռաւոր Ամերիկայի մէջ եւ այլուր, վայելեցին բարձրագոյն կրթութեան բոլոր բարիքները, լոյս–քաղաքներու մշտավառ կայծերն ու գիտութեան անսպառ գանձերը։

Քսան երեսուն տարի առաջ, իրենց հազարաւոր տարեկիցներուն համար հեռաւոր երազներ էին Փարիզն ու Ամերիկան։ Անոնք ստիպուեցան գոհանալ իրենց միջավայրին պաշարով, եւ շատերը պակասը լրացուցին տքնաջան աշխատանքով։

Բայց, — պէտք է միշտ յիշել ի պատիւ նախորդներուն — անոնք ինչ որ ժառանգեցին ուղղակի կամ անուղղակի, սիրայօժար տրամադրեցին աջին ու ձախին։ Գացին մինչեւ Փոքր Ասիոյ եւ Թրքահայաստանի խորերը — կամ Կովկասի գիւղերը — իրենց լոյսէն բաժին հանելու համար ամէն ուր որ կարելի էր։

Այն գիտակից, խանդավառ գործունէութեան շնորհիւ էր որ, հայրենի ժառանգութիւնը — Հայկական Մշակոյթը — իր կարգին տարագրուած ատեն, վառ մնաց օտար ափերու վրայ։ Եւ պիտի մընայ անշուշտ, քանի սրտեր կան որ կը բաբախեն եւ միտքեր կան որ կ'որոճան, հակառակ յարաճուն դժուարութեանց։

Ամփոփուելով մեր գաղութին վրայ, այդ ոգին — ժառանգութիւնը վառ պահելու եւ զարգացնելու տենդը — ո՞րքան կը խանդավառէ արդի երիտասարդու – թիւնը։ Այն շարժումները որ կը պար – զուին մեր աչքին առջեւ, երկրին փրկութենէն ի վեր, ո՞րքան կը համապատասխանեն բուն պահանջին, — ամէնէն առաջ՝ իրենց, երիտասարդներու զար – գացման։

Պատասխանը, դժբախտաբար, շատ ալ պայծառ չերեւար։ Երգերը կը լսենք — ոգեւորութիւն — բայց դժուար է աչքերը փակել վէրքերուն առջեւ։

Վէրքերուն գլխաւորը, որ արդէն կոչկոռ կապած է, սա կսկծալի, ըմբոստացուցիչ արհամարհանքն է հայերէնի հանդէպ։

Եթէ բառը ծանր կուգայ, արհամար – հանքին փոխարէն ըսէք անհոգութիւն, զանցառութիւն, անտարբերութիւն։ Խընդիրը այն է որ այս կամ այն բառը բան չի փոխեր դառն իրականութենէն։

«Բայց պատճառները — միջավայրը...»

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ։ Ո՞վ կը ժխտէ։

Եւ սակայն, ինչո՞ւ այնքան միամիտ կը ձեւանանք, ամէն մեղք վերագրելով միայն միջավայրին։

Ե՞րբ միջոցներ պակսեցան, հայերէն սորվելու, կամ իրենց սորվածը կատա – րելագործելու։

Վերջապէս իրականութիւն չէ՞ որ հազարաւոր երիտասարդներ միջոց գտան ամէն բան սորվելու։ Քանի մը օտար լեզուներ գոց ընելու։ Պարի եւ զուարճութեան ամենավերջին գաղտնիքները ժամ առաջ իւրացնելու։ Նոյնիսկ փիլիսոփայութեան կամ ընկերային գիտութեանց լաբիւրինթոսին մէջ խրելու։

Բայց, երբ կարգը մայրենի լեզուին եկաւ, դարձան աղքատ Ղազարոս...։

5 Մայիս 1945 Շ.

Քանի մը տողով

ՈՒԻԼՍԸՆԻ ձեռք ձգած մեծամասնու – թիւնը շատ փոքր է, արդարեւ Աշխատաւորականները միայն 319 աթոռ շահեցան երբ բացարձակ մեծամասնութիւնը 318 է։ Պահպանողականները 276 աթոռ ունին, Ազատականները՝ 13 եւ 27 զանազան։ Ուիլսըն չծածկեց թէ աւելի լայն մեծամասնութիւն մը կը փափաքէր։ Գաղտնիք չէ որ Անգլիա տնտեսական ծանր տագնապ մը կ'ապրի եւ յաղթողին համար ոչ ներկան, ոչ ապագան փայլուն են։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ուսանողները ցոյց մը կազմակերպած էին, որու ընթացքին Նեկուսի մահը կը պահանջէին եւ ոստիկանութիւնը միջամտած է արտասուաբեր ռումբերով։

ՖՐԱՆՍԱ կրնայ զինուորական թեքնիք օժանդակութիւն մը շնորհել Յունաստանի։ Այս առընչութեամբ Յունաստանի Պաշտպանութեան Նախարարը ընդունած է Ֆրանսայի դեսպանը եւ զինուորական կցորդը եւ խօսած են այս մասին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Զերյօ Մուշկի Թաղամասի Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարը՝ Զափլին, պաշտօնէ հեռացուած է։ Այս Թաղին մէջ էր, որ վերջերս վերացական արուեստի նկարներ ցու – ցադրելու փորձ կատարուեցաւ եւ ոստիկանութիւնը բանի արգիլեց՝ տեղի տալով խիստ քննադատութեանց արեւմտեան մամուլին մէջ։

ԼՈՆՏՈՆԻ երկու զինուորական ակումբներու մէջ երեք ռումբեր պայթած են։ Երեք հոգի վիրաւորուած են։ Ոստիկանութիւնը Իռայէն կը կասկածի։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՎԵՐԱԶԱՐԹՈՒՄԸ 11-14ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ՝

«ՀՈՁԱԿԱՒՈՐՆ ԱՅՆ,
ՄԵԾԻՄԱՍՏՆ ԳԻՏՈՒԹԵԱՄԲ»

Ալաւկայ որդի Դաւիթի «Կանոնները»ուն յատկացուած մեր առաջ նշմարին մէջ («Յառաջ» Հոկտ. 4) կը շեշտէինք.

— «Ալաւկայ որդի Դաւիթով՝ ցայտուն կը դառնայ մասնաւորապէս իրաւական–դատաստանական ըմբռնումներու ստուգանական ամրացումը միջնադարեան հայ կեանքի մէջ: Յանցանքի, մեղքի, հետեւաբար նաեւ պատժի գաղափարները հետզհետէ կ'արտայայտուին օրէնքներու եւ կանոնեներու մշակումով»:

Այսօր՝ կրնանք աւելցնել այս հաստատումին վրայ, թէ Դաւիթը պէտք է համարել առաջին կանոնագիրը Հայ իրականութեան մէջ, խնդիր չէ որ Մովսէս Խորենացի վկայած ըլլայ թէ Վաղարշակ Թագաւորի օրերուն (նախ քան Քրիստոս շուրջ 150 թուականին) «գրաւոր օրէնքներ» ունեցած ենք ու չորրորդ դարէն մինչեւ Միջնադար բազմաթիւ առաքելական, եկեղեցական, ծիսակատարական եւ ժամարարական կանոններ գրուած են Ս. Ներսէս եւ Ս. Սահակ Պարթեւ Հայրապետներուն, Յովհան Մանդակունիի, Ս. Յովհաննէս Օձնեցի իմաստասէր կաթողիկոսի եւ այլ եկեղեցականներու կողմէ՝ իբրեւ ուղեցոյցներու, Հայ. Եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան համար:

Մինչեւ 11րդ եւ 12րդ դարեր, նման կանոնագրութիւններու հիմ ծառայած են աւանդապէս աւանդութիւններ եւ սովորութիւններ: Օրինագրքի կամ դատաստանագրքի տարրողութիւն ունեցող գործերու երեւումը կը զուգադիպի 1000ական թուականներու վերջաւորութեան եւ 1100ական թուականներու սկզբնաւորութեան, ու շարժումին նախակարապետ կը նկատուի Ալաւկայ որդի Դաւիթ, որմէ օգտուած են — ըստ հեղինակուոր բանասէրներու վկայութեան — յետագայ դարերու գրիչները. առաջինը՝ Մխիթար Գոշ, որուն անհամեմատօրէն պատմակշիռ գործը, «Դատաստանագիրք», օրէնսդիտական օտար աշխարհի կողմէ եւս կը նկատուի իրաւագիտական մտքի հնագոյն եւ մեծարժէք արտայայտութիւններէն մէկը:

×

Իր կեանքին եւ գործունէութեան մասին տեղեկութիւններ կուտան 13րդ դարու պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցի եւ Վարդան Արեւելցի, որոնք «հռչակաւոր եւ գիտութեամբ մեծիմաստ» դէմք կ'որակեն զայն:

Ծնած է 1130-1140 թուականներու միջեւ, Գանձակի մէջ: (Իր «ԳՈՇ» կոչումը կը պարտի ցանցառ մօրուքին. քարձ = fէօսէ): Կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է հազիւ երիտասարդ, եւ աշակերտելէ ետք Տաւուշեցի մեծահամբաւ գիտնականին՝ Յովհաննէս շուշտակ վարդապետի, իր ուսումը զարգացուցած է Սեւ Լերան վանական հաստատութեան մէջ:

Վերադարձի ճամբուն վրայ, Կարնոյ մէջ կը ծանօթանայ վրացի Քուրթ անուն իշխանին՝ որ յետագային պիտի դառնար իր հովանաւորը: — Արդարեւ, երբ Գանձակ վերադառնալէ ետք աշակերտներու կարեւոր թիւ մը կը խմբէ իր շուրջ եւ հռչակ կ'ապահովէ շրջանին մէջ, Աղուաններու կաթողիկոսին դրդումով մահմետականները հալածանքի կը ձեռնարկեն իրեն դէմ եւ կը հարկադրուի անցնիլ Խաչէն գաւառ: Հոս, իր այս նոր կայքին մէջ է որ, լսելով Քուրթ իշխանի վերադարձը հայրենիք, Մխիթար Գոշ կ'որոշէ մեկնիլ իր բարեկամին մօտ՝ «աշխարհն Կայենոյ եւ Մահկանաբերդոյ», Դիլիջանէն ոչ հեռու, Գետիկ վանքի մէջ, ուր իր աշակերտներէն մէկը, Սարկաւագ անունով ուրախութեամբ կ'ընդունի զինք:

Գոշ երկար կը մնայ Գետիկի մէջ. բայց երբ զօրաւոր երկրաշարժի մը հետեւանքով վանքը կը կործանի, միաբանները կը դիմեն Վրաց իշխան Իւանէ Աթաբէկի, եւ՝ Մխիթար Գոշի թելադրութեամբ՝ կը խնդրեն անոր աջակցութիւնը, նոր վանքի մը կառուցման համար: Իշխանական կարգադրութեամբ կը հիմնուի նոր վանք մը՝ Նոր Գետիկ, ուր խոր ծերութեան մէջ ալ կը վախճանի՝ 1213ին:

×

Մխիթար Գոշի կեանքին եւ գործունէութեան յատկացուցած իր կենսագրական տեղեկութիւններու վերջաւորութեան՝ Կիրակոս Գանձակեցի կը գրէ. «Եթող նա յիշատակ եւ արժան գերեզմանի գիրս մտախորհս յօգուտ ուսումնասիրաց», եւ կը թուէ անոր հետեւեալ գործերը. «Համառօտ մեկնութիւն մարգարէութեան Երեմիայի», «Սուղ ինչ կանոնք», «Ողբք ի վերայ բնութեանն՝ ի դիմաց Ադամայ առ որդիս նորա եւ ի դիմաց Եւայի՝ առ դստերս նորա», «Յայտարարութիւն ուղղափառութեան հաւատոյ, ընդդէմ ամենայն հերձուածողաց» եւ «Թուղթ խրատական»:

Ինչպէս կը տեսնուի, չկայ յիշատակութիւնը Գոշի անունով համբաւուած «Դատաստանագիրք»ին եւ «Առակք» գործին: Այս իրողութիւնը եւ կարգ մը այլ կէտեր պատճառ եղած են որ Հայր Ներսէս Ակինեանի եւ Ն. Մառի նման հայ ու օտար բանասէրներ վերապահութիւն յայտնեն անոնց պատկանելիութեան մասին ու այդ երկու գործերը վերագրեն աշակերտներու: Սակայն համոզիչ չեն նկատուիր նման վարկածներու հիմ ցոյց տրուած փաստական տուեալները:

Մ. Թ.

ԴՊՐՈՑ, ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄ

ՈՒՐԱՐՏՈՒԻ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ, ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆ ԵՒ ԱՐՇԱԿՈՒՆԵԱՑ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արշակունիներու թագաւորութեան ժամանակաշրջանէն, մինչեւ Մեսրոպեան գիրերու գիւտը, Հայաստանի մէջ գործած են յունական եւ ասորական բնոյթի հայկական դպրոցներ: Դասաւանդուող նիւթերը այլազան եղած են, իսկ լեզուները՝ յունարէն կամ ասորերէն: Արքունիքին մէջ թէ այլուր գրագրութիւնները կատարուած են թէ՛ յունարէն եւ ասորերէն եւ թէ պարսկերէն:

Հայկական դպրոցներու մէջ հայ ուսուցիչներէ զատ դասաւանդած են նաեւ օտար մանկավարժներ (անուանի գրող-հռետոր, մանկավարժ Եամբլիքոս Բաբելոնացի, Բ. դար):

Պետական–աշխարհիկ հայկական (ոչ հայալեզու) դպրոցներու մէջ Հայոց լեզուն դասաւանդուած է մայրենի լեզուով, քանի մը այլ նիւթեր ալ հայերէն թարգմանութեամբ: Բայց ընդհանուր առմամբ դասաւանդութիւնները կատարուած են յունարէն (երբեմն՝ ասորերէն) գիրերով, այսուհանդերձ, ուսման եւ կրթութեան բովանդակութիւնը եղած է զուտ հայկական: Մեր կարծիքով, մեհենական դպրոցներու մէջ (մինչեւ քրիստոնէութեան հաստատումը) դասաւանդութիւնները կատարուած են հայերէնով եւ հայերէն գիրերով. ձեւով եւ բովանդակութեամբ ասոնք զուտ հայկական դպրոցներ եղած են:

Արտաշէսեան եւ Արշակունեաց ժամանակաշրջաններուն մենք ունեցած ենք թէ՛ պետական–աշխարհիկ եւ թէ մեհենական–հոգեւոր հանրակրթարաններ, որոնցմէ զատ եղած են նաեւ մասնագիտական զինուորական–ֆիզիքական կրթութեան ծառայող դպրոցներ, ինչպէս նաեւ այլազան ձեւի կրթական հաստատութիւններ:

Նախարարներու եւ ազատանիի զաւակները իրենց զինուորական պատրաստութիւնը ստացած են անհատական եւ խմբական վարժութիւններու միջոցով՝ ռազմական–ֆիզիքական յատուկ ուսումնական հաստատութիւններու մէջ (յաճախ նաեւ ասոնցմէ դուրս): Ասոնք հմտացած են զինավարժութեան մէջ, մասնակցած են հրապարակային հանդիսութիւններու մարզական մրցումներու, եւայլն: Դաստիարակի պաշտօնը վարած են անուանի ռազմիկներ, մարզիկներ, ինչպէս՝ Արշակունի Գնել: Զինուորական դաստիարակչական նպատակով Արշակունիները, ինչպէս նաեւ այլ անուանի նախարարներ, իրենց զաւակները ղրկած են Պարսկաստան, իսկ Պարսկաստանէ եւ դրացի ուրիշ երկիրներէ նոյն նպատակով պատանիներ, երիտասարդներ եկած են Հայաստան:

Պետական–աշխարհիկ դպրոցները համեմատաբար լայն ծաւալ ունեցած են: Ասոնց գործը եղած է Պետութեան եւ Թագաւորին նուիրուած ազնիւ եւ գործունեայ հպատակներ պատրաստել. մեհենական–հոգեւոր դպրոցներուն առաջադրութիւնը եղած է դաստիարակել քուրմերու եւ քրմապետներու զաւակները, որպէսզի հոգեւոր պաշտօնեաներ եւ գիտութեամբ զրագողներ հրապարակ գան:

Մեհենական դպրոցները գոյատեւած են մինչեւ այն ժամանակ, երբ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք դարձած է Հայաստանի մէջ: Այդ ժամանակաշրջանէն սկսեալ (Գ. դարու վերջ եւ Դ. դարու սկիզբը) դաժան հալածանք մը ծայր տուած է հեթանոսութեան եւ անոր յենարանը հանդիսացող մեհեաններու, մեհենական դպրոցներու, քուրմերու, քրմապետներու դէմ: Քրիստոնէութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակած է հեթանոսութիւնը, այս ձեւով աւերումի ենթարկուած են բոլոր մեհեանները եւ հեթանոսական սրբավայրերը եւ անոնց փլատակներուն վրայ կառուցուած են եկեղեցիներ ու վանքեր: Այս ձեւով վերջ տրուած է մեհե-

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Աւելի զարմանալին: Հետեւեալ օրը իմ հայրենակիցներէս խումբ մը եւ Հանէսեանը, որ Պէրպէրեանը աւարտած էր, հայրենիք կը դառնային: Եթէ երկու օր սպասէին, վերահաստատութիւնը ընէր բժիշկը, ինչ լաւ պիտի ըլլար, պիտի մինային անոնց:

Զօրաշարժ, զօրակոչ յայտարարուեցաւ: Սկիւտար, Ենի Զէշմէ, Արխանեանի փուռը կը մնային: Սելիմէի զօրանոցին ենթարկուեցաւ գործաւորները, ես ալ անոնց հետ, հացագործ զինուոր եղայ: Ալ ո՞ւր կրնայի երթալ...

Գասըմփաշա փոխադրուեցանք: Արաբական տառերով Թրքերէնը ժանեակ հիւսելու պէս կը գրէի: Գասըմփաշէն մինչեւ Բէնտիք բոլոր զինուորականներուն տուները մեր փուռին կապուեցան: Մինչեւ վեց հազար անուն ունէինք: Անոնց հացի թայինները մենք կուտայինք:

Զինադադարին վերջաւորութեանը ազատուեցայ, զաւակներ ունեցայ: Տունը հաց կ'ուզէր, վարձք կ'ուզէր: Բան մը պէտք էր ընել: Սկիւտարի կերակրատան եղայ, զարի, յարդ, թէք ծախեցի: Ածուխ ծախեցի: Ապառիկ տուի, քանիները չտուին, ուրացան: Տասնըհինգ տարի դժուարաւ քալեցուցի:

Արմատանցիները ուրիշ ի՞նչ կ'ըլլան: Կամ հացագործ, կամ կերակրատան: Բանկալթի անցայ, փուռ տեղեկահատար եղայ: Թօքաթլեան պանդոկը հաշուակալ գրագիր եղայ: Երբ գոցուեցաւ, եկեղեցպան եղայ, Թաքսիմ Սուրբ Յարութիւն եկեղեցին:

Ինչպէս զաւառը, ինչպէս Սկիւտար խանութպան եղայ, կամ Մխիթարեաններուն Բանկալթիի փուռը հացագործ, Թօքաթլեան պանդոկը գրագիր, կարդալը, գրելը չարունակեցի: Բայց երբեք, ամենեւին թոյլ չտուի ինծի իմ գործս, ինծի յանձնուած պաշտօնը զոհելու: Ճշդապահ էի: Ակամայ գողունի գրականութիւն մը ըրի, պարապ ժամերուս թերթերու տակ պահելով, չտեսնուելու համար կտտոյէն: Ուրիշ կերպ մը չունէի: Ի՞նչպէս պիտի ընէի, առատուները շատ կանուխ գիշերները ուշ տուն կը դառնայի: Ամէն տեղ կատոն նոյնն է: Երբ դուրս կ'ելլես, պտոյտի կամ սրճարան մը երթաս չզգակրատես, չտեսնելու կուգան: Բայց ինչէ՞ն է, գրելուն չեն հանդուրժեր:

Ընթերցումներուս խանդավառութեանը մէջ կը նեղանայի մեծ Նորմալականին Պըրրնիւթիէրին որ Ֆլօպէրի ազամանդեայ գրականութիւնը կը ստորադնահատէր իր վէպերու հոգերանութեան պակասով: Զէ՞ր հիանար այն երկայն հրաշալի պատասխանին որ ուղղեց Սէնթ Պէօվին երբ Սալամպոն լոյս տեսաւ: Ուրիշ անգամներ կը նեղանայի փիլիսոփայ, գրականութեան փրոֆեսէօր Ալէնին, որ գրականութեան ժամկոչներ, պէտօներ կ'որակէր Թէնն ու Ռընանը: Ես գինքը շատ վերջերը զտայ իր փրոփօնեբովը: Երբեմն բառ մը, միակ բառ մը, բառ ալ նոյնիսկ չըլլայ, դէմքի արտայայտութիւն մը ամբողջ մարդ մը կը բացատրէ: Ռընանը ըլլայ թէ Թէնը քանի սերունդներու վրայ իրենց դրոշմը, ազդեցութիւնը դրած են պատմարանի, փիլիսոփայի իրենց կոթողական գործերովը: Ռուվէյրին թէ կը հաւատայի ես եւ թէ կը ժխտէի երբ Անաթօլ Ֆրանսը քննադատեց:

Տասը տարի մը եղաւ Նուվէլ Լիթէրէրը չեմ առներ: Տարիներով իմ ամէն տեղեկութիւններս անկէ կ'առնէի: Սուղ է, ոչ Լըֆէվրը, Պենուան, ոչ Ժալուն կայ հիմա անոր մէջ: Թուրք նոր սերունդը ուքանչելի գրականութիւն մը կ'ընէ: Մասնաւորապէս անոնց հիքայէն, չիիրը, վէպը: Եւ թարգմանութիւնները: Կը թարգմանեն բոլոր լաւագոյնները բոլոր օտար գրականութիւններուն: Մեր դրամով ալ աժան են:

Տօսթոյեւսքիէն, Թոլսթոյէն կամ Չեխովէն, ֆրանսերէն կամ անգլերէն թարգմանութիւններէն ինչքա՞ն բան կարդացած էի: Անոնց թարգմանութիւններէն բոլոր Ռուսերը կարդացի: Եւ Ամերիկացիները, եւ իտալացի Մարիօ Բուզոն: Եւ սեւ Ափրիկէի, սեւ Ամերիկայի գրողները: Եւ նահատակ Լորքան, Ֆրետերիք Կարսիա Լորքան, սպանացի Լորքան, ու Շիլիցի Փապլօ Ներուտան: Մեր չեչտեբովը չեն անոնք: Մեզ մեզմէ հանող շեշտերով են:

Լաւ գիրքերը ամենալաւ համալսարանն են, կ'ըսեն ամերիկացի փիլիսոփայ Էմէրսընն ու սկովտացի պատմաբան–քննադատ Թոմաս Քարլայլը, երկուքն ալ գրեթէ նոյն բառերով: Ճիշդ է իմ փորձովս: Բայց չկարծէք թէ ամէն գիշեր նստեր եմ կը կարդամ: Ես ալ ամէնուն պէս երբեմն միայն:

1886ին եթէ իմ գիւղիս Կաւի Լեռը, կաւ հանելու համար իմ մայրս ինծմով յղի, լեռը վրան փլաւ, էնթարին մէկ փէշը դուրս մնաց, չնշմարէին, անմիջապէս չքաշէին դուրս, չնչահեղձ պիտի ըլլար եւ ես աշխարհ պիտի չգայի: Նոյնպէս եթէ ես պարզ պատճառով մը, կոկորդիս նշանագեղձերուս համար Պոլիս չգայի, զօրաշարժը սկսաւ, Սէլիմիէի ենթակայ հացփագործ զինուոր չըլլայի, փուռերը հոս չմնայի, ով գիտէ ո՞ւր պիտի երթայի, ի՞նչ պիտի ըլլայի: 1968ի տարեգլխէն երկու օր առաջ, Սինէմքէօյէն Տօլապտէրէ էջնալուս, թէեւ ձիւն մը կար գետինները, պզտիկ Ազարչայէն, իմ ամէնօրեայ ճամբաս ալ չէր, ձիւնին, ցեխերուն պատճառով քովընտիէ մը իջայ, ոտքերս չփաթթուէին խանութներէն նետուած երկաթ թելերը, պիտի չիյնայի, ձախ ոսկորս պիտի չճաթէր եւ իմ հիւանդութիւնս պիտի չհետեւէր: Ի՞նչպէս չհաւատալ ճակատագրին, Ֆաթալիզմին:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(9 եւ վերջ)

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ՝

ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ԻՒՐԱՅԱՏՈՒԿ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

———o———

Տիգրանակերտ եւ իր շրջանները իւրայատուկ արտադրութիւններ ունին։ Մաճակուճ, Ալտուճ, Պըթթում, Մէրտըճա Պըթթում (որ աւելի խոշոր է)։ Մանակուճը՝ ոսպի մեծութեամբ կանաչ եւ խորտուբորտ կեղեւով ընդեղէն մըն է, Ալտուճը՝ կրօսէի մեծութեամբ կլոր ու փայլուն կեղեւով կարմրագոյն գնդիկ մըն է, օղիի պատրաստութեան միջոցին չամիչին հետ կը խառնեն, օղին հոտաւէտ ու գունաւոր դարձնելու համար, Պըթթումը՝ կաղինի ընտանիքէն, սիսեռի մեծութեամբ կլոր ու տափակ, միջուկը քիչ մը պիստակի համ ունի, կաղին կոտրող՝ (քանուագէթ) մենք կ՚ըսենք պըթթում գրաճաղի, կը կոտրեն։

Կեազաճկաւի՝ շատեր կը կարծեն թէ այս մեղրի պէս քաղցր հիւթը երկինքէն կը տեղայ (մանանայ)։ Տարօնի շրջաններէն կուգայ։ Իրականին մէջ կաղնիի նման ծառէ մը կը հոսի այս հեղուկը (խէժի պէս) ձիւնի պէս ճերմակ, շատ քաղցր։ Ժողովուրդը կը հաւաքէ եւ կարասներու մէջ կը լեցնէ, իսկ տերեւներուն հետ խառնուած մասը տերեւներու կանաչ գոյնը կ՚առնէ, ժամանակի ընթացքին այս հեղուկը կը կարծրանայ ու կը դառնայ ժայռի կտոր մը, Տիգրանակերտ կը բերեն, վաճառորդները մուրճով կտոր կտոր կ՚ընեն ու կը ծախեն։

Տիգրանակերտի այլազան գոյներով օղիներն ալ ձմերուկներուն պէս համբաւաւոր են։ Օղին կը պատրաստեն Ալտուճով, Ալտուճ ռոհի (ագնուագոյն) վարդով, կիւլ ռոհի, մանուշակով Մաճավշա ռոհի, նաեւ բրգիեաճ, աճասուճ, մազտաքի, խաքիր հայաթ ռոհները։

Օղիի համար մասնաւորապէս շատ քաղցր ու մսոտ, փակչուն (արմաւի պէս) չամիչ մըն է որ կը գործածեն, չամիչը կը լեցնեն հսկայ կարասներու մէջ, քառասուն օր (ինչպէս գինին), տախտակէ խոշոր չերեփով մը խառնելէ ետք, այս հասունցած հեղուկը կը լեցնեն պղինձէ շինուած կլոր երկյարկանի կաթսայի մը մէջ ու կը դնեն կրակին վրայ։ Հեղուկը կը սկսի կամաց կամաց շոգիանալ, թորեալ ջուրի պէս (օ տիսթիլէ) եւ կաթիլ կաթիլ ծորակներէն հոսիլ, առաջին բերանը (առաջին հոսածը) ամէնէն ազնիւ մասն է որ կը կոչեն ռոհ, ու տուներու սեղանները կը զարդարեն, կարմրագոյն, վարդագոյն, մանիշակագոյն, ճերմակ դեղին գոյներով։ Երկրորդ բերանը՝ աւելի թեթեւ, ատիճան մը վար օղին է, իսկ երրորդ բերանը, էտի (յետին) ջուր, այս երկու թեթեւ տեսակները մէյխաճաճերու (գինետուն) մէջ կը սպառեն։

Տիգրանակերտ առատ ձիւն կը տեղայ եւ սաստիկ ցուրտ կ՚ընէ։ Մօտակայ եւ հեռաւոր գիւղերու հետ հաղորդակցութիւնները կը դժուարանան։ Ժողովուրդը ստիպուած՝ աշնան, իր ձմեռուան պաշարը կ՚ապահովէ, իսկ անոնք որոնք ի վիճակի չեն, իրենց նիւթական պայմանները չեն ներեր, ստիպուած են ձմեռը նըպարավաճառէն քիչ քանակութեամբ գնելով՝ շատ սուղ վճարել։

Սահմանադրութենէն ետք արհեստակցական միութիւններ կազմուած էին։ Կարգ մը գործարանատէրներ աշնան՝ կանխավճարումներ կ՚ընէին իրենց աշխատաւորներուն, որպէսզի կարենան իրենց ձմեռուան պաշարը ապահովել, ընտանեկան հնհնուքներէ ու հոգերէ ազատելու համար, յառաջիկային մաս առ մաս վճարելու պայմանաւ։

Տիգրանակերտցիները մթերանոցին (որ կ՚ըլլայ գետնայարկը) պխերիկ, նաեւ զարդամի կ՚ըսեն։ պխերիկի պատերուն չուրջ գետինէն մէկ մեթր բարձրութեամբ գերաններու վրայ ամրացուած դարակներ շինուած են, իրարմէ 70–80 սանթիմեթր հեռաւորութեամբ՝ այսպէս շարունակաբար, 50–60 սանթիմեթր տրամագիծով բացուած ծակեր, որպէսզի կարենան հոն տեղաւորել կարասներ՝ ձմեռուան պաշարները մէջը լեցնելու համար։ Այս հսկայ կարասներուն մէջ դիւրութեամբ կարելի է մարդ մը տեղաւորել։

Կարասներու մէջ կը լեցնեն ալիւր, ձաւար, ծեծած (ուրիշ քաղաքացիներ կ՚ըսեն՝ ցորեն կամ կորկոտ), սիսեռ, բրինձ, ոսպ, պանիր, իւղ, շարոց, պաստեղ, քասմա, թուզ, մեղր, արմաւ, չոր թութ, չամիչ, կաղին, ընկոյզ, նուշ, պիստակ, պըթթում, սերկեւիլ, տանձ, խնձոր, չոր միս, ապուխտ, ղաւուրմա, ձմեռուան սեխ, ամբուկի միջուկը կը հանեն՝ պարպելէ ետք թելի վրայ շարելով կը չորցնեն լցիկ եփելու համար։ Կ՚արտածեն նաեւ Ամերիկա, կանաչ եւ ճերմակ լուբիա, պամիա, անուշեղէններ, բէջալ ամբուկով, ընկոյզով, սերկեւիլով, խոշոր եւ կլոր դդումով։ Աղցաններ ամբուկով, վարունգով, լոլիկով, կանաչ պղդպեղով, կաղամբով, եւայլն։ Ձմեռը միայն թարմ միս կը գնեն շուկայէն։

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

նական դպրոցներու գործունէութիւնը (*) զոր եկած են փոխարինելու ծխական եւ վանական հոգեւոր դպրոցները։

Աւելցնենք, որ թէ՛ այս եւ թէ նախորդ ժամանակաշրջաններուն ուսումը սահմանուած էր միայն ու միայն տղոց, աղջիկներու դաստիարակութիւնը զուտ ընտանեկան բնոյթ ունեցած է։

Յ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(*) Մեխիթարեան հայրերու հովանաւորութեան տակ ծաղկեցաւ եւ կազմակերպուեցաւ նաեւ հայ կաթոլիկական դպրոցն ու գրականութիւնը։

ՆՈՅՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

Ի ՅԱՐԳԱՆՍ

———o———

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Կիրակի Հոկտեմբեր 6ին ներկայ եղանք Սէն Ժերոմի Հայոց եկեղեցին, ուր տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբը կազմակերպած էր ոգեկոչումի արարողութիւն մը նուիրուած շրջանի ողբացեալ ընկերներուն։

Նկատառելի բազմութիւն մը, բաղկացած յատկապէս ողբացեալներու ընտանիքներէ եւ դաշնակցական ընկերներէ, եկեղեցւոյ խնկաբոյր կամարներու տակ, մեծ վերացումով ապրեցան իրենց հարազատներու, իրենց գաղափարակիցներու յիշատակին ու ոգիին հաղորդութեան մէջ։

Երկար էր ցանկը, դժբախտաբար անոնց՝ որոնց կոչումն էր իրենց բոլոր ուժերով եւ նոյնիսկ կեանքի գնով ծառայել հայրենիքի եւ Հայութեան ազատագրութեան դատին։

Այս նուիրեալները կը պատկանէին առաւելապէս այն գաղափարական սերունդին որ ապրեցաւ Հայոց պատմութեան երկարաշունչ ձմեռը, որ ճաշակեց ամէն տեսակի դառնութիւններ, գնաց մղձաւանջէ մղձաւանջ, բայց միշտ իբր ապրում ունեցաւ իր կուսակցութեան, իր հայրենիքի նուիրուելու խոր տենչը, ու ապրեցաւ լուսաւոր ապագայի մը յոյսով ներշնչուած։

Այս դժբախտ սերունդն էր որ օտարութեան հայակուլ ու հայակործան փոթորիկներու հոսանքին դէմ թիավարեց գոյութեան նաւը, ու իր համեստ միջոցներով բայց վճռական կամքով սկսաւ վերակենդանանալ, վերակազմուիլ ստեղծելով հայկական գաղութներ, կեդրոններ։

Սէն Ժերոմի մէջ եւս, Հ. Յ. Դաշնակցութեան միաւորները հանդիսացան առաջնորդող եւ մղիչ ուժեր ու համազաղութային ձեռնարկներով հիմը դրուեցաւ եկեղեցւոյ, դպրոցին, եւ այլ ազգային հաստատութիւններու, նոր կեանք, նոր մկրտութիւն տալով մահասաններէ հրբաշխով ազատած զանգուածներուն։

Այդ նուիրեալ ընկերներու վաստակը անգնահատելի է, ու ապրող եւ գալոց սերունդներու համար ներշնչման անսպառ աղբիւր՝ նուիրումի, զոհողութեան, համեստութեան, պարզութեան։

Երէց սերունդի ողբացեալ ընկերներու կողքին նաեւ յուզումով նշուեցաւ յիշատակը երեք տարաբախտ ու վաղամեռ երիտասարդ Նոր Սերնդականներու որոնք հազիւ իրենց աչքերը ուղղած ապագայի երազին միացան այն փաղանգին, որ կը կազմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հոգեկան ու բարոյական ամենամեծ հարստութիւնը։

Ահաւասիկ սքանչելի նախաձեռնութիւն մը որ իր պարզութեամբ եւ հարազատութեամբ մնաց միշտ որոշ բարձրութեան մը վրայ, պատկառանք ներշնչելով բոլոր ներկաներուն։

Եկեղեցական արարողութիւնը կատարեց Սէն Ժերոմի հոգեւոր հովիւ՝ Եղիշէ Քհնյ. Փանոսեան, արտասանելով նաեւ օրուան պատշաճ քարոզ մը։ Եկեղեցւոյ մէջ խօսք առաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջանային Կոմիտէութեան ներկայացուցիչը, իսկ սրահին մէջ՝ փոքր հաւաքոյթի մը առիթով, ընկեր Կարապետ Ծանիկեան մէկ առ մէկ վերադծեց ողբացեալ ընկերներու գործունէութիւնն ու վաստակը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ, Սեպտեմբեր 16ին, մեռած է Արամ Յարութիւնեան։ Ծանօթ քանի մը լեզուներու, գրական գործեր թարգմանած է հայերէն եւ ռումաներէն։ Ա. Յարութիւնեան աշխատակցած է Պուքրէշի «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթին՝ ռումէն գրականութենէն թարգմանութիւններ կատարելով։ Անցեալին եղած է դասատու Պուքրէշի հայկական դպրոցին եւ խմբագիր «Նոր կեանք»ի։ Գրած է «Ապառաժ» թատերախաղը և «Օտար աշխարհ» նորավէպը։

ԹԵՀՐԱՆԻ Վահիդիէ թաղամասին մէջ, Հոկտեմբեր մէկին, պաշտօնական բացումը կատարուած է «Աբրահամ Սողոմոնեան» ազգային վարժարանին, որ օժտուած է հոյակապ շէնքով մը։ Միջնակարգ վարժարանը հաստատուած է այս հայաշատ թաղին մէջ, Տէր և Տիկ. Աբրահամ Սողոմոնեանի բարերարութեամբ։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Հոկտեմբեր 3ին մեռած է պոլսահայ երաժշտական կեանքի դէմքերէն, պետական օփերայի մեներգիչ (պաս) Նուրհան Բուշան։ Արուեստագէտը ծնած էր Պոլիս, 1915ին։ Նախնական կրթութիւնը ստացած էր Պէշիկթաշի Լեւոն Վարդուկեան վարժարանը, որմէ ետք յաճախած էր Ֆրանսական Սէնթ Խափիր վարժարանը եւ Ռոպերթ գոլէժ։ Նուրհան Բուշան աւարտելէ ետք Պոլսոյ երաժշտանոցը, հիմնադիրներէն եղած է Պէշիկթաշի «Նարեկացի» երգչախումբին, որուն գործունէութեան մասնակցած է երկար տարիներ։ Պոլսոյ օփերային մէջ կարեւոր դերեր ստանձնած է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԸ. — ՀՐԱԺԱՐՈՒՄ

Զօրավարին հասակը, կարծուածէն աւելի երկայն եւ նուրբ էր։ Մետաքսախառն բուրդէ զօրշ վերարկու մը ամուր մը կը գրկէր անոր հասակը, որ հին տարազով հագուած մանկամարդ աղջկայ մը մէջքին նրբութիւնը ունէր։ Շապիկի տեղ կը կրէր ճերմակ եւ սեւ գծաւոր մետաքսէ պլուզ մը, ցցուն եւ բարձր օձիքով եւ քովընտի կոճկուած։ Գլուխը դրած էր Աստրականի բաց–գոյն աճաղին գլխանոց մը, եւ հագած ընտիր կօշիկ մը։

Կուրծքին վրայ, Պանի (հովիւներու աստուած) եօթնափաչ արեգներու նման շարուած էին ոսկեայ փամփուշտակալներ. մէջքին կը կրէր ոսկեքանդակ կոթով դաշոյն մը, եւ առանց պատեանի ոսկեկլլուած ատրճանակ մը։

Երբ կոմսը երեւցաւ եւ գայն բարեւեց, զօրավարը միացուց կրունկները, կտրուկ շարժումով ձեռքը ճակատին տարաւ, պահ մը կեցաւ զինուորական բարեւի դիրքին մէջ եւ հանեց գլխանոցը։

Անոր ամբողջովին ածիլուած գլուխը, աչքի կը զարնէր իր փոքր ծաւալով։ Դէմքը ոսկրոտ էր՝ ցցուն այտոսկրով, աչքերը կապոյտ, մորթի գոյնը՝ արտակարգօրէն վառ, եւ հաստ շրթունքներով բերանը՝ խարտեաշ եւ քովընտի կտրուած պեխերուն տակ, ձագարի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր։

Կոմսը եւ զօրավարը, ընդառաջ գացին իրարու, ձեռքի սեղմումէ մը յետոյ, կաշիէ լայն բազկաթոռներու վրայ դէմդէմի նստան։

Հակառակ որ կոմսը իր կեանքին մէջ շատ փափուկ պաշտօններ կատարած էր եւ քաղաքական դժուարին բանակցութիւններ գլուխ հանած, հիմա չէր գիտեր ինչպէս խօսք բանալ այս մարդուն հետ։ Որուն առասպելին միայն տեղեակ էր եւ որուն ֆիզիքական կազմուածքը զինքը մեծապէս զարմացուցած։ Քանի մը վայրկեան խորհելէ վերջ, կոմսը որոշեց խօսիլ։

— Զօ՛րավար, ըսաւ ան, հակառակ որ շատ քիչ ատենէ ի վեր Կ. Պոլիս կը գըտնուիք, ձեր գործունեայ եւ եռանդուն ատիկանութիւնը պէտք է ձեզի տեղեկացուցած ըլլայ թէ, այս քաղաքին մէջ գոյութիւն ունի ռուս քաղաքական կազմակերպութիւն մը որուն նախագահն եմ ես։

Զօրավարը շարժուձեւ մը ըրաւ, որով կ՚ուրանար այդպիսի բանի մը գոյութիւնը։ Կոմսը չտեսնելու զարկաւ եւ շարունակեց։

— Այս հանգամանքով է որ կարծեմ պատիւ ունեցայ ձեր կողմէ ընդունուիլ։

— Ես կ՚ընդունիմ բոլոր այն Ռուսերը, որոնք որոշ դասակարգի մը պատկանելով, կը դիմեն ինծի։

— Ուրեմն վստահ եղէք որ անոնց նախագահին ունկնդրութիւն մը կուտաք։ Այսպէսով ինծի աւելի դիւրին պիտի ըլլայ, առանց կանխաբանութեան ձեզի հետ տեսակցիլ այն նիւթի մասին, զոր միասին պիտի վերլուծենք։ Հիմա ձեզի կը զեկուցանեմ մեր քոմիթէին ղեկավար մարմիններուն որոշումները։

Զօրավարը ցնցուեցաւ եւ կապոյտ աչքերը սեւեռելով կոմսին աչքերուն, արհամարհոտ հեգնութեամբ մը ըսաւ.

— Կ՚ըսէք որ ինծի զեկուցանելիք որոշումներ ունիք։ Այս բանաձեւը կը զարմացնէ Հարաւային Ռուսիոյ Բանակներուն ընդհանուր հրամանատարը։

— «Որոշում» եւ «զեկուցանել» բառերուն վրայ կը շեշտեմ, պատասխանեց կոմսը։

Յետոյ երեք անգամ խաչի նշանը ըրաւ։

Այս նշանով կոմսը ինքզինքը ծանօթացուց եւ ապացուցուց թէ ինքը իբրեւ պետ կրնայ խօսիլ այն մարդուն՝ որ հրամանատար ըլլալէն ի վեր, ոչ ոքի հնազանդած էր եւ անսահման իշխանութեամբ ու առանց հակակշռի, ազդեցութիւն ունեցած էր բանակին եւ իր գործողութիւններուն ենթակայ երկիրներուն ժողովուրդին վրայ։ Արդարեւ, Զօրավարին հաղորդուած էր որ, այն օրը երբ քոմիթէն իր հեղինակութենէն աւելի բարձր հեղինակութիւն մը հաստատել ուզէր այդ մարդը իր հանգամանքը պիտի ապացուցանէր երեք անգամ խաչին նշանը ընելով։

— Կրնա՞մ շարունակել, հարցուց կոմսը։

— Ձեր հրամանին կը սպասեմ, ըսաւ զօրավարը ուժգնօրէն։

(Շար.)

ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՆԻՍ.— Օր. Միշէլ Անդրիկեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գաբրիէլեան եւ աղջիկը՝ Շաքէ, Օր. Մաննիկ Կիւլեան, Օր. Արաքսի Անդրիկեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գաբրիէլեան եւ զաւակները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, եղբօր, մօրեղբօր՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՆԴՐԻԿԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 11ին, սրտի տագնապի հետեւանքով։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Հոկտ. 14ին, ժամը 14.30ին Նիս-Մատլէնի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ եւ մարմինը կը փոխադրուի Քօքարտի դերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Գաբրիէլեան եւ Անդրիկեան ընտանիքներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները իր դպրոցին համար.—

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Պետրոսեան, Պր. Պետրոսեանի ապաքինման առթիւ 20 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Բլթօեան իրենց 4րդ թոռնիկին ծննդեան առթիւ 20, Տէր եւ Տիկին Արշակ Խուկոյեան իրենց առաջին զաւակին ծննդեան առթիւ 60, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Էօքսիւզեան իրենց թոռնիկին ծննդեան առթիւ 100 Ֆր.։

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի ՀՈԿՏ. 20 առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

ՀՐԱՒԷՐ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ ժամը 20.30ին։

Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն։

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ բաց է Շաբաթ օրերը ժամը 16–19 եւ Կիրակի օրերը՝ ժամը 10–12։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը որ ի վիճակի ըլլայ հոգտանիլ անդամալոյծ կնոջ մը։ Լաւ վճարում։ Օրուան ճաշը ապահովուած, բնակութեան ալ կարելիութիւն։

Կը խնդրուի հեռաձայնել.— 657–77–70

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Նշան Ռստիկեան (Վիէն) իրենց սիրելի զուգինին՝ Վարդանոյշ Տօնապետեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որոշ տարիքի կին մը հսկելու համար տարիքոտ տիկնոջ մը վրայ, կէսօրէ վերջերը։ Կարելի է սենեակ տրամադրել իրեն։

Հեռաձայնել առաւօտները.—
642–34–48

LYON - LYON - LYON

NUIT A EREVAN

CASINO DE CHARBONNIERE

Կազմակերպութեամբ Սենտիֆա տ'Ինիսիաթիվի եւ շրջանի հայ կազմակերպութեանց

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Նախագահութեամբ
Պ. ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԻՒՔԵԱՆԻ
Նուագախումբ՝ ՌԻԹ'Մ ՏԱՆՍ
եւ հայկ. ժողովրդական Սասուն խումբը։

Տոմսերու համար դիմել՝
SEVAN VOYAGE
50, Cours de La Liberté — LYON
Tél. 60-13-66

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 84ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 19, ժամը 21ին

ԹԷԱԹՐ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի «Քրիստափոր» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Մ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Կը խօսին

ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ (հայերէն) ԸՆԿ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 23ին։ Փափաքողները թող դիմեն հետեւեալ թիւին.— 50–27–39 կամ 91–24–98։

×

Ս. ԱՆԹՈՒԱՆ – ՔԱՄՓ. ՖՐԷԺ

Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր թաղեցի եւ ազգասէր ժողովուրդին թէ եկեղեցւոյս կողքին հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 16էն սկսեալ ամէն Չորեքշաբթի ժամը 14.30էն 16.30։

Անոնք որ կը փափաքին հայերէն դասընթացքներուն հետեւիլ, թող բարեհաճին անձամբ ներկայանալ եւ կամ իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնները ընել տալ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւին մօտ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան
Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 2ին, Չորեքշաբթի, ժամը 19էն 21։

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Մշակոյթի Տուն ժամը 15էն 19։

COURS DE LANGUE ARMENIENNE
AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 2 Octobre, sous la direction du Prof. G. MEHIAN.
Pour les inscriptions s'adresser :
17, Rue Bleue de 15 à 19 heures.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հոկտ. 18 Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին իր կեդրոնատեղիին մէջ՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ։

Կը նախագահէ Վ. ԵՂԻՇԷԵԱՆ

«Ծանօթ եւ անծանօթ Հայեր աշխարհի մէջ» նիւթին շուրջ

Կը խօսի ՅԱԿՈԲ ԳՐԻԳՈՐ

Հաւանական ներկայութեամբ՝ «Լ'Արմէնիէն» վէպի հեղինակ՝ Ժ. Լէփիտիսի։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՐԱՒԷՐ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, Երեքշաբթի օրերը ժամը 20.30ին։

Փորձերը կը սկսին Հոկտեմբեր 8ին։ Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ տեղւոյն Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի «Րաֆֆի» խումբին, մասնակցութեամբ Սայաթ – Նովա նուագախումբին, Կիրակի Հոկտ. 20, ժամը 15էն սկսեալ տեղւոյն Սալ տէ Ֆէթին մէջ։

Համեղ անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, մատչելի գիներ։

Կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը քաջալերելու այս ձեռնարկը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյն հայկական դպրոցին։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը առաւօտեան 10ին, կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ։

Օրակարգ.— Ա) Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն։ Բ) Զանազան։ Գ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հոգեհանգիստ Իզմիրի եղեռնին 52րդ տարեդարձին առիթով։

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 17, առաւօտուն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։ Ժամը 13ին հոգեճաշ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան հիմնարկութեան 25ամեայ հանդէսը։

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Դեկտեմբեր 14ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 Ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 Ֆր.
Ցաւակցութիւն	20 Ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 Ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 Ֆր.
Ծնունդ	40 Ֆր.
Կը փնտռուի	20 Ֆր.
Կ'ուզուի	30 Ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ։ Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ թերթին վարչութեան։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼԻՍ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 19ին Շաբաթ ժամը 21ին

HOTEL SPLENDIDE, Bd d'Athènes

Զուտ հայկական մեղեդիներու յայտագրով՝ Կոմիտաս, Սպենդիարեան, Ռ. Մելիքեան, Ա. Տիգրանեան, Ա. Սաթեան, Օ. Տուրեան, Ա. Յարութիւնեան, Յ. Յովհաննէսեան, Գ. Չթչեան, Վ. Տիգրանեան

Ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Պետական Օփերայի դաշնակահարուհի

B. DELEUIL

Տոմսերու համար դիմել՝

GEBELIN - PIANOS, 77 Rue St Ferréol — 13001 Marseille

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
15
MARDI
15 OCTOBRE
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր. Հատը	1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.137 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.137

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 8)

ՊԱՏՈՒԱԳԻՐ ՀՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲԻՈՆԻՆ

Երեւանի պետական համալսարանի հնագիտութեան, ազգագրութեան եւ ազգագրութեան ամպիոնը, որ «Նիկողայոս Մառ» անունը կը կրէ, պատուագիրի մը արժանացած է: Արդարեւ, ամպիոնը իր գոյութեան եօթը տարիներու ընթացքին զգալի աշխատանք կատարած է հնագիտութեան, ազգագրութեան, ազգագրութեան ասպարէզներուն մէջ մասնագէտներ պատրաստելու ուղղութեամբ: Ամպիոնը հնագիտական պեղումներ կատարած է Շէնգաւիթի, Լոռի բերդին, Արթիկի դամբարանադաշտին եւ Գլաձորի մէջ: Այս պեղումներուն գործօն մասնակցութիւն բերած են ուսանողներ, որոնց յայտնաբերած հնագիտական նիւթերուն ինչպէս նաեւ ուսումնասիրութեանց հիման վրայ տեղեկատուութիւններ կատարուած են:

×

ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ

Վաղգէն Ա.ի հրաւէրով Հայաստան ժամանած են «Գալուստ Կիւլպէնկեան» Հիմնարկութեան կեդրոն. վարչական Խորհուրդի անդամ, «Հայկական ձեռնարկներ» բաժնի ընդհ. պատասխանատու Ռոպէր Կիւլպէնկեանն ու «Հայկական ձեռնարկներ» բաժնի փոխ-տնօրէնը՝ դըրագէտ Վահրամ Մաւեան: Այցելուները ընդունուած են Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի փոխ-նախագահ Ալեքսան Կիրակոսեանի կողմէ: Խօսակցութեան մասնակցած է Սփիւռքի Հայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեան:

Անոնք այցելած են Հայաստանի մշակոյթի եւ կրթական օճախներ, Լենինական, Դիլիջան, Բիւրական:

×

ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ ԲԱՐՁՐԱՔԱՆԴԱԿՆԵՐԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Պատմա-բանասիրական Հանդէս»ը իր վերջին թիւով լոյս ընծայած է հնագէտ Բ. Կարապետեանի շահեկան յօդուածը Գանձասարի վանքի մասին:

Իր ճարտարապետական կառոյցով, դիտել տուած է յօդուածագիրը, Գանձասարի վանքը միջնադարեան հայկական ճարտարարուեստի ամէնէն ակնառու կոթողներէն մէկն է: Վանքը նախ եպիսկոպոսարան մը եղած է: 1555ին, երբ հոն հաստատուած է Աղուանից հին կաթողիկոսութեան աթոռը, վանքը դարձած է ոչ միայն հոգեւոր, այլեւ մշակոյթի ու Հայութեան ազգային-ազատագրական շարժման կարեւորագոյն կեդրոններէն մէկը եւ մարմնաւորած է Հայոց Աղուանքի հոգեւոր ու աշխարհիկ իշխանութիւնը: 1701ի գարնան վանքին մէջ գումարուած է Ղարաբաղի մելիքներու գաղտնի ժողովը: Այս ժողովի ընթացքին որոշում տրուած է պարսկական եւ օսմանեան լուծէն ազատելու համար դիմել Պետրոս Ա.ի օգնութեան: Ցարական արքունիքին հետ կանոնաւոր գրաւոր կապեր հաստատած են Գանձասարի Եսայի Հասան Ջալալեան կաթողիկոսը, Մինաս վարդապետը եւ Ղարաբաղի մելիքները:

Գանձասարի վանքը կը գտնուի Խաչէն գաւառը (ներկայիս Լեռնային Ղարաբաղի Մարտակերտ շրջանը»: Վանքը կառուցուած է Խաչէնի իշխանական տան գերեզմանատան մէջ: Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ անունով մկրտուած տաճարը հիմնուած է իշխաններ Զաքարէի եւ Իվանէի քրոջ դուստրին՝ Հասան Ջալալ-Դոլա իշխանին եւ անոր մօրը կողմէ: 1216ին եւ կառուցումը վերջ գտած է 1238ին: Մեծ շուքով օծուած է 1240ին:

Օծման արարողութեան ականատես եղած է պատմագիր Կիրակոս Գանձակեցի: «Պատմութիւն Հայոց» գիրքին մէջ անդրադարձած է այդ մասին:

Ցետագային շինուած է նաեւ տաճարին գաւիթը, որուն շինութիւնը աւարտած է 1265ին, Հասան Ջալալի դուստրին՝ Աթաբէկի կողմէ:

Վանքին անունը՝ Գանձասար, իր վայրէն եկած է, այսինքն այն լեռնէն, ուր կառուցուած է անիկա: Հին ժամանակներուն այստեղ արծաթի հանքեր գոյութիւն ունեցած են:

Յօդուածագիրը այնուհետեւ նկարագրած է ամբողջ կառոյցը՝ իր մանրամասնութիւններով: Ան յատկապէս շեշտած է, թէ «կառոյցը ճարտարապետութեան ու տեքորաթիվ քանդակագործութեան ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը կազմէ»: Խօսելով գմբէթին մասին, յօդուածագիրը գրած է, որ անոր արեւելեան ու արեւմտեան կողմերը քարէ չըղթաներ կախուած են: Վանքին պատերն ու խաչքարերը հարուստ են արձանագրութիւններով, որոնք հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը պարունակեն Խաչէնի իշխանութեան, ապա՝ անոր շառաւիղին վրայ մէջտեղ եկած մելիքական տուներու, Աղուանից (յետագային Գանձասար) կաթողիկոսութեան գործունէութեան և վանքի վերանորոգութեան մասին:

«Ողջ միջնադարի արուեստում եզակի Գանձասարի վանքը, եզրակացնելով իր խօսքը գրած է յօդուածագիրը, իր բարձրաքանդակների ինքնատիպութեամբ, կոմպոզիցիոն հիւսուածքների գեղեցկութեամբ ու կատարման վարպետութեամբ, պատմական ու մշակութային նշանակութիւն ունեցող ղարաբաղեան միւս յուշարձանների մօտ, իր արժանի տեղը պիտի ունենայ մեր գեղարուեստական հարուստ գանձարանում»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

—o—

ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Համագումար չէ, այլ նստաշրջան մը, որ տեւեց երկու օր եւ որու ներկայ եղան նաեւ Փիզանիի, Լէօ Համոնի, Մարսիլհասիի նման դէմքեր, ինչպէս նաեւ Փէ. էս. Իւ.ի եւ Սէ. էֆ. Տէ. Թէ.ի ծանօթ դէմքեր: Նպատակն է ընկերվարական մեծ ընտանիքին կազմութիւնը: Սկիզբէն իսկ, Ֆրանսուա Միթերան կը պարզէ միտքը.— «Հիմա, պէտք է կուսակցութիւն մը կառուցանել ընկերվարականներուն համար ընկերութեան մը ծրագրին վրայ: Նախ պէտք է վերարժեւորել վարդապետութիւնը, որովհետեւ այս դարուս վերջը, ընկերվարական մտածումը չի ճանչցուիր այլեւս ոչ ժամանակավրէպ ընկերվարութեան մէջ, ոչ ալ ամէն բան ծայրէն սկըսելուն մէջ: Կը խորհիմ թէ ներկայ իշխանութիւնը իր վաղքին ծայրը հասած է: Ձախը իրականութիւն մըն է որ իր ուժը առաւ իր միութենէն: Այդ միութիւնը ամրապնդուած եւ հարստացած դուրս պիտի ելլէ այս նստաշրջանէն»: Բայց Միթերան նաեւ պէտք է պատասխանէ համայնավարներուն, որոնք դժգոհութիւն յայտնեցին Ժորժ Մառշէի բերնով, ընկերվարականներու եւ ձախ-արմատականներու դիրքէն մասնակի ընտրութեանց առթիւ: Այս առընչութեամբ Միթերան յստակ է. «Մենք չունինք աւելորդ վէճերու մէջ իյնալու անոնց հետ որոնք որոշ յուսախաբութիւն ցոյց կուտան կամ որոշ մտահոգութիւն երբ Ձախին ծոցը կարգ մը փոփոխութիւններ կը տեսնեն, այլ խօսքով ուժերու համեմատութիւն մը: Համայնավարները պէտք է գիտնան որ հաւատարիմ ենք Ձախի միութեան: Մանր հաշիւներու մէջ պիտի չմտնենք: Արհամարհելիք բան է այդ մեզ միացնող բաներուն կողքին: Եթէ հարկ է ապահովութիւն տալ, կուտամ, վասնզի գիտեմ թէ որքա՜ն չարքայինները համայնավարութեան մը, որ մեր ուզած ընկերվարական կառոյցը չէ, անձնադրհութիւն, կազմակերպչական կարողութիւն կը բերեն»:

Ռոլան Լըռուա, որ Հօթ-Վիէն կը գըտնուէր անմիջապէս պատասխանած է ճըշդելով թէ համայնավարներուն համար մանր հաշիւներ չեն այլ աւելի ծանր հարց մը, ու Լըռուա կը պարզէ այդ հարցը.— «Մէկ կողմէ — մերը — ամբողջական պարկեշտութիւն մը, երբեք չհերքուած եւ կրկին վերահաստատուած մասնակի ընտրութեանց առեն եւ միւս կողմէ՝ ձախի իբրեւ թէ վերահաւասարակշռութիւն մը, դիրք մը որ կը ձգտի տկարացնելու Համայնավար կուսակցութեան դիրքերը եւ որ հոս կը միանայ մեծ դրամագլուխի ծրագրերուն, որ ուզելով մօտենալ ձախի յաղթանակի հեռանկարներուն, իբրեւ առաջին նպատակէտ կ'ունենայ Համայնավար կուսակցութիւնը տկարացնել»:

Ընկերվարական նստաշրջանին խօսք կ'առնէր նաեւ Ռեժիս Տըպրէ շեշտելով թէ պէտք է այլեւս վերջ տալ շատախօսութեան, եւ փակման խօսքը կ'արտասանէր Մօրուա: Եզրափակիչ բանաձեւը կը նախատեսէ ընկերութեան ծրագիր մը հիմնուած հետեւեալ սկզբունքներուն վըրայ.— Դասակարգային պայքար, արտադրող ուժերու ընկերվարականացում, մատակարարում «պազի կոմիտէ»ներու կողմէ, եւայլն:

Ուրեմն ծնունդ կ'առնէ ինքնամատակարար ընկերվարութիւնը, ինչ որ խորագրել կուտար Երկուշաբթի առտու Իւմանիթէի, «Ընկերվարական կուսակցութիւնը նախապատուութիւն կուտայ իր իսկ բարգաւաճման»:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑԸ

—o—

300 ԵՐԱԽԱՅ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՒ ԵՐԿՈՒ՝ ՄԵՌԱԾ

Ողբերգական պատկեր մը պարզուած է վերջերս Նոր Ջուղայի Հայ գաղութին մօտ, իբրեւ հետեւանք ծանրակշիռ դէպքի մը, որ պատահած է տեղւոյն Հայ Ազգ. տարրական դպրոցին մէջ:

Սեպտեմբեր 29ին, դպրոցին տեսչուհին աղոց բաժնած է հաւկիթի իր «ձեռագործ» պատառները (ինչպէս կը գրէ «Ալիք» Հոկտ. 6ի իր թիւով), շուրջ 700 աշակերտի: Հազիւ քանի մը ժամ ետք, նեխած պատառները ուտելով, թունաւորուած են 300 տղաք:

Ուշակորոյս երախաները իրարու ետեւէ փոխադրուած են ազգային Պօղոսխանեան հիւանդանոցը: Թունաւորուածներու թիւը այնքան շատցած է, որ հարկ եղած է աւելի քան 30 բժիշկ հրաւիրել հիւանդանոց: Օգնութեան հասած են համալսարանի բժշկական ճիւղի եւ հիւանդանոցներու, ինչպէս նաեւ առողջապահութեան հիմնարկութիւններու հիւանդապահները իրենց հիւանդատար կառքերով: Ամէն կողմէ դեղեր ղրկուած են: Պետական «Խորշիդ» հիւանդանոցը հիւանդներու տրամադրութեան տակ դըրուած է: Գաղութը իր բոլոր անդամներով օժանդակութիւն ցոյց տուած է՝ կառքերով թունաւորուածները տուներէն հիւանդանոց փոխադրելով, դեղեր հաւաքելով, եւայլն: Սեպտեմբեր 30ի երեկոյեան հիւանդանոցները փոխադրուած թունաւորուած երախաներու թիւը 300ի հասած է, որուն 80ը ծանր վիճակի մէջ: Դժբախտաբար երախաներէն երկու հոգի մեռած են, բոլոր խնամքները ապարդիւն անցած ըլլալով: Մեռած երախներն են՝ Սարօ Սիմոնեան, 7 տարեկան եւ Յովսէփ Յովսէփեան, 8 տարեկան:

Դեռ 40 երախայ հիւանդանոց կը գըտնուի:

Այս ցաւալի պատահարին պատճառով, պաշտօնազրկուած են Սպահանի նահանգի կրթական գերատեսչութեան ընդհանուր տնօրէնը, նոյն հիմնարկութեան երրորդ բաժնի տնօրէնը, դպրոցի տեսչուհին եւ քանի մը այլ պատասխանատուներ:

Քանի մը տողով

ՄԱՕՑԷ-ԹՈՒՆԿ, 81 տարեկան, ծանր վիճակի մէջ է, ըստ Տէյլի Թելեկրաֆի: Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ օրուան մէջ, հազիւ քանի մը ժամ գիտակից է:

ՔԻՍԻՆԿՐԻ չրջապտոյտը մեծ յաջողութիւն մը չարձանագրեր եւ բազմաթիւ թշնամական ցոյցերու ալ առարկայ եղած է «Դաւիթ արքայի» պանդոկը, ուր իջած էր: Ցուցարարները ընդհանրապէս Իսրայէլի կրօնական կուսակցութեան կը պատկանին: Միւս կողմէ Պաղեստինցիներու շուրջ տարակարծութիւններ կան Դամասկոսի եւ Գահիրէի միջեւ:

ՖՐԱՆՍԱ պարտուեցաւ Շաբաթ օր, 2ի դէմ մէկ կէտով պելժիական ֆութպոլի խումբին կողմէ: Պարտուեցաւ նաեւ (15-10) Ռումանիայէն ըրկպիի հանդիպումին ընթացքին:

ՓԱՐԻԶԻ կառքերու ցուցահանդէսը 8 առ հարիւր պակաս մուտք ունեցած է այս տարի եւ 20 առ հարիւր պակաս այցըստրանք ինչ որդեռալի չի նկատուիր:

ՎԱՌԻ նահանգին մէջ բանաւէճերը կը շարունակուին նահանգապետարանի տեղափոխման շուրջ Տրակինեանէն Թուլոն: 144 քաղաքապետներ (153ի վրայ զորս նահանգը ունի) դէմ են այս տեղափոխման:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ ձերբակալուած են «Համայնավար Յեղափոխական Լիկայի» ութ անդամներ, որոնց չորսը՝ կին:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՇՐՋԱՆԻ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Արուեստագիտական ապիկարութիւնը թատերգութեան մէջ, որ միայն Պէշիկ-թաշլեանի յատուկ չէ, այլեւ այն ժամանակի մեր բոլոր թատերագիրներուն, իր ընդհանուր պատճառները ունի անշուշտ. ինչպէս կ'ըլլայ որ Պէշիկթաշլեանի եւ Թէրզեանի պէս կիրթ ճաշակով բանաստեղծներ եւ Դուրեանի նման ինքնատիպ եւ եռանդուն քերթող մը իյնան այդ ծայրայեղ եւ անճաշակ թերութիւններուն մէջ: Զանազան քննադատներ զանազան կերպերով կը բացատրեն այս երեւոյթը: Ոմանք ուղղակի զայն վերագրած են ռոմանթիզմի ազդեցութեան: Բայց ռոմանթիզմը իրեն յատուկ թերութիւններուն հետ իրեն յատուկ մեծ յատկութիւնները ունեցած է, եւ վերջապէս Շիլլերի եւ Հիւկոյի պէս հանճարեղ ռոմանթիկները ապրած են ու պիտի ապրին իրենց ժամանակէն դուրս: Զօպանեան կը բացատրէ այն բանով, որ այդ հեղինակները ոչ միայն չեն ունեցած թատերական հանճար, այլեւ նոյնիսկ տաղանդ: Ինծի կը թուի, որ դժուար է վճռել այդ կերպով, որովհետեւ անոնցմէ ոմանք տաղանդաւոր եւ ճաշակաւոր մարդիկ էին եւ անկարելի է երեւակայել, որ ամբողջ գրական շրջանի մը ընթացքին գոնէ մէկ միջակ թատերական տաղանդ երեւցած չըլլար: Ըստ իս, այդ անկարողութեան գլխաւոր պատճառը այն է, որ այդ ժամանակ վճիտ հասկացողութիւնը չեն ունեցած թատրոնի դերի մասին: Անիկա իրենց համար գրականութեան մէկ բեղուն և կարեւոր մասը չէր, որուն միջոցաւ կարենային իրագործել գերագոյն գեղեցկութեան իրենց իտէալը: Թատերգութիւնը յղացուած և գրուած ժամանակ իրենց նպատակը արուեստը չէր, այլ արուեստին օտար զանազան մտածումները: Թատրոնը դպրոց մըն էր ոմանց համար, փրոփականտի միջոց մըն էր ուրիշներուն համար, բայց ոչ երբեք արուեստի տաճար մը: Ու այդ զարտուղութիւնը, ահա այդ սխալ ըմբռնումը անպատիժ է մնացած եւ այն ժամանակի հարիւրի չափ ողբերգութիւնները կարելի է դամբիւղը նետել, առանց որեւէ վնաս տուած ըլլալու մեր ազգային գրականութեան:

Այս տեսակէտը ունենալով աչքի առաջ, այլեւս կը պարզուին բոլոր անպատեհ այն երեւոյթները, որ Արեւմտահայ թատերական արուեստը կը ներկայացնէն: Հասարակութիւնը անծանօթ էր իր ազգային պատմութեան, այդ կրօնական համայնքէն պէտք էր ազգ մը ստեղծել, այդ «Նուաստներուն», «ծառաներուն» ներշնչել հպարտութեան զգացում, ընել այնպէս որ ոչ միայն չամչնային Հայ ըլլալնուն, այլեւ պարծենային անով, եւ ահա հնութեան եւ մոռացութեան ծոցէն դուրս կը բերուէին Արտաշէսները ու Տիգրանները, Վարդանները ու Սանատրուկները, բայց այդ խեղճերը՝ որոնց շատ բարեկենդանային տեսք մը տրուած է, որոնք իրենց խուսափուկ անվնաս սուրերով իրենց ցասումները կ'որոտան եւ ոսկեզօծ թղթէ թագերով իրենց հայրենի արքայական ժառանգութիւններուն մասին կը պնդեն, շատ դողդոջուն, շատ դիւրաբեկ եւ շատ վաղանցուկ կեանք մը ունէին եւ չէին կարող անշուշտ անցնիլ ժամանակի խստաշունչ ճամբաներէն եւ անոր անաչառ ընտրողականութեան մէջէն:

Այդ է պատճառը նաեւ, որ ոչ միայն մէկ հեղինակի, այլ գրեթէ բոլոր թատերագիրներուն հերոսները նման են իրարու եւ առանց երանգի կը բաժնուին երկու մասի — ամբողջական բարի եւ ամբողջական չար կողմեր, որոնք պայքարի մէջ են եւ բարին է որ կը յաղթանակէ անշուշտ. եւ վերջապէս ամէնքն ալ ունին մէկ բարոյական նպատակ — ներշնչել հայրենասիրութիւն եւ հալածել անմիաբանութիւնը, որուն քամնելի պատկերները ներկայացնելու համար նեղութիւն կրելու պէտք չունէին, որովհետեւ մեր ազգային պատմութիւնը իր ամէն էջին վրայ անոր բազմազան եւ անհունօրէն երանգաւոր դրուագները կը ներկայացնէ:

Բայց ի՞նչ էր պատճառը, որ այսքան թերութիւններով ծանրաբեռնուած հայ թատրոնը այնքան մեծ ընդունելութիւն կը գտնէր մեր հասարակութենէն. շատ պարզ է. որովհետեւ ոչ միայն հեղինակները հայրենասիրական այդ զառանցական արբեցութեան մէջ կը գտնուէին, այլ եւ հասարակութիւնը, որուն ոգեւորութեան ահագին եւ անսպառ սնունդ կը մատակարարէին այդ հայ արքաներու, զօրավարներու, գլխացուներու խորտուբլակները: Նոր եւ հրաշալի երազ մը կը թեւածէր մթնոլորտին մէջ, ուրկէ ամէնուն գլուխները դարձած էին: Զէյթունի յաղթական ապստամբութիւնը մարմին կուտար այդ երազին, ուրկէ հեղհեղէ արիւնոտ եւ գրեթէ մահացու ցնցումներով պիտի սթափէին մեզ: Պատրիարք, գիւանագէտ, բանաստեղծ, վարժապետ, արհեստաւոր կ'երազէին եւ նոյնիսկ սեղանաւորական եւ առեւտրական գործով զբաղող գործնական մտքի մարդիկ կը վարակուէին այդ արբեցութենէն:

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՑԻՆ. ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

«ԱՐԱ ԳԵՂԵՑԻԿ» ԱՌԱՍՊԵԼԻՆ ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

Հունգարիոյ Հայերու «Արմենիա» ամսագիրին մէջ լոյս տեսած գրական ուշագրաւ գործերէն եղած է «Արա Գեղեցիկ» ողբերգութիւնը: Անիկա լոյս տեսած է հանդէսին 1896–1897ի թիւերուն մէջ եւ 1896ին ալ առանձին գիրքով մը (98 էջ): Հեղինակը՝ Դաւիթ Մարտոն, Հունգարացի էր եւ պաշտօնավարած է հայկական միջավայրի մէջ, գրականութիւն դասաւանդած է Եղիսաբեթուպոլիսի (այժմ՝ Դումբրավէն) գիմնազիան. ունեցած է գրական լուրջ հակումներ:

Դ. Մարտօն Արայի եւ Շամիրամի գրաւիչ պատմութիւնը լսած է իր պաշտօնակիցներէն մէկէն՝ Եղիսաբեթուպոլիսի գիմնազիայի պատմութեան ուսուցիչ, պատմաբան Ղուկաս Աւետիքեանէ (Լուկաչ Աւետիք): Այնքան սիրած է այս պատմութիւնը, որ որոշած է այդ նիւթով պատմուածք մը գրել: Բայց ստեղծագործական որոնումներու ընթացքին, ինչպէս ինք խոստովանած է, պարզուած է, որ Արա Գեղեցիկ առասպելին գրական մշակումին համար աւելի յարմար է ողբերգութեան սեռը: Որով պատմուածքի մը փոխարէն գրած է հինգ գործողութեամբ ողբերգութիւն մը, եւ 1884ին մասնակցած է դասական նիւթերու գրական գործերու համահունգար մրցանակաբաշխութեան: Ճիշդ է, որ «Արա Գեղեցիկ»ը մրցանակ չէ ստացած, բայց յաջող գործ մը նկատուած է: Յետագային, 1894ին, Մարտօն՝ վերջնական սրբագրութեան ենթարկելէ ետք իր աշխատութիւնը, տպագրութեան յանձնած է զայն 1896ին:

Այս ծանօթութիւնները տուած է Է. Գէորգեան, «Լրաբեր հասարակական գիտութիւններու» (Երեւան) հանդէսի Օգոստոսի թիւին մէջ՝ «Արա Գեղեցիկ առասպելի հունգարական մշակումը» խորագրուած յօդուածով:

Յօդուածագիրը, այնուհետեւ, համառօտ գիծերով բովանդակութիւնը ներկայացուցած է, քանի որ ինչպէս ինք ճշդած է, Դ. Մարտոնի այս ուշագրաւ երկը անծանօթ մնացած է հայ գրականութեան:

Առաջին արարը բաղկացած է երեք պատկերէ: Երիտասարդ եւ գեղեցիկ Շամիրամ (Սեմիրամիս) կը տենչայ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ քաջարի Նինոսին: Թագուհիին ընկերակցուհին՝ Շամուրամուտ, կը թելադրէ, որ քնանայ: Այնուհետեւ, Շամուրամուտի մենախօսութենէն յայտնի կը դառնայ, որ այս վերջինը՝ երբեմնի կինը Նինոսի, կ'ատէ թագուհին, որովհետեւ ան իր ձեռքէն խլած է իր ամուսինը: Շամուրամուտ մտադիր է վրէժ լուծել Շամիրամէ, բայց կը սպասէ յարմար պահուն, երբ ան խոստովանի թէ երջանիկ է («դժբախտին սպաննել ես չեմ կարող, քանզի վշտացեալին համար մահը բարիք է», կ'ըսէ ան): Զրադաշտ մոգը, որ Շամիրամի կը հսկէ եւ Շամուրամուտի սիրականն է, կը խոստանայ օգնել իրեն, թէեւ սիրահարած է Շամիրամի եւ կ'ուզէ, որ Շամուրամուտ մեռնի: Առաջին արարը վերջ կը գտնէ Շամիրամի գէշ երազովը, որուն մեկնութիւնը կը կատարէ Զրադաշտ մոգը: Ըստ այդ մեկնութեան՝ Շամիրամի կեանքը արիւնալի պիտի ըլլայ, թագուհին պիտի գրաւէ բազմաթիւ քաղաքներ, երկիրներ, բազմաթիւ մարդիկ պիտի սիրահարին իրեն, սակայն յետագային պիտի մեռնի դաշոյնի հարուածով: Ահաբեկ թագուհին կը խոստանայ հրաժարիլ պատերազմներէ եւ իր երկրին բարգաւաճումին նուիրուիլ:

Երկրորդ արարը տեղի կ'ունենայ Շամիրամի բաբելոնեան պալատին մէջ: Թագուհին կ'ասեղնագործէ վարդեր, սակայն անհանդիստ է հոգիով, կը տենչայ պատերազմի: Անոր առջեւ փռուած է մեծ գորգ մը, որուն վրայ սուրհակներ կ'ասեղնագործեն իրենց ամէնէն սիրելի էակին պատկերը: Ուշադրութեամբ դիտելով գորգը, Շամիրամ կը հմայուի Հայ գերուհի Ալմիրայի ասեղնագործած գեղեցիկ պատանիին դէմքով: Անիկա Հայոց թագաւոր Արան է, որուն սիրահարած են «հերոսական ժողովուրդի բոլոր դուստրերը», հակառակ անոր որ «Արա կը սիրէր միայն իր քաղցր եւ սրբազան հայրենիքը»: Անսպասելի կերպով Շամիրամ անյագուրդ կիրքով մը կ'որոշէ նուաճել Հայոց թագաւորին սիրտը:

Երրորդ արարի (ունի ութ պատկեր) իրադարձութիւնները տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ: Մայրաքաղաք Արմաւիրի մէջ՝ Իշխան Զար դաւեր կը նիւթէ թագաւորին դէմ, որովհետեւ տէր կ'ուզէ դառնալ գահին, ինչպէս նաեւ գրաւել Ալմիրայի սիրտը: Արա Ալմիրայի անդրին կը կերտէ եւ կը փորձէ կռահել, թէ ո՞ւր կը գտնուի իր սիրած աղջիկը, քանի որ գերի տարուած է ան: Իշխան Զար կը տեղեկացնէ թագաւորին, թէ Ասորեստանի թագուհին կը պատրաստուի Հայաստան արշաւել: Նոյն պահուն, Շամիրամի դեսպանի հանգամանքով, ծպտուած ներս կը մտնէ Ալմիրա եւ կը հաղորդէ թագուհիին փափաքը՝ Հայաստանէն անցնիլ ապստամբած Մարաստանի վրայ յարձակելու համար: Արա կը մերժէ, որովհետեւ համոզուած է, թէ անիկա պատրուակ մըն է Հայաստանը գրաւելու: Արա միեւնոյն ատեն կը ճանչնայ ծպտուած Ալմիրան եւ կը յայտնէ իր սէրը: Արա կը խնդրէ, որ Ալմիրա ետ չվերադառնայ, բայց երբ կ'իմանայ, թէ օրիորդը պատուոյ խօսք տուած է վերադառ-

ՔԱՒՈՒԹԻՒՆԸ

(ԼԱԶ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Մեղքին վարձքը մահ է
Հռոմ. Զ. 23

Ա.

Ոճիրին լուրը հասեր էր կառավարութեան. միւտիրն ու հետեւորդները փութացին ձիերը թամբել տալով ճամբայ իյնալ: Ժամերով հեռու կեդրոնէն, սարի մը մէջ ամրացած գիւղը՝ այդ առտու արթնցած էր ահարկու սպանութեան մը առջեւ, եւ շուտով լուր տուած էին իշխանութեան՝ որպէսզի պատասխանատու չմնան յետոյ: Պաշտօնեաները երբ գիւղ մտան, փողոցները, ամէն ոք կը կանգնէր բարեւելու համար, եւ Թուրքի թէմէննահը կը փոխարինէին աջերը կուրծքերնուն վրայ դրած եւ գլուխնին խոնարհելով.— Հայկական հին բարեւը՝ որուն ա'յնքան սովոր էին, եւ երբ կ'ուզէին ոմանք թէմէննահին թէմէննահով պատասխանել՝ բազուկի անդաշն ու չափազանց շարժում մը հազիւ թէ կրնային ընել՝ ձեռքը կուրծքէն մեկնելով, եւ յետոյ՝ գլուխը խոնարհեցնելով նաեւ դէպի բարձրացող ձեռքը: Աղբիւրին եւ դուռներուն առջեւ կեցող կիները, արդէն իսկ մինչեւ կզակնին լաչակուած՝ իրենց դէմքերը անդին կը դարձնէին: Քահանան, մուխթարն ու ծերերը դիմաւորեցին պաշտօնեաները. եւ մինչ ոմանք կը սպրդէին տուներէն ներս՝ գործ չունենալու համար կառավարութեան հետ, ուրիշներ կը մօտենային քննութեան ձեւին ու արդիւնքին համար հետաքրքիր:

Ոճրագործը անյայտ էր: Ուրեմն նախ հարկ էր սպանեալը քննել տալ բժիշկին եւ հետապնդումը հոնկէց սկսիլ:

Գիւղին արեւելքը, կէս ժամու չափ հեռու, մացառուտի մը առջեւ՝ արիւնի ճապաղիքի մը մէջ պառկած էր բաւական խոշորակազմ մարդ մը: Դէմքը կարմիր գունդուած մըն էր միայն, թէեւ անճանաչելի՝ բայց գիւղացիները ճանչցած էին: Աջ կողմին վրայ գլտորած էր, արահետին շեղ մակերեսին երկայնքովը, եւ հոսած արիւնը փոշեթաթախ՝ սեւ հետք մըն էր շինած բաւական տեղ: Երկու վէրք ունէր, մէկը գանկին գագաթէն եւ միւսը վիզին ձախ կողմէն, երկուքն ալ տապարի հարուածներով, որոնք գանկոսկրը ճեղքած, փշրած էին ծառի մը բունին պէս, եւ ուսոսկրը կոտրելով խրած էին վիզին յօդերը: Ոճրագործը գիտնալով որ զոհը իրիկուան մթնշաղին պիտի դառնար արտէն, պահուած էր անոր ճամբուն վրայի այդ մացառին մէջ, եւ, ետեւէն երթալով՝ առաջին հարուածը փորձած էր գագաթին, բայց կ'երեւի՝ վրիպելով եկած էր ուսին. եւ ոճրագործի բոլէական լուսամտութիւնով մը գիտակցած՝ ձախող ոճիրի մը վտանգին, երկրորդ աւելի՛ վստահ եւ սակայն աւելի անձկալից հարուածով մը գետին տապալած էր մարդը. եւ փախած էր գիւղի ճամբուն հակառակ կողմէն՝ դարձեալ գիւղ մտնելու հարկաւ:

Ոճրագործէն որեւէ հետք չկար՝ բացի ոտքի քանի մը անորոշելի հետքերէ, մոյկի հետքեր, որոնք եւս գրեթէ սրբուած էին հողին վրայ: Ատոնք փախուստի ուղղութիւնը միայն կրնային ճշդել: Մացառին մէջ եւ մօտակայքը եղած խուզարկութիւնները սպաննիչ գործիքը գտնելու, կամ ուրիշ նշան մը երեւան հանելու յոյսով՝ ապարդիւն անցան: Հարցաքննութեան մնաց ճշմարտութիւնը լուսաբանելու յոյսը, հարցաքննութիւնը՝ որ ա'յնքան անակնկալներ կը բերէ երբեմն եւ ա'յնքան ալ յամառօրէն ձախող կը հանդիսանայ յաճախ:

Քահանային տունը, սկսաւ հարցաքննութիւնը: Ոճրավայրին մօտ արտ ունեցող ամէն մարդ կանչուեցաւ եւ հարցաքննուեցաւ: Ոչի՛նչ: Ամէնքն ալ բան տեսած չէին: Կարծես ամէնքը դաշնակցած էին ուրանալու համար նոյնիսկ իրենց այդ կողմերէն անցնիլը: Անիկա գայլացուցիչ էր, եւ միւտիրը՝ երբ կառավարական պաշտօնեայ՝ հարկաւ պիտի չթերանար այդ մասին, որով, խարազանը առած ոտքի կանգնեցաւ եւ սկսաւ սպառնալ: Նոյնիսկ խարազանեց քանի մը հոգի, որոնց չոր, խիստ եւ մերժողական ժուժկալութեան տակ դիտում կարելի էր նշմարել:

Զայրոյթի յորդումներէն առաջ՝ լուռ եւ ճնշող վայրկեան մը կայ: Այդ բոպէին խուլ՝ քահանան մօտեցաւ եւ յարեց մեղմ.

— Պէյ, եթէ կը հրամայէք, քիչ մը ճաշենք, ետքը կը տեսնենք գործերը...

Պաշտօնեան խորհեցաւ, որ քահանայի առաջարկը գէշ չէր, եւ առանց յայտնի ընելու՝ պահելով ժանիքը՝ կանչեց այրուղէնի գլխաւորը եւ հրամայեց.

— Չաւո'ւշ, այդ դուրսի բոլոր մարդիկը կապեցէք. ես դառնամ քաշկռտելով քաղաք տանիմ ու հասկցնեմ անոնց թէ սուտ խօսիլը ինչպէս կ'ըլլայ:

Ու մինչ չաւուշը բարեւելով դուրս կ'ելլէր, ինք դարձաւ քահանային, դէմքին հանգոյցները քակուած՝ եւ աջ ձեռքի դպչուած գաւազանին կոթովը թափ տալով ձախ ափին, աւելցուց.

— Հաւը կարապ իւղո՞վ տապկած էք, տէր հայր...

Յ. ԽԱՐՏԵԱՇ
(Յակոբ Տէր-Յակոբեան)

(1 — Շար.)

նալու՝ կ'ընդունի Թոյլ տալ, միաժամանակ որոշելով ազատել Ալմիրան գերութենէ:

Չորրորդ արարը ամէնէն ընդարձակն է եւ ունի տասը պատկեր: Ալմիրա ներքին ուրախութեամբ կը հաղորդէ Շամիրամին, թէ Արա կը մերժէ անոր առաջարկը, միեւնոյն ատեն կը հասկնէ՝ թէ կը սիրեն զիրար: Շամիրամի հրամանով հայ օրիորդը գնդան կը ղրկուի: Իշխան Զար պատրաստ է գործակցելու Շամիրամի հետ՝ հասնելու համար իր նպատակին, եւ խորհուրդ կուտայ Թագուհիին՝ Ալմիրայի անունով տեսակցութեան կանչել Արան: Շամիրամ լաւ գիտէ իր գեղեցկութեան ուժը եւ կը կարծէ, թէ երբ Արա տեսնէ զինքը՝ պիտի սիրահարի: Արա գիտնալով հանդերձ, թէ վտանգաւոր է թշնամիին բանակատեղին երթալ, Ալմիրայի սիրոյն կ'երթայ: Հըպարտ եւ դաժան Շամիրամ ստորնանալու գնով ծունկի կուգայ Արայի առջեւ եւ սէր կ'աղերսէ, բայց այս վերջինը կը մնայ անդրդուելի:

Հինգերորդ եւ վերջին արարով (ունի ինը պատկեր) կը լուծուի հանգոյցը. Հայերը Արայի առաջնորդութեամբ քաջաբար կը կռուին Ասորեստանի դէմ: Ալմիրա Արայի կողքին է եւ քաջաբար կը կռուի: Իշխան Զար Հայոց Թագաւորին պալատին պատուհանէն ուշի ուշով կը հետեւի կռիւին, եւ ուրախ է տեսնելով թշնամիին արձանագրած յաջողութիւնը. ձեռք պիտի ձգէ Հայոց գահը: Ներս կը մտնէ յաղթական Թագուհին, հետն ալ գրահաւորուած գերի մը, որ Ալմիրան է: Ներս կը բերեն սպաննուած Արայի մարմինը: Ալմիրա սգաւոր է, մինչ Շամիրամ զարմանքի մատնուած է, չէ՞ որ խստիւ հրամայած էր իր զինուորներուն՝ որեւէ ձեւով չվտանգել Հայոց Թագաւորին կեանքը: Պալատին բակին մէջ գտնուող հայ գերիները կը փշրեն իրենց շղթաները եւ կը պահանջեն իրենց Թագաւորը: Իշխան Զար, որ բաւական կը նմանէր Արայի, ասոր հանդերձանքները առնելով պատշգամ կ'ելլէ, որպէսզի հայ զինուորները խաբէ: Ալմիրա երեւան կը հանէ կեղծիքը: Քաջարի Հայուհին զոհ կը դառնայ կատղած Շամիրամի դաշոյնին: Շամիրամ կը հրամայէ դաւաճան իշխանը գնտան նետել: Ողբերգութիւնը կ'աւարտի Զրադաշտ մոգի փառաբանական խօսքերով՝ նուիրուած Արայի եւ Ալմիրայի.

«Ի՞նչպէս կարողացաք դուք սիրել,
օ՛, հերոսներ,
Յաղթանակը ձերն է, օ՛, յանգած
հոգիներ,
Ձեր սէրը պիտի ապրի յար ու յաւէտ...»

Յօդուածագիրը այնուհետեւ մեկնաբանած է հունգար մտաւորականին «Արա Գեղեցիկ»ի բովանդակութիւնը, ընդգծելով յատկապէս հետեւեալը. «Հունգար բանաստեղծ Դ. Մարտոնի ողբերգութիւնը եւս հնագոյն առասպելի հիմքի վրայ ծնուած սիրային պատմութեան նմանօրինակ մշակման նմոյշ է: Արա Գեղեցիկն, իբրեւ գրական կերպար, մասնաւորապէս հայ նոր գրականութեան մէջ հայրենիքի նկատմամբ տածած բոցավառ սիրոյ եւ յանուն նրա շահերի, նրա անկախութեանն իր անձը զոհելու գաղափարի մարմնաւորում է: Հունգարական Արա Գեղեցիկը համընկնում է կերպարի այդ աւանդական մեկնաբանմանը: Դ. Մարտոնի Արան իր երկրի բախտի նկատմամբ պատասխանատուութեան խոր զգացման տէր անձնաւորութիւն է, որն իր սուրբ պարտքն է համարում պաշտպանել հայրենիքն օտարերկրեայ զաւթիչներից: Ոչինչ ի վիճակի չէ խախտելու նրա այդ համոզումն ու հաւատը՝ ո՛չ Շամիրամի գայթակղութիւնները, ո՛չ էլ այն ճախորդ իրադրութիւնը, որ սիրած աղջիկը գերութեան մէջ է»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒՍԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ ՀՕՄի տան մէջ, Հոկտեմբեր 6ին, առաւելաբար երիտասարդներէ բաղկացած կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան, բացումը կատարուած է Պոսթընի Հայ Մշակութային Միութեան գրադարանին: Նախ քան բացումը, «Հայրենիք»ի խմբագրապետ Մինաս Թէօլէօլեան դասախօսած է «Սփիւռքի եւ Հայրենիքի մամուլը» նիւթին շուրջ, սկիզբէն (1794) մինչեւ մեր օրերը, մասնաւորաբար ծանրանալով ներկայի վրայ: Թուած է զանազան շրջաններու, վայրերու եւ Թուականներու լոյս տեսած թերթերն ու հանդէսները, անոնց բնոյթը, եւ անոնց դերն ու ազդեցութիւնը մեր մշակութային, լեզուական, գրական, ազատագրական եւ քաղաքական հոլովոյթին վրայ, սփիւռքի եւ հայրենիքի մէջ: «Մեր մամուլը, ըսած է Մ. Թէօլէօլեան ի մէջ այլոց, պէտք է պահէ իր աւանդական ուղղութիւնը, սակայն առանց մոռնալու, անտես առնելու իր ապրած ժամանակը եւ անկէ բխող հարկադրանքները: Աւանդութիւն եւ արդիականութիւն պէտք է առողջ ձեւով ներդաշնակուին մեր երիտասարդութեան կողմէ»: Այս տարի հայ մամուլի 180ամեակն է, որ գրեթէ կը զուգադիպի Հայ Մշակոյթի Օրուան: Լաւ պիտի ըլլար որ (եթէ արդէն ուշ չենք) արժանի շուքով մեծարէինք այս զոյգ տարեդարձները»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ՄՏՔԵՐ

— Անյատակ ծով մըն է դրամը: Պատիւ, խիղճ եւ ճշմարտութիւն յաճախ կ'ընկղմին անոր մէջ:

Ալիս Շահմիրեան

ՀԱՄԵՐԳԻՆ ԱՌԹԻՒ

—o—

Ֆրանսահայ երգչուհի Ալիս Շահմիրեան, 1970ին, Մարսէյլի եւ Փարիզի մէջ առանձնապէս փայլեցաւ Անոյշի դերով: Արդարեւ, ինչպէս նկատել տուին քննադատներ՝ երգչուհին Թումանեանի երեւակայած Անոյշին մարմնացումը եղաւ, իր նուրբ դիմագիծերով, դիմախաղերով, վայելուչ շարժումներով եւ պայծառ ու ջինջ ձայնով:

Բնականաբար այս յաջողութիւնը տարիներու անխոնջ աշխատանքի (ձայնի մարզում, եւայլն) արդիւնք էր: Մանաւանդ բեմական պատրաստութեան, քանի որ 1966էն 1970, յաջորդական չորս եղանակներու, Ալիս Շահմիրեան առիթն ունեցած էր Նիսի օփերայի բեմին վրայ մասնակցելու կարեւոր ներկայացումներու՝ Թանհաուզէր, Անտրէ Շենիէ, Նոստր Ֆիկարօ: Երգչուհիին ձայնը — մեցցօ սոփրանօ — մեծապէս գնահատուած էր:

Ֆրանսայի բեմերու վրայ իր արձանագրած յաջողութիւնները զինքը մղեցին 1973ին, երգահանդէսներ տալու Խորհ. Միութեան մէջ, յատկապէս բացառիկ յաջողութիւն արձանագրեց Երեւանի օփերային մէջ, միշտ Անոյշի դերով, Օհան Տուրեանի ղեկավարութեան տակ: 1974 Մարտին, կրկին ջերմ գնահատանքներու արժանացաւ Երեւանի արուեստասէրներու եւ քննադատներու կողմէ: Այսպէս երաժշտութեան ծանօթ քննադատ՝ Ցիցիլիա Բրուտեան խօսելով Անոյշի ներկայացման, Երեւանի մէջ, հետեւեալ գնահատութիւնը կատարեց՝ «Ալիսի մեկնաբանութեամբ Անոյշի մէջ ճշմարտացիօրէն ընդգծուած էր մեծ եւ խոր զգացմունքի դերիշխանութիւնը, ողջ կերպարի ազնիւ քնարականութեամբ: Իսկ այս ամէնին կարելի է հասնել ո՛չ միայն արտաքին վայելչութեամբ, ներքին բեմական խաղարկութեամբ, որոնցմով օժտուած է Ալիսը, այլ ամէնից առաջ էութեան բացայայտման երգչական կարողութեամբ, որ դրսեւորեց նա»:

Երգչուհին փայլուն յաջողութիւններ ալ արձանագրեց այս տարի Մայիսին, Պարսկաստանի մէջ: Արդէն, Թեհրանի դասական նուագահանդէսներու ընկերակցութիւնը հրաւիրած է երգչուհին, որպէսզի Նոյեմբերին եւ Դեկտեմբերին երգահանդէսներու շարք մը տայ Թեհրան, Շիրազ, Թաւրիզ, Ապադան եւ Սպահան:

Երգչուհիին երգահանդէսը, Հոկտեմբեր 19ին, Մարսէյլի մէջ, անկասկած գեղեցիկ պատեհութիւն մը պիտի տայ արուեստասէրներուն՝ ունկնդրելու հայ դասական եւ ժամանակակից երգահաններու գործեր, հմայիչ ձայնով եւ թեքնիք լաւ մեկնաբանութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՊԱՏՄԱ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ»Ի ՆՈՐ ԹԻՒԸ

—o—

Լոյս տեսած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Պատմա-բանասիրական Հանդէս»ի այս տարուան երրորդ թիւը:

Շահեկան յօդուածներէն են՝ ճարտարապետ Ա. Տիգրանեանի «Հայաստանի թատրոնների ճարտարապետութիւնը», Տոքթ. Ս. Սարինեանի «Դանիէլ Վարուժան»ը (յօդուածը գրուած է բանաստեղծին ծննդեան 90ամեակին առթիւ) եւ Վ. Գրիգորեանի «Սոցիալական յարաբերութիւնները Պոդոլիէի հայկական գաղութներում»:

«Հաղորդումներ» բաժնին մէջ տեղ գտած են հետեւեալ գրութիւնները.— Վ. Փարթամեանի «Բայրոնը եւ հայ գրականութիւնը», որ նուիրուած է բանաստեղծին մահուան 150ամեակին, Հ. Ուշտունիի «Լաւատեսութեան ակունքները Սիամանթոյի բանաստեղծական աշխարհում», Ա. Օղարաշեանի «Նաւասարդեան տօնախմբութիւնների վերապրուկներ», Յ. Տէր-Պետրոսեանի «Միջին հայերէնի հնչիւնաբանութիւնը ըստ ասորական աղբիւրների», Գ. Տիրացեանի «Արմաւիրի 1973 թ. պեղումների նիւթերից», Ա. Թորամանեանի «Մոլդավիայի ամրոցների ճարտարապետութեան մասին, Քիշնեւ», Կարագէօզեանի «Ուրարտական աղբիւրների Կուլտումէ քաղաքը»:

«Հրապարակումներ» բաժնին մէջ Մ. Յակոբեան հրատարակած է Ստեփան Ոսկանեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսած «Արեւմուտք» պարբերականի 1864-1865ի նորայայտ 12 թիւերու բովանդակութիւնը, իսկ Ռ. Ղազարեան եւ Ս. Տէր-Պետրոսեան՝ Նորայր Բիւզանդացիի քանի մը անտիպ նամակները՝ ուղղուած պատմաբան - հնագէտ Խաչատուր Յովհաննիսեանցի:

Բազմաթիւ նիւթեր կը պարունակեն հանդէսին գրախօսութեան, գիտա - տեղեկատուութեան եւ լրատուի բաժինները:

Կարդացէ՛ք
«ՅԱՌԱՋ»ը
տարածեցէ՛ք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԸ. — ՀՐԱԺԱՐՈՒՄ

— Շնորհակալ եմ: Ուրեմն, մեր քօմիթէն ինծի պաշտօն յանձնած է ձեզի յայտնելու իր ամբողջ երախտապարտութիւնը ձեր կատարած հիանալի գործին համար, որ անտարակոյս յաջողութեամբ պիտի պսակուէր, եթէ չըլլային այն դժբախտ պարագաները, որոնց հանդէպ ձեր ամբողջ զինուորական արժանիքներուն, ձեր բանակին քաջագործութիւնը ոչինչ կըրցան ընել: Մենք ամէնքս ալ սակայն խորապէս ազդուած ենք բանակին ներկայ հոգեկան վիճակէն: Ոչ միայն անոնք կորսնցուցած են իրենց հոգեկան կորովը, ոչ միայն անկարգապահ են, անշուշտ իրենց պարտութեան, թշուառութեան եւ անգործութեան պատճառաւ, այլ նաեւ իրենց ընդհանուր հրամանատարին հանդէպ չեն սնուցաներ այլեւս այն հիացումն ու կոյր հաւատքը, զոր ունէր դեռ քանի մը շաբաթներ առաջ, Մարդիկ անարգար են, որովհետեւ իրենց պետերը կը դատեն ձեռք բերած արդիւնքներով: Ի՞նչ անազնիւ զգացում: Սակայն աւելի իրողութիւն մըն է եւ ծանրակշիռ իրողութիւն մը որմէ, խորապէս յուզուած, մեր քօմիթէն որոշած է ապագայ գործունէութեան համար ընտրել ուրիշ մէկը, իբրեւ բանակին ընդհ. հրամանատարը:

Զօրավարը ոտքի ելաւ եւ հպարտ բայց այլայլած շեշտով մը հարցուց.

— Ա՞ս է ձեր զեկուցումը:

— Աս է:

— Շնորհակալ եմ... առանց ընդմիջումի խօսեցաք, թոյլ կուտա՞ք որ պատասխանեմ ձեզի:

— Անտարակոյս:

— Ձեր խօսքերէն դատելով, ուրեմն բարեկամներս այլեւս վստահութիւն չունին իմ վրաս:

Կոմսը լուռ կեցաւ:

— Եւ աւելի անոր համար որ բանակիս աչքին ես կորսնցուցած եմ իմ հըմայքս:

Կոմսը դարձեալ չխօսեցաւ:

Զօրավարը տենդոտ կերպով սկսաւ չափել սենեակը, յետոյ յանկարծ կենալով որոտագին ձայնով մը գոչեց.

— Մէկ շաբաթուայ մէջ, քառասուն եւ ութ ժամուայ մէջ կը խոստանամ վերահաստատել այդ հմայքը, զոր կը կարծեն թէ կորսնցուցած եմ: Եւ գիտէ՞ք ինչպէս. հրացանազարկ ընել տալով քանի մը անկարգապահ, անարժան, ստախօս եւ դաւադիր սպաներ, որոնք իրենց պարտականութենէն աւելի քաղաքականութեամբ կը զբաղին: Բանակէն ալ նոյնքան հոգի հրացանազարկ ընել տալով, կարգապահութիւնը պիտի վերահաստատուի: Պիտի վերահաստատեմ մարմնական պատիժները եւ անողոք կերպով պիտի գործադրեմ զանոնք նոյնիսկ ամենաթեթեւ յանցանքներու համար: Ահա, պարոն միջոցներս:

Կոմսը մեղմօրէն ըսաւ.

— Անշուշտ որ վերապահումներ կրնայի ընել այսպիսի վարչութեան մը համար, սակայն ի՞նչ օգուտ. հրաման ստացեր եմ ոչ թէ ձեզի հետ վիճաբանիլ բանակի վերակազմութեան յարմար միջոցներու մասին, այլ ձեզմէ խնդրելու որ հրաժարիք ձեր տիտղոսէն ու առանձնաշնորհումներէն:

— Դուք զինուոր մըն էք: Ցոյց տուիք որ կրնաք հրամայել, հիմա պէտք է ապացուցէք թէ կրնաք նաեւ հնազանդիլ:

— Եւ եթէ մերժե՞մ:

— Չէք կրնար մերժել:

— Ինչո՞ւ...

Կոմսը վայրկեան մը կենալէ վերջ, ծայրայեղ մեղմութեամբ ըսաւ.

— Որովհետեւ գիտէք թէ ձեր գործը աւարտած է, զօրավար. որովհետեւ, թերեւս ընդվզիք ասոր համար, բայց իրականութիւն է որ ձեր բանակը ալ ձեզի պիտի չհետեւի եթէ ուզէք զայն ձեր ետեւէն քշել տանիլ: Եւ վերջապէս անձնական փառասիրութիւնը չէր որ ձեզ առաջնորդեց, այլ մեր հասարակաց հայրենիքին բուռն սէրը, որուն համար այսօր աշխարհ կ'արդարացնէ ձեզ: Արդ, այսօր, հայրենիքը, գնահատելով հանդերձ ձեր ամբողջ անձնուիրութիւնը եւ գիտնալով որ դուք պարագաներու եւ անարդար բախտի մը զոհն էք, ձեզմէ կը պահանջէ որ, քաշուիք այս պայքարէն եւ ձեր տեղը յանձնէիք նոր անձի մը, որ թերեւս Աստուծոյ օգնութեամբ պիտի յաջողի այն ձեռնարկին մէջ ուր դուք չյաջողեցաք:

Կոմսը լռեց. մեծ լռութիւն մը տիրեց:

Զօրավարը որ կրկին սկսած էր սենեակը չափչփել յանկարծ կեցաւ այցելուին առջեւ: Երկար ձեռքերը ազդրերուն դրած, սեւեռաբիր եւ կասկածոտ արտայայտութեամբ մը նայեցաւ կոմսին:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Աթոյեան եւ Դարբինեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ՔՈՋԷԹ ԱԹՈՅԵԱՆԻ
(ծնեալ Դարբինեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 12ին, 65 տարեկանին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ 9 ամսուան հերոսամարտի 54րդ տարեդարձի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 20 Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուր հազար դիւցազներու հոգիին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, մատաղի ճաշ եւ յուշահանդէս ու նաեւ «Նոր Հաճըն» աւանի Հայաստանի մէջ հիմնադրութեան 16րդ տարեդարձի տօնակատարում Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

Կը նախագահէ ՏՈՔԹ. Բ. ԽՐԻՄԵԱՆ
Կը բանախօսէ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պապիկեանէ փոխան ծաղկեպսակի 50 Փր. Պ. Աւետիս Փափազեանի մահուան առթիւ (Փարիզ), նոյնպէս Տոքթ. Համամճեանի, որ դեղեր տուած է Կապ. Խաչի կայանին:

LYON - LYON - LYON

NUIT A EREVAN

CASINO DE CHARBONNIERE

Կազմակերպութեամբ Սենտիէա տ'Ինիսիաթիվի եւ շրջանի հայ կազմակերպութեանց

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Նախագահութեամբ
Պ. ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԻՒՔԵԱՆԻ
Նուագախումբ՝ ՌԻԹ'Մ ՏԱՆՍ
եւ հայկ. ժողովրդական Սասուն խումբը:

Տոմսերու համար դիմել՝
SEVAN VOYAGE
50, Cours de La Liberté — LYON
Tél. 60-13-66

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի ՀՈԿՏ. 20 առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Սէն Ժեռմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբի ողբացեալ ընկերներուն յիշատակին հոգեհանգստեան առթիւ Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբը՝ 100 Փր. կը նուիրէ Տէր եւ Տիկին Սերոբ Գինոսեան 20 Փր.: Ընկ. Ռուբէն Թոփճեան (Աթէնքէն) 100:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժեռմի «Հայաստան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր ծախքերուն մասնակցութեան, ողբացեալ ընկերներուն յիշատակին կատարել տուած հոգեհանգստեան առթիւ Հոկտ. 6ին.—

Գրիգոր եւ Շարլի Դաւիթեան 200 Փր., այրի Տիկին Վերժին Դաւիթեան, այրի Տիկին Վերժին Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Սիվազլեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Մանուշ Շամիրեան, Տէր եւ Տիկին Մաքս Իսկէնտէրեան, այրի Տիկին Սահակ Աւետեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւտոյեան, Տէր եւ Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան, Տէր եւ Տիկին Վարդեվար Գամպէրեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Անտոնեան 20ական, Պ. Յարութիւն Տէրոյեան 10, ընկ. Մելքոն Ատանալեան 5 Փր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որոշ տարիքի կին մը հսկելու համար տարիքոտ տիկնոջ մը վրայ, կէսօրէ վերջերը: Կարելի է սենեակ տրամադրել իրեն:

Հեռաձայնել առաւօտները.—

642–34–48

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հոկտ. 18 Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.30-ին իր կեդրոնատեղիին մէջ՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Կը նախագահէ Վ. ԵՂԻՇԷԵԱՆ
«Ծանօթ եւ անծանօթ Հայեր աշխարհի մէջ» նիւթին շուրջ

Կը խօսի ՅԱԿՈԲ ԳՐԻԳՈՐ
Հաւանական ներկայութեամբ՝ «Լ'Արմէնիէն» վէպի հեղինակ՝ Ժ. Լէփիտիխի:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 84ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 19, ժամը 21ին
ԹԷԱԹՐ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի «Քրիստափոր» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Մ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ
Կը խօսին
ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ (հայերէն) ԸՆԿ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)
Գեղարուեստական խնամուած բաժին
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 23ին: Փափաքողները թող դիմեն հետեւեալ թիւին.— 50–27–39 կամ 91–24–98:

×

Ս. ԱՆԹՈՒԱՆ – ՔԱՄՓ. ՖՐԷՋ

Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր Թաղեցի եւ ազգասէր ժողովուրդին թէ եկեղեցւոյս կողքին հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 16էն սկսեալ ամէն Չորեքշաբթի ժամը 14.30էն 16.30:

Անոնք որ կը փափաքին հայերէն դասընթացքներուն հետեւիլ, թող բարեհաճին անձամբ ներկայանալ եւ կամ իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնները ընել տալ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւին մօտ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը, 20–30 տարեկան, հայ նպարավաճառատան մը մէջ աշխատելու համար:

Դիմել.—

47, Rue de Trévise — Paris (9e)

ARAX

ՀՐԱՒԷՐ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը Լա Տէֆանս, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ ժամը 20.30ին:

Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱԼԻՍ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 19ին Շաբաթ ժամը 21ին

HOTEL SPLENDIDE, Bd d'Athènes

Զուտ հայկական մեղեդիներու յայտագրով՝ Կոմիտաս, Սպենդիարեան, Ռ. Մելիքեան, Ա. Տիգրանեան, Ա. Սաթեան, Օ. Տուրեան, Ա. Յարութիւնեան, Յ. Յովհաննէսեան, Գ. Չթչեան, Վ. Տիգրանեան

Ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Պետական Օփերայի դաշնակահարուհի
B. DELEUIL

Տոմսերու համար դիմել՝
GEBELIN - PIANOS, 77 Rue St Ferréol — 13001 Marseille

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ տեղւոյն Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի «Րաֆֆի» խումբին, մասնակցութեամբ Սայաթ – Նովա նուագախումբին, Կիրակի Հոկտ. 20, ժամը 15էն սկսեալ տեղւոյն Սալ տէ Ֆէթին մէջ:

Հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ, չամփուրով խորոված, մատչելի գիներ:

Կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը քաջալերելու այս ձեռնարկը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյն հայկական դպրոցին:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը որ ի վիճակի ըլլայ հոգ տանիլ անդամալոյծ կնոջ մը: Լաւ վճարում: Օրուան ճաշը ապահովուած, բնակութեան ալ կարելիութիւն:

Կը խնդրուի հեռաձայնել.— 657–77–70

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը առաւօտեան 10ին, կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Օրակարգ.— Ա) Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն: Բ) Զանազան: Գ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071

par René GROUSSET

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 5 Fr.

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ

H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 41 Fr.

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
16
MERCREDI
16 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.138 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.138

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ա.

Մինչ Կիպրոսի ողբերգութիւնն ու արաբեւիսրայելեան անլուծելի վէճը առատ կեր կը հայթայթեն քաղաքագէտներուն եւ միջազգային մամուլին, բոլորովին մոռացութեան տրուած է քրտական ճակատը, ուր վերջին ամիսներուն կարեւոր դէպքեր տեղի ունեցան:

Չորս տարի հանդարտութիւն տիրելէ ետք, անցեալ Մարտ 11ին կռիւները վերսկսան հիւսիսային շրջանին մէջ Պարզանիի կամաւորներուն (փէշմէրկա) եւ Իրաքի կանոնաւոր զինուորներուն միջեւ: Պատճառը Պաղտատի կառավարութեան կողմէ իրաքեան Քիւրտիստանի «ինքնավարութեան» ծրագիրն էր, որ նոյն թուականին պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ, 1970 Մարտ 11ի Համաձայնագրին չորրորդ տարեդարձին օրը:

Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահ եւ քրտական ազատագրական պարէն Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանի եւ իր համախոհները առաջին վայրկեանէն իսկ, 1974 Մարտ 11ին կրկին զէնքի դիմեցին: «Ինքնավարութեան իրաքեան ծրագրին մասին կառավարութիւնը նախապէս չէր խորհրդակցած իրենց հետ եւ չէր առած իրենց հաւանութիւնը: Եւ իրենց կարգ մը առարկութիւնները գտեր էր «անտեղի եւ անընդունելի»:

Պաղտատի ծրագրին համամիտ գտնուեցան քրտական շարժման ղեկավարներէն ոմանք եւ պառակտում առաջ եկաւ Դեմոկրատ կուսակցութեան շարքերուն մէջ:

Պարզանի շարունակեց կռիւը: Մինչ Մոսկուա քաղաքականութիւն փոխելով աջակցեցաւ Պաղտատի կառավարութեան, օդանաւ եւ այլ զէնքեր հայթայթելով անոր, Քիւրտերը ապաւինեցան միայն Իրանի օգնութեան:

Օգոստոսին բուռն կռիւներ տեղի ունեցան հիւսիսային շրջանին մէջ: Իրաքի յեղափոխական կառավարութիւնը ուզելով վերահաս ցուրտ եղանակէն առաջ վերջնապէս լուծել քրտական հարցը, շարժման մէջ դրաւ, ըստ քրտական աղբիւրներու, 90.000 կանոնաւոր զօրք եւ 30.000 պահեստիներ: Հարիւրաւոր խորհրդային հրասայլեր եւ ռմբաձիգ օդանաւեր — Թուփոլեւ, Սուխոյ եւ Միկ տեսակի — կը մասնակցէին ընդհանուր յարձակողականին:

Քրտական ուժերը կը բաղկանային 60.000 անկանոն ուժերէ, օժտուած թեթեւ զէնքերով եւ քանի մը հին հակաօդանաւ թնդանօթներով եւ դաշտային հրետանիով:

Իրաքեան եւ իրանեան աղբիւրներու համաձայն, կառավարական բանակի ճնշումին տակ, Պարզանիի ուժերը նահանջած են: Բազմաթիւ գիւղերու բնակիչները խուսափելու համար օդանաւերու ռմբակոծումներէն, ստիպուեր են անցնիլ սահմանը եւ ապաստանիլ Իրան:

Պարսկաստանի Շիր-օ-Խորշիտ (Առիւծ եւ Արեւ) Սորխի (Կարմիր Խաչի համապատասխան մարմին) հրատարակած վիճակագրական տուեալներուն համաձայն, Սեպտեմբերի կէսին Իրաքէն Իրանի հողը անցնող քիւրտ գաղթականներու թիւը հասեր է 92.134 հոգիի: Ասոնցմէ 15.000 հոգի Փիրանշահրի սահմանին վրայ կը սպասէին ներս ընդունուելու համար: Քիւրտ գաղթականները տեղաւորուեր են Քիրմանշահն, Քիւրտիստան եւ Ատրպատական նահանգներու ճամբարներուն մէջ: Իրանեան Շիր-օ-Խորշիտն ու կառավարութիւնը իրենց հոգածութեան առարկայ դարձուցած են քիւրտ գաղթականները:

Իբրեւ հետեւանք օդանաւերու բուռն եւ յաճախ ռմբակոծումներուն, քանդուած են բազմաթիւ քրտական գիւղեր: Որոշ տեղեր հունձքը փճացեր է եւ նոր ցանք չէ կատարուած, որովհետեւ գիւղացիները հեռացեր են իրենց տուները եւ ապաստանած բլուրները: Սովը կը սպառնայ: Ապահով պատսպարանի եւ բժշկական միջոցներու պակասին հետեւանքով, դժուարին կացութեան ենթարկուած են հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերը:

Պաղտատի կառավարութեան փոխնախագահ Սատտամ Հուսէյն Թաքրիթի վճռած է կանգ չառնել ծանր կորուստներու առջեւ, միանգամ ընդմիշտ հաշուեյարդարի ենթարկելու համար քրտական հարցը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՈՐՏ ՎԵԹՕՆ ԴՐԱՒ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԶԷՆՔ ՊԻՏԻ ՂՐԿԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Նախագահ Ֆորտ իր վեթօն դրաւ Ծերակոյտի եւ Ներկայացուցչական ժողովի տուած որոշումներուն վրայ, Թուրքիոյ կապակցութեամբ: Ծանօթ է, որ Ներկայացուցչական ժողովը որոշեց անմիջապէս դադրեցնել ամերիկեան զինուորական օժանդակութիւնը: Ծերակոյտն ալ համապատասխան որոշում մը տուաւ ճշդելով սակայն, թէ նախագահը կրնար չգործադրել մինչեւ Դեկտեմբեր 15: Այս վերջին կէտը մերժուեցաւ Ներկայացուցչական ժողովին կողմէ:

Ֆորտի պատճառաբանութիւնն այն է, որ զինուորական օժանդակութեան դադրեցումը «ամբողջովին քանդիչ» քայլ մը պիտի ըլլայ ամերիկեան ճիգերուն համար, որոնք կը ձգտին լուծել Թուրքեւյոյն վէճը Կիպրոսի հարցին մէջ: «Փոխանակ քաջալերելու, որ երկու կողմերը բանակցութեան սեղանին շուրջ բոլորուին, զինուորական օժանդակութեան դադրեցումը պատճառ պիտի դառնայ, որ բանակցութիւնները ձգձգուին երկար ժամանակով»: Ֆորտ ապա մատնանշեց իր տուած որոշումին գլխաւոր պատճառը, այն է եղեր որ պիտի վտանգէ «մեր յարաբերութիւնները մեր Թուրք դաշնակիցին հետ եւ պիտի տկարացնէ մեր դիրքը արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Խնդրոյ առարկայ պիտի դարձնէ նոյնպէս Ատլանտեան Ուխտը»:

Ներկայացուցչական ժողովը կրնայ բեկանել նախագահին վեթօն երկու երրորդի մեծամասնութեամբ, ինչ որ դժուար կը նկատուի:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾԱՏԷՐ – ԲԱՆՈՒՈՐ

Այն համաձայնութիւնը զոր գործատիրութիւնը եւ սենտիքաները ստորագրեցին Երկուշաբթի օր, իր տեսակին մէջ առաջինն է աշխարհի եւ այդ իսկ պատճառով պատմական բնոյթ ունի, ինչպէս անցեալին վճարուած արձակուրդները: Արդարեւ ոեւէ բանուոր որ պաշտօնազրկուի տնտեսական պատճառներով, տարի մը պիտի ստանայ իր աշխատավարձքը: Այս համաձայնութենէն օգտուելու համար, չորս պայմաններ կան.— 60 տարեկանէն վար ըլլալ: Պաշտօնազրկումէն առնուազն վեց ամիս առաջ Իւնէտիքի արձանագրուած ըլլալ, աշխատանքի ազգային գործակալութեան մօտ ալ արձանագրուած ըլլալ, եղանակային անգործութեան մէջ չըլլալ եւ որեւէ աշխատանք մերժած չըլլալ:

Տրուած ըլլալով որ այս որոշումը, որուն իր համաձայնութիւնը տուաւ կառավարութիւնը կապ ունի նաեւ հանրային գանձին հետ, օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի Ազգ. Ժողովին:

Սենտիքաները չեն ծածկեր իրենց գոհունակութիւնը թէեւ կը շեշտեն թէ ասիկա բոլոր հարցերը չի լուծեր, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի աշխատանքի ապահովութեան:

Քանի մը տողով

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ջնջեցին այն ժամադրութիւնը զոր ունէին համայնավարներուն հետ եւ որ «Ձախի կապի կոմիտէ»ի ժողով մըն էր: Արդէն քանի օր է ձայները սկսած էին բարձրանալ եւ ընկերվարական կուսակցութեան դիւանին զեկոյցը չատ չոր է.— «Կուսակցութիւնը կը ցաւի որ անհիմն մեղադրանքներու ենթակայ է Համայնավար կուսակցութեան կողմէ եւ զանոնք կը մերժէ»: Մառշէ ցաւ կը յայտնէ տրուած որոշումին համար, աւելցնելով սակայն թէ սպառնալիքի տեղի պիտի չտան:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ 4ի դէմ 105 ձայնով որոշեց հրաւիրել Պաղեստինեան Ազատագրման Կազմակերպութիւնը, նիստերուն մասնակցելու: Իսրայէլ շատ դժգոհ է եւ փաստ մը կը տեսնէ ՄԱԿի անձնատուութեան: Բանաձեւին դէմ քուէարկած են Ամերիկա, Իսրայէլ, Պոլիվի եւ Դոմինիկեան Հանրապետութիւնը:

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը յանձնուեցաւ Տեմօ-Քրիսթիանի կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար՝ Ամինթոռէ Ֆանֆանիի:

ԳԱՐԱՄԱՆԼԻՍ ծանր քննադատութեան ենթարկուած է Դեմոկրատ Ազգ. Միութեան պարագլուխին կողմէ: Այս վերջինը կ՚ուզէ որ միապետութիւնը վերահաստատուի եւ դժգոհ է որ կառավարութիւնը այլեւս կը ճանչնայ Համայնավար կուսակցութիւնը:

ՔԻՍԻՆԿԸՐ վերադարձի ճամբուն վրայ Ալժէ հանդիպեցաւ, ապա՝ Ռապաթ: Արտաքին նախարարը կրկին Մերձաւոր Արեւելք պիտի այցելէ Նոյեմբերին: Ամէն պարագայի իր այցելութիւնը Իսրայէլ յաջողութիւն մը չէ, իսկ Տայան արտայայտուած է Այսրյորդանանի որեւէ մէկ մասին լքումին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 9)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԴԱՒԻԹ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Երիտասարդներու, անոնց գործերուն եւ երազներուն նուիրուած է Դաւիթ Յովհաննէսի (Յովհաննիսեան) բանաստեղծութիւններու «Երգերի պսակ» առաջին հաւաքածոն, զոր հայերէն լոյս ընծայած է «Հայաստան» հրատարակչականը: Հատորին մէջ տեղ գտած են անոր վերջին տարիներու բանաստեղծութիւնները եւ «Ժողովրդական կառոյց» մեծ պոէմը, որ կը ներկայացնէ Արփի - Սեւան ջրատարի երիտասարդ շինարարներու աշխատանքները:

29ամեայ Դաւիթ Յովհաննէս բանաստեղծ Հրաչեայ Յովհաննիսեանի զաւակն է: Երիտասարդին բանաստեղծութիւնները լոյս տեսած են հայկական գրական հանդէսներու եւ թերթերու, ինչպէս նաեւ Լաթվիայի եւ Լիթուանիայի մէջ տրպուած հայ բանաստեղծութեան ծաղկաքաղին մէջ: Անոր առանձին քերթուածները տպագրուած են Պրիւքսէլի «Աքսիոն Փոէթիք» եւ Ժընեւի «Ժուռնալ տէ Փոէթ» հանդէսներուն մէջ: Կը զբաղի նաեւ գրականագիտութեամբ. աւարտելու վրայ է «Էտկար Փոյի արձակը» աշխատութիւնը: Դաւիթ Յովհաննէս, որ աւելի մեծ գրականութիւն կը դասաւանդէ Երեւանի մանկավարժական հիմնարկութեան մէջ, այժմ տպագրութեան պիտի յանձնէ իր երկրորդ գիրքը: Անոր մէջ տեղ կը գտնեն «Երկիր Նայիրի» բանաստեղծութիւններու շարքը, «Իմ ժամանակակիցը» պոէմը: Վերջին տարիներու բանաստեղծութիւնները ի մօտոյ լոյս պիտի տեսնեն Լաթվիոյ մէջ առանձին գիրքով:

×

ՄԻՋԱԶԳ. ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴԱՄ

Տար էլ-Սալամի մէջ, Թանզանի, գումարուած է ամաթէօր կոփամարտիկներու միջազգային Դաշնակցութեան խորհրդաժողովը: Մրցանակաբաշխութեան յանձնախումբի անդամ ընտրուած է Վլադիմիր Ենգիբարեան, որ ախոյեան հանդիսացած էր Մելպուրնի ողիմպիական խաղերուն մէջ եւ երեք անգամ ալ Եւրոպայի ախոյեան դարձած է:

×

ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒԱԾ... ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

12 պալ ուժգնութեամբ երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Լենինականի մէջ, առանց մտահոգութիւն պատճառելու շարժերու վարժուած քաղաքի բնակիչներուն: Շարժի կեդրոնը կը գտնուի Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի երկրաբանութեան եւ երկրաշարժի տեղական հիմնարկութեան մէջ: Հոս հարիւր թոն ծանրութեամբ բեռնարարձ մեքենան տարբեր տարողութեամբ արուեստական ցնցումներ կը ստեղծէ, որպէսզի փորձեր կատարուին շինութիւններու տոկունութիւնը ճշդելու համար:

×

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Թիֆլիս այս օրերուն դարձած է Անդրկովկասի Հանրապետութեանց երաժշտութեան մայրաքաղաքը: Երաժշտական փառատօնին Հայաստանէն իր մասնակցութիւնը կը բերէ պետական երգչախումբը (խմբավար Յովհաննէս Չէքիճեան):

ՄԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՑԱՒԵՐԸ

—o—

«Հաշուեցի, թէ ռմբաձիգ օդանաւի մը գինով, կարելի է խնամել աշխարհի բոլոր բորոտները»: Այս բառերը կը պատկանին այն նամակին, զոր «բորոտներու փաստաբան» Ռաուլ Ֆոլերօ 1954ին ուղղեց աշխարհի մեծ երկիրներու պետերուն:

Քսան տարի ետք, երբ աշխարհի վրայ գոյութիւն ունին 11 միլիոն բորոտներ, որոնց միայն երեք միլիոնը արձանագրուած են, իսկ անդին հազիւ երկու միլիոն հիւանդներ կը ստանան հարկ եղած դարմանումը, նկատի ունենալով, որ բորոտներու թիւին քառորդը կը դատապարտուի տեւական հաշմանդամութեան, մեզի, արդի ընկերութեան կը մնայ հսկայական աշխատանք տանիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ դարմանել այդ հիւանդութեան զոհերը եւ վերածել գործունեայ տարրերու:

Մեր ընկերութենէն վտարեալները, սակայն, միայն բորոտները չեն: 15 միլիոն կոյրեր, նուազագոյնը 35 միլիոն խուլեր, 30-40 միլիոն մտային հիւանդներ, առանց հաշուելու այն միլիոնաւոր անձերը, որոնք հաշմանդամ կամ անբնական կը ծնին: Աւելի՛ն, կան միլիոնաւոր մարդիկ, որոնք կը վնասուին ճամբու, գործի կամ բնութեան պատճառած արկածներէն, ինչպէս նաեւ պատերազմի հաշմանդամները: Ասոնք բոլորը մաս կը կազմեն նոյն վտարեալներու խումբին:

Մօտաւորապէս 300 միլիոն կը գնահատուի թիւը այն անձերուն, որոնք անկարող են եւ պէտք ունին յատուկ հոգածութեան, որպէսզի կարողանան աշխատիլ, շահելու համար իրենց ապրուստը եւ ապրեցնելու իրենց ընտանիքը:

Ասիկա շատ լուրջ հարց մըն է, որ կը մտահոգէ մարդկային ընկերութեան միջազգային կարծիքը:

Եթէ հաշուենք այն հիմնադրամները, որոնք կը յատկացուին հաշմանդամներուն, պիտի տեսնենք, որ անոնց գումարը երեք միլիոն ամերիկեան տոլար է միայն, այսինքն՝ իւրաքանչիւր հիւանդի մէկ սենթ... երեւոյթ մը, որ ծիծաղելի է եւ մեղադրելի՝ բոլոր Պետութիւններուն համար:

Արեւելքի աղքատ երկիրներուն մէջ, մանաւանդ Հնդկաստանի մէջ, հաշմանդամները ապրելու եւ իրենց օրապահիկը շահելու համար, կը դիմեն մուրացկանութեան: Կը մուրան համոզուած, թէ իրենք ուրիշ ոչինչ կրնան ընել:

Կարգ մը երկիրներու մէջ անոնք նախապաշարումներէ տարուած, այն կարծիքը ունին, թէ իրենք զոհերն են նզովանքներու, թէ իրենց տկարութիւնը կամ վատառողջութիւնը պատիժ մըն է, արդիւնք՝ իրենց կամ իրենց հայրենակիցներու գործած սխալներուն, մեղքերուն: Հետեւաբար համակերպած այս մտայնութեան, ոչինչ կ՚ընեն բարեփոխելու եւ բարելաւելու համար իրենց տաժանելի վիճակը:

Հոս է, որ մարդկային ընկերութեան առջեւ կը բացուին աշխատանքի անսահման հորիզոններ:

Հոգեպէս պատրաստել զիրենք դուրս հանելով իրենց հոգեկան դրութենէն, ապա, գիտական թեքնիք մեթոտներով գտնել լուծումներ եւ ստեղծել իրենց համար ընդունելի եւ տանելի գործեր:

300 միլիոն հաշուող կաղերը, կոյրերը, խուլերը, համրերը, բորոտները, հաշմանդամները կը ներկայացնեն մօտաւորապէս մէկ հիւանդ իւրաքանչիւր տասը անհատի վրայ: Հետեւաբար, կարելի է երեւակայել այն դժուարութիւնները, որոնք կը սպասեն մարդկութեան:

Ողիմպիական խաղերու մարաթոն վազքերու դափնիները, Եթովպիացի Ապէպէ Պիքիլա, որ յանկարծ ինքնաշարժի արկածով անդամալոյծ կը դառնար, թէ մանուկ մը, ի ծնէ կոյր էր կամ ուրիշներ՝ որոնք բնութեան մէկ պատահարով անկարող կը դառնային իրենց առօրեայ ապրուստը հոգալու, խորքին մէջ միեւնոյն ողբերգութեան օրինակներն են:

Անոնք իրենք զիրենք անարդարաբար դուրս ձգուած կը զգան մարդկային բնական ընկերութենէն եւ անդամահատուած՝ իրենց ընկերային թէ անձնական կեանքէն:

Արդարեւ, մեր ընկերութեան պարտականութիւնն է, տկար արարածին տալ ինքնավստահութիւն, որպէսզի ան կարենայ կողք կողքի կենալ ընկերութեան միւս անդամներուն մօտ: Իրեն համար լաւագոյն ձեւը շահիլն է, ցոյց տալով, որ ինք եւս արտադրող էակ մըն է: Նմանապէս, ոչ մէկ բան իրեն այնքան հոգեկան գոհացում պիտի տայ, որքան ինքնագիտակցութիւնը, թէ ինք ընկերութեան օգտակար մէկ անդամն է, աշխատող եւ վճարող:

Հաշմանդամները կ՚ուզեն, որ մարդիկ զիրենք համարին եւ դատեն իրենց կարողութեանց համաձայն եւ ոչ թէ անկարողութեանց: Բնականաբար, հաշմանդամ աշխատող մը, պէտք է վայելէ նոյն գործին մէջ առողջ քաղաքացիի մը վայելած բոլոր իրաւունքները:

Ներկայիս, անձնական թէ պետական բազմաթիւ հաստատութիւններ կը գործեն միեւնոյն նպատակին համար, այսինքն՝ տալ հաշմանդամին միջոցը եւ կարելիութիւնը, որպէսզի ան աշխատի եւ դադրի ընկերութեան վրայ բեռ մը ըլլալէ:

Այն գործարանները, ուր կ՚աշխատին եւ կ՚արտադրեն լաւորակ ապրանքներ մէկական փաստերն են իրենց կարողութեանց: Յիշատակելի է Եթովպիոյ մէջ գտնուող հովանոցներու գործարանը, որ 300 հաշմանդամներ կը հաշուէ:

Անկասկած, այս ուղղութեամբ ահագին գործեր կան ընելիք: Երբեք կարելի չէ գործը վերջացած սեպել, երբ անդին, ամէն տարի, հիներու վրայ կ՚աւելցուին բնութեան, պատերազմի, հիւանդութեանց եւ արկածներու նոր միլիոնաւոր զոհերը:

Բայց, պայքարը լաւագոյն միջոցն է: Օգնել, որ անոնք առանց խտրութեան աշխատին եւ մաս կազմեն ընկերութեան, մարդկային պարտաւորութիւն մըն է, որուն անկասկած պէտք է օժանդակեն բոլոր Պետութիւնները:

ԶԱՐԵՀ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

ՆԱՌ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

—o—

Այս անգամ Քիւրտ մըն է քովս կեցողը. Ֆրանսերէն չի գիտեր, որով հարկադրուած կը դիմեմ իմ աղճատուած Թրքերէնիս: «Վա՛յ վաթանտաշ, էրմէնի մը սըն», կ՚ըսէ: Հաստատական պատասխան կուտամ: Կը հարցնեմ, թէ ո՞ր շրջանէն է: «Ես, ես Աղճատաղցի եմ» կ՚ըսէ: Աղճատաղ Տէրսիմի մաս կազմող շրջան մըն է, գրեթէ ամբողջութեամբ քրտաբնակ, Տէրսիմը ո՛ւր, Ֆրանսա ուր, Տէրսիմէն Ֆրանսա՞ եկաք, կը հարցնեմ: «Ո՛չ, Աղճատաղէն տեղահան ընելով մեզ զրկեցին Վանի մօտերը, բնակչութիւնը աղքատ, ո՛չ գործ կայ, ոչ ալ ապրուստի միջոց, ընտանիքս ձգելով Իսթանպուլ դացի. հոն ալ գործ չկայ, շատերու պէս եկած եմ հոս գործատան մը մէջ աշխատելու»: Ուրեմն, ընտանիքդ Վան, ազգականներուդ մէկ մասը Տէրսիմ, դուք ալ հոս: Չի պատասխաներ:

Մեզի համար խնդիրը այն չէ, թէ Տէրսիմի կամ Վանի մէջ ի՞նչպէս կ՚ապրին, կարեւորը այն է, որ ամբողջ Թուրքիա անգործութեան եւ աղքատութեան մատնուած է: Բայց չշեղինք մեր նիւթէն եւ խօսքը տանք մուհաճիր Քիւրտին: Վանի մէջ ուրիշ Քիւրտեր ալ կա՞ն, կը հարցնեմ: «Ինծի պէս աջէն-ձախէն եկած շատ Քիւրտեր կան, կ՚ապրին զրկանքով, Թուրքերը մեզ համոզել կ՚ուզեն, որ մենք ալ իբրեւ թէ Թուրք ենք, մենք ի՞նչպէս կրնանք Թուրք ըլլալ, մոռնալ մեր անցեալը, ի՞նչպէս կրնանք մոռնալ անոնց չարութիւնը, բռնութեամբ գեղեցկութիւն չըլլար» կ՚ըսէ Թրքական ասացուածքը կրկնելով:

Թուրքեր ալ կա՞ն, կրկին հարց կուտամ. «Այո՛, բայց շատեր հոն կենալ չեն ուզեր, քանի մը տարուան ծանօթ Թուրքը, յանկարծ լուր կ՚առնես, որ ելեր գացեր է, երկրին ջուրն ու օդը կարծես խորթ են իրենց համար»: Հայեր ալ կա՞ն, կը հարցնեմ նորէն: «Վալլահի չեմ գիտեր, միայն այն գիտեմ, որ ատենին շատ Հայեր կան եղեր, գործ, առատութիւն կայ եղեր, ժողովուրդը երջանիկ է եղեր, իսկ հիմա վերան, քառս»: Տէրսիմէն լուր կ՚առնէ՞ք: «Կ՚առնենք երբեմն, ի՞նչպէս մոռնանք Տէրսիմի լեռները, ծնողքս խաշնարած էր, հարիւրաւոր ոչխար ունէինք, կ՚ապրէինք ազատ մեր լեռներուն մէջ. Տէրսիմը՝ Տէրսիմ է, Քիւրտն ալ՝ Քիւրտ, մեզի կ՚ըսեն՝ լեռնական Թուրք էք, մենք Թո՞ւրք, Աստուած չընէ: Վանի մէջ ըլլանք թէ ուրիշ տեղ, երբ իրարու քով գանք, վալլահի մեր Քրտութիւնը կը բռնէ, չենք կրնար խառնուիլ անոնց հետ...»:

×

Յաջորդ օրը Թուրք մըն է խօսակիցս, բազուկէն վիրաւոր: Ան ալ Ֆրանսերէն չի գիտեր: «Պալըքքէսիրցի եմ կ՚ըսէ, Թուրքիոյ մէջ կ՚աշխատէինք, ամիսը կ՚անցնի դրամ չկայ, երկրորդ ամսուան վերջաւորութեան քիչ մը դրամ կուտան, մնացեալը յաջորդ ամսուան, ըսելով»: Չէ՞ որ Ամերիկա դրամ կուտայ, կ՚ըսեմ: «Ամերիկայէն եկած դրամը մեծերը իրենց միջեւ կը բաժնեն, մեր ձեռքը բան չանցնիր»: Կարծելով, թէ ծագումով Ֆրանսացի եմ, իր զարմանքը կը յայտնէ Թրքերէն խօսելուս համար: Քանի մը տարի Իսթանպուլ պաշտօնավարած եմ, կ՚ըսեմ, աւելցնելով, թէ օր մը առաջ ալ Քիւրտ մը եկած էր դարմանուելու համար: «Ո՞ր կողմերէն է», կը հարցնէ: Տէրսիմցի է եղեր, բայց Վան ղրկած են, հոնկէ ալ հոս եկեր է գործի պատճառով:

Թուրք խօսակիցս կարծելով, թէ իրենց ներքին կեանքին բոլորովին անծանօթ մէկն եմ, կը շարունակէ՝ «Քիւրտերը քանի մը անգամ գլուխ բարձրացուցին, կառավարութիւնը կը ցրուէ քիչ մը ամէն կողմ՝ Վան, Մուշ, Պիթլիս, այսպէսով մեզ հանգիստ կը թողուն»:

Խօսակցութեան մէջ Թրքական հպարտութիւն մը եւ աչքերուն մէջ ուրախ արտայայտութիւն մը կը նշմարեմ:

Հինգ միլիոննոց Քիւրտերը քիչ մ՚ամէն կողմ ցրուելով քրտական հարցը լուծած ըլլալ կը կարծեն. պիտի յաջողի՞ն, իրենք ալ չեն հաւատար:

Մ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՊՈՒՏ՛Մ ԺՊԻՏ

— Կինս բազմակողմանի զարգացում ունի. ան համոզուած է, որ ամէն հարցի մէջ երկու տեսակէտ կրնայ ըլլալ:

— Այսի՞նքն:

— Իր եւ մօրը...:

ՔԱՒՈՒԹԻՒՆԸ

(ԼԱԶ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Մեղքին վարձքը մահ է
Հռոմ. Զ. 23

Ա.

Ճաշէն եւ կէս ժամու մարսողական հանգիստէ մը ետք, միւտիրը ժողվել տուաւ գիւղին երեւելիները: Անոնք երկիւղածութեամբ ու խոնարհելով կը բարեւէին, եւ կ՚երթային սենեակին պատերուն տակ կծկտիլ, քանի որ բաւականաչափ աթոռ չկար: Երբ պէտք եղած մարդիկը եկան, պաշտօնեան ծանր ծանր սկսաւ խօսիլ.

— Հիմա, մտիկ ըրէք որ ըսեմ: Ես հաւատքիս պէս գիտեմ, որ դուք կը ճանչնաք ոճրագործը եւ չէք ըսեր: Պարապ տեղը մերժելու ձեւեր մի՛ առնէք: Ձեր աչքերէն խորէն անցածները գիտեմ: Դուք եթէ ուզէք հիմա կրնաք գտնել բերել մարդասպանը: Դուք եթէ բացարձակ իսկ չգիտէք՝ կասկածով գիտէք ամէն բան: Մեռնողը որո՞ւ հետ գէշ էր, ո՞վ անոր թշնամութիւն կրնար ընել եւ ինչո՞ւ. ասոնք ամէնքը գիտէք, բայց ինծի կ՚ըսէք, թէ «մէկու մը հետ կռիւ թշնամութիւն ունեցող մարդ չէր Արթինը»: Ասիկա իմ քիւլահիս հասկցուցէք. մարդասպանը կ՚ուզեմ ձենէ, կը հասկնա՞ք: Եթէ կ՚ուզէք՝ մի յանձնէք, դո՛ւք գիտէք:

«Երեւելի»ներուն արդէն իսկ խեղճուկ բերանները բոլորովին կղպուեցան: Իրարու երես անգամ չէին համարձակեր նայիլ, կասկած չներշնչելու համար: Այս միջոցին մուխթարը որ քիչ շատ տեսնուած էր միւտիրին հետ եւ ամէնէն համարձակներէն մէկը, ոտքի ելլելով՝ վարանոտ ձեւերով պատասխանեց.

— Պէյ էֆէնտի, եթէ գիտնանք՝ ինչո՞ւ պահենք: Այսօր անոր է, վաղը մեզի կրնայ ըլլալ՝ երբ ոճրագործներուն երես տանք: Վալլահի պիլլահի չենք գիտեր: Կ՚ուզես մեզի մինչեւ քաղաք տար բանտարկէ. կրնա՛ս ընել, ամէ՛ն բան կրնաս ընել, բայց մեր չգիտցածը ի՞նչպէս խօսինք:

— Գիտէ՛ք, շատ աղէ՛կ գիտէք: Ես ձեզի խօսեցնելու ձեւն ալ գիտեմ...

— Կրնաք ամէն բան ընել: Բայց մենք ալ խնդիր մը ունինք, կը յուսամ, որ կ՚ընդունիք: Մենք ալ ձեզի չափ յուզուած ենք, մենք ալ գիտենք մեր պարտականութիւնը ոճրագործը յանձնելու համար: Մեզի ժամանակ տուէք եւ փնտռենք ու գտնենք: Մէկ օրուան մէջ ի՞նչ կրնանք ընել:

Այս միջոցը միակ եւ յարմար ելքն էր: Շաբաթէ մը պատասխան բերելու, ոճրագործը յանձնելու համար մուրհակ մը առաւ միւտիրը գիւղացիներէն: Այսպէսով, թէ՛ պաշտօնեան ելքի ճամբայ մը կը գտնէր ապարդիւն խուզարկութեան մը ծաղրելիութենէն խուսափելու համար եւ ժողովուրդն ալ ճամբած կ՚ըլլար կառավարական դաժանութիւնը:

Միւտիրին ջիղերը հանդարտեցնելու համար հինգ ոսկի ալ ճամբու ծախք եւ «քէշֆիէ» սահեցուցած էին անոր ափը:

Մեկնելէն առաջ՝ պաշտօնեան մէկ կողմ տարաւ քահանան, եւ խորհրդաւոր ձեւով մը պնդեց.

— Տէր հայր, ձեզի ալ կը կրկնեմ: Դուք գիտէք ոճրագործը եւ կը պահէք: Ես ձեզի կը վստահիմ, դուք ալ վստահեցէ՛ք ինծի: Փոքր կասկած մը տուէք եւ կը բաւէ: Սա մեղքը վրանիդ մի՛ առնէք:

— Մեղա՜յ (պատասխանեց քահանան իր ձեռքերը ապաշխարհանքի ձեւով բարձրացուցած), մեղա՛յ որ այդ տեսակ ոճրագործ մը գիտնանք եւ պահենք: Անիծուած ըլլան այդ սրիկաները, որ գիւղիս գլխուն փորձանք կը բանան այսպէս: (Եւ ձեռքը կուրծքին դնելով) — Պէյ կը հաւատա՞ս որ գիտնամ ու չըսեմ...

Բ.

Ինչ որ կառավարութիւնը բնաւ չգիտցաւ՝ քանի մը հոգի արդէն գիտէին եւ ժամանակ մը ետք շատեր ալ գիտցան: Գիտցան թէ ինչո՞ւ սպաննուած էր Արթին եւ ո՛վ կրնար ըլլալ արդար հարուածը տուողը, քանի որ տապարահարը մեղաւոր մըն էր, անլուր մեղաւոր մը:

Արթին սովորական գիւղացի մըն էր. քառասունըհինգի մօտ, աշխատող եւ ուժեղ: Երիտասարդ՝ ամուսնացած էր գիւղին լաւ ընտանիքներէն մէկուն աղջկան հետ, եւ ունեցած էր երկու զաւակ, առաջինը մանչ մը որ յետոյ ամուսնանալով զատ տուն կազմած էր, եւ միւսը աղջիկ մը՝ Մարթա, որ տասներեք մը կար:

Արթինի կինը այդ տարի պարտաւորուեցաւ մէկ երկու շաբաթ մօտակայ ուրիշ գիւղ մը փոխադրուած զաւկին տունը մնալ, որովհետեւ հարսը զաւակ պիտի ունենար:

Փետրուար էր, գիւղացիներու ոլջացման եւ հեշտացման եղանակը: Ձիւնը սալարկած, որմափակած էր փողոցներն ու տուները եւ ամէն ոք ներսը, օճախին ճակատը, այրող կոճղերու դէմ, աղօտ քուրձերու վրայ երկնցած, ամրան աշխատանքին ու բերքին հաշիւներովը կը յօրանջէ: Միակ զբօսանքը եւ հաճոյքը այս եղանակին՝ ամուսնական անկողինը կ՚ըլլայ, ամրան մշակութիւններէն ետք՝ ձմեռնայինը:

Յ. ԽԱՐՏԵԱՇ
(Յակոբ Տէր-Յակոբեան)

(Շար. - 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏՊԱԳՐՈՒՄԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր թերթերու եւ ամսագիրներու բաժանորդագրութեան աշխատանքներ կը տարուին: Այս աշխատանքները կը կազմակերպէ եւ կը ղեկավարէ «Սոյուզպեչատ» կոչուած մարմինը: Խ. Գողեյեան, «Հայկական ՍՍՀ կապի մինիստրութեան մամուլի տարածման վարչութեան պետ»ը, «Սով. Հայաստան»ի Հոկտեմբեր 5ի թիւով չահեկան տուեալներ ներկայացուցած է մամուլի բաժանորդագրութեան, հանդէսներու հրատարակութեան շուրջ:

— Ներկայիս Հայաստանի մէջ լոյս կը տեսնեն հայերէն, ռուսերէն, ադրբեջաներէն, քրտերէն 17 հանրապետական, 4 քաղաքային եւ 36 շրջանային թերթեր՝ 1.600.000 ընդհանուր տպաքանակով: Կը հրատարակուին նոյնպէս տարեկան 12 եւ 24 թիւ ունեցող 46 ամսագիր եւ տեղեկագիր՝ 660.000 օրինակով:

Վերոյիշեալ թերթերու եւ ամսագիրներու տպաքանակին աւելի քան 70 տոկոսը բաժանորդագրութեամբ կը տարածուի: Այսպէս, 1974ի բաժանորդագրութիւնը 2.625.000 եղած է, ինչ որ կը նշանակէ, թէ հնարաւոր պիտի դառնայ մօտաւորապէս հազար բնակիչին հազար օրինակ թերթ եւ ամսագիր ապահովել: Ներկայիս միայն բաժանորդագրութեամբ հազար հոգիի հաշուով 986 օրինակ թերթ եւ ամսագիր կը սպառի: Որոշ շրջաններու մէջ, ինչպէս Արարատ, Ամասիա, Գորիս, Հոկտեմբերեան, Ղուկասեան, Թալին, Նոյեմբերեան, այդ ցուցանիշը աւելի բարձր է: Միւս կողմէ, բաժանորդագրութեան պատկերը գոհացուցիչ չէ Ստեփանաւանի, Արտաշատի, Դիլիջանի, Արովեանի, Կամոյի, Նայիրիի եւ Անիի շրջաններուն մէջ:

«Սոյուզպեչատ» մարմինին առաջադրութիւններէն է թերթերու եւ ամսագիրներու կանոնաւոր, անթերի առաքումը բաժանորդներուն: Դժբախտաբար, թերութիւններ կան այս մարզին մէջ: Թերութիւններէն մէկն ալ այն է, որ շատ մը ամսագիրներ լոյս չեն տեսներ կանոնաւոր կերպով, ճշդուած ժամանակին: Այսպէս, «Լիտերատուրնայա Արմենիա» ամսագիրը, որ պէտք է լոյս տեսնէ ամէն ամսուան 25ին, ուշացումներով կը հասնի ընթերցողին ձեռքը: 1974ի առաջին թիւը լոյս տեսած է Ապրիլ 2ին, երկրորդը՝ Ապրիլ 10ին, իսկ չորրորդը՝ Յունիս 10ին:

Անհանդուրժելի կացութիւն ստեղծուած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի խմբագրած, հրատարակած քանի մը հանդէսներու համար: Այսպէս բաժանորդները միայն վերջերս ստացան «Աստրոֆիզիկա», «Սերիա տեխնիկական գիտութիւններ» ամսագիրներու առաջին թիւերը, որոնք պէտք է լոյս տեսած ըլլային Փետրուար 25ին եւ Մարտ 25ին, իսկ «Սերիա մեխանիկի» հանդէսը մինչեւ այսօր լոյս չէ տեսած, 1974ի առաջին վեց ամիսներուն «Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութիւն» ամսագիրին միայն առաջին երեք թիւերը լոյս տեսած են: «Առողջապահութիւն» ամսագիրին առաջին թիւը, որ պէտք է լոյս տեսած ըլլար Փետրուար 25ին, բաժանորդներուն յանձնուած է միայն Ապրիլ 27ին, իսկ երկրորդ թիւը դեռ լոյս չէ տեսած:

Արվինէ Փէհլիվանեան

———o———

Պէյրութահայ անուանի երգչուհի՝ Արվինէ Փէլիվանեան, Հոկտեմբեր 4ին, երգահանդէս մը տուած է Նիւ Եորքի «Թաունկլի Հոլ»ի մէջ: Ցայտագիրը կազմուած էր հայ եւ օտար երգահաններու դասական ստեղծագործութիւններէ՝ ինչպէս Կոմիտաս, Եկմալեան, Ալէմշահ, Կանաչեան, Ալան Յովհաննէս, Տիգրանեան, Մոցարթ, Պելլինի, Օպէռ, Տոնի-ձեթթի եւայլն:

Երգչուհին Նիւ Եորքէն Պէյրութ վերադարձին ճամբուն վրայ այցելեց «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը՝ մտերմիկ խօսակցութիւն մը ունենալով:

Արփինէ Փէհլիվանեան փոքր տարիքէն իսկ ի յայտ բերած է յատուկ սէր եւ ընդունակութիւն երաժշտութեան հանդէպ: Երաժշտական ուսումը՝ դաշնակ եւ երգ, առած եւ կատարելագործած է Պէյրութի Երաժշտանոցը, ապա երգահանդէսներ տուած ու ձայն-պատկերասփիւռներէ երգած է Լիբանանի, Սուրիոյ, Իրաքի, Յորդանանի եւ Փորթուկալի, ինչպէս նաեւ Հոկտեմբեր 4ին Նիւ Եորքի մէջ:

1965ին, Օգոստոսէն Նոյեմբեր, Հայաստանի մէջ առիթ ունեցած է 25 անգամ բեմ բարձրանալու: Հայրենի արուեստասէրները յատկապէս մեծ տպաւորութիւն ունեցած են անոր ձայնէն (սոփրանօ): Երգահան Է. Յովհաննիսեան երգչուհին երգահանդէսը Հայֆիլհարմոնիայի մէջ նկատած է իբրեւ «արտակարգ երեւոյթ մը Հայաստանի երաժշտական կեանքին մէջ»: Երեւանի մէջ մեծ յաջողութեամբ մարմնացուցած է Անոյշը, համանուն օփերային մէջ:

1968ին կրկին Հայաստան հրաւիրուած էր շարք մը երգահանդէսներ տալու համար:

ԿԷՕԹԷԻ ՀԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

———o———

Երբ կը խօսուի Կէօթէի հայ թարգմանիչներուն մասին, չենք գիտեր, որ գիտակցօրէ՞ն թէ անգիտութեամբ կը մոռցուի ողբացեալ Պրոֆ. Արտաշէս Աբեղեան, որ երկար տարիներ Գերմանիոյ — մասնաւորաբար Պերլինի եւ Միւնիխի — համալսարաններուն հայերէնի ամպիոնին դասախօսն է եղած, մեր դասական լեզուն սորվեցնելով Գերմանացիներուն:

Արտաշէս Աբեղեան 1953ին Գահիրէի մէջ հրատարակեց՝

Ա) ԳԷՕԹԷ, կեանքը եւ գործը, 97 էջ:

Բ) ԳԷՕԹԷ, Ընտիր երկեր, թարգմանեց եւ խմբագրեց Արտ. Աբեղեան, Ա. Նորավէպեր, 363 էջ:

«Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի աշխատակից Զ. Իշխանեանի ուշադրութեան կը յանձնենք այս երկու գիրքերը, որպէսզի լրացնէ իր Մատենագիտութիւնը Կէօթէի հայերէն թարգմանութեանց մասին:

Հ. Ս.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ մէջ նորակազմ «Հայ Արթց Ինթէրնաշընըլ» ընկերութեան կողմէ պիտի պատրաստուի գունաւոր հայկական ժապաւէն մը՝ «Սասունի դաւակները»: Բեմադիրը՝ Սարգիս Մուրատեան, նախապէս բեմադրած է ամերիկեան ժապաւէններ, որոնցմէ «Տը Էյճընթ»ն մեծ յաջողութիւն գտած է Մ. Նահանգներու եւ Եւրոպայի մէջ: Բեմադիրին վերջին գործն էր «Երջանկութեան արցունքներ» հայկական ժապաւէնը: Նոր պատրաստուելիք ժապաւէնը պիտի սկսի հետեւեալ իրադարձութեամբ.— «Օսմանի հրամանով երբ դահիճը կը պատրաստուի պարանը անցընել հայ դատապարտեալի վիզին, յանկարծ զէնքի պայթիւն մը կը լսուի ու դահիճը կը տապալի... խրարանցում... Վարուժ եւ Արամ խուժանին մէջէն կը սուրան դէպի կախաղան, կրակելով եւ սպաննելով դատապարտեալին երկու պահակները: Երկու ձիաւոր հայ հերոսներ՝ Աւօ եւ Անդօ, իրենց կարգին կ'արշաւեն... մինչ այդ, Վարուժ ցատկելով Օսմանի ձիուն վրայ, ատրճանակը կը դնէ Օսմանի գլխուն ու կը հրամայէ, որ ոստիկանները զէնքերը նետեն գետին...»:

ՃԱՆԱՃԱՆ – ՃԱՐՄԱՆԱՃԱՆ

———o———

Միջազգային վիճակագրութեան համաձայն, Եւրոպայի մէջ ընտանի կենդանիներն ու թռչունները միլիոններով կը հաշուըուին: Առաջինը կատուներն են՝ 60 միլիոն, յետոյ դեղձանիկները՝ 40, շուները՝ 30, իսկ կրիաները 20 միլիոն:

— Գոյութիւն ունեցող տուեալներու համաձայն, 1880էն մինչեւ մեր դարուն քառասունական թուականները երկրին եղանակը աստիճանաբար տաքցած է, եւ տարուան միջին ջերմաստիճանը աւելցած է 0,6 աստիճան: Սակայն, այդ թուականներէն մինչեւ հիմա եղանակը սկսած է պաղիլ: Ամերիկացի գիտնական Միտչըլի տուեալներով, եթէ կացութիւնը այսպէս շարունակուի, քանի տարի ետք հիւսիսային շրջաններու մէջ կարելի պիտի ըլլայ շարժիլ նոյնիսկ ամէնէն մեծ սառնահատներով, իսկ 200–300 տարի ետք երկիրը պիտի արձանագրէ սառելու նոր շրջանի մը փուլը: Ներկայիս գիտնականները կ'աշխատին բացատրել այս երեւոյթը:

— Թէեւ արտաքինով բնաւ տարբերութիւն չունին իրարմէ բայց և այնպէս Ափրիկէի մէջ դժուար է գտնել կատարելապէս իրարու նմանող երկու ընձուղտ:

Ինչպէս կը վկայեն Նայրոպիի (Քենիա) մասնագէտները, ընձուղտներու վիզերուն գիծերը անկրկնելի են, ինչպէս մարդոց մատներուն դրոշմները:

— Ամէնէն շատ դեղ գործածողները Եւրոպացիներն են, իսկ Եւրոպայի մէջ ամէնէն շատ դեղ օգտագործողները Իտալացիներն են: Իտալիոյ մէջ կը ծախուին 12.000 տեսակ դեղ: Երկրորդը Գերմանացիներն են՝ 7500 տեսակ դեղ: Երրորդ տեղը կը գրաւեն Պելժիքացիները՝ 4000 տեսակ դեղ: Չորրորդ տեղը կը գրաւեն Ֆրանսացիները՝ 3000 տեսակ դեղերով եւ հինգերորդ տեղը Շուէտացիները՝ 1000 տեսակ դեղերով:

Ասիոյ մէջ Ճափոնցիները առաջին տեղը կը գրաւեն՝ 7000 դեղերով:

— Ութ Շուէտացիներէն մէկուն մականունը Անտերսըն, Եոհանսըն կամ Քարլսըն է: Ութ միլիոնի հասնող Շուէտացիներուն մէջ գրեթէ 400.000 միայն Անտերսըններ կան: Մեծ քաղաքներու հեռախօսի գիրքերուն մէջ աւելի քան 12 էջ տեղ պէտք է յատկացնել միայն Անտերսըններուն, այնպէս որ, հարկ է դանոնք դասաւորել նաեւ իրենց մասնագիտութեամբ:

1964ին փորձ մը կատարուեցաւ լուծելու համար կնճիռը: Հաշուական մեքենաներու օժանդակութեամբ մշակուեցան 30 հազար բոլորովին նոր անուններ, որոնք հատորով մը ներկայացուեցան շահագրգռուողներուն: Ցայսօր, սակայն, անկէ օգտուած են միայն 5000 Շուէտացիներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԸ. — ՀՐԱԺԱՐՈՒՄ

— Ո՞վ կ'ապացուցանէ որ դուք հաւատարմաբար ինծի կը հաղորդէք մեր ղեկավար քոմիթէին մտադրութիւնները: Ո՞վ կ'ապացուցանէ որ դուք հրաժարումս պահանջելով՝ անձնական քաղաքականութիւն մը չէք հետապնդեր, որովհետեւ հեղինակութիւնս եւ տիտղոսը կրնան փորձել ձեզ:

— Այս բանը, ըսաւ կոմսը հանդարտօրէն եւ գրպանէն հանեց բազմաթիւ ստորագրութիւններով թուղթ մը, որուն վրայ զօրավարը կարդաց.

«Զօրավար Վրանկէլ պաշտօնանկ է»:

Զօրավարը ինկաւ թիկնաթոռի մը վրայ, կռթնեցաւ եւ գլուխը առաւ ձեռքերուն մէջ:

— Կը հնազանդիմ, ըսաւ խուլ ձայնով մը. յետոյ հարցուց. ո՞վ պիտի ըլլայ ընդհանուր հրամանատարը:

— Այդ մասին դեռ որոշում չէ տրըուած:

— Կը մաղթեմ որ լաւ ընտրութիւն մը ընէք, եւ Արարիչը թող օժանդակէ ձեր ձեռնարկին. ահա իմ ամենաբուռն բաղձանքս:

— Պարկեշտ զինուորական մըն էք:

Զօրավարը ուսերը թօթվեց եւ մելամաղձոտ կերպով ժպտեցաւ:

— Ես դժբախտ հրամանատար մը եղայ, ըսաւ ան, ուրեմն արդար է որ իբրեւ անկարող զինուորական պետ մը գիս պաշտօնանկ ընեն:

Կոմսը, յուզուած այդ մարդուն նախ բուռն եւ հիմա խորտակուած վիճակէն, ոտքի ելաւ:

Զօրավարը անգամ մըն ալ աչքերուն մէջ նայեցաւ:

— Ձեր այցելութիւնը գիս յանկարծակիի չբերաւ, ըսաւ:

Կոմսը զարմացկոտ շարժում մը ըրաւ:

— Այո՛, երեք օր առաջ, մէկը եկաւ ինծի իմացնելու որ ձեր կազմակերպութիւնը կ'ուզէր իմ տեղս յաջորդ մը նշանակել: Շատ կարեւորութիւն չտուի այդ խօսքերուն, իբրեւ դայրոյթէ եւ հակառակութենէ կուրցած մարդու մը բամբասանք:

— Զօրավար Սթա՞նքիօֆ:

— Արդարեւ նոյն ինքն: Երբեք չէի կարծեր որ մեր ղեկավար քոմիթէին որոշումն է:

Զօրավարը կրկին դառնօրէն ժպտեցաւ եւ երկար լռութենէ մը վերջ շարունակեց.

— Հիմա որ ինծի յայտնեցիք ձեր կամքը, հայրենիքին եւ կարգապահութեան սիրոյն համար կը հնազանդիմ ձեզի. արդեօք կրնա՞մ առաջարկել աշխատակցութիւնս փոխանցման այս շրջանին: Իմ յաջորդս, բանակին հրամանատարութիւնը ստանձնելէ առաջ, մեծապէս կրնայ օգտուիլ, ինձմէ տեղեկանալով բանակը կազմող տարրերուն եւ սպաներու բարոյականի մասին: Ես պատրաստ եմ իր տրամադրութեանը տակ դնելու բոլոր դիւանաթուղթերս:

— Շնորհակալ եմ:

— Եւ կը խնդրեմ որ իմ զբօսանաւս Լուկուլլոսը նկատէք իբրեւ ձեր բանակատեղին: Վաղուընէ սկսեալ, կը ձգեմ զայն եւ պիտի գամ հոս հաստատուիլ, դէպի Արեւմուտք մեկնելէ առաջ: Ուրեմն կրնաք անոր տիրանալ: Եւ թող Աստուած պահէ ձեր ջանքերը: Կեցցէ՛ Սուրբ Ռուսիա:

— Կեցցէ՛ Սուրբ Ռուսիա, կրկնեց կոմսը:

Երկու մարդիկը իրարու ձեռք սեղմեցին եւ կոմս Օսթրովսքին դուրս ելաւ:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ. — ՍՊԱՍՈՒԱԾՆԵՐԸ

Անգամ մը եւս կոմս Օսթրովսքին եւ իր բարեկամները անձկութեան մէջ են: Շաբաթ մը անցեր է այն օրէն ի վեր, երբ հեռագիրը կը հաղորդէր իշխան Աստամ Լատովսքիին մօտալուտ ժամանումը: Արդ, ոչ միայն անհամբերութեամբ սպասուած ճամբորդը չէ երեւցած, այլ նաեւ անկէ ոչ մէկ լուր կայ: Արդեօք Լոնտոնէն մեկնա՞ծ է թէ անծանօթ պատճառներով ստիպուած է ժամանակ մը եւս հոն կենալ: Արկածի՞ մը հանդիպած է: Ոչինչ գիտեն: Ամէնէն լաւատեսներն անգամ վրդովուած են, հակառակ որ կը ջանան ապահովցնել իրենց բարեկամները, սակայն երկու օրէ ի վեր, ամէնքն ալ սարսափի մէջ են: Իսկ այս առաւօտ, անոնց անձկութիւնն ու ջղայնոտութիւնը ծայրայեղ աստիճանի հասեր է:

Թերթերուն հրատարակած լուրի մը համաձայն, անբացատրելի պարագաներու մէջ եւ անծանօթ պատճառներով սըպանում մը տեղի ունեցեր է երէկ, Սէմփլոն-Օրիընթ-Էքսփրէսի մէջ, Սոֆիայի եւ Կ. Պոլսոյ միջեւ:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Միհրդատ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գուզուճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Սէմէրճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 20) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՄԻՀՐԴԱՏ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Արշաւիր Բարսեղեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտ. 20) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր աղջկան՝

ԱԼԻՍ – ԱՂԱՒՆԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ Պ. Արշաւիր Բարսեղեան իր աղջկան յիշատակին կը նուիրէ 200 ֆր. Փարիզի եկեղեցւոյ, 200 ֆր. Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ 9 ամսուան հերոսամարտի 54րդ տարեդարձի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 20 կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուր հազար գիւղացիներու հոգիին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1·30ին, մատաղի ճաշ եւ յուշահանդէս ու նաեւ «Նոր Հաճըն» աւանի Հայաստանի մէջ հիմնադրութեան 16րդ տարեդարձի տօնակատարում Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

Կը նախագահէ ՏՈՔԹ. Բ. ԽՐԻՄԵԱՆ

Կը բանախօսէ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

LYON - LYON - LYON

NUIT A EREVAN

CASINO DE CHARBONNIERE

Կազմակերպութեամբ Սեւանիան տ՚Իճիսիաբ-իվի *եւ շրջանի հայ կազմակերպութեանց*

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Նախագահութեամբ

Պ. ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԻՒՔԵԱՆԻ

Նուագախումբ՝ ՌԻԹ՚Մ ՏԱՆՍ

եւ Հայկ. ժողովրդական Սասուն խումբը:

Տոմսերու համար դիմել՝

SEVAN VOYAGE

50, Cours de La Liberté — LYON

Tél. 60-13-66

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հոկտ. 18 Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20·30–ին իր կեդրոնատեղիին մէջ՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Կը նախագահէ Վ. ԵՂԻՇԷԵԱՆ

«Ծանօթ եւ անծանօթ Հայեր աշխարհի մէջ» *նիւթին շուրջ*

Կը խօսի ՅԱԿՈԲ ԳՐԻԳՈՐ

Հաւանական ներկայութեամբ՝ «Լ՚Արմէնիէն» վէպի հեղինակ՝ Ժ. Լէփիտիսի:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի — Հոկտ. 20 — Գիւտ Խաչ, պատարագ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-Ի

եւ Բրգնիքի համօրէն ննջեցելոց հոգիներուն համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Պերճ Զագըճեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ հոգեհանգստեան արարողութեան յարգեցին

ՊԵՐՃ ԶԱԳԸՃԵԱՆԻ

յիշատակը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Թագուհի Աճէմեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան 30 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Գոհար Սանոյեան 50 ֆր. կը նուիրէ Առնուվիլի Կարմիր Խաչին, Տիկին Թագուհի Աճէմեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր. Տիկին Գոհար Սանոյեանէ իր խնամիին՝ Տիկին Թագուհի Աճէմեանի մահուան առթիւ եւ 30 ֆր. Տիկին Մելինէ Վասէօրէ, նոյն առթիւ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԴՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի ՀՈԿՏ. 20 *առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:*

LE VOYAGE EN GRECE

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)

Tél. : 260-30-20 et 260-67-34

de 9 h. à 19 h. tous les jours

spécialiste de voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient

(Liban, Egypte etc...)

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը առաւօտեան 10ին, կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Օրակարգ.— Ա) *Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն:* Բ) *Զանազան:* Գ) *Նոր վարչութեան ընտրութիւն:*

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 84ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 19, ժամը 21ին

ԹԷԱԹՐ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի «Քրիստափոր» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Մ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Կը խօսին

ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ (*հայերէն*) ԸՆԿ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (*ֆրանսերէն*)

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի *կոմիտէի:*

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ՚ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 23ին: Փափաքողները թող դիմեն հետեւեալ թիւին.— 50–27–39 կամ 91–24–98:

×

Ս. ԱՆԹՈՒԱՆ – ՔԱՄՓ. ՖՐԷԶ

Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր թաղեցի եւ ազգասէր ժողովուրդին թէ եկեղեցւոյս կողքին հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 16էն սկսեալ ամէն Չորեքշաբթի ժամը 14·30էն 16·30:

Անոնք որ կը փափաքին հայերէն դասընթացքներուն հետեւիլ, թող բարեհաճին անձամբ ներկայանալ եւ կամ իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնները ընել տալ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւին մօտ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— *Հ. Յ. Դ. Սողոման Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8·30ին, Մշակոյթի Տունը:*

ՀՐԱՒԷՐ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ՚ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ *ժամը 20·30ին:*

Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ տեղւոյն Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի «Րաֆֆի» խումբին, մասնակցութեամբ Սայաթ – Նովա նուագախումբին, կիրակի Հոկտ. 20, ժամը 15էն սկսեալ տեղւոյն Սալ տէ Ֆէթին *մէջ:*

Համեղ անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ, չամփուրով խորոված, մատչելի գիներ:

Կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը քաջալերելու այս ձեռնարկը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյն հայկական դպրոցին:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱԼԻՍ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 19ին Շաբաթ ժամը 21ին

HOTEL SPLENDIDE, Bd d'Athènes

Զուտ հայկական մեղեդիներու յայտագրով՝ Կոմիտաս, Սպենդիարեան, Ռ. Մելիքեան, Ա. Տիգրանեան, Ա. Սաթեան, Օ. Տուրեան, Ա. Յարութիւնեան, Յ. Յովհաննէսեան, Գ. Չթչեան, Վ. Տիգրանեան

Ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Պետական Օփերայի դաշնակահարուհի

B. DELEUIL

Տոմսերու համար դիմել՝

GEBELIN - PIANOS, 77 Rue St Ferréol — 13001 Marseille

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
17
JEUDI
17 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր· Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր· Հատը	1 ֆր·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·139

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 13.139

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

—o—

Բ.

Վերջերս Պաղտատի կառավարութեան կողմէ փորձեր կատարուեր են Նուկոսյա–ւիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջնորդու – թեամբ լեզու գտնելու համար Մուսթաֆա Պարզանիի հետ : Այս նպատակով Պելկրատ ղրկուեր է Պաասի պաշտօնաթերթին խմբագրապետ Թարէք Ազիզ եւ Մոսկուա՝ Արտաքին նախարար Շազէլ Թաքա : Այս փորձերը որեւէ դրական արդիւնքի չեն յանգած :

«Քիւրտիստանի ձայնը», որուն հաղորդած լուրերուն պարբերաբար արձագանք կը հանդիսանան Թրքական եւ Իրանեան թերթերը, կը շարունակէ իր յարձակումները Կրեմլինի դէմ, զայն ամբաստանելով իբրեւ դրդիչ եւ հաւաստելով թէ ռուս օդաչուներ կը մասնակցին Քիւրտիստանի վրայ կատարուած ռմբակոծումներուն :

Լը Մոնտի աշխատակից Ժան Կէյրաս, իրազեկ քրտական հարցերուն, թերթի Հոկտեմբեր 11ի թիւին մէջ կը գրէ թէ իբրեւ հետեւանք Օգոստոսի սկիզբը կատարուած կրկնակի յարձակումներուն, իրաքեան ուժերը յաջողեր են գրաւել Քալա–Տիզա ռազմագիտական կարեւոր դիրքը, ուսկից Քիւրտերը տեւականօրէն կրնային սպառնալ Էրպիլի, Սիւլէյմանիէի եւ Քէրքիւքի քարիւղի դաշտերուն :

Աւելի դէպի հիւսիս կառավարական բանակը վերագրաւեր է Ռաւանտուզը, յառաջանալով դէպի մուտքը Շոմանի հովիտին, ուր կը սկսի « Համիլթընի խճուղին », որ կը տանի դէպի իրանեան սահմանագլուխ : 1926ին անգլիացի ճարտարագէտին կողմէ իրագործուած եւ իր անունը կրող այս խճուղին վերջին աշխարհամարտի ընթացքին օգտագործուած է դաշնակիցներուն կողմէ՝ Իրանի ճամբով ռազմական պիտոյք հասցնելու համար Խորհրդային Միութեան :

Այս նոյն ճամբով է, որ Քիւրտերը ուտեստեղէն եւ ռազմական օգնութիւն կը ստանան Իրանէն : 1961էն ի վեր իրաքեան ուժերը իրենց յարձակողականի գլխաւոր թիրախ դարձուցեր էին Համիլթընի խճուղին, որուն լեռնային դժուարամատոյց վայրերուն մէջ հաստատուած են Պարզանիի կողմնակիցները իրենց զանազան բանակատեղիները, (ինչպէս Շոման, Նաուփէրտան, Հաճ Օմրան, Կալալա) :

Կառավարական ուժերը ցարդ չէին յաջողած գրաւել Զօզէք (2200 մեթր) եւ Հանտրին(2875 մ.) լեռներու կազմած «նիգ»ը, որ Ռաւանտուզի տափարակ շրջանէն անդին կը տիրապետէ նշանաւոր ռազմագիտական ճամբուն վրայ : Իրաքցիները Հոկտ. 6ին գրաւեր են զայն :

Ինքնավար Քիւրտիստանի մասին 1974 Մարտ 11ին պաշտօնապէս հրատարակուած «Հիմնական Օրէնք»ին (Սահմանադրութիւն) համաձայն, «Քիւրտիստան»ի սահմանները պիտի ընդգրկեն բոլոր այն շրջանները, ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը Քիւրտ է : Իբրեւ հիմ պիտի ընդունուի 1959ի մարդահամարը :

Պաշտօնապէս պիտի ճանչցուին քրտական ազգութիւնն ու լեզուն :

Նորակազմ «ինքնավար Պետութիւն»ը պիտի ունենայ Ա) Օրէնսդիր խորհրդարան մը, որուն անդամները պիտի ընտրուին ժողովրդական քուէարկութեամբ : Եւ Բ) Գործադիր մարմին մը, որ շրջանային կառավարութեան պաշտօն պիտի վարէ :

Այս երկու մարմիններն ալ (Օրէնսդիր եւ Գործադիր) ենթակայ պիտի ըլլան Պաղտատի կեդրոնական կառավարու – թեան : Անոնց բոլոր ձեռնարկներն ու որոշումները բացաձակապէս համապա – տասխան պէտք է ըլլան Իրաքի Սահմա – նադրութեան ոգիին ու տառին : Եւ մտական մարզին մէջ ինքնավար ըլլալով հանդերձ պիտի ենթարկուին կեդրոնի Պե – տութեան եւ մտական վարչութեան : Նոյնը՝ ելեւմուտքի (պիւտճէ) մասին :

Իրաքի Հանրապետութեան նախագահն է, որ պիտի ընտրէ ինքնավար Քիւրտիստանի կառավարութեան պետը՝ Օրէնսդիր Խորհրդարանի անդամներէն եւ իրաւունք պիտի ունենայ պաշտօնանկ ընելու զայն : Հիմնական Օրէնքը լոյս կ'ընծայի 1970 Մարտ 11ի համաձայնագրի այն կէտին վրայէն, որով Իրաքի Հանրապետութեան փոխ–նախագահը Քիւրտ մը պէտք է ըլլայ :

Մինչ կռիւները կը շարունակուին կառավարական զինուորներու եւ Պարզանիի փէշմէրկաներուն միջեւ, հեռացուած Քիւրտերը արդէն իսկ ընդունած են Պաղտատի կառավարութեան 1974 Մարտ 11ի Հիմնական Օրէնքը : Զօրավար Պարզանի «օրէնքէ դուրս» հռչակուած է : Եւ նոր Քիւրտ Դեմոկրատ Կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոյի անդամ Հաշէմ Աքրաւի Սեպտեմբեր 24ին նշանակուած է նախագահ ինքնավար Քիւրտիստանի Գործադիր խորհուրդին (վարչապետ), խորտիւ ենթակայ կեդրոնի կառավարութեան հակակշռին :

Նոյն Հիմնական Օրէնքով նախատեսուած Օրէնսդիր խորհրդարանը առաջին անգամ ըլլալով Հոկտեմբեր 5ին գումարուած է ինքնավար Քիւրտիստանի մայ – րաքաղաք Էրպիլի մէջ, քննելու համար օրակարգի քաղաքական եւ տնտեսական հարցերը :

Խորհրդարանի ութսուն անդամներէն 72ը նշանակուած են Իրաքի կեդրոնական կառավարութեան կողմէ (մինչդեռ պէտք է ընտրուէին ժողովրդական քուէարկութեամբ) : Միւս ութ անդամները պիտի նշանակուին «յարմար առենին» :

Ինքնավար Քիւրտիստանի Խորհրդա – րանի հանդիսաւոր բացման արարողու – թեան ներկայ ըլլալու հրաւիրուեր էին աւելի քան հարիւր օտար թղթակիցներ :

Այսպէս, վերջին դէպքերը ցոյց կու – տան, որ Իրաքի կառավարութիւնը վճռած է ամէն գնով գործադրել Քիւրտիստանի ինքնավարութեան համար Մարտ 11ին պաշտօնապէս իր հրատարակած «Հիմնական Օրէնք»ը քրտական այն շրջաններուն մէջ, որոնք գրաւուած են իր բանակին կողմէ :

Մինչ այդ, Պարզանի կը շարունակէ կռիւները :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՈՐՏ ՇԱՀԵՑԱՒ

— o —

ԱՄԵՐԻԿԱ ԶԷՆՔ ՊԻՏԻ ՏԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

—o—

Ինչպէս գրած էինք երկու երրորդի մեծամասնութիւն մը անհրաժեշտ էր բեկանելու համար նախագահ Ֆորտի վէ – թօն, ինչ որ կարելի չեղաւ ձեռք ձգել : Արդարեւ Ներկայացուցիչներու Ժողովը 135ի դէմ 223 ձայնով միայն դէմ արտայայտուեցաւ Ֆորտի վէթոյին, այլ խօսքով 16 ձայն կը պակսէր :

Ասիկա անշուշտ յաղթանակ մըն է Ֆորտի համար, որ սակայն ուրիշ հարցի մը մէջ բեկանած է Ֆորտի մէկ ուրիշ վէթօն :

ԱՐԱՖԱԹ ԳՈՀ Է

—o—

Պաղեստինցիներու եղած հրաւէրը, որպէսզի իբրեւ դէտ մասնակցին Ազգաժողովին, մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Արաֆաթի, որ ամէն գնով կ'ուզէ չահագործել այդ առաւելութիւնը, առանց ժամանակ կորսնցնելու : Աւժէ հասած ատեն, պաղեստինցի պարագլուխը յայտարարած է. «Պաղեստինեան հարցը ներկայիս կարեւոր եւ փափուկ շրջան մը կ'անցնի : Պարտականութիւնս է, արաբական վեհաժողովին նախօրեակին, որ Ռապաթ պիտի գումարուի Հոկտ. 26ին, նըկատի առնել հետեւանքները արաբական աշխարհին համար» :

Պարզ է որ երբ մէկը գոհ կ'ըլլայ, միւսը դժգոհ է : Այս պարագային՝ Իսրայէլ, որ նաեւ կը գտնէ թէ այս հարցին մէջ, Ֆրանսայի բռնած դիրքը, չի կրնար նպաստել երկու երկիրներու յարաբերութեանց : Իսրայէլի Փարիզի դեսպանը՝ Աշէռ Պեն Նաթան ըսած է.— «Ֆրանսայի քուէն պիտի չդիւրացնէ — եւ չափաւոր լեզու կը գործածեմ — մեր երկու երկիրներու յարաբերութիւնները : ՄԱԿի մէջ ընդունիլ կազմակերպութիւն մը, որ Իսրայէլի Պետութեան անհետացումը կ'ուզէ, այս երկրին կողմէ միայն իբրեւ ոչ-բարեկամական արարք մը կրնայ նկատուիլ» :

Իսրայէլի մէջ ալ դժգոհութիւնը մեծ է : Այս առթիւ հրապարակուած զեկոյցը կը չեշտէ թէ Իսրայէլ զարմացած է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ քուէներէն, երկու երկիրներ որոնք ճաչակած են միջազգային ահաբեկչութիւնը :

Քանի մը տողով

ՀԱՅԸ, բոլոր տեսակներու, հինգ սանթիմ յաւելում պիտի կրէ Երկուշաբթիէն : Այս կարգադրութեան շնորհիւ նախա – տեսուած գործադուլը տեղի չունեցաւ :

ՇԻՐԱՔ յայտարարեց թէ էսանսը միայն փոքր յաւելում մը պիտի կրէ, գալով խնայողութեան, զանազան ձեւեր կ'ու – սումնասիրուին : Կարելի է արագութիւնը կրկին սահմանափակել կամ օրինակ, կառքի գործածութիւնը արգիլել շաբաթավերջին :

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ կրնան արտաքսուիլ 500 հազար օտարականներ : Երկիրը, որ մրցանիշը կը կոտրէ օտարներու համե – մատութեան (մէկ միլիոն 100 հազար, 6 միլիոն 300 հազար բնակչութեան վրայ) պէտք է լուծում մը գտնէ : Այս ուղղութեամբ երեսփոխան մը ծրագիր մը պատրաստած է : Ինք նախագահն է խմբակցութեան մը որ կը կոչուի «Պայքար ընդդէմ հայրենիքի արշաւանքի օտարներու կողմէ» : Ի մէջ այլոց կը նախատեսէ մինչեւ 1978 օտարականներու թիւը 500 հազարի իջեցնել :

ԵՐԵՒԱՆ ⟺ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 9)

ԲՈՐԻՍ ՓԱՐՍԱԴԱՆԵԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս Երեւան այցելեցին երգահաններ եւ երաժիշտներ Էսթոնիայէն : Անոնց հետ էր հայազգի երգահան Բորիս Փարսադանեան, որ հանդիպում մը ունեցաւ Արմէնփրէսի թղթակիցին հետ :

Երգահանը 49 տարեկան է. ծնած է Կիսլովոդսկ : 1933ին իր ընտանիքին հետ կը տեղափոխուի Աշխաբադ (Թուրքմէ – նիստան), ուր կը ստանայ երաժշտական ուսում : Պատերազմէն ետք կը հաստատուի Մոսկուա եւ կը յաճախէ երաժշտական հիմնարկութիւնը : Ապա կը հաստատուի Էսթոնիայի մայրաքաղաքը :

Բորիս Փարսադանեան յօրինած է հինգ սէմֆոնիներ՝ « Սասունցի Դաւիթ », «Մարտիրոս Սարեան», եւայլն : Աշոտ Գրաշիի բանաստեղծութիւններու հիման վրայ յօրինած է «Առաւօտը լեռներում» երգաշարքը, որ նուիրած է երգչուհի Զարուհի Դոլուխանեանի : Թաւջութակի սոնաթն ալ նուիրած է Մեդիա Աբրահամեանի :

×

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Բ. քարտուղարը՝ Պավել Անիսիմով եւ Նախարարներու Խորհուրդի փոխ – նախագահը՝ Գերասիմ Մարտիրոսեան ընդունելութիւն մը տըւած են ի պատիւ Արեւելեան Գերմանիոյ պատուիրակութեան՝ որուն առաջնորդն է Մշակոյթի նախարարը՝ Հանս Եոա – խիմ : Պատուիրակութիւնը Հայաստան ժամանած է մասնակցելու համար Արեւելեան Գերմանիոյ մշակոյթի օրերուն :

×

« ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱ » ՎԷՊԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Մոսկուայի մէջ ռուսերէն լոյս տեսած է Զարզանդ Դարեանի « Սայաթ–Նովա » վէպը :

Պատմա – կենսագրական բնոյթի վէպը արտացոլած է ԺԸ. դարու հայկական եւ վրացական իրականութիւնները, գրա – կանութեան, երգարուեստի, հանրային կեանքի հարուստ կեանքը : Դէմքերը իրական են՝ Սայաթ – Նովա, Հերակլ Բ. թագաւորը : Թարգմանութիւնը կատա – րած են Թամար Ասոյեան եւ Ալեքսէյ Ամոլնիկով : Գրականագէտ Արամ Գրի – գորեան կազմած է գիրքին բառարանը եւ ծանօթագրութիւնները : Գիրքը տպուած է 30·000 օրինակով :

×

ԱԻՍԱՆԴԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փորձագէտները գնահատած են Կոմի – տասի, Սայաթ – Նովայի, Յովհ. Թումանեանի, Աւ. Իսահակեանի եւ այլ մշակոյթի դէմքերու դիմանկարներով հիւսուած գորգերու նմոյշները : Հազարաւոր նմանօրինակ յուշանուէրներ ձեռք պիտի կրնան ձգել Հայաստան այցելող զբօսաշրջիկները : « Հայգորգ » գործա – տունը պիտի սկսի արտադրել այս գորգերը, որոնք մեծ չափեր պիտի չունե – նան, սակայն պիտի ըլլան գունագեղ : Անոնք ձեւաւորուած են Մատենադարանի հին ձեռագիրներու գեղեցիկ նախշերով :

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՎԵՐԱԶԱՐԹՈՒՄԸ 11-14ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ՀԱՅ ՕՐԷՆՍԴԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԿՈԹՈՂԸ՝ «ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԳԻՐՔ»

—o—

«Հռչակաւորն այն եւ մեծիմաստն գիտութեամբ»՝ Մխիթար Գոշ, կոթողական իր գործը («Դատաստանագիրք») գրի առած է 1184ին: Տակաւին ձեռագիր գիրքը 1200ական թուականներուն գրաբարէն վերածուած է ռամկօրէնի, իբրեւ օրինագիրք գործածուած է Անիէն դէպի Լեհաստան գաղթող Հայութեան կողմէ՝ Լվով–Լեմպերկ եւ Քամենից քաղաքնե-րուն մէջ, թարգմանուած է լատիներէնի (1518), լեհերէնի (1601), նոյնիսկ թաթարերէնի՝ Ղրիմի մէջ. սակայն տպագրութեան յանձնուած է 1880ին ու լոյս տեսած 1884ին, նախաձեռնութեամբ Էջմիածնայ միաբաններէն Վահան Ծ. Վրդ. Բաստամեանցի, Վաղարշապատի մէջ:

Կը բաղկանայ 454 մեծադիր էջերէ, որուն վրայ պէտք է աւելցնել Բաստամեանց Վրդ.ի կողմէ գրի առնուած «յառաջաբանութիւնը»՝ 180 էջ: Գործին ամբողջական անունն է «Մխիթարայ Գոշի Դատաստանագիրք Հայոց, իբրաւաբանական հետազօտութիւնք՝ հանդերձ ծանօթութեամբք»:

Գրի առնուած է գրաբարով եւ կը պարփակէ 11 գլուխներէ բաղկացած «նախադրութիւն» մը (ներածական), 124 գլուխներէ բաղկացած «Եկեղեցական կանոնք» եւ 130 գլուխներէ բաղկացած «Աշխարհական օրէնք»:

Իր ներածականի առաջին գլուխին մէջ իսկ, Գոշ կը բնութագրէ իրաւարանական իր որոնումները («հետազօտութիւնք»)՝ հետեւեալ տողերով.

— «Պատասխանի այնոցիկ՝ որ բամբասեն մեզ ոչ ունել դատաստանս: Հանդերձեալ գրել զգիրս դատաստանաց, յառաջ պատասխանի տացուք նոցա, որք բամբասեն զօրէնսն Քրիստոսի, թէ դատաստան ոչ կայ ի նմա. քանզի բազումք են որ զովեն զայլազգիս, որպէս թէ իրաւացի դատաստան ունին»:

Գիտնական վարդապետը կ'ակնարկէ ոմանց այն բամբասանքին՝ թէ Քրիստոսի «մի՛ դատէք զի մի դատեսջիք» պատուիրանը... անօրէն ժողովուրդի մը դրութեան մատնած է Հայութիւնը, որ արեւելքի թէ արեւմուտքի մէջ (Հայաստան թէ Կիլիկիա) իր դատերը կը լուծէ մահմետականներու եւ օտարներու համար պատրաստուած օրէնքներով: Պատմականօրէն ստոյգ է, արդարեւ, որ նոյնիսկ Բագրատունեաց թագաւորութեան շըրջանի հարիւրամեայ խաղաղութեան տարիներուն պահանջ չէ տեսնուած օրինագիրքերու պատրաստութեան, որովհետեւ՝ նախ՝ չատ կանուխ զրկուած էինք պետական կեդրոնացեալ իշխանութենէ մը եւ վերածուած անջատ ու փոքր թէրութիւններու. ապա՝ նաեւ՝ տիրական հեղինակութիւն էր Եկեղեցին, որուն կանոններով միայն կարգադրութեան կը յանգէին սեղծուած վէճերն ու դատերը: Դժգոհ բազմաթիւ մարդիկ, այդ օրերուն, ափ կ'առնէին այլազգի իշխողներու՝ նոյնիսկ մահմետականներու դուռները, որոնք սակայն «զխնդրողսն իրաւանց՝ առ իւրեանց օրէնսն առաքէին», ինչպէս կը վըկայէ Ներսէս Լամբրոնացի. այսինքն՝ Հայոց դատերը չէին սատանձներ եւ կը բաւականանային անոնց դրկելով իրենց օրէնքները...

Պատասխանելով ուրեմն այն յանկերգին թէ Հայերը օրէնք, կարգ ու դատաստան չունին, Գոշ կ'ըսէ.

— «Առաջին պատասխանի նոցա զայս ասեմք թէ Աստուած ի բնութիւն մարդոյն սահմանեաց ընտրել զիրաւացին. եւ երկրորդ՝ եկն Քրիստոս եւ ուսոյց կատարել զօրէնս մարդկան»:

Մերժելով քրիստոնէական պատուէրին քմահաճ մեկնաբանութիւնը եւ չեշտելով որ Աստուած մարդկային բնութեան մէջ դրած է արդարը եւ իրաւացին ընտրելու կարողութիւնը ու Քրիստոս եկած է սորվեցնելու թէ ի՛նչպէս պէտք է գործադրուին օրէնքները Մարդոց կողմէ, Գոշ կը բացատրէ թէ ի՛նչ կը նշանակէ դատաստան, ո՞րոնց կարելի է վստահիլ դատաստանը եւ ի՛նչ մասնաւոր յատկութիւններ պէտք է ունենան դատաւորը, դատախազը, վկան. ի՛նչ է երդումը եւ երդումի ի՛նչ ձեւեր կան: Գործի առաջին մասին՝ «Եկեղեցական կանոններ»ուն մէջ կը խօսի ամուսնական, պատժական, կալուածային օրէնքներու մասին (ահա նաեւ թէ ինչո՛ւ ամուսնական օրէնքն ու դատաստանական խորհուրդները կապուած են միշտ Հայ. Եկեղեցիին): Երկրորդ մասին՝ «Աշխարհական օրէնք»ի բաժնին մէջ պարփակուած են թագաւորին, իշխաններու, շինականներու, քաղաքացիներու, ծառաներու, ազախիններու եւ գերիներու յատուկ օրինական սահմանումներ, ժառանգական օրէնքներ, պատժական տրամադրութիւններ: Կը վերլուծէ «բնական», անգիր օրէնքները — չարի ու բարիի իմացումը մարդոց մէջ, իրաւունքի եւ անիրաւութեան զգացումն ու դատումը՝ մարդկային տրամաբանութեան գծով, «սովորոյթ»ներու ճամբով անգիր օրէնքի վերածուած ըմբռնումներ, եկեղեցական կանոններ, Մովսիսական օրէնք, հռոմէական եւ բիւզանդական օրէնքներ, ասորական եւ մահմետական ըմբռնումները դատաստանի, եւայլն, եւայլն:

Կ'արժէ քիչ մը աւելի խորացնել քննարկումը իր կոթողական գործին՝ որ իրաւագիտական առումով իրագործում մըն է Միջնադարու մեր մտաւոր եւ մատենագրական վաստակին մէջ:

Մ. Թ.

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՅՈՒՇԵՐ

—o—

Շատ խօսուեցաւ այս օրերս Կիպրոս կղզիի գիւղերու եւ գլխաւորաբար Ֆամակուստա քաղաքի մասին: Այդ անուններ մէջս արթնցուցին լեգէոնականի կեանքէս դրուագներ եւ վերյիշումներ:

Կիլիկեան յուշերուս մէջ յիշած էի շատ համառօտակի թէ՝ Թրքական բանակէն դէպի անգլիական բանակը «կամաւոր գերի» ըլլալէս յետոյ Եգիպտոսի Սիտի-Պիշր գերիներու քէմփէն զրկուած էինք Փորթ-Սայիտ, տասը ընկերներու հետ, ուրկէ զրահաւորով մը փոխադրուած էինք, հայ լեգէոնական ուրիշ դասակներու հետ դէպի Կիպրոս: Հոն տեղաւորուեցանք Մոնարկա կոչուած գիւղաքաղաքին կից վայր մը, որ Ֆամակուստայէն մօտաւորապէս 24 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունէր:

Կիպրոս այն ժամանակ տակաւին անգլիական իշխանութեան տակ կը գտնուէր: Հայկական լեգէոնը հոն զրկուած էր մարզուելու, որպէսզի ի վիճակի ըլլայ կռուիլ եւ գրաւել Կիլիկիան, Թուրքերու ձեռքէն եւ վերականգնել իր պատմական փոքր Հայաստանը:

Մենք 11 սպաներս, Թրքական բանակին մէջ զինուորապէս կրթուած էինք իբր սպայ, գերմանացի հրամանատարներու ձեռքին տակ, ուր կ ր ն ա յ ի ն ք գոնէ ենթասպայ ըլլալ Ֆրանսական բանակին մէջ, սակայն մեզի կը պակսէր Ֆրանսերէն հրամաններ տալ, որոնց վարժութեան համար, դրուեցանք լէօթընան Թոմա անուն սպայի մը տրամադրութեան տակ: Իրեն հետ 11երս կ'երթայինք մարզանքի, յաճախ կատակելով կը սորվէինք իր սխալները, բայց ինչպէս ըսի, մեզի կը պակսէր Ֆրանսերէն հրամաններ տալ. օրինակ՝ Կարտ-ա-վու, Առմ սիւր լ'էփօլ եւայլն, մենք գիտէինք «հազր օլ»ը եւ սիլահ օմուզան, եւայլն:

Ուրախութեամբ եւ խանդավառու-թեամբ վարժուեցանք սակայն այդ բոլորին եւ 15 օր յետոյ ստացանք նախ ստորասպայի աստիճան եւ մէկ-երկու ամիս յետոյ ալ դարձանք ենթասպայ:

Ամէն օր մարզանք դասակներով, շաբաթական 2-3 անգամ 20-30 քիլմ. քալուածք, ամբողջ բեռներնիս շալկած, կարենալ վարժուելու երկար ճամբորդութեանց:

Սիրայօժար կը վարժուէինք ու կը տոկայինք բոլոր դժուարութիւններուն, եւ ուրախ էինք, չէ՞ որ կը պատրաստուէինք ջարդարար Թուրքէն Հայութեան վրէժը լուծելու եւ մեր Կիլիկիան ազատագրելու:

Կ'անցնէինք Թրքական եւ յունական գիւղերէ հայկական երգեր թնդացնելով եւ յոգնած, պարտասած կը վերադառնայինք մեր բանակատեղին:

Գրած էի յուշերուս մէջ որ Թրքական բանակ եկող 11 սպաներուս մաս կը կազմէին փարիզաբնակ Յար. Գալֆայեան, Սարգիս Պօղոսեան, եւայլն, եւ մանաւանդ Հայկ Սեմէրճեան, Կոմիտասի 5 սաներէն, որու հետ կ'իջնէինք Կիպրոսի ծովափը եւ կոմիտասեան երկձայն երգերով կը վերանայինք երեւակայելով այն շրջանի հայկական Պոլսոյ կեանքն ու անմահ Կոմիտասը:

Կարելի է ըսել սակայն որ Կիպրոսի մէջ մեր կեանքը բոլորովին տանելի չէր, յոգնութիւն, յուսախաբութիւն, սպասում: Կ'ուզէինք որ առաջ հասնիլ մեր նպատակին:

Սննդեղէնի մասին ալ դժգոհութիւններ անպակաս էին, երբեմն անտեղի, բայց կարելի էր ներողամիտ աչքով նայիլ եղածին, տրուած ըլլալով որ ամէն դասակարգի պատկանող տղաք մաս կը կազմէին լեգէոնին: Հարուստը, աղքատը, Ամերիկահայը, Սուէտացին, Լիբանանցին, Պոլսեցին, Դաշնակցականը, Ռամկավարը, Հնչակեանը, Չէզոքը, համատարածարոն, որու հետեւանքով յաճախ կը պատահէին անտեղի խնդիրներ, երբեմն ըմբոստութիւն, դժգոհութեանց տեղի տալով զինուորական իշխանութեանց, որոնք բնականօրէն չէին կրնար մեզ նման ճանչնալ մեր հոգեվիճակը, թէ եկած էինք ոչ թէ ամիսներով Կիպրոս սպասելու, այլ օր առաջ երթալ վրէժ լուծելու:

Ներկայիս Փարիզ բնակող տարեցու լեգէոնական մը (անունը կարեւոր չէ) մեր վաշտի խոհանոցին մատակարարն էր. օրին մէկը, մի քանի տղաք վրան յարձակելով լաւ մը կը ծեծեն, դժգոհութիւն յայտնելով որ ամէն օր լուբիա կը կերցնէր. վրայ հասայ եւ ենթասպայի հանգամանքէս օգտուելով, դժուարաւ կրցայ զինքը ազատել տղոց ձեռքէն:

Նման դէպքեր եւ դժգոհութիւններ յաճախ կը պատահէին, չափազանցողներ չատ կային: Ոմանք կը մոռնային որ իրենց նուիրական նպատակին ի խնդիր պէտք էր հանդուրժել գիտնային երբեմն, տեղի չտալու համար Ֆրանսական իշխանութեանց պատժական միջոցներուն:

Կը բնակէինք Պարագ Ատրիաններու մէջ, Մոնարկան կը գտնուէր Կիպրոս կղզիի արածայր մասին մէջ, այժմ Թրքական շրջան եւ ինչպէս ըսի 24 քիլմ. էր Ֆամակուստայէն:

Կիրակի օրերը լեգէոնականներ արձակուրդով իրաւունք ունէինք երթալ հոն զուարճանալու: Գեղեցիկ քաղաք մըն էր պատմական յուշարձաններով. լեգէոնականները իրենց ժամանակը կ'անցընէին ամբողջ օրը եւ երեկոյեան կը վերադառնային Մոնարկա: Սրճարաններ, զբօսավայրեր, վատահամբաւ թաղամասեր գոյութիւն ունէին հոն որոնց պատճառաւ կռիւները անպակաս էին լեգէոնականներու եւ տեղացիներու միջեւ, այդ իսկ պատճառաւ տեղի չտալու համար անկարգութեանց, ամէն Կիրակի մեզմէ պահակախումբեր կը ղրկուէին հոն, կարգը պահպանելու լեգէոնականներու մօտ:

Բազմաթիւ Կիրակիներ, վերոյիշեալ պարտականութիւնը ինծի վիճակուած ըլլալով, տասնեակ մը զինուորներու գլուխն անցած, գացած եմ Ֆամակուստա եւ բոլոր թաղերը շրջած: Չեմ կրցած մոռնալ դեռ, այդ օրերու խանդավառ հոգեվիճակս:

Եկաւ վերջապէս մեր սպասած օրը, մեր 3րդ վաշտը նաւ պիտի առնէր եւ ցամաք պիտի ելլէինք Պէյրութ, ուր առժամապէս կը տեղաւորուէինք: Մեզի պիտի վիճակուէր հոն, գրկարաց եւ մեծ պատիւներով ընդունուելու Արարատի պատմական ճակատամարտէն վերադարձող

ՔԱՒՈՒԹԻՒՆԸ

(ԼԱԶ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Մեղքին վարձքը մահ է
Հռոմ. Զ. 23

Բ.

Արթին մինակը մնացած էր աղջկան՝ Մարթայի հետ: Անգործութիւնը՝ կ'ըսեն դասականները, մայրն է մոլութիւններու: Այսպէս եղաւ նաեւ նախնական եւ ջերմահաւատ գիւղին մէջ: Մարդը՝ նոյնն է ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ, մանրամասնութիւնները միայն զանազան են: Անաշխատ վիճակը, չսպառած սնունդը եւ օճախին տաքը Արթինի մէջ բռնկցուցին արուի կիրքերը եւ սատանան չուտով կուրցուց անոր աչքերը: Աղջիկը օտար թուեցաւ իրեն: Բարոյական պատնէշը որ կայ սերունդին միջնաբերդին մէջ՝ աւրուած, հարթուած էր: Վարագոյրը, որ անխորհուրդ անգիտակցութիւնով մը կը ծածկէ արինակիցները՝ ինկած, պատռած էր: Մարթա, որ առարկայ մըն էր մինչեւ այն օրը, իրեն աչքին եղաւ կենդանի էակ մը: Երբ ցարդ զայն հայիւ նկատած էր իր լծկան եզին մէկ ջուխտը՝ արտերու աշխատանքին սահմանուած, հիմա անոր մէջ կը տեսնէր նաեւ ընտանի լծկանութեան մը արժանիքները: Մայրը կ'արթննայ անոր վրայ, երիտասարդ տարիքին մայրը, դեռ ամչկոտ հարս, կարմիր այտերով, կրծանոցին տակ ըմբոստ ցայտուն կուրծքով եւ սեղմ կարմիր վարշամակին տակ յորդացայդ ամուր գիստերով: Գարնան վերծաղկումն էր ամրան տապին մէջ: «Մեղք»ի գաղափարը բաւական մը աւելծեց զինքը, մանաւանդ դայթակղութեան պարագան: Բայց երբ անգամ մը միտքը իր լճացումէն ելլէ, դժուար թէ դառնայ հին խաղաղութեան, ճիշդ մօրաններուն պէս որոնց երեսի խաւը երբ ցրուենք՝ պէտք է ժամանակ մը ո՛չ մէկը խառնէ, ո՛չ մէկը խանգարէ խանգարէ զայն, արգելափակում մը պէտք է՝ իր հին վիճակին հասցնելու համար զայն: Այդ արգելանքը կրնար պատահիլ՝ երբ Մարթայի մայրը դառնար այդ օրերուն, ինչ որ չեղաւ, եւ մարդը, ամէն մեղաւորի պէս — որ արդարացման չիգոյեր կը գտնէ ճակատագրականութեան մէջ — տեսաւ որ ջիղերը աւելի զօրաւոր էին քան թէ խիղճը: Դնդերները կը սարսռային, կը կոտտային՝ քանի խորհէր ու քանի տեսնէր, եւ նայուածքին մէջ օձացող հեշտանքի ճառագայթներուն տակ՝ աղջիկը, անգիտակցաբար, իր թարթիչները կը խոնարհէր: Ամբողջ մարմինովը կը ցնցուէր երբ Մարթա իրեն մօտենար բան մը տալու կամ առնելու համար: Հիւա՞նդ էր, թէ յիմար: Իր մէջ կը դդար հին ամուրիական օրերու լեռնային պարմանիի բրտութիւնը: Գիւղը եղերող գետին յորձանքն էր կարծես, որ զինքը առած կը գլտորէր դէպի վար, ամայի ձորի մը եզերքը ուր աղջիկն էր պառկած հրապուրիչ եղութիւնով: Երա՞գ էր այս՝ երբ դեռ քնացած չէր եւ չէր ալ կրնար քնանալ: Սարսուռը նորէն գալարեց իր մարմինը եւ հազիւ մտած իր խշտեակը եւ վերմակը կռնակին քաշած՝ դողդոջ ձայնով մը մրմռաց.

— Մարթա, այսօր շատ կը մսիմ, քովս եկուր:

Աղջիկը հնազանդած էր, բայց հայրը տակաւին եւ աւելի սաստիկ կը դողար՝ ջերմէ բռնուածի մը պէս, եւ թող կուտար որ ուժգին գրկէր զինքը, որպէսզի տաքնար...:

Յ. ԽԱՐՏԵԱՇ
(Յակոբ Տէր-Յակոբեան)

(Շար. – 3)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՍԱՏԱԹ

———О———

Եգիպտոսի նախագահը Սադաթ, որ 54 տարեկան է, զաւակն է գիւղացի ընտանիքի մը: 12 տարեկան էր, երբ ընտանիքը հաստատուեցաւ Գահիրէ: 1936ին մտաւ զինուորական Ակադեմիան, ուր ծանօթացաւ Նասրի, որուն ազդեցութիւնը կրեց մինչեւ վերջը: Երկուքն ալ կ'ատէին թէ' Ֆարուք Թագաւորին զեղխ վարչութիւնը եւ թէ Բրիտանացիները, որոնք գրաւած էին Սուէզի Ջրանցքը եւ վերածած երկիրը գրեթէ գաղթավայրի:

Բ. Աշխարհամարտին կը մտածէին թէ եթէ միացնէին եգիպտական բանակը Առանցքի ուժերուն, թէեւ որեւէ համակրութիւն չունէին ֆաշականութեան հանդէպ, Առանցքը պիտի օգնէր Եգիպտոսի ազատագրութեան: Այդ թուականներուն էր որ հետապնդուեցաւ Սադաթ երբ կը տեսնուէր երկու գերման լրտեսներու հետ եւ բանտարկուեցաւ բայց յաջողեցաւ փախուստ տալ: Պատերազմի միջոցին գաղտածածուկ աշխատեցաւ մայրաքաղաքին մէջ իբրեւ վարիչ բեռնատար կառքի:

Այնուհետեւ Սադաթ նետուեցաւ ահաբեկումի գործունէութեան մէջ եւ կը մտածէր օդը հանել բրիտանական դեսպանատունը, բայց հոս հանդիպեցաւ Նասրի ընդդիմութեան:

1952ին պետական հարուածով մը Ֆարուք Թագաւորը գահընկէց եղաւ:

Տասնեւութ տարի աննշան մնալէ ետք, Թայսի մահէն ետք, Սադաթ որ այն ատեն փոխ-նախագահ էր, յանկարծ ինքզինք գտաւ իշխանութեան գլուխը: Իսկ Նասրի մահէն ետք դարձաւ Եգիպտոսի Հանրապետութեան նախագահը: Սադաթ է որ փոխեց Միջին Արեւելքի պատմութեան ընթացքը: Իսրայէլի դէմ 1973 Հոկտեմբերի պատերազմի պատճառներէն մէկն էր, նաեւ քարիւղի արաբական ներկայ քաղաքականութեան ներշնչողներէն: Մօտեցաւ Ամերիկայի եւ իր նախաձեռնութիւնները նպաստաւոր արդիւնք տուին, որովհետեւ Ամերիկացիներու դրդումով Իսրայէլի բանակը սկսաւ քաշուիլ եգիպտական հողէն: Սադաթ նպատակ չունէր «Հրեաները ծովը թափել», կը գրէ Տէյվիտ Րիտ, այլ վերագրաւել 1967-ին գրաւուած հողերը: Կ'ընդունի Իսրայէլի գոյութեան իրաւունքը եւ առաջինն է որ ընդունեցաւ բանակցիլ Իսրայէլի հետ, միջնորդութեամբը Ամերիկայի: Այսպէս վարուելով, ան մօտեցուց իր երկիրը Միացեալ Նահանգներուն, որոնց հետ խզուած էին դիւանագիտական յարաբերութիւնները 1967էն ի վեր, ուրկէ ետք ամերիկեան ձեռնարկներ հրաւիրուեցան գործել Եգիպտոսի մէջ, եւ երբ Ամերիկացիները յաջողեցան որ Հրեաները քաշուին, Սադաթ իբրեւ երախտագիտութիւն իր կարգին հրաւիրեց արաբական քարիւղի թագաւորները որ վերցնեն ամպարկօն:

Սադաթն էր որ դարձեալ աւելի արդար համեմատութիւններու բերաւ Մոսկուայի ազդեցութիւնը իր երկրին մէջ: Երբ 1970ին իշխանութեան գլուխ եկաւ, բանակին հակօդային պաշտպանութիւնը եւ ուսուցումը կ'ապահովէին քսան հազար խորհրդայիններ: Երկինքը լեցուած էր խորհրդային օդանաւերով զորս կը վարէին խորհրդայինները: Ասուանի ամբարտակը շինեցին խորհրդայինները ինչպէս եւ ճարտարարուեստական ուրիշ ձեռնարկներ: Անոնք գաղտնօրէն կը բանակցէին ծայրայեղներու հետ, արբանեակի վերածելու համար Եգիպտոսը: 1972ին Սադաթ ի դերեւ հանեց այդ յոյսերը, վտարելով բոլոր անբաղձալի զինուորականները:

1967ին Իսրայէլ – Եգիպտոս պատերազմի միջոցին փակուած էր Սուէզի Ջրանցքը: Սադաթի առաջին գործը եղաւ բանալ զայն եւ կը յուսայ որ շուտով կը վերսկսի միջազգային նաւարկութիւնը Սուէզի վրայ, որ կարճ ճամբով մը կը միացնէ Կարմիր ծովը Միջերկրականի հետ:

Եգիպտոս իրականին մէջ գետ մըն է: 36 միլիոն բնակիչներուն գրեթէ ամբողջութիւնը կ'ապրի չորս առ հարիւր հողի վրայ: Մնացեալը անբնակելի անապատ մըն է: Նեղոսի հովիտը այնքան բարեբեր է որ երբեմն մինչեւ երեք բերք կուտայ տարեկան, ինչպէս եւ Սադաթի գիւղը՝ Միթ-Ապօ-էլ-Քոմ: Քանի մը տարիէ ի վեր այս գիւղը ինչպէս և բազմաթիւ ուրիշ գիւղեր ունեցան ելեկտրականութիւն, որ արդիւնքն է Ասուանի կեդրոնին: Այս ամբարտակը եռապատկեց ելեկտրական արտադրութիւնը:

Եգիպտոս շատ բերան ունի կերակրելու: Հակառակ կառավարութեան ճիգերուն, գիւղացին կ'ուզէ շատ զաւակ ունենալ, որպէսզի իրեն օգնէ դաշտային աշխատանքներուն մէջ: Եգիպտոս կը նկատուի աշխարհի ամէնէն աղքատ երկիրներէն մէկը, մարդ գլուխ տարեկան 200 տոլար կը հաշուեն, ապրուստի համար:

Ասուանի ամբարտակը կը հայթայթէ առատ եւ աժան ելեկտրականութիւն, որու շնորհիւ երկրին տնտեսութիւնը բարգաւաճեցաւ, վեց առ հարիւր աւելցնելով երկրին նիւթական մակարդակը: Իսկ զինուորական ծախքերը կը սպառեն ազգային արտադրութեան գրեթէ մէկ չորրորդը:

1967ին Սինայի գրաւումը Իսրայէլի կողմէ ազգային արժանապատուութեան հարց դարձած էր: Կորսուած հողը վերագրաւելու համար պատերազմ կը պահանջէր ժողովուրդը: Նախագահ Սադաթ յաջողեցաւ երկու տարի զսպել, բայց ի վերջոյ հանրային կարծիքը իր դէմ ելաւ եւ Գահիրէի մէջ ուսանողները փողոց իջան, պահանջելով որ գործի սկսի:

Նախագահ Սադաթ նախ մտածեց դիւանագիտական ճամբով կարգադրել: Ռուսերը դրկելէ ետք, կը յուսար որ Ամերիկացիները ճնշում պիտի բանեցնէին Իսրայէլի վրայ որպէսզի վերադարձնեն Սինան: Երբ 1973ի սկիզբները Ուաշինկթըն Իսրայէլի կը յանձնէր 48 ինքնաթիռ օդանաւեր՝ Ֆանթոմ տիպարէն, Նախագահ Սադաթ որոշեց պատերազմիլ: Ան գաղտնօրէն վերակազմեց եգիպտական բանակը եւ ապահովեց միւս արաբ ղեկավարներու օժանդակութիւնը, մասնաւորաբար Սաուտական Արաբիոյ Ֆէյսալ Թագաւորին, որ կ'ըսուի թէ մինչեւ մէկ միլիառ տոլար տուաւ զէնքի համար: Դարձեալ գաղտնօրէն բանակցեցաւ Սուրիոյ հետ, որպէսզի միաժամանակ յարձակին Կոլանի վրայ:

Բոլոր պատրաստութիւնները տեսնուեցան գաղտնօրէն, զինուորները կը կարծէին թէ զինուորական մարզանքի կ'երթան եւ անակնկալի եկան թէ՛ Եգիպտոսի եւ թէ Իսրայէլի մէջ, երբ 1973 Հոկտեմբերին յարձակումի սկսան: Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ բազմաթիւ նախարարներ չհաւատալով, կը հեռաձայնէին սպայակոյտին:

Եգիպտացիները 26 տարուան զինուորական ստորակայութեան զգացումէ ետք, որ պարտադրուեցաւ Իսրայէլի կողմէ, Արաբները առաջին անգամ ըլլալով յաղթանակը ճաշակեցին:

Նախագահ Սադաթ բոլորովին չշահեցաւ պատերազմը: Վերջին օրերը թշնամին աչքառու յաղթութիւններ տարաւ: Եգիպտոս ունեցաւ մօտ 6000 մեռեալ (որոնց մէջ էր նախագահին խորթ եղբայրը, 24 տարեկան Ալեֆը):

Արեւմտեան զինուորական կցորդներու համաձայն, Եգիպտացիները կը պարտին իրենց փրկութիւնը Ամերիկացիներու եւ Խորհ. Միութեան հրադադարի պարտադրութեան: Իսրայէլեան ուժերը քըշուեցան 35 քիլոմեթր Ջրանցքին արեւելքը եւ ՄԱԿի ուժերը հաստատուեցան Սինայի մէջ պատերազմիկներու միջեւ: Թէեւ Սադաթ եւ միւս արաբ պետերը կը պնդեն թէ վերջնական կարգադրութիւն պիտի չըլլայ քանի բոլոր գրաւուած հողերը չեն վերադարձուած:

Այս յօդուածին հեղինակը Տէյվիտ Րիտ, Սադաթի ուղղած այն հարցումին թէ՝ իր յաջողութեան գաղտնիքը կը կայանայ ա՛յն հանգամանքին մէջ որ յաջողեցաւ Միացեալ Նահանգներու օժանդակութիւնը ձեռք բերել եւ թէ ի՞նչ վիճակի մէջ են այսօր Եգիպտոսի եւ Մ. Նահանգներու յարաբերութիւնները: Նախագահը պատասխանած է թէ իր ցանկութիւնն է ապահովել իր երկրին ազատութիւնը, անկախութիւնը եւ գերիշխանութիւնը եւ թէ թող դադրին ոյժով գրաւել հողերը: Եգիպտոսի եւ Միացեալ Նահանգներու յարաբերութիւնները բարելաւուած են: Իսկ Եգիպտոսի փափաքն է ամէնուն հետ հաւասարակշռուած յարաբերութիւններ ունենալ — Միաց. Նահանգներու, Խորհ. Միութեան եւ Եւրոպայի:

Նախագահը աւելցուցած է թէ հաշտութիւնը Իսրայէլի հետ այնքան ալ պարզ չէ: Ամէնէն առաջ պէտք է գոհացնել Պաղեստինցիներու օրինական պահանջները: Այս հարցին մէջ համաձայն եմ ՄԱԿի որոշման — ինքնորոշում եւ մասնակի հայրենադարձութիւն: Յետոյ կայ Երուսաղէմի հարցը, ոչ մէկ միւսիւլման կ'ընդունի որ Երուսաղէմի արաբական բաժինը մնայ Իսրայէլի գերիշխանութեան տակ: Նախագահին կարծիքով միայն քաղաքին միջազգայնացումն է որ ընդունելի է, պայմանաւ որ ամբողջ քաղաքին վա՛յ ըլլայ եւ ոչ թէ միայն արաբական բաժնին:

Գալով Իսրայէլի հետ յարաբերութեան հարցին, պէտք է սկսիլ հաշտութեան՝ երաշխաւորութեամբը մեծ Պետութեանց: Ներկայիս դժուար է երեւակայել դիւանագիտական յարաբերութիւններ Իսրայէլի հետ, որովհետեւ վերջին 26 տարիները երկուստեք դառն յիշատակներ ունեցան: Եթէ Իսրայէլացիները շարունակեն հիմնուիլ զէնքի ուժին, այն ատեն չկայ հաշտութիւն, բայց եթէ իրենց վերաբերումը փոխուի, փոփոխութիւններ կրնան տեղի ունենալ արաբական աշխարհի մէջ:

Իսկ երբ Տէյվիտ Րիտ հարց տուած է նախագահին թէ կը մտածէ՞ արդեօք քաշուիլ քաղաքական կեանքէ, Սադաթ պատասխանած է թէ՝ նախագահական մանտաս կը վերջանայ 1976ին, երբեք պիտի չուզեմ վերանորոգումը. Ներկայիս ատոր մասին չեմ մտածեր:

Մ. Մ.

Ա. եւ Բ. վաշտերու ընկերները, որոնք մեզմէ առաջ մեկնած էին Կիպրոսէն դէպի Պաղեստին, Արարայի ճակատը:

Ամիսներ տեւող մեր սպասողական կեանքը Պէյրութի եւ Ճիւնիի մէջ, վերջ պիտի գտնէր օր մը և զրահաւոր մը լեցուելով վերջապէս ոտք պիտի կոխէինք Կիլիկիոյ նաւահանգիստը եղող Մերսին քաղաքը:

Շարունակութիւնը «Լեգէոնակի յուշերուս» մէջ գրած եմ արդէն:

Իսկ այժմ կը խորհրդածեմ. ի՞նչ պիտի ըլլար Կիպրոսի Թուրքերու վիճակը եթէ Յոյներու դէմ իրենց ըրած ներկայ յիմարութիւնները մեր լեգէոնի Մոնարկա գտնուած ժամանակ կատարած ըլլային...:

Եզրակացութիւնը կը թողում ընթերցողներուս...:

Պ. ՉՊՈՒՔՃԵԱՆ

Կարդացէք

«ՅԱՌԱՋ»ը

Տարածեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ. — ՍՊԱՍՈՒԱԾՆԵՐԸ

Իրականութեան մէջ, Թերթերը կցկտուր մանրամասնութիւններ եւ անճիշդ տեղեկութիւններ կուտան: Ահաւասիկ անոնցմէ մէկուն պատմածը:

«Երէկ առտու, ժամը եօթի ատենները, այնինքն Սէմփլոն – Օրիէնթ – Էքսփրէսին Պոլիս հասնելէն ժամ մը առաջ, վակոններէն մէկուն քննիչը կը զարնէ խցիկի մը դուռը: Այդ խցիկին մէջ կը գտնուէին երկու ճամբորդներ: Քննիչը որեւէ պատասխան չստանալով, կը բանայ դուռը, որպէսզի անոնց իմացնէ թէ Պոլիս կը հասնին: Այն ատեն գորգի վրայ տարածուած կը տեսնէ մարդկային դիակ մը, արիւն, ուղեղի կտորուանքներ որոնք փակած էին անկողիններուն եւ միջնորմին: Այդ մարդը յայտնապէս սպաննուած էր: Քիչ վերջ հասկցուեցաւ որ այդ մարդը կը մնար ուրիշ խցիկի մը մէջ եւ թէ Սոֆիայէն չոդեկառք նստած էր: Ի՞նչպէս եւ ի՞նչ նպատակով անիկա եկած էր այդ խցիկը, ի՞նչ անցած դարձած էր անոր եւ երկու ճամբորդներուն միջեւ, որոնք երիտասարդներ էին եւ վայելչակազմ ու Փարիզի ճամբով Քալէէն կուգային եւ յանկարծ անյայտացան: Այս կէտերը քննութեան կը կարօտին: Դիակին վրայէն գտնուած են Լաթվիացիի անցագիր մը, զոր առած է Լիպաւայէն, Պորիս Ժէմսքի անունով եւ եւրոպական զանազան երկիրներու թղթադրամ կարեւոր քանակութեամբ: Ասկէ զատ այս մարդը կը կրէր հաստատուն շինուածքով դաշոյն մը որ կապուած էր բաճկոնակին վրայ: Այս պարագան թոյլ կուտայ ընդունիլ այն ենթադրութիւնը թէ այս մարդը խցիկը մտած է ոճրափորձի մը համար եւ թէ խցիկին մէջ գտնուողները ինքզինքնին պաշտպանած եւ սպաննած են զայն: Ամէն պարագայի, երկու ճամբորդներուն անյայտացումը այս տռամին կուտայ ծայրայեղօրէն խորհրդաւոր հանգամանք մը»:

Լրագիրները կարդալուն պէս, իշխանուհի Սոնիա Քարամաէն այլեւս ոչ մէկ տարակոյս ունեցաւ թէ սպաննեալը Իշխան Լատովսքին էր. անմիջապէս հեռաձայնեց կոմս Օսթրովսքիին, որպէսզի գայ զինքը տեսնէ: Իշխանուհին երբեք այդքան գերագրգռուած չէր եղած: Կոմսը երեւալուն պէս, արտակարգ ուժգնութեամբ մը գոչեց.

— Վստահ եմ որ սպաննուածը Ատամ Լատովսքին է, կ'իմանա՞ք, ասկէ զատ Թերթերուն գրածները ոչ մէկ տարակոյս կը ձգեն:

— Ներողութի՛ւն, գոչեց կոմսը, Թերթերու մէկ տողն իսկ չի կրնար մեզ մտահոգութիւն պատճառել մեր բարեկամին վիճակի մասին: Ինչո՞ւ համար, ձեր կարդացածներէն կ'եզրակացնէք թէ չոդեկառքի մէջ սպաննուածը մեր բարեկամն է:

— Որովհետեւ ինքն է:

— Ձեզի կը մատնանշեմ թէ զոհը Սոֆիայէն չոդեկառք նստած է, այս է քննութեանց արդիւնքը:

— Թերթերը միշտ յիմարութիւններ կը գրեն:

— Ուրեմն ի՞նչպէս կ'ընդունիք իրենց վկայութիւնը, երբ անոնք ուժ կուտան ձեր յոռետեսութեան: Դուք ալ ինծի պէս կարդացիք թէ երկու վայելչակազմ երիտասարդները որոնք անյայտացած են, կը գտնուէին Քալէի չոդեկառքին մէջ, ինչո՞ւ անոնցմէ մէկը Ատամ Լատովսքին պիտի չըլլայ:

— Որովհետեւ հաւանաբար Ատամը միայնակ կը ճամբորդէր:

— Չէք կրնար ապացուցանել, Տիկին Սոնիա: Հապա անոր հեռագի՞րը, ան որ Լոնտոնէն ղրկած էր եւ զոր այս առաւօտընէ ի վեր հարիւրերորդ անգամ ըլլալով կարդացի եւ ձեզի բերի:

Կոմսը հեռագիր մը դուրս հանեց գրպանէն:

«Գործը յաջողած է, հակառակ բազմաթիւ դժուարութեանց: Երկու օրէն մենք Փարիզ կ'երթանք, ուրկէ Սէմփլոն-Էքսփրէս-Օրիէնթով Կ. Պոլիս պիտի ուղղուինք: Խոստացուած գոհարը կը բերենք»:

— «Մենք» բառին վրայ երկու անգամ կը շեշտեմ, որմէ կը հետեւցնեմ թէ մեր բարեկամը մինակը չէր ճամբորդեր եւ նոյնիսկ ընկեր մը ունի, արդէն խոհեմութիւնը աս կը պահանջէ:

Իշխանուհին բարձրացաւ.

— Սակայն, եթէ սպաննուածը Ատամը չէ, անիկա պէտք է հոս ըլլար կամ իրմէ լուրեր պիտի տար մեզի: Բացայայտ է ասիկա:

— Պայմանաւ որ...

— Ի՞նչ...

— Պայմանաւ որ ինքն ու իր բարեկամը, յարձակում կրելով անծանօթին կողմէ, ինքնապաշտպանութեան համար զայն սպաննած չըլլան: Եւ որպէսզի որեւէ յայտնութիւն չընեն կամ իրենց ինքնութիւնը երեւան չելլէ, անոնք նախընտրած են փախուստ տալ:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Միհրդատ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գուզուճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Սէմէրճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 20) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՄԻՀՐԴԱՏ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Պ. Արշաւիր Բարսեղեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտ. 20) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր աղջկան՝

ԱԼԻՍ – ԱՂԱՒՆԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ 9 ամսուան հերոսամարտի 54րդ տարեդարձի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 20 Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուր հաճար դիւցազներու հոգիին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, մատաղի ճաշ եւ յուշահանդէս ու նաեւ «Նոր Հաճըն» աւանի Հայաստանի մէջ հիմնադրութեան 16րդ տարեդարձի տօնակատարում Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ։

Կը նախագահէ ՏՈՔԹ. Բ. ԽՐԻՄԵԱՆ

Կը բանախօսէ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

ՍԵՒՐԻ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Զորեքշաբթօրեայ հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 23ին, Վարժարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին հայ ծնողքներ իրենց զաւակները ղրկել միօրեայ այս վարժարանը՝ ստանալու հայեցի տոհմաշունչ դաստիարակութիւն։

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել հեռ. 793–09–47 ժամը 9–12 եւ 15–18։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՒՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի — Հոկտ. 20 — Գիտ Խաչ, պատարագ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-Ի

եւ Բրգնիքի համօրէն ննջեցելոց հոգիներուն համար։

ԿԻՊՐՈՍԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հաւըրտ Գարակէօզեան Սանուց Միութիւնը 1000 ֆ. նուիրած է Կիպրոսի գաղթականներուն (չէքը ուղղակի յանձնուած է Օգն. Մարմնին)։

Ի ՆՊԱՍՏ
ԿԻՊՐԱՑԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Լիոնի մէջ հանգանակուած այս նուէրները ուղղակի վճարուած են Կիպրացի գաղթականներու Օգնութեան Մարմնին։

Լիոնի Ազգ. Միութիւն 2000, Կ. եւ Ժ. Ճնկտըեան եղբայրներ 1000, Կարմիր Խաչի Լիոնի մասնաճիւղ, Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղ, Տիկ. Սիրարփի Գ. Թումասեան, Տէր եւ Տիկին Մաքսուտ Մանիկեան, Ղազարեան եղբայրներ 500ական, Ոմն, ոմն եւ ոմն 300ական Պ. Արթիւր Պասմէճ, Ֆէլլահեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օպողեան, Տէր եւ եւ Տիկին Հրանդ Թադէոսեան 200ական, Տիկին Շնորհիկ Օհաննէսեան 150, ոմն, Պ. Պետրոս Գապագճեան, Սեպուհ Սարեան, Երեմիա Պարպարեան, Տէր եւ Տիկ. Միքայէլ Խաչատուրեան, Տիկ. Նուարդ Մահտեսեան, Տէր եւ Տիկ. Աշոտ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հարքլեան, Տէր եւ Տիկ. Գառնիկ Տիւյմէճեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Միրզէ, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տեստանեան, Տէր եւ Տիկին Մարթէն Օֆլազ, Պ. Մկրտիչ Աճէմեան, Օր. Սիւզան Մամաս, Պ. Ժորժ Մամաս, Պ. Քերովբէ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Փեհլիվանեան, Տիկին Մատլէն Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մակէսեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Խաչատուրեան, Պ. Յովհ. Պոստանեան, Տիկին Փօլ Ժոֆրէ 100ական։

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սարսէլ–Առնուվիլի մասնաճիւղի պարանցիկ ճաշը Նոյեմբեր 23, Շաբաթ։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ՝

ԴԵԿՏ. 8ԻՆ ժամը 16էն 24

voyage aux
baléares
(palma)

Կազմակերպութեամբ ՍԵՒԱՆ ճամբորդութեան գրասենեակին եւ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին

1975 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2
ՄԱՐՏ 3

Խումբին կ'ընկերակցի Վարուժան Սարգիսեան
Ճամբորդութիւնը օդանաւով, առաջին կարգի պանդոկի մէջ, լրիւ փանսիոնով

Մեկնում Լիոնէն՝ 800 ֆր.
Մեկնում Մարսէյլէն՝ 700 ֆր.
Du 2 Février au 3 Mars
Départ de Lyon 800 F.
Départ de Marseille 700 F.

sevan voyages
50, Cours de la Liberté — Lyon
Tél. : 60-13-66 et 62-80-81

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 84ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 19, ժամը 21ին

ԹԷԱԹՐ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի «Քրիստափոր» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Մ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Կը խօսին

ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ (հայերէն) ԸՆԿ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի։ Ժամը 14.30ին «Գ. Իփէկեան» ակումբին մէջ։

Պատուոյ նախագահութեամբ

Պ. ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶԻ

(Վիէնի քաղաքապետ–երեսփոխան)

խօսք կ'առնէ նոյնպէս Ընկերվարականներու ներկայացուցիչը

Կը նախագահէ ընկ. ՎՐԷԺ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին՝ Նոր Սերունդի կողմէ.— Մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի դպրոցի աշակերտներու կողմէ։

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք։ Ճոխ պիւֆէ, առատ կերուխում

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի կոմիտէութեան եւ Նոր Սերունդի։

Հոկտեմբեր 20, Կիրակի ժամը 16էն 24

Սալ տէ Ֆէթ, Ռիւ տը լ'Օթէլ տը Վիլ, Սէն Շամոն։

Պարահանդէս՝ մասնակցութեամբ Արարատ նուագախումբի։

Հայկ. պիւֆէ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր. Տէր եւ Տիկին Արթենիկ Փափազեանէ իրենց ազգականին՝ Աւետիս Փափազեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի ՀՈԿՏ. 20 առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

LYON - LYON - LYON

NUIT A EREVAN

CASINO DE CHARBONNIERE

Կազմակերպութեամբ Սենտիքա տ'Ինիսիաթիվի եւ շրջանի հայ կազմակերպութեանց

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Նախագահութեամբ
Պ. ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԻՒՔԵԱՆԻ
Նուագախումբ՝ ՌԻԹ'Մ ՏԱՆՍ
եւ Հայկ. Ժողովրդական Սասուն խումբը։

Տոմսերու համար դիմել՝
SEVAN VOYAGE
50, Cours de La Liberté — LYON
Tél. 60-13-66

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Մշակոյթի Տունը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
ՍԷՆ – ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ տեղւոյն Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի «Րաֆֆի» խումբին, մասնակցութեամբ Սայաթ – Նովա նուագախումբին, Կիրակի Հոկտ. 20, ժամը 15էն սկսեալ տեղւոյն Սալ տէ Ֆէթին մէջ։

Համեղ անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, մատչելի գիներ։

Կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը քաջալերելու այս ձեռնարկը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի տեղւոյն հայկական դպրոցին։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի լուրջ հայ տիկին մը, որ կէսօրէ վերջերը խնամք տանի հիւանդ այր մարդու մը եւ տան փոքր գործերով զբաղի։

Դիմել՝
Mme Baraghian (Charmyse)
85, Rue d'Hauteville — Paris (10e)
Tél. : 770-60-75

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱԼԻՍ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 19ին Շաբաթ ժամը 21ին

HOTEL SPLENDIDE, Bd d'Athènes

Ջուտ հայկական մեղեդիներու յայտագրով՝ Կոմիտաս, Սպենդիարեան, Ռ. Մելիքեան, Ա. Տիգրանեան, Ա. Սաթեան, Օ. Տուրեան, Ա. Յարութիւնեան, Յ. Յովհաննէսեան, Գ. Չթչեան, Վ. Տիգրանեան

Ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Պետական Օփերայի դաշնակահարուհի

B. DELEUIL

Տոմսերու համար դիմել՝

GEBELIN - PIANOS, 77 Rue St Ferréol — 13001 Marseille

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
18
VENDREDI
18 OCTOBRE
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

LE NUMERO 1 F.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.140 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 50e ANNÉE — N° 13.140

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱ՜ՌՔ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ՀԱՃԸՆԻՆ

—0—

1920 Հոկտեմբերի ողբերգութենէն ճողոպրած Հաճընցիներու փարիզաբնակ բեկորներն ու անոնց զաւակներն ու թոռները ամէն տարի այս եղանակին կ'ոգեկոչեն յիշատակը ութամսեայ հերոսամարտին, որ փառքի էջ մը աւելցուց Հայոց ժամանակակից պատմութեան ոսկեմատեանին մէջ:

Ցեղասպան Թուրքը 1915ին իր դիւային ծրագիրը գործադրեց ամէնէն առաջ զինաթափելով եւ զանգուածօրէն տարագրելով Հայութիւնը այն քաղաքներուն, որոնք ճանչցուեր էին իբրեւ յեղափոխութեան բոյներ:

Հաճըն, Կիլիկիոյ երկրորդ արծուեբոյնը Զէյթունէն վերջ, աչքի փուշ էր եղած օսմանեան բռնակալ կառավարութեանց՝ իբրեւ ծննդավայր ծանօթ յեղափոխականներու, — Մօրուք Ժիրայրի, եղբօր Համբարձումի (Մուրատ), Զէյթունի Աղասիին եւ իբրեւ միջնաբերդ Հնչակեան կուսակցութեան:

Հայաբնակ Հաճըն Օսմանեան Սահմանադրութենէն ի վեր հայ կառավարիչ (քայմաքամ) ունէր եւ մինչեւ ընդհանուր պատերազմը վերածնունդի օրեր կ'ապրէր:

Ինչպէս Կիլիկիոյ միւս քաղաքները, Հաճըն եւս բռնի զինաթափուեցաւ եւ բնակիչները ընտանեօք տարագրուեցան դժնդակ պայմաններու տակ: Տասնեակ հազարներ քշուեցան մինչեւ Ռէս-իւլ-Այն, Մէսքէնէ, Մումպուճ, Ռաքքա եւ Տէր Զօր, անհրապոյր, անջրդի, անապատային աքսորավայրեր, ուր շատեր մեռան անօսւաղ, ենթակայ համաճարակներու: Հաճընի մէջ մնացեր էին չուրջ հազար պառւներ, հաշմանդամներ եւ փոքրիկներ:

Զինադադարին՝ վերապրողները վերադարձան իրենց ծննդավայրը եւ լծուեցան իրենց աւերուած հայրենի բոյներու վերաշինութեան: Դաշնակիցներու յաղթանակը խանդավառած էր զիրենք եւ վըստահութիւն ներշնչած: Անգլիացիներէն վերջ Ֆրանսացիները գրաւեր էին Կիլիկիան, Հայկական Լեգէոնի մասնակցութեամբ:

Սուրիոյ, Միջագետքի եւ Պաղեստինի անապատներէն տասնեակ հազարաւոր հայ բեկորներ կ'ապաստանէին Կիլիկիա, Ֆրանսական իշխանութեանց աջակցութեամբ: Այն հաստատ համոզումն ունէին բոլորը, որ Կիլիկիան պիտի դառնար «հայկական օջախ» մը՝ Ֆրանսայի հովանաւորութեամբ եւ պաշտպանութեամբ: Հեռաւոր Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն եւ այլ վայրերէ Կիպրոս փութացող հայ կամաւորները Կիլիկիոյ ազատագրումն ու հայացումը կ'երազէին: Չէ՞ որ պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն Անգլիա եւ Ֆրանսա այդ խոստումն էին տուած Ազգային Պատուիրակութեան Նախագահին:

Յաղթանակէն վերջ մոռցուեցան հանդիսաւոր բոլոր խոստումները: Արդարութիւն, բարոյական, վեհ ու վսեմ սկըզբունքներ տեղի տուին նիւթական շահերու առջեւ: Յաղթական դաշնակիցները իրարու հետ մրցումի ելան սիրաշահելու համար ցեղասպան Թուրքը, երէկի արիւնարբու թշնամին, որ պատճառ դարձեր էր պատերազմի երկարելուն եւ ահաւոր վնասներ պատճառեր էր իրենց Տարտանէլի, Կովկասի, Միջագետքի եւ Պաղեստինի ճակատներուն վրայ:

Կարմիր պատմուճան հագած Ռուսիոյ պէս քաջալերեցին քէմալական շարժումը, որ Հայուն տունը քանդեց: Առանց այդ շարժումին ո՛չ Կիլիկիան կը կորսընցնէինք, ո՛չ ալ կը քանդուէր Հայաստանի անկախութիւնը:

Քէմալական սպառազէն հրոսակներն էին, որ Զէյթունի, Մարաշի, Այնթապի, Ուրֆայի եւ Հաճընի, մէկ խօսքով ամբողջ Կիլիկիոյ հայաքաղաքներու վերջնական պարպումին պատճառ դարձան:

Քեազիմ Քարապէքիրի մարզուած զինուորներն էին, որ մահացու հարուածը տուին Հայաստանի անկախութեան, Մոսկուայի օրհնութեամբ:

Անգլիացիներու հեռանալէն ետք Կիլիկիան գրաւող Պետութիւնը չկրցաւ դիմագրաւել «Միլլի» անկանոն հրոսակներու հետ, որոնք սանձարձակ ջարդեցին հազարաւոր անպաշտպան Հայեր:

Մարաշէն վերջ եւ անկէ աւելի եղերական վախճան վիճակեցաւ Հաճընի: Պաշարուած չորս կողմէ արիւնարբու Թուրքերով, որոնք ոչ միայն արդիական զէնքեր եւ առատ ռազմանիւթ, այլ նաեւ թնդանօթ ունէին: Ո՛չ մէկ օգնութիւն դուրսէն, Ատանայի զինուորական իշխանութիւններէն:

Հաճընցին իր քանի մը հարիւր հրացաններով եւ անբաւարար ռազմամթերքով ամբողջ ութ ամիս կուրծ տուաւ թըրքական յարձակումներուն, դիմացաւ հերոսաբար:

Ու երբ արտաքին օժանդակութեան ամէն յոյս կորսուեցաւ, մարտիկները մահուեւ կենաց օրհասական կռիւ մղելու հարցականին առջեւ կանգնած, վճռական խոյանքով գրոհ տուին Թուրքերուն վրայ, ճեղքեցին պաշարման գիծը եւ փրկեցին բազմաթիւ կեանքեր:

Քաղաքին մէջ մնացող հազարաւոր անզէն, անպաշտպան Հայեր լոհ գացին ջարդարար Թուրքերու եաթաղանին:

Նահատակուեցան յանուն ազգութեան:

Փա՜ռք հերոսական Հաճընին:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԶԷՆՔ ՏԱԼՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

—0—

ՆՈՐ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

—0—

Մ. Նահանգներու թէ՛ Ներկայացուցչական Ժողովը, թէ՛ Ծերակոյտը անտեսելով նախագահին վեթօն, կրկին քուէարկեցին իրենց նախկին բանաձեւը՝ Թուրքիոյ զինուորական օժանդակութեան մասին: Ինչպէս ծանօթ է, Ծերակոյտը մինչեւ Դեկտեմբեր 15, իսկ Ներկայացուցչական Ժողովը մինչեւ Դեկտեմբեր 10 արտօնած էր նախագահին շարունակել զինուորական օժանդակութիւնը, եթէ բնականաբար, նկատէր թէ Կիպրոսի հարցի լուծման մէջ յաջողութիւն ձեռք կը ձըգուի: Նախագահը իր վեթօն դրած էր այս որոշումներուն դէմ: Արդ, Ներկայացուցչական Ժողովը 144ի դէմ 194 ձայնով վաւերացուց իր նախկին բանաձեւը յաւելուածական կէտ մը աւելցնելով անոր վրայ. այդ կէտը կը ճշդէ, թէ զինուորական օժանդակութիւնը անմիջապէս կը դադրի, եթէ Թուրքիա մինչեւ Դեկտեմբեր 10 իր ստացած զէնքերը Կիպրոս ղրկէ: Ծերակոյտն ալ, իր կարգին, 27ի դէմ 40 ձայնով նոյն բանաձեւը քուէարկեց: Կարեւոր է դիտել տալ, թէ Ներկայացուցչական Ժողովին մէջ 50 հանրապետական երեսփոխաններ 144 դեմոկրատներու միացան քուէարկելու համար զինուորական օժանդակութեան դադրեցման որոշումը, նախագահին վեթոյէն ետք: Նախագահը Հանրապետական է:

Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարութիւնը հաղորդեց, թէ Քիսինկէր Թուրքիա եւ ապա Աթէնք պիտի երթայ Կիպրոսի հարցին կապակցութեամբ: Այսուհանդերձ, այս ճամբորդութենէն առաջ պէտք է վերջ գտնէ տարակարծութիւնը Քոնկրէսի եւ Սպիտակ Տան միջեւ, զինուորական օժանդակութեան առընչութեամբ, ըստ Ֆորտի:

Քանի մը տողով

Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ Քուպա հասաւ առջի օր, ուր կը մնայ չորս օր իբրեւ հիւրը Ֆիտէլ Քասթրոյի: Այս այցելութիւնը որ հինէն նախատեսուած էր յետաձգուած էր նախագահ Փոմփիտուի մահուան եւ անոր յաջորդող ընտրութեանց պատճառով:

ԼԻՈՆԻ Էտուար Հերիօ հիւանդանոցը, որ հանրածանօթ կեդրոն մըն է «մեծ այրածներու» այլեւս հիւանդ չընդունիր եւ փակեց իր ստիպողական սպասարկութիւնը, հիւանդապահուհիի պակասին պատճառաւ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 3ին, ծանր վիճաբանութիւններէ ետք, 203ի դէմ 273 ձայնով քուէարկեց Ընկերային Ապահովութեան բարեփոխման (ընդհանրացման) ծրագիրը:

ԷՐ-ՖՐԱՆՍ եւ Էռ-Էնթէռ սնանկութեան դուռը հասած են: Առաջինը 450 միլիոն բաց ունի, երկրորդը՝ 45 միլիոն: Այս կացութիւնը հետեւանք է առաւելաբար վառելանիւթի գիներու յաւելման: Էռ-Էնթէռ արդէն իսկ ջնջած է կարգ մը ոչ բանուկ գիծեր ինչպէս Փարի-Լիլ եւ ուրիշներ: Պիտի պակսի նաեւ պաշտօնէութիւնը, տրուած ըլլալով որ ներկայ կացութեան մէջ, Էռ-Էնթէռ քանի մը շաբթէն կը ստիպուի իր վճարումները դադրեցնել:

ՎԱՐՇԱՒԱ ժամանեցին 28 երկիրներու Համայնավար կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ: Օրակարգի հարցն է Համայնավար կուսակցութիւններու համագումարին նախապատրաստութիւնը: Ալպանիա չէ հրաւիրուած Վարշաւա, իսկ Հոլանտայի եւ Իսլանտայի Համայնավար կուսակցութիւնները մերժած են մասնակցիլ: Առաջին նիստին Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցիչը դէմ արտայայտուեցաւ խորհրդային առաջարկին՝ խստօրէն քննադատել Չինաստանը: Միւս կողմէ, Ռումանացիներն ու Եուկոսլաւները կ'ուզեն, որ համագումարը եւրոպական բնոյթ ունենայ եւ դատապարտութեան խօսք չըլլայ որեւէ երկրի Համայնավար կուսակցութեան հասցէին:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտեմբեր 14)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԿԱՐՊԱՏՆԵՐ» ՄՐՑՈՒՄԸ

«Արարատ» Լվովի մէջ հաւասար (1-1) արդիւնքով խաղ մը ունեցած է տեղւոյն «Կարպատներ» խումբին դէմ: Այս խումբը միշտ դժուար մրցակից մը եղած է Արարատցիներուն համար: Առաջին կիսախաղին Լվովցիք կոլ մը նշանակած են, իսկ երկրորդ կիսախաղին, Անդրէասեանի վարպետ փոխանցումէն ետք, Բոնդարենկօ զօրաւոր հարուածով մը կէտ մը նշանակած է:

Այսպէս, «Արարատ» 24 մրցումներէ ետք շահած է 26 կէտ եւ այժմ ախոյենական աղիւսակին մէջ վեցերորդ տեղը կը գրաւէ:

×

«ԱՐԱՐԱՏ»-«ԴԻՆԱՄՕ» (ԹԻՖԼԻՍ) ՄՐՑՈՒՄԸ

Թիֆլիսի «Դինամօ» խումբին եւ «Արարատ»ի մրցումը հաւասար արդիւնքով (2-2) վերջ գտած է, շատ դժուար եւ լարուած խաղարկութենէ մը ետք:

Խաղին սկիզբէն իսկ երկու կողմերն ալ անցած են յարձակողականի: Թիֆլիսցիները ընդհանրապէս յարձակած են ձախ եզրէն, ուր «Արարատ»ի պաշտպանը՝ Ցարուկինեան չէ կրցած կեցնել արագաշարժ յարձակողները: Արդէն ձախէն կատարուած յարձակումի մը ընթացքին է, որ Թիֆլիսցիները կոլ մը ապահոված են, խաղի 14րդ վայրկեանին: Երեւանցիք բազմաթիւ փորձեր կատարած են հաւասար արդիւնքով վերջ տալու համար առաջին կիսախաղին: Փորձերը ապարդիւն անցած են:

Երկրորդ կիսախաղին մարզիչ Ն. Սիմոնեան Ցարուկինեանը փոխարինած է Նազար Պետրոսեանով, որպէսզի զօրացնէ յարձակողական գիծը, իսկ Բոնդարենկոյին ալ յանձնարարած է աջ պաշտպանի դերը ստանձնել:

Արարատցիները երթալով սաստկացուցած են իրենց յարձակումները: Այս յարձակումներէն մէկու ընթացքին Դինամոյական մը ձեռքով կեցուցած է գնդակը: 11 մեթրէն տուգանքի հարուածը տուած է Իշտոյեան՝ արձանագրելով «Արարատ»ի առաջին կոլը: Քիչ ետք Թիֆլիսցիները Ղազարեանի ճեղքումը կեցուցած են անթոյլատրելի ձեւով: Ուրեմն կրկին 11 մեթրէն հարուած: Սակայն Իշտոյեանի գնդակը ձողին զպած է: Այնուհետեւ Ղազարեան գնդակը Մարգարովէն ստանալով՝ Թիֆլիսցիներու բերդը ուղարկած է: Խաղին արդիւնքը 2-1 կէտով ի նպաստ Երեւանցիներուն դարձած է: Բայց խաղի վերջաւորութենէն երեք վայրկեան առաջ «Դինամօ»ի խաղացողներէն մէկը 30 մեթրէն գնդակը մտցուցած է «Արարատ»ի բերդը:

25 մրցումներէ ետք «Արարատ» ապահոված է 27 կէտ եւ ընդհանուր ցանկին մէջ 5րդ տեղը կը գրաւէ:

«Արարատ»ի յաջորդ մրցումը՝ Հոկտեմբեր 19ին, Վորոշիլովգրադի «Զարիա» խումբին դէմ է:

ԵՐԲ ԵՍ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՎԵՐԱԶԱՐԹՈՒՄԸ 11-14րդ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ «ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԳԻՐՔ» ԷՆ

Հայոց նկարագրային, բարոյական ու ազգային բնութագիծերը, բայց մանաւանդ կրօնա – եկեղեցական իմացումները կ'արտայայտուին հինաւուրց այն ձեւակերպութեանց եւ արարողութիւններուն մէջ, որոնցմէ ոմանց վկայութիւնը կը բերէ մեզի Մխիթար Գոշի «Դատաստանագիրք»ը, իր նախամուտի 8րդ գլուխին մէջ, երբ կը խօսի երդումներու մասին եւ երկուքի կը բաժնէ երդման եղանակները, — ուրացման երդում եւ խոստովանութեան երդում:

Ուրացման յատուկ եօթը երդումներ կը ներկայացնէ՝ հետեւեալ դասաւորումով.

1) Երդում կատարող անձը կը դնէ ձեռքը Աւետարանին կամ խաչին վրայ, կամ կը դպչի եկեղեցւոյ պատին ու կ'ըսէ. «Քրիստոնեայ ոչ եմ, թէ չիցէ այդ այդպէս»։

2) Մուտք կը գործէ եկեղեցի եւ լոյսը կը մարէ։

3) Բերնով կը փչէ ջուրի ու ձէթի վրայ։

4) Գետնին վրայ խաչ մը կը նկարէ եւ կը կոխէ։

5) Շան պոչ կը բռնէ։

6) Ձեռքը ոսկոր կ'առնէ։

7) Գետնի վրայ երկու շրջանակ կը գծէ ու մէկէն միւսը կ'անցնի։

Խոստովանութեան երդումը կը կատարուի հետեւեալ ձեւով.

Մտքին մէջ իբրեւ խոր համոզում դրոշմելով այն հաւատքը՝ թէ Աստուած գիտէ մարդոց սիրտերը կարդալ, ենթական կը դնէ ձեռքը Աւետարանին, խաչին կամ եկեղեցւոյ պատին վրայ ու կ'ըսէ.

— «Գիտէ Աստուած, եւ խաչս այս եւ աւետարանս վկայ է՝ զի ուղի՛ղ է զորս ասեմս, եւ ո՛չ է սուտ»:

Եւ կամ.

— «Սոցա փառք եւ զօրութիւն, զի ո՛չ ստեմ»:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐՈՒ 124 գլուխներուն մէջ՝ կը ծանրանայ գլխաւոր վեց կէտերու եւ անոնց առընչակից իրաւագիտական վերլուծումներու վրայ.

1) Կազմակերպութիւն եկեղեցական նուիրապետութեան, 2) Եկեղեցական ինչքեր եւ անոնց պահպանումը, 3) Հոգեւորականութեան նիւթական ապահովութեան հարցը եւ ապահովումը՝ ծուխերու կողմէ, 4) Ի՞նչ իրաւունքներ կամ իրաւասութիւններ ունին եկեղեցականները՝ ամուսնութեան եւ ամուսնական կեանքի հետ աղերս ունեցող խնդիրներու մէջ (ապահարզան, ամուսնական յարաբերութիւններ, անհաւատարմութիւն, զաւակներու կրթութեան խնդիր, եւայլն), 5) Օրինազանցութիւններ, ուրացութեան եւ հերետիկոսութիւն՝ եկեղեցւոյ սուրբ խորհուրդներուն մէջ, 6) Ստախօսութիւն, բամբասանք, քրէական յանցանքներ, աշխարհիկ բարքեր:

Հիմնական այս վեց կէտերու վերլուծումէն ետք, Մխիթար Գոշ կը նախատեսէ նաեւ այն պատիժները՝ որոնք պէտք է սահմանուին անսաստող եւ յանցապարտ հոգեւորականներուն:

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐՈՒ կարգերն են 1) Պետական եւ կառավարչական օրէնքներ (թագաւորի, իշխաններու եւ ժողովուրդի փոխյարաբերութիւնները, զինուորական եւ պատերազմական օրէնքներ), 2) Քաղաքացիական օրէնքներ (անհատական իրաւունք, տէրերու եւ ստրուկներու փոխյարաբերութեան օրէնսդրութիւն), կալուածական կամ «ընչական» օրէնքներ, օրինազանցութիւններու պարագային՝ պատիժներ. առեւտրական պայմանագրութեանց յատուկ օրէնքներ, 3) Պատժական օրէնք՝ որ թագաւորին միայն կը վերապահէ դատելու իրաւունքը, եւ ոչ իշխաններուն:

Գանգատողը կամ դատախազը անձամբ դատարան կը տանի այն անձը, որուն դէմ բողոք ունի (չկան հետապնդումի, ձերբակալութեան եւ կոչնագրի ձեւակերպութիւններ, ոչ ալ նախնական հարցաքննութիւն), կողմերը պարտաւոր են անձամբ ներկայ ըլլալ դատավարութեան: Տրուած վճիռները վերաքննութեան կամ բեկումի ենթակայ չեն, — վերջնական են: Ի զօրու են վկաները, երդումը եւ խոստովանութիւնը՝ որոնց հիման վրայ կը կայանայ վճիռը: Վկայ չեն կրնար ըլլալ կիները, հոգեւորականները, ոչ-քրիստոնեաները, հերետիկոսները, մաքսաւորները, արբեցողները, կաշառակերները, ազգականական պարագաները, հիւանդները, անչափահասներն ու ծերերը:

Սուտ երդումով դատապարտուածներ ենթակայ են 3–5 տարի ապաշխարանքի, ծանր պարագաներու մէջ կամ հոգեւորականներու ստախօսութեան պարագային՝ ցմահ: Եկեղեցական դատարաններուն կը նախագահէ եպիսկոպոսը, աշխարհականներուն՝ թագաւորը:

Համաձայն ամուսնական օրէնքի, կինը ստորադաս դիրքի մէջ է. իր գլխաւոր կոչումն է զաւակ ունենալ: Ամուլ կնոջ մը ամուսինը կրնայ կենակցիլ ուրիշ կնոջ մը հետ, պայմանաւ որ տարբեր տան մը մէջ բնակի ան: Այս կենակցութենէն ծնած զաւակը օրինաւոր ժառանգորդ կը նկատուի:

Ամուսնալուծման, առեւանգումներու, անհամաձայնութեանց եւ անհաւատարմութիւններու յատուկ հետաքրքրական սահմանումներ կան: Տղաքը 13էն, աղջիկները 10–12 տարեկանին «արգեծնութեան» (ամուսնութեան) իրաւունք կը ստանան:

Կ'արժէ ընդհանուր գիծերու մէջ լսել մնացեալն ալ:

Մ. Թ.

ՓԱ՜ՌՔ ՔԵԶ, ՀԱՃԸ՛Ն

(ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ԱՌԻԹՈՎ)

— O —

Յիսունեւչորրորդ տարեդարձն է Կիլիկեան Արծուեբոյնին՝ Հաճնոյ հերոսամարտին:

Հաճըն եւ 1920 Հոկտեմբեր:

Աշխարհագրական վայր եւ տարեթիւ: Երկու պատմական եւ անմոռանալի անուններ, որոնց Հայոց պատմութիւնը վկայ է:

Պահ մը մոռցէք վայր ու թուական, ու նկատի ունեցէք ութամսեայ յարատեւ եւ խրոխտ խիզախումը արիւնարբու գազաններին դիմաց Կիլիկիոյ անմատչելի ժայռերուն ու ծերպերուն մէջ, եւ նկատի ունեցէք չարժաւիթը միայն, եւ անվարան կրնաք հաստատել որ Հաճընցիին անընկճելի ոգին եւ ծառացումը անարգ թըշնամիին դէմ յաւէրժ վկայութիւն ու նորագոյն փաստ է հայ ժողովուրդի յեղափոխական ոգիին, ազգային արժանապատուութեան անաղարտ պահպանման եւ գոյատեւելու յայտարար ապացոյց:

1920 Մարտէն մինչեւ Հոկտեմբեր երկարող ամիսներու ընթացքը իր արիւնի ու մահուան Գողգոթայովը, Կիլիկեցի Հայը պատմարժէք խոյանքի մը վերածեց իր հերոսամարտը, անոր տալով համահայկական փառք ու ճակատագրական անկինաձարձ մը ըլլալու եւ մնալու իրաւունքը:

Ու պատմութիւնը ծանօթ է բոլորիս... Ծանօթ է իր բոլոր երեսներով եւ խորքով: Ֆրանսական բանակներու հեռացումով, Կիլիկեան աշխարհը ինքզինք կը գտնէր դէմ յանդիման արիւնարբու Թուրքին կլափին: Ճակատագրական ու ճգնաժամային վայրկեաններ ապրելու մղձաւանջը՝ մեր ժողովուրդի զաւակները առաջնորդեց դէպի «Մահ կամ Ազատութիւն» խորիմաստ նշանախօսքին գործադրութեան, որովհետեւ, որեւէ ընկըրկում կամ վարանում արիւնածարաւ հրէշին դէմ՝ համազօր պիտի ըլլար դուռը լայն բանալու մահուան եւ կոտորածի խորշակին առջեւ...

Ահա այս խորունկ իմաստով է որ արժէք եւ տարողութիւն ունի Հաճնոյ հերոսամարտը միւս շքեղ հերոսամարտերու կողքին — Մուսա Տաղ, Շապին Գարահիսար, Ուրֆա, Այնթապ — իբրեւ գոյութեան եւ ազգային արժանապատուութեան փայլուն կոթողումներ, որոնք իրաւունք կուտան մեզի գլուխները բարձր եւ ճակատները բաց քալելու:

Եւ այսօր եւ անկէց ետք ալ, ամէն յիշատակի ոգեկոչում կենդանի պատգամ ու խօսուն պատմութիւն պէտք է ըլլայ մեզի համար: Ներշնչարան՝ ազգային հըպարտութեան, արժանապատուութեան, ազրիւր եւ հրաւէր գոյատեւումի եւ գոյապայքարի համայնական բոլոր ճակատներուն վրայ: Ոգի Հայկազանց, հընադարեան ապետութիւն Հայոց եւ նոր օրերու նորագո՛յն պատմութեան յայտարար յարացոյց:

Ահա այս ըմբռնումով է որ, ամէն Հոկտեմբերի կէսերուն, աշխարհասփիւռ հայ կեանքի մէջ գոյութիւն ունեցող Հաճնոյ Հայրենակցական Միութիւնները երախտագիտական իրենց զգացումներուն հետ պարտք կը զգան յիշատակի հանդիսութիւններով մնայորդաց Հաճընցիներուն հոգիներուն մէջ վառ պահել Կիլիկեան Արծուեբոյնին՝ Հաճնոյ քաջարուն հերոսներուն անմեռ յիշատակը:

Հաճնոյ հերոսամարտ, Արամ Կայծակ եւ շատ մը ուրիշներ, գիրար լրացնող ու իրարմով ամբողջ իմացումներ են այսօր: Պատմութիւն են ու կեանք: Հրաւէր՝ աւելի բարձր խիզախումներու: Աղբիւր՝ ոգեղինումի եւ կամք՝ մարտնչումի: Մեկնակէտ՝ աւելի խոր ըմբռնելու մօտաւոր անցեալը եւ ամրօրէն կառչելու ներկայի եւ ապագայի ազգային մեր համահայկական ձգտումներուն, հաւատքով, կամքով, յոյսով,

Հայութեան յոյսով,

Յարութեան յոյսով:

ՍԱՐԳԻՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

— O —

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ

Գիւղարնակ այր ու կին մը առաջին անգամ ըլլալով Փարիզ կուգան եւ կը մտնեն մեծ վաճառատուն մը, գնումներ ընելու համար: Բազմութեան մէջ կինը կը կորսուի եւ ամուսինը, խուզարկու աչքերով հոս – հոն կը նայի զայն գտնելու համար: Պաշտօնեաներէն օրիորդ մը կը նկատէ եւ կը հարցնէ ամուսնոյն.

— Ի՞նչ կը փնտռէ պարոնը:

= Ա՜խ, օրիորդ, կինս կորսնցուցի...

— Ելէք երրորդ յարկը, կը յարէ օրիորդը, — սուղի վերաբերեալ ամէն ինչ կը գտնէք այնտեղ:

ՔԱՒՈՒԹԻՒՆԸ

(ԼԱԶ ՀԱՑԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Մեղքին վարձքը մահ է
Հռոմ. Զ. 23

Բ.

Երկու օր ետք երբ մայրը դարձաւ, աղջիկը գտաւ տժգոյն ու կոտրուած, իսկ հիւկը՝ վրդով եւ խուսափող: Մէկը գիտակցութեան տակ ճնշուած էր, միւսը՝ խղճահարութեան: Մարթա չուշացաւ հեծեծագին խոստովանիլ մեղքը՝ ծունկին ինկած մօրը, որ զգաց թէ տանիքը վրան կը փլէր ու կուզար ճզմել սիրտը, սի՛րտը զոր հրէշային ձեռքեր կարծես ճանկած՝ կը պլորէին, կը գալարէին՝ տեղէն փըրցնելու համար: Գեղջկուհիի անխարդախ, գրեթէ անասնական աչքերուն մէջ արցունքի կրակին հետ արիւնի բոցը իջաւ եւ ժամերով մնաց ապշահար, լուռ, փայտացած: Հիմա զայլի կլափով մը կը ներկայանար ամուսինը իրեն, ինք որ զայն չէր սիրած այնպէս, ինչպէս կը սիրեն վէպերու մէջ, այլ տեսակ մը պարտաւորութիւնով եւ ընկերականութիւնով կապուած էր անոր հետ եւ պիտի մնար մինչեւ իր մահը, առանց դժգոհութեան, առանց երեւակայական պաշտանքներու յոյսեր կապելու իր սրտին, ճիշդ նման հայ գիւղացի կիներու ընդհանուր տիպարին: Բայց հիմա, Արթինի այս մեղքնչութիւնը, ամենաքարշ ոճիրը արիւնով կը խղէր ամէն պարտաւորութիւն եւ ընկերականութիւն: Գոնէ գործուածը ծածկելի մե՛ղք մը ըլլար: Հապա եթէ աղջիկը յղի մնացած ըլլա՛ր. իսկ ի՛նչպէս պիտի կրնային կարգել զայն... ուրեմն մարա՛ծ էր աղջկան օճախը:

Քիչ մը պաղարիւնը երբ գտաւ՝ վազեց չիտակ եղբօրը զոր չգտաւ: Գնաց քահանային, որ հեռաւոր ազգականութիւն մըն ալ ունէր, ու զարհուրագին խոստովանեցաւ ամէն ինչ: Տէրտէրը սարսափէն եւ բարկութենէն մօրուքը կը քաշէր խղելու աստիճան, եւ մերթ ընդ մերթ գլուխը ցնցելով սպառնագին, կուփովը ծունկին կը զարնէր եւ կը մրմռար.

— Քեզի՛ զաղան, քեզի՛...

— Ի՛նչ ընեմ հիմա տէր հա՛յր, հարցուց սիրտէն զաչունահար մայրը:

— Համբերէ աղջիկս (պատասխանեց քահանան). Տէրը ամենազօր եւ վրէժխնդիր է: Համբերէ եւ աղօթէ որ Աստուած օգնութեան հասնի զաւկիդ: Եւ այս խոստովանանքը հոս մնայ, ուրիշին բան չխօսիս, ձեր պատիւին հետ գիւղիս պատիւն ալ կը լմնայ...

— Ի՛նչպէս կրնամ խօսիլ տէր հայր, ի՛նչպէս...: Մինակ եղբօրս՝ Աւագէն չեմ կրնար պահել: Գիտե՛մ իր բնութիւնը: Ետքը փորձանք կը բանայ գլխուս՝ թէ որ պահենք:

Աւագ համբերատար, պաղարիւն բայց վրէժխնդիր մարդ էր: Քիչ կը զայրանար, բայց սաստիկ եւ տեւական կ'ըլլար կիրքը, թէեւ մտքի արթնութիւնը չէր կորսնցներ: Շնչասպառ լռութիւնով լսեց քրոջը արտասուահեղձ խոստովանանքը: Յորդորեց զայն հանդարտ երեւիլ՝ իբր թէ լուած չըլլար եւ սպասել: Ինք վճռած էր արդէն ընելիքը: Ընտանիքին եկած աղտը մաքրել իրեն կը մնար՝ իբր երիցագոյնը:

Գ.

Երկու ամիս ետքը, գիւղէն կէս ժամ հեռու, մացառի մը տակ, գլխէն տապարով յօշոտուած գտնուեցաւ Արթին:

Դ.

Տարիներ ետքը, երբ քիչ մը ամէն մարդ եւ կառավարութիւնը բոլորովին մոռցած էին այս ահարկու ոճիրը, հանդիպեցայ նոյն գիւղի քահանային: Նոյնն էր՝ ինչ որ էր տարիներ առաջ: Ո՛չ իսկ թել մը աւելի ճերմակ՝ իր երկար խարտեաշ մօրուքին մէջ: Խօսակցութեան ընթացքին հարցուցի.

— Արթին մը կար, ո՛ւր է՝ քանի մը տարի առաջ զարնուած գտնուեցաւ լեռը: Զարնողը երեւան ելա՞ւ:

— Ո՛չ:

— Ինչո՞ւ սպաններ են, հասկցուեցա՞ւ:

— Զարութիւն էր ըրեր՝ անոր համար: Աստուած ըսած է, որ չարը պիտի վերցուի ձեր մէջէն...:

— Ի՛նչպէս...

— Ինչպէս կ'ուզէ ըլլայ: Գրուած է, որ չարը պիտի վերցուի եւ վերցուեցաւ:

Փակեց խօսքը քահանան, աչքերը խուսափուկ զոհունակութիւն մը ունէին եւ մատներովը մօրուքը կը սանտրէր:

Յ. ԽԱՐՏԵԱՇ
(Յակոբ Տէր-Յակոբեան)

1913, Պարտիզակ

(4 եւ վերջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԸ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ե՛Ւ ՅՈՒՍԱԴՐԻՉ ԵՒ՛ ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

——O——

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13, Սեւրան։

Աշնանային այս առաւօտը, մէկ կողմ ձգած վերջին օրերու իր պաղ ու լալկան երկինքը, նոր արշալոյս մը կը բանար՝ փարիզեան շրջանի արուարձաններէն մէկուն՝ Սեւրանի փոքր գաղութի Հայութեան աչքերուն առջեւ։ Յուսադրիչ էր առաջին ճառագայթը արեւուն եւ բնութիւնը կը ժպտէր քաջալերական խոստումներով։

Առատ է, եւ արդէն գործի են լծուած ափ մը խաչուհիներ։ Ոտքի են անոնք, թուով՝ քիչ, համբանքով՝ մի քանի, հաւատքով սակայն՝ անթիւ։ Արդէն իսկ կը գործեն խանդավառ եւ ծառայելու գիտակցութեամբ տոգորուած։ Շրջապատուած՝ նորակազմ, հազիւ քանի մը ամսուան կեանք ունեցող Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Սեւրանի մասնաճիւղի երիտասարդ – երիտասարդուհիներով, ժրաջան մեղուներու պէս անխոնջ, կը մաքրեն, կը շտկեն, կը շարեն, կը դասաւորեն ու կը կարգադրեն, առաւելագոյն չափով կատարեալ ըլլալու, որովհետեւ կը գիտակցին անոնք եւս թէ այս օրը բացառիկ է իրենց համար, ձեւով մը քննութեան օր՝ հայապահպանման ազգային անկիւնէն դիտուած։

Կէսօրը անց է եւ ժամը 16։ Ծնողքներ, երէց թէ երիտասարդ, կը փութան քաղաքապետարանի սրահը։ Փարատոֆս նուագախումբը, եւրոպական եւ հայկական խառն նուագներով, կեանքի կը կոչէ սեղաններուն շուրջ հաւաքուած ներկաները։ Կը պարեն քաջալերող հայորդիները, կը սպասարկեն նորահաս, Նոր Սերունդի տղաքն ու աղջիկները ժպտադէմ եւ ուրախ են, եւ մանաւանդ կարգապահութիւններ, թելադրանքներ կ'ընեն մեր անձնուէր Կապոյտ Խաչուհիները։ Լարուած փոքր սակայն ճշդապահ մեքենայ մը, որ կը գործէ ի տես բոլորին։

Կը ժամանէ ահաւասիկ օրուան հիւրը, Սեւրանի քաղաքապետը, Պր. Թիւթքան, իր հիւրերով։

Ժամը 20ն է։ Օրուան խօսնակ ընկեր Օննիկ Ալթունեանի «բարի գալուստի» քանի մը խօսքը կը բանայ ձեռնարկի պաշտօնական բաժինը եւ բեմ կը հրաւիրէ Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի վարչութեան Նախագահուհի՝ ընկերուհի Անժէլ Պարոնեանը որ Ֆրանսերէն կը ներկայացնէ մասնաճիւղի գործունէութիւնը՝ հայապահպանման, հայ մանուկին հայեցի դաստիարակութեան, կայանի կեանքին, շաբաթական միօրեայ դպրոցի աշխատանքներուն, ծերերուն օգտակար ըլլալու եւ վերջապէս գաղութին մէջ հայկական մթնոլորտ ստեղծելու եւ զայն միշտ վառ պահելու տարած իրենց ճիգերը։ Կը ծանրանայ մանաւանդ «տուն» մը ունենալու, վերջին քանի մը տարիներու գաղութի բաղձանքին վրայ, եւ անակնկալ բոլորին կը յայտարարէ.— «Այսօր, Կապոյտ Խաչը ուրախ է ձեզի յայտարարելու, որ արդէն հայկական սեփական դպրոց մը ունենալու առաջին քայլերը առնուած են ու մենք յաջողած ենք հողի մը գնման աշխատանքները հասցնել դրական արդիւնքներու։ Անշուշտ, պաշտօնական ձեւակերպութիւնները չեն վերջացած տակաւին, սակայն յոյսով ենք, մօտ ժամանակէն, օրերու հարց է այլեւս. ամէն ինչ օրինական ձեւին մէջ, կը կարգադրուի ու մենք որպէս Կապոյտ Խաչ ու դուք որպէս հայ ծնողք միասնաբար տէր կը դառնանք մեր հայ օճախին, լոյսի վառարանին, Սեւրանի դպրոցին։

Ընկերուհի Պարոնեանի այս ուրախ լուրը խանդավառեց ներկաները, որոնք եկած էին նաեւ փարիզեան շրջանի միւս արուարձաններէն եւ արժանացաւ բուռն ծափահարութեանց։

Ապա, ընկեր Ալթունեանի հրաւէրով բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Ժիրայր Միրիճեան, որ իր խանդավառող եւ շինիչ խօսքերով տուաւ ուրուագիծ պատկերը ընդհանրապէս՝ Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի վերջին տասնամեակներու գործունէութեան, հայանպաստ իր տարած աշխատանքներուն, ամրան կայանի եւ մանաւանդ հայ մանուկի հայեցի դաստիարակութեան ճամբով բերած նպաստին՝ հայապահպանման մեր հաւաքական պայքարին։ Բանախօսը ծանրացաւ մանաւանդ Հայուն մի՛շտ տոկալու, կո՛ւրծք տալու վճռակամութեան եւ այս ուղղութեամբ՝ հայ մօր, հայ կնոջ բերած անուրանալի նպաստին, եւ եզրակացուց գեղեցիկ գրական պատկերով հայ ծերունի մօր մը երկու խօսքով.— «Քանի դեռ կայ այսօրուան Հայաստանը ծաղկած ու ազգային նկարագրով, քանի դեռ կայ Սփիւռքը միշտ ապրելու, տեւելու եւ տոկալու վճռակամութեամբ, ես՝ որպէս հայ մայր, իմ հեռաւոր այս անկիւնիս մէջ, կրնամ աչքերս հանգիստ փակել այն հաստատ համոզումով, թէ կանք ու պիտի մնանք ընդմիշտ»։

Ընկեր բանախօսի քանի մը վայրկեանի խրախուսիչ այս խօսքերը խանդավառութիւն եւ ազգային գիտակցութիւն ներշնչեցին սրահէն ներս եւ արժանացան ներկաներու գնահատութեան։

Տեղի ունեցաւ ինքնաբուխ նուիրատուութեանց շարքը. անուններ, երէց, երիտասարդ, մանաւանդ մանուկներ բերին իրենց լուման՝ սրբազան պայքարի թիրախին, անխորտակելի պատնէշին, Հա՛յու դպրոցին, Կապոյտ Խաչի դպրոցին։ Քանի մը վայրկեաններով սահմանուած նուիրատուութիւնը արդէն իսկ հասաւ 5000 Ֆրանքի կլոր գումարի, որ կրկին անգամ ցոյց տուաւ, փաստեց հայ ժողովուրդի գիտակցութեան, զոհաբերութեան, եւ մա՛նաւանդ ինքնաբուխ տալու, չա՛տ տալու պատրաստակամութեան ոգին, երբ շօշափելի, տպաւորիչ եւ փաստացիօրէն օգտակար նպատակի մը կը ծառայեն իր լումաները, ի մասնաւորի հայ դպրոցին, որ աղբիւրն է Հա՛յ մնալու մեր պայքարին։

Ապրի՛ք ծնողքներ, ապրի՛ք Սեւրանցիներ եւ ապրի՛ք մանաւանդ դուք, մեր անզուգական խաչուհիներ, որ գիտէք ծառայել ազգին՝ ձեր բազմակողմանի աշխատանքներուն եւ պարտաւորութեանց կողքին։ Վարձքերնիդ կատար։ Շարունակեցէք ձեր ուղին, որքան ալ փշոտ ու քարքարոտ, այն հաստատ համոզումով, որ ձեր դափնեպսակը պիտի ըլլայ անվերջ մեր պայքարի ուղին, որ մարտն է հայ ժողովուրդի գոյութեան, ապրելուն եւ մի՛շտ ներկայութեան։

Յուսադրիչ երեւոյթ մը ահաւասիկ, եւ օրինակելի՝ հայ կեանքի աշնանային այս օրերուն, «լպրծուն ափերու վրայ», ուր մեր գոյութիւնը կը սահի ամէն վայրկեան, Հայու աստղեր, աստին ու անդին, մերթ կը շիջին անզգալիօրէն, պսպղումները կը գունաւորուին անհարազատ ու խորթ, սակայն կը բոցկլի հուրը անմար, փաստը տեւականութեան, անկիւն մը անշմար, ոգին Հայկազեան։

Ա. ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

ԽՕՍՔ՝ Ի ՀԱՆԳԻՍՏ ՀԱՃԸՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

——O——

1920 Նոյեմբեր 21

Սեւաթոյր եւ ողապատ մահարձմը կը թելադրէ կրկնել Եղիշէի խօսքը՝ «Մահ իմացեալ անմահութիւն է, մահ ոչ իմացեալ մահ է»․ սուրբ նպատակի մը համար եւ գիտակից մահուամբ մեռնիլ, անմահութիւն է, իսկ աննպատակ եւ անգիտակից մահուամբ մեռնիլ, անյիշատակ եւ յաւիտենական կորուստ։

Մեծ տեսանողին նման չեմ տեսներ երկինքէն իջնող հրեշտակը մեծաւ զօրութեամբ, որուն փառքովը բովանդակ աշխարհը կը լուսաւորուի. չեմ լսեր անոր ահեղ եւ աշխարհադղորդ ձայնը, որով երբեմն աղաղակեց. Անկաւ Բաբելոնն, անկաւ քաղաքն մեծ։ Սակայն մէկ հրեշտակի տեղ հարիւրաւոր հրեշտակներ, աւելի կորովի եւ աւելի զօրաւոր, երկինքէն չեկան, լերանց բարձունքներէն իջան՝ կրակի եւ արեան գետերէն անցնելով առ մեզ հասան, եւ աղաղակելով գուժեցին. Անկաւ Հաճըն, անկաւ աստուածակերտ անառիկ բերդը, անկաւ առիւծներու դարաւոր բոյնը։ Այս անակնկալ բօթը Հայու սիրտը սեւ պատանքով պատանքեց, հազիւ ցամքած աչքեր աղբերացան եւ հազիւ սպիացած վէրքեր աւելի խոր բացուեցան, որովհետեւ հազարաւոր կեանքեր ընկնող քաղաքի աւերակներու տակ թաղուեցան, հազարաւոր կեանքեր արիւնախանձ թշնամիին սուրին ու գնդակին կեր ու ճարակ եղան։

Ինչո՞ւ անկաւ Հաճըն, ո՜վ Տէր, Հաճըն ո՛չ Բաբելոն եւ ոչ արեան քաղաք էր, չունէր պոռնկութեան գինի, չկային անոր մէջ ճոխութեամբ յօրացեալ ու յափրացեալ հարստարող մեծատուններ ու խարդախ վաճառականներ, վասնզի չունէր ոսկի, արծաթ, պատուական ակունք, մարգարիտ, ծիրանի, ոսկեթել որդան. չունէր հոյակապ պալատներ ամէն ազգի խնկեղէններով եւ ազնիւ իւղերով բուրումնաւէտուած, փղոսկրեայ ու կճճեայ մեծագին անօթներով զարդարուած, այլ սակաւապէտ, պարկեշտ, ուշիմ, աշխատասէր, կէս քաղքենի, կէս շինական տարազով ժողովուրդի մը անշուք բնակավայրն էր. արգասաբեր դաշտերէն եւ դալարաւէտ հովիտներէն եղնիկներու պէս քշուած՝ դարերով կառչած էր իր բարձրաբերձ լերանց ապառաժուտ ու ապալեր կողերուն, կ'ապրէր քրտինքով ու տաժանքով, կ'ապրէր հայրենի սուրբ հաւատքով եւ գոհունակ ու փառաբանող հոգիով. մեծաւ մասամբ հովիւներ, աւելի արդար եւ անմեղ, քան Բեթղեհէմի հովիւները։ Այսպիսի եւ այսքան բարեբարոյ խաղաղասէր ժողովուրդի մը համար ինչո՞ւ այսքան դառնագոյն բաժակ. ո՜վ Տէր, դառնագոյն, քան դրաժակն Գեթսեմանիի, որուն ի տես աստուածախառն մարմնովդ պահ մը դողացիր, արեան կայլակներ հոսեցան լուսակաթ ճակատէդ եւ աղօթեցիր ու աղերսեցիր. Հայր, անցո՛ զբաժակս զայս յինէն. հոգիս յօժար է բայց մարմինս տկար։ Միթէ Հաճընցւոց մարմինը աւելի՞ զօրաւոր էր։

ՍԱՀԱԿ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Կարդացէք «ՅԱՌԱՋ»ը տարածեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ. — ՍՊԱՍՈՒԱԾՆԵՐԸ

— Արշալոյսը չողեկառքե՞ մը։

Կոմսը ժպտեցաւ.

— Կ'երեւի թէ, վաղուց ի վեր չէք ճամբորդած Սէմփլոն-Օրիընթ-Էքսփրէսով։ Պէտք է գիտնաք որ Խորինէէն սկսեալ, երկաթուղագիծը այնպիսի վիճակի մը մէջ կը գտնուի որ չողեկառքէն կարելի է ցատքել առանց ջախջախուելու վտանգին ենթարկուելու։ Եւ ասոր համար ալ, հաւատացէք, լարախաղաց մը ըլլալու պէտք չկայ։

— Այն ատեն ըստ ձեզի, ո՞վ է գողը։

— Ի՞նչ գիտնամ. արդէն քննութիւնն ալ այդ կէտը երեւան պիտի բերէ կամ մեր բարեկամը երբ հոս գայ, որովհետեւ վստահ եմ թէ անիկա ողջ է, ճամբան է եւ քիչ ատենէն պիտի տեսնենք զայն։

— Ատտուած լսէ ձեր ձայնը, ըսաւ իշխանուհին, քիչ մը ապահովցուցիք զիս, բայց չհամոզեցիք։

— Բայց այո, Տիկին Սոնիա, ձեզ համոզեցի իմ բացատրութիւններովս։ Արդէն թերթերուն հրատարակած զանազան տեղեկութիւնները եւս կը հաստատեն իմ ըսածներս։ Ահա այս պատճառներովն է որ, այլեւս չէք կրնար ենթադրել թէ, մեռեալը մեր բարեկամն է։ Եւ հիմա, դուք բոլորովին համակարծիք էք ինծի։

Իշխանուհին գլուխը շարժեց.

— Կ'աղաչեմ կոմս, ըսաւ ան, հեռաձայնեցէք ինծի, անմիջապէս որ նոր լուրեր ստանաք։ Արթնցուցէք զիս, ժամը քանին որ ըլլայ։ Արդէն ես պիտի չքնանամ, պիտի չապրիմ՝ մինչեւ որ չտեղեկանամ թէ Ատամը ողջ է, թէ թագը մեր ձեռքէն խլուած չէ, եւ թէ կարենանք շարունակել մեր գործունէութիւնը։

.

Կոմս Օսթրովսքի իրաւունք ունէր ապահով ըլլալու։

Կոմս Ատամ Լատովսքի եւ Ալէքսէյ Քօլըսով, երբ նկատեցին որ անծանօթը դադրած է ապրելէ, պէտք չտեսան շոգեկառքին պաշտօնեաները կանչելու եւ տեղեկութիւն տալու։

Կասկած չկար, որ անծանօթին գօտիին մէջ գտնուած դանակը եւ գրպանին աքրճանակը ապացոյց մըն էին թէ ան ոճրապարտ նպատակ ունէր։ Ասկէ զատ, երկու երիտասարդները դիւրաւ կրնային ապացուցանել, որ ինքնապաշտպանութեան միջոցին ստիպուած էին սպաննել զայն։

Սակայն կեանքի մէջ ժամեր կան, երբ նոյնիսկ եթէ մարդ իր իրաւունքին մէջ գտնուի եւ արդարութենէն վախնալու պատճառ մը չունենայ — նախամեծար կը համարուի որեւէ յարաբերութիւն չունենալ արդարութեան եւ ոստիկանութեան հետ։

Լատովսքիի եւ Քօլըսովի պարագան այս էր։

Անոնք որոշեցին միջոցներ ձեռք առնել չողեկառքէն աննշմար կերպով հեռանալու համար։ Անոնց առաջին գործն էր միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի ճամբորդները կամ չողեկառքին պաշտօնեաները նրրանցքէն ներս չմտնէին։ Այս նըպատակով, անոնք փակեցին խցիկին դուռը եւ բանալիին ծակն ալ գոցեցին ներսէն։

Սենեակին մէջ առանձին էին։

— Ո՞վ կրնայ ըլլալ, հարցուց իշխան Ատամ Լատովսքին, ցոյց տալով իրենց ոտքերուն առջեւ անշարժ փռուած մարմինը։ Անպայման միջազգային աւազակ մըն է։

Ալէքսէյ Քօլըսով իր գլուխը շարժեց եւ մտահոգութիւն յայտնող ձայնով մը ըսաւ.

— Ես տարբեր կարծիք ունիմ... Այս մարդը չարագործ մը, այն ալ ձեր կարծածին պէս չարագործ մը չէ։

— Ուրեմն կ'ենթադրէք որ ան մեզ կը ճանչնա՞յ։

— Գրեթէ համոզուած եմ։

— Կը նշանակէ թէ, ան մեր կեանքին վնաս հասցնելէ աւելի, կ'ուզէր մեր ձեռքը գտնուած առարկային տիրանալ։

— Շատ հաւանական է։

Իր ղոհին դիակին վրայ ծռած՝ Ալէքսէյ Քօլըսով, կը սկսէր խուզարկել զայն, ան խսկոյն գտաւ անցագիրը։

— Լաթվիական անցագիր, ըսաւ ան, Լիպաուի մէջ պատրաստուած եւ տրուած Պօրիս Ժէմսքիի։ Վիզէի գործողութիւնը կատարած է Նիքօլա Քիքին։

«Մարդոց հանդիպումը ճակատագրական է»։

— Այս Պօրիս Ժէմսքին կը ճանչնա՞ք ուրեմն, հարցուց իշխանը զարմանքով։

— Այդ պատիւը չեմ ունեցած, սակայն շատ հին ատենէ մը ի վեր կը ճանչնամ Նիքօլա Քիքինը, որուն ստորագրութիւնը կայ այս անցագրին տակ։ Այս մարդուկը Լիպաուի լաթվիական անցագրերու այն քննիչ պաշտօնեան է, որու հետ ծանօթացայ, որպէսզի երբ ձեր մասին որեւէ բան մը հարցնեն իրեն, պատասխանէ թէ Մէմէլ մեկնած էք։

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ 9 ամսուան հերոսամարտի 54րդ տարեդարձի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 20 Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուր հազար զինուորներու հոգիին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1·30ին, մատաղի ճաշ եւ յուշահանդէս ու նաեւ «Նոր Հաճըն» աւանի Հայաստանի մէջ հիմնադրութեան 16րդ տարեդարձի տօնակատարում Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

Կը նախագահէ ՏՈՔԹ. Բ. ԽՐԻՄԵԱՆ
Կը բանախօսէ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ալիս Խաչատուրեան իր ամուսնոյն Միհրդատ Խաչատուրեանի մահուան տարելիցին առթիւ, 50ական ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ի:

×

Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գուզուճեան իրենց հօր՝ Միհրդատ Խաչատուրեանի մահուան տարելիցին առթիւ 50ական ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ին:
(Ստանալ «Յառաջ»էն):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը, 20–30 տարեկան, հայ նպարավաճառատան մը մէջ աշխատելու համար:
Դիմել.—
47, Rue de Trévise — Paris (9e)
ARAX

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոման Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8·30ին, Մշակոյթի Տունը:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՐԱՆ (ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ)

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի — Հոկտ. 20 — Գիւտ Խաչ, պատարագ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-Ի

եւ Բրդնիքի համօրէն ննջեցելոց հոգիներուն համար:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի ՀՈԿՏ. 20 առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

LYON - LYON - LYON
NUIT A EREVAN
CASINO DE CHARBONNIERE
Կազմակերպութեամբ Սենտիէն տ'Իձիսիաքիվի եւ շրջանի հայ կազմակերպութեանց
ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳԻՇԵՐ
Նախագահութեամբ
Պ. ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԻՒՔԵԱՆԻ
Նուագախումբ՝ ՌԻԹ'Մ ՏԱՆՍ
եւ Հայկ. ժողովրդական Սասուն խումբը:
Տոմսերու համար դիմել՝
SEVAN VOYAGE
50, Cours de La Liberté — LYON
Tél. 60-13-66

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 84ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 19, ժամը 21ին
ԹԷԱԹՐ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի «Քրիստափոր» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին
Կը նախագահէ ԸՆԿ. Մ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ
Կը խօսին
ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ (հայերէն) ԸՆԿ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)
Գեղարուեստական խնամուած բաժին
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի: Ժամը 14·30ին «Գ. Իփէկեան» ակումբին մէջ:

Պատուոյ նախագահութեամբ
Պ. ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶԻ
(Վիէնի քաղաքապետ-երեսփոխան)
խօսք կ'առնէ նոյնպէս Ընկերվարականներու ներկայացուցիչը
Կը նախագահէ ընկ. ՎՐԷԺ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին՝ Նոր Սերունդի կողմէ.— Մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի դպրոցի աշակերտներու կողմէ:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնճոյք: Ճախ պիւֆէ, առատ կերուխում

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Սիկալ սրահին մէջ:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի կոմիտէութեան եւ Նոր Սերունդի:

Հոկտեմբեր 20, Կիրակի ժամը 16էն 24 Սալ տէ Ֆէթ, Ռիւ տը լ'Օթէլ տը Վիլ, Սէն Շամոն:

Պարահանդէս՝ մասնակցութեամբ Արարատ նուագախումբի:

Հայկ. պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Cours de Danse
Eva ARZOUIAN
CLASSIQUE — CARACTERE — ARMENIENNE
ENFANTS - ADULTES
44, Rue Vieille du Temple — Paris (4e)
Tél. 278-18-97

AGENT OFFICIEL: TÉLÉ-ROBIN KALDJIAN
5, rue Charles-Robin 75010 Paris 208 82 13

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, avenue George V, Paris
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը
Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահական նախարարուհի
SIMONE VEIL
On dansera avec l'Orchestre BEDIKIAN
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ
SOUPER — BUFFET — TOMBOLA
(Վիճակահանութեան առարկաները արժէքաւոր եւ օգտակար)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը:
ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:

Մուտք 20 ֆր. (ուսանողներու 10 ֆր.)

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՐ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
(Հայկ. Տնօրէնութիւն)
LA CAPPADOCE
3, Rue Marivaux
(derrière l'Opéra-Comique, Métro Richelieu-Drouot) Tél. 742-83-65
ՈՒՐ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՋԵՐՄ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ, ԿԸ ԳՏՆԷՔ
ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ եւ յատուկ ճաշեր իրիկունները:
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ — «Մանթը»
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — «Լահմաճուն»
ՈՒՐԲԱԹ — «Սու պէօրէկ»
Ամէն օր՝ Տէօնէր-քէպապ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻԷՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

INVITATION

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

le Vendredi 25 Octobre à 21 h

UNIQUE RECITAL A PARIS DE

RAFFI PETROSSIAN

Beethoven — Brahms — Schumann

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
19
SAMEDI
19 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.141
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13.141

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԻՊՐՈՍ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆ

— O —

Աւելի քան քառորդ դար իբրեւ «գաղթական» արհամարհուելէ, հալածուելէ եւ յարձակման ենթարկուելէ ետք, Պաղեստինի արաբ գաղթականները Հոկտեմբեր 14ին ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովին մէջ փառաւոր յաղթանակ մը արձանագրեցին:

Զորսի դէմ 105 քուէով Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը որոշեց յառաջիկայ Նոյեմբեր 4ի իր ժողովին մէջ պաշտօնապէս ընդունիլ Պաղեստինի Ազատագրական Կազմակերպութեան ներկայացուցիչները, երբ օրակարգի վրայ պիտի դրուի Պաղեստինի հարցը: Քսան Պետութիւններ ձեռնպահ մնացին: Թեր քուէարկեց Ֆրանսա: Դէմ՝ Միացեալ Նահանգներն ու բնականաբար Իսրայէլ, որոնք ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեցին:

Նախագահ Ֆորտի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր Արտաքին նախարար Քիսինկէրի աստղը սկսաւ խաւարիլ: Արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ Սպիտակ Տունը ձախող քայլեր առաւ, ի հեճուկս Ներկայացուցչական Ժողովի եւ Ծերակոյտի, այսինքն ժողովրդավարական սկզբունքներով ընտրուած Խորհրդարանի կամքին:

Նախ քան այդ, Կիպրոսի խնդրին մէջ նախագահ Նիքսըն, հաւանաբար ազդեցութեանը տակ Քիսինկէրի, որուն վրայ կոյր վստահութիւն ունէր, թոյլ տուաւ որ Թուրքերը բռնագրաւեն կղզին, իբրեւ թէ «խաղաղութիւն»ը վերահաստատելու համար այնտեղ:

Ձենք կրնար երեւակայել, որ Միացեալ Նահանգներու քաղաքական ղեկը իրենց ձեռքին մէջ ունեցողները կ'անգիտանային Թուրքերու յետին միտքն ու բուն նպատակը: Կ'ենթադրենք հետեւաբար, որ Սպիտակ Տունը գիտակցաբար թոյլ տուաւ, նոյնիսկ լռելեայն քաջալերեց Անգարայի կառավարութեան ամիսներէ ի վեր կանխամտածուած ու ծրագրուած ձեռնարկը: Ուաշինկթըն ի վիճակի էր մատ մէկ շարժումով ետ կեցնել Թրքական ոճրամիտ արկածախնդրութիւնը, առանց պատճառի յարձակումը ՄԱԿի անդամ փոքրիկ Պետութեան մը վրայ, ամերիկեան օդանաւերով եւ հրասայլերով, որոնք պէտք է գործածուէին միայն պաշտպանողական նպատակներով:

Նախագահ Ֆորտ իր պաշտօնին վրայ պահեց Թրքասէր Քիսինկէրը եւ վարակուեցաւ անոր Թրքասիրութենէն: Հակառակ Ներկայացուցչական Ժողովի եւ Ծերակոյտի կրկնակի որոշումներուն, յամառեցաւ մինչեւ Դեկտեմբեր 10 շարունակել Թուրքիոյ ընծայուած զինուորական օժանդակութիւնը: Խորհրդարանը կ'ուզէր պատժել Թուրք կառավարութիւնը, որ չարաչար, այսինքն յարձակողական նպատակով գործածեր էր իրեն տրուած զէնքերը:

Ուաշինկթընի, Նիւ Եորքի եւ ամերիկեան այլ քաղաքներու, ինչպէս նաեւ Յունաստանի մէջ ցուցարարներ «մարդասպան» մակդիրով որակեցին Քիսինկէրը ցուցատախտակներով, ու նոյնիսկ Նիւ Եորքի մէջ Հայեր և Յոյներ իր երեսին պոռալով:

Կիպրոսի բռնագրաւման չարաթներուն Արտաքին նախարարը իր պատեանին մէջ քաշուած՝ լուռ մնաց բոլորովին, չուզեց սաստել իր Թուրք բարեկամները: Ամերիկայի մէջ իր վարկը կորսնցուց այն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԶԷՆՔ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ

— O —

ՖՈՐՏ ԵՒ ՔՈՆԿՐԷՍԸ ԼԵԶՈՒ ԳՏԱՆ

— O —

Ֆորտ մասամբ տեղի տուաւ եւ կարելի եղաւ համաձայնութեան գալ ի վերջոյ Թուրքիոյ տրուելիք զինուորական օժանդակութեան շուրջ: Արդարեւ նախագահը երկրորդ անգամ ըլլալով իր վեթօն դրած էր Ներկայացուցչական Ժողովի եւ Ծերակոյտի քուէարկած բանաձեւերուն դէմ բայց ի վերջոյ համաձայնեցաւ երբ բանաձեւին աւելցաւ բարեփոխում մը ըստ որուն Ամերիկա մինչեւ Դեկտ. 10 կրնայ զէնք ղրկել Թուրքիոյ, պայմանաւ որ Անգարա այլեւս զէնք չղրկէ Կիպրոս: Միեւնոյն ատեն Թուրքիա պէտք է յարգէ Կիպրոսի զինադուլը եւ չամրապնդէ իր զինուորական ուժը Կիպրոսի մէջ: Ծերակոյտ եւ Ներկայացուցչական Ժողով լայն մեծամասնութեամբ վաւերացուցին այս կարգադրութիւնը:

×

Ֆորտ օրէ օր ժողովրդականութիւն կը կորսնցնէ երկրին մէջ եւ աննախընթաց կը նկատուի իր երեւումը Ներկայացուցչական Ժողովի ենթայանձնախումբին առջեւ ինքզինքը արդարացնելու համար: Պատմարաններու համաձայն առաջին անգամն է, արդարեւ, որ Միացեալ Նահանգներու նախագահ մը ենթայանձնախումբին կը ներկայանայ պատասխանելու համար «հարցաքննութեան» մը: Ֆորտ դժգոհ ձգած էր Ամերիկան ներում շնորհելով Նիքսընի եւ ընդունելով նաեւ որ ան պահէ ձայներիզի վրայ առնուած վերջին խօսակցութիւնները:

Ֆորտ յայտարարած է թէ որեւէ «սակարկութիւն» չէ եղած իր եւ Նիքսընի միջեւ, ինք այդ որոշումը տուած է մտածելով որ Նիքսըն արդէն հարկ եղածին չափ պատժուած է «ամօթէն եւ անպարտութենէն»:

ատեհճան, որ պահ մը նոյնիսկ իր հրաժարելուն մասին խօսուեցաւ մամուլին մէջ:

Դէպի Մերձաւոր Արեւելքի երկիրները կատարած իր վերջին շրջապտոյտը չարդարացուց «հրաշագործ»ի իր համբաւը: Նպատակն էր խաղաղութեան վերահաստատումը արեւելեան կողմն աշխարհի: Տարօրինակ է, որ Եգիպտոս, Դամասկոս, Երուսաղէմ, Ամման, Ռիատ, Ալժէ եւ Ռապաթ այցելեց «հարուածային» կերպով: Սակայն ո'չ Անգարա գնաց, ոչ ալ՝ Աթէնք: Մինչդեռ Կիպրոսի խնդիրը աւելի հրատապ հանգամանք կը ներկայացնէր: Երկու հարիւր հազար գաղթականներ տակաւին չեն վերադարձած իրենց հայրենի բոյները:

Զբաղեցաւ նոյնիսկ Պաղեստինի հարցով: Մերժեց տեսակցիլ Եասըր Արաֆաթի հետ: Սակայն ՄԱԿը Հոկտեմբեր 14ի իր որոշումով շառաչուն պատասխան մը տուաւ իրեն:

Իր աստղին հետ միաժամանակ նախագահ Ճերըլտ Ֆորտի աստղն ալ սկսած է խաւարման նշաններ ցոյց տալ Ամերիկայի մէջ, ինչպէս տեսնուեցաւ վերջին վիճակագրութեամբ:

Արաբեւիսրայէլեան վէճը փոխանակ կարգադրուելու, կը բարդանայ հետզհետէ: Դժգոհ է Իսրայէլ, ուր թշնամական բուռն ցոյցեր կատարուեցան Քիսինկէրի դէմ իր այցելութեան առթիւ: Ցուցատախտակներու վրայ կը շեշտուէր թէ «Իսրայէլ ծախու չէ», թունդ ազգայնական – կրօնաւորները հակառակ են նոր կառավարութեան զիջումի քաղաքականութեան:

Պաղեստինի ճակատագիրը մտահոգութեան առարկայ է: Վարչապետ Իցհակ Ռապին Երեքշաբթի գիշեր Փարիզի հեռատեսիլէն խօսելով, քննադատեց ՄԱԿի որոշումը Պաղեստինի Ազատագրական Կազմակերպութեան ներկայացուցիչները իր Ընդհանուր Ժողովին մէջ ընդունելու մասին եւ յայտնեց, որ Իսրայէլ միայն Յորդանանի հետ է, որ կրնայ խօսիլ Պաղեստինի շուրջ: Այսինքն չի ճանչնար Եասըր Արաֆաթի կազմակերպութիւնը:

Կիպրոսի եւ Պաղեստինի հարցերը աւելի քան հրատապ են խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Քանի մը տողով

ՏԷՖԱՆՍԻ Փարիզի նոր արդիական արուարձանին՝ ամէնէն կարեւոր կեդրոնը՝ «Մանհաթան աշտարակը» 500 միլիոն ֆրանքի ծախուած է արաբական ամիրայութեան մը (հաւանաբար Ապու Տհապի):

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Թղթատարական սենտիքաները գործադուլի որոշում տուած են Երեքշաբթի օրուան համար:

ՔՈՒԷՅԹ որոշեց Միրաժ օդանաւեր գնել եւ Եգիպտոսի յանձնել: Այս վերջինը անցեալ տարուան պատերազմին 120 օդանաւ կորսնցուցած էր եւ Խորհ. Միութիւնը կը մերժէ միշտ նոր օդանաւեր յանձնել Գահիրէի: Միւս կողմէ, հարիւր Քուէյթցիներ Մ. Նահանգներու մէջ պիտի մարզուին Սքայհոք օդանաւեր վարելու:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ շուրջ տասը միլիոն աշխատաւորներ չորս ժամուան գործադուլ ըրին՝ պահանջելով աշխատանքի ապահովութիւն եւ աւելի բարձր թոշակ, պայքարելու համար արագ աճող դրամահոսութեան դէմ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ճգնաժամը լուծելու համար Էճէվիթ նոր առաջարկներ ներկայացուց Տէմիրէլի: Աթալէթի ուղղուած առաջարկները կը նախատեսեն համաձայնութիւն մը կանխահաս ընտրութիւններու շուրջ, 1975ի գարնան կամ աշնան: Հակառակ պարագային Էճէվիթ չանտեսեր համախմբական կառավարութեան մը կազմութիւնը Հալքի եւ Ատալէթի կողմէ:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ եւ Մ. Նահանգներու նախագահները հանդիպում մը պիտի ունենան Հոկտեմբեր 21ին: Համաձայն ամերիկեան «Ուաշինկթըն Փոսթ» եւ «Նիւ Եորք Թայմզ» թերթերուն՝ Մեքսիկայի հարաւը քարիւղի հարուստ հանքեր գտնուած են, որոնց շնորհիւ երկիրը, որ ցարդ քարիւղ կը ներածէր, 1980ին կրնայ քարիւղ արտադրող կարեւոր երկիր մը դառնալ:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 10–11)

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄՕՐ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

— O —

Հոկտեմբեր 9ին Ս. Գայեանէ վանքին մէջ հողին յանձնուած է Սիրանոյշ Պալճեան, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի մօր աճիւնը: Դամբանականը արտասանած է Տիրան Արք. Ներսոյեան (Մ. Նահանգներէն):

Գրիգոր Արզումանեան, Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահը, հեռագրով մը ցաւակցութիւն յայտնած է կաթողիկոսին՝ իր մօր մահուան առթիւ:

Արսէն Եպս. Պէրպէրեան կարդացած է արտասահմանի թեմերէն, զանազան եկեղեցիներու հոգեւոր պետերէ, Հայաստանի հանրային գործիչներէ, որոնց շարքին Ակադ. Վ. Համբարձումեանէ ստացուած ցաւակցական հեռագիրները:

Յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուած են Հիւս. Ամերիկայի Թեմի առաջնորդ Թորգոմ Արք, Արարատեան Թեմի առաջնորդ Կոմիտաս Արք., Զգօն Եպս. (Միլանօ), Ոսկան Ծ. Վրդ. (Դամասկոս), Ռոժէ Զրբաշեան (Փարիզ), ամերիկահայ անուանի վիրաբոյժներ Համբարձում Քէքլիկեան եւ Լեւոն Թօփուզեան (Շիքակօ), բարերար Գէորգ Կարմիրեան (Պէյրութ), Տոքթ. Մովսէս Տէր-Յակոբեան (Իրաք), գրագէտ Վահրամ Մավեան, բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ այլ եւ այլ երկիրներէ:

Ներկայ եղած են նաեւ Սփիւռքի Հայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահը՝ Վարդգէս Համազասպեան, ինչպէս նաեւ ակադեմական – ներ, տեղական մարմիններու ներկայացուցիչներ:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՆԱՉ «ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ»

— O —

Հազար նոր տունկեր, որոնք կը ներկայացնեն Քանատայի, Հարաւ. Ռուսիոյ եւ Արեւելեան Սիպերիոյ ծառատեսակները, պիտի զարդարեն Հայաստանի մայրաքաղաքին փողոցներն ու պողոտաները: Արդէն սկսած են աշնան եղանակի տնկումները: Այս ծառերը հինգ տարի քննութեան ենթարկուած եւ երկրին կլիմային յարմարած են բուսաբանական պարտէզին մէջ: Ընդհանրապէս այս ծառերը լայն ճիւղեր եւ տերեւներ ունին, որով շուք կուտան. միւս կողմէ թէ' ցուրտին եւ թէ ալ չոր կլիմային կը դիմանան:

Երեւանի բուսաբանական այգիի 8 հեկտար տարածութեան վրայ հաւաքուած են հայկական բուսաշխարհի ներկայացուցիչները, Եւրոպայի, Սիպերիոյ, Արեւելեան Ասիոյ զանազան անկիւններու, Կովկասի ծառերու եւ թուփերու տեսակներ: Հարուստ է պարտէզը իր ծաղկանոցներով եւ զարդարիչ ծառերով:

Տնտեսութծարանի բաժնին մէջ տարին 35.000 տունկեր կ'աճին: Ուսումնասիրուած են 1200 տեսակ ծառ ու թուփ, որոնցմէ ընտրուած են ամէնէն դիմացկունները: Ընդհանուր հաշուով 143 տեսակ տունկ ընտրուած եւ յարմարցուած է Հայաստանի բնակլիմայական պայմաններուն:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԸ

— O —

Վերջերս «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի Օգոստոսի թիւին մէջ լոյս տեսած էր շահեկան յօդուած մը Կէօթէի հայերէն թարգմանութեանց մասին: Սփիւռքի թերթերը արտատպած էին այս գրութիւնը՝ ստորագրուած Ջ. Իշխանեանի կողմէ: Յօդուածը մատենագիտական տեղեկութիւններու հարուստ պաշար մըն է, սակայն կ՚արժէ քանի մը անցողակի դիտողութիւններ ու ճշգումներ ընել, խնդիրը աւելի յստակացնելու համար:

Յօդուածը կը թելադրէ թէ գերմանական, մասնաւորաբար կէօթէական ազդեցութիւնը Արեւմտահայոց մէջ ծայր տուած է Զմիւռնիացի Մ. Մամուրեանի թարգմանութիւններով, 60ական թուականներուն: Իրականութիւնը սակայն այն է որ այդ թուականէն շատ առաջ, մօտ քսան տարի առաջ, Արեւմտահայերը արդէն ծանօթ էին գերման դրականութեան երկրորդական դէմքերուն, շնորհիւ 1847-էն սկսեալ լոյս տեսնող «Եւրոպա» թերթին, զոր կը հրատարակէին Վիէննայի Մխիթարեան հայրերը եւ որու էջերուն մէջ տպուեցան տասնեակ մը գերմաներէնէ թարգմանուած վիպակներ ու թերթօններ: Յետոյ, արդէն այդ թուականներուն, Պոլսոյ որոշ վարժարաններուն մէջ կ՚աւանդուէին անգլերէն, գերմաներէն եւ իտալերէն լեզուները, քովն ի վեր ֆրանսերէնին, որ շատ աւելի կանուխ արմատ ձգած էր («Բուրաստան Սրբ. Սահակեան վարժարանի», 1851): Վենետիկի Մխիթարեաններն ալ կանուխէն հետաքրքրութիւն ցոյց տուած էին գերմանական գրականութեան հանդէպ: Արդարեւ, առաջին թարգմանութիւնները կը հրատարակուէին «Բազմավէպ»ի մէջ, 1849էն, իսկ 1856էն Հերտէրի մասին շահեկան ուսումնասիրութիւն մը լոյս կը տեսնէ նոյն ամսաթերթին մէջ:

Արեւմտահայոց մէջ Կէօթէի գործերէն թարգմանուած է առաջին անգամ «Ֆաուստ ու Մարկրիթ» երկը, զոր թատերախաղի կաղապարով ու անգլերէն բնագրէ մը հայերէնի թարգմանած է Յովհաննէս Անդրէասեան ու հրատարակած՝ 1863էն, Մամուրեանէն հինգ տարի առաջ: Ջ. Իշխանեան կը յիշատակէ 1881ի Թ. Թէրզեանի «Ֆաուստ» գործին թարգմանութիւնը, սակայն տեղին է յիշել որ նոյն թուականին կը հանդիպինք Զմիւռնիա հրատարակուող «Մէղէորա» հանդէսի էջերուն մէջ (76–168) Մեսրոպ Նուպարեանի կողմէ «Ֆաուստ»ի արձակ թարգմանութեան, որ հաւանաբար աւելի ուշ, 1909էն կրկին հրատարակուեցաւ: Տեղին է նաեւ յիշատակել որ 1895էն Զօպանեանի հրատարակած «Ծաղիկ»ին մէջ Կէօթէէն երկու չափածոյ գրութիւններ լոյս տեսած են:

Ինչ կը վերաբերի Վերթէրի թարգմանութեան, կ՚արժէ նշել որ այդ գործին մասին առաջին յիշատակութիւնը կ՚ընէ Պոլսոյ մէջ 1866էն Մ. Իւթիւճեանի կողմէ հրատարակուող «Կիլիկիա» թերթը, (որ վերջը «Փունջ»ի վերածուեցաւ): Նաւաբեկութեան մը նկարագրութիւնն է, զոր կը ստորագրէ Վերթէր անունով: 1868էն Մ. Մամուրեանի թարգմանութիւնը անշուշտ գրական կարեւոր երեւոյթ մըն է ու «Կիլիկիա»յի մէջ լոյս տեսածը չի բաղդատուիր Զմիւռնացիին գործին հետ, սակայն պէտք է իր տեղին արձանագրել զայն, տրուած ըլլալով այն հսկայ դերը՝ զոր մեր մամուլը կատարած է Արեւմտահայ գրականութեան զարգացման աշխատանքին մէջ:

Գերմանական ազդեցութեան մասին այս քանի մը հպանցիկ տողերուն առթիւ կ՚արժէ շեշտել այն իրողութիւնը թէ Գերմանիոյ հանդէպ Արեւմտահայոց դրական կեցուածքին պատճառները գրական յստակ բնոյթ չունին: Բուն պատճառները կրթական ու քաղաքական են: Արդէն սկիզբն ալ այդպէս եղած էր — Վիէննայի Մխիթարեան հայրերու ճիգը, որուն ակնարկուեցաւ, միաբանութեան դպրոցներու կարիքին գոհացում տալու կը ծառայէր գլխաւորաբար: Դաստիարակչական մտահոգութիւններ կը մղէին մասնաւորաբար Պոլսոյ մտաւորականներու ակնարկը դէպի Գերմանիա: Այսպէս է որ Պոլսոյ Շահնազարեան վարժարանի տնօրէն Իփէքճեան 1871էն կը յղանար իր ժամանակուան համար գովելի գաղափարը՝ Զուիցերիոյ մէջ համալսարանական ուսանողներու Հայկական Օճախ մը հիմնելու: Այս նպատակի իրագործման համար ան 1874էն կը մեկնէր Ժընեւ, ուր կը մնար քանի մը տարի իր դրամն ու անխոնջ ճիգը վատնելով իւթոփիական այս ծրագրի իրագործման համար: Անշուշտ ձախողանք էր արդիւնքը, սակայն այդ առթիւ էր որ պոլսական թերթերու մէջ լայն քարոզչութիւն մը տարուեցաւ հայ հասարակութեան ծանօթացնելու համար գերմանական կրթական դրութեան յատկութիւնները, Ֆրէօպէլեան մեթոտը եւայլն: Գերմանական կրթական դրութիւնը արդէն, 1870ական թուականներուն, բաւական զգալի ներկայութիւն մըն էր Օսմանեան կայսրութեան մէջ: Զմիւռնիոյ յունական 30 դպրոցները զայն որդեգրած էին: «Բազմավէպ» կը յայտնէ թէ 1873էն 27 հայ ուսանողներ կային զուիցերական համալսարաններուն մէջ: «Արեւելեան Մամուլ»ի էջերէն, Բ. Վարդանեանի շնորհիւ, գերմանական մշակութային արժէքները լայն արձագանգ կը գտնէին: Նոյն գործին լծուած էր Պ. Դելվեան, որ 1876ի «Արեւելեան Մամուլ»ի մէջ յատկապէս ընդարձակ յօդուածներ ստորագրած է գերմանական արուեստի ու մասնաւորաբար «Ֆաուստ»ի մասին:

Քաղաքական ազդակ մըն ալ դեր ունեցած է գերմանական ազդեցութեան զարգացման մէջ: «1870ի ֆրանսեւգերման կռիւէն ետք», կը գրէ Մամուրեան «Արեւելեան Մամուլ»ի մէջ, 1874էն, «Ֆրանսայի վարկը ինկաւ մեր աչքին: Մենք ատկէ առաջ Գերմանիան բարբարոս կը նկատէինք, բաղդատմամբ Ֆրանսայի: Հիմա պէտք է Գերմանիոյ դառնանք: Պէտք է հոն ղրկենք մեր տղաքը ուսանելու»:

Վերջապէս, անտեղի չէ յիշել թէ 1885էն կը հիմնուէր Սանասարեան վարժարանը, ուր կ՚որդեգրուէր գերմանական կրթական դրութիւնը ու թրքերէն, ֆրանսերէն ու անգլերէն լեզուներու կողքին, գերմաներէնի ուսուցումն ալ կը հաստատուէր:

Ինչպէս կը տեսնուի այս քանի մը հակիրճ տեղեկութիւններէն, 19րդ դարու արեւմտահայ մտաւորականութիւնը լուրջ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է գերմանական մշակոյթին հանդէպ ու եթէ արդիւնքը համեմատաբար փոքր է՝ պատճառը հետեւանք է ֆրանսական հզօր ազդեցութեան, զոր ան կրած է դարերէ ի վեր, նման Օսմանեան կայսրութեան միւս ժողովուրդներուն: Եթէ Իփէքճեանի ծրագիրը յաջողէր, մեր գրականութեան ու առ հասարակ մշակոյթի պատկերը շատ հաւանաբար տարբեր ըլլար այսօր: Գերմանական ռոմանթիզմի մէջ ազգային շեշտը շատ զօրաւոր է ու եթէ մենք առոր ազդեցութեան տակ իյնայինք, փոխանակ տարուելու ֆրանսական ռոմանթիզմի աւելի միջազգայնական խաւերէն, ի՞նչ կ՚ըլլար արդեօք պատկերը մեր այսօրուան մշակոյթին...:

Վ. ՕՇԱԿԱՆ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԱՓԱՀԱՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔ

— O —

Դեռ հազիւ քանի մը ամիսներ առաջ, երկրորդական վարժարաններու մէջ չափահաս աշակերտները բացառութիւն կը կազմէին: Անոնց թիւը կը սահմանուէր քանի մը հարիւրի, եւ այն ալ ընդհանրապէս մեծ դպրոցներու նախապատրաստական դասարաններու մէջ՝ որոնք կը պատրաստեն յատկապէս ճարտարապետական բարձրագոյն ուսումներու: Լրիւ ըլլալու համար, աւելցնենք որ նման դասարաններ գոյութիւն ունին միայն կարգ մը յայտնի լիսէներու մէջ:

Այժմ, չափահասութեան տարիքը տասնըութ ըլլալով, չափահաս աշակերտութեան թիւը բազմապատկուած է, ստեղծելով նոր կացութիւն մը:

Կրթական նախարարը՝ Ռ. Հապի, իր վերջին մէկ շրջաբերականով, ի մէջ այլոց, կ՚ընէ այս ուղղութեամբ հետեւեալ յանձնարարութիւնը.— «...Միշտ աչքի առջեւ ունենալ որ լիսէներու մէջ անչափահաս աշակերտներու թիւը մեծամասնութիւն է: Հետեւաբար պէտք չէ հիմնովին փոխել գործադրուած ներքին կանոնագրութիւնները, այլ զանոնք յարմարցնել, պատշաճեցնել: Նկատի առնելով տեղական պայմանները ու երբեմն յատուկ պարագաները, վարժարաններու տեսչութեանց կը մնայ ողջմտութեամբ ճշդել, զերծ վաղահաս հրաժարումներէ կամ լքումներէ, անհրաժեշտ հոլովոյթի մը ընթացքը եւ հսկողութիւնը»:

Անշուշտ թէ, չափահասութեան հարցը կը ծագի առաջին եւ մանաւանդ աւարտական (թէրմինալ) դասարաններու մէջ, ուր կը գտնենք կողք կողքի «երկու տեսակ աշակերտութիւն», յաճախ չափահասութիւնը կազմելով մեծամասնութիւն:

Եթէ ընդհանրապէս ընկերութեան մէջ, մանաւանդ օրէնքի առջեւ չափահասութեան տարիքի փոփոխութիւնը բազմաթիւ բարդ խնդիրներ կրնայ ստեղծել, սակայն դպրոցի կամ դասարանի մը պարագային պէտք չէ մեծ փոփոխութիւններ բերէ դպրոցական մթնոլորտի մէջ:

Ուսուցչի եւ աշակերտութեան յարաբերութիւնը երբեք օրէնսդրական յարաբերութիւն մը չէ եղած, այլ ուժերու հաւասարակշռութիւն մը կամ ալ լռելեայն համաձայնութեան մը արդիւնքը: Այսօր երկրորդ եղանակն է որ կը տիրէ մեծ դասարաններու մէջ եւ կը ձգտի ընդհանրանալ: Աշակերտներու չափահասութիւնը բան չի փոխեր: Կրնայ միայն դեր մը ունենալ կարգապահութեան առաջին ձեւին մէջ, ուր ծնողքները «ճնշումի միջոց» մը կը դառնան պահանջելով աշակերտէն առաւել աշխատանք, առաւել հնազանդութիւն: Ծնողքները տեղեակ կը մնան աշակերտի անբաւարարութիւններուն, որպէսզի հեղինակութիւն բանեցնեն անոնց վրայ: Բայց այս հեղինակութիւնը փոխադարձ սիրոյ, վստահութեան ու երբեմն ալ վախի զգացումներու վրայ հիմնուած է: Ոչ մէկ առընչութիւն ունի չափահասութեան կամ անչափահասութեան հետ: Արդէն ոչ մէկ ծնողք կը պահանջէ աւարտական դասարանի մը աշակերտէն որ սերտէ եւ ուշիմ ըլլայ իրեն հաճոյք պատճառելու համար, կամ ալ պատիժի մը սպառնալիքին տակ: Ընդհակառակն, դպրոցական իր բոլոր տարիներուն, երախային միշտ ըսուած ու կրկնուած է որ «իրեն համար» կ՚ուսանի, կ՚աշխատի յաջողութեամբ պսակելու իր քննութիւնները եւ ընդգրկելու լաւագոյն ասպարէզներ:

Այս է եղած անգիր օրէնքը մինչեւ այսօր:

Բայց Կրթական Նախարարի նոյն շրջաբերականին մէջ կը կարդանք.—

«...Ծնողքները կը շարունակեն բնա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄԷՋ ԱՇԽԱՐՔԻՆ ՀԱՅ ԿԱ՞Յ...»

Տարիներ առաջ «Արմենիա» հիւրանոցում ես ծանօթացայ ամերիկահայ արձակագիր Ասատուրեանին: Մի խումբ հայրենակիցների հետ նա տակաւին նոր էր շրջագայել Արեւմտեան Հայաստանում, եղել էր Սասունում, Տիգրանակերտում, Խարբերդում ու Վանում, այցելել Աղթամար կղզին որ այժմ վեր է ածուել հնագիտական տեսարժան վայրի եւ Կարսի վրայով հասել էր Երեւան:

Ուղեւորութեան ընթացքում Ասատուրեանը լուսանկարել էր ուրարտա–հայկական շատ հնութիւններ, Սասունի բնանկարներ, նաեւ իր մանկութեան ամայացած գիւղը:

Նա ինձ ցոյց տուեց նուիրական մասունքներ, հնամենի վանքերի աւերակներ, տեսարաններ Վանից ու Շամիրամի ջրանցքից, կիսաքանդ բերդեր ու լքուած, մահացած աղբիւրներ, որոնց մամռակալած քարերի վրայ դեռ ընթերցւում էին մեսրոպեան ջարդատուած տառ ու տարեթիւ:

Մի ժամանակ այստեղ ուխտի էին գնում հացարոյր հայ մամիկներ ու պապիկներ, չինական կանայք ու այր մարդիկ, կարմրաթուշ աղջիկներ ու թուխթխահեր տղաներ: Նրանք լեռներում շուրջպար էին բռնում ու երգում պապերի բարձրահնչիւն երգերը: Եւ իրենց սրտի մուրազին հասնելու համար զառ ու մաքի էին մատաղ անում: Այժմ չկան նրանք: Չկան այդ հացարոյր, չարքաշ հայ չինականները, սեւ սարերի կորիճ հովիւները, կուժն ուսած՝ աղբիւրից դարձող ջահել–ջիւան հարսներն ու աղջիկները:

Զրուցակիցս նկարագրում է տխուր, սարսուռն մի ամայութիւն, որ սովորաբար յաջորդում է աշխարհակործան արհաւիրքներին...

— Սասուն աշխարհը՝ գոց ակունքով ցամաքած աղբիւր էր, որ լաց էր լինում անարցունք...

Թարմ տպաւորութիւններն է պատմում Ասատուրեանը: Յետոյ մի պահ մնջացած ունկնդրում է իր ճամբորդութեան ժամանակ ականջները լցուած լռութեան ծանր խշշոցը:

Ես խօսք չունեմ ասելու: Ասատուրեանը բարձրացնում է հայեացքը եւ սկսում նորից.

— Զբօսաշրջիկ հինգ հայրենակիցներիս հետ, որպէս ամերիկացի, այցելեցի Սասուն, եղայ իմ ծննդավայր Սեմալ գիւղում, որոնեցի ու գտայ պապերիս արդէն հողի մէջ սուզուող տապանաքարերը, համբուրեցի նրանց շիրիմները եւ այնտեղից մի բուռ հող–նշխար վերցրի ովկիանոսի այն կողմ՝ Ամերիկա տանելու համար: Յետոյ ջուր խմեցի Խանդութթակաթ ակնաղբիւրից, յիշեցի մանկութիւնս, ջօջօ մամիս ու ջօջ պապիս պատմածները Դաւթի, Մհերի, Խանդութ խաթունի մասին: Ինչ ուժ ու հմայք ունէր ժողովրդական վէպը, որ, ինչպէս աղօթք, ինչպէս արդարութեան որոնում ու ընդվզում, պապերի ու մամերի բերաններից չաղւում էր Սասնայ ամէն երդիքի տակ: Երեւի մեծ Ջարդ–Ջարդից Սասունի վէրք ու ցաւի միակ բալասանն էր Սասնայ ծռերի ճիւղէ ճիւղ անուշ պատումը:

Աչքիս դէմ էր եկել պապս, որ ձեռքը ծնկին խփելով, այնպէս ոգեւոր պատմում էր Սասնայ ծռերից, ասես ինքն ականատես էր եղել Դաւթի սխրանքներին, աչքով տեսել, թէ ինչպէս խաղաղ չինական ժողովրդի թշնամին՝ Մսրայ Մելիքը, զօրք կապած, աշխարհի հեռու ծայրից հասել էր Հայոց երկիրը և կամեցել ծանր զուրզերի ու թրերի զարկերով քար քարի վրայ չթողնել Հայոց երկրում: Սակայն չարաչար պարտուել էր Սասնայ ծռերից, Դաւթի Թուր–կեծակից...

Յիշում էի հին–հին օրերը, մարմինս ամէն մի բջիջով վերզգում Դաւթի ոգին, որ մնացել էր անխոցելի ու գնում էր դարերի անմահութեան միջով: Այլեւ վերզգում էի ազատ կեանքի ձգտող մարդու խորհրդանիշ Մհերին եւ Հայոց վէպի մարդասէր ոգու յաղթանակը:

Այս մտորումներով տարուած՝ որոնեցի ու գտայ գիւղի մեր աւերակ դպրոցը, ուր վեց տասնամեակ առաջ Հայոց այբուբենն էի սովորել: Ու, այլեւս աշխարհից վերացած, անուշ մի ցաւով սուզուեցի անցեալի մէջ...

Մեզանից իւրաքանչիւրն իր մտքերով, մանկութեան իր յուշերով պարուրուած, չէր ուզում խանգարել միւսին: Խօսուն, թերեւս բողոք ու կարօտ աղաղակող լռութիւն էր մեր բոլորքը. զմռսուած մի վիշտ – ողբերգութիւն: Արեւամօտ, խանձուած լեռներն էին, որ իմաստացած խօսում էին իրենց ժայռապինդ լեզուով: Ու մենք լսում էինք նրանց պատումը՝ աշխատասէր, չարքաշ ու առաքինի մի ժողովրդի ճակատագրի մասին:

Հեռաւոր բարձունքներից մէկ – մէկ մեր լռութեանն էին հասնում քուրդ ու թուրք չոպանների փոխկանչեր եւ դրանց ուղեկից գելխեղդ շների խուպոտ հաչոց:

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(1 – Շար.)

կողմէն ստանալ իրենց զաւկին վերա – բերեալ բոլոր նամակագրութիւնները բացի այն չափահաս աշակերտներուն համար որոնք զատուր պահանջ մը կը ներկայացնեն: Եթէ աշակերտը իր չափահասի իրաւունքներուն տէր կանգնի, տեսչութիւնը պարտաւոր է ուսումնական մէկ առնելու կազմակերպութիւններ, տեղեակ պահելով ծնողները»:

Այս, այս ձեւով նախարարը ամէն չափահաս աշակերտ կը համարի որուն ասանկ որ այս վերջինը տէր կանգնի իր իրաւունքներուն:

Արդարեւ, այս կէտը փէշ մը գարմանել կը թուի եւ կրնայ կարգ մը անտեղի եւ անպատեհ քաղաքական ներկայացումներ ունենալ:

Նաեւ մէջտեղ նոյն չըլլալու կէտ:

« Ամէն խանգարում ինչպէս կրկնակի եւ առանց արդար պատճառի բացակայու – թիւնները, ուսումներու յետ, եւայլն, որոնք կրնան ծնողներու պատասխանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնել օրէնքին առջեւ, անհրաժեշտօրէն պէտք է հաղորդուին ծնողներուն առանց յապաղումի »:

Այս մասն ալ համաձայնական է: Կը նշմարուի մէկ ձեւով սուր եւ մեկուսի սահմանը: Անհատական իր կարեւոր կէտերուն մէջ, կրթական նախարար Ռ. Հայպի չըլանաբերած չափահասութեան տեղ – ծուած նոր կացութեան առջեւ:

Ի՞նչ պէտք է մտածել: Գործադրե՞լ օրէնքը առանց կիրառել թէ ոչ՝ ձգել պատասխանատուութիւնը եւ փոխադարձութեան յարգի տակ վերլուծական ձեւ մը տալ հարցին առանց մեծ երկրարժէքներու:

Ի վերջոյ, չափահասութիւն կամ ոչ, ուսումը ինչպէս նաեւ ամէն ինչ, պէտք է ընթանայ համաձայն բնութեան անփոփոխելի եւ տեւական օրէնքներուն: Կարելի չէ ապրիլ առանձնութեան եւ ղազղանապահութեան մէջ: Հաւաքականութիւնը անհրաժեշտ է: Ու այս պարագային հաւաքականութիւն կը նշանակէ՝ ընտանիք եւ որուն դերը անփոխարինելի է:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ո՛ւր թաղուած են մեր մեծերը

ԳԱՀԻՐԷԻ
ՄԱՐ ՄԻՆԱՅԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Մար Մինայի (Ս. Մինաս) գերեզմանատան մէջ թաղուած են, ի մէջ այլոց, հետեւեալ մտաւորականներն ու հանրային գործիչները.— Երգիծարան Երուանդ Օտեան, գերասանուհի Սիրանոյշ, գրագէտ Արփիար Արփիարեան, Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետներէն Համօ Օհանջանեան, գրագէտ–արուեստագէտ Լիպարիտ Նազարեանց, բանաստեղծ Վահան Թէքէեան, հանրային գործիչ Ստեփան Եսայեան, Վանի ինքնապաշտպանութեան մարտիկներէն Արմենակ Եկարեան եւ Սամաթիացի յեղափոխական Արտաշէս Միսաքեանի քոյրը՝ Բերկրուհի Միսաքեան, որ Պոլսոյ բանտին մէջ կրած չարչարանքներուն հետեւանքով մեռած է Գահիրէ:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ
ԱԶԳ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Աղեքսանդրիոյ Հայոց Պալը Շարքիի նոր գերեզմանատան մէջ թաղուած են, ի մէջի այլոց, գրագէտ–հրապարակագիր Սուրէն Պարթեւեան, ուսուցիչ – լեզուագէտ Փրոֆ. Յովհաննէս Թ. Գայայեան եւ Տարօնի դիւցազնուհին՝ Սօսէ Մայրիկ, անմահ յեղափոխական Աղբիւր Սերոբի կողակիցը, որ մեռաւ 1953 Փետրուար 9ին:

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— O —

ԽՄԲ.— Ա. Տայեան « Պատմա – բանասիրական Հանդէս »ի վերջին թիւին (3րդ) մէջ գրախօսականով մը ներկայացուցած է Հ. Մեսրոպ Ճանաշեանի թարգմանութեամբ 1973ին լոյս տեսած Շնորհալիի երգերուն իտալերէն հատորը: Յօդուածին սկիզբը Ա. Տայեան անդրադարձած է այլ թարգմանութիւններու ալ: Կը ներկայացնենք յօդուածը ամբողջութեամբ արեւմտահայերէն: Զանց կ'առնենք միայն ծանօթագրութիւնները:

Միջնադարու հայ մեծ բանաստեղծ եւ մատենագիր Ներսէս Շնորհալիի ստեղծագործութիւններուն թարգմանութիւն – ները հին պատմութիւն ունին: Դեռ ԺԸ. դարու սկիզբները ֆրանսացի հայագէտ Ժաք Վիլլօ Ներսէս Շնորհալիի «Յիսուս որդի» պոէմը «աստուածային գիրք» որակեց: ԺԸ. դարու կէսերուն ֆրանսացի հայագէտ Կիյոմ Վիլֆրուա խօսելով ընդհանրապէս հայ շարականներու եւ, յատկապէս, Ն. Շնորհալիի շարականներուն մասին, հետեւեալ միտքը արտայայտեց. «Անոնք հոյակապ, յուզիչ տաղեր են եւ ընդունակ են սիրտերը աւինքնելու, խանդաղատելու, ամենազօր հմայքներով պաշարելու»:

ԺԹ. դարէն արդէն Շնորհալիի ստեղ – ծագործութիւնները թարգմանուեցան:

1825ին առաջին անգամ ըլլալով Վենետիկի Մխիթարեանները ֆրանսերէն թարգմանութեամբ եւ առանձին հատորով հրատարակեցին Ն. Շնորհալիի գաւանարանական ճառերը, հեղինակին բազմաթիւ նամակներն ալ կցելով անոնց:

1829ին Վենետիկի մէջ լոյս տեսաւ Ն. Շնորհալիի «Թուղթ ընդհանրական»ը իտալացի հայագէտ Ճուզեփփէ Գափփելեթիի լատիներէն թարգմանութեամբ:

1830ին Վենետիկի մէջ տպագրուեցաւ Շնորհալիի հոգեւոր եւ պատմական բանաստեղծութիւններու ծաւալուն հատորը ֆրանսերէն թարգմանութեամբ:

1833ին Վենետիկի մէջ լոյս տեսան Շնորհալիի դաւանաբանական նամակները երկու հատորով, իտալացի հայագէտ Գափփելեթիի լատիներէն թարգմանու – թեամբ:

Այնուհետեւ, 1861ին, Վիեննայի Մխիթարեանները լոյս ընծայեցին Շնորհալիի հոգեւոր երգերէն կազմուած գրքոյկ մը, գերմաներէն թարգմանութեամբ:

Ֆրանսացի հայագէտ Էտուար Տիւլօրիէ 1869ին Փարիզի մէջ ֆրանսերէն հրատա – րակեց հայագիտական ուսումնասիրու – թիւններու հատոր մը, ուր զետեղած էր Շնորհալիի «Յիսուս որդի» պոէմէն ընդարձակ հատուածներ՝ իր իսկ թարգմանութեամբ:

Մխիթարեան միաբանութիւնը 1810ին «Հաւատով խոստովանիմ» աղօթք – բանաստեղծութիւնը լոյս ընծայեց վեց լեզուներով, ապա 1812ին զայն հրատարակեց տասը լեզուներով, 1815ին՝ տասնեւչորս, 1818ին՝ տասնեւվեց, 1823 եւ 1837ին՝ քսանեւչորս լեզուներով եւ, վերջապէս, 1882ին՝ երեսունեւվեց լեզուներով: Վերջին հրատարակութիւնը բաղկացած էր 600 էջերէ:

Շնորհալիի այս ստեղծագործութեան բազմալեզու հրատարակութիւնը բացա – ռիկ երեւոյթ էր:

Նոյն «Հաւատով խոստովանիմ»ը բազմալեզուեան հրատարակութեան արժա – նացաւ նաեւ Մոսկուայի մէջ, ուր 1830ին Լազարեան ճեմարանի տպարանը լոյս ընծայեց զայն տասներկու լեզուներով, հետեւեալ վերնագիրով. «Հաչակաւոր աղօթք տեառն Ներսէսի սրբազան կաթողիկոսի Հայոց, տպագրեալ երկոտասան լեզուօք»:

1886ին Պելժիոյ մէջ հրատարակուեցաւ հայագէտ Ֆելիքս Նեվի ֆրանսերէն ուսումնասիրութիւնը՝ նուիրուած Ներսէս Շնորհալիի:

Արշակ Չօպանեան իր «Բուրաստան Հայաստան»ի ֆրանսերէն հաւաքածոյին երկրորդ հատորին մէջ թարգմանաբար զետեղեց Շնորհալիի հանելուկներէն 11ը:

1941ին Պոսթընի մէջ անգլերէն թարգմանութեամբ լոյս տեսաւ Շնորհալիի դաւանաբանական գործերէն գրքոյկ մը՝ Թ. Փօլատեանի թարգմանութեամբ, ներածականով եւ բացատրականով:

Այնուհետեւ 1947ին Նիւ Եորքի մէջ անգլերէն թարգմանութեամբ հրատա – րակուեցաւ Շնորհալիի «Յիսուս որդի»ն: Թարգմանողն էր Ամերիկուհի հայագէտ Ճէյն Ուիլկէյթ:

Վերջապէս Ներսէս Շնորհալիի 800ամեակին առթիւ Վենետիկի մէջ 1973ին լոյս տեսաւ Շնորհալիի երգերը բովանդակող հատոր մը, իտալերէն թարգմանու – թեամբ:

Շուրջ 250 էջ եւ 6000 տող կազմող ներկայ հատորը չքեղատիպ հրատարակութիւն մըն է, որով Ն. Շնորհալիի հոգեւոր երգերը առաջին անգամ ըլլալով օտար ընթերցողին կը ներկայացուին այդքան ծաւալուն չափերով: Հատորը կազմած, թարգմանած եւ ներածականը գրած է բանասէր, բանաստեղծ եւ գրականագէտ Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան, իսկ հատորին յառաջաբանին հեղինակն է իտալացի հայագէտ Ուկօ Ֆազօլօ: Թարգմանութիւնը կատարուած է բարձր ճաշակով, հայերէն բնագիրին ոգին և արուեստին քաջահմուտ եւ իտալերէնի նրբութիւններուն շատ լաւ ծանօթ մարդու մը ձեռնհասութեամբ. իտալերէն թարգմանութեան մէջ պահպանուած է Շնորհալիի շարականներու պարզութիւնն ու գեղեցկութիւնը. կարելի է ըսել, որ իտալերէն թարգմանութիւնը հարազատ հայելին է հայերէն բնագիրին, ի բաց առեալ բնագիրին յանգերը, որոնք զանց առած է թարգմանողը, լաւագոյնս եւ անխաթար կերպով փոխանցելու համար իտալացի ընթերցողին Շնորհալիի շարականներուն ներքին հմայքը:

Իր յառաջաբանին մէջ Ուկօ Ֆազօլօ ի միջի այլոց գրած է. «Փոքրիկ քերթուածներ, օրհներգներ, տաղեր — ահա անոնք են բանաստեղծական այն երկերը, որոնք կը կազմեն մեզի ներկայացուած հատորին բովանդակութիւնը: Զանց առնելով բանաստեղծին մեծ պոէմները, թարգմանիչը ընտրած եւ ուրիշ ազգի մը լեզուով ներկայացուցած է այն գործերը, որոնք իրենց հարազատ ապրումով աւելի լաւ կ'արտայայտեն հեղինակին քնարական շունչը: Հոգեւոր երգերու այս հաւաքածոյին մէջ ներկայ է աստուածաբանն ու գեղագէտը, այսուհանդերձ բանաստեղ – ծին ձիրքը այնքան տիրական է, որ ոչ թէ սահմանափակած, այլ ընդհակառակն որոշ իմաստով աւելի զօրացուցած է արտայայտութեան դրոշմը: Քնարական զեղումը ազատ է, տեւական, առանց թուլացումներու: Սուրբ Գիրքին տուեալները, որոնք նկատելի են քերթուածներուն մէջ, աստուածաբանական փաստերը, կը ստանան քնարական պատկերներու ձեւ, կը դառնան լուսարձակումներ յոյզի եւ ոգիի: Բանաստեղծական անսպառ գիւ – տերու թարմութիւնը, որ տող առ տող կը ծաւալի մեծ մասամբ ուղղակի տողերու վրայ հիմնուած ճարտարահիւս տաղաչափութեան մէջ, միայն Հ. Ճանաշեանի գրիչով կրնար յաջողութեամբ փոխադրուիլ ուրիշ լեզուի մը»:

Շնորհալիի իտալերէն այս հատորը զարդարուած է Թորոս Ռոսլինի չորս մանրանկարներու (քաղուած Երեւանի Մատենադարանի ձեռագիրներէն) արտատպումով, իսկ հատորին կազմը՝ Ներսէս Շնորհալիի գունատիպ պատկերով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ. — ՍՊԱՍՈՒԱԾՆԵՐԸ

— Եւ այդ մա՞րդն է որ, Պօրիս Ժէմօֆի անցագիրը վիզէ ըրած է:

Ալեքսիս Քօյէսով իր բարեկամին խօսքերը չէր լսեր: Ան, իր մտքերուն մէջ կը դարձնէր անցագիրը: Անոր դէմքը ցաւագին մտահոգութիւն մը կ'արտայայտէր:

— Այս մարդը ռուս է, եւ Բիկայէն կուգայ, ըսաւ ան յանկարծ: Կասկած չըկայ որ, Խորհ. պատուիրակութիւնը զայն մեր ետեւէն ղրկած է:

— Սակայն չարաթներէ ի վեր ան կորսնցուցած է մեր հետքը: Ան մեր ուր ըլլալը չէր գիտեր: Բացի Պոլսոյ մեր բարեկամներէն, ոչ ոք գիտեր թէ մենք Լոնտոն կը գտնուէինք եւ շոգեկառքով պիտի ճամբորդէինք: Ալեքսի՛ս, Ալեքսէյ Քօլըսով, սիրելի ընկերս, կեանքս ձեզի կը պարտիմ. ասիկա երբեք պիտի չմոռնամ. սակայն կը կարծեմ որ դէպքերը կը չափազանցես, կ'աղաչեմ, ինքզինքդ եկուր եւ առողջ կերպով դատէ:

— Այս մարդը Ռուս է, Բիկայէն կուգայ, եւ խորհրդայիններուն կողմէ մեր ետեւէն ղրկուած է կրկնեց Ալեքսիս Քօլըսով, որու ձայնը այնքան ուժգին եւ տիրական շեշտ մը ունէր, որ իր բարեկամը դադրեցաւ խնդալէ:

— Այդ պարագային, կը նշանակէ թէ ... կը նշանակէ թէ մատնուած ենք:

Ալեքսիս իր թարթիչները խոնարհեցուց առանց պատասխանելու: Բաւական ժա – մանակ ան գոց պահեց իր աչքերը, եւ երբ զանոնք բացաւ, Ատամ Լատովսքին նկատեց որ թաց էին անոնք:

— Հիմա ոչ զղջումի եւ ոչ ալ յաւայայնելու ժամանակն է, ըսաւ Ալեքսիս յամր ձայնով մը: Այդ կինը կը գործէ... ուրեմն պէտք չէ ժամանակ կորսնցնենք: Ժամը տասն է. քանի մը վայրկեանէն Իտրինէ պիտի հասնինք, եւ մինչեւ Պոլիս շոգեկառքը այլեւս որեւէ կայարան կանգ չառներ: Սակայն Չօրլու–Չաթալճա գծին վրայ նորոգութիւններ կը կատարուին, այդ պատճառով վայրաշարժը խիստ կամաց կ'ընթանայ... եւ այդ պահուն ամէն մարդ քնացած կ'ըլլայ:

Ասիկա՝ մեզի համար լաւ պատեհութիւն մըն է զոր պէտք չէ փախցնենք: Չօրլուն Պոլիսէն 40, իսկ Չաթալճան 20 քիլոմեթր միայն հեռու է: Այս երկու քաղաքներն ալ հազիւ տասը քիլոմեթր հեռու են Մարմարայի եզերքէն, ուր կըրնանք դիւրաւ հասնիլ երկու ժամէն:

Ծովեզերքէն, նաւակով մը Ղալաթիոյ կամուրջը կ'երթանք, ուրկէ կառք մը նըստելով Բերա Փալաս կ'երթանք:

— Այդ ծրագիրը հիանալի կ'երեւի, ըսաւ իշխանը. միայն թէ, պէտք է ճերմակեղէն եւ հագուստ փոխենք, որպէսզի եթէ ճամբան ոստիկաններու հանդիպինք, որեւէ կասկած չունենան մեր մասին: Տես, քիչ մը առաջ կոուած մէջոցիդ հագուստդ աղտոտեցիր սա չունին արիւ – նովը:

— Ճիշդ է, ըսաւ Ալեքսէյ Քօլըսով, իր հագուստներուն վրայ ակնարկ մը նետելէ յետոյ:

Իրենց ճմրթկուած հագուստները եւ արիւնով ներկուած ծածկոցները անհետացնելէ յետոյ, երկու բարեկամները ընկողմանեցան:

.

×

Շոգեկառքը Չօրլուի կայարանէն կ'անցնէր:

— Ելի՛ր, ըսաւ Քօլըսով:

— Անմիջապէս, պատասխանեց Ատամ Լատովսքի:

Եւ նախապէս պատրաստուած ծրագիրը կէտ առ կէտ գործադրուեցաւ:

Ստուգելէ յետոյ, որ նրբանցքին մէջ մարդ չկայ, երկու բարեկամները մեծ զգուշութեամբ բացին վակոնին դուռը եւ կծկուեցան սանդխամատին վրայ:

Տակաւին գիշեր էր:

Շոգեկառքը, ձիւ կառքի մը պէս կամաց կ'ընթանար:

— Ատամ, պատրա՞ստ ես, հարցուց Ալեքսէյ Քօլըսով:

— Պատրաստ եմ:

Իրարու ետեւէ, երկու բարեկամները գետին ցատքեցին եւ իբր նախազգուշութիւն երեսի վրայ պառկեցան, որպէսզի շոգեկառքին մէջէն յանկարծ մէկը զիրենք չտեսնէ:

Շոգեկառքը անցնելէ յետոյ անոնք ոտքի ելան:

— Ծովը մեր աջ կողմը կը գտնուի, ըսաւ Ալեքսիս:

— Ուրեմն յառաջ դէպի աջ, պատասխանեց Ատամ:

Երկու բարեկամները արագ քայլերով սկսան յառաջանալ դաշտերու մէջէն:

(Շար.)

ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

Տիկին Վաղարշակ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէ–Արամ Կարապետեան ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 16ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Հոկտ. 21, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փավիյոն–Սու–Պուայի (93320) գերեզմանատունը։

Հասցէ.— 31, Ավընիւ Վիքթոր Հիւկօ, Փավիյոն–Սու–Պուա, 93320։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Գ. Շալճեան եւ զաւակները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱԳԻԿ ՇԱԼՃԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարելիցին ի յիշատակ։

×

Ռազ եւ Արտաւազդ Հանըմեանի աղջիկը 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի իր ծնողաց յիշատակին։

×

ՕՊԸՆԱՅԷՆ Տիկին Ն. Կրկըղեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆԻԿՈՂՈՍ ԿՐԿԸՂԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ 30 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը, իր կազմակերպութեան անունով, ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Նիքոլա Սօսիրխատիսի եւ Փօնարճեան ընտանիքին, իրենց ամուսինին ու ազգականին՝ Նիքոլա Սօսիրխատիսի մահուան տխուր առիթով։

Ի ՆՊԱՍՏ
ԿԻՊՐԱՑԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Լիոնի մէջ հանգանակուած այս նուէրները ուղղակի վճարուած են Կիպրացի գաղթականներու Օգնութեան Մարմնին։

Տիկին Մատլէն Թավշանճեան, Պ. Պօղոս Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշ Իժտահարեան, Զարեհ Փելիվանեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տօնապետեան, Կարապետ Սարըգարապետեան, Յակոբ Շահինեան, Տիկին Վերոնիք Պասմաճեան, Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեան, Պ. Պօղոս Գործակատարեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Կէնճեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Պետրոսեան, Տիկին Զապէլ Թումիկեան, Տիկին Լիւսի Գարայեան, Օր. Լալա Տէր–Պետրոսեան, Տիկին Եանաքօյեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մամուրեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Փափազեան, Կարապետ Շամլեան, Տիկին Մարի Տէտէեան, Սարգիս Սէթեան, Մարտիրոս Պօղոսեան, Տիկին Աղաւնի Խաչերեան 50ական, Տիկին Զապէլ Պօյաճեան 40, Արամ Ռաֆայէլեան, Պետրոս Պալեան, Տիկին Վերոնիք Սըրմաքէշեան, Օհաննէս Պէնէքեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պօզոյեան 30ական, տմն, Մինաս Մկրտիչեան, Տիկին Հեղինէ Գոստիկեան, Տիկին Թագուհի Բեթրաքեան, Մուրատ Գարունճեան 20ական, Տիկին Արմաւենի Չէթինեան, Տիկին Մարիամ Գասպարեան, Տիկին Վիքթոր Գազալեան, Տիկին Մարիամ Գույումճեան 10ական։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի — Հոկտ. 20 — Գիտ Խաչ, պատարագ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-Ի

եւ Բրդնիքի համօրէն ննջեցելոց հոգիներուն համար։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՆԻՍ.— Օր. Միշէլ Անդրիկեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գաբրիէլեան, զաւակներն ու թոռը, Օր. Օր. Մաննիկ Կիւլեան եւ Արաքսի Անդրիկեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՆԴՐԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արշալոյս Հ. Սարգիսեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան Տիկին Արաքսի Ճիտէճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի ՀՈԿՏ. 20 առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայ Ուս. Օգն. Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան կարօտ ուսանողները ներկայանալ Հոկտ. 26ին Շաբաթ օր ժամը 16–20 իր կեդրոնատեղին՝

15, Rue de Cléry — Paris (2e)

ի ձեռին ունենալով խնդրագիր–հարցարանները։

Խնդրագիր ունենալու համար դիմել Հայ Ուս. Նուպարեան Տան գրասենեակը եւ կամ Միութեան կեդրոնատեղին։

ՍԵՒՐԻ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Չորեքշաբթօրեայ հայերէն դասաթացքները կը սկսին Հոկտ. 23ին, Վարժարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին հայ ծնողքներ իրենց զաւակները ղրկել միօրեայ այս վարժարանը՝ ստանալու հայեցի առհմաշունչ դաստիարակութիւն։

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել հեռ. 793–09–47 ժամը 9–12 եւ 15–18։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 84ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 19, ժամը 21ին
ԹԷԱԹՐ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի «Քրիստափոր» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Մ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Կը խօսին

ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ (հայերէն) ԸՆԿ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 84րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20ին, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի։ Ժամը 14.30ին «Գ. Իփէկեան» ակումբին մէջ։

Պատուոյ նախագահութեամբ

Պ. ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶԻ

(Վիէնի քաղաքապետ–երեսփոխան)

խօսք կ'առնէ նոյնպէս Ընկերվարականներու ներկայացուցիչը

Կը նախագահէ ընկ. ՎՐԷԺ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին՝ Նոր Սերունդի կողմէ.— Մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի դպրոցի աշակերտներու կողմէ։

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք։ Ճախ պիւֆէ, առատ կերուխում

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 10ին Պոմոնի եկեղեցին եւ սրահը։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի Նոր Սերունդի խումբերուն, տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Հոկտ. 26ի երեկոյեան, Միկալ սրահին մէջ։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի կոմիտէութեան եւ Նոր Սերունդի։

Հոկտեմբեր 20, Կիրակի ժամը 16էն 24 Սալ տէ Ֆէթ, Ռիւ տը լ'Օթէլ տը Վիլ, Սէն Շամոն։

Պարահանդէս՝ մասնակցութեամբ Արարատ նուագախումբի։

Հայկ. պիւֆէ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Որոշ տարիքի կին մը հսկելու համար տարիքոտ տիկնոջ մը վրայ, կէսօրէ վերջերը։ Կարելի է սենեակ տրամադրել իրեն։

Հեռաձայնել առաւօտները.—

642–34–48

ԾԱԽՈՒԻ Է

ԳԵՂԵՑԻԿ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

ՎԻԼԺԻՒԻՖի մէջ Փորթ տ'Իթալիէն 5 վայրկեան, օթոպիւս 185), նոր շէնքի մը մէջ, էֆ. 4 յարկաբաժին մը, 8րդ յարկ (վերելակ), արդիական բոլոր յարմարութիւններով (բաղնիք, պատշգամ, խոհանոց, մոքէթ, եւայլն)։

Գին.— 135.000 Ֆր. յաւելեալ 5000 Քրետի-Ֆոնսիէ։

Հեռաձայնել, ամբողջ օրը՝ 677–66–56

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇՈՒՆ. 1974

ՏԱՍԸ ՕՐ
2100 Ֆէն ՍԿՍԵԱԼ

ՄԵԿՆՈՒՄ ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ — ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ —

ՓԱՐԻԶԷՆ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2 ԷՆ 11

2100 Ֆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21 ԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2

2300 Ֆ

Յաւելեալ երրորդ Շաբաթ մը եթէ 15 հոգի կայ.— Յաւելեալ՝ 750 Ֆր. 15 հոգիէն պակաս յաւելեալ՝ 950 Ֆր.

LIC. A. 72

Demander notre brochure détaillée

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

SALLE DES FÊTES RUE VOLTAIRE

մասնակցութեամբ LIZ SARIAN

նուագախումբ B. DEDEDJIAN

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
20
DIMANCHE
20 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.142 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.142

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 14)

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ.Ի ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Երեք շաբաթ Հայաստան մնալէ ետք Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքը Մոսկուա մեկնած է: Օդակայանին մէջ դիմաւորուած է Մոսկուայի եւ Համայն Ռուսիոյ Պատրիարք Պիմէնի կողմէ: Այս խօսակցութիւններ ունեցած է Պատրիարք Պիմէնի հետ Զակորսկիի մէջ, ծանօթացած է նաեւ ռուսական եկեղեցիի հոգեւոր ակադեմիայի գործունէութեան, ու նաեւ այցելած է թանգարաններ:

Շնորհք Պատրիարքի ի պատիւ ճաշ մը տրուած է Մետրոպոլիտ Նիկոդիմի կողմէ:

Պատրիարքը ապա Պոլիս վերադարձած է:

×

ԳԵՐՄԱՆ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Արեւելեան Գերմանիոյ հիմնադրութեան 25ամեակին առթիւ գերման գիրքի ցուցահանդէս մը կազմակերպուած է Երեւանի պետական գրադարանին մէջ: Առանձին բաժին մը յատկացուած է հայ-գերման գրական կապերուն: Երեւանի գրադարանին մէջ կան հայերէնի թարգմանուած գերման գրականութեան դասական գործեր, որոնք դարու մը պատմութիւն ունին: Լոյս տեսած են Թիֆլիս, Կ. Պոլիս, Գահիրէ: Ասոնք Շիլլէրի, Լեսինկի, Կէօթէի ստեղծագործութիւններուն կը պատկանին եւ յատուկ արժէք կը ներկայացնեն:

×

ԼԵՀ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՅՑԸ

Հայաստան այցելած է քանի մը օրով Մոսկուայի լեհ դեսպանը՝ Զենոն Նովակ: Դեսպանը Մոսկուա վերադարձած է լաւ տպաւորութիւններով:

×

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԵՐԳԻՉԻՆ ԱՅՑԸ

Լիբանահայ երիտասարդ երգիչ Գրիգոր Ճանիկեօզեան մասնակցած է Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցած համերգին, որ նուիրուած էր Ալ. Խաչակեանի, բանաստեղծին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Երգիչին դաշնակով ընկերակցած է Ճ. Աւասեան:

×

ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ՊԱՆԻՐՆԵՐ

Պետական որականիչ ստացած են Երեւանի «Իւղատպարան» ձեռնարկութեան արտադրած երեք տեսակ հալած պանիրները՝ «Եանտար», «Լոռի» եւ «50 տարի»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

—o—

Վարշաւայի մէջ Եւրոպայի Համայնավար կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները համաձայնած են, որ 1975ի կէսերուն Արեւելեան Պերլինի մէջ Եւրոպայի Համայնավար կուսակցութիւններու խորհրդաժողովը գումարուի: Այս իմաստով պաշտօնական զեկոյց մը հրապարակուեցաւ:

Եուկոսլաւ եւ իտալացի համայնավարները ընդունած են մասնակցիլ խորհրդաժողովին միայն այն պայմանով, որ անիկա առիթ չծառայէ Խորհ. Միութեան՝ Չինաստանը քննադատելու: Արդարեւ, Ռուսերը կը ձգտէին, որ հակաչին զօրաւոր ուղեգիծ մը որդեգրուի: Եուկոսլաւ ներկայացուցիչը այս կապակցութեամբ դիտել տուած է Վարշաւայի մէջ, թէ խորհրդաժողովին մասնակիցները պէտք չէ դիրք ճշդեն խորհրդաժողովին չմասնակցող Համայնավար կուսակցութիւններու դէմ: Եուկոսլաւիա դէմ եղած է նաեւ խորհրդային ծրագրին, որ կը նախատեսէ Համայնավար կուսակցութիւններու միջազգային խորհրդաժողով մը գումարել, որպէսզի Չինաստան դուրս ձգուի համայնավար աշխարհէն:

Ռումանիոյ պատուիրակը, իր կարգին, յայտարարած է, թէ բոլոր կուսակցութիւնները, մեծ թէ փոքր, հաւասար իրաւունքներ պէտք է ունենան խորհրդաժողովին մէջ եւ որոշումներն ալ պէտք է միաձայնութեամբ տրուին:

Վարշաւայի ժողովէն կը բացակայէին Ալպանիոյ, Իսլանտայի եւ Հոլանտայի Համայնավար կուսակցութիւնները:

Քանի մը տողով

ՓՈՔՐ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ձեռնարկներու (Փէ. Խմ. Ը.) գործատէրերը ցոյց մը ըրին Ուրբաթ օր: 5000 էին, որ կը բողոքէին, յանուն բոլորին, կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութեան դէմ, որու պատճառաւ օրէ օր կ'աւելնայ սնանկութեանց թիւը: Արդարեւ դրամատուները կորած ըլլալով վարկերը, ամէնէն շատ վնաս կը կրեն փոքր եւ միջին գործերը, որոնք դրամագլուխ ալ չունին: Ամէն պարագայի մէջ փոքր եւ միջին գործատէրերը որոշած են ընդհանուր գործադուլ մը ընել Նոյեմբեր 25ին եթէ կառավարութիւնը դոհացում չտայ իրենց: Գալով Ելմտական նախարարին «պաղեցնելու» քաղաքականութեան, արդիւնքը 18 ամիս ետք պիտի տեսնուի եւ-ղեր եւ Ֆուրքատ յայտարարած է թէ ներկայիս ոչ մէկ փոփոխութիւն պիտի ըլլայ ձեռք առնուած տնտեսական միջոցներուն վրայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Թղթատարը գործադուլի պանազան չարժումներ սկսած է Շաբաթ օրէն ի վեր: Նամակներու եւ թերթերու ցրուումը կրկին պիտի խանգարուի այս առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ աւելի լաւատես էին Յուլիսին: Ֆիկառօ–Սոֆրես հանրային կարծիքի նոր քննութիւն մը ցոյց կուտայ արդարեւ որ ժողովուրդին 62 առ հարիւրին համաձայն ամէն ինչ աւելի գէշ կ'երթայ (ասոնց թիւը 52 առ հարիւր էր Յուլիսին):

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Սօվանեարկ Պէյրութ եւ Ամման կ'այցելէ: Առաջին պաշտօնական այցելութիւնն է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարի մը, երկու մայրաքաղաքներուն մէջ: Պիտի տեսնուի նաեւ Արաֆաթի հետ:

ՊՐԱԶԻԼԻ Սանթա Քաթարինա քաղաքը այցելած է առջի օր Արեւելեան Գերմանիոյ դեսպանը, եւ ընդունուած է մեծ պատիւներով: Դեսպանը ինքզինքը չաւրելով մտիկ ըրած է նաեւ իրեն ի պատիւ նուագուած փառերգը, որ... Արեւմտեան Գերմանիոյ փառերգն էր: Վերջնալէն ետք սակայն, նկատել տուած է կառավարիչին թէ սխալ մը կայ...:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՖՈՐՏ դժգոհութեամբ ստորագրած է համաձայնագիրը, որ կնքուած էր իր եւ Քոնկրէսին միջեւ, Թուրքիոյ ընծայուելիք ամերիկեան զինուորական օժանդակութեան շուրջ: Ֆորտ յայտարարած է, թէ «լուրջ վերապահումներով» կը ստորագրէ համաձայնագիրը: Ըստ Նախագահին Քոնկրէսը «անխորհուրդ եւ վտանգաւոր» քայլ մը առած է, եւ եթէ Միացեալ Նահանգները չկարենան Կիպրոսի հարցին լուծման օգտակար ըլլալ, Քոնկրէսը պէտք է առնէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը, որ արգելք եղաւ զինուորական օժանդակութեան: Կիպրոսի կառավարութեան բանբերը «չինարար» որակեց Ֆորտի եւ Քոնկրէսի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը: Աթէնք կը խուսափի հրապարակաւ մեկնաբանելէ. «Ամերիկայի ներքին խնդիրն է. կը վերաբերի Միացեալ Նահանգներու եւ Թուրքիոյ, չենք ուզեր միջամուխ ըլլալ», դիտել տուած է կառավարական բանբերը:

ՔԻՍԻՆՃԷՐ, որ կը մասնակցէր Ֆորտի տուած ունկնդրութեան Փորթուկալի նախագահին եւ Արտաքին նախարարին, յանկարծ հարցուցած է այս վերջնոյն «Ձեր նախագահը ե՞րբ պիտի խօսի Ազգաժողովին առջեւ» ու Սոարէշէն առած հետեւեալ պատասխանը.— «Երէկ խօսեցաւ»...:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարար նշանակուեցաւ, առժամեայ կառավարութեան մէջ, Տիմիթրիոս Պիթսիոս: Նախկինը՝ Մավրոս հրաժարած էր մասնակցելու համար երեսփոխանական ընտրութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Նոյեմբեր 17ին:

ԱՄԵՐԻԿԱ եւ Խորհ. Միութիւն համաձայնագիր մը կնքեցին, որ յաջողութիւն մը կը նկատուի Ֆորտի եւ Բրեժնեւի համար: Ըստ այս կարգադրութեան, Խորհ. Միութեան շնորհուած առեւտրական առաւելութեանց փոխարէն Մոսկուա թոյլ պիտի տայ որ Հրեաներ արտագաղթեն Խ. Միութենէն: Այս վերջին հարցը գրաւոր ձեւ չէ առած բայց կ'ըսուի թէ տարին շուրջ 60 հազար Հրեայ պիտի կարենան մեկնիլ:

Երկրորդ Լոյսը

—o—

Ընդծովեայ հսկայ խորութիւններու
Պայծառութիւնն հոս՝ վերացումի մէջ,
Վերելքն հոս՝ բարձրէն մինչ բարձրագոյնը,
Արծաթափայլ ծածք եւ ոսկեփոշի մշուշէ բաժակ:

Հոս նռնաստանն ուր ապրողը կ'իշխէ
Տարածուն, ազդու, վեհապետական՝
Համաձայլ երբեակ գմբէթին ներքեւ
Վերանուանեալ զերդ աշխարհ եւ կամ հէքեաթ անորոշ:

Այն, զոր դեռ չէի ես կորսնցուցած
Կը գտնեմ հոս նոր աշխարհի մը մէջ,
Հէքեաթներուն հետ քալող ու ապրող,
Անոնց՝ որ երկրորդ լոյսը կը սփռեն,
Փրկարար սէր կամ վախ յոռեգոյնէ:

Ջուտ աշխարհ՝ մաքուր թարմութեան, յոյզի,
Լոյսն երկրորդ մոռցած կը սեպէ անձն իր
Եւ սահմանը՝ զոր գլեցինք անցանք,
Անկէ անդին մը՝ ուր կը ննջոտինք՝
Թարթող, ծիրանի սլաքներու ընդմէջ,
Այլեւս մեկնում եւ դարձ աքսորէ:

Ոսկեդարեան Տաղ

—o—

Հիւանդանոցին մէջ ուր ցայգային են ցաւերն ամէն
Կը բանայ հիւանդը լուսնի գոյնով իր վարագոյրը,
Կը թողու մտնեն աստղազարդ երկինքն ու օդը մաքուր
Քինախնդրութեամբ ըսելով անոնց.—
Մենք երբեւիցէ քինախնդիր չենք:

Լուսինը մաղուած ընդմէջ ճիւղերուն
Անկողիններուն վրայ կը սփռէ հմուտ ոսպնեակներ,
Մեկնելով երազն ու քննարկելով հոգեվարքերը,
Դեղնած մորթերուն վրայ պարզելով
Անվաւեր գիրի մը տարօրինակ մագաղաթները:

Իրա՞ւ է արդեօք: Ո՞րն է սխալը:
Բայց որովհետեւ անվաւեր գիրերն ալ ունին իրենց հեկեկանքները,
Ունին եւ իրենց մռնչիւնները, մի՛շտ կասկածելի:
Կասկածով է որ կ'առաջնորդուի հիւանդանոցին զուռնաթափ սիրտը՝
Ոսպնեակի մը պէս որ չտարածուած՝ նախ կը խտանայ:

ԱՐՄԷՆ ԼԻՒՊԷՆ

ԹԱՐԳ. «ՅԱՌԱՋ»

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՋՐԻՆ ԾԱՌԸ

Գետը դեռ գիւղ չհասած, կը թօթվըռտի իր հողէ անկողինին մէջ՝ փրփրալից ու հեստ, ու չաչելով չչելով կ'անցնի հպարտ, խարակներուն առջեւէն՝ որոնց մէջ կարծես գայն իր անպարագիծ յոխորտանքին մէջ արգիլելու շարժումներ ընողներ կան: Ահա մէկը որ իր տեղը թողած գացեր կեցեր է ճիշդ հոսանքին մէջտեղը. եւ անսասբեր ու լուրջ, կուրծքը հեղուկ խարազաններուն հարուածներէն կապուտցած, զայն պիտի պատուաստէ՞ր կարծես: Քիչ մը վարը, ճիշդ հոն, ուր ափունքի քարչեպներուն շղթայէն պրծած, գիւղ պիտի մտնէ վիժանուտ ջուրը, երկու յաղթ ծառեր, դէմ դէմի նստած, իրենց թուխ բազուկները կ'երկարեն իրարու, հոն գետը ա՜յնքան նեղցած, ամփոփ ու լուռ է որ կարծես պըղտիկ ճիւղ մըն ալ ու ժայռերը յաւիտենապէս պիտի ցցէին հոն իրենց անընկճելի ամբարտակը, ու կապտէին խեռ տղան: Բայց ջուրը ճապկուն է, եւ ճուկ կուտայ, կը սահի ղնդերոտ բազուկներու կամարին տակէն, ու դարձեալ կը վազէ դէպի գիւղ միւս ժայռերուն առջեւէն իրենց անդայումին մէջ մեկուսացած: Սակայն երբ հոսանքը պիտի անցնի կամուրջին տակէն, հոն ուր ժայռերու յոխորտանքը կ'իյնայ, եւ սպիտակ գմբեթարդ Աստուածամայրը կը ժպտի անոյշ, կամուրջին տակէն կը սահի անշշուկ, հանդարտած եւ բարի Աստուածամայրը, զինքը չըջապատող ամբարձուղէշ ու բաղ – մասեղ ծառերէն, սուրբի խունկ մը՝ օրհնութիւն մը կը թօթվէ, որ կը շղարշանայ իր դարաւոր անկողինին մէջ երկարած գետին ողորկ ու դողդոջուն մարմինին վրայ՝ գրեթէ հոլանի: Եւ այս այսպէս կ'ըլլայ միշտ. գիւղին է՛ն տարեցն անգամ պիտի վկայէր թէ գետը, իր գարնանային յորդումներուն ամէնէն յուռթի եւ տարփոտ վայրկեանին իսկ, գէթ անգամ մը վեր չէ ելած ջուրին ծոցը իջնող վանքին քարէ սանդուխներէն:

×

Տարի մը, կ'ըսեն, գետը գարնան ատեն, անսահման տարածուած էր. ամառի դաշտավայրերէն անցած պահուն, յանկարծ իր կայքէն դուրս նետուած, եւ իր ափունքէն շատ անդին, բոլոր դալար թուփերուն, քումայթ ու թուխ հողերուն իր բազուկներն երկարած, անոնցմէ բուռ բուռ խլած՝ առած փախած էր: Եւ որովհետեւ գետը անսահման քմայքներ ունի, պչրանքի նոպայէ մը գրաւուած՝ այդ ժամուն չէր խնայած նոյնիսկ իր դրացի ալոճիներուն ժանտաթուփերուն, ու բոլոր այն բաներուն՝ որոնց իր անցքին մէջ ցանկութեամբ նայած էր ա՛յնքան ատեն, ու գրկած տարած էր զանոնք ամէնն ալ, ու խեղդած էր իր ընթացքին մէջ գըտնուող խուղերը, պարեխները, կղզեակները, ամէն բան. որովհետեւ գետը անսահման քմայքներ ունի:

Բայց իր ցանկութիւնը չէր յագենար տակաւին, եւ յայրատ, իր կուրծքին վրայ երկարած ծառերուն փարելէ վերջ, դեռ կ'ըղձար, ժայռերու բարձունքին վրայ թառած տուներու տանիքներէն ապշահար ու հետաքրքիր զինքը դիտող մարդերուն ալ կ'ըղձար: Կ'ուզէր զանոնք ալ իր թեւերուն մէջ ունենալ, հոգ չէ թէ անկենդան, անհոգի՜: Եւ այս մոլեկան բաղձանքով չէ՞ր որ արդէն, պարտէզ գացող կնոջ մը քղանցքին փակաւ ու քաշեց իր միհէ սրտին մէջ. եւ այս խօլ տենչանքէն չէ՞ր՝ որ իր ափունքին վրայ խաղցող զոյգ մը կայտառ մանուկներ ալ առաւ տարաւ. առաւ տարա՛ւ այն պզտիկները՝ որոնք իր կարմրորակ ջուրին մէջ ձեռքերնին լուալու, եւ իր վայրի գեղեցկութիւնը ըմպելու եկեր էին. եւ այս անպարփակ, չամբուշ քմայքով չէ՞ր վերջապէս՝ որ նոյն գետը, անծայր ցանկութեան վայրկեանի մը մէջ, կամուրջն ալ առեր վար էր իջեր, անոր վրայ քանի մը մարդիկ գտնելու յոյսով:

Անյագ արշաւը դեռ կը տեւէր սակայն, գետեզերքի աղբիւրներն ալ խղդեր թաղեր էր իր ծոցին մէջ. ջաղացքին դուռը ափ առած՝ ջրաղնիները խորտակած էր, եւ առուէն նախանձոտ, վազած էր ծործորն ի վեր, իրեն անծանօթ վարդերուն բոյրը ծծելու, ու նշենիի ծաղիկներէն քանի մը չափրակ խլելու իղձով, ու ոռոգած էր ամբողջ սեւ խաղողի այգեստան մը, ու պարտէզի մըն ալ ծառերը հետը տարած:

Ի՞նչ մնաց այդ բոլորէն... շաբաթ մը վերջ երբ յորդումները դադրեցան, ու գետը դարձաւ ինք իր մէջ ամփոփուելու, աւազի ու սիկի անկողինէ՞րը մինակ. բայց չէ. առջի օրերը աննշմար, յետոյ քիչ մը նշմարելի, յետոյ քիչ մըն ալ աւելի, ծառի խլեակ մը ծանծաղ ջուրերուն մէջէն իր երկու թուխ դաստակները դուրս կը ցցէր: Քանի մը օր ետք, երբ ջուրերը ամբողջովին վերադարձան իրենց անկողինը, այդ ծառը արմատացաւ, բարձրացաւ, մնաց հոն, ու պաղատագին՝ կարեկից բան մը կար շարժուձեւին մէջ. Եւ երբ ամառ իրիկուններու քաղցր ու տաքածուն բուրումնաւէտ դաշնակութիւնը թաւշափափուկ կը շօշափէր յոգնած դաղրած գեղջուկներուն քրտնխաշ հոգին, երբ յոգնած մարմիննին գետին մէջ երթալ թաղելու, ջուրը ծծելու, զովանալու, ապրելո՛ւ անընկճելի պէտք մը կը զգային, կարծես «Ջրին ծառը», ինչպէս կը կոչէին զինքը, աւելի կը ցցուէր իր ինքնութեան մէջ, իր պաղատանքին մէջ, իր կարեկից շարժումին մէջ: Օր մըն ալ, լուսնկայ գիշեր մը, քանի մը մարդեր գացին ծառին տակ լողանք առնելու, եւ երբ հանուած ջուրը պիտի նետուէին, շշուկ մը կառչեցաւ իրենց ականջին, կարծես ծառը կը խօսէր, խօսեցաւ. բայց բո՛ւհ, ծառը կը խօսի՞ միթէ, ու բլըմբ նետուեցան ջուրին մէջ. ջուրին տակ գացին ու ա՛լ չեկան:

×

Հիմա գիւղացին կը հասկնայ ծառին լեզուն, կը հասկնայ լեզուն, այն երկճիւղ ծառին՝ որ թեւարաց կայներ է ծանծաղուտքին մէջ, եւ լողանքի գացողներուն, միի պէս ցոյց կուտայ իր առջեւ սինուցող պտոյքը:

Ու երբ իրիկուան արեւէն, կամ լուսնի լոյսին մէջ, իր սիլուէթը կը գծագրուի ջուրերուն վրայ՝ ինքն ալ խղդուող մը կը թուի ըլլալ, բազուկները միայն ջուրէն դուրս մնացած:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՊԱՍԵՐՈՒՄԸ ԵՒ ԿՑՈՐԴ ԽՆԴԻՐՆԵՐ...

— o —

Հայրենիքը ունի իր պաշտպանները: — Ապասերումէ, խոշտանգումէ, բռնաբարումէ եւ ամէն կարգի յարձակումէ զերծ մնալու համար՝ կ'ապաւինի «իր քաջ որդւոց սուրբ արիւնին», արեան ու կեանքի գնով զինք նուաստացումէ փըրկելու պատրաստ պահակներու արթնութեան:

Մենք մարդի՛կ ունինք մեր մէջ, որոնք եթէ նոյնիսկ թշնամիներ չգտնեն հայրենիքի դէմ, կը ստեղծե՛ն՝ որպէսզի կռուի եւ պաշտպանութեան գործ ապահովեն իրենց համար...

Այսպէս չէ սակայն Մայրենիքը, — «ո՜վ մեծասքանչ դու լեզու» հայերէնը, որ, ափսո՜ս, պատուէն չունի, տէր չունի, զինուոր չունի: Զարչարուած, կորաքամակ ու մոռացուած՝ անցեալի փառքով կը մխիթարուի:

Անոնք որ իր դարպասներուն առջեւ անքուն կը հսկէին, որպէսզի բորոտներու ապաստանարան չդառնան իր ածուները, մէկիկ մէկիկ մեկնեցան, հա՜տ-հատ ինկան, — Մայրենիքի սիրով հարուստ՝ փակեցին իրենց կեանքը, անվերադարձ..

×

Ու հիմա, ամէն օր քիչ մը աւելի կը խրինք լեզուական անխնամութեան եւ անճաշակութեան ճախճախուտին մէջ:

Կը բազմապատկուի թիւը անժառանգներու, — հօրենական հարստութիւնը անխնայաբար մսխողներու: Կը չէզոքէն թափթփածութիւնը, ինքնագոհութիւնը, անպատասխանատուութիւնը, մանաւանդ արհամարհանքը՝ հանդէպ ո՛չ միայն լեզուական ճշգրտութեան, այլեւ... բառերու գործածութեան:

Մեր ուսուցիչները կ'ապրէին այն հաւատքով որ, եթէ նոյնիսկ կորսնցնէինք մեր նիւթական հարստութիւնները եւ թշնամին յաջողէր մերկ թողուլ մեզ, պիտի չմսէինք ու պիտի չմոռնուէինք սովահարութեան. Մայրենիքը պիտի ապրեցնէր մեզ ու պիտի ջերմացնէր...

Մեր Մամուլը, որ լեզուական բիւրեղացումի եւ գիտական ամրութեան սատար հանդիսացած է իր բովանդակ կեանքի ընթացքին, կը հաւատար որ մեկնողներու տեղ եկուորներ պիտի ըլլան անպայման, անպաշտպան պիտի չմնան Հայոց լեզուի «մրգաստան»ները, եղեամը պիտի չառնեցնէ հին հունձքը, որոմ պիտի չխառնուի հատիկին եւ ամէն ուրացում կամ դասալքութիւն անէծքով պիտի պատժուի...

Սակայն, աՀաւասիկ հասած ենք օրերու՝ երբ նիւթի եւ փառքի ակնկալութեան կը զոհուին ո՛չ միայն բարոյական իմացումներ, նուիրականութիւններ, արժանիքներ, արժէքներ եւ արժեւորումի չափանիշներ, այլեւ ցարդ «անբռնաբարելի» եւ «անկողոպտելի» հռչակուած Մայրենիքը:

×

Մեր ակնարկութիւնը, այսօրուան սահմանցիկ նշմարին մէջ, կ'ադերսուի Հայ Մամուլի կողմէ հանդուրժուած այն ընդհանուր երեւոյթին՝ որ կը կոչուի գովասանք:

Գիտենք թէ այս բառը ամէնէն մեղմ ու թեթեւ արտայայտութիւնն է դաղութահայ իրականութեան մէջ հետզհետէ արմատացող մեր ունակութիւններէն մէկուն — մարդոց փառասիրութիւնը գըրգռելու եւ անոնց համարումն ու համակրանքը ապահովելու ժամանցին կերպին — եւ չի տար լրիւ ու իսկական պատկերը անքարոյացուցիչ այն հետեւութիւններուն, զորս կ'ունենայ անդրուռ փառաբանանքը՝ ժողովուրդի մը թէ՛ լեզուին, թէ՛ հոգիին, թէ՛ մտքին եւ թէ ընկերային համակեցութեան մէջ:

Մարդիկ չեն անդրադառնար առօրեայ իրենց հեւքին մէջ, թէ լեզու մը ի՛նչպէս կը խաթարուի եւ լեզուական խաթարում մը ի՛նչ անդրադարձում կրնայ ունենալ պատկան ժողովուրդի լայն զանգուածներու բարքերուն վրայ: Ու ասիկա հասկնալի՛ է որոշ չափով:

Բայց եղերականը ա՛յն է Հայ իրականութեան մէջ, որ, մեր օրերուն, ո՛չ միայն սովական անհատը՝ այլեւ հանրային հաստատութիւններ, կազմակերպութիւններ, միութիւններ ու Մամուլ, հանդուրժողութիւնը ցոյց կուտան Մայրենիքի ամէնէն նուիրական հարստութիւններն իսկ զոհելու իրենց անմիջական շահերուն, նկատումներուն կամ փնթի հաշիւներուն...

Մենք պիտի ունենանք առիթը պարբեբաբար պատկերացնելու ախտաբանական

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄԷՋ ԱՇԽՐՔԻՆ ՀԱՅ ԿԱ՞Յ...»

Հայեացքներս բարձունքներին՝ չնչում էինք հարազատ լեռնաշխարհի զուլալ օդը, ներծծում ուրցի, ղաղձի, ռեհանի բուրմունքը, որ մեզ՝ ամերիկեան երկաթէ ու բետոնէ քաղաքների բնակիչներիս, մանկութեան կանաչ, հին-հին օրերն էր յուշում-հոլովում:

Զորամիջի ժայռերից սկիզբ առնող կածաններին կճղակների հետքեր ու ցրւեկած կոխոներ կային: Գնում ենք այդ կածաններով՝ քաղցր յուշերով մտովի մէկ բարձրանում Մարութայ սար, մէկ գնում – հասնում ամպամերձ Սիփան:

Ցետոյ լեռների լռութիւնը փշրեցինք Սիփանայ երգով.

Լօ, լօ, լօ, Սիփանայ սէգ սարի վրայ...

Կէս դարում թանձրացած կարօտի մաշող մի ձայն էր խլրտում մեր երակներում:

Որսորդի նման զգոյշ ու լարուած գիտում էինք մեր շրջապատը: Դէմը՝ բարձունքին, խմբապար ժայռերի մէջ տակաւին յամառում էր կոտրուած թեւերով միայնակ մի ծառ... Մենաւոր ժայռի գլխին մեղմ օրօրւում էր սիրտը սեւացած մի կաղաչ...

Հնօրեայ զրուցողներ էինք յիշում, մարդկանց հետ ողբերգութիւններ ու սխրանքներ կենդանացնում:

Ցետոյ, հինդ Սասունցիներս, ներքին մղումով, կանգ առանք ձորամիջի փոքրիկ, կանաչ հարթութեան վրայ, նայեցինք իրար: Եւ այդ բաւական էր. մօտեցանք միմեանց, ձեռք-ձեռքի տալով շղթայ կազմեցինք, ու յիշելով մանկութեան անցած օրերը, Սասունի Եարխուշտա՝ ռազմապար բռնեցինք: Բոլորովին չզգալով մեզ արդէն ճնշող հասակի ծանրութիւնը՝ անզուսպ, ոտնձայերծ պտոյտներ էինք կատարում, ըմբոստանում, ծառանում չգիտես ո՞ւմ եւ ի՞նչի դէմ:

Ժամանակ անց, ուժասպառ նստեցինք ձորամիջի քարքարուտին եւ լուռ լաց եղանք... Լաց եղանք, մինչեւ կրկին աչխոյժ ընկաւ մեր միս-մարմինը: Ու եղանք երգեցինք մանկութեան օրերի խաղեր, Անդրանիկին փառաբանող մարտերգեր, որ մեր արեան մէջ էր մտել մայրական կաթի հետ:

Տալւորիկի զաւակն եմ բաց,
Չեմ խոնարհի բէկի առաջ...

Արձագանգում էին ձորերը, ֆիդայի Սասունի կարօտակէզ եւ ըմբոստ լեռները:

Աշխարհի այս հողին ե՞րբ էր իջնելու արդարութիւնը:

Հիմա ես չեմ ուզում ձեզ հաղորդակից դարձնել մեր բոլոր ապրումներին: Դըժուար չէ կռահել եւ զգալ կէս դար բացակայութիւնից յետոյ, Հայութիւնից դատարկուած ու ամայացած հայրենի ծննդավայրը ոտք դնող Հայի ապրումները: Հիմա ուզում եմ միայն պատմել Սեմալին մերձակայ մի փոքրիկ բնակավայրում մեր պատահական մի հանդիպման մասին եւ, պիտի խնդրէի, որ դրի առնէիք այդ եղելութիւնը: Վստահ եմ, որ ձեզ էլ յուզելու է այն, ինչ պատմելու եմ:

Ես խոստանում եմ կատարել Ասատուրեանի ցանկութիւնը, իսկ նա առաջ է տանում իր պատումը:

— Անցնում ենք Քսենոֆոնի ժամանակները յիշեցնող գիւղերով: Սեմալից ոչ հեռու մի բնակավայրում, մեզ շրջապատում են կեղտոտ քիթ ու բերանով, քուրջերի մէջ կորած ոտաբոբիկ երեխաներ: Նրանք ակնապիշ նայում են իրենց աչքերին անսովոր մեր գլխարկներին, հագուստներին, մեր վզերից կախ լուսանկարչական եւ կինոնկարահանման ապարատներին: Ա՛յ քեզ բան: Զարմանք էր նրանց համար: Ուրեմն աշխարհում կան նաեւ այսպիսի տարօրինակ մարդիկ:

Ծուէն – ծուէն շապիկ – վարտիքով այս խեղճ երեխաները մեզանից շաքար են ուզում: Ուշադիր ու ցաւով մենք զննում ենք քաներորդ դարի այդ երեխաներին, սեւ սմքած ծերունիներ լինեն, կնճռոտ դէմքերով, ուռած փորերով, ռախիտիկ, խոշոր գլուխներով, որոնց կեղտոտ քթերի շուրջ խմբուել են ճանճերը: Ապա ամէն մէկին տալիս ենք մի-մի կտոր շոկոլադ եւ շարունակում քայլել դէպի մօտակայ խճուղին, ուր երեկոյեան մեզ էր սպասելու աւտոբուսը:

Այդ միջոցին նկատում ենք, որ գիւղի ծայրին գտնուող խրճիթից դուրս է գալիս լաղուարթ շրջազգեստով մի կին: Գլխին սպիտակ եաղմա է կապել: Նայում է ուշադիր եւ արագօրէն մօտենում մեզ, կտրում մեր ճամբան: Պառաւ է, երեւի եօթասունն անց: Թէեւ կարկատուած են սատափէ կոճակներով բաճկոնակն ու շըրջազգեստը, բայց զգում ենք վրայից բուրող մաքրութիւնը: Դէմքը ցանցուած է խորշոմներով:

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿՐԱԿՆԵՐԸ

— Օ —

Կրակը եղած է մարդուս հնագոյն զէնքերէն մէկը։ Մեր օրերու պատերազմներուն մէջ, անոր գործածութիւնը եղած է աւելի յաճախակի, իսկ անոր պատճառած արդիւնքները միշտ աւելի քանդիչ, աւերող եւ անողոք։

Իբրեւ պատերազմական զէնք, կրակի գործածութիւնը կը գտնենք ասորական որոշ հարթաքանդակներու վրայ, որոնք մեզի հասած են Ն. Ք. 9րդ դարէն։ Հարթաքանդակները կը ներկայացնեն պաշարուած քաղաքի մը պատերազմիկները, որոնք վառող հեղուկ կը թափեն յարձակողներու վրայ։

Թէեւ կրակի գործածութիւնը, իբրեւ պատերազմական զէնք, դարերու ընթացքին փոխարինուեցաւ, սակայն, ինչպէս կ'ըսեն մասնագէտները, այս զէնքերը «ներկայիս ամբողջական ծաղկումի մէջ են»։

Այս ծաղկումը արդիւնք է երկու ձեռնարկներու.— նոր զէնքերու չատ աժան, պարզ եւ աւերիչ ուժականութեամբ արագ արտադրութեան կշռոյթը, ինչպէս նաեւ զինուորականութեան կողմէ ամբողջովին մոռցուած ըլլալ կը թուի այն իրողութիւնը, թէ պատերազմի շրջանին քաղաքացիները պէտք է խնայուին։

Հրձիգ զէնքերու բաղդատաբար չափաւոր գինը կ'աւելցնէ վտանգը, որովհետեւ նոյնիսկ այն երկիրները, որոնք տնտեսապէս անձուկ վիճակի մէջ են, ի վիճակի կ'ըլլան ունենալու զանոնք։

Պատերազմի վիրաւորեալներու մէջ այրած անձերու համեմատութիւնը զգալի կերպով աւելցած է։ 19րդ դարուն, պատերազմի ճակատին վրայ այրուողներու համեմատութիւնը վիրաւորեալներու մէկ առ հարիւրը չէր անցներ։ Սակայն այս համեմատութիւնը Համաշխարհային Բ. պատերազմին շատ աւելցաւ, մասնաւորաբար քարիւղի պատճառած այրուածքներու հետեւանքով։

Քաղաքային կեդրոններու վրայ կատարուած յարձակումներու եւ հրձիգ զէնքերու գործածութեան պատճառաւ, քաղաքային զոհերու թիւը եւս զգալի չափով աւելցաւ, իսկ պատերազմի դաշտերուն վրայ աւելցաւ նմանօրինակ զէնքերու, մանաւանդ «նափալմ» ռումբերու գործածութիւնը։

Մասնագէտներ չորս խումբերու բաժնած են հրձիգ զէնքերը.— մետաղներ, ինչպէս մակնեզիումը, «փիրոթեքնիք» նիւթեր, որոնք ուրիշ նիւթերու հետ բաղադրելով գործածուեցան Համաշխարհային Ա. պատերազմին, «փիրոֆորիք» նիւթեր, ինչպէս ճերմակ փոսփորը, որ երբ բացօթեայ դրուի կը բոցավառի, «նափալմ» եւ այլ նիւթեր, որոնք քարիւղի վրայ հիմնուած են եւ բարձր տաքութիւն եւ հսկայ բոցեր կը յառաջացնեն։

Զինուորական գործածութեան մէջ իրենց յատկանշական օգտակարութիւնը ունին այս նիւթերը, որոնք տարբեր տեւողութեամբ եւ տարբեր աստիճանի կրակ ու հրդեհ կը յառաջացնեն. երբեմն նոյնիսկ երկու տեսակ հրձիգներ միաժամանակ կը գործածուին։

Արդի պատերազմներու ընթացքին, օրինակ Վիէթնամի մէջ, զանազան տեսակի զէնքեր գործածուեցան, բայց, վերջին տարիներուն «նափալմ»ը երեւան եկաւ իբրեւ ամենաքանդիչ, ամենավնասակար եւ մահաբեր զէնքը։

«Նափալմ» սահմանումը կը տրուի ընդհանրապէս այն հրավառ նիւթերուն, որոնք պատրաստուած են թանձրացած քարիւղի հիման վրայ։

Համաշխարհային Բ. պատերազմէն առաջ, թանձրացնող նիւթը kաուչուն էր, որ քարիւղը կը վերածէր թանձր եւ կըպչուն նիւթի։ 1942էն սկսեալ երբ պատերազմի պատճառաւ քաուչուն սկսաւ հազուագիւտ դառնալ, այլ նիւթեր զայն փոխարինեցին։

Թանձրացած քարիւղը բարձր ջերմաստիճանի վրայ երկար կ'այրի եւ կը կպչի ուր որ դպնայ, բազմապատկելով հրձիգ զէնքերու քանդիչ գործը։

Հիրոշիմայի եւ Նակասաքիի վրայ նետուած հիւլէական ռումբերը սպաննեցին եւ վիրաւորեցին 225.000 մարդիկ, իսկ Համաշխարհային Բ. պատերազմի ընթացքին օդային հրձիգ արշաւախումբերը ամէնէն աւելի զոհեր խլեցին։

Ճափոնի վրայ նետուած մօտաւորապէս 100.000 թոն հրձիգ ռումբերը, մեծամասնութեամբ նափալմ, 260.000 հոգի մեռցուցին, 412.000 վիրաւորեցին եւ քանդեցին աւելի քան 2 միլիոն բնակարաններ։

Գերմանիոյ պարագային, կը հաշուեն թէ կրակը մէկ միլիոն քաղաքային զոհեր խլած է։ Պատերազմէն ետք մասնագէտներ հաշուեցին, թէ մէկ թոն հրձիգ ռումբերը 12 թոն պայթուցիկ ռումբերու չափ վնաս կը հասցնեն։

Հրձիգ նիւթերու սոսկալի գործածութիւնը հսկայական հրդեհներ պատճառեց Տրեստի, Համպուրկի եւ Թոքիոյի մէջ։ 1943ի ամրան Համպուրկի ռմբակոծումը 43.000 անձերու կեանքը խլեց։ Մօտաւորապէս 135.000 անձեր մահացան 1943ի Փետրուարին Տրեստի վրայ յարձակումով, իսկ 1945ի Մարտին, երբ Թոքիոյի վրայ յարձակումով օգտագործուեցան միայն հրձիգ ռումբեր, 84.000 հոգի մահացան։

Նափալմը ոչ միայն այրելով կը սպաննէ, այլ նաեւ շնչահեղձութեամբ եւ թունաւորելով իր զոհերը։ Ծնչառական գործարաններու այրուածքները եւ անոնց հետեւանք հոգեկան ցնցումի վիճակը, նեխածութիւնը եւ ոչ բաւականաչափ սնունդը պատճառ կը դառնան անձի մահուան։

Հարաւ. Վիէթնամի քաղաքային հիւանդանոցի մը մէջ գործող վիրաբոյժներու խումբ մը գիտել կուտայ, որ նափալմը կը սպաննէ այն անձը, որուն կը դպնայ։ Նափալմի զոհերը աւելի կը մահանան քան կը վիրաւորուին։ Անոնց տեղեկագրին համաձայն, զոհերու մէկ երրորդը մօտաւորապէս, կը մեռնի կէս ժամուան ընթացքին, իսկ աւելի մեծ համեմատութեամբ, կը մեռնին 24 ժամերու ընթացքին, ինչ որ հաստատել կուտայ, թէ նափալմը պէտք է նկատուի մահացու գլխաւոր զէնքերէն մէկը։

Նափալմը ոչ միայն երրորդ աստիճանի այրուցք կը պատճառէ, այլ նաեւ չորրորդ եւ հինգերորդ, ածխացնելով մորթը, վնասելով մկաններուն եւ հասնելով մինչեւ ոսկորներն ու օրկանները։ Աւելին, զոհը կ'ունենայ նաեւ հոգեկան ցնցում մը, որ ծանրօրէն կը խանգարէ արեան շրջանը։ Հոգեկան ցնցումը, շատ հաւանաբար արագ մահուան գլխաւոր պատճառն է, իսկ երկրորդը՝ թունաւորումը։ Անոնք որ կը վերապրին, շատ երկար ժամանակ կը զգան թունաւորման պատճառած հետքերը սրտին եւ ջղային դրութեանց վրայ, թթուածինի ժամանակաւոր նուազումին պատճառաւ։

1000 հոգիի այրուածքները բուժելու համար, անհրաժեշտ է 8000 լիթր փլազմա, 6000 լիթր արիւն, 16.000 լիթր այլ աղային բաղադրութիւններ, 250 վիրաբոյժներ եւ բժիշկներ, 1500 հիւանդապահներ, աւելի՛ն, իւրաքանչիւր հիւանդի համար անկողին մը եւ այս 4–5 ամիսներու համար... Անհրաժեշտութիւն մը, որուն նոյնիսկ յառաջացած երկիրներ գոհացում չեն կրնար տալ...

Նափալմը կարելի է նկատել, տակաւին ներկայի սահմռկեցուցիչ զէնքերէն պարզագոյններէն մէկը։

Համադրեց Զ. Տ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն թուի Սեպտեմբերի 28–29 օրերին Մայր Աթոռում հանդիսաւոր իրադրութեան մէջ նշուեց Վեհափառ Հայրապետի գահակալութեան 19րդ տարեդարձը։

Գահակալութեան հանդիսութիւններին մասնակցելու համար Մայր Աթոռ էին ժամանել Թուրքիոյ Ամենապատիւ Պատրիարք Տ. Շնորհք արքեպիսկոպոս Գալուստեանը, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Տ. Սերովբէ Արք. Մանուկեանը՝ Ֆրանսիայից, Միլանոյի հոգեւոր հովիւ Տ. Զգօն եպիսկոպոս Տէր–Յակոբեանը, Աւստրալիոյ Հայոց թեմակալ առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին եպիսկոպոս Գազանճեանը եւ ներքին թեմերի թեմակալ առաջնորդները։

Հայրապետի գահակալութեան 19րդ տարեդարձի եւ «Ղազարապատ» շէնքի հանդիսաւոր բացման առիթով Մայր Աթոռ էին ժամանել նաեւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան ներկայացուցիչներ՝ մեծայարգոյ Ռոբերտօ Կիւլպէնկեանն իր ազնուաշուք տիկնոջ հետ եւ յարգարժան Պ. Վահրամ Մավեանը։

Սեպտեմբերի 28ին, Շաբաթ օրը, առաւօտեան ժամը 11ին, Հայրապետի նախագահութեամբ Ղազարապատ շէնքի մէջ կատարուեց նոր միջտարանի օծման կարգը, որից յետոյ տեղի ունեցաւ բացումը «Ղազարապատ» շէնքի եւ ապա մատուցուեց պատարագ և վերջում կատարուեց հոգեհանգստեան պաշտօն մեծանուն բարերար՝ հանգուցեալ Գալուստ Կիւլպէնկեանի յիշատակին։

Սեպտեմբերի 29ին, Կիրակի օր, Մայր Տաճարում պատարագ մատուցեց Նորին Սրբութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը եւ եպիսկոպոս ձեռնադրեց երեք վարդապետների՝ Տ. Հմայեակ Ծ. Վրդ. Ինթոյեանին՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի վրայ, Տ. Արիս Ծ. Վրդ. Շիրվանեանին՝ Կանադայի շրջանի վրայ իբրեւ առաջնորդական փոխանորդ եւ Տ. Ներսէս Ծ. Վրդ. Պօզապալեանին՝ իբրեւ Հայրապետական Պատուիրակ Անգլիայի Հայոց եւ հոգեւոր տեսուչ Լոնդոնի հայ եկեղեցւոյ։

Յաւարտ պատարագի Վեհարանի դահլիճում Հայրապետի գահակալութեան 19րդ տարեդարձի առթիւ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ընդունելութիւն եւ աջհամբոյր։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(կճիք)

3 Հոկտ. 1974, Ս. Էջմիածին։

երեւոյթը լեզուական աղճատումի, եւ մէջբերումներով ցոյց տալու՝ թէ ի՛նչպէս բառերու բռնաբարումով եւ այլասերումով կը խաթարուին իմաստները. եւ ի՛նչպէս իմաստներու զառածումով կը սկսի բարոյական հասկացողութիւններու զոհատումը՝ հասնելու համար ընթերցող զանգուածներուն. ապա՝ դանդաղ այլ մահացու, յանգելու համար համաճակ ապաբերումի՝ բարոյական ըմբռնումներու մարզին մէջ։

×

Մեր թերթերը, անխտի՛ր, մեզի վերապահուած պայմաններու եւ կեանքի ընդհանուր հոլովոյթին մաս կազմող առօրեայ փոփոխութիւններու հետեւանքով դէպի... լրագրութիւն կը հակին օրէ օր։ Կը դադրին լսարաններ ու դասարաններ ըլլալէ, — աւելի անմիջօրէն զբաղելէ նիւթերով՝ որոնք աղերս ունին ո՛չ թէ օրուան դէպքերուն կամ հայ մարդուն ընթացիկ հետաքրքրութեանց, այլ ազգային եւ մշակութային հիմնական մտահոգութիւններու հետ։

Առեն է, կը կարծենք, պարբերաբար հաստատելու թէ ի՛նչ կը կորսնցնենք ընդհանուր այս անհոգութեան հետեւանքով։

Մ. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ. — ՍՊԱՍՈՒԱԾՆԵՐԸ

Արշալոյսը կը ծագէր...

Արդէն լուսցած էր, երբ անոնք ծովեզերք հասան։

— Սա վարդագոյն քաղաքը որ իր մինարէները դէպի երկինք ցցած է, Պոլիսն է. իսկ դիմացը Նեղուցին միւս կողմը՝ Սկիւտարը...

— Այդ բոլորը աղէկ, պատասխանեց Ատամ, սակայն ձեր խոստացած նաւակը ո՞ւր է։

Ալեքսէյ Քոլբսով վայրկեան մը մտածեց. յետոյ, մտահոգ շեշտով մը ըսաւ.

— Ես բոլորովին մոռցած էի որ, այսօր Ուրբաթ է։ Ուրբաթ օրերը, խալմները չեն աշխատիր։

— Կը նշանակէ որ, քանիչորս ժամ անշարժութեան դատապարտուած ենք...

— Դժբախտաբար։

— Գոնէ ապաստարան մը գտնենք եւ քիչ մը բան ուտենք, ըսաւ իշխանը։

Երկու բարեկամները, բաւական թափառելէ յետոյ, պանդոկի նմանող շէնք մը գտան, որու տէրը Յոյն մըն էր։ Իշխանը խիստ գոհ մնաց եւ իր բարեկամին ըսաւ թէ, առաջին առթիւ օդափոխութեան պիտի գայ այս գեղեցիկ վայրը...

Ալեքսէյ Քոլբսով սակայն տխուր մտածումներու մէջ թաղուած էր։ Ան երկար ատեն լուռ կը մնար, եւ երբ Ատամ անոր թեւին կը զարնէր բան մը հարցնելու համար, ան ոստում մը կ'ունենար եւ զարմացած ակնարկներ կ'ուղղէր իր բարեկամին... Ալեքսէյ Քոլբսովի խելքը բոլորովին ուրիշ տեղ էր, շատ հեռուները ... Պալթիկի եզերքները, Րիկան, Իւէն Շումոֆը կը մտաբերէր ան...

Ալեքսէյ հիմա կը հասկնար թէ ինչու համար իր նշանածը մերժած էր ընկերակցիլ իրեն։ Հիմա կը հասկնար որ, այդ առթիւ անոր առաջ քշած պատրուակները որեւէ արժէք չունէին։

Իւէն Շումոֆ ջերմ հաւատացեալ մը բոլշեւիզմի, հաւատարիմ գործակից մը դարձած էր ոչ թէ քաղաքացի Եոֆէի, այլ խորհրդայիններուն։

Խեղճ աղջիկը այնքան տարուած էր այդ գաղափարներով որ, իր նշանածին տուած խոստումներն իսկ մոռնալով, երեւան հանած էր անոր դաղտնիքը։

Այսպէս, խորհրդային պատուիրակութիւնը, ի՞նչէն պիտի գիտնար որ ինքն ու իշխանը Սէմիլոն–Էքսփրէսին մէջ կը գտնուէին։

Երիտասարդը այս պատճառներով կը դատապարտէր Իւէնը։

Յետոյ ան միտքը կը բերէր այն խոստումները, զորս իր նշանածը այնքան անկեղծ շեշտով մը ըրած էր իրեն՝ գիշեր ատեն Րիկայի փարքին մէջ... ան կը վերյիշէր նաեւ իր նշանածին յուզումը, համբոյրները եւ արցունքները։

Այս բոլորը վերյիշելով, ան կ'ուզէր ինքզինքը համոզել թէ, խորհրդային պատուիրակութիւնը բոլորովին տարբեր աղբիւրէ մը ստացած է իր տեղեկութիւնները։

Բայց ո՞ր աղբիւրէն։

Եւ որովհետեւ չէր կրնար այս հարցումին պատասխան մը գտնել, ան ստիպուած կ'ըլլար կրկին ամբաստանել Իւէնը։

Ի վերջոյ ան որոշեց իր կասկածները յայտնել իշխանին։

Ատամ Լատովսքի, որ արդէն ամէն բան գուշակած բայց յայտնի չէր ըրած, աշխատեցաւ համոզել Ալեքսէյը, թէ անտեղի են իր կասկածները։ Իր խօսքերը սակայն զուրկ էին փաստերէ, այդ պատճառով է որ, Ալեքսէյ ալ աւելի մտահոգութեան մատնուեցաւ։

Երկու բարեկամները, անհանգիստ գիշեր մը անցուցին։ Առտուն, անոնք նաւակ մը վարձեցին Պոլիս երթալու համար։

— Սիրելի Ալեքսէյ, ըսաւ Ատամ, երբ նաւակը սկսաւ դէպի Պոլիս ուղղուիլ, կարծեմ թէ այս անգամ մեր վերջին ժամը հասած է այլեւս։ Շոգեկառքին մէջ ազատեցանք վտանգաւոր թշնամիէ մը, առանց փորձանքի նաւակ նստեցանք, սակայն կը վախնամ որ պիտի չկարենանք ողջ առողջ ցամաք ելլել...

Տաժանելի ճամբորդութենէ մը յետոյ, նաւակը վերջապէս կը մօտենար Ղալաթիոյ կամուրջին։

Տասը վայրկեան յետոյ, երկու բարեկամները, իրենց հետ ունենալով թանկագին բեռը, Բերա Փալաս կը գտնուէին արդէն, ուր կոմս Օսթրովսքի զանոնք կուրծքին վրայ կը սեղմէր եւ հազարաւոր հարցումներ կ'ուղղէր անոնց...։

ԳԼՈՒԽ Ի. — ՆՈՐ ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Ո՞վ պիտի յաջորդէ զօրավար Վրանկէլի։

Ո՞վ պիտի ստանձնէ հրամանատարութիւնը այս բանակին, որու վիճակած է Ռուսիոյ թագաւորին ճամբան հարթելու պարտականութիւնը։

(Շար.)

ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր–Մինասեան եղբայրներ (Սէն Ժե–ռոմ, Մարսէյլ) կը նուիրեն 50 Փր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, փոխան ծաղկեպսակի, երէք Մկրտիչեանի մահուան առթիւ: Տէր եւ Տիկին Փօլ Փիոթէ (Լօզան) կը նուիրեն 20 Փր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Թագուհի Աճէմեանի մահուան տխուր առիթով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի ընդհ. ժողովը յետաձգուած է Հոկտ 26ին Շաբաթ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայ Ուս. Օգն. Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան կարօտ ուսանողները ներկայանալ Հոկտ. 26ին Շաբաթ օր ժամը 16–20 իր կեդրոնատեղին՝

15, Rue de Cléry — Paris (2e)

ի ձեռին ունենալով խնդրագիր–հարցարանները:

Խնդրագիր ունենալու համար դիմել Հայ Ուս. Նուպարեան Տան գրասենեակը եւ կամ Միութեան կեդրոնատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան եւ Տէր եւ Տիկ. Մինասեան 200ական Փր., ողբացեալ Պարոններ Զագըեանի եւ Աղապէյեանի յիշատակին: Տիկին Գէորգեան եւ Կիւլպէնկեան 50ական Փր. Տիկին Արուսեակ Կիւմիւշեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

×

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կ. Թիւթէլեանէ 20 Փր. իրենց բարեկամուհիին՝ Օր. Վարդանոյշ Տօնապետեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Թովմաս Մարկոսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.—

Այրի Տիկին Աղաւնի Մարկոսեան 50 (եւ 50 «Յառաջ»ի), Ս. Տէր–Միքայէլեան, Պառ–Թապա Անթուան 10ական, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սիմոնեան 15, Ժաք Մարկոսեան 30, Աբրահամ Մանկասարեան 10, Գուրգէն եւ Ժիրայր Թաշճեան 50, այրի Տիկին Զարուհի Սէֆէլեան 20, Պաղտասար Տիրատուրեան 10, Ժաք Բաստրմաճեան 20 (եւ 10 դպրոցին), Աճէմեան ընտանիք, Հայկ Մկրտիչեան 30ական, Րաֆֆի Նազարեան 50, Ա. Բեհլիվանեան 50, Հայկ Մարգարեան 10, Ժամկոչեան ընտանիք 30, Սվազլեան Կ. 30 (եւ 20 դըպրոցին), Ժ. Գասպարեան, Ա. Ժամկոչեան 20ական:

Դպրոցին՝ Տէր եւ Տիկին Ն. Տէր–Մինասեան 20, Տէր եւ Տիկին Յ. Էսկիճեան 20, Մ. Աւտոյեան 10, Տէր եւ Տիկին Պ. Կարապետեան 20, Օ. Տօրումեան 20, Սիրունեան ընտանիք 50:

NANE CARZOU
signera son livre
le voyage en Arménie
le vendredi 25 octobre
à partir de 19 heures au
YAN'S CLUB
5, ave. Reille - Paris 14

INVITATION
LES VENDREDIS DE LA QUATRA
le Vendredi 25 Octobre à 21 h
UNIQUE RECITAL A PARIS DE
RAFFI PETROSSIAN
Beethoven — Brahms — Schumann
MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սարսէլ–Առնուվիլի մասնաճիւղի պարանցիկ ճաշը Նոյեմբեր 23, Շաբաթ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ՝

ԴԵԿՏ. 8ԻՆ ժամը 16էն 24

×

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան հիմնարկութեան 25ամեայ հանդէսը:

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Դեկտեմբեր 14ին:

ՍԵՒՐԻ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Զորեքշաբթօրեայ հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 23ին, Վարժարանին մէջ: Կը հրաւիրուին հայ ծնողքներ իրենց զաւակները ղրկել միօրեայ այս վարժարանը՝ ստանալու հայեցի տոհմաշունչ դաստիարակութիւն:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել հեռ. 793-09-47 ժամը 9–12 եւ 15–18:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
SALLE DES FÊTES RUE VOLTAIRE
մասնակցութեամբ LIZ SARIAN
նուագախումբ B. DEDEDJIAN

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀՐԱՒԷՐ

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ ժամը 20.30ին:

Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, avenue George V, Paris
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը
Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահական նախարարուհի
SIMONE VEIL
On dansera avec l'Orchestre BEDIKIAN
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ
SOUPER — BUFFET — TOMBOLA
(Վիճակահանութեան առարկաները արժէքաւոր եւ օգտակար)
ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը:
ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:
Մուտք 20 փր. (ուսանողներու 10 փր.)

voyage aux baléares
(palma)
Կազմակերպութեամբ ՍԵՒԱՆ ճամբորդութեան գրասենեակին եւ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին
1975 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25
ՄԱՐՏ 4
Խումբին կ'ընկերակցի Վարուժան Սարգիսեան
Ճամբորդութիւնը օդանաւով, առաջին կարգի պանդոկի մէջ, լրիւ փանսիոնով
Մեկնում Լիոնէն՝ 800 փր.
Մեկնում Մարսէյլէն՝ 700 փր.
Du 25 Février au 4 Mars
Départ de Lyon 800 F.
Départ de Marseille 700 F.
sevan voyages
50, Cours de la Liberté — Lyon
Tél. : 60-13-66 et 62-80-81

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
22
MARDI
22 OCTOBRE
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

LE NUMERO 1 F.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.143 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.143

«Դ'ՈՒՆ՝ ՋԱՀԵՐՈՒ ԱՆՄԱՐԵԼԻ ՇՏԵՄԱՐԱՆ»...

— O —

Տրամութեան ի՛նչ պատճառներ ալ որ գոյութիւն ունեցած ըլլան Մշակոյթի Օրուան հանդէպ տարածուած Հայութեան կեցուածքին մէջ, տարակոյս չունինք որ ոգին անայլայլ կը մնայ եւ հաւատքը՝ անխոտոր : — Անշուք եւ յաճախ ձեւական ոգեկոչումներուն ետեւ, մեր ժողովուրդը այսօ՛ր ալ կ'ապրեցնէ ազգային այն գիտակցութիւնը թէ «ազգ մը սահմանա — գիծով եւ Պետութիւն չէ միայն, այլ մանաւանդ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻ'ՒՆ ՄԸ» (միսիոն), ինչպէս կ'ըսէ ֆրանսացի բանաստեղծը՝ Շարլ Փեկի :

Գրերու գիւտ, Աստուածաշունչի թարգմանութիւն, Աւարայրի հերոսամարտ՝ հինգերորդ դարու մեր պատմութեան մէջ երեք ճակատագրական հանգրուաններն էին ազգային այն առաքելութեան՝ որուն ճամբով հայ հոգեւորականութիւնը 407-451 թուականներու 44ամեայ տեւողու — թեան մէջ պիտի հռչակէր գերիշխանութիւնը հայ մշակոյթի, անկախութիւնը հայ լեզուին, խղճի ազատութեան դրօ — շին տակ՝ խիզախումը դէպի քաղաքական ինքնավարութիւն :

Հայ մտքի պատմութեան ճանաչումին հետամուտ ոեւէ մարդ դժուարութեան չի բախիր, հաստատելու համար որ գրերու գիւտով թափ առնող թարգմանչական շարժումը ազատագրական երկունքի մը հետեւանք էր՝ հիմնական երկու ձըգ — տումներով.

1.— Ցեղաշրջել հեթանոսական բար — քերն ու մտածողութիւնը, քրիստոնէական հաւատքի լոյսին տակ : Եւ որովհետեւ նոր աշխարհահայեացքը կրնար արմատանալ սեփական գրով ու լեզուով միայն՝ ստեղծել ինքնուրոյն այբուբեն : Թարգմանել Ս. Գիրքը, իբրեւ ազգային ինքնութեան առաջին դրոշմ, «աւազան մկրտութեան» :

2.— Աշխարհաքաղաքական այն պայ — մաններուն մէջ, ուր կ'ապրէր Հայութիւնը հինգերորդ դարուն՝ հայաբարբառ Եկեղեցին միայն կրնար երաշխաւորել ազգային ինքնապահպանումը մեր ժողո — վուրդի : Ասորական եւ բիւզանդական յաբաճուն ազդեցութենէն ձերբազատ հայ հոգեւորականութեան ձգտումն էր «մայր եւ դայեակ» դառնալ հեչէն մշակոյթը. հաղորդուիլ Արեւմուտքով, այլ երբե՛ք օտարանալ :

Սխալած չենք ըլլար հաւանօրէն, եթէ Աստուածաշունչի թարգմանութեան եւ Կորիւնի ու Եղնիկի գործերուն լեզուական կատարելութեան մէջ փնտռենք ԱՐԵՒ — ՄՏԵԱՆ ՄՏՔԻ եւ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈԳԻԻ առաջին յայտնութիւնը, իբրեւ նախաշաւիղ յետագայ դարերու մշակութային զար — գացման եւ մտաւոր հոսանքներու : Առաջինին «Վարք»ը (Մեսրոպի կեանքը) եւ երկրորդին «Եղծ Աղանդոց»ը՝ հինգերորդ դարու մէջ կը յատկանշեն Հայութեան հաւատքի, լեզուի, մտաւոր — հոգեկան կեանքի եւ ազգային ինքնակերտումի պատմական անկիւնադարձը :

Հինգերորդէն մինչեւ տասներկուերորդ դար (գրաբար), ապա նաեւ Միջնադա — րէն մինչեւ ներկայ (աշխարհաբար)՝ հայ մատենագրական վաստակը թէ մշակոյթի բոլոր մարզերը վկայութիւններ են այն մասին, որ արեւմտականացում եւ ազ — գայնացում հիմնական երկու բնութա — գիծերն են իրերայաջորդ սերունդներու մտաւոր եւ հոգեկան ժառանգութեան :

Ո՛չ ոք կ'անդրադառնայ մեզի վերա — պահուած ճգնաժամային դարերու սուգն ու աւերը : — Լոյսի ճամբուն վրայ ո՛չ մէկ ժողովուրդ մեզի չափ զոհաբերուած է : Սակայն նաեւ ոչ ոք անգիտակ է այն իրողութեան, որ առանց Մեսրոպեան ա — ւանդին, «ադամանդեայ ապառաժ»ին, ազգովին փշրուած կ'ըլլայինք այսօր՝ համայնակուլ կայսրութիւններու ճամ — բուն վրայ :

— «Ոսկեհոս գետ գիտութեան,
«Մտքի Փրկիչ, յոյսի Հսկայ,
կեանքի Կեդրոն,
«Դուն ջահերու անմարելի բշտեմարան»

կ'ըսէ հրաշունչ քերթողը, Սիամանթօ, Օշականի սուրբին նուիրուած իր ներբողականին մէջ :

Իրմէ առաջ ու իրմէ ետք շատե՛ր նոյն կրօնի քարոզիչներն են դարձած՝ իբրեւ երկաթագիր պատգամ մը Հայութեան փոխանցելու համար պատմութեան այն փաստը, որ, առանց գրերու գիւտին եւ առանց Մայրենիքի անկախութեան՝ «փոշի ազգ» դառնալու դատապարտուած ժողովուրդ մը կրնայինք ըլլալ :

×

Այո՛, գիտե՛նք բոլորս ալ, այսօր, որ հին ժառանգութեան նոր ժառանգորդ — ները, տարագիր կեանքի բոլոր ճակատներուն վրայ, անկարելի մաքառումի մը հարկադրանքին տակ են եւ տեղ-տեղ ճարճատիւններ կը լսուին արդէն :

Ոչ ոք կը ստորագնահատէ վտանգը, որուն մատնուած ենք սփիւռքեան ափերու վրայ, ժամանակի եւ կեանքի ան — նպաստ պայմաններու բերումով :

Հակառակ ոգիին՝ որ անայլայլ կը մնայ միտքերու եւ հոգիներու մէջ, նահանջը անքօղարկելի է եւ սպառնալիքը ակներեւ :

Հակառակ մեր բոլոր տրամութիւննե — րուն, արդար մտահոգութեանց եւ լեզուական ապասերումի ակներեւ նշաննե — րուն, սակայն, Յոյսի եւ Հաւատքի աղբիւր մը կը շարունակէ մնալ հայրենի ժողովուրդի մշակութային անօրինակ ծաղկումը — փոյթ չէ՛ որ ամէնօրեայ քարոզչութիւնը միտում ցոյց տայ ապազ — գայնացման եւ լեզուական խաթարումի :

Սփիւռքի ընկրկումներուն զուգահեռ՝ հայրենիքն ալ ի՛ր ցաւերն ու հոգերը ունի. սակայն հո՛ն է Օշականի սուրբը...

Պիտի սեւեռինք մարմրուն թէ պայծառ աստղերուն՝ որոնք Մշակոյթի Օրով կ'առկայծին հիւրընկալ թէ հայրենի երկինքներու վրայ : Պիտի կառչինք հի՛ն այն հաւատքին թէ կը տոկանի՛նք միշտ՝ այլ չենք ընկլուզիր : Եւ պիտի հաւատանք որ, ինչքան ալ տժգունի լեզուն՝ ակը պիտի մնայ միշտ հոս եւ պայծառ :

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ՊԻՏԻ ՉԱՐՏԱՔՍԷ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

— O —

Կիրակի օրուան հանրաքուէն լայն շունչ մը առնել տուաւ Զուիցերիոյ օտարնե — րուն, որոնց գրեթէ կէսը — 500 հազար — երկրէն արտաքսուելու սպառնալիքին տակ էին : Հանրաքուէին բնագիրը պատ — րաստած էր Վալանթէն Ճօհէն, որ նա — խագահն է «Ազգ. Գործունէութիւն» շարժումին : Զուիցերիա մէկ միլիոն հարիւր հազար օտար ունի վեց միլիոն բնակչութեան վրայ, ինչ որ ծնունդ տուած է օտարատեացութեան ալիքի մը :

Կիրակի օր սակայն, ժողովուրդին 66 առ հարիւրը «Ո՛չ» պատասխանեց օտարները արտաքսելու առաջարկին եւ միայն 34 առ հարիւր թեր քուէարկեց : Ճօհէն, սակայն, կ'ըսէ թէ այս արդիւնքը հետեւանք է այն սխալ քարոզչութեան, որ եղաւ եւ որու ձգտումն էր «անմարդկային» բնոյթ տալ առաջարկուած բանա — ձեւին : «Եթէ, կ'ըսէ Ճօհէն, պայքարը պարկեշտօրէն տարուէր, համեմատու — թիւնը 65 առ հարիւր պիտի ըլլար ի նըպաստ արտաքսումին» : Ասիկա անշուշտ պարտկելու համար է ծանր պարտութիւն մը : Իր պատճառաբանութիւնները հե — տեւեալներն են .—

Ա) Իր 600 հազար Իտալացիներով, Զուիցերիա արդէն Իտալիայէն կախում ունի : Գործադուլ մը որոշելով իտալա — կան սենտիքաները կրնան շարժում մը վարել որ վտանգէ Զուիցերիոյ գերիշխանութիւնը :

Բ) Զուիցերիա տեղի ունեցող ծնունդ — ներու 30 առ հարիւրը օտարներու գործ է : Ճարտարարուեստի շրջաններուն մէջ, այս համեմատութիւնը 60 առ հարիւրի կը հասնի : Այս երախաները 4-5 տարբեր լեզուներ կը խօսին : Դպրոցական դրութեան սնանկութիւնն է :

Գ) 570 բնակիչով քառակուսի քիլո — մեթրի վրայ, Զուիցերիա շատ բնակչութիւն ունի : 1948էն ի վեր 1200 քառակուսի քիլոմեթր առաջնակարգ մշակելի հող կորսուեցաւ ի շահ քաղաքներու : Երկիրը դէպի սով կ'երթայ : Այլեւս միայն իր ըսնունդին անհրաժեշտ ապրանքներուն 45 առ հարիւր կ'արտադրէ : Եւ տագնապի մը նախանշանները ցայտուն են :

Դ) Ցարդ Զուիցերիա լաւ գնաց չորս լեզուներով : Գերմանախօս Զուիցերացի մը որ Լօզան կը հաստատուի, ֆրանսերէն կը սորվի, Ռոման մը Պերնի մէջ գերմաներէն կը սորվի : Ներգաղթողները, իրենք չեն կրնար ձուլուիլ,ատոր համար դաստիարակութեան որոշ մակարդակ մը կ'ուզէ «սա խեղճ Իտալացիները, օրինակ, նոյնիսկ իտալերէն չեն խօսիր այլ՝ գաւառաբարբառ մը : Զուիցերիա արդէն չորս լեզու ունի, չորս մշակոյթ, անկէ աւելին խառնակութիւն կ'ըլլայ» :

Ամէն պարագայի մէջ, Զուիցերացիներուն մեծամասնութիւնը համաձայն չգտնուեցաւ Ճօհէնի հետ :

× Այս արդիւնքը շունչ առնել տուաւ նաեւ սահմանակից Ֆրանսացիներու, որոնք ամէն օր Զուիցերիա կ'երթան աշխատելու :

ԿԻՊՐՈՍ

— O —

Կիպրոսի Թուրք համայնքին պետը՝ Ռաուֆ Տէնքթաշ սպառնաց վերջ տալ այն բանակցութեանց, որոնք տեղի կ'ունենան իր եւ Քլերիտէսի միջեւ, եթէ Մակարիոս Արք.ի թոյլտուութիւն տրուի խօսք առնելու Ազգաժողովին մէջ : Տէնքթաշ, որ Նիւ Եորք կը մեկնի, Անգարայի մէջ կատարեց իր այս յայտարարութիւնը ճշդելով, թէ Կիպրոսի նախկին նախագահը չէր կրնար Կիպրոսը ներկայացնել մի — ջազգային մարմնի մը առջեւ : Միւս կողմէ, սակայն, ՄԱԿի անդամներու մեծամասնութիւնը Մակարիոս Արք.ը կը նկատէ միշտ Կիպրոսի Հանրապետութեան նախագահ : Նիկոսիայէն կը հաղորդեն, թէ մօտ 500 յոյն եւ թուրք գերիներ փոխանակուած են շաբաթավերջին : Ազատ արձակուած Թուրքերէն շատեր որոշած են կղզին հիւսիսը հաստատուիլ, այս — ինքն՝ թուրք բանակի գրաւած շրջանը : Ազատ արձակուած յոյն գերիներուն կէսէն աւելին ալ որոշած է Թրքական շրջանները հաստատուիլ, որովհետեւ իրենց բնտանիքները հոն կը գտնուին :

ԱՐԱՐԱՏ - ՍԷԼԹԻԿ ՄՐՑՈՒՄԸ

— O —

Վերջին պահուն փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է եւ Հոկտեմբեր 23ի «երթի» հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Քորք (Իրլանտա) եւ «վերադարձ»ի հանդիպումը՝ Նոյեմբեր 6ին, Երեւանի Հրազդանի մարզադաշտին վրայ :

×

«Արարատ» Լոնտոն ժամանեց Կիրակի իրիկուն եւ հիւրասիրուեցաւ գաղութին կողմէ : Երկուշաբթի Քորք մեկնեցաւ : Մրցումէն ետք կը վերադառնայ Լոնտոն, ուր իրեն ի պատիւ ճաշ մը կը տրուի Հինգշաբթի :

Քանի մը տողով

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ թիւը օրէ օր կը շատնայ Ֆրանսայի մէջ եւ կ'ըսուի թէ 500 հազարի տրուած պաշտօնական թիւը չի համապատասխաներ իրականութեան : Միայն Սեպտեմբերին 100 հազար նոր անգործներ աւելցած են եղածին վրայ :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ համաձայնած են 2.200.000 թոն հացահատիկ ծախել Խորհ. Միութեան, պայմանաւ որ Մոսկուա մինչեւ յառաջիկայ ամառ հացահատիկ գնելու նոր փորձ չկատարէ Մ. Նահանգներէն : Մոսկուա այս երաշխաւորութիւնը տուած է : Ամերիկայի Ելմտական նախարարութիւնը հաղորդեց նոյնպէս, որ խորհրդային ներկայացուցիչները համաձայ — նած են տուեալներ հայթայթել հացա — հատիկի իրենց արտադրութեանց եւ նախատեսելիք ապսպրանքին շուրջ Մ. Նահանգներուն եւ այն երկիրներուն, որոնք մեծ քանակութեամբ հացահատիկ կ'արտադրեն : Այս կարգադրութիւնը եղած է, որպէսզի խորհրդային անակնկալ մեծա — քանակ ապսպրանքներու հետեւանքով միջազգային շուկային մէջ անհաւասարա — կշռութիւն չստեղծուի : Մոսկուա ցարդ կը մերժէր տուեալներ հայթայթել :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Սօվանեարկ Պէյրութի մէջ տեսակցեցաւ Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահին եւ Արտաքին նախարարին հետ : Սօվանեարկ յայտարարած է, լիբանանեան պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, թէ Ֆրանսա զօրավիգ կը կենայ պաղեստինցի ժողովուրդի իրաւունքներուն : Երկու — շաբթի Սօվանեարկ կը տեսակցէր Եասէր Արաֆաթի հետ :

ԹՂԹԱՏԱՐԻ գործադուլը երթալով տարածուեցաւ եւ շատ քիչ բաշխում կայ :

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ա.

Օ. Օ. — Բանաստեղծութեան մասին ամէն գրութիւն կը գտնուի արդէն մեկնաբանութեան դոց շրջանակին մէջ: Այդ մասին գրողը, անդրադարձումէն առաջ իսկ, կը բաժնէ բանաստեղծութիւնը արձակէն, կ'ենթադրէ ոչ միայն դրական սեռերու բաժանումը, այլ նաեւ բանաստեղծութեան «էութեան» ըմբռնում մը: Այս կրկնակ նախադրեալին վրայ կը հիմնուին այլազան խորհրդածութիւններ, ծրագրային պարտադրանքներ ու պահանջքներ: Կը հետեւի անակնկալ բայց անխուսափելի հաւասարումը բանաստեղծութեան ու բանաստեղծականին:

Միակ ձեւը կոտրելու շրջանակը կը կայանայ բանաստեղծականի կազմալուծման աշխատանքին մէջ որ կը ցրուէ բանաստեղծականը անոր ներյայտ առաջադրանքներու բացայայտումով, որ կը շրջէ բանաստեղծական խռճապաշտութիւնը լեզուական գործունէութեան վրայ:

1. Օ. — Բանաստեղծականը, առնուազն դարէ մը ի վեր, որոշ է «մեր» մէջ: Ան որ արեւմտահայ բանաստեղծական արտադրութեան պատմութեան ու անոր շրջափոխումներուն կը հետեւի (Դուրեան, Մեծարենց, Վարուժան, Թէքէեան, որոնք անունէ ու արժէքէ աւելի բանաստեղծականի տարբերակումներ են հոս) կ'ունենայ անժխտելի տպաւորութիւնը այլազանութեան. սակայն այլազանութիւնը՝ արդիւնք՝ գեղագիտական ըմբռնումներու, իբրեւ հէնք ունի նոյն համակարգը, ինչ որ կը նշանակէ թէ գեղագիտական տարբերութիւնները եւ անոնց բերած բանաստեղծականի հանգանակները նշանակալից, հիմնական ու անլուծելի տարբերութիւններ չեն: Այլազանութիւնը կարելի է մտածել իբրեւ միեւնոյն համակարգին տարրերուն վերաձեւումը, լուծումը կամ կրկնութիւնը: Մասնաւորեալ ձեւով ըսուած՝ Դուրեանէն Թէքէեան գացող առանցքը կը ներառնէ բանաստեղծականի նոյն ցուցանիշներուն միջեւ տեղափոխուող արտադրութիւն մը: Այդ նոյնը կարելի չէ վերագրել «գդայնութեան» մը, ինչպէս կ'ընէ Յ. Օշական. գդայնութեան մէկութիւնը գրոյթ մըն է, վարկած մը որ կը հիմնուի արտա-գրութենական, էապէս ընագանցական ըմբռնումի մը վրայ եւ կ'ենթադրէ արտացոլման տեսութիւնը: Այդ նոյնը այն «նիւթն» է որուն վրայ կ'աշխատին «մեր» բանաստեղծները Դուրեանէն մինչեւ այսօր, եւ որը լեզուի ստանձնումն է:

Լեզուի ստանձնումը, արդարեւ՝ չանցնիր արտայայտչութեան ու հաղորդակցութեան սահմաններէն անդին. այդ ստանձնումը բանաստեղծականը կը վերածէ արտայայտչականին ու հաղորդականին, գրութիւնը՝ արտայայտութեան: Արտայայտութիւնը հրապարակն է գրականութեան գաղափարաբանութեան. այնտեղ ենթակայութիւն մը (անձնական թէ հաւաքական ցաւերով տառապող. սա ալ պարտադրանք մը իր կարգին) իբրեւ ապրում, մտածում ու ախորժակ, իբրեւ նախագրութենական գոյութիւն կուգայ խօսիլ: Այդ արտայայտութիւնը անձնականութիւն մըն ալ է, որ իր տարբերութիւնը կ'արձանագրէ խօսքին իւրայատուկ թելադրականութեամբ (մեղսակից յղացք մը՝ «հեղինակին» ու ընթերցողին միջեւ). Թելադրուածը կ'անցնի, կը հաղորդուի իբրեւ մարդկային-հայկական տագնապի «վկայութիւն» որուն համար լեզուն թափանցման թափանցիկ միջոց մըն է, կրաւորական գործիք մը, կրակին անհրաժեշտ բայց ոչէական մոխիրը: Ծանօթ է սակայն որ արտայայտութիւնը (իրաւ, ճշմարիտ) կը մտնէ գրական կալուածի մը մէջ որուն աւանդական նշաններն են տաղաչափական կառոյցները, պատկերները եւ փոխաբերութիւնները. կաղապարներ, պարունակներ առանց, իրենք իրենց մէջ չէզոք, տեսակ մը վերացական, փոխադրելի գոյութիւններ, զարդեր: Այդ բոլորը կը ղեկավարուին բուածին, իմաստին, նշանակութեան տրամաբանութեամբ, անոնց տրուած խռճալապաշտ առաջնութեամբ: Լեզուն, իբրեւ նիւթեղէն, այլատար եղր կ'ենթարկուի ըսելիքի համաձեւման օրէնքին, ըսելիքի տիրապետումին:

Արտայայտութիւնը կը մտնէ լեզուի մը մէջ որ ենթակայ է ասելի-անասելի, արտօնուածի-արգիլուածի օրէնքին. գաղափարաբանական արգելումներ՝ էապէս բարոյական, կրօնական, ընկերային սեռային տարրերը կը մղեն ընդունելի, ընդունուած կաղապարներու եւին կամ ալ պարզապէս կը ծածկեն: Նման արգելումներ կ'աշխատին նաեւ ազգային-ընկերային միթոսներու տակ որոնք որեւէ այլատարր, տարասեռ մտածելակերպ կը դարձնեն անկարելի: Հեռու ինծմէ արեւմտահայ բանաստեղծական արտադրութիւնը միակտուր, միատարր արտադրութեան մը նկատելու առաջադրանքը: Բեկումներ, խախտումներ դժուար չէ հայտնաբերել, բայց անոնք կը մնան չպեղուած, չհամակարգուած կամ ալ էովին անկարող են յեղաշրջում բերելու: Այդ արտադրութեան մէջ շատ աւելի կարեւոր են հասկնալին, ըմբռնելին, պարզի միթաբանութիւնը, գրական գաղափարաբանութիւնը: Անոնցմէ ամէն մէկը սահմանելի է գաղափարաբանական կազմածով որ կը կազմակերպէ արտայայտչութեան մակարդակը:

1. 1. — Հասարակաց դետինը այլատարրերութիւններ խմբաւորող, չի գար մեզի իբրեւ մտածուած օրէնք, այլ իբրեւ ներյայտ, պահուած սկզբունք կամ լեզուախոհական կանոն, որ չենթարկուիր անպայման պեղման, խնդրականացման աշխատանքին:

Եթէ լեզուի ստանձնումը կը նկատենք էական եղր պատճառը անշուշտ լեզուին անխուսափելի եւ անդանցելի դերն է արտայայտութեան եղանակաւորումին մէջ, ինչ որ անդադար «մոռցուած» է արտայայտչութեան կանոնին մէջ: Երկրորդ պատճառը այն է նաեւ որ լեզուն, ամէնէն հասարակ ամէնուն ընծայուած եւ փոխանակման արժէք ունեցող համակարգը կը նկատուի, որուն տարրերը կ'ենթարկուին փոխանակման կանոնի խաղին, եւ որուն վրայ տեղի կ'ունենան ամէն տեսակի ճնշումներ. ամէն տիրապետում կը կազմակերպէ լեզուի օրինաւորում մը (fnm), այլատարր ուժերու եւ ցանկութիւններու եռ-մղում մը պայմանաւորող: Լեզուն արտադրութեան այն միջոցն է — բառին ծաւալական իմաստով — որուն արտադրողականութիւնը անդադար կը զանցառուի կամ կը ծածկուի բայց որուն վրայ ճնշումը ամէնէն աւելի է: Կարելի է այս երկու պատճառները միացնել. ու լեզուն կ'ենթարկուի ծածկումի աշխատանքին որովհետեւ արտադրութեան միջոցն է, իմաստի արտադրութեան աշխատանքը որ պէտք է ամէն գնով ղեկավարել:

Արտայայտչութեան սկզբունքը լեզուին ուրոյն աշխատանքը, անոր անհունը կը փակէ ու կ'արտադրէ գեղագիտական կառոյցներ որոնք անկարող կը մնան խընդրականացնելու սկզբունքը ինքնին: Կը ստեղծուի բանաստեղծական ընդհանուր ոճ մը՝ ընդունուած նոյնիսկ խստապահանջ քննադատին կողմէ: Նախադասութեան նրբակերտ յօրինում, ըսելակերպի խնամք, քլիշէներու կազմած մը ամբողջ որ լաւ «նիւթին» կրնայ տեղափոխուիլ: Ինչ ալ ըլլան տարբերութիւնները «մեծերուն» միջեւ, անոնք ունին հասարակաց ցուցանիշներու համակարգ մը որով կարելի է սահմանել արտայայտչութեան գրութիւնը, բանաստեղծականը. քիչ մը բնութիւն, հոգեկան վիճակ, պեղումէ աւելի վիճակի արտաբերում, ենթակայութիւն ու տառապանք, աշխարհայեաց ու տաղաչափական մտահոգութիւններ. այս բոլորը համակարգ կը կազմեն ու կը յայտնուին քիչ մը ամէն տեղ: Բայց այս բոլորը կը մնայ ղեկավարուած իմաստի գերակայութենէն, անոր մէկութենէն: Միեզր, գրութիւն մըն է արդիւնքը, սպառող հաճոյքի կամ տխրութեան արտադրութեան մէջ: Իր բոլոր արժանիքներուն մէջ անգամ արեւմտահայ պաշտօնական արտադրութիւնը, իր պաշտօնական մեկնաբաններու ճիգին հակառակ կամ համար կը մնայ միամակարդակ, անջնջելի կերպով կապուած արտացոլման, վերարտադրութեան, կարճ՝ արտայայտչութեան համակարգին մէջ և առով պայմանաւոր:

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(Շար. – 1)

ԱԶԳԱՅԻՆԻ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆԻ ՃԻՇԴ ՀԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

— o —

ԽՄԲ. — Երեւանի «Գրական թերթ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Հայաստանի ճարտարապետներու միութեան նախագահ Վարազդատ Յարութիւնեանի հետ: Այս վերջինը ներկայացնելով Հայաստանի ներկայ ճարտարապետական նուաճումները, մատնանշած է նաեւ կէտեր, որոնք կապ ունին այժմու աշխատանքներուն հետ:

— Սովետահայ ճարտարապետութեան հիմնական խնդիրը նրա զարգացման արդի փուլում քաղաքաշինութիւնն է: Պէտք է ասել, որ այդ բնագաւառում կատարուել է բաւական լուրջ յառաջընթաց: Ամփոփուել են Երեւանի կենտրոնի կառուցապատման համամիութենական փակ մրցանակաբաշխութեան արդիւնքները: Ուրախալի է նշել, որ առաջին երկու մրցանակները ստացել են հայ ճարտարապետները: Աշխատելով չկրկնել Աջափնեակի սխալները, մեր ճարտարապետները ձգտել են իրենցից կախուած ամէն ինչ անել Նորքի բնակելի զանգուածում ժամանակակից եւ յարմարաւէտ թաղամասեր ստեղծելու համար: Ճիշդ է, մեր Հանրապետութեան կառուցապատման հիմնական աշխատանքները տարւում են Երեւանում, սակայն ճարտարապետների կողմից աչքաթող չեն արւում նաեւ միւս բնակավայրերը: Այսպէս, անցած ժամանակամիջոցում լուրջ գործ է արուել Լենինականի, Կիրովականի, Իջեւանի, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բուժավայրերի նախագծման եւ կառուցապատման համար: Բացի քաղաքաշինութեան այս ընդհանուր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄԷՋ ԱՇԽԱՐՔԻՆ ՀԱՅ ԿԱ՞Յ...»

Եաղմայից դուրս ընկած մազերը ձիւնճերմակած են, սակայն տակաւին պահել է երիտասարդական աշխոյժը և անցած գեղեցկութեան աւերակները: Ժպտում է տաք, դուրեկան մի ժպիտով: Հարցնում է, թէ ո՞վքեր ենք ի՞նչ գործով ենք եկել լեռների մէջ կորած-մոլորած իրենց «փեռուշան» գիւղը, ուր տեսարժան ոչինչ չկայ: Եւ ասում է, որ յիսուն տարուց աւելի է, ինչ այս կողմերում չի հանդիպել մեզ նման օտարականների:

Ընկերներիցս առաջ անցնելով՝ Թուրքերէն պատասխանում եմ, թէ ամերիկացի զբօսաշրջիկներ ենք, եւ այսպէս, աշխարհի բոլոր կողմերը շրջելով ուսումնասիրում ենք ժողովուրդների կենցաղը, նիստ ու կացը, նկարում բնութեան գեղեցկութիւնները, հին վանքերն ու բերդերը:

Պառաւը, որ իրեն կոչում է Գիւլիզար, ուշադիր լսում է ասածներս, ոտից գլուխ զննում իւրաքանչիւրիս, ապա, ինծ դիմելով, կրկին հարց է տալիս

— Աղա, իսկ դու որտեղի՞ց գիտես Թուրք լեզուն:

Հիմա ի՞նչ պատասխանեմ պառաւին: Հէնց սկզբից, առաջին իսկ ծանօթութեան ժամանակ, մեր խմբին ուղեկցող Թուրք պաշտօնեան մեզ զգուշացրել էր, թէ խմբից բաժանուողի եւ ինքնագլուխ տեղ գնացողի կեանքի ապահովութիւնը չի երաշխաւորում, որ այս լեռներում վըտանգաւոր է... Մենք էլ զգո՜յշ ենք, չենք ուզում յայտնել, թէ Հայ ենք, ծնուել ենք հէնց այս հողում, թէ մեզ համար մանկութեան յուշերով է լի Սասուն աշխարհը, նրա սարն ու ձորը, հողն ու ջուրը: Եւ բնութիւնը տեսարժան լինելուց բացի, մի բան էլ աւելի է մեզ համար: Այս դէպքում մենք լոկ զբօսաշրջիկ չենք, ամերիկեան հասարակ տուրիստներ չենք: Մենք տառապանքով ենք լըցուած այս այրուած հողի, քար ու քարի, այս հողեցունց ամայութեան ու լեռնային բարձունքներից եկող հովուական կանչերի հանդէպ...

Բայց պառաւը արդէն անհամբեր է դարձել, սպասում է պատասխանի: Ես կեղծում եմ.

— Թուրքերէն սովորել եմ Ամերիկայում:

Գիւլիզարը թերահաւատ նայում է աչքերիս մէջ: Զգում եմ, նա գլխի է ընկել, որ ճիշդ չպատասխանեցի իր հարցին, ինչ-որ բան իրենից թաքցրի: Ա՜խ այս գեաւուրները...

— Բայց քո իմացած Թուրք լեզուն նման է մեր խօսածին:

Ես նեղն եմ ընկնում. իսկոյն չեմ կարողանում պատասխանել: Ընկերներս բազմախորհուրդ նայում են ինծ: Նրանք, որպէս Ամերիկացի, հետս միայն անգլերէն են խօսում, եւ ինծ խորհուրդ տալիս հրաժեշտ տալ պառաւին, շտապ հեռանալ, քանի մեր Հայ լինելու գաղտնիքը չի պարզուել, քանի չեն յայտնուել Թուրք տղամարդիկ:

Այդ միջոցին պառաւը նոր հաց է տալիս.

— Իսկ դու ի՞նչ ազգի ես:

— Ամերիկացի քրիստոնեայ:

— Քրիստոնեայ ազգ չկայ. դա կրօնն է, իսկ ազգութի՞ւնդ:

Ա՜յ քեզ փորձանք, մտածում եմ, ինչո՞ւ հանդիպեցինք այս կնոջը, հիմա ի՞նչպէս պիտի ազատուենք հետաքրքրասէր այս Թրքուհու ձեռքից:

— Ես Ամերիկացի եմ, — կրկնում եմ կորուկ:

Հետեւում է նոր հաց:

— Իսկ որտե՞ղ ես ծնուել:

Դէ, ե՛կ պատասխանիր, ասա՛, որ Սասունի հէնց այս լեռներում ես ծնուել: Հէնց Սեմալում: Վերջացա՞ւ: Բաւարարուեցի՞ր:

Այդ տրամադրութեամբ էլ, չգիտեմ ինչպէս պատահեց, բերանիցս հայերէն թռաւ.

— Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչպէս ազատուեմ սրա ձեռքից:

Ու այդ էր. Թրքուհին ցնցուեց, խոշորացան աչքերը, շառագոյնն իսկոյն պատեց դէմքը եւ նա, յանկած, բազուկները լայն պարզելով, խելացնոր փարուեց ինծ:

Ոչինչ չհասկանալով, ընկերներս ապշած նայում էին մերթ Թրքուհուն, մերթ՝ ինծ:

Այս ի՞նչ էր, որ պատահեց. արդեօք հոգեկան հիւանդ չէ՞ր այս պառաւը: Ինչո՞ւ այսպէս պինդ գրկել է ինծ՝ արգահատելի գեաւուրիս, եւ դեռ արտասւում է խեղդուելով:

Ընդհանուր շփոթութեան մէջ, ի վերջոյ, լսում եմ պառաւի կերկերուն ձայնը, բա՛յց... այս անգամ սասունական անուշ հայերէն...

— Վա՛խ, քզի ղուրբան, ուրեմն դու Հա՞յ ես. հա՛, հա՛, հա՛, ըղորդ լսեցի, քզի մատաղ, Աստուած կանչեցիր մըր Հայի լեզուով: Լսեցի, Աստուած կանչեցիր, լաօ, ըմ հոգին: Իմա՞լ չլսեցի: Ըղորդ, մէջ աշխարքին Հայ կա՞յ, լաօ, Հայ մնացե՞ր է... Բա ընծի կ'ասին, թէ մեծ ջարդուցէն յետոյ թըմամ աշխըրքի մէջ էլ Հայ չի մնացէ...

Կինը դողում էր ամառուայ շոգին:

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(Շար. – 3)

պրոցեսից, մեր ճարտարապետները նախագծել են բազմաթիւ խորհրդային եւ հետաքրքիր կառոյցներ: Դրանց թւին են պատկանում առաջին հերթին Հրազդանի մարզադաշտը, Լենինականի պետական թատրոնի նոր շէնքը, Սարդարապատի թանգարանը, Կիրովականի հանրախանութը եւ այլ շինութիւններ: Մեծ աշխատանք է կատարուել նաեւ հնդամեակի կառոյցները ժամանակին եւ բարձր մակարդակով նախագծելու համար:

Մենք բոլորս ապրում, աշխատում եւ հանգստանում ենք ճարտարապետի ստեղծած միջավայրում: Պէտք է ասել, որ մեր ճարտարապետների նկատմամբ ժողովրդի դժգոհութիւնը հիմնականում արդարացի է: Հանրապետութեան տարբեր քաղաքներում վեր են յառնում միօրինակ, միատիպ շէնքեր: Ես դէմ եմ այն տարածուած տեսակէտին, որ բնակելի զանգուածները արդի քաղաքաշինութեան մէջ լոկ ֆոնի դեր կարող են ունենալ: Իւրաքանչիւր բնակելի շէնք, իւրաքանչիւր կառոյց պէտք է համապատասխանի մեր ժամանակակցի պահանջներին ու կենցաղին, գիտողին գեղագիտական հաճոյք պատճառի: Այս մեղադրանքները մեր ճարտարապետներին ուղղելուց յետոյ, ես չեմ կարող իմ դժգոհութիւնը չյայտնել շինարարներին, որոնք շատ անփոյթ են վերաբերւում ճարտարապետական նախագծերին, կամայականօրէն փոփոխութիւններ են մտցնում, կամ շինանիւթը խնայելու նպատակով «պարզեցնում են» ճարտարապետական նախագծերը: Արդիւնքը լինում է այն միօրինակ թաղամասերը, որտեղ ստիպուած ենք ապրել մենք:

Ուրախութեամբ պէտք է նշել, որ մենք ճարտարապետների նոր, բաւական տաղանդաւոր սերունդ ունենք: Իմ վերը թըւարկած կառոյցների մեծ մասը նախագծել են երիտասարդ ճարտարապետները: Նրանցից շատերի նախագծերը արժանացել են միութենական մրցանակների եւ բարձր են գնահատուել: Մեր ճարտարապետների երիտասարդ սերունդը իւրացրել է քաղաքաշինութեան նոր, առաջաւոր մեթոդներ եւ դրանք յաջողութեամբ կիրառում է: Սակայն չի կարելի չնշել, որ նրանց ստեղծագործութիւններում անգամ, արդէն զգացւում է որոշ միակերպութիւն ու չափլոն: Երիտասարդ ճարտարապետները շատ են տարւում ժամանակակից ճարտարապետութեան մէջ կիրառուող բետոնով ու ապակիով, մինչդեռ յայտնի է, որ այնպիսի երկրներում, ինչպիսիք են Մ. Նահանգները, Գերմանիան, Ֆրանսան, Անգլիան, մինչեւ այժմ էլ չեն հրաժարւում աղիւսից ու բնական քարից: Մենք մեզ կարող ենք բախտաւոր համարել, որովհետեւ բնութիւնը մեզ շռայլօրէն տուել է բնական հիանալի տուֆ քար՝ մի քանի տասնեակ երանգներով ու տեսակներով:

Ինչպէս նշեցի, մեր ճարտարապետների հիմնական խնդիրը մնում է քաղաքաշինութիւնը: Այդ խնդիրը դրուած է Սով. Միութեան բոլոր ճարտարապետական կազմակերպութիւնների առջեւ եւ եթէ Մոսկուայում, Վիլնիւսում, Տալլինում եւ այլ քաղաքներում ճարտարապետները հասել են յաջողութեան, ապա դրա պատճառը նաեւ այն է, որ նախագծերը կատարուել են տարբեր մասնագէտների համատեղ աշխատանքով: Մոսկուայի մօտ գտնուող Զերոգրադ շրջանում, օրինակ, կառուցւում է բնակելի զանգուած, փաստօրէն մի նոր քաղաք, որտեղ ճարտարապետների հետ միասին աշխատում են բժիշկներ, հոգեբաններ, էկոնոմիստներ, փիլիսոփաներ, մանկավարժներ եւ այլ մասնագէտներ: Մեզ մօտ դեռեւս այդպիսի համագործակցութիւն չկայ, այս պատճառով էլ, մեր բնակելի զանգուածները ունեն լուրջ թերութիւններ յարմարաւէտութեան, աղմուկի, կանաչապատման, մանկական խաղահրապարակների եւ այլ առումներով: Հայ ճարտարապետների առջեւ լուրջ խնդիրներ կան նաեւ գիւղական շինարարութեան բնագաւառում: Այսպիսի ճարտարապետական հին աւանդոյթներ ունեցող երկրի համար ուղղակի աններելի է, որ մեր 900 գիւղերից ընդամէնը 140ը ունեն պլանաւորուած նախագծեր: Այդ պատճառով գիւղական վայրերում կառուցապատման աշխատանքները հիմնականում կատարւում են տարերայնօրէն, առանց ընդհանուր նախագծի: Մեզ խանգարում է նաեւ այն հանգամանքը, որ Հայաստանի նման փոքր երկրի համար նախագծեր են արւում Սով. Միութեան քանից աւելի քաղաքներում: Միայն Մասիսի արդիւնաբերական հանգոյցի համար նախագծումներ են կատարում 17ից աւելի կազմակերպութիւններ:

Մեր ճարտարապետները մեծ հոգատարութիւն են ցուցաբերում պատմական յուշարձանների նկատմամբ: Այդ բնագաւառում մենք ուրախալի յաջողութիւններ ունենք: Այս տարի կ՚աւարտի Գառնիի տաճարի վերակառուցումը, վերջին տարիներս վերականգնուել են Գնդեվանքի, Սպիտակաւորի, Արենիի եկեղեցիները: Այժմ վերակառուցւում են Ամբերդի եկեղեցին եւ բաղնիքը, Հաղարծինի վանքի գաւիթը, Մակարավանքի համալիրը, Թալինի մեծ եկեղեցին: Սակայն այս հարցում մենք դեռեւս շատ անելիքներ եւ մեծ պարտք ունենք նախորդ սերունդների նկատմամբ: Ճարտարապետը, ինչպէս ամէն մի արուեստագէտ, ստեղծագործում է իր ժամանակի եւ բոլոր ժամանակների համար: Սակայն ի տարբերութիւն այլ ստեղծագործութիւնների, ճարտարապետական կառոյցը տեսնում են բոլորը, տեսնում են ամէն քայլափոխի: Բաւ յայտնի է, թէ նախորդ սերունդները ինչպիսի գլուխ գործոցներ են ժառանգել մեզ: Որպէսզի մենք շարունակենք նրանց աւանդները, պիտի աշխատենք ստեղծագործական բարձր երեւակայութեամբ, մեծ սրտացաւութեամբ եւ ամենակարեւորը՝ ազգայինի եւ արդիականի ճիշդ համադրութեամբ:

ԹԻՖԼԻՍ ՔԱՂԱՔԸ

— Օ —

Թիֆլիս, Վրաստանի մայրաքաղաքը, վերջերս մէկ միլիոն բնակիչ ունեցող քաղաք մը դարձաւ: Շատ հին պատմութիւն ունեցող քաղաք մըն է, քանի որ հիմնադրուեցաւ Ե. դարու սկիզբները: 1958ին տօնուեցաւ անոր հիմնադրութեան 1500ամեակը: Թիֆլիս տեղադրուած է Կուռ գետի ափերուն, որով գեղեցիկ համայնապատկեր մը կը ներկայացնէ: Կլիման մեղմ է: Տարեկան միջին ջերմաստիճանը՝ մօտ 13 է:

Քաղաքը բազմաթիւ անգամներ են — թարկուեցաւ թշնամիներու աւարառութիւններուն եւ քանդուեցաւ ու վերստին շինուեցաւ: Ամէնէն աղետալի արշաւանքը տեղի ունեցաւ 1795ին, երբ պարսիկ զօրքերը Աղա Մուհամետ խանի գլխաւորութեամբ գրեթէ հիմնովին աւերեցին քաղաքը: Այդ արշաւանքին ժամանակ էր, որ սպաննուեցաւ Սայաթ – Նովա:

1801ին Արեւելեան Վրաստան գրաւուեցաւ Ռուսիոյ կողմէ եւ Թիֆլիս դարձաւ գաւառական կեդրոն մը ռուս փոխարքաներու: Բնակչութեան թիւը այդ թուականին 20.000 էր, երեք քառորդ դար ետք այդ թիւը հասաւ 104.000ի, իսկ 1897ին՝ 160.000ի: Մանաւանդ վերջին չորս – հինգ տասնամեակներուն է, որ բնակչութիւնը արագ աճ արձանագրեց: Այսպէս՝ 1926ին քաղաքը ունէր 294.000 բնակիչ, 1959ին այդ թիւը հասաւ 703 հազարի, 11 տարի ետք՝ 889 հազարի: Իսկ, ինչպէս ըսուեցաւ, այս Սեպտեմբերին Թիֆլիսի բնակչութիւնը մէկ միլիոն եղաւ:

Ներկայիս Թիֆլիս գիտական եւ մշակոյթի կեդրոն մը դարձած է: Գիտութիւններու Ակադեմիան տասնեակ մը հիմնարկութիւններ ունի, հոն կայ պետական համալսարան մը, բազմարուեստից, բժշկական, մանկավարժական, թատերական եւ այլ բնոյթի հիմնարկութիւններ: Քաղաքը ունի 13 թանգարան, 9 թատրոն, եւ լոյս կը տեսնեն 30 թերթեր եւ հանդէսներ, որոնց շարքին են հայերէն «Սով. Վրաստան» օրաթերթը եւ քաղաքի հայ գրագէտներուն «Ալմանախ» հանդէսը:

Հայ մատենագրութեան մէջ Թիֆլիս առաջին անգամ յիշատակուեցաւ 607–608ին: Հայերու գաղթը դէպի Թիֆլիս յատկապէս մեծ ծաւալ ստացաւ Դաւիթ Շինարար թագաւորի օրով, երբ 1122ին Վրաստան թօթափեց Արաբներու լուծը: Այդ տարիներուն բազմաթիւ Հայեր պետական պաշտօններ ստացան: Ասոնցմէ յիշատակութեան արժանի են Թիֆլիսի քաղաքապետներ Արծրուն Ամիրա եւ Շադին Հայը:

ԺԷ. դարուն ֆրանսացի Ժան Շարտէն, այցելելով Անդրկովկաս, հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուաւ Վրաստանի, այս մայրաքաղաքին եւ հոն բնակող Հայերու մասին: Ներկայիս եւս, Վրաստանի բնակչութեան ամէնէն մեծ զանգուածը, Վրացիներէն ետք, Հայերն են: Ասոնց թիւը 450.000է աւելի է: Կէսէն աւելին կը բնակի Թիֆլիս:

Թիֆլիս միշտ ալ դարձաւ հայ մշակոյթի օրրաններէն մէկը: Հոն ապրեցան եւ ստեղծագործեցին Աբովեան, Րաֆֆի, Մուրացան, Գ. Արծրունի, Գ. Ջմշկեան, Գ. Սունդուկեան, Լէօ, Նար–Դոս, Շիրվանզադէ, Յ. Թումանեան, Ղ. Աղայեան, Պ. Ադամեան, Սիրանոյշ եւ դեռ ուրիշներ: 1824ին Ներսէս Աշտարակեցիի ջանքերով հիմնուեցաւ Ներսիսեան դպրոցը, որուն սաները մեծ նպաստ մը բերին հայ մշակոյթին, գիտութեան, արուեստին զարգացումին:

Վրացական թատրոնը լայն նուաճում մը արձանագրեց ԺԹ. դարու յիսունական թուականներուն: Վրացական թատրոնէն անմիջապէս ետք հաստատուեցաւ նաեւ Թիֆլիսի հայկական թատրոնը, որուն գործունէութիւնը կը շարունակուի 118 տարիէ ի վեր:

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Անթիլիասի Վեհարանի դահլիճին մէջ, Հոկտեմբեր 10էն 12 գումարուած է Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Ազգային Ընդհանուր Ժողովը:

Ժողովին մասնակցած են Լիբանանի, Բերիոյ (Հալէպ), Կիպրոսի, Յունաստանի, Հիւս. Ամերիկայի Արեւելեան եւ Արեւմտեան, Թեհրանի, Իրանա – Հնդկաստանի եւ Ատրպատականի թեմակալ առաջնորդներն ու աշխարհական պատգամաւորները:

Կարդացուած եւ քննուած է Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Քաղաքական Ժողովի տեղեկագիրը, ապա՝ կաթողիկոսարանի 1972–1974 տարեշրջանի հաշուեկշիռը:

Միաձայնութեամբ քուէարկուած է Ազգային Սահմանադրութիւնը վերաքննելու առաջարկը: Եօթը հոգինոց յանձնախումբ մը վեց ամիսէն մինչեւ մէկ տարի պիտի վերամշակէ Ազգային Սահմանադրութիւնը՝ նկատի առնելով Սփիւռքի ներկայ պայմանները: Խմբագրուած նոր կանոնադրութիւնը պիտի ուղարկուի բոլոր թեմերուն, իսկ երկու տարի ետք, Ազգ. Ընդհանուր Ժողովը կէտ առ կէտ քննութեան ենթարկելով կրնայ զայն վաւերացնել:

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Քաղաքական Ժողովի անդամ ընտրուած են՝ Վահէ Սէթեան, Արա Երեւանեան, Վարդգէս Տէր–Կարապետեան, Արշաւիր Յովսէփեան, Տոքթ. Վարուժան Սահակեան, Պետրոս Բարսեղեան եւ Սուրէն Տէր–Մելքոնեան:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ Ի. — ՆՈՐ ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Կարելի չէր Վրանկէլի զօրավարներուն մէջէն ընտրութիւն մը կատարել, որովհետեւ անոնք իրենց պետին հետ, պատասխանատու էին Խրիմի աղէտին համար: Անոնք բոլորն ալ, Վրանկէլի նման, իրենց ազդեցութիւնը կորսնցուցած էին զինուորներու մէջ: Արդէն վարիչ կոմիտէն ալ յարաբերական վստահութիւն միայն ունէր անոնց վրայ:

Ան կ՚ուզէր գործի գլուխ բերել երիտասարդ մը, որ սիրուած ըլլար բանակէն:

Գնդապետ Սերժ Լավրէնթիեֆէն աւելի յարմար մէկը կա՞ր:

Չէ՞ որ, ան իր զինուորական արժանիքներով եւ արտակարգ քաջութեամբ բանակին մէջ անուն հանած էր:

Կոմս Օսթրովսքին եւս այն կարծիքը ունէր թէ, լաւագոյն թեկնածուն գնդապետ Սերժն էր:

Բնականաբար իշխանուհի Սոնիա Քարամսինն ալ նոյն կարծիքը ունէր: Ամէն անգամ որ նոր զօրավարի ընտրութեան խօսքը բացուէր, իշխանուհին ճարտարօրէն կը պաշտպանէր գնդապետ Սերժ Լավրէնթիեֆը եւ միշտ անոր թեկնածութիւնը առաջ կը քշէր:

Սակայն, Պոլսոյ ուժերուն պետը միշտ կը խուսափէր հաւանութիւն յայտնելէ: Ան կ՚ուզէր ուրիշներուն ալ կարծիքը առնել, եւ մասնաւոր պատուիրակներ ղըրկած էր Լիմնոս եւ Տարտանէլ՝ հասկնալու համար թէ ի՛նչ է զինուորներուն կարծիքը:

Ստացուած պատասխաններէն ան համոզուեցաւ որ, ոչ միայն իր բարեկամները, այլ բոլոր զինուորները խանդավառութեամբ պիտի ընդունէին Սերժ Լավրէնթիեֆի ընտրութիւնը:

Այն ատեն, ան վերջնական որոշումը տուաւ:

Ան որոշեց իր բոլոր բարեկամները իշխանուհիին Պէյպէքի պալատը հրաւիրել՝ անոնց առաջարկելու համար Սերժ Լավրէնթիեֆի թեկնածութիւնը:

Բարեդէպ պատահմունքով այն օրն իսկ երբ կ. Պոլսոյ ցարական կազմակերպութիւնը որոշած էր ընտել ընդհ. հրամանատարը, իշխանն ու Ալեքսէյ Քոլբասովը Պոլիս կը հասնէին: Իշխանուհիէն խնդրած էր որ երկու երիտասարդներու ժամանումը ոչ ոքի յայտնէ: Ասոր համար, երբ կոմս Օսթրովսքիին ետեւէն անոնք մտան այն դահլիճը, ուր բացի զօրավար Սթանքիոֆէն բոլոր դաւադիրները հաւաքուած էին, մեծ անակնկալ եւ ուրախութիւն պատճառեցին:

Իշխանուհին, որ զանոնք տեսնելով ոտքի ելած էր, վազելով անոնց քով գնաց եւ երկարօրէն համբուրեց զանոնք:

Միեւնոյն ատեն խնդալով եւ լալով, ան կը սեղմէր իշխանին եւ Ալեքսէյին ձեռքերը. միւս կողմէ, հազար տեսակ հարցումներ կ՚ուղղէր՝ վայրկեան մը առաջ մանրամասնօրէն գիտնալու համար թէ, ի՛նչպէս գողցան ցարերուն թագը, ի՛նչպէս Լիթուանիոյ սահմանը ապաստանեցան, Րիկայէն ի՛նչպէս փախան եւ էքսփրէսին մէջ սպաննուած մարդը ո՞վ էր...

Ան մասնաւորաբար կը հետաքրքրուէր շոգեկառքին մէջ տեղի ունեցած մահափորձով:

— Ամէն բան գիտնալ կ՚ուզեմ, ամէն բան, կը կրկնէր ան. բան մը պիտի չպահէք ինծմէ, այնպէս չէ՞ կը հարցնէր իշխանուհին պաղատելով...

Հիանալի գործ մը տեսաք, այնքան հիանալի, որ ձեր ամբողջ պատմութիւնը պէտք է գրի առնել, որպէսզի ապագային Ռուսիոյ զաւակները կարենան ամէն բան գիտնալ:

Ատամ Լատովսքի եւ իր ընկերը իշխանուհիին ձեռքէն ազատելով, մօտեցան իրենց միւս ծանօթներուն:

Երբ անոնք մօտեցան գնդապետ Սերժ Լավրէնթիեֆի, այս վերջինը իր կուրծքին վրայ սեղմեց երկու ազնիւ երիտասարդներուն գլուխները:

Գնդապետին այս շարժումը այնքան ինքնաբուխ եւ այնքան յուզիչ եղաւ, որ ներկաները բուռն ծափահարութեամբ մը թնդացուցին սրահը:

Բոլոր աչքերը ուրախութեամբ կը փայլէին:

Ներկաները բոլորն ալ վստահ էին, որ Ռուսիոյ վերածնունդին համար նոր դարագլուխ մը բացուած է արդէն, եւ թէ այլեւս վերջ գտած են հայրենիքին տառապանքները:

Այդ միջոցին կոմս Օսթրովսքի նշան ըրաւ թէ, կ՚ուզէ ճառ մը խօսիլ:

Անմիջապէս սրահին մէջ խոր լռութիւն տիրեց. կոմսը ըսաւ.

— Տիկին Սոնիա եւ բարեկամներ, այս պահուս մենք կը տօնենք ամէնէն գեղեցիկ օրը, որ մենք ապրեցանք վերջին տարիներու ընթացքին:

(Շար.) ՓՈԼ ՄՈՆՖԷՐՐԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ օծման 70րդ տարեդարձին առիթով
(Օծուած 1904 Հոկտեմբեր 2ին)

Կիրակի, Հոկտ. 27, տօն է Գիւտ Խաչի: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ օծման 70րդ տարեդարձին *առիթով,*

ժամը 10ին հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներու հոգիին – րուն հանգիստին համար:

Նոյն ատեն, արեւշատութեան աղօթք և մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյս ի ետնս եղող բարերարներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Կը պատարագէ
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Եկեղեցւոյ բարերարներն են.—

Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Գէորգ Պագըրճեան, Վահագն Իչգալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պալեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն եւ Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ եւ Աննիճա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Յարութիւն Սետիկեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Յարութիւն եւ Արշալոյս Մխթէվէլեան, Վեհանոյշ Զրբաշեան, Զապէլ Ալթունեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Արմինէ Մելիք Գալէնտէրեան, Զաւէն Տէր-Սարգիսեան, Հայկ Զրուանդեան, Սրբուհի Զատիկեան, Յովհաննէս Մալեանց, Ռոզա Պագըրճեան, Արմէն Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Հերմին Քանթար, Մարի Ա. Տէտէյեան, Մորիս Օպեր, Իռէն Էնկէլ-Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Զարուհի Թորոսեան, Եւփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Վրոյր Հալէպլեան, Ասթրա Թորոսեան:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու պատարագին եւ աղօթելու վասն անսասանութեան եւ պայծառութեան Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայ Ուս. Օգն. Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան կարօտ ուսանողները ներկայանալ Հոկտ. 26ին Շաբաթ օր ժամը 16–20 իր կեդրոնատեղին՝

15, Rue de Cléry — Paris (2e)

ի ձեռին ունենալով խնդրագիր-հարցարանները:

Խնդրագիր ունենալու համար դիմել Հայ Ուս. Նուպարեան Տան գրասենեակը եւ կամ Միութեան կեդրոնատեղին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աղաւնի Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկին Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Մազուլեան, Տէր եւ Տիկին Տէժարտէն, Պ.Պ. Տիգրան եւ Ազատ Մարկոսեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Մարսիլլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.-ին եւ ամէն անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի բարենպատակ միութեանց նուիրատուութեամբ մասնակից եղան իրենց սուգին, ողբացեալ

ԹՈՎՄԱՍ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Հոկտ. 14ին անողոք հիւանդութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Պարոյր Թուրեան 50 ֆր. կը նուիրէ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց սիրելի հայրիկին՝ Մկրտիչ Ճերմակեանի *մահուան տխուր առթիւ (Պորտօ), Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—*

50 ֆր. Դպրոցասէրին, 50 Մխիթարեան վարժարանին, 50 «Հայաստան»ին եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը, 20–30 տարեկան, հայ նպարավաճառատան մը մէջ աշխատելու համար:

Դիմել.—

47, Rue de Trévise — Paris (9e)
ARAX

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահական նախարարուհի
SIMONE VEIL

On dansera avec l'Orchestre BEDIKIAN
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ
SOUPER — BUFFET — TOMBOLA
(*Վիճակահանութեան առարկաները արժէքաւոր եւ օգտակար*)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 *Աղքատախնամի գրասենեակը:*

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:

Մուտք 20 ֆր. (ուսանողներու 10 ֆր.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի ընդհ. ժողովը յետաձգուած է Հոկտ 26ին Շաբաթ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները գաւաթ մը թէյի շուրջ, Հոկտ. 28 Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Զորեքշաբթօրեայ հայերէն դասաթացքները կը սկսին Հոկտ. 23ին, Վարժարանին մէջ: Կը հրաւիրուին հայ ծնողքներ իրենց զաւակները ղրկել միօրեայ այս վարժարանը՝ ստանալու հայեցի տոհմաշունչ դաստիարակութիւն:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել հեռ. 793-09-47 *ժամը* 9–12 *եւ* 15–18:

ԾԱԽՈՒԻ Է

ԳԵՂԵՑԻԿ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

ՎԻԼԺԻՒԻՖԻ մէջ Փորթ տ'Իթալիէն 5 վայրկեան, օթոպիւս 185), նոր շէնքի մը մէջ, էֆ. 4 յարկաբաժին մը, 8րդ յարկ (վերելակ), արդիական բոլոր յարմարութիւններով (բաղնիք, պատշգամ, խոհանոց, մոքէթ, եւայլն):

Գին.— 135.000 *ֆր. յաւելեալ* 5000 Քրետի-Ֆոնսիէ:

Հեռաձայնել, ամբողջ օրը՝ 677-66-56

ԿՈՉ

ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ծրագրած է ընդարձակ գրադարան մը ստեղծել Մարսէյլ Հայ գաղութէն ներս մերազն ժողովուրդին եւ Հայ մանկութեան մատչելի պայմաններով:

Ուստի այս նպատակով կոչ կ'ուղղենք Ֆրանսահայ մեր ազնիւ ու նուիրատու ժողովուրդին նուիրել իրենց ամէն տեսակի եւ լեզուոյ գիրքերը եկեղեցւոյս գրադարանին:

Փափաքելի է նուիրած գիրքերը մակագրել Ս. Կարապետի անունով եւ նուիրատուին ստորագրութեամբ:

Մեր հասցէն.—

Eglise Arménienne St. Garabed
Camp. Frèze-St. Antoine
13015 Marseille — tél. 51 28 06

NANE CARZOU
signera son livre

le voyage en Arménie

le vendredi 25 octobre
à partir de 19 heures au
YAN'S CLUB
5, ave. Reille - Paris 14

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը, Փետրուար 2ին, Անիէռի Սալ տէ Ֆէթի շքեղ սրահներուն մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Արիս Տագէսեան ընտանիք՝ 100, Տէր եւ Տիկին Թանիոլ 50, Տէր եւ Տիկին Շէրոյեան 50 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Արաքսի Ճիտէճեանի մահուան առթիւ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
SALLE DES FÊTES RUE VOLTAIRE

մասնակցութեամբ LIZ SARIAN
նուագախումբ B. DEDEDJIAN

LE DISQUE DE
Alice CHAMIRIAN

RECITAL DE MELODIES ARMENIENNES
(33 T. LP 1021)

est en vente chez :
RAPAEL disquaire — 44, La Canebière — 13001 Marseille
VOYAGES WASTEELS (Jacques Chélélékian)
87, La Canebière — 13001 Marseille
MADAME CHAMIRIAN
175, Bd de la Libération — 13001 Marseille (Tél. 62-11-18)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
23
MERCREDI
23 OCTOBRE
1974

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.144
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — No 13.144

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐՍԱՅԼԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ 488 ՁԱՅՆՈՎ.

— O —

Տասնեւմէկ տարի է որ Վերսայլի համագումարը տեղի չէր ունեցած: Ան կը համախմբէ Ազգ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը եւ կը գումարուի Հանրապետութեան Նախագահին հրաւէրով:

Քուէարկութեան դրուած հարցը հետեւեալն էր, ցարդ միայն Հանրապետութեան Նախագահը, Նախարարապետը, կամ երկու ժողովներու նախագահները կրնային դիմել Սահմանադրական Խորհուրդին եթէ իրենց այնպէս թուէր թէ քուէարկուած օրէնք մը կը վնասէ Սահմանադրութեամբ երաշխաւորուած ազատութիւններուն: Առաջարկուած բարեփոխումով, 60 երեսփոխան կամ 60 ծերակուտական ասկէ ետք նոյն կարելիութիւնն ունին: Այլ խօսքով այս ձեւով թոյլ կը տրուի փոքրամասնութեան մէջ եղող խորհրդարանականներուն որ դիմեն «իմաստուններուն» երբ տեսնեն թէ օրէնք մը համապատասխան չէ դեմոկրատ ազատութեանց:

Բարեփոխումը քուէարկուեցաւ 488 ձայնով 273ի դէմ: Այս պարագային անհրաժեշտ էր 3/5րդի մեծամասնութիւն մը եւ ձեռք ձգուեցաւ 31 ձայն ալ աւելի: Հակառակ անոր որ ամէն ձեւով այս բարեփոխումը կը նպաստէ ընդդիմութեան, ընդդիմութիւնը դէմ քուէարկեց, ան–ժամանակ, աւելորդ եւ խաբուսիկ նկատելով այս բարեփոխումը: Ուրեմն քուէարկութիւնը պարզեց հետեւեալ պատկերը — քուէարկողներու թիւ՝ 764, արտայայտուած՝ 761, թեր 488, դէմ 273, կամաւոր ձեռնպահութիւն 3, չքուէարկող՝ 4: Դէմ քուէարկած են (ծերակուտական) 16 ձախ Դեմոկրատ, 50 Ընկերվարական (51ի վրայ), 3 չարձանագրուած ինչպէս նաեւ երեսփոխաններուն մէջ՝ 105 Ընկերվարական, 74 Համայնավար, 5 չարձանագրուած:

Սահմանադրական այս բարեփոխումին առաջարկն իսկ այնքան քննադատուած էր, որ Ժիսքար տ'Էսթէն պարտք սեպեց խօսիլ ժողովուրդին, փորձել համոզելու համար թէ երթալով կ'իրագործէ ընտրապայքարի ատեն խոստացած փոփոխութիւնը եւ թէ խորհրդարանական լայն մեծամասնութիւն մը կայ երկրին մէջ, երբ հարկ է գլուխ հանել բարեփոխումը:

Ընդդիմութեան առարկութիւնն այն է թէ երբ երկիր մը այնքան ծանր անտեսական տագնապի մէջ է, ինչպէս է Ֆրանսան, այս բարեփոխումէն աւելի կարեւոր բաներ կան ընելիք եւ ատենը չէ ժողովուրդը խաբելու (յիշենք որ Վերսայլի համագումարը 300 հին միլիոն արժած է):

Իմանալիքէ որ «պարապ համագումար» մը կը նկատէ այս նիստը, խմբագրականով մըն ալ կը յիշէ թէ 542 հազար դործազուրկ կայ երկրին մէջ ինչ որ չէ պատահած 30 տարիէ ի վեր:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԸ ՓՐԿԵԼ ՅՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԵՆԷՆ

Կ'ԸՍԷ ՍՕՎԱՆԵԱՐԿ

— O —

Իսրայէլ շատ դժգոհ է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին տեսակցութենէն Արաֆաթի հետ: Այս տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Պէյրութ, Երկուշաբթի առտու նախաճաշի մը ընթացքին եւ երկու կողմերն ալ գոհ էին արդիւնքէն: Սօվանեարկ կը յայտարարէր.— Հանդիպումը զոր ունեցայ Արաֆաթի հետ շատ օգտակար թուեցաւ ինծի եւ լաւագոյն տպաւորութիւնը տուաւ ինչ կը վերաբերի պաղեստինցի ղեկավարներուն ուղղութեան, հիմա որ իրենց պատասխանատուութիւնը հաստատուած է միջազգային դետնի վրայ: Սօվանեարկի համար կարեւոր է որ պաղեստինցի ժողովուրդը փրկուի բռնութենէն եւ յուսահատութենէն:

Իսրայէլ չի ծածկեր իր դժգոհութիւնը եւ շատ խիստ է իր արտայայտութեան մէջ, մանաւանդ նկատելով որ Սօվանեարկ «չափաւոր» որակած է Արաֆաթը:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՔԱՆԱՏԱ ՀԱՇՏՈՒԵՑԱՆ

— O —

Քանատայի վարչապետը՝ Թրիւտօ, իր կնոջ եւ 18 խորհրդատուներու հետ Փարիզ ժամանեց երկու օրուան պաշտօնական այցելութեամբ: Այս այցելութիւնը, ինչպէս նկատել կուտան դէտեր, վերջ կը դնէ այսպէս կոչուած «ընտանեկան վէճ»ի մը, որ ծայր տուաւ եօթը տարի առաջ: Արդարեւ, Զօր. տը Կոլ 1967ին Քանատայի մէջ արտայայտութիւն մը ունեցած էր՝ «Կեցցէ ազատ Քէպէքը», որ դժգոհութիւն ստեղծած էր Օթաուայի մէջ: Թրիւտօ, արդէն ֆրանսական հեռատեսիլի երկրորդ կայանէն յայտարարեց առջի օր, թէ տը Կոլ սխալ հասկցած էր զիրենք, քանի որ Քէպէքի նահանգը, շնորհիւ Քանատայի դաշնակցային դրութեան, արդէն իսկ ազատ էր: Այսուհանդերձ, ան ընդունեցաւ, որ Մ. Նահանգներու տնտեսական կշիռքին հետեւանքով վտանգ մը կը սպառնայ ֆրանսական լեզուին վրայ, Քանատայի մէջ:

Միւս կողմէ, Թրիւտօ, ի պատիւ իրեն տրուած ճաշին ընթացքին շեշտեց, թէ «մենք ընդունած ենք այն արժէքներն ու կապերը, որոնք դարերէ ի վեր իրարու կը միացնեն Ֆրանսայի եւ Քանատայի ժողովուրդները, ինչպէս նաեւ օր աւուր աւելցող այն առաւելութիւնները, որոնք կրնան ստեղծուիլ սերտ եւ ներդաշնակ համագործակցութեան մը միջոցաւ»:

Թրիւտոյի համար անհրաժեշտ է, որ երկու երկիրներու միջեւ տնտեսական համագործակցութիւն մը հաստատուի: Արդէն, Ֆրանսայի Նախագահը եւ Քանատայի վարչապետը երկար խօսած են վառելանիւթի հարցին մասին: «Մենք պէտք ունինք Ֆրանսայի, որովհետեւ Ֆրանսա տնտեսական եւ թեքնիք դետնի վրայ յառաջդիմութիւններ արձանագրած երկիր մըն է»: Այսուհանդերձ, Քանատայի վարչապետին տեսակէտով համագործակցութիւնը չի կրնար սահմանափակուիլ միայն մշակոյթի եւ տնտեսութեան մարզերու մէջ:

Թրիւտոյի այցը Փարիզ նաեւ քաղաքական հանգամանք ունի: Վարչապետը, արդարեւ, շատ յստակ յայտարարեց, թէ ի–

ԱՇԽԱՐՀ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

— O —

ՄԱԿի մասնագէտներու հաստատումով 32 երկիրներ աշխարհի մէջ այնքան աղքատ են եւ այնքան նեղութիւն կը կրեն ուտեստեղէն ապահովելու համար, որ բերքի նուազումը եւ հացահատիկի, քարիւղի եւ պարարտանիւթերու գիներու արագ յաւելումը կը սպառնան սնանկացնել այդ երկիրները եւ սովամահութեան դատապարտել անոնց բնակչութիւնը:

Ապրիլին, ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը՝ Վալտհայմ, սկսաւ փորձեր կատարել, որպէսզի այլ Պետութիւններ հինգ միլիառ տոլարի օժանդակութիւն կատարեն ամէնէն աւելի կարօտ երկիրներուն: Ցարդ միայն 2.400.000 տոլար հաւաքուեցաւ, որուն 1,5 միլիոնն ալ Պարսկաստան տուաւ: Բացը գոցելու համար Նոյեմբեր 5ին, Հռոմի մէջ, ՄԱԿի հովանաւորութեան տակ Աշխարհի Ուտեստեղէնի Խորհրդաժողովը պիտի գումարուի:

Ճիշդ է, որ ուտեստեղէնի, վառելանիւթի եւ տնտեսութեան տագնապը կ'անդրադառնայ բոլոր մարդոց, սակայն այդ տագնապը ամէնէն աւելի վտանգաւոր կը դառնայ ներկայիս 700 միլիոն մարդոց համար, 32 երկիրներու մէջ: Այս երկիրներու բնակիչներէն շատ–շատեր ստեղծուած տագնապէն առաջ իսկ անհրաժեշտ սնունդը ստանալու հնարաւորութիւն չունէին, շատ էին արդէն կէս–անօթիները: Արդ, որեւէ խախտում ուտեստեղէնի հայթայթման մէջ պատճառ պիտի դառնայ, որ միլիոնաւոր մարդիկ զրկուին սնունդի նուազագոյն քանակէն ալ: Արդէն տագնապէն առաջ նուազագոյն հաշուով 400 միլիոն հոգի կը տառապէին սննդեղէնի պակասէ: Բազմաթիւ մասնագէտներ այժմ կ'ըսեն, թէ ասոնց թիւը ներկայիս մէկ միլիառի կը մօտենայ:

Ամէնէն աւելի տառապող երկիրները անոնք են, որոնք ի վիճակի չեն յաւելեալ ուտեստեղէն ներածելու: Արդէն իրենց ներածած ապրանքներուն համար հարկադրուած են օգտագործել ամբողջութեամբ իրենց արտածումներէն գոյացած դրամագլուխը, որով պիւտճէի բաց կը յառաջանայ:

Վառելանիւթի գինին քառապատիկ յաւելումը մխած է աղքատ երկիրներու դրամագլուխը, որ կրնար ուտեստեղէնի ներածման յատկացուիլ: Քենիայի տնտեսագէտները, օրինակ, հաշուեր են, թէ քարիւղի գինին յաւելումներուն հետեւանքով ամբողջովին ծախսած են օտար երկիրներու իրենց յատկացուցած նիւթական օժանդակութիւնը:

Տագնապին միւս պատճառն ալ բերքի նուազումն է, իբրեւ հետեւանք պարարտանիւթի պակասին եւ աննպաստ կլիմային Ափրիկէի, Հարաւային Ասիոյ, Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Խորհ. Միութեան մէջ:

Տարիներէ ի վեր կը խօսուէր ուտեստեղէնի շուրջ միջազգային խորհրդաժողով մը գումարելու մասին, այսուհանդերձ այս միտքը գործնական փուլի մէջ մտաւ Ալժէի 1973ի չէզոք երկիրներու խորհրդաժողովին ընթացքին:

ՄԱԿի անդամ գրեթէ բոլոր երկիրներն ալ ընդունեցան մասնակցիլ Հռոմի խորհրդաժողովին, Նոյեմբեր 5ին: Խորհրդաժողովին նպատակը պիտի ըլլայ եղանակ մը գտնել օգնելու համար աղքատ երկիրներուն, որպէսզի ի վիճակի ըլլան ուտեստեղէն ներածելու, անհրաժեշտ նիւթական յատկացումները կատարելով: Երկրորդ նպատակը պիտի ըլլայ համոզել հարուստ երկիրները, որ նիւթական եւ թեքնիք օժանդակութիւն կատարեն աղքատ երկիրներուն, որպէսզի այս վերջինները բարելաւեն իրենց ներքին արտադրութիւնը եւ, վերջապէս, երրորդ նպատակը պիտի ըլլայ հացահատիկի միջազգային պահեստ մը ստեղծել՝ առաջքն առնելու համար հոս ու հոն ծայր տուող սովերուն:

Այս ծրագիրները կարելի է իրագործել, եթէ քարիւղ արտադրող երկիրները նիւթական օժանդակութիւն կատարեն եւ հացահատիկի արտադրութեամբ հարուստ երկիրներն ալ, յատկապէս Միաց. Նահանգները, իրենց նպաստը բերեն ուտեստեղէնի հայթայթումին մէջ:

Այսուհանդերձ այս ծրագիրներուն իրականացումը կարելի չէ ապահովուած նկատել: Արդարեւ, Արաբները դիւրագրգիռ կը դառնան երբ խօսքը կ'ըլլայ իրենց հարստութեան եւ անոր չահագործման եղանակներուն մասին: Միւս կողմէ, Մ. Նահանգներու հացահատիկի բերքը նուազ եղաւ այս տարի եւ երկրագործութեան նախարարը դէմ է, որ ձեռք դրուի հացահատիկի պետական պահեստներուն:

Թ. Ա. Թ.

Քանի մը տողով

ԻՐԱՔԻ Արտաքին նախարարը՝ Շատէլ Թաքա, 45 տարեկան, սրտի կաթուածով մեռաւ Ռապաթի մէջ, ուր գացած էր մասնակցելու համար արաբ Արտաքին նախարարներու ժողովին:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ պահպանողական նախկին նախարար մը կ'ուզէ որ ծնունդները նուազին աղքատներուն մօտ, որպէսզի «վերաբարոյականցնէ» բրիտանական ընկերութիւն մը որ կը փճանայ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան համագումարը պիտի գումարուի Յունուար 31էն Փետրուար 2:

ՖԻՐԷՆՁԷ (Իտալիա) հաւաքուած են 7000 խլրդագէտներ: Այս առթիւ Փրոֆ. Տընուա կոչ մը ըրած է լրագրողներուն եւ գրագէտներուն որպէսզի «չօգտագործեն» քանսէրը ողբերգական կամ մղձաւանջային բաղդատութիւններու համար: Վիլժիւֆի մեծ խլրդագէտը ճշդած է որ քանսէրը ոչ անդարմանելի է ոչ ալ ամօթալի: Ամերիկացի կիները քանի չարաթէ պոչ բռնած են հիւանդանոցները կուրծքի քանսէրի վախէն: Այս խուճապը ստեղծուած է Միացեալ Նահանգներու Նախագահին եւ փոխ-նախագահին կիներուն վիրաբուժական անդամահատումէն ետք:

ԴԱՆԻՌՕ վարչապետը մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է Մաոյի հետ: Տեսակցութեան վայրը չէ հաղորդուած, Չինացիներու խնդրանքին վրայ: Վարչապետին համաձայն Մաօ, որ ծանր հիւանդ էր, արթնամիտ, յստակատես է, եւ անցուդարձերուն լաւատեղեակ է: Սրամիտ ալ է:

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԱՆԿՈՒՄԸ

Բ.

1· 2· — Այդ արտադրութիւնը ընկալուող գաղափարաբանութիւնը անդադար պիտի ծածկէ, կատարելապէս գրաքննէ բանաստեղծականը խախտող – զանցող այլ գրութիւններ: Ներաշխարհի պէս գրութիւն մը կը լուծարկէ «գրական սեռերու» երջանիկ դասաւորումը որ ոչ միայն կը պիտակէ գրութիւնը այլ նաեւ կ'որոշադրէ անոր իմաստը: Այսպէս՝ մինչեւ հիմա մարդիկ անկարող են եղած գրութիւնը կարդալու «սեռերու» գաղափարաբանութենէն անդին· պիտակումը նկատուած է անհրաժեշտ գրութեան մասին խորհրդածութիւններ ընելու համար: Նոյն գրութեան առիթով է որ կը սկսի իմաստի տագնապը, եւ հակառակ «Հեղինակին» խակ լուսաբանութիւններուն եւ Թերեւս անոնց համար, իմաստին կաղապարումը կը դառնայ անկարելի: Ինչ ալ ըլլայ արտայայտչութեան ձգտումին բաժինը հոն, Ներաշխարհի գրութիւնը կ'աշխատի լեզուն, կը բախի լեզուին երբ կը ձգտի խուսափիլ անկէ, կը տագնապեցնէ զայն քերականութեան, բառաստեղծութեան ու շարահիւսական խախտումներով: — Նման գրութիւն կարելի է ծայրագոյն կոչել, անոր համար որ կը սպառէ արտայայտչութեան սկզբունքը, կը հերքէ զայն· կը ստեղծէ իսկական տագնապ մը բանաստեղծութեան, այսինքն՝ լեզուական գործարկումին· տագնապ որ պէտք է զետեղել 1906ի շուրջ·բայց ի՞նչ է տագնապը:

Տագնապ մը կարելի է սահմանել իբրեւ համակարգի մը մէջ հակադրութիւն, տարր տարրերուն գործարկումին մէջ առկախում մը՝ որ կը պրկէ, ձգումի կը տանի որոշ յարաբերութիւններ: Այս իմաստով տագնապ մը միշտ լուծելի է: Իսկական տագնապը կը սկսի ծայրագոյն հակադրութեամբ մը, դիմամարտով մը, որուն տարրերէն մին՝ տարասեռ ու անմարսելի, իր ուժական աշխատանքով կը խախտէ նախկին հաւասարակշռութիւնը, կը հատէ միաձիգ, միատարր ժամանակի մը ու պատմութեան մը շարունակականութիւնը: Հատումի գրութիւն մը, ինչպէս է Ներաշխարհը կ'արարէ, ի գործ կը դնէ նման տագնապ մը իբրեւ գրութենական տագնապ: Այսինքն՝ տագնապը «մշակութային գետնին» վրայ պատահող դէպք մը չէ, գրութենական մակարդակէն անդին, այլ գրութեան մէջ, իբրեւ իմաստին ու ճշմարտութեան անկարելիութեան, լեզուի անհունի յայտնաբերման, իբրեւ գրուածքի (էքրիթուռ) հարցադրութիւն:

2· 0· — Հարցը հիմա այն է թէ ո՞ր չափով «սփիւռքի բանաստեղծութիւն» կոչուածը իրագործած է նման տագնապ մը եւ ի՞նչ տագնապ:

Առանց մէջբերումներու եւ թուումներու երկդիմի աշխատանքին ձեռնարկելու, հանելով 100է աւելի հատորներու ընթերցումի մը եզրակացութիւնները, կարելի է ըսել որ Սփիւռքի բանաստեղծական արտադրութիւնը (այն բոլորը որ կ'իյնայ քերթուածի ինքնապիտակումին տակ) կը շարունակէ արտայայտչութեան գրութիւնը: Այս շարունակականութիւնը կրնայ արտաքնապէս զարմանալի թուիլ երբ նկատի առնուին սփիւռքեան գոյավիճակը, անոր պայմանաւորած կենցաղը, գաղափարաբանութեան շրջումը, «տարագիր Հայուն» հոգեբանութեան յղումը իբրեւ գրական հանգամանք, նոյնիսկ գեղագիտական այնքան տարտամ կառոյցները: Այդ շարունակականութիւնը իրողութիւն է սակայն ոչ այնքան աւանդութեան (թրատիսիոն) մը առանձնումին իբրեւ արդիւնք, որքան այդ աւանդութեան, արեւմտահայ արտադրութեան նախատիպային, հետեւաբար օրինակելի նախադրեալներուն անգիտակից շարունակումով· Նախադրեալներ՝ որոնցմէ մէկն է գրութեան արտայայտչականութիւնը, գրուածքին, գիրին տիրապետումն ու եամզումը: Արտայայտութեան գրութիւն՝ Լոյս-Զուարթէն մինչեւ Հայատրոփ ու մերօրեայ արտադրութիւնները: Բանաստեղծական վաստակը պիտի ցոլացնէ, պիտի վերարտադրէ «Հայուն տագնապը» գաղափարներու մէջ ու կաղապարներու որոնք փոխադրելի կը նկատուին ամէն կողմ, գրեթէ պարապ պարունակներու պէս, առանց որ արտադրութեան միջոցը գրականապէս փոխուի· իսկ արտադրութեան միջոցը գործիքը չէ, լեզուն՝ այլ այն տարածութիւնը, բեմը որուն վրայ գրութիւններ կ'արձանագրուին, եւ որ գաղափարաբանական հորիզոն է: Շատ անգամ կը զարմանանք այդ արտադրութեան չէզոքութեան, անտարբերութեան վրայ, առանց անդրադառնալու որ անիկա ոչինչ կ'արտադրէ, ոչ իսկ գիւտը կ'ընէ այն խորայատուկ գոյավիճակին որ Սփիւռքն է, իբրեւ մարդկային կեցութիւն: Օշական «կը տագնապէր» «իրաւ բանաստեղծութեան» տագնապով (1), երբ այդ արտադրութիւնը կը կարդար· այդ «տագնապը» կուգար գրութիւններու ոչ-վկայաբանական եզրէն, բայց կը մնար ճապէս «բովանդակութեան», «արտայայտութեան» «համաձեւման ձախողութեան» հարց մը: Լուծումը ծանօթ է· Թելադրանք՝ հետեւելու Թէքէեանի բանաստեղծականին: Բայց անիկա կը նշանակէ հարցը փակել, չվերածել զայն ամբողջ աւանդութիւն մը խնդրականացնող հարցում, յեղաշրջում մը բերող տագնապ:

2· 1· — Կարեւորը այն չէ թէ այդ օրերուն, (այսինքն՝ տեսաբանական մեծ պարապի մը մէջ որուն բացը դրական իսկ կը նկատուէր), նման խնդրականացում կարելի՞ էր թէ ոչ, կարեւորը, իրադրութեան մը մէջ հաստատուող հսկայ պակասն է փորձին ու փորձարկումին, առանք կ'ենթադրեն համակարգին մէջ առնուազն անոր հետ չնոյնացող ուժեր: Սակայն հաստատումը պէտք է սահմանափակել: Սփիւռքի բանաստեղծական արտադրութիւնը միատարր ամբողջութիւն մը չէ: Ի՞նչ բան կը շարժի Անջրպետի մը գրաւումրին, 14ին, Տեղատուութիւն Մակընթացութիւն եւ Վենսէնի Անտառը կոչուած գրութիւններուն մէջ, եւ ի՞նչ բան նոյն ատեն Իշխանուհին կամ Մանուկ Դուինեանը կը դարձնէ անհամոզիչ: Տեղատուութիւն Մակընթացութիւնով (2) ոտանաւորի ամբողջ կազմածը, բանաստեղծականը կը խախտի իբրեւ ընդլայնումի եղանակաւորում, իբրեւ արագութիւն ու եզրերու բազմազասութիւն, իբրեւ անկայուն ու անաւարտ տող: Աւելին՝ այնտեղ գրող ենթակայութիւնը պատռուածք մըն է հակադրութիւններու միջեւ, անճշմարիտ ու ենթակայ՝ ուժերու պրկումին: Եականը սակայն, զոնէ այստեղ, գրութեան բեմադրումն է որ կը գրէ ինքզինք «Թեմաներու» ցրւումին ընդմէջէն: Գրութիւնը, հետեւաբար, արտայայտչութեան մը անմիջական սահմանին վրայ չէ որ կը կենայ, այլ արտադրողականութեան· ահա ինչու «նոր» ծնունդի մը հարցադրութիւնը գրութենական եզրի ծնունդ մըն է, որ նոյն ատեն կը ձեռնարկէ գաղափարաբանութեան մը, սփիւռքեան կացութիւնը մտածող, շրջումին· անոր մէջ – անոր դէմ: Վենսէնի Անտառը պիտի խաղցնէ հակադրութիւններու այլ բայց նման ցանց մը, ուր գոյավիճակը «կ'ապրուի» կը գրուի իբրեւ գրութենական վիճակը, գրութեամբ արտադրուող տրամ· ան որ կը ծնի, կը ծնի լեզուով, լեզուի օտարութեան:

2· 2· — Սփիւռքէն եկող «տաղարանները» անոնք որոնք յիշելի են մինչեւ այսօր, հեռու կը կենան փորձարկումի, «արկածախնդրութեան» մը ճիգէն: Ընթերցումը այնտեղ չի նկատեր ոչ միայն գոյավիճակի հարց մը, հանգոյց մը, այլ նաեւ փնտռտուք որ ըլլար արտայայտչութեան ծիրէն խուսափող երեւոյթ: Սովորած բաներու հանդէպ հնազանդութիւն մը, անօրինակ կրկնութիւն մը միայն կրնայ արտադրել, ուր փորձարկումը անդադար մերժուած է իբրեւ «ուղղուած», «բռնի» ու «անբնական»: Ամէն ինչ տրուած է մի անգամ ընդմիշտ· այդ «տաղարանները» երբ կ'երգեն կամ կուլան, հասած են իմաստութեան մը, ըսելիքի լիութեան մը, եւ արարելիք ոչինչ ունին: Իմաստուն են· գիտեն հաղորդելիք ճշմարտութիւնը, ինչպէս «հաղորդակցութեան միջոցը»: Սորված են անգամ մը այդ միջոցը, ինչպէս տաղաչափութիւնը զոր կը գործածեն ամենայն հարդարութեամբ: Բայց այս բոլորը կը մատնէ գրողական «չքաւորութիւն» մը, կրաւորականութիւն մը, արդիւնք՝ տեսաբանական ուժականութեան մը բացակայութեան: Երբ ամէն ինչ պարզ է ու յստակ, երբ մտածումը ներկայ է ու բացայայտ, տագնապի մասին կարելի չէ խօսիլ· տարբերումի որեւէ ճիգ կրնայ բանաստեղծականի համակարգին մէջ առկախում ըլլալ, ներդրում՝ որ խնդրոյ առարկայ չի դարձներ համակարգը ինքնին:

Գ· ՊԸԼՏԵԱՆ

(Շար· – 2)

(1) Վկայութիւն մը, Հալէպ 1946 էջ 93:

(2) Օշական հետեւեալը կը գրէ այս մասին· կ'արտագրեմ իբրեւ յիշողութեան առարկայ· «Ի՞նչն է որ կը պոռայ Մակընթացութիւն կոչուած տաղարանին ներսը: Ու դժբախտ բան է որ մենք մնանք անկարող այդ տաղարանը վերածելու իրական ձայնի մը պարկեշտ վկայութեան··· Ու հակառակ իր ցուրտ, մերկ, ցամաք անկեղծութեան Մակընթացութիւնը անպարկեշտ է ներքնապէս» (Սփիւռքը եւ իրաւ Բանաստեղծութիւնը, Երուսաղէմ, 1945, էջ 19): Ուրկէ՞ գիտնար Օշական որ հարցը ձայնը չէր այլ գիրը:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԶԱՊԷԼ ԱՍԱՏՈՒՐ

(ՍԻՊԻԼ 1863 – 1934)

— O —

Հարիւրտասնեմէկ տարի առաջ՝ 1863 Հոկտեմբեր 8ին, Սկիւտարի մէջ ծնած է 19րդ դարու հայ քերթողութեան մէջ իր լեզուական արժանիքներով եւ գեղագիտական չեշտուած հակումներով ուշագրաւ բանաստեղծուհին՝ Զապէլ Ասատուր, աղջկնութեան անունով Զապէլ Խանճեան, որուն մահուան քառասնամեակն է այս տարի:

Թրքահայ կեանքի մտաւոր ու ընկերա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄԷԶ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՀԱՅ ԿԱ՞Յ...»

— Ախպերուկ, էս ժամին զարուն իջաւ վրը իմ գլխուն, նոր լուս ու արեւ էլաւ աշխրքի վրայ: Ղուրբա՛ն···

Ու նորից փարուեց ինձ աւելի պինդ, համբուրեց ճակատս, եւ, որպէս արտասուքից ծնուող խօսք, շշնջաց·

— Աստծուց ու քեզնէ ի՞նչ թաքցնիմ, ախպեր ջան, ղուրբան· յիսուն տարի առաջ··· յիսուն տարի առաջ, — թրթռաց ձայնը, — ես լէ հայի հարս-աղջիկ էի···

Որպէս ապացոյց, արագ խաչակնքեց երեսը, նայեց երկնակամարին, աղօթք մրմնջաց հայոց լեզուով: Եւ ծխացող աչքերից նորից արցունքներ թափուեցին գլոր-գլոր:

Անակնկալ հանդիպումից յուզուել էինք: Ամէն զգուշութիւն մոռանալով՝ բոլորս էլ գրկախառնուեցինք կէս դար անց Սասունում յայտնաբերուած հայուհու հետ:

Քիչ խաղաղուելուց յետոյ, Գիւլիզար քոյրիկը մեր խնդրանքով պատմեց հրաշքով կենդանի մնալու իր պատմութիւնը:

··· 1915ին, Հայոց Մեծ Եղեռնի օրերին, ամբողջ Սասունը տեղահան են անում ու բռնագաղթի ճամբաներին բոլորին տալիս սրի բերանը: «Աշխարհ կրակ էր ընկէ ու կը վառէր»: Արեան ու դիակների միջից դեռանի Գիւլիզարին փրկում-փախցնում է Թուրք երիտասարդ մի ռանչպար՝ Ազիզը, ամուսնանում հետը: «Մենմենկուկ, զարդ ձուն էր գրէ վրր իմ գլխուն· հրաշք էր· կէս մեռուկ, կէս լէ սաղ կեցայ, ապրա՛, Ազիզ գիս պահեց – պահպանե՛ց»:

Ու Ազիզը Գիւլիզարին պատմում է, թէ կոտորածից յետոյ աշխարհում այլեւս հայ չի մնացել, թէ անարդարութիւնը կործանելու է մարդկութեանը:

Երբ Գիւլիզար քոյրիկին յայտնեցինք, թէ աշխարհում տակաւին միլիոնաւոր հայեր են ապրում, որ մենք բոլորս Ամերիկայից եկած հայեր ենք ու Սասունցի, նա արմանք-զարմանք կտրեց: Շփոթուել էր եւ անզուսպ երջանկութեամբ կրկնում էր·

— Ըղո՞րդ, մէջ աշխրքին հայ-քրիստոնեայ կա՞յ· ըղո՞րդ···

Ապա Գիւլիզարը շրջուեց, ցոյց տուեց գիւղին հանդիման բարձրացող սարալանջից մթին աչքի նման մեզ նայող քարանձաւը, ուր կեռման մի ոտնուղի էր մագլցում, եւ ասաց·

— Մինչի էսօր կ'իմանենք, թէ էդ մաղարայում մեռաւ վերջին հայ-քրիստոնեան, էլ հայի շունչ ու շնչաւորութիւն չմնաց աշխրքի մէջ:

Սա հետաքրքիր յայտնութիւն էր մեզ համար: Ո՞վ է եղել մեռած այդ «վերջին Հայը», ինչո՞ւ է ապրել քարանձաւում, ե՞րբ է մեռել:

Հարցուփորձ ենք անում:

Գիւլիզարն ուղղում է գլխի եաղման, մէկ էլ նայում է լեռնալանջի խոժոռ, քարայօնք ու քարաշուրթ անձաւին, կարծես բան է տեսնում այնտեղ՝ բարձունքում, եւ ինքնասոյղ ծոր է տալիս ասելիքը·

— Է՜, ձգի ղուրբան, էրկար է մըր մաղարա – սուրբ վայրի մենուճարի պատմութիւնը· բայց որ կ'ուզիք իմանալ, ձգի կարճըմ պատմիմ, իմացէ՛ք:

Ու պատմում է, որ քարանձաւի բնակիչը Սեմալ գիւղից էր: Առաջին մեծ պատերազմին, երբ բանակից փախուստ տուն է դառնում, գիւղը գտնում է դատարկ, ամայացած· ո՛չ մի օջախից ծուխ չէր բարձրանում, ո՛չ մի դուռ չէր բացւում, ո՛չ մի շուն չէր հաչում: Դահիճները սպանել էին բոլոր հարազատներին ու համագիւղացիներին: Սպանել էին տատին, պապին, հօրը, մօրը, երկու եղբայրներին, երեք քոյրերին ու իր հարսին՝ մի տարեկան Դաւիթը գրկին:

Զօրացրուած զինուորը, ծանր վշտից ընկճուած, չգիտէր ինչ անել, ուր գնալ, ում դուռն ընկնել ու բաց անել ծով ցաւով եռացող սիրտը: Մղձաւանջային անքուն գիշերներ է լուսացնում, մինչեւ, ի վերջոյ, վճռում է· քանի շունչ կայ բերանում՝ չհեռանալ ծննդավայրից, քանի ապրում է՝ ճգնել մաղարայի մէջ ու անիծել արար աշխարհը:

Հին-հին ժամանակներից Հայերը Սուրբ Սարգսի մաղարա են կոչել անձաւը, տարին մի հեղ ուխտի գնացել, գառ ու ոչխար մատաղ արել: Այնտեղ ժայռի միջից զուլալ աղբիւր է բղխում, իսկ ժայռի գլխին կայ փոքրիկ մի վանք՝ անունը Սուրբ Սարգսի մատուռ: Գիւլիզարը, ծնողների ու համագիւղացի աղջիկների հետ, շատ է ուխտի գնացել Սուրբ Սարգիս: Հիմա ոչ ոք ուխտի չի գնում, դէ, քրիստոնեայ հաւատացեալ չի մնացել, անտէր թողնուած մատուռն էլ աւերուել է: Գիւղացիները տարել են հիմնաքարերը: Աղօթարանի հետքը հազիւ է նշմարւում:

— Մաղարայում մարդն ի՞նչպէս է ապրել մեն-մենակ, ցուրտ ձմրանը, — հարց եմ տալիս Գիւլիզար քոյրիկին:

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(Շար· – 3)

յին կենսունակութեան, հանրային եւ կրթական եռուղեռի ամէնէն խանդավառ օրերուն իր գրական ընդունակութիւններու լիութեան հասած, հազիւ 16 տարու (1879), զինք կը գտնենք որքան քերթողական արուեստի՝ նոյնքան եւ կրթական-դաստիարակչական գործունէութեան մը յառաջապահ գիծերուն վրայ, «Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւն»ը հիմնելու նախաձեռնութեան մէջ, որ 1908էն ետք միայն գործնական ձեւակերպում ստացաւ, երբ նաե՛ւ «Միացեալ Ընկերութեան» եւ «Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան» նման դաստիարակչական հաստատութիւններ գործի լծուեցան գաւառներու մէջ՝ հայ կինը իր մտաւոր ու հոգեկան լայն կարելիութեանց գծով զինելու համար ընկերային առաքելութեան մը ճամբուն մէջ, ընտանեկան կողքին:

Ուսուցիչ 1883էն սկսեալ, հեղինակ դասագրքերու, անգլիական թարգմանիչ եւ լեզուական յղկումի ու ճշգրտութեան անխոնջ խանդավառ մշակ՝ Զապէլ Ասատուր մտքի եւ ստեղծագործութեան մեր պատմութեան մէջ մինչեւ այսօր կը մնայ կին սերունդի ամէնէն արժանաւոր դէմքերէն մին՝ Սրբուհի Տիւսաբի եւ Զապէլ Եսայեանի նման տիրական անուններու հետ:

Պատանեկան տարիքի մէջ, տակաւին դպրոցական դրասեղաններուն վրայ, շըրջանի ուսուցչական ընտրանիին գուրգուրոտ հովանիին տակ զարգացուցած է մըտաւորական եւ ստեղծագործական իր կարելիութիւնները եւ 1883էն մինչեւ 1933, յիսուն տարի, գրական ու կրթական մարզերու մէջ իրագործած է վաստակ մը՝ որ զինք կը դնէ յաւերժ յիշատակելի քերթողուհիներու եւ դաստիարակ – ուսուցիչ – հեղինակներու շարքին:

1891ին ի լոյս կ'ընծայէ «Աղջկան մը սիրտը» վիպակը՝ Օրիորդ Ալիս ծածկանունով: Պոլսական բարքերու պատկերացում մըն է գործը, գրական որեւէ ամուր արժէքէ զուրկ: Իսկ 1892էն սկըսեալ կ'աշխատակցի «Մասիս»ի՝ Սիպիլ գրչանունով, — քերթուած, նորավէպ ու արձակ էջեր, որոնք կը յատկանշուին վիպապաշտիկ (ռոմանթիք) զգացականութեամբ:

1901ին կ'ամուսնանայ Հրանտ Ասատուրի հետ, որուն եւ Գրիգոր Զոհրապի ընկերակցութեամբ կ'աշխատակցի «Մասիս»ի եւ «Արեւելք»ի: 1902ին կը հրատարակէ քերթողական իր մատեանը՝ «Ցոլքեր», որուն մէջ քերթողական առումով քանի մը ուշագրաւ բանաստեղծութիւններ ունի («Հայ լեզուին», «Խօսք ընդ Աստուծոյ», եւայլն): Շրջանի գրական հանդէսներուն ու թերթերուն մէջ իր նորավէպերով ու պատմուածքներով՝ կը միտի իրապաշտական սեւեռումներու ճամբով ներկայացնել կանացի ապրումներ, հոգեկան տագնապներ, խանդավառութիւններ եւ յուսաբեկումներ՝ դէմ յանդիման կեանքին, միջավայրին, մարդոց ու դէպքերու, որոնք մերթ սիրային, մերթ ընտանեկան եւ ընկերային, մերթ բարոյական ու գաղափարական նկարագիր ունին: 1926ին հրատարակուած են անոնք համադրաբար՝ «Կնոջ հոգիներ» յատկանշական անունին տակ:

Քերթողական իր վաստակով, Սիպիլ կանացի յուզականութեան եւ ստեղծագործական որոշ արժէքի կը միացնէ լեզուական մաքրակրօնութեան ցայտուն գիծը: Ասեղնագործութեան մը չափ նրբենի էջեր ունի, բանաստեղծութիւններ՝ որոնք յանգին, չափին, բառերու նրբերանգներուն եւ ապրումներու հարազատ արտայայտութեան իր բծախնդրութիւնը ի յայտ կը բերեն:

Մօր եւ մայրութեան կոչումը քիչ անգամ այնքան խորութեամբ ու գեղեցկութեամբ արտայայտուած է՝ որքան իր «Խօսք ընդ Աստուծոյ» խորագրուած քերթուածին մէջ.

— «Աստուածութեամբը քարի հոգւոյդ
անձայր ու անծիր,
Եթէ դուն մա՛յր ըլլայիր
Փոխանակ հայր ըլլալու՝
Աշխարհ արդեօք չէ՞ր թուալեր առանց
արցունք մը լալու:

Դեռ նորածիլ՝ կը մեռնէ՞ր դաշտին
ծաղիկն առաքուր,
Նախիրներու կաշըմբուռ
Սմբակին տակ ոգեսպառ,
Աստուածային հոգիդ գթած՝ եթէ գթար
մա՛յրաբար…

… Եթէ դուն մայր ըլլայիր՝ մարդը
կ'ըլլար անձին տէր,
Ազատ, անկեղծ, անվեհեր,
Երախտիքի բեռան տակ
Հոգին երբեք չէր կորանար՝ անարգ
նիւթին նախատակ…

Եօթը տուներէ բաղկացած իր այս քերթուածը, ինչպէս նո՛յն որակով քերթողական արժէքի հասած իր միւս տաղը («Հայ լեզուին») բաւական պիտի ըլլային Սիպիլը դասելու հայ բանաստեղծութեան ամէնէն ուշագրաւ դէմքերու կարգին.

— «Օրհնե՛ալ ըլլան մեր մայրերը, որոնք
բզքեզ սնուցին
Իրենց շունչովն ու աղօթքով սրտակէզ,
Խարխուլ, փըլած կտուրին տակ, կարօտ՝
պատառ մը հացին,
Գուրգուրանքո՛վ պահպանեցին միշտ
բզքեզ»…

Արեւմտահայերէնի լեզուական բարձր կարելիութիւններուն ցոլքը կայ դեթէ իր բոլոր ստեղծումներուն մէջ:

Մ. Թ.

«ՈՒԱԼԹԸՐՍ» ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

— Օ —

Ա.

ԽՄԲ. — «Պատմա-բանասիրական Հանդէս»ի վերջին՝ 3րդ թիւին մէջ, Է. Կորխմազեան երկար գրախօսականով մը բնութագրած է Փրոֆ. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի՝ «Ուալթըրս արուեստի պատկերասրահի հայերէն ձեռագիրները» աշխատութեան բովանդակութիւնը: Քննադատը թուելէ ետք փրոֆեսէօրին այլ եւ այլ աշխատութիւններուն անունները հետեւեալ բնութագրումը կատարած է (կը ներկայացնենք արեւմտահայերէն):

Գրախօսականի նիւթ դարձած այս գիրքը հեղինակին կողմէ ներկայացուած է իբրեւ ձեռագրացուցակ, սակայն աւելի հեռու է պարզ ցուցակ մը ըլլալէ: Գիրքին մէջ ոչ միայն մանրամասն նկարագրուած են Պալթիմորի Ուալթըրս թանգարանի 11 հայերէն ձեռագիրները, այլեւ հեղինակին յատուկ լրջութեամբ ու խորութեամբ, անոնց նկարազարդումներուն մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւնը կատարուած է:

Նախ, քանի մը խօսք այս պատկերասրահ – թանգարանին մասին: Ինչպէս կը տեղեկանանք գիրքին յառաջաբանէն, թանգարանը հիմնուած է Ուիլեմի եւ անոր զաւկին Հենրի Ուալթըրսի կողմէ: Տարիներու ընթացքին հաւաքուած են հին ձեռագիրներ, արուեստի գործեր, ինչպէս նկարներ, քանդակներ, ձեռարուեստի նմոյշներ եւայլն, որոնք պատկանած են զանազան ազգերու՝ արեւմըտեան թէ արեւելեան: Այս եղանակով հաւաքուած իրերը կը վերաբերին Ք. Ա. 4րդ հազարամեակէն մինչեւ ԺԹ. դար: Հենրի Ուալթըրսի կտակով անոր մահէն ետք (1931), ամբողջ հաւաքածոն յանձնուած է Պալթիմոր քաղաքին եւ 1934ին վերածուած է քաղաքային թանգարանի:

Վերոյիշեալ աշխատութիւնը Ս. Տէր-Ներսէսեանի երրորդ ձեռագրացուցակն է: Նախորդներուն հիմունքներով պատրաստուած է: Ձեռագիրները դասաւորուած են ժամանակագրական կարգով, ներկայացուած են ամէն մէկուն նկարագիրը եւ պատմութիւնը, ապա յիշատակարաններէն քաղուած են կարեւոր հատուածներ (յիշատակարաններու ամբողջական բնագիրները հայերէնով ներկայացուած են յաւելուածին մէջ):

Հաւաքածոյին 11 հայերէն ձեռագիրներէն ինը աւետարաններ են, երկուքը՝ շարակնոց: Անոնց բովանդակութիւնը յատուկ քննութեան չէ ենթարկուած, տըրուած են մ՛իայն որոշ բացատրութիւններ: Հիմնական ուշադրութիւնը կեդրոնացած է ձեռագիրներու մանրանկարներու ուսումնասիրութեան վրայ եւ, ինչպէս նըշած է հեղինակը, այս է որ կը կազմէ աշխատութեան կարեւորագոյն մասը:

Մանրանկարներու ուսումնասիրութեան բաժիններուն մէջ նախ եւ առաջ տըրուած են, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, արժէքաւոր տեղեկութիւններ ձեռագիրներու կազմութեան մասին, ինչպէս նաեւ գրիչներու եւ ծաղկողներու մասին: Ցիշատակուած են վարպետներու այն բոլոր աշխատանքները (տպագիր եւ անտիպ), որոնց ծանօթ է աշխատութեան հեղինակը:

Ծանօթ ըլլալով հայկական ձեռագիրներու գրեթէ բոլոր հաւաքածոներուն (Երեւանի, Երուսաղէմի, Վենետիկի, Վիէննայի, Փարիզի, Լոնտոնի, Մոսկուայի, Լենինգրադի, Թուրքիոյ, Եգիպտոսի, Մ. Նահանգներու շարք մը թանգարաններուն եւ անձնական հաւաքածոներուն), Ս. Տէր-Ներսէսեան հնարաւորութիւն ունեցած է անհրաժեշտ եւ հիմնական համեմատութիւններ ընելու:

. Ռէյնոլի յառաջաբանին մէջ Ս. Տէր-Ներսէսեանի աշխատութիւնը իրաւամբ նկատուած է փայլուն ձեռնարկ մը, որ կրնայ դոհացում տալ թէ՛ արուեստաբաններու, թէ՛ հայկական, բիւզանդական եւ, ընդհանրապէս, միջնադարեան արուեստը ուսումնասիրող մասնագէտներուն:

Այս հրատարակութիւնը հատորի մը մէջ ամփոփած է թէ՛ ուսումնասիրութիւնը, թէ վերարտադրութիւններու ալպոմը: Գիրքը մեծ է իր չափերով (31,5× 39 սմ.) եւ տպագրութեան որակը բարձր է: Մանրանկարներու վերարտադրութիւնները կատարուած են իրենց իսկական չափերով, հիմնականին մէջ սեւ եւ սպիտակ. անոնցմէ միայն ութ գունաւոր են: Ներկայացուած են ձեռագիրներու բոլոր նկարազարդումները:

Ուալթըրս թանգարանի հայերէն ձեռագիրներու փոքրիկ հաւաքածոն, որ կը պարունակէ թէեւ քիչ, բայց արտակարգ արժէք ներկայացնող նմոյշներ, իր նշանակութեամբ կրնայ համեմատուիլ, ինչպէս դիտել տուած է հեղինակը, մեծ հաւաքածոներու հետ, ինչպէս Երեւանի, Երուսաղէմի, Վենետիկի, Նոր Ջուղայի, Վիէննայի եւ Ցրիրի:

Ուալթըրս թանգարանի հայկական հընագոյն ձեռագիրը (Թիւ 537) գրուած է Սարգիս քահանայի ձեռքով 966ին: Ասիկա Մ. Նահանգներու ձեռագրական հաւաքածոներուն մէջ գտնուած ամէնէն հին ձեռագիրն է, իսկ մեր ձեռքը անցած եւ թուական ունեցող հայկական ձեռագիրներու շարքին մէջ հինգերորդն է իր հնութեամբ (*): Այս մասին Ս. Տէր-Ներսէսեան գրած է. «Իր հնութեամբ եւ նկարազարդումներու բնոյթով Ուալթըրսի ձեռագիրը կը հանդիսանայ հայ մանրանկարչութեան կարեւորագոյն յուշարձաններէն մէկը: Եթէ Մլքէի աւետարանի մանրանկարները կը ներկայանան իբրեւ ուշ դասական շրջանի աւանդութիւններու վերապրումներ, Ուալթըրսի ձեռագիրին մանրանկարները ցայտուն նմոյշներն են բոլորովին այլ գեղագիտական ըմբռնումի մը: Խօսքը կը վերաբերի վերացական այն միտումներուն, որոնք բնորոշ եղած են Ժ. դարու վերջի և ԺԱ. դարու հայկական շարք մը ձեռագիրներուն»: Հոս հեղինակին ակնարկը սեւեռած է այն յուշաձաններուն վրայ, որոնց ծաղկողները արտայայտութեան հիմնական շեշտը դրած են զարդային մոթիֆներու եւ գոյնի յարաբերութիւններուն վրայ, այս վերջիններուն միջոցով ստեղծելով շափազանց խօսուն պատկերներ:

Ուալթըրսի թանգարանին մէջ կան նաեւ Կիլիկեան հայկական մանրանկարչութեան երկու սքանչելի յուշարձաններ: Ասոնցմէ մէկը՝ 1193ի աւետարանն է, որ կը հանդիսանայ Կիլիկեան զարդանկարի արուեստին լաւագոյն նմոյշներէն մէկը, արուեստ մը, որուն մէջ ինչպէս իրաւամբ դիտել տուած է Ս. Տէր-Ներսէսեան, հայ մանրանկարիչները անմրցելի եղած են:

(Շար. – 1)

(*) Առաջինը՝ Մլքէի աւետարանն է, գրուած 862էն առաջ. երկրորդը՝ Մատենադարանի Լազարեան աւետարանը, ընդօրինակուած 887ին. երրորդն ու չորրորդը՝ Երեւանի Մատենադարանի ձեռագիրներ են, ընդօրինակուած Ժ. դարու բըսկիզբները՝ 902ին եւ 909ին:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ Ի. — ՆՈՐ ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Մենք արժանի կերպով տօնեցինք մեր երկու բարեկամները, մեր երկու հերոսները, որոնք հազար տեսակ վտանգներ աչք առնելով յաջողեցան մեզի բերել նուիրական առարկան:

Կեցցէ՛ իշխան Ատամ Լատովսքին, կեցցէ՛ Ալեքսէյ Քոլըսով:

— Կեցցէ՛ իշխան Ատամ Լատովսքին, կեցցէ՛ Ալեքսէյ Քոլըսով կրկնեցին ներկաները:

Կոմսը շարունակեց.

— Այսօրը նուիրական օր մըն է, այդ պատճառով պէտք է բացառիկ կարեւորութիւն ունեցող գործ մը տեսնենք:

Գիտէք որ ձեզ հոս հրաւիրած եմ ընտրելու համար այն անձը որուն պիտի վիճակի ստանձնել ընդհանուր հրամանատարութիւնը այն բանակին, որ համայն Ռուսերու ցարին առջեւ իր կայսրութեան ճամբան պիտի բանայ:

Կոմսը վայրկեան մը շունչ առնելէ յետոյ, շարունակեց.

— Ձեզմէ պիտի խնդրեմ, որ այսօր վճռական որոշում մը տաք: Ես որեւէ ազդեցութիւն պիտի չգործեմ ձեր վրայ, որպէսզի կարենաք ազատօրէն քուէարկել:

Միայն թէ, իմ իշխանութիւնս ձեր ընտրելիք անձին յանձնելէ առաջ, կ'ուզեմ իմ անձնական կարծիքս յայտնել:

Ամբողջ հոգիով եւ խիղճովս համոզուած եմ որ, մեր բանակին համար գնդապետ Սէրժ Լավրանթիէֆէն աւելի յարմար ընդհանուր հրամանատար չկայ:

Ներկաները ոտքի ելած էին եւ խանդավառութեամբ կը ծափահարէին գընդապետը:

Նոր հրամանատարը, որ դեփ-դեղին կտրած էր, իր յուզումը ծածկելու համար կը խնդար:

Ան կոմսին մօտեցաւ: Երկու բարեկամները իրարու ձեռք սեղմեցին: Հիմա գնդապետին ակնարկները իշխանուհիին ուղղուած էին:

Իշխանուհին կուլար:

Այնատեն, իր բարեկամներուն դառնալով, յուզումէն դողդղացող, սակայն կոփուի ձայնով մը գնդապետը ըսաւ.

— Չեմ գիտեր, թէ արժանի՞ եմ այն պատիւին եւ վստահութեան, զոր բոլորդ միասին կը յայտնէք:

Ձեզ չմերժելու համար կը խոնահիմ Ձեր կամքին առջեւ եւ կ'երդնում մեռնիլ մեր կայսեր՝ Նիքօլա Բ.ի եւ Ռուսիոյ փրկութեանը համար: Կեցցէ՛ Ցարը, կեցցէ՛ Ռուսիա:

— Կեցցէ՛ Ցարը, կեցցէ՛ Ռուսիա, կրկնեցին ներկաները:

— Իմ իշխանութիւնս զօրավարին յանձնելէ առաջ, վերջին խօսք մը եւս ունիմ ըսաւ կոմսը: Գիտէք թէ, իմ ստացած հրամանիս համաձայն, ցարդ գաղտնի պահած էի Ն. Վ. Նիքօլա Ցարին հետ իմ ունեցած տեսակցութիւններս:

Ձեզմէ ո՛չ ոք գիտէ թէ, ո՞ւր ապաստանած է ան: Երէկուընէ ի վեր ան հեռացած է այն վայրէն, ուր ապաստանած էր մինչեւ հիմա: Ան ներկայիս կը գտնուի Լուկուլլոս զբօսանաւին մէջ, որ Մարմարայի բացերէն մեկնեցաւ Վոսփոր, եւ հիմա խարսխած է իշխանուհիին Պէյքէքի ապարանքին առջեւ:

Այդ զբօսանաւին մէջ է, որ վաղը պիտի ներկայանանք Հայրիկին՝ խնդրելու համար, որ վաւերացնէ մեր ընտրութիւնը: Այս առթիւ իրեն պիտի վերադարձնենք նաեւ Ռուսիոյ ցարերուն թագը, զոր մեր բարեկամները ազատեցին եւ հոս բերին»:

(Շար.)

ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

Այրի Տիկին Զապէլ Գալայճեան, Պ. Մերուժան Գալայճեան, Տիկին Ազատնի Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Թաշճեան եւ զաւակները (Ամերիկա), այրի Տիկին Մարտիկեան եւ զաւակը, Կօչկարեան, Փաշայեան, Շիրինեան, Ռուբէեան ընտանիքները, Տիկին Շահնազարեան (Ամերիկա), Տիկին Պալիկեան (Ամերիկա) խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Հոկտ. 20, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ Հոկտ. 25 ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Ըստ հանգուցեալին փափաքին՝ ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պ. Մկրտիչ Տէր-Ազարեան, Օր. Աստղինէ Ճիզմէճեան սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ՏԷՐ-ԱԶԱՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Ճիզմէճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 15ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտ. 18ին ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ եւ մարմինը ամփոփուած Տէօյլա-Պառի գերեզմանատան իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Իվոն Նազարեան եւ աղջիկը՝ Աննիկ, Տէր եւ Տիկին Ժաք Նազարեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 27) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ԱՏՈՄ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Շալճեան եւ զաւակները իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր՝ Գ. Շալճեանի մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ 500 Փր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանի նոր շէնքին:

ԾԱԽՈՒԻ Է

ԳԵՂԵՑԻԿ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

ՎԻԼԺԻՒԻՖի մէջ Փորթ տ'Իթալիէն 5 վայրկեան, օթոպիւս 185), նոր շէնքի մը մէջ, էֆ. 4 յարկաբաժին մը, 8րդ յարկ (վերելակ), արդիական բոլոր յարմարութիւններով (բաղնիք, պատշգամ, խոհանոց, մոքէթ, եւայլն):

Գին.— 135.000 Փր. յաւելեալ 5000 Քրետի-Ֆոնսիէ:

Հեռաձայնել, ամբողջ օրը՝ 677-66-56

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
օծման 70րդ տարեդարձին առիթով
(Օծուած 1904 Հոկտեմբեր 2ին)

Կիրակի, Հոկտ. 27, տօն է Գիւտ Խաչի: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ օծման 70րդ տարեդարձին առիթով,

ժամը 10ին հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներու հոգիներուն հանգիստին համար:

Նոյն առեն, արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Կը պատարագէ
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Եկեղեցւոյ բարերարներն են.—

Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Գէորգ Պագըրճեան, Վահագն Իչգալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն եւ Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ եւ Աննիձա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Յարութիւն Սետիկեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Յարութիւն եւ Արշալոյս Միւթէվէլեան, Վեհանոյշ Զըրաշեան, Զապէլ Ալթունեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Արմինէ Մելիք Գալէնտէրեան, Զաւէն Տէր-Սարգիսեան, Հայկ Զրուանդեան, Սրբուհի Զատիկեան, Յովհաննէս Մալեանց, Ռոզա Պագըրճեան, Արմէն Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Հերմին Քանթար, Մարի Ա. Տէտէյեան, Մօրիս Օպեր, Իւէն Էնկէլ-Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Զարուհի Թորոսեան, Եւփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Վրոյր Հալէպլեան, Ասթրա Թորոսեան:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու պատարագին եւ աղօթելու վասն անսասանութեան եւ պայծառութեան Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը
Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահական նախարարուհի
SIMONE VEIL

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

On dansera avec l'Orchestre BEDIKIAN

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մասնակցութեամբ Սօսի պարախումբի, ղեկավարութեամբ
ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA

(Վիճակահանութեան առարկաները արժէքաւոր եւ օգտակար)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:

Մուտք 20 Փր. (ուսանողներու 10 Փր.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի ընդհ. ժողովը յետաձգուած է Հոկտ 26ին Շաբաթ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները գաւաթ մը թէյի շուրջ, Հոկտ. 28 Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան Հոկտ. 20ի ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, նոր ժողով մը կը գումարուի, Կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ ժամը 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայ Ուս. Օգն. Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան կարօտ ուսանողները ներկայանալ Հոկտ. 26ին Շաբաթ օր ժամը 16-20 իր կեդրոնատեղին՝

15, Rue de Cléry — Paris (2e)

ի ձեռին ունենալով խնդրագիր-հարցաթերթները:

Խնդրագիր ունենալու համար դիմել Հայ Ուս. Նուպարեան Տան գրասենեակը եւ կամ Միութեան կեդրոնատեղին:

NANE CARZOU
signera son livre

le voyage en Arménie

le vendredi 25 octobre
à partir de 19 heures au
YAN'S CLUB
5, ave. Reille - Paris 14

INVITATION

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

le Vendredi 25 Octobre à 21 h

UNIQUE RECITAL A PARIS DE

RAFFI PETROSSIAN

BEETHOVEN — BRAHMS — SCHUMANN

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
SALLE DES FÊTES RUE VOLTAIRE

մասնակցութեամբ LIZ SARIAN
նուագախումբ B. DEDEDJIAN

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
24
JEUDI
24 OCTOBRE
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր. Հատը	1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.145
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13.145

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՏԱՐԱԾՈՒԵՑԱՒ

— O —

Այլեւս ամբողջ երկիրը տարածուած է թղթատարի գործադուլի շարժումը եւ անմիջական բարելաւման ալ որեւէ յոյս չկայ: Զատելու կեդրոններէն ետք, գրասենեակներն ալ սկսան փակ մնալ եւ նախարարն ալ շատ տրամաբանական լուծում մը գտաւ, թելադրելով որ այլեւս նամակ չգրուի եւ Փարիզէն կամ դէպի Փարիզ բոլոր առաքումները դադրին: Նախարարը որ «ապուշ աշխատանք» որակեց այդ կեդրոններու մէջ տարուած աշխատանքը, միտք չունի բանակցելու: Ամէն պարագայի մէջ շարժումը շատ մեծ ծաւալ առած է եւ «Բանուորական Ուժ»ն ալ միանալով ամբողջական գործադուլի հրահանգ տուած է եւ առանց պայմանաժամ նշանակելու:

Բանթողները կը բողոքեն աշխատավարձքերու անբաւարարութեան վրայ, աշխատանքի պայմաններուն եւ անձնակազմի պակասին:

Անշուշտ տրամաբանական չէ որ երբ դրոշմաթուղթի եւ նոյնիսկ թերթերու առաքման գիները այնքան զգալի յաւելում կը կրեն, հանրային սպասարկութիւն մը օրէ օր աւելի գէշ բանի, նոյնիսկ բանած ատենը:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Այս մարզին մէջ ալ կացութիւնը շատ ծանր է: Ֆրանսայի մեծագոյն տպաբանը՝ Նէօկռավիւռ իր վճարումները ընելու անկարելիութեան մէջ է եւ եթէ ելք մը չգտնուի մինչեւ շաբաթ մը, շուրջ 3700 մասնագիտացած բանուորներ են որ առանց աշխատանքի կը մնան:

Ծանր վիճակի մէջ է նաեւ Սիթրոյէն, որ վճարումները չի կրնար ընել եւ հաւանաբար ստիպուի հաշուեկշիռը ներկայացնել:

Բրայսլէր – Ֆրանս 20 հազար բանուոր անգործութեան կը դատապարտէ Հոկտ. 30 եւ 31ին (ասոնց ամսականն է 1750 ֆր. եւ շուրջ 70 ֆրանքի կորուստ մըն է եղածը):

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փոխաթուղթի որ Երեքշաբթի օր, Նիս մեկնելէն առաջ, հիւրն էր անգլեւամերիկ Մամուլի Ընկերակցութեան, անդրանալով Ընկերվարական – Համայնավար վէճերուն յայտարարեց թէ երկու կուսակցութիւնները մտերմօրէն կապուած են իշխանութիւնը ձեռք ձգելու համար եւ կարծել թէ կրնայ խզում պատահիլ, պատրանք մըն է: Ներքին նախարարին համար, սակայն, «պառակտումը երեւան կ'ելլէ անմիջապէս յետոյ, որովհետեւ Ընկերվարական կուսակցութիւնը Հանրապետական եւ Դեմոկրատ կուսակցութիւն մըն է, իսկ Համայնավար կուսակցութիւնը ֆաշիստ բնոյթով բռնատիրական կուսակցութիւն մըն է»:

Իւմանիթէի մէջ, Ռընէ Անտրիէօ կը գրէ այս առթիւ «Նախատինքներ կան որոնք մեզ կը պատուեն մանաւանդ երբ անոնք մեզի կ'ուղղուին Ոստիկանութեան նախարարին կողմէ»:

ԺԻՍՔԱՐ ՔԱՆԱՏԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԵՑԱՒ

— O —

Քանատայի վարչապետին երկօրեայ խօսակցութիւնները Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի, Նախարարապետ Շիրաքի հետ յաջողութեամբ պսակուեցան: Արդարեւ, Փարիզ եւ Օթթաուա որոշեցին համագործակցութիւն հաստատել մասնաւորապէս ելեկտրուժի եւ փոխանակութեանց մարզերէն ներս:

Միւս կողմէ, Ժիսքար տ'Էսթէն ընդունեցաւ Քանատա այցելելու Թրիւտոյի հրաւէրը. այսուհանդերձ այցելութեան թուական չճշդուեցաւ:

Ելեկտրուժի համար խառն մարմին մը ստեղծուեցաւ, որ պիտի քննէ իւրանիոմի, ածուխի, քարիւղի եւ կազի շահագործման խնդիրները, երկուստեք: Քանատացիները շահագրգռուած են ֆրանսական թեքնիքով հիւլէական ուժի եւ ածուխի ճիւղերուն մէջ: Երկուստեք համաձայնեցան նաեւ զարգացնել իրենց փոխանակութիւնները: Ճարտարարուեստական գետնի վրայ Քանատացիները փոխադրական կառքեր, գետերու փոխադրանաւեր, ածուխի հանքերու մեքենաներ կ'ուզեն գնել: Ֆրանսական թռանցներու գնումն ալ Քանատայի կողմէ նախատեսուեցաւ:

Քանի մը տողով

ԷՃԷՎԻՏ «անխորհուրդ» որակեց ամերիկեան Քոնկրէսին որոշումները զինուորական օժանդակութեան դադրեցման շուրջ, բայց շնորհաւորեց Նախագահ Ֆորտը, իր վեթոյին համար: Էճէվիտ միեւնոյն ատեն յայտարարեց, թէ եթէ Մ. Նահանգները վերջ տան իրենց զինուորական օժանդակութեան, Թուրքիա զէնք եւ ռազմամթերք ձեռք ձգելու նոր աղբիւրներ կրնայ գտնել: «Թերեւս ամերիկեան Քոնկրէսը չի գիտեր, թէ Թուրքիա իր զէնքերուն կարեւոր մասը դրամով կը գնէ Մ. Նահանգներէն: Եթէ Ամերիկացիք զէնք չծախեն, Թուրքիա նոր աղբիւրներ գտնելու մասին պիտի մտածէ, սակայն միշտ վճարելով»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ավերոֆ, հերքեց Թուրք մամուլի եւ Տէնքթաշի այն ամբաստանութիւնը, թէ Յունաստան զինուորական ուժեր եւ ռազմամթերք կը ղրկէ Կիպրոս: Ավերոֆ յայտարարեց, թէ Յուլիսէն ի վեր ոչ մէկ զինուոր եւ ռազմամթերք ճամբուած է Կիպրոս. ընդհակառակն, Կիպրոսի Ազգային Պահակախումբի յոյն մարզիչները Յունաստան կանչուած են, որպէսզի «միջամուխ չըլլան» Կիպրոսի կառավարութեան խնդիրներուն մէջ: Թուրքերու ամբաստանութեանց նպատակն է «քրքրել ժողովուրդը, որպէսզի ճամբայ բացուի Թրքական նոր յարձակումներու Կիպրոսի վրայ: «

ՍՈՒՏԱՆԻ հարաւը արիւնալի ցոյցեր տեղի ունեցան, որոնց ընթացքին երկու հոգի մեռան: Լուր տարածուած է բնակչութեան մօտ, թէ երկուքուկէս միլիոն Եգիպտացիներ պիտի հաստատուին Վերին Նեղոսի նահանգին մէջ, ուր ռոոգման մեծ ջրանցք մը պիտի շինուի: Հարաւային Սուտանի բնակչութիւնը քրիստոնեայ կամ կռապաշտ է եւ դէմ է արաբ տիրապետութեան: Խարթում հերքեց տարածուած լուրը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 21)

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ «ԶԱՐԵԱ» ԽՈՒՄԲԷՆ

Վորոշիլովգրադի մէջ «Արարատ» Հոկտեմբեր 19ին 0–1 կէտով պարտուած է տեղւոյն «Զարեա» խումբէն:

«Զարեա», որ ախոյեանական շարքին վերջընթեր տեղը կը գրաւէր, մեծ ջանք թափած է, որպէսզի իր դիրքը բարելաւէ: «Արարատ»ի համար եւս կէտերու ապահովում մը կարեւոր էր: Ցամենայն դէպս խաղին սկիզբէն իսկ Վորոշիլովգրադցիները յարձակումի անցած են, բայց մինչեւ առաջին կիսախաղի վերջը չեն կրցած կոլ մը նշանակել, հակառակ այն իրողութեան, որ քանի մը անգամներ վտանգաւոր կացութիւն ստեղծած են Երեւանցիներուն համար:

Երկրորդ կիսախաղին սկիզբները Վիկտոր Կուզնեցով իր եղբօր՝ Սերգէյի օգնութեամբ գնդակը «Արարատ»ի բերդը մտցուցած է: «Արարատ» քանի մը պատեհ առիթներ չէ կրցած օգտագործել:

Այժմ 26 մրցումներէ ետք «Արարատ» ապահոված է 27 կէտ եւ 6րդ տեղը կը գրաւէ ախոյեանութեան ցուցակին մէջ:

×

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ «ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

Հարիւր տարի առաջ ականաւոր բանահաւաք եւ ազգագրագէտ Գարեգին Սրուանձտեան Մշոյ Առնիստ գիւղին մէջ գրի առաւ «Սասնայ ծռեր» ժողովրդական վէպին առաջին պատումը եւ զայն հրատարակեց Պոլսոյ մէջ: Այս ճամբով հիմը դրուեցաւ հայ բանահիւսութեան նմոյշներու հաւաքումին եւ հրատարակումին, կանոնաւոր կերպով:

«Սասնայ ծռեր»ու առաջին հրատարակութեան նուիրուած էր, Երեւանի պետական համալսարանի մէջ տեղի ունեցած գիտական նստաշրջանը: Կազմակերպողներն էին Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան, Երեւանի Պետական Համալսարանը եւ Մոսկուայի Համաշխարհային Գրականութեան Հիմնարկութիւնը:

Բացումը կատարեց ակադեմիայի թղթակից – անդամ Փրոֆ. Մ. Մկրեան: Փրոֆ. Գ. Գրիգորեանի զեկուցումը նուիրուած էր հայ դիւցազնավիպագրութեան զարգացման փուլերուն լուսաբանութեան:

Փրոֆ. Ա. Պետրոսեան, որ գլխաւոր խմբագիրն է «Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու դիւցազնավէպը» մատենաշարին, իր զեկուցումին համար նիւթ ընտրած էր «Սասունցի Դաւիթ»ը եւ Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու դիւցազնավէպերը: Ան մանրամասն վերլուծեց շարք մը ազգային դիւցազնավէպեր, մասնաւորապէս արեւելեան ժողովուրդներու ստեղծագործութիւններ եւ բազմաթիւ օրինակներով ցոյց տուաւ այդ ստեղծագործութիւններուն ընդհանրական գիծերը:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից – անդամ Վ. Զալոյեան վերլուծեց «Սասունցի Դաւիթ»ի ընկերային բովանդակութիւնը, իսկ Տոքթ. Վ. Բրդոյեան խօսեցաւ դիւցազնավէպին մէջ ի յայտ եկող «ամուսնութեան ձեւերու» մասին:

Դիւցազնավէպին բարբառները ներկայացուց Ակադ. Ա. Ղարիբեան: Ան ի մէջ այլոց դիտել տուաւ, թէ վէպը արձանագրողներէն ոմանք հարազատ չեն պահած բարբառը, ինչ որ կարեւոր է վէպը ճիշդ գնահատելու տեսակէտէն:

Ա. Բուդաղեան յիշատակեց «Սասունցի Դաւիթ»ի թարգմանութիւնները օտար լեզուներով՝ անգլերէն, հոլանտերէն, յունարէն, լեհերէն, չեխերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն, էստոներէն, չինարէն, ճափոներէն, պարսկերէն, ռումաներէն:

Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութեան վարիչը՝ Տոքթէօր Մ. Մուրադեան խօսեցաւ դիւցազնավէպին երգուող կտորներուն ձայնագրութեան մասին: Այս հարցով հայ իրականութեան մէջ առաջին անգամ զբաղեցաւ Կոմիտաս, որուն դիւանին մէջ մնացած են շարք մը հատուածներու ձայնագրութիւններ: Վերջին տարիներուն այս ուղղութեամբ ուսումնասիրութիւններ կատարեց նաեւ Մ. Մուրադեան: Այս զեկուցումին ընթացքին դիւցազնավէպէն քանի մը հատուածներ երգեցին Հայրիկ Մուրադեան եւ Ջաւէն Թադարչեան:

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ Էլմիրա Գաբրիէլեան, որ Մինսկ կը բնակի, Բելոռուսիոյ մայրաքաղաքի սենեկային նուագախումբին ընկերակցութեամբ Պախի Քլավսէնի Քոնչերթօն նուագած է:

Է. Գաբրիէլեան առաջին անգամ էր, որ Երեւանի մէջ կը նուագէր: Ծնած եւ մեծցած է Պաքու, ապա հետեւած է Լենինգրադի երաժշտանոցի դաշնակի դասընթացքներուն: Քլավսէնի վրայ նուագել սորված է Չեխոսլովաքիոյ մէջ, Փրակա:

×

ՀՈՒՆԳԱՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ

Երկու օրով Հայաստան այցելած է հունգար պատուիրակութիւն մը, քննելու համար Հայաստան լոյս տեսած հունգար գրական գործերու թարգմանական գիրքերը: Վերջին քանի մը տարիներուն Հայաստանի մէջ լոյս տեսած են հունգար դասական, ժամանակակից եւ մանկապատանեկան գրականութեան տասնեակ մը գործեր, հայ հեղինակներու երկեր ալ թարգմանուած են հունգարերէն:

Հունգար պատուիրակութիւնը այցելած է Մատենադարանը, Երուանդ Քոչարի արուեստանոցը, Էջմիածին, Գառնի, Գեղարդ եւ Սեւան:

«ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

— O —

Այս խորագրին տակ, Ժաք Հեյլէր յօդուած մը ստորագրած է «Լը Ռեվէյ տիւ Վալ տը Մառն» շաբաթաթերթին մէջ (Հոկտեմբեր 18):

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԱՆԿՈՒՄԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

3. 0. — Այսօր բաղձանքը կայ աւանդականէն հեռանալու եւ փնտռելու անկէ տարբերը: Երկու տասնեակէ հասնող հատորներ, Արեւելքէն մինչեւ Մեքսիքօ, ընթերցող հասարակութեան մը համար կը թուին աւանդականի ճգողութենէն ազատ: Կրկին չեմ ձեռնարկեր մէջբերումի գործին. սակայն կրնայ հոս գրուող հաստատումը պարձնել վերացական դատում, բայց ունի առաւելութիւնը երեւութական ու ներընդունական եզրը այդ գրութիւններուն զանցելու:

Ինչ որ այսօր լոյս կը տեսնէ արտադրութիւն մըն է որ, որոշ գիտակցութեան մը համար, կը թուի խզած ըլլալ արեւմտահայ ինչպէս սփիւռքահայ առաջին շրջանի բանաստեղծականին հետ: Կը թուի, որովհետեւ արագ նայուածք մը, երբ սահի այդ գրութիւններուն վրայէն, կը տպաւորուի անոնց չափի, խօսքի, բեմականքայի աւանդական պարտադրանքներու խուսափումէն: Բայց տպաւորութիւնը չի դիմանար քննութեան մը աշխատանքին, յայտնաբերող այդ գրութիւններուն էապէս բարենորոգչական ծրագիրը: Բարենորոգչական, որովհետեւ յաւակոյն պարագան է այդ: Այդ գրութիւնները կրնան նորոգել բանաստեղծականը, «նորութիւններ» մտցնել, բայց չեն ժխտեր արտայայտչութեան սկզբունքը: Բոլորն ալ բանլիք ունին, եւ կը տառապին անոր հաչւոյն. արդար ու մեծ գաղափարներ, ջիղի, նեարդի, հոգիի ու ապրումի մտահոգութիւններ, թերեւս օր մըն ալ կ'ունենան մեծ ենթակայութիւններ: Գրութիւնները երբ այս բոլորը կ'արտայայտեն — կամ ալ երբ արտայայտեն — չեն դադրիր աւանդականի ծիրին մէջ մնալէ: Արտայայտութեան, «բովանդակութեան» գիտ գտնուի թերեւս օր մը, բայց տաղնա՞պ ուր բանաստեղծութիւնը տագնապէր ինք. այլ հարց: Բանաստեղծականի համակարգին մէջ մասնակի գիտեր կրնան լուծուիլ, մինչ խական տագնապը կ'ենթադրէ համակարգին իսկ շրջումը, ապաբանաստեղծական կազմալուծում մը: «Մեր ժամանակակիցները կրնան շարունակել գրել աւելի ու աւելի լաւ, լեզուական տկարութիւններ ու տաղաչափութենէ նոյնիսկ աւանդական տղիտութիւն մը ծածկել, բայց դժուար որ կարենան տագնապ մը բանալ: Գրութիւններ դիւրաւ տագնապներ — օրինակ, նոր յանկերգը, «արդի մարդուն տագնապներ, մեր դարը» եւայլն — կ'արտայայտեն, բայց անկարող են տագնապը ըլլալու, որովհետեւ զանիկա չեն դարձներ գրութենական տրամ:

3. 1. — Փակագիծ մը այստեղ մասնաւորելու համար իմ դիտողութիւնը երեւութապէս երկրորդական թուող երեւոյթի մը վրայ: Առաւելագոյնը դար ու կէս տարիքն ունի լեզուն որուն մէջ կը գրենք եւ նոյնքան այդ լեզուին մէջ գըրուող «չափաբերեալ խօսքը»: Հակառակ այլազան, բայց վերար ամբողջացնող շըրջափոխումներու, տաղաչափութեան արհեստը կը մնայ գրեթէ նոյնը: Անգամ մը կատարելագործուած՝ անոր կիրարկումը մեքենայական է: Ոչ մէկ փորձ խախտելու (զանցառումը չատ է ու դիւրին), ընկալեալ կաղապարները, գտնելու նորերը: Ի վերջոյ լեզուի մը կարելիութիւնները տեսարանականօրէն անհուն կարելի է նկատել, իսկ տաղաչափական կարելիութիւնները, եթէ ոչ անհուն, առնուազն բազմաթիւ: Ծանօթ է ճակատագիրը «ազատ չափին», առիթ՝ մանաւանդ վերջերս, ամէն տեսակի «մաքսանենգութեան» լեզուական տարրին գործարկումին մոռացման: Ան որ տող կը չափէ — սովածը կրկնելով — և ան որ ազատ կը գրէ — չգիտցածը անդիտանալով — կը կենան նոյն մակարդակին վրայ, լեզուի կարողութիւններուն, կարելիութիւններուն ծածկումին: Որեւէ լեզու եւ «բանաստեղծական լեզուն» կ'աշխատի կանոններու մէջ — քերականութիւն, հռետորութիւն —: Հեռու մեզմէ այդ կանոններու պահպանման առաջադրանքը. ամէն կանոն զանցում կ'ենթադրէ եւ զանցումի ամէն գրութիւն, արարք, խօսք պարտադրանքին առջեւ կը գտնուի զանցումը համակարգելու, նոյնիսկ ու մանաւանդ երբ խաղին օրէնքներու կազմալուծումն է խնդրոյ առարկան: Տաղաչափութիւնը գրութեան ընդլայնման որոշադրում մըն է. տուեալ մը չէ, այլ փորձարկելի, խնդրարկելի, շրջելի եզր մը. այդ բոլորը կարելի է միայն լեզուի կարողութիւններու այլ յայտնաբերումով, ինչ որ կը մնայ «մեր» մէջ դեռ արարելի:

3. 2. — «Բանաստեղծը» լեզուի աշխատաւորը որ չի դներ ինքզինք, ինչպէս լեզուն ծայրագոյնին վրայ, կը մնայ անդադար ծանօթի ճգողութեան մէջ: Ծայրագոյնի օրէնք մը կայ որ կարելի է նըկատել գրողական աշխատանքին միակ պարտադրանքը: Լեզուի աշխատաւորը կը հրաժարի տրուածին բոլոր հմայքներէն, ապահովութենէն. կուտայ ինքզինք եւ լեզուն աշխատանքի մը որ ոչ թէ աշխարհ մը նուաճելու կը ձգտի, այլ աշխարհ մը սպանելու: Ծայրագոյն գրութիւնը կը կենայ «արկածախնդրութեան» մը, «փնտռտուքի» մը մէջ. յղացքներ առանք որոնք կրնան թելադրել անկաղմակերպ կացութիւն, կարծէք ընկալեալի մը մերժումը անմիջապէս ըլլար արտադրութիւնը անլուրին, անտեսանելիին, անծանօթին, տարբերին: Մերժումը կ'ենթադրէ կրկնակ գիտութիւն մը որ ծանօթը կը կազմալուծէ, որ որոշադրումը կը խախտէ ու կը բանայ ուրիշ հորիզոն: Մերժումը կը լուծէ գրական, մշակութային, ազգային կոչուած միթոսներ, արդիւնք՝ մեծ կրկնումի մը: «Մեր» ժամանակակիցները չեն արարեր նման մերժումներ, որովհետեւ կը մնան բանուած, բանտարկեալ վերոյիշեալ միթոսներու աշխարհին մէջ, իբրեւ կատարեալ պաշտօնեաները գաղափարաբանութեան:

Ծայրագոյն գրութիւն մը կ'արտադրէ բանաստեղծութեան տագնապ. ռազմապ արտադրել չի նշանակեր պարզ ու անտրամախոհական մերժումներ շարժել աւանդութեան մը դէմ. Նման ժխտումներ կը գտնուին ներյայտօրէն ժամանակակիցներու մօտ. նախնական, անհեռանկար, անկարող խաղալու հակադրութիւններու խաղը, այսինքն՝ տանելու զանոնք ծայրագոյն քախումի: Որեւէ մերժում կը շարունակուի տեսարանական աշխատանքով մը որ ամբողջ տրամախոհութիւն մըն է ինքնին: Ծանօթ է տեսարանութիւններու հանդէպ «գրական» վախը, հիմնուած տեսաբանութիւնկիրառում աւանդական հակադրութեան վրայ, զանցուած տրդէն գրութեան աշխատանքով:

Ծայրագոյն գրութիւն մը խառնումի գրութիւն մըն է որ կը յղուի լեզուի սանձնման ու գրութեան մօտեցման կրկնակ բայց մի նախադրեալին: Լեզուի սանձնումին մէջ շրջում մը կարելի է միայն անոր հանդէպ ներգործօն, ուժական «կեցուածքով»: Արդ՝ լեզուի սանձնումը, հատումի գրութեան մը մէջ, արտադրողական է, այսինքն՝ լեզուն չի սանձնուիր, չի մտածուիր ու աշխատիր (քերականօրէն «սխալ» այս նախադասութիւնը կը զանցէ ենթակայութիւն, առարկայութիւն հակադրութիւնը) իբրեւ հաղորդումի, իմաստի փոխանցման, փոխանակման միջոց: Լեզուի արտադրողականութիւնը, անդադար ժխտուած ու գործող, ի յայտ կը բերէ աշխատանքի եզրը. գրութիւնը փոխանակ աւարտած իմաստներ փոխադրող հայելի ըլլալու, կը դառնայ աշխատող մեքենայ մը, որուն ընթերցողը կը կազմէ մեքենան իմաստներու արտադրութեան ծիրին մէջ: Հատումը փաստօրէն տեղի կ'ունենայ իբրեւ լեզուի ծածկուած աշխատանքին քօղազերծումը, որով գրուածքը ուրիշ բան չի դառնար եթէ ոչ իմաստի արտադրութիւն մը: Լեզուի աշխատաւորը կ'աշխատի լեզուն. աշխատիլ լեզուն չի նշանակեր բնաւ «գեղեցիկ լեզուով» գրել, բան մը որ ընդհանրական է «մեր» մէջ եւ որ արտայայտչութեան համակարգին մէկ ենթաբերումն է. աշխատիլ լեզուն կը նշանակէ փոխել մտածումը, խախտել գաղափարաբանութեան պատեանը, տիրապետութիւնը: Քանի որ լեզուն չի պատկանիր ոչ ոքի եւ վայրն է գաղափարաբանական ու ընկերային ճնշումներու, որեւէ արարք այդ ճնշումներուն դէմ կ'անցնի լեզուի խախտումէն, աւելի, հասկնալի, ընդունելի կոտրակումէն, արտադրելով այդ համակարգին համար անհասկնալի, անընդունելի գրութիւն մը: Կրկնակ ռազմավարութիւն մը ստիպուած է խաղցնել (ի խաղ դնել) տուեալ հակադրութիւն մը (ասելի – անասելի, արտօնուած–արգիլուած) չեչտելով հակադիր եզրերէն մէկը, կազմալուծելու համար հակադրութիւնը ինք: Այս բոլորը գրողական արարքը կը դարձնէ բարդ, բազմեզր գործարկում որ չատ հեռու է նախկին ներշնչողութենէն, անմեղութենէն, ու «մտային կուսութենէն»: «Գրողներ» կը շարունակեն «յամենալ» այս վայրերուն վրայ ուր բանաստեղծականը կարելի է, գրուածքը՝ անկարելի:

4. 0. — Այսօր պատմական իր անկումէն յետոյ՝ Պոլիսն է որ իր միթոսներով, գրական գաղափարաբանութեամբ, ազգային կոչուած միթաբանութեամբ կը շարունակէ Սփիւռքի մէջ ուր կ'արտադրուի ամէնէն պարզամիտ, անծրագիր, միամակարդակ գրականութիւնը կարելի: Նման շարունակութիւն անկում է արդէն, այդ «արժէքին» իսկ կորուստը: Բացայայտուեցաւ հատում մը իրագործելու անհրաժեշտութիւնը, տեսակ մը բացարձակ ժխտականութիւն որ չըլլէ տուեալը, զանցէ ծանօթը: Հատում մը Պոլսէն որ տանի «մեզ» ափին միւս կողմը, տանի կրկնութենէն, վերամարսումէն, արդէն հին «նորէն» բանաստեղծականէն ու սուտ ենթադրեալ բնագանցութենէն, որ ըլլայ գրահայեացքի կատարեալ յեղաշրջում մը: Խոլորդի մութ աշխատանք որ կը կոտրէ աւանդութեան միակտուր, բրածոյ կառուցումը, կը փորէ, կը սահեցնէ դետինը «մշակութային արժէքներուն» կը կենայ հօր աւերակներու թաղաւորութեան դէմ, կը նախընտրէ քարայրին մութը ընդունուածին ու սովորութեան լոյսին, կը զանցէ, բայց ճանաչումով: Յեղաշրջում մը՝ Պոլսոյ անկումին մէջ:

Ասիկա պահանջ մը չէ, այլ անհրաժեշտութիւն մը:

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄԷՋ ԱՇԽՐՔԻՆ ՀԱՅ ԿԱ՞Յ...»

— Աժդահա մարդ էր, քանհինգ տարի ապրաւ: Մընք լէ Աստծոյ մարդուն կ'օգնենք: Ոչ ոքի մուխտաջ չեղաւ, վիզ չծռեց, սիրտ մնաց քաջ: Քանի հեղ Ազիզ ելաւ գնաց իրեն խորհուրդ տուեց. «Դերվիշ ախպեր, գոնէ էս ցուրտ ձմրան, մինչ գարուն արի ապրի էրդիկի տակ: Ղուրբան, մե՛ղք ես. մարդ արարածից հեռու, խօսք ու զրիցից հեռու իմա՞լ կ'ապրիս էդ ցուրտ խաւար մաղարի մէջ»:

Ազիզին լսել իսկ չէր ուզեցել, կարճ էր կտրել, չարացած ասել էր.

— Գէլ ու գաղանի հետ կ'ապրիմ, չան հետ կ'ապրիմ, հմա հուր յաւիտեան մարդ արարածի հետ չը՛մ ապրի... Գազան լէ մարդուն չէր անի էն, ինչ անաստուած մարդն է արէ...

Առաջին համաշխարհային պատերազմից մինչեւ երկրորդի սկիզբը դերվիշը բնակուել է քարանձաւում, գիւղացիները հեռուից քարայրի մութ երախին տեսել են նրա երկար, բարդի հասակը: Յաճախ նա դուրս է եկել իր գնդանից, արեւկող տուել, յետոյ գնացել իր ծննդավայր Սեմալխարը, այնտեղից դիտել գիւղի աւերակ օջախները եւ տխուր երգել զարիբի երգ ու խաղ:

Ձմրան ամիսներին գիւղացիները դերվիշի մաղարայի առաջ յաճախ բոցավառ աչք էին տեսնում: Դերվիշը խարոյկ էր վառում:

Մի ձիւն ձմեռ ժամանակ էլ, այլեւս օրերով քարանձաւի առաջ ոչ կրակ է երեւում, ոչ բեխ ու մօրուքի մէջ կորած երկարուկ դերվիշը: «Արդեօք ուրի՞շ տեղ փոխադրուեց մենաւոր կեանքին չտոկալով», մտածում են գիւղացիները: «Գուցէ եւ դժբախտութի՞ւն է պատահել, գուցէ գայլերի կե՞ր է դարձել, ո՞վ գիտի...»

Անհանգիստ Գիւլիզարն ամուսնուն ու տղաներին ուղարկում է մաղարան՝ աշխարհից խռոված, աշխարհից բեզարած դերվիշի ետեւից. «Ազատ էնիս զմզի փորձութենէ, Աստուա՛ծ», աղօթում է Գիւլիզարը:

Հեռուից նկատում է, որ ամուսինն ու տղաները մտնում են մաղարան ու մի առժամանակ անյայտանում աչքից:

Գիւլիզարն անհամբեր սպասում է, թէ ի՞նչ լուր են բերելու դերվիշից: Ազիզն ու երկու որդիները, վերջապէս, յայտնւում են մաղարայի ելքին, մի պահ կանգ առնում, ապա դանդաղ քայլերով, ձեան մէջ թաղուելով ու բարձրանալով, սկսում են սարալանջերով դիւզ իջնել: Երկիւղ է սողոսկում Գիւլիզարի սիրտը. աշխարհից խռոված վերջին Հայը, երեւի, պոհ է գնացել սոված գայլերին...

Նրանք տուն են հասնում յոգնած — բեզարած, անտրամադիր: Չեն ուզում բերանները բաց անել ու խօսել: Գիւլիզարն անհամբեր սպասում է իմանալու դերվիշի վիճակը: Գուցէ հիւանդացե՞լ է, գուցէ օգնութեան կարի՞ք է զգում:

Մօր հարցին պատասխանում է աւագ որդին.

— Անա, դերվիշը չկայ, սառել է խեղճը...

Աւարտում է այս ողբերգական պատմութիւնը եւս: Արտասուք է երեւում Գիւլիզարի աչքին: Մեզանից մէկը ճնշող լռութիւնը խախտելով հարց է տալիս.

— Քոյրի՛կ, դերվիշի իսկական անունը չգիտե՞ս:

— Իսկական անո՞ւն, — մտացրիւ կրկնում է Գիւլիզարը, — իսկական անուն իմա՞լ չէ՝ Անդրանիկ էր: Անդրանիկին մոռնալ կ'եղնի՞:

Մեզ խորապէս յուզել էր Գիւլիզարի պատմածը: Փոթորկուած միտք էինք անում. ի՞նչպէս էր կենդանի դղայարաններ, միս ու արիւն ունեցող մարդը կարողացել ամբողջ քառորդ դար հեռու ապրել մարդկային հասարակութիւնից, կամաւոր տանջանքի ենթարկել իրեն: Ինչպիսի՜ հոգեկան ցնցում էր պատճառել նրան Հայոց մեծ ողբերգութիւնը, մարդու ձեռքով կատարուած մեծ նախճիրը՝ արդար վաստակով ապրող աշխատաւոր մի ժողովրդի հանդէպ... Ամբողջ քառորդ դար ի՜նչ ապրումներ էր ունեցել աշխարհից խռով, իրեն կղզիացման ու մենակութեան դատապարտած հայ մարդը: «Իմ սիրտ զարիբ է, իմ սիրտ վառուկ է», նրա խօսքն է յիշում Գիւլիզարը: Ափսոս, որ ո՛չ մի գրութիւն, ո՛չ մի յուշ – յիշատակարան չէր թողել աշխարհին:

Գիւլիզար քոյրիկը ընդհատեց իմ մտորումները.

— Ախպեր, Սասունի ո՞ր չէնից ես:

— Ես Սեմալցի եմ:

— Միւս ախպերնե՞րս:

— Երկուսը Շենիկ գիւղից են, մէկը՝ Գեալի գիւղանից, միւսը՝ Տալւորիկից:

Գիւլիզարն իսկոյն չուռ եկաւ Շէնիկցի ընկերներիս եւ հարցրեց.

— Շենիկի ո՞ր մի օջախից:

— Ես Յակոբ վարժապետի տղան եմ: Լսե՞լ ես վարժապետի մասին: Գիտե՞ս:

Շաղուեցին Գիւլիզարի աչքերը. նա տարաւ գլխի եազման, եւ՝

— Իմա՞լ չէ, Անդրանիկի փիդայիներից էր, նահատակուեց:

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(5 – Շար.)

ԴԷՊՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ՍԵՐՈԲ ԱՂԲԻՒՐ

(Մահուան 75ամեակին առթիւ)

— O —

«Միութիւն եւ զէնք»։

Ահա նշանաբանը այն վեհ Հայուն, քաջարի ֆետային, պողպատեայ մարդուն, չքնաղ հերոս–գործիչին, Տարօնի առիւծ՝ Սերոբ Աղբիւրի։

Մէկը այն բիւրաւոր նահատակներէն, որոնք ծնան ստրկութեան մէջ լացած ու դիւցազնացած ժողովուրդէն եւ նահատակուեցան անոր ազատութեան ճանապարհին վրայ։

Աննկուն կամքով վրէժխնդիր հերոս մը, որ ոչ միայն ահ ու սարսափ ազդեց իր կիսավայրենի թշնամիին, այլ՝ նաե՛ւ պատկառանք։

Դիւցազն ֆետայի մը, որ «Սերոբ փաշա» կոչուեցաւ իր թշնամիներէն եւ «ժողովրդական հերոս», «Սերոբ Աղբիւր» իր ազգակիցներէն։

Համակրելի, ըմբոստ յեղափոխական մը, որ մեր վերջին դարու ազգային պատմութեան եւ անոր կռուի եւ փառքի էջերուն ամէնէն հարազատներէն ու ամէնէն պանծալիներէն մէկը հանդիսացաւ եւ որ 75 տարիներ առաջ, 1899 Հոկտեմբեր 24ին, դարձաւ զոհը Հայու վատ դաւաճանութեան։

Սերոբ Վարդանեան Ախլաթ գաւառի Սոխորդ գիւղէն էր, համբաւաւոր, հարուստ Խչէենց գերդաստանէն, որ մեծ վարկ կը վայելէր ամբողջ գաւառին մէջ։

Չորս եղբայրներու կրտսերագոյնը, ունեցած էր ազատ կեանք, եղած՝ դաշտերու եւ լեռներու տղայ, նշանաւոր որսորդ եւ վարժ ձիաւոր։

Երկու Քիւրտերու հետ իր ունեցած բախումը եւ անոնցմէ մէկուն սպանութիւնը զինք կը ստիպեն հեռանալու իր ծննդավայրէն եւ երթալու Պոլիս, ապա 1892ին Ռումանիոյ Սուլինա քաղաքը, ուր ան կը դառնայ մխիթարութիւնն ու ոգեւորութիւնը պանդուխտ Հայութեան, որոնց միութիւն եւ եղբայրութիւն կը քարոզէ։

1893ին, հայրենասիրական եւ ազատագրական տենչէ մղուած, կը ձգէ Սուլինան եւ կ՛անցնի Պաթում, սպասելով «Երկիր» երթալու հերթին։

Պաթումէն կ՛անցնի Կարին, ուր սակայն հաւատք չեն ընծայեր իրեն։ Ճարահատ, կ՛անցնի Կովկաս եւ կ՛որդեգրուի անձնուէրներու բանակին մէջ։

Սերոբ Աղբիւր կը հասնէր սրտի մուրազին եւ կը դառնար ազգի ազատագրութեան զինուոր, ֆետայի։

Այդ օրէն, զէնքը, իր մանկութեան սիրականը կը դառնար, իր անբաժան ընկերը. և Աղբիւր կը քարոզէր բոլոր Հայերուն եւ ընկերներուն.— «Տղաք, առանց հացի մնացէք, առանց զէնքի մի՛ մնաք»։

Սերոբ աննման նշանառու մըն էր, որուն գնդակէն անկարելի էր պրծիլ։ Ինչպէս կը վկայէին թշնամի Քիւրտերն անգամ։

1894–95ին, հեռանալով Կովկասէն, վերջնականապէս կը հաստատուի Հայաստան, հոն շարունակելու համար յեղափոխական կեանքը, իր գործունէութեան կեդրոն եւ վայր ընտրելով Ախլաթ գաւառը եւ ընդհանրապէս Բաղէշի նահանգը։

1895ի աղէտալի օրերուն, ան հոն էր իր ընկերներով, որոնց քաջարի դիմադրութիւններու շնորհիւ է, որ կ՛ազատէին Ախլաթն ու իր 27 գիւղերը, մինչ անդին Քիւրտն ու Թուրք կառավարութիւնը սարսափի կը մատնուէին։

Հայեր կ՛օրհնէին զինք եւ հրաշագործ սուրբի մը նման կը պաշտէին։

Անոյշ եւ վեհանձն բնաւորութեամբ «սուրբ» մը, որ առիւծի սիրտ ունէր, համոզիչ լեզու եւ փայլուն մտուղեղ. «սուրբ» մը, որուն համար ամբողջ գաւառը պատրաստ էր ինքզինք տալու մէկ մարդու նման։

«Նեմրութայ սարը հազար ակն ունի,
Հազարն էլ Մշու դաշտն ի վայր կ'երթայ,
Մենակ Աղբիւրի աղբիւրը սրտի
Խեղճ ժողովրդի սրտի մէջ կ'երթայ
Ազատ օրերի, դալար օրերի
Ծարաւ վաթանի սրտի մէջ կ'երթայ...»

Այսպէս կ՛երգէր այդ օրերու հայ գուսանը եւ դեռ այնքան երգեր կը հիւսուէին իր քաջագործութիւններու մասին։

Այդ բարի եւ հեզ Սերոբը, ինչպէս կը վկայեն իր շրջանի ընկերները, «ժողովի եւ վիճաբանութեան ատեն գառնուկ էր եւ համբերատար, թող պոռային կանչէին երեսն ի վեր, մտիկ կ՛ընէր, բայց օրինապահութեան ու կարգապահութեան մէջ կտրուկ եւ խստասիրտ էր, չէր ներեր նոյնիսկ հարազատ եղբօրը։ Իր ձեռքերով քանի քանի դաւաճաններ ու վատ ընկերներ դատապարտուած էին արդէն»։

Սերոբի նկարագիրն ու կռուողի անզուգական տաղանդը կ՛ամբողջացնէին անոր կազմակերպողի ձիրքն ու ընդունակութիւնը, ինչ որ զինք կը մղէր «ինքնավար» դրութիւն մը հաստատելու Ախլաթի մէջ։

Կը ստեղծէր դատաստանական մարմիններ, որոնք նոյնիսկ իրաւասութիւն ունէին քաղաքական գործեր դատելու։ Կ՛ըլլային սակայն ծանր պարագաներ, երբ այդ տեղական դատարանները անկարող վճիռ մը տալու, կը դիմէին կեդրոնական ժողովի նախագահին, այսինքն իրեն, որ իբրեւ վերագոյն ատեան կուտար բացարձակ վճիռը։

Այսպէս, Սերոբ կը դառնար Ախլաթ գաւառի հսկիչը եւ իր օրով կը սկսէին անհետանալ խռովութիւններն ու անկարգութիւնները եւ նոյնիսկ յայտնի մատնիչներ կը դառնային ջերմ ազգասէրներ։

Սերոբի համբաւը, առթած հիացումն ու սարսափը Թուրք կառավարութեան համար անշուշտ հաճելի չէին եւ չէր ուշանար զինք ամէն գնով ողջ կամ մեռած ձերբակալելու Պոլսէն արուած հրամանը։

Կը սկսէր Սերոբի եւ իր խումբին դէմ Թուրք կառավարութեան հալածանքը, առիթ տալով շարք մը ընդհարումներու։

Այդ ընդհարումներէն նշանաւորը կը մնայ 1898 Հոկտ. 20ի կռիւը, երբ Բարչէնի մէջ (Բաղէշէն կէս ժամ հեռու) Սերոբ Աղբիւր իր 16 ընկերներով դէմ կը դնէ Թրքական 2000 զինուոր հաշուող զօրքին, ցոյց տալով իր ռազմավարական եւ բարոյական բարձր կորովը։

Աղբիւր Սերոբ խրախուսական խօսքերով կը քաջալերէր կռուի իր ընկերները, որոնք մէկական կտրիճներ դարձած, կը կռուէին Թուրք զօրքին եւ անոր թնդանօթներուն դէմ։

Կը կռուէին մինչեւ իրիկուն, միշտ թշնամին պահելով պատկառելի հեռաւորութեան մը վրայ, որ նոյնիսկ քայլ մը առաջ չէր կրցած երթալ։

Սերոբ, մէկ նահատակ ձգելով լեռներու վրայ, կը հաւաքէ իր ընկերները եւ մութէն օգտուելով կը կտրէ թշնամիի շղթան առանց նկատուելու, մինչ անդին թշնամին կը շարունակէր թնդանօթներով ռմբակոծել ամայացած դիրքերը։

Բուռ մը ֆետայիներու եւ կանոնաւոր բանակի մը միջեւ տեղի ունեցած Բարչէնի կռիւը Սերոբի անունը դարձուց աւելի պատկառելի, բազմապատկելով իր համբաւը, երբ առաւօտուն Թուրքերը Սերոբի բռնած բլուրը ամայի գտան։

Այդ օրէն Սերոբ Աղբիւր Թուրքին համար դարձաւ «Սերոբ փաշա». Տարօնի առիւծը ատելով կ՛ատէր այդ անունը. «ինչ, մենք փաշաներուն ու աղաներուն դէմ կը կռուինք, այժմ ես փաշա՞ ըլլամ» կ՛ըսէր ան։

Այս ամէնի կռիւէն ետք քանդուեցաւ Սերոբի տունը, աւարի տրուեցաւ իրենց տան ամբողջ հարստութիւնը եւ ցիրուցան եղան տան անդամները։

Բայց, Սերոբ ունէր ազնուական հոգիի բարձրութիւն եւ անձնուրացութիւն մը, երբ չէր վարաներ ըսելու.—

«Պէտք է բախտաւորները երբեմն լան, որ թշուառները մխիթարուին։ Տեսէք, մեր տունը ձեզի օրինակ. ես նախ մեր տունը, Ախլաթի Խչէի մեծ օջախը քանդեցի, որ շատ մայրեր իրաւունք չունենան զիս անիծելու ըսելով. «մեր տունը քանդողին տունը քանդուի»։

Ինչ որ Թուրքը չկրցաւ զէնքի եւ բանակի ուժով ընել, ըրաւ սակայն նենգամիտ, դաւաճան Հայ մը, Գեղաշէնցի Աւէն, որ իր տան մէջ հիւրասիրելով ժողովրդային դիւցազնը եւ իր ընկերները, վատաբար թունաւորեց զինք եւ տեղակացուց Թուրք կառավարութեան։

Թունաւորման յաջորդ օրը Սերոբի եւ իր ութ ընկերներու գտնուած տունը արդէն իսկ պաշարուած էր Թուրք բանակին կողմէ։ Տարօնի առիւծը թունաւորուած, ուժասպառ, ոչինչ կրնար ընել։

Հայդուկները չուզեցին զինք թողուլ եւ փախչիլ, այլ անոր թեւերը մտած հազիւ կարողացան զինք գիւղէն դուրս հանել։

Մահը անխուսափելի էր։ Սերոբ գիտէր այդ, բայց յոգնած էր եւ ուժաթափ։ Իր խնդրանքով, իր հաւատարիմ ընկերներէն ոմանք կրցան կռուելով փախչիլ դէպի լեռները։

Սերոբ Աղբիւր շարժելու անկարող, քարացած կը մնար տեղը, կողքին ունենալով Սօսէն։ Ֆետայիի մոսինը իր ուժասպառ ձեռքերուն մէջ, չէր կրնար նոյնիսկ գնդակ մը արձակել դէպի Թուրք խուժանը։ Ոտքէն վիրաւոր եւ մանաւանդ մահամերձ վիճակի մէջ, թշնամին չվարանեցաւ խուժելու եւ անգթօրէն գլխատելու սարերու հերոսը, նահատակելով նաեւ իր 12 տարեկան կորիւնը, Յակոբը եւ երկու եղբայրները՝ Մխէն եւ Զաքարը։

Իր ժամանակին, Դ. Վ. Բելք այսպէս կ՛արտայայտուէր Սերոբ Աղբիւրի մասին.

«... Այսպէս վերջացաւ մեծ հիացում ու մեծ սարսափ ներշնչող Սերոբ փաշան, ազատութեան ծարաւի, իտէալներով տոգորուած, միշտ լաւին ձգտող մի բնաւորութիւն...»։

ԶԱՐԵՀ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

ՖՐԱՄՈ՛Ն ՑՈՒՑԱՍՐԱՀԻ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նկարչական հետաքրքրական ցուցահանդէսի մը պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 10ին, հրաւիրեալ արուեստասէրներու ներկայութեամբ։ Արդարեւ, Կալըրի Ֆրամոնի մէջ (Տէր եւ Տնօրէն՝ Գրիգոր Համբարձումեան) մինչեւ Նոյեմբեր 13 իրենց գործերը կը ցուցադրեն երեք ժամանակակից նկարիչներ՝ Անտրէ Պոտէն, Ֆրանսիսքօ Պոռէս եւ Ալեքսանդր Կարպել։

Առաջինը՝ Ա. Պոտէն 24 մեծ ու փոքր ջրանկարներ կը ցուցադրէ։ Երկրորդը՝ Ֆ. Պորէս՝ 14 կտաւներ, իսկ երրորդը՝ Կարպել՝ թուղթի վրայ իւղաներկ 27 նկարներ։ Անշուշտ ամէն մէկը ունի իր ոճը, տեսնելու իւրայատուկ եղանակը, պատկերացումի կերպը։ Ինչ որ սակայն յատկանշական է երեք նկարիչներու մօտ այն է, որ անոնք դուրս գալով ընթացիկ իմաստով «դասական» ուղղութիւններէ, որոնումներու ճամբով գեր–արդիական ուղիներ կը ստեղծեն, առնուազն՝ ատոնց կը հետեւին, իրենց ինքնատիպ գիծը աւելցնելով։

Նկատելի է անոնց գործերու մօտ այսպէս կոչուած «տարածական» գիծը, այսինքն չկաշկանդուիլ պատկերացման ճըշգրիտ կամ մօտաւոր կաղապարներով եւ վրձինի տարածումով, գոյներու խառնուրդով հոգեվիճակներ դրոշմել պաստառներուն վրայ։ Արդի նկարչութեան յատկանիշներէն մէկն ալ այն չէ՞ միթէ, որ նկար մը կրնայ զանազան պատկերացումներու, մեկնաբանութիւններու մղել արուեստասէրը։ Ցամենայն դէպս Գ. Համբարձումեան չի վարանիր ինքնատիպ նորութիւններ հրամցնելէ հայ հասարակութեան։

Ժ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ Ի. — ՆՈՐ ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Կոմսը, իր ձեռքը դրած էր կաշիէ տուփին վրայ, որ կը պարունակէր կայսերական գոհարը։ Ան բացաւ կափարիչը, թագը հանեց եւ սեղանին վրայ դրաւ։

Ներկաները բոլորը մէկ, ծունկ չոքեցին։

.

Իշխանուհիին հիւրերը մէկիկ մէկիկ հրաժեշտ կ՛առնէին անկէ՝ Պոլիս վերադառնալու համար։

Պալատին սեւամորթ սպասաւորներէն մէկը, սրահ կը մտնէ, եւ ծնրադիր իր տիրուհիին կը ներկայացնէր արծաթեայ ափսէ մը, ուր դիզուած էն երեկոյեան թերթերը։

Իշխանուհին կը պատրաստուէր թերթերը սեղանին վրայ նետելու, երբ աչքին զարկաւ թերթերէն մէկուն առաջին էջին վրայ խոշոր գիրերով տպուած հետեւեալ տողերը.

ՍԷՄԲԼՈՆ–ՕՐԻԷՆԹ–ԷՔՍՓՐԷՍԻ ՈՃԻՐԸ

— Վայրկեան մը սպասեցէք, տակաւին մի մեկնիք, թերթերը Սէբլոն–Էքսփրէսի ոճիրին մասին կը խօսին։

Բոլոր խօսակցութիւնները յանկարծ դադրեցան։ Ներկաները խմբուեցան իշխանուհիին շուրջը, որ բարձր ձայնով սկսաւ կարդալ.

«Ինչպէս նախապէս գրած էինք, ոճիր մը գործուած է Սէմփլոն – Օրիէնթ – Էքսփրէսին մէջ։ Այս մասին քննութիւնները կը շարունակուին։

«Ցարդ կարելի չէ եղած գտնել հետքերը այն երկու ճամբորդներուն, որ անյայտացած են։ Կը կարծուի թէ, ոճիրը երկու անծանօթներ գործած են»։

Բոլոր ակնարկները ուղղուեցան Ատամ Լատովսքիի եւ Ալեքսէյ Քոլըսովի, որ մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւէին յօդուածին։

«Չի կարծուիր որ, շարունակեց կարդալ իշխանուհին, անծանօթները Պոլիս մտած ըլլան։ Հաւանաբար, անոնք Էտիրնէի մէջ շոգեկառքէն իջած են։ Արդէն ամէնէն աւելի այդ քաղաքին մէջ է որ, քննութիւնները առաջ կը տարուին»։

Ծիծաղներ եւ ծափեր ընդմիջեցին իշխանուհիին ընթերցումը։

«Ինչպէս նախապէս գրած էինք, զոհը գինովցած վիճակի մէջ մտած է ճամբորդներուն խուցը։ Բոլոր երեւոյթները ցոյց կու տան, որ անյայտացած ճամբորդները ինքնապաշտպանութեան կռիւ մղած, եւ այդ առթիւ սպաննած են յարձակողը։ Հակառակ այս բոլորին, անոնց անյայտացումին պատճառը չէ հասկցուած»։

Ներկաները կրկին բարձրաձայն խնդացին։

— Լուրջ պատճառներ ունէինք, Պ. լրագրող, ըսաւ Ատամ Լատովսքի։

— Պատճառներ, զորս դժբախտաբար ձեզի չենք կրնար յայտնել, աւելցուց Ալեքսէյ Քոլըսով։

Տիկին Սոնիա շարունակեց.

«Զոհին վրայէն գտնուած է փաստաթուղթ մը, որուն պարունակութիւնը խորհրդաւոր բնոյթ ունի»։

— Երանի՛ թէ խուզարկած ըլլայինք զայն ըսաւ Ալեքսէյ իր ընկերոջ ականջին։

— Տակաւին համբակ էինք. միւս անգամ աւելի փորձառու կ՛ըլլանք, պատասխանեց իշխանը։

«Այս փաստաթուղթը Պոլսէն քաշուած հեռագիր մըն է, եւ ուղղուած է՝ Ռիկա, մնայուն նամակատունը, Իվան Մինաքիի»։

— Իրաւունք ունիս եղեր, ըսաւ Ատամ Լատովսքի Ալեքսէյին, այդ մարդը Ռիկայէն կուգայ եղեր։ Կասկած չկայ որ, խորհրդային պատուիրակութիւնը ղըրկած էր զայն։

— «Հեռագրին պարունակութիւնը հետեւեալն է.

«Ձեր մարդը, Լոնտոն կը գտնուի՝ իր հետ ունենալով առարկան։

«Ան այսօր հեռագիր մը քաշած է, որ կը յայտնէ թէ, երկու օրէն Անգլիայէն պիտի մեկնի եւ Փարիզէն Սէմփլոն – Էքսփրէսը պիտի նստի՝ Պոլիս վերադառնալու համար։ Ստորագրուած է Լուտմիլա անունով»։

— Կը նշանակէ թէ, պոռաց իշխանուհին բարկանալով, Պոլիսէն տեղեկութիւններ ղրկուած են Ռիկա։ Կը նշանակէ թէ մատնուած ենք։

Ներկաները բուռն զարմանքի մը մատնուած էին։ Խեղդող լռութիւն մը կը տիրէր։ Վերջապէս, կոմս Օսթրովսքին ըսաւ.

— Կասկած չկայ, որ մատնուած ենք։ Եւ եթէ մեր բարեկամները քաջութիւն եւ վճռականութիւն ցոյց տուած չըլլային, անպայման սպաննուած կ՛ըլլային ու թագը մեր ձեռքէն յաւիտեան կը կորսնցնէինք։

Փառք Աստուծոյ, Ատամ Լատովսքի եւ Ալեքսէյ Քոլըսով տակաւին ողջ են, եւ թանկագին առարկան մեր ձեռքը կը գտնուի։

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

Այրի Տիկին Զապէլ Գալայճեան, Պ. Մերուժան Գալայճեան, Տիկին Աղաւնի Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Թաշճեան եւ զաւակները (Ամերիկա), այրի Տիկին Մարտիկեան եւ զաւակը, Կօշկարեան, Փաշայեան, Շիրինեան, Ռուչեան ընտանիքները, Տիկին Շահնազարեան (Ամերիկա), Տիկին Պալիկեան (Ամերիկա) խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Հոկտ. 20, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ Հոկտ. 25 ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Ըստ հանգուցեալին փափաքին՝ ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Իվոն Նազարեան եւ աղջիկը՝ Աննիկ, Տէր եւ Տիկին Ժաք Նազարեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 27) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ԱՏՈՄ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արաքսի Ճիտէճեանի յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ըլլան, փոխան ծաղկեպսակի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ.—

Տէր եւ Տիկ. Մարտին Մարեան 250 ֆր.
Տէր եւ Տիկին Էմիլ Արսլանեան 250 ֆ.
Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան 250

×

Փարիզի Լսաեան Սանուց Միութիւնը իր նախկին վարչութեան անդամներէն Պր. Վաղարշակ Կարապետեանի մահուան առթիւ 200 ֆր. կը նուիրէ Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան (Քաթրա):

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պր. Մուշեղ Պետրոսեանի եւ Փափազեան ֆոնտի, իրենց նուիրած 5000ական ֆրանքի համար, ինչպէս նաեւ Տիկին Պիւրթէի՝ վարժարանի հանդէսի վիճակահանութենէն իրեն շահած ճամբորդական տոմսը նուիրելուն համար:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը, 20–30 տարեկան, հայ նպարավաճառատան մը մէջ աշխատելու համար:

Դիմել.—

47, Rue de Trévise — Paris (9e)
ARAX

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
օծման 70րդ տարեդարձին առիթով
(Օծուած 1904 Հոկտեմբեր 2ին)

Կիրակի, Հոկտ. 27, տօն է Գիւտ Խաչի: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ օծման 70րդ տարեդարձին առիթով,

ժամը 10ին հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներու հոգիներուն հանգիստին համար:

Նոյն առեն, արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյս ի կենդանութեան բարերարներուն եւ անոնց սիրելի հարազատներուն համար:

Կը պատարագէ
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Ցուցադրութիւն Հայաստանի վրայ ֆիլմերու, Գասպար Իփէկեան ակումբը, այս Ուրբաթ Հոկտ. 25, ժամը 20.30ին:

Մուտքը ձրի է

ԱՅՑ՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ոգեկոչելու համար անհետացող հայ մտաւորականներու յիշատակը, Նոյեմբեր 1, Ուրբաթ ժամը 15ին, հաւաքական այց մը կազմակերպած է Պանթէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ֆրանսահայ գրողները եւ հասարակութիւնը անխտիր:

Հաւաքավայր՝ Սիմըթիէռ տը Պանթէօ Փարիզիէնի դուռը, ժամը ճիշդ 15ին:

Երթեւեկութիւն՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել գերեզմանատան առջեւ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահական նախարարուհի
SIMONE VEIL

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

On dansera avec l'Orchestre BEDIKIAN

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մասնակցութեամբ Սօսի պարախումբի, ղեկավարութեամբ ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA

(Վիճակահանութեան առարկաները արժէքաւոր եւ օգտակար)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878–02–99 Աղքատախնամի գրասենեակը:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:

Մուտք 20 ֆր. (ուսանողներու 10 ֆր.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Երեւանեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան 100ական, Տիկին Էլիզ Վառնաճեան, այրի Տիկին Հայկուհի Թէրզիպաշեան, Տիկին Հնազանդ Զիլինկիրեան 50ական, Պ. Ժորժ Թէրզիպաշեան, Տիկին Ատրինէ Փափազեան, Օր. Ղազարեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Քէհեայեան, Տիկին Ճօհար, Տիկին Զապէլ Արզումանեան, Պ. Ռոպէր Սրապեան, Տիկին Հռիփսիմէ Պէրպէրեան, Տիկին Ղազարեան 20ական, Տիկին Փանոսեան 25, Երէցկին Փայլակեան, Տիկին Արապկեան, Օր. Անահիտ Արզումանեան, բարեպաշտ Տիկին մը, Երէցկին Փայլակեան, ոմն բարեպաշտ, Տիկին Վանուհի Կիրակոսեան 10ական:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան Հոկտ. 20ի ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, նոր ժողով մը կը գումարուի, Կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ ժամը 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայ Ուս. Օգն. Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան կարօտ ուսանողները ներկայանալ Հոկտ. 26ին Շաբաթ օր ժամը 16–20 իր կեդրոնատեղին՝

15, Rue de Cléry — Paris (2e)

ի ձեռին ունենալով խնդրագիր–հարցարանները:

Խնդրագիր ունենալու համար դիմել Հայ Ուս. Նուպարեան Տան գրասենեակը եւ կամ Միութեան կեդրոնատեղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի ընդհ. ժողովը յետաձգուած է Հոկտ 26ին Շաբաթ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները զաւաթ մը թէյի շուրջ, Հոկտ. 28 Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ–ԲԱՑԱՌԻԿ ՁԵՂՉ
Կ'ԱՐԺԷ ԱՊՍՊՐԵԼ ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ՝

A.B.C. OF ARMENIAN

(ԱՅԲ–ԲԵՆԱՐԱՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ)

Բաղկացած 256 մեծադիր,
գեղեցկօրէն պատկերազարդուած էջերէ:
Ճոխ՝ խօսակցական, քերականական,
բառարանային բաժիններով:
Հեղինակ՝ Հ.Ղ. Առաքելեան,
Վիեն. Մխիթարեան
«Սկսնակներու եւ չափահասներու համար
կատարեալ ու հրաշալի դասագիրք մը:»
Հ. Մոնթերոյ. Հարվըրտի լեզուներու դասախօս
«Ցոյժ գնահատելի գործ մը:»
Տիրան Արքեպ. Ներսոյեան
«Կը յանձնարարենք ջերմօրէն բոլոր
ծնողներուն:»
Մինաս Թէօլէօլեան
Առաջին տպագրութիւնը երեք ամիսէն սպառած:
Երկրորդ տպագրութիւնը այսօր լոյս տեսած:
—Սակաւաթիւ օրինակ. մեծաքանակ գին—

Հատորն ու անոր ձայնապնակը միասին՝ $11.95
Գիրքը առանձինն՝ $9.95

All orders postpaid
MEKHITARIST PRESS
98 Mt. Auburn Street Cambridge, Mass. 02138
tel. (617) 547-2132

Send for free leaflet

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
SALLE DES FÊTES RUE VOLTAIRE

մասնակցութեամբ LIZ SARIAN
նուագախումբ B. DEDEDJIAN

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

INVITATION

le Vendredi 25 Octobre à 21 h

UNIQUE RECITAL A PARIS DE

RAFFI PETROSSIAN

BEETHOVEN — BRAHMS — SCHUMANN

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
25
VENDREDI
25 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆր.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.146
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13.146

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔԱՂԱՔ ՄԸ ԴԱՇՏԵՐՈՒ ՄԷՋ՝ ԱԿԱԴԵՄԳՈՐՈԴՈԿ

— o —

ԽՄԲ.— Պերնար Ֆերոն հետեւեալ շահեկան յօդուածը ստորագրած է Հոկտեմբեր 22ի «Մոնտ»ի մէջ.

Իսկ եթէ անգամուան մը համար լուրջի առնենք երգիծաբանին խօսքը, որ կ'ուզէր քաղաքներ հիմնել դաշտավայրերու մէջ, պիտի հաստատենք, թէ ասիկա իրականութիւն մըն է գոնէ անոնցմէ մէկուն համար: Արդարեւ, Մոսկուայէն 3000 քիլոմեթր արեւելք նման քաղաք մը հիմնուած է: Տուներն ու շէնքերը ցրուած են ցարասի անտառներուն մէջ: Դահուկի խումբին անդամները կը մարզուին թէ՛ աշնան, թէ՛ ձմրան եղանակին քաղաքին փողոցներուն մէջ: Չեն սպասեր նոյնիսկ որ ձիւնը իջնէ: Փոքր անիւներ կը զետեղեն իրենց սահնակներուն տակ եւ կըպրապատ փողոցներու վրայ կը մարզուին: Սկիւռները իրենց բնակավայրին մէջ են: Աշխատանքէն ետք բնակիչները սունկ քաղելու կ'երթան: Եւ եթէ կը նախընտրեն, կրնան ծովափը հանգստանալ: Ցամաքամասի մը կեդրոնը, քաղաքը, նոյնիսկ կրցած է պերճանքն ունենալ «ծովային պողոտայ» մը հաստատելու, եւ, որովհետեւ հնարաւոր չէր այս պողոտան մինչեւ բնական ծովը երկարել, ծովն է, որ քաղաք բերին: Քաղաքի կեդրոնէն 20 վայրկեան հեռու, այս ծովը՝ Օբի, ալիքներ կը ստեղծէ: Իրականութեան մէջ ջուրի մեծ ամբար մըն է՝ 80 քիլոմեթր երկարութեամբ եւ տեղ-տեղ 15 քիլոմեթր լայնքով, ո՛չ թէ լողալու, այլ ելեկտրականութիւն հայթայթելու համար:

Ձեւով մը ծովն է, որ ծնունդ տուաւ այս քաղաքին: 1956ին Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 20րդ համագումարը որոշեց զարգացնել Սիպերիան: Ակադեմական մը՝ Լավրէնտիեւ որ իր ընկերներուն կողմէ կը նկատուէր ջրաբաշխութեան լաւագոյն մասնագէտը, իր ծառայութիւնը առաջարկեց: Ան պատրաստ էր հեռանալ մայրաքաղաքէն եւ հաստատուիլ գաւառը, եւ ի՛նչ գաւառ, եթէ կառավարութիւնը արտօնէր իրեն ինքնատիպ ձեռնարկի մը լծուիլ:

Ինչո՞ւ Սիպերիոյ մէջ չհիմնել գիտութեան այս քաղաքը, որուն առաքելութիւնը պիտի ըլլայ զարկ տալ Սիպերիոյ հարստութեան շահագործման: Լավրէնտիեւ 300 միլիոն ռուբլի վարկ մը ապահովեց եւ մեկնեցաւ գտնելու համար նոր քաղաքին վայրը: Պէտք էր ճարտարարուեստական մեծ կեդրոնի մը մօտ հիմնել քաղաքը: Նովոսիպիրսկը ընտրուեցաւ, որովհետեւ Սիպերիոյ կեդրոնն էր, այն շրջանը, ուր կը խաչաձեւուին Օբին ու Անդրսիպերիական երկաթուղին, օդային գիծերը:

Լավրէնտիեւ կ'ուզէր նաեւ «միջավայր մը, որ նպաստէ ստեղծագործ աշխատանքներուն եւ հանգիստին»: Իր կնոջը հետ հետախուզեց անտառը, կանգ առաւ Օբիի ծովին ափին եւ գծեց նոր քաղաքին շրջագիծը, Նովոսիպիրսկէն 25 քիլոմեթր հեռու: Անուն մը նախատեսա՞ծ էր: Քանի որ հոն պիտի հաստատուէր Գիտութիւններու Ակադեմիայի սիպերիական մասնաճիւղը, ինչու զայն չկոչել պարզապէս Ակադեմգորոդոկ, ակադեմական փոքր քաղաք:

Փո՞քր, եթէ կ'ուզէք: Խորհ. Միութեան ծաւալին համեմատութեամբ, այս բնակավայրը որ քանի մը տասնեակ հազար բնակիչ ունի, համեստ տեղ կը գրաւէ: Սակայն մտաւորական խտութիւնը ապշեցուցիչ է: Ակադեմիայի սիպերիական մասնաճիւղը 48 հետազօտական հիմնարկութիւններ կը վարէ: Ասոնցմէ 24ը կը գտնուի Ակադեմգորոդոկ: Հոս միասին կ'ապրին եւ կ'աշխատին գիտութեան 4000 թեկնածուներ, 400 փրոֆեսէօրներ, 76 ակադեմականներ եւ ակադեմիայի թղթակից-անդամներ, այլ խօսքով 15 տոկոսը Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամներու ընդհանուր թիւին:

Ի՞նչ պիտի ընէին այս ականաւոր գլուխները՝ որոշում տուող կեդրոնէն հեռու: Ապահովել Սիպերիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի արտադրող ուժերու զարգացումը: Այս էր կառավարութեան հրահանգը: Լավրէնտիեւ ընդգծեց առաջադրութիւնը: Ակադեմգորոդոկ պէտք է մղում տայ հիմնական հետազօտութիւններուն, պէտք է գոնէ գործնական յարմարեցումի միջոցները այս շրջանի պայմաններու եւ պէտք է պատրաստէ մասնագէտներ: 120 ձեռնարկութիւններ, որոնք ճարտարարուեստական են եւ կը գտնուին Նովոսիպիրսկ, Ակադեմգորոդոկի հիմնարկութիւններու հետ համագործակցաբար հետազօտութեանց փորձակայան դարձած են գիտնականներու համար: Վերջին հինգ տարուան ընթացքին ակադեմիայի սիպերիական մասնաճիւղը 700 հարցեր ուսումնասիրած է: Ասոնք լուծման համար իրեն ներկայացուած էին: Ան պատրաստեց ծրագիր մը Սիպերիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի զարգացման համար, մինչեւ 2000 թուականը:

Այս մարդիկը չեն ուզեր իրենց նախկին բնակավայրերը վերադառնալ: Ասոնք մեծ մասով Ռուսեր, Ուկրանացիներ, Հայեր են եւայլն: Այսուհանդերձ ինքզինքնին «Սիպերիացի» կը նկատեն: Ուրալը անցնելէ ետք կեանքի նոր եղանակ մը ստեղծեցին կամ վերստեղծեցին: Այստեղ ժամանակ չեն կորսնցներ կրկնելով այն տարագները, որոնք պարտադիր են Մոսկուայի մէջ: Ի՞նչ հարկ փառաբանելու ամբողջ ճառի տեւողութեան կուսակցութեան իմաստութիւնը: Քանի որ միանգամ ընդմիշտ ընդունուած է այս, չխօսինք այդ մասին: Եւ քանի որ այս գիտունները զբաղած են կարեւոր առաքելութիւն մը գլուխ հանելով, անօգուտ է անոնց պարտադրել, որ տեւական կերպով կրկնեն փոքրիկ «Աւետարան»ը: Պէտք է զանոնք յարգել ըստ արժանւոյն եւ թոյլ տալ, որ քմահաճոյքներ ունենան, բան մը որ անհանդուրժելի է երկրին արեւմուտքը:

Ընտրուած աշակերտները մտաւորական բարձր միջավայրի մէջ կ'ապրին: Որովհետեւ իրենք ալ գիտնականներու զաւակներ են, կամ որովհետեւ ընտրուած են իրենց բացառիկ ընդունակութիւններուն համար: Ամէն տարի, Սիպերիոյ երկրորդական վարժարաններուն մէջ, ուսողագիտութեան, քիմիագիտութեան, բնախօսութեան ողիմպիականներ տեղի կ'ունենան: Այս մրցումներուն յաղթականները Ակադեմգորոդոկ կը ղրկուին:

Այս քաղաքը հանդարտ մթնոլորտ մը ունի — պէ՞տք է ըսել ազատութեան — որ դժուար է երեւակայել Ուրալի արեւմուտքը, թէեւ քանի մը տարի առաջ տեղական ակումբին ղեկավարները սին վէճեր ունեցան իշխանութիւններուն հետ, որովհետեւ իրենց կազմակերպած վիճաբանութիւններուն ընթացքին շատ կը հեռանային ընդունուած բանաձեւերէն, բնակիչները պիոնէրներու մտայնութիւն ունին: Կը յայտնաբերեն քիչ հետախուզուած հողեր եւ յառաջապահ թեքնիք մը կը կիրարկեն: Ինքզինքնին ազատ կը զգան, որովհետեւ իրենց յայտնաբերածը երկրին գլխաւոր հարստութիւններէն մէկը կը կազմէ: Պիտի կրնա՞ն Խորհ. Ռուսիոյ բերել նաեւ այն բանը, որ ոչ մէկ քարտէսի վրայ արձանագրուած է, այսինքն բերել կեանքը դիտելու կերպ մը, որ վարդապետութիւններով ծանրաբեռնուած չըլլայ: Ակադեմգորոդոկի ակադեմականները, տոքթէօրները եւ փրոֆեսէօրները ի վիճակի են երկար զեկուցումներ կատարելու յանպատրաստից: Հեռու են նմանելէ այն պաշտօնատարին, որ պարտաւորուած է իր գրութիւնը կարդալ պատասխանելու համար «բարեւ», երբ այցելու մը դուռը կը բախէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱՐԱՐԱՏ ՅԱՂԹԵՑ ՍԵԼԹԻՔԻ 1 ԴԷՄ 2 ՈՎ

— o —

Ինչպէս կը նախատեսուէր Արարատ յաղթեց իրլանտական Սելթիքի, Քորքի մէջ, Չորեքշաբթի իրիկուն 1ի դէմ 2 կէտով: Մրցումը մաս կը կազմէր ախոյեան ակումբներու Բաժակին ութերորդ աւարտականներու երթի շարքի: Վերադարձի հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Երեւան, Նոյեմբեր 6ին:

Նոյն շարքին մէջ, Թուրքիոյ Ֆէնէրպահչէն պարտուեցաւ Լեհերէն 1ի դէմ 2ով:

Ծանր պարտութիւն մը կրեց Ֆրանսայի Սէնթ Էթիէնի խումբը որ 1ի դէմ 4 կէտով կորսնցուց մրցումը, Եւրոպայի Բաժակի հանդիպումներու շարքին, Եուկոսլաւ Սփլիթէն:

Ֆրանսացիք կը դժգոհին սակայն իրաւարարէն՝ Թուրք Պապաճան, որ Սէնթ Էթիէնը զրկելով արդար փէնալթիէ մը, բոլորովին փոխած է խաղին դիմագիծը, սկիզբէն իսկ: Ընդհանուր ձեւով, Թուրքին կողմնակալութիւնը ի նպաստ Եուկոսլաւներուն շատ բացայայտ եղած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— o —

Չորեքշաբթի առտու, «կաթնավաճառին ժամուն» ինչպէս կ'ըսուի, 1967ի պետական հարուածի հինգ հեղինակները ձերբակալուեցան եւ Քէա կղզին աքսորուեցան: Ասոնց գլխաւորն է Փափատոփուլոս: Կարգ մը լուրերու համաձայն երեւան ելած էր որ ասոնք դաւ մը պատրաստած էին որուն նպատակն էր Գարամանլիսի կառավարութեան տապալումը: Հինգշաբթի օր դեռ չէր գտնուած 6րդ պատասխանատու մը՝ Իոանիտէս որ նախկին պետն էր զինուորական ոստիկանութեան: Հակառակ անոր որ խիստ հսկողութեան տակ էր, Փափատոփուլոս հեռաձայնի գաղտնի գիծ մը ունէր որ թոյլ կուտար իրեն կապ պահել արտաքին աշխարհի հետ:

Քանի մը տողով

ԴԱՒԻԹ ՕՅՍԹՐԱԽ աշխարհի ամէնէն մեծ ջութակահարներէն մէկը մեռաւ Հինգշաբթի առտու:

1980Ի ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ համար Մոսկուան ընտրուեցաւ ինչ որ աննախընթաց է: Արդարեւ առաջին անգամն է, որ «Երկաթէ վարագոյր»էն անդին տեղի կ'ունենան ողիմպիականները: Այս առթիւ խորհրդային իշխանութիւնները ամէն ապահովութիւն տուած են որ մուտքի վիզայի որեւէ դժուարութիւն կամ խտրութիւն պիտի չըլլայ: Նոյն տարուան ձմրան ողիմպիականները տեղի կ'ունենան Լէյք Փլէսիտ (Մ. Նահանգներ): Խորհ. Միութիւն շատ գոհ է այս արդիւնքէն (39 ձայն ի նպաստ Մոսկուայի եւ 22՝ Լոս-Անճըլըսի), տրուած ըլլալով որ անցեալ անգամ ալ թեկնածու էր (1976ի համար) բայց կորսնցուցած էր ի նպաստ Մոնթրէալի:

ՖԱՆՖԱՆԻ չկրցաւ Իտալիոյ դահլիճը կազմել:

ԹՈՒՐՔ 10 թերթերու գլխաւոր եւ 2 տեղեկատուութեանց գործակալութիւններու 14 պատասխանատուներ ամբաստանուած են իշխանութեանց կողմէ, որ պետական գաղտնիքներ հրատարակած են Թուրքիոյ զինուորական գործողութեանց ընթացքին Կիպրոսի մէջ: Ամբաստանուած են, որ «հայթայթած եւ լոյս ընծայած են այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնք պէտք է գաղտնի մնային ապահովութեան տեսակէտով, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ քաղաքական վարկին համար միջազգային գետնի վրայ»:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ որոշումով Կապոյտ սաղաւարտները վեց ամիս եւս պիտի մնան Սինայի անապատը: ՄԱԿի ուժերու Սինայի անապատը մնալու պայմանաժամը վերջ գտած էր առջի օր:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին Նախարարը՝ Քիսինճէր Մոսկուա ժամանած է: Նպատակն է խօսակցութիւններ ունենալ հիւլէական զէնքերու արտադրութեան սահմանափակման շուրջը:

ԼՈՆՏՈՆԻ կեդրոնը, Սէնթ Ճէյմս թաղին մէջ ռումբ մը պայթեցաւ: Երեք հոգի վիրաւորուեցան:

ՏԽՐՈՒՆԻ.– ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Մոնմորանսիի հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր քանի մը օր առաջ, խոր ծերութեան մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Աննա Շահլամեան:

Ողբացեալը ծնած էր Էրզրում 1881ին: Ուսուցչական զանազան պաշտօններ վարած է Պոլիս բայց իր գլխաւոր աշխատանքը եղած է որբերով զբաղիլ, Ջէգոք Տան մէջ, ինչպէս մկրտուած էր Շիշլիի այն շէնքը, որ ազատագրուած որբերու կայանը եղած էր:

Փարիզ հաստատուելէն ետք 30ական թուականներուն, Տիկին Շահլամեան զբաղած է կրկին կրթական հարցերով, եւ մանաւանդ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչով: Կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ի մինչեւ քանի մը տարի առաջ:

Տիկին Շահլամեան մաս կը կազմէր հայ կիներու այն սերունդին, որ իր նուիրումով, զոհաբերութեամբ եւ գիտակցութեամբ սատարած է հայ ժողովուրդի դաստիարակչական եւ բարենպատակ գործերուն:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւկին՝ Սուրէն Շահլամեանի:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

«ՏԷ՛Ր, ՑԱՒ Մ՚ԱԼ Ա՚ՅՍ Է ՀԻՄԱ»...

Հայերէնին նուիրուած իր հնչեակնե– րէն մէկուն մէջ, անմահանուն քերթողը՝ Վահան Թէքէեան, Մեծաւքանչին վերապահուած անսայթ ապագայի մը՝ գրեթէ ամբողջական որբացումին հեռանկարով, կը հիւսէ եղերականօրէն քաղցր հետեւեալ տողերը․

ԼԵԶՈՒՆ, ՈՐՈՎ ԳՐԵՑԻ

Լեզուն, որով գրեցի՝ երկրի երեսը բիչե՛ր
Կը կարդային զայն արդէն, ու պակսեցան
անոնք ալ․․․
Հարիւր տարի վերջ միայն, իր այս ձեւով, այս սխալ
Կամ ճիշդ ձեւով ու հնչմամբ՝ լեզուն անոյշ, զոր խօսեր

Էին անոյշ տղաքներ, գուցէ խօսող չունենա՛յ․․․
Եւ բերթուածները, որոնց մէջ մի բառին ու վանկին
Վրայ ես սիրտ հատցուցի՝ գուցէ անկիւն մը պառկին՝
Առանց որ մէկը դնէ իրենց բուն շեշտն անոնց վրայ․․․

Տէ՛ր, ցաւ մ՚ալ ա՚յս է հիմա, ցաւերէն
ետք անհամար․․․

Քանի տարիները կ՚անցնին՝ այնքան կը մեծնայ սեւ դուշակութեան ստուերը հայ կեանքի վրայ․ եւ երբ Մշակոյթի Օր կ՚ողեկոչենք այսօր, քերթողը անդենականէն կ՚ոստնու կարծես մեր մէջ՝ սգաթոյր մեր տխրութեան խառնելու համար իր տաղին անանց գեղեցկութիւնը, — մասնակից դառնալու համար հին վաստակի մեծութեան հանդէպ՝ հիացումի, ու նոր օրերու ծաւալուն ամայութեան յանդիման՝ սրտաբեկումի մեր ներքին խռովքին․․․

Ըսե՞նք որ «անկիւն մը պառկած են արդէն» ո՛չ միայն իր եւ ուրիշներու «քերթուածները»՝ այլեւ դարաւոր հունձքը մտքի ու հոգիի մեր բոլոր մշակներուն․ անոնց՝ որոնք կը հաւատային, լուսահոգի Սեւակի հետ, թէ Մեսրոպները ծնան՝ որպէսզի մե՛նք ծնինք, եւ անմահացան՝ որպէսզի մե՛նք անմահանանք․

— «Ծնուե՛ց, որ ծնե՛նք
Եղաւ՝ որ լինենք,
Եւ անմահացա՛ւ՝
Որ անմահանանք»․․․

Ըսե՞նք որ «անոյշ տղոց» համրանքը պզտիկցա՛ւ։ Անոնց հետ պզտիկցան նաեւ հոգինե՛րը․․․

«Խօսող չունենալու» հեռանկարը «Գուցէ» մը չէ այլեւս, — թէականութիւն մը չէ։ Հաւանականութիւն մըն է, որքան չարաչուք՝ նոյնքան իրական․

— «Գարունդ հայերէ՛ն է գալիս,
Ձիւներդ հայերէն են լալիս,
Հայերէն են յորդում ջրերդ։
Հաւքերդ երգում են հայերէն,
Խոփերդ հերկում են հայերէն,
Հայերէ՛ն են տոկում գրերդ։

Արեւդ հայերէն է ծագում,
Ծառերդ հայերէն են ծաղկում,
Հայերէն են պայթում բառերդ։
Հունտերդ ծլում են հայերէն,
Ձեռքերդ կռում են հայերէն,
Հայերէ՛ն են լռում քարերդ։

Որքան էլ ձեռքից գնացել,
Դու էլի Հայի՛ն ես մնացել,
Հայերէն են յառնում սարերդ,
Ջրերդ շնչում են հայերէն,
Զոհերդ ննջում են հայերէն,
Հայերէ՛ն են տանջում ցաւերդ․․․

Կ՚երգէ Համօ Սահեան՝ ճակատը հայրենի սարերուն ու նայուածքը՝ հորիզոնին։ Ու լեռները կ՚արձագանգեն իր ձայնին։ Հայրենի հողը անմահութեան մեր գաղտնիքով կը կանչէ․․․

Բայց մե՞նք։ Մենք, մեր անկարելի ոգորումներով եւ «ոմանց սրտին տրոփով» ո՞րքան հիմ ունինք մտածելու թէ պիտի ուզենք ու կարենանք «հարիւր տարի վերջ» գո՛նէ Մշակոյթի յուշքը ապրեցնել եկուոր սերունդներու մէջ․․․

— «Ու դուն կ՚անցնիս երբեմն լուռ՝
որպէս աղբիւր նեգակարկաչ,
Կ՚ըլլաս աղօթք ու շարական, կ՚ըլլաս
մրմունջ, կ՚ըլլաս հառաչ,
Բայց ե՛ւ գրոհ կ՚ըլլաս դուն մերթ, ու
գահավէժ կ՚երթաս յառա՛ջ,
Որպէս ամբոխ, որպէս բանակ, որպէս
ջրվէժ մեծաշառաչ,
«Որոտընդոստ կռուի շեփոր, յաղթանակի
ե՛րթ հայերէն․․․»։

Կ՚ըսէ ուրիշ մը, Սարգիս Սահակեան։

×

Կը յանձնուի՛նք մէկուն տարակոյսին ու միւսին հաւատքին, եւ կ՚ողողէ մեզ այն Յոյսը՝ որ Մնացորդացի գոյապայքարը կրնայ թերեւս երազուած վերանորոգ կեանքին հասցնել մեզ․․․ Բայց երբ Մշակոյթի Օրով պարզուող սփիւռքեան համապատկերին կը սեւեռինք՝ պատրանախաբութեան անվանելի զգացումը կը նետէ մեզ Թէքէեանի թեւերուն.

— «Տէ՛ր, ցաւ մ՚ալ ա՚յս է հիմա»․․․

Մ․ Թ․

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

— Օ —

Ա․

ԽՄԲ․— «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ի առաջին հատորին հրատարակութեան առթիւ, «Սով․ Հայաստան» օրաթերթի թղթակիցը կարգ մը հարցումներ ուղղած է Փրոֆ․ Ա․ Սիմոնեանի, որ Հանրագիտարանի փոխ–խմբագիրն է։ Արեւմտահայերէն կը ներկայացնենք գլխաւոր հարցումներն ու պատասխաններուն հիմնական միտքերը։

ՀԱՐՑ․— Ի՞նչ սկզբունքներով պատրաստուած է Հանրագիտարանը․ ի՞նչ է անոր բնոյթը։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ․— *Նախապէս գոյութիւն ունէր այն կարծիքը, թէ մեր Հանրագիտարանը պէտք է սահմանափակուի միայն տեղական նիւթի, աւելի ճիշդ՝ հայագիտութեան սահմաններու մէջ, նկատի ունենալով, որ արդէն հրապարակի վրայ կան օտար լեզուներով ընդհանուր նիւթեր շօշափող բազմաթիւ հանրագիտարաններ, որոնցմէ կրնան օգտուիլ մայրենի լեզուէն զատ առնուազն ուրիշ լեզու մըն ալ գիտցող հայ ընթերցողները։ Հանրագիտարանի գլխաւոր խմբագիրը, Ակադ․ Վ․ Համբարձումեան անընդունելի գտաւ այս տեսակէտը, քանի որ տեղական նիւթի շրջանակներուն մէջ սահմանափակում մը կը նշանակէր ընթերցողին ներկայացնել միայն այդ շրջանակներուն վերաբերեալ նիւթեր։ Այս ձեւով ընթերցողը կը զրկուէր դարաշրջանի գիտութեան բազմաթիւ մարզերուն ծանօթանալու հնարաւորութենէն, եւ կը հարկադրուէր առաջին իսկ վայրկեանէն օտար աղբիւրներու դիմելու։ Վ․ Համբարձումեան գիտել տուաւ, թէ գիտութեան համար վնասակար է այս ձեւի սահմանափակում մը, եւ որ Մովսէս Խորենացիի, Անանիա Շիրակացիի, Մխիթար Հերացիի, Գրիգոր Տաթեւացիի եւ անցեալի մեր այլ ականաւոր դէմքերու գործերը, որոնք ըստ էութեան հանրագիտական բնոյթ ունին, մնայուն աշխատութիւններ դարձած են նաեւ ա՛յն պատճառով, որ անոնց հեղինակները ժամանակաշրջանի համամարդկային գիտութեան մակարդակին վրայ գտնուած են եւ իրենց գիտական նախասիրութիւնները չեն սահմանափակած պարզ «ազգային հորիզոն»ով մը։*

Մեր Հանրագիտարանը թէեւ համամարդկային մշակոյթը ամփոփող գանձարանին անբաժան մասը կը կազմէ, այսուհանդերձ, անիկա կրկնութիւնը չէ այլ հանրագիտարաններու (այլապէս՝ աւելորդ կ՚ըլլար), որոնք գոյութիւն ունին հրապարակի վրայ։ Հայկական Հանրագիտարանը կը հիմնուի ազգային մշակոյթի եւ գիտութեան անցեալի ժառանգութեան եւ ժամանակակից նուաճումներու վրայ, անշուշտ, օգտագործելով համաշխարհային հանրագիտական մտքին նուաճումները։

Հայկական Հանրագիտարանը իր բնոյթով համընդհանուր է, համապարփակ, ունիվերսալ, *կ՚ընդգրկէ բոլոր գիտութիւնները եւ ամբողջ աշխարհը՝ արտացոլելով մարդկային միտքի զարգացման արդի մակարդակը։ Յօդուածները կը ներկայացուին այբբենական կարգով։ Հակառակ իր ընդհանրական նկարագրին, Հանրագիտարանը բովանդակութեան տեսակէտով չափազանց հարուստ է հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, մշակոյթը, այսօրուան կեանքը արտացոլող նիւթերով։ Միւս կողմէ անհրաժեշտ է գիտել տալ, թէ ամէն հանրագիտարանի նման, Հայկականին ալ նպատակը չէ եղած ընթերցողներուն հետաքրքրող բոլոր նիւթերը ներկայացնել, մէջն ըլլալով մեր ժողովուրդի պատմութեան, ընկերային կեանքին, մշակոյթին եւ գիտութեան վերաբերեալ նիւթեր։ Աւելի ընդարձակ՝* ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ *տասնամեակներու գործ է եւ հազիւ թէ կարելի ըլլայ ստեղծել զայն մէկ անգամէն, առանց նախատիպի։ Մեր սերունդը ստեղծելու վրայ է այդ նախատիպը,* ՄԵԾԸ *կամ* ԸՆԴԱՐՁԱԿԸ *ձգելով գալիք սերունդներուն։*

ՀԱՐՑ․— Ո՞ւր կը տպուի Հանրագիտարանը։

ՊԱՏ․— *Գիրքը կը տպուի Երեւանի մէջ, «Յ․ Մեղապարտ» տպարանը։ Գունաւոր եւ սեւ–սպիտակ քարտէսներն ալ Մոսկուա ու Մինսկ։*

ՀԱՐՑ․— Ի՞նչ բովանդակութիւն ունի առաջին հատորը։

ՊԱՏ․— *Առաջին հատորը կ՚ընդգրկէ «Ա․» տառով շուրջ 3600 յօդուած՝ «Ա»էն մինչեւ «Արգինա»։ Այդ տառով մօտ 900 յօդուած («Արգիշտի» – «Աֆրոդիտէ») ալ պիտի ներկայացուի Բ․ հատորով։*

Բուն բովանդակութիւնը, այսինքն յօդուածները եւ իր նկարները, 720 էջ կը գրաւեն։ Ամբողջ էջ մը գրաւող նկարներն ու քարտէսներն ալ աւելցնելով 820 էջի կը հասնինք։ Հատորին մէջ կայ ընդամէնը 833 պատկեր եւ 38 քարտէս ու յատակագիծ։

Գիրքը տպուած է բարձրորակ թուղթի վրայ, յատուկ պատրաստուած նոր տառատեսակներով։ Տպուած է օֆսեթ *եղանակով։*

Առաջին հատորին մէջ Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին, Խորհ․ Հայաստանի տնտեսական ու քաղաքական կեանքին նուիրուած մօտ 1500 յօդուածներ կան։ Այլ հանրագիտարաններու մէջ զետեղուած նիւթեր ալ Հայկականին մէջ ներկայացուած են գիտականօրէն աւելի հիմնաւորուած եւ բազմակողմանի ձեւով։ Հարուստ նիւթ կը պարունակեն Աբովեան, Ագիգբեկով, Ախուրեան, Ամասիա, Անի, Աշտարակ, Ապարան, Արարատ շրջաններու, Ալավերդի, Աշտարակ, Ապա–

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄԷՋ ԱՇԽՐՔԻՆ ՀԱՅ ԿԱ՞Յ...»

— Ճիշդ իմացար, Գիւլփզար քոյրիկ, բայց ումի՞ց ես լսել Անդրանիկի անունը, հետաքրքրութեամբ վառուեց Շէնիկցի ընկերս։

— Իմա՞լ․ ես լէ չէնիկցի եմ։ Վարժապետի հետ մըր ընտանիք բարեկամ էր, դնալ–գալ ունէր․ իսկ Անդրանիկի անուն հըմը լսե՞լ, Անդրանիկ մըր տան պատուական ղոնախն էր։ Երեխայ շատ կը սիրէր։ Ձիս կը նստեցնէր ծնկերուն, կը շոյէր գլիմ մազեր։ Իմա՞լ։ Մարդ կա՞ր՝ Հայ, Թուրք, Քուրդ, Ասորի, որ քաջ Անդրանիկին չիմանար։

Ապա չէնիկցի միւս ընկերոջս դառնալով կրկնեց նոյն հարցը, թէ՝ ո՞ւմ տղան է, հօր, մօր անունները։

Ընկերս՝ Պետրոսը պատասխանեց․

— Լաւծ կա՞ս Հայկարամի մասին․ նա հայրս էր։ Ամբողջ Շէնիկը եւ հարեւան գիւղերը որպէս քաջ եւ արդար մարդու ճանաչում էին նրան։ Մի հսկայ էր․ դըռնից մտնելիս խոնարհում էր գլուխը։ Ձէնով Օհանի պէս էլ ձայն ունէր․ եօթը սարի ետեւից նրա կանչը կը լսուէր։ 1914ին մահացաւ, երբ ես արդէն մեկնել էի Ամերիկա։

Գիւլփզարը կարծես չէր լսում Պետրոսի պատմածը․ ցնորուած, ծանր հարուածից շշմածի տեսք ունէր։ Նկատեցի, որ դողդողում էին շուրթերը։ Ու մէկ էլ կորցրեց հաւասարակշռութիւնը, օրօրուեց։ Ես հազիւ նրան պահեցի, որ չընկնի։

Յետոյ, ուշքի գալով, Գիւլփզարը պարզեց բազուկները, գրկեց չէնիկցի ընկերոջս ու սկսեց ջերմօրէն համբուրել նրա շուրթերը, այտերը, աչքերը։

Մենք յուզուած դիտում էինք նրանց եւ սպասում անակնկալ գաղտնիքի բացայայտմանը։ Իսկ Գիւլփզարը միայն արտասւում էր ու ցնցւում։ Վերջապէս բացուեցին նրա շուրթերը, եւ մենք լսեցինք․

— Քըզի մատաղ, ըմ ազիզ ախպեր, Պետիկ, ըմ հոգի․․․

Լսում էինք, չէինք հաւատում մեր աչքերին ու ականջներին։ Իսկ քոյրը հոտոտում էր եղբօրը, դողահար մատներով շօշափում երեսը, ճերմակած մազերը․

— Մեռնիմ քըզի, ախպեր ջան․․․

Պետրոսը մտքից իսկ չէր անցկացրել, թէ քոյրը կարող էր փրկուած լինել մեծ եղեռնից, հրաշքով ապրել։ Մեզ ճանապարհին ոչինչ չէր ասել։ Եւ ի՞նչ ասէր։ Գիտէր, որ հարազատներին, բոլորին սրի են քաշել, կենդանի շունչ – շնչաւութիւն չեն թողել գիւղում։ Ու այժմ, անակնկալ երջանկութիւնից բոլորովին կորցրել էր իրեն, գրկից բաց չէր թողնում քրոջը, համբուրում, անյագ համբուրում էր, քրոջական ճերմակած գլուխը սեղմում կրծքին․․․

— Քուրօ ջա՛ն, քըզի մատա՛ղ․․․։

Յուզուել էինք, ամէնքս արցունքոտուել, թըրջել ոտք ու ձեռքով։ Իսկ ես կինոժապաւէնի վրայ լուսանկարում էի ամենաթանկ, ամենանուիրական նկարը՝ կէս դար յետոյ Սասունի լեռներում իրար գտած, իրար գրկած քոյր ու եղբօրը։

— Ախպեր ջա՛ն, ըմ սի՛րտ, ըմ հո՛գի․․․ եավրում․․․

Զգիտեմ մեզանից ով էր՝ սկսեց երգել․

Տալւորիկի զաւակն եմ քաջ,
Չեմ խոնարհի բէկի առաջ։

Մենք բոլորս, նաեւ նոր գտնուած Հայուհին՝ Գիւլփզար քոյրիկը, միացանք երգին։

Դիմացը, կապոյտի մէջ, Սասնոյ բարձրագագաթ Մարութա լեռը մեզ էր դիտում։ Նրա ամպածրար գլխին թախծում էր սրբավայր մատուռի մի աւերակ վկայ։

Մանուկ հասակում քանի՛ – քանի՛ անգամ ուխտի էինք գնացել այնտեղ, զառ մատաղ արել, գեղ – գեղովի ուրախացել, երգել «Օրհնեցի սեղանս, չորս կողմի գեղանըս»։ Այր մարդիկ Եարխուշտա էին խաղում, հարսներ ու աղջիկերք՝ նաղ–պար․․․

— Ախպեր ջան, եավրում, քըզի լէ ողջառողջ տեսայ, երկնային լուս իջաւ իմ հոգուն․․․ ըմ մուրազ ի կատար․ չատուց ետ որ մեռնիմ, է՛լ դարդ չէ․․․

Զէ՛, ժամանակը կանգ չէր առել, ժամանակն անցնում էր՝ ինքն իրենից առաջ ընկնելով։ Արեւն արդէն արեւմուտք էր թեքուել, երկարում էին ստուերները։ Իսկ այս լեռներում, պապենական այս հարազատ լեռներում, ինչպէս մեզ նախազգուշացրել էին՝ վտանգաւոր էր ուշ ժամանակ մնալը։

Պատրաստուեցինք հրաժեշտ տալու Գիւլփզարին քոյրիկին, որ պահել էր իր կնքանունը, որդուն կոչել Մուրատ՝ ըսպաննուած աւագ եղբօր անունով, իսկ թոռանը՝ Պետրի, իր արդէն գտած կրտսեր եղբօր՝ Պետրոսին յիշելու համար։ Եւ ոչ մէկը գլխի չէր ընկել։ Զէ՞ որ նոյն անունները կային թէ՛ Հայերի թէ՛ Թուրքերի մէջ։

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(6 – Շար․)

րան, Արարատ քաղաքները Նուիրուած յօդուածները։ Ամէն մէկուն մասին պատմա – աշխարհագրական ակնարկ մը կայ, ապացոյց կը տրուի իւրաքանչիւրին տնտեսական եւ մշակութային պատկերը եւայլն։ Կան նկարներ, մէկ էջի վրայ գունաւոր քարտէսներ։ Յօդուածները կ'աւարտին շրջաններու գիւղերու ցան – կերով՝ անտեսութիւններու քանակին եւ բնակչութեան թիւին վերաբերեալ տուեալներով։ «Ախթամար», «Ամբերդ», «Անի», «Արագած լեռ», «Արարատ լեռ», «Արարատեան դաշտ», «Արաքս գետ» եւ բազմաթիւ այլ յօդուածներու մէջ գիտականօրէն ընդհանրացուած են տուեալ հարցին բազմաբնոյթ նիւթերը։ Ճշդենք, որ նիւթերը ներկայացուած են մեր Հանրագիտարանին բնորոշ՝ Հայոց պատմութեան անմիջական շրջագիծին մէջ։ Օրինակ, Արարատ լեռը միայն երկրաբանա – կան – աշխարհագրական նիւթ մը չէ Հանրագիտարանին մէջ. արդարեւ հոն ցոյց կը տրուի անոր տեղը հայկական դիցաբանութեան, արուեստի, գրականութեան մէջ, կը ներկայացուի անոր ուսումնա – սիրութեան պատմութիւնը եւայլն։ «Ատանա», «Ատանայի ջարդ, 1316», «Ատանայի կոտորած, 1909» «Ատանայի հայրենակցական միութիւններ», «Ատանայի վիլայէթ», «Ալաշկերտ», «Ալաշ – կերտի դաշտ», «Ալաշկերտի օպերացիա, 1915» եւ նման բնոյթի շատ մը յօդուածներու մէջ վեր հանուած են Հայ ժողո – վուրդին պատմութեան բախտորոշ փուլերուն կարեւոր իրադարձութիւնները։ Ընթերցողը հետաքրքրական նիւթեր կը գտնէ նաեւ «Աղամեան», «Ալամդարեան», «Ալթունեան», «Ալիխանով», «Ալիշան», «Աճառեան» եւ կենսագրական նկարագրի հարիւրաւոր այլ յօդուածներու մէջ։

Մեր Հանրագիտարանին մէջ պատշաճ տեղ կը գրաւեն բնական եւ թեքնիք գիտութիւններու կարեւոր հարցերուն նուիր – ուած յօդուածները։ Հարուստ նիւթեր կան աստղագիտութեան, բնախօսութեան, քիմիագիտութեան, տիեզերագնացու – թեան, երկրաբանութեան, ճարտարապետութեան, բժշկութեան, կենսաբանու – թեան եւ այլ բնագաւառներուն մասին։ Շատ հետաքրքրական նիւթ կը պարու – նակեն «Աստղաբաշխութիւն», «Աստղագուշակութիւն», «Աստղադինամիկա», «Աստղագիտակ», «Աստղագիտարան», «Աստղակոյտեր», «Աստղային ենթահամակարգեր» «Աստղային երկինք», «Աստղաչափութիւն» եւ, վերջապէս, «աստղեր» ու աստղ» արմատով տասնեակ մը այլ տարազներուն վերաբերող յօդուածով մը։ Ի հարկէ, այս բնոյթի յօդուածներ պատրաստելու համար մենք համեստաբար յաճախ կը դիմենք օտար Հանրագիտարաններուն։ Սակայն բնական գիտութիւններու դիծով եւս իւրաքանչիւր յօդուած արդիւնք է երկարատեւ պրպտումներու։ Խօսքը միայն տարագաբանութեան չի վերաբերիր, որ ինքնին արդէն մեծ հարց մըն է, այլ նաեւ անհրաժեշտ է, որ այդ յօդուածներն ալ իրենց բովանդակութեամբ ժամանակակից գիտութեան մակարդակին վրայ գտնուին եւ, միեւնոյն ատեն, արտացոլեն Հայ գիտնականներու աշխատանքը այդ բնագաւառին մէջ։ Պարզ է ուրեմն, թէ գիտահետազօտական եւ աղբիւրագիտական լուրջ աշխատանք կը կատարուի։

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՈՒԱԼԹԸՐՍ» ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

— O —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հաւաքածոյին երկրորդ Կիլիկեան ձեռագիրը՝ Թորոս Ռոսլինի ձեռքով 1262ին Հռոմկլայի մէջ զարդանկարուած Աւետարանն է (Թիւ 539)։ Անիկա անուանի նկարիչին ծանօթ աշխատանքներուն մէջ ամէնէն հարուստն է իր մանրանկարներով։ Ձեռագիրը կը բացուի Եւսեբիոսի Թուղթով, որ գրուած է երկու ճոխ զարդանկարուած խորաններու մէջ, Եւսեբիոսի եւ Կարպիանոսի դիմանկարներով։ Նոյնքան ճոխ եւ գեղեցիկ զարդանկարուած են համաբարբառներու խորանները, որոնցմէ քանի մը հատին գլխազարդե – րուն մէջ պատկերացուած են մարգարէները։ Ռոսլինին ստեղծագործ հնարա – մտութիւնները աւելի ցայտուն են նիւ – թերու յօրինումներու մէջ։ Կիլիկեան մանրանկարչութեան մէջ Ռոսլին առաջինը եղած է, որ նիւթի մանրանկարները ներմուծած է բնագիրին մէջ, մանրամասն պատկերացնելով ոչ միայն աւետարանական շարքը (որ զետեղուած է 15 էջեր գրաւող մանրանկարներու մէջ), այլեւ առանձին առակներ, նոյնիսկ առակներու դրուագներ, որոնք պատկերացուած են թէ՛ լուսանցքներու, թէ՛ բնագիրին տարբեր մասերուն մէջ (այդ մանր նկարներուն ընդհանուր քանակը կը հասնի 67ի)։

Ս. Տէր-Ներսէսեան ձեռագիրին մանրանկարները ուսումնասիրելով եկած է այն եզրակացութեան, որ նկարազարդումին մասնակցած են ուրիշ նկարիչներ ալ, հաւանաբար Թորոս Ռոսլինի աշակերտ – ները։ Հակիրճ բնութագրելով մեծ վարպետին արուեստը, ուսումնասիրութեան հեղինակը նշած է, որ անիկա տպաւորիչ է առաջին առթիւ իր մեղմ, հարուստ ձայնային անցումներով, ուր առաւել կը հնչեն կարմիրն ու կապոյտը։ Նկարիչը օգտագործած է գիծի եւ գոյնի լուծումի միջոցները, սակայն առաջինը ենթար – կուած է երկրորդին։ Թեթեւ ստուերներու օգնութեամբ վարպետը ծաւալի ըմբռնումին հասած է։ Տիպարները ներ – կայացուած են ազատ շարժումներով, բնականին հասնող կենդանութեամբ։ Այս կապակցութեամբ Ս. Տէր-Ներսէսեան գրած է. «Մենք հոս գործ ունինք խտացականացուած բնականութեան մը հետ, ուր չեշտուած են աւելի նուրբ զգացումները, քան թէ կրքոտ զգացումները»։

Գեղագիտական այլ հիմունքներով յօրինուած են 1455ին Խիզանի մէջ գրուած աւետարանին մանրանկարները (Թիւ 543)։ Տաղանդաւոր նկարիչ Խաչատուր քահանայի ձեռքով ծաղկուած այս մատեանը կը հանդիսանայ Խիզանի դպրոցի մանրանկարչութեան լաւագոյն օրինակ – ներէն մէկը։ Այստեղ աչքի կը զարնէ այդ դպրոցի մանրանկարիչներուն յատուկ սէրը հանդէպ զարդի մոթիֆներուն։ Ձեւերու բազմազանութեան եւ պարզ ու մաքուր գոյներու բաղադրութեան շնորհիւ եւ Խաչատուրի վրձինին ուժով այդ նկարները ստացած են արտակարգ հնչեղութիւն մը։ Ուշագրաւ է ծաղկողին յիշատակարանը, որով ան յայտնած է, որ ձեռագիրը զարդարած է «ոչ վասն ընչից եւ վաճառոյ, այլ վասն սիրոյ եւ վասն միոյ տէր ողորմայի զոր առէք ինձ յայժմ առենի…»։

Հաւաքածոյին հինգերորդ հայերէն ձեռագիրը (Թիւ 543) գրուած է 1488ին Եկեղեաց գաւառը, որու գրչութեան կեդրոնները երկար ժամանակ չարունակած են իրենց գոյութիւնը։

Թանգարանի հինգ հայերէն ձեռագիրները (Թիւ 541, 544, 545, 546, 547) ԺԷ. դարու գրչութեան եւ մանրանկարչու – թեան տարբեր կեդրոններու օրինակներ են։ Այս ժամանակաշրջանը բնորոշուած է, ինչպէս նկատել տուած է աշխատու – թեան հեղինակը, երկու հիմնական հակումներով՝ հին հայկական աւանդներու վերածնութեամբ եւ Արեւմտեան Եւրոպայի արուեստի ազդեցութեամբ։ Իբրեւ օրինակ ամէնէն շատ օգտագործուած են ԺԳ.-ԺԴ. դարերու զարդանկարուած կիլիկեան ձեռագիրները։ Ասոր նպաստած է նաեւ այն հանգամանքը, որ ԺԷ. դարուն շատ մը ձեռագիրներ վերստին վերանորոգուած ու վերակազմուած են։ Այդ ճամբով եւս նոր շրջանի վարպետները ծանօթացած են իրենց նախնիքներու ստեղծագործութիւններու։

Ս. Տէր-Ներսէսեան դիտել տուած է, թէ այդ ժամանակաշրջանի մանրանկարիչները յատկապէս սիրած են ձեռագիրները զարդարել լուսանցքներու եւ բնագիրներու մէջ զետեղուած մանրանկար – ներով, սակայն ամենուրեք մեծ տարածում գտած էր։

Հաւաքածոյի հայերէն ձեռագիրներէն երկուքը (540 եւ 541) արժէքաւոր են նաեւ դրուագանախշերով, փորագրու – թեամբ եւ թանկարժէք քարերով զարդարուած արծաթեայ եւ ոսկեջուր ճոխ կազմերով, որոնք ԺԷ. դարու հայ ոսկերիչներու բարձր արուեստին վկայութիւնը կը կազմեն։

Հեղինակին կատարած բնութագրում – ներն ու գնահատումները ձեռագիրներու մանրանկարներուն, անոնց վարպետնե – րուն մասին, ըստ ամենայնի համոզիչ եւ հիմնաւորուած են եւ զերծ են աւելոր – դաբանութիւններէ, հակիրճ եւ յստակ են։ Եւ անիկա հակառակ այն իրողու – թեան, որ ո՛չ մէկ մանրամասնութիւն հեղինակին աչքէն վրիպած է։

Աշխատութիւնը, ինչպէս գրուած է գիրքին յառաջաբանին մէջ, տպագրու – թեան պատրաստ եղած է տասը տարի առաջ, սակայն կարելի եղած է զայն տըպագրել միայն 1973ի վերջերը։

Ծանօթ ենք, որ անուանի փրոֆեսէօրը պատրաստած է շատ կարեւոր աշխատութիւն մըն ալ՝ նուիրուած Կիլիկեան հայկական մանրանկարչութեան։ Կը յու – սանք, որ անիկա շուտով սեփականու – թիւնը կը դառնայ արուեստագէտներու եւ արուեստասէրներու լայն շրջանակներու։

Մեր միակ ցանկութիւնն է՝ Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի յետագայ հրատարակութիւնները օժտուած տեսնել կարելի եղածին չափ աւելի շատ գունաւոր վերարտադրութիւններով։

Է. ԿՈՐԽՄԱԶԵԱՆ

(*) Ա. մասը տես «Յառաջ» Հոկտեմբեր 23։

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Մարդուն մէկը կ'երթայ հիւանդի մը տեսութեան ու կ'ըսէ.

— Եթէ հատ մը ջրալի տանձ ըլլար, կ'ուտէի՞ր։

— Ո՞ւր է, բերե՞ր ես, — կը հարցնէ հիւանդը։

— Ոչ, օրինակի համար կ'ըսեմ։

×

Օրուան աշխատանքներէն յոգնած կին մը կ'երթայ դրացուհիին մօտ զրուցելու, միաժամանակ հեռատեսիլ նայելու։ Երբ ֆիլմը կը սկսի՝ կինը նստած տեղը կը քնանայ եւ վերջանալէն ետք կ'ըսէ.

— Առաջին մասն ալ երէկ եղբօրս տունը նայեցայ։

×

Կուրթանեցի կին մը շուկայի մէջ կը հանդիպի համագիւղացի տղու մը, որ շատոնց տեղափոխուած էր քաղաք։

— Վա՛յ, կ'ըսէ, դուն մեր դրացի Համբոյի տղան չե՞ս։

— Հա, կը պատասխանէ ան, ճիշդ քու ըսածն եմ։

— Բայց Համբօն երկու հատ ունէր, մէկը մեռաւ, հիմա դուն ո՞ր մէկն ես։

— Ես այդ մեռածն եմ։

— Հա՛, կը տեսնեմ որ գոյնդ թռած է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ Ի. — ՆՈՐ ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Գալով այն ստոր մատնութեան, որուն զոհ եղած ենք, կը խնդրեմ որ այդ մասին ձեր ընկերներէն չկասկածիք. ես պիտի աշխատիմ հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել մատնիչին դէմ։

Թերեւս մօտ ատենէն ի վիճակի պիտի ըլլամ անոր անունը ձեզ յայտնելու։

— Երկար փնտռտուքներու պէտք չկայ, ըսաւ իշխանուհին։

— Ուրեմն, արդէն կասկածնե՞ր ունիք, տիկին Սոնիա…

— Կասկած չէ… Գրեթէ վստահ եմ որ այդ զարշելի արարքին հեղինակը գտած եմ… Միայն ա՛ն կրնայ այդ վատութիւնը գործած ըլլալ…

— Թերեւս ձեր կասկածները անհիմն են իշխանուհի, կարելի չէ մէկը ամբաստանել՝ առանց ջախջախիչ փաստեր ունենալու։

— Հապա՞ եթէ լուրջ փաստեր ունենամ։

— Այդ պարագային, տիկին Սոնիա, պիտի խնդրէի որ անմիջապէս մեզի յայտնէիք անունը այդ ստոր արարածին, որպէսզի ներկաներուն սիրտը հանդարտի…

— Անո՛ւնը, անունը կ'ուզենք, պոռացին ամէն կողմէ։

— Զօր. Սթանքիոֆ,, ըսաւ իշխանուհին։

— Ես ալ անկէ կը կասկածէի, ըսաւ ձայն մը։

— Կասկած չկայ որ ան մատնած է մեզ, ըսաւ ուրիշ մը։

Ներկաները լայն շունչ մը առին, եւ զիրար շնորհաւորեցին, որովհետեւ ամբաստանութիւնը կը ծանրանար բացակայի մը վրայ։

Բոլորն ալ համոզուած էին որ, ծեր զօրավարը միայն կրնար այդ մատնու – թիւնը ըրած ըլլալ, որովհետեւ ան կոմսին հետ իր յարաբերութիւնները խզած էր այն օրէն ի վեր, երբ այս վերջինը մերժած էր անոր յանձնել բանակին ընդհանուր հրամանատարութիւնը։

Կոմսը վստահութիւն չունէր զօրավարին վրայ, հակառակ ատոր, ան մտքէն չէր անցուցած թէ զօրավարը կրնայ մատնութիւն ընել։ Այս պատճառով կոմսը ըսաւ.

— Բարեկամներս, հակառակ իշխանուհիին կարծիքին եւ հակառակ ձեր բոլորին յայտնած հաւանութեան, ես չեմ կարծեր որ ձեր զօրավարը մատնութիւն ընելու չափ ստորնացած ըլլայ։ Ինչպէս կը յիշէք, այս միեւնոյն սրահին մէջ, զօրավարին հետ բանավէճ մը ունեցանք… այդ առթիւ յայտնի եղաւ, որ, ան մեզմէ աւելի խանդավառ եւ վստահ էր…

— Ճիշդ է, ըսին շատ մը ձայներ։

— Բայց անկէ յետո՞յ, հարցուց իշխանուհին… յուսախաբութիւնը, պարտուած փառասիրութիւնը՝ կրնան ոճիր իսկ գործել տալ…

— Ճիշդ է…

— Ինչո՞ւ կ'աճապարէք բարեկամներ, ըսաւ կոմսը, ուշադրութեամբ կարդացէք զոհին վրայէն գտնուած հեռագիրը, որ կ'ըսէ.—

« Ձեր մարդը Լոնտոն կը գտնուի՝ իր հետ ունենալով առարկան։ Ան այսօր հեռագիր մը քաշած է… »

Այս վերջին նախադասութեան առաջին բառը, «այսօր»ը, կ'ապացուցանէ թէ, հեռագիրը Պոլսէն քաշուած է այն օրն իսկ, երբ մենք Ադամ Լատովսքիի հեռագիրը ստացանք Լոնտոնէն։

Արդ, ինչպէս կը յիշէք, այն միջադէպը, որմէ յետոյ զօրավար Սթանքիոֆ յարաբերութիւնները խզեց մեզի հետ, տեղի ունեցած էր հեռագրին Պոլիս հասնելէն շաբաթներ յետոյ…»։

Ոչ ոք կրնար պատասխան մը գտնել կոմսին, որու կուռ տրամաբանութիւնը հետզհետէ կը փարատէր կասկածները։

Միւս կողմէ սակայն, ներկաները ներքնապէս դժգոհ մնացին կոմսին խօսքերէն, որովհետեւ կասկածը դարձեալ սկսած էր շարշարել զիրենք։

Այսպէսով, իշխանուհիին հիւրերը անգամ մը եւս հրաժեշտ առին եւ հեռացան անոր պալատէն։

×

Ադամ Լատովսքի եւ Ալեքսէյ Քոլբով ինքնաշարժով պտոյտ մը կը կատարէին Պոլսոյ մէջ։ Ճամբան, իշխանը իր ընկերոջ ըսաւ.

— Մինչդեռ մեր բարեկամները կը վիճաբանէին, ես շարունակ քու մասիդ կը մտածէի։ Կ'երեւակայեմ թէ, որքա՜ն ուրախացար, երբ իմացար որ մատնութիւնը տեղի ունեցած է Պոլսէն, և ոչ թէ Բիկայէն։ Այսպէսով, կրնաս քու նշանածիդ հանդէպ ունեցած սէրդ ու յարգանքդ անաղարտ պահել»

Ալեքսէյ իր բարեկամին ձեռքը սեղմեց։ Ան շատ յուզուած էր եւ աչքերը թըրջած էին։

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

Պ. Սուրէն Շահլամեան խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Հոկտ. 25) ժամը 10.45ին Մոնմորանսիի ֆրանսական եկեղեցին:

Կը խնդրուի ներկայս իբրեւ մահազդ ընդունիլ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճէրահեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Նալպանտեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Հոկտեմբեր 27ին առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԹԻՒՖԷՆԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՀԱՅԿ-ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԿէՕԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
օծման 70րդ տարեդարձին առիթով
(Օծուած 1904 Հոկտեմբեր 2ին)

Կիրակի, Հոկտ. 27, տօն է Գիւտ Խաչի: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ օծման 70րդ տարեդարձին առիթով,

ժամը 10ին հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներու հոգիներուն հանգիստին համար:

Նոյն ատեն, արեւշատութեան աղօթք և մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներուն և անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Կը պատարագէ
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲէ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Փր. Տիկին Էլիզ Այվազեանէ փոխան ծաղկի Տիկին Կիւլիզար Թուլումպաճեանի մահուան առթիւ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16էՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահական նախարարուհի
SIMONE VEIL

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

On dansera avec l'Orchestre BEDIKIAN

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մասնակցութեամբ Սօսի պարախումբի, ղեկավարութեամբ
ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆէՐԵԱՆԻ

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA

(Վիճակահանութեան առարկաները արժէքաւոր եւ օգտակար)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:

Մուտք 20 փր. (ուսանողներու 10 փր.)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան Հոկտ. 20ի ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, նոր ժողով մը կը գումարուի, Կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ ժամը 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի ընդհ. ժողովը յետաձգուած է Հոկտ 26ին Շաբաթ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշգապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները գաւաթ մը թէյի շուրջ, Հոկտ. 28 Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
SALLE DES FÊTES RUE VOLTAIRE

մասնակցութեամբ LIZ SARIAN
նուագախումբ B. DEDEDJIAN

Mardi 5 Novembre à 20 h. 30
SALLE GAVEAU
45, Rue la Boétie, Paris (8s)
(Métro Miromesnil)

« LES JARDINS DE MUSIQUE »
Présentent le RECITAL du PIANISTE

Alain NEVEUX

SCHUBERT
Sonate en la mineur op. posthume
BARTOK, Sonate op. 26
DEBUSSY, 12 Etudes

Créer, s'exprimer, communier, s'épanouir, se maîtriser, s'accomplir, trouver la joie de vivre, retrouver l'âme de l'art, tels sont les objectifs des « Jardins de Musique », depuis l'initiation jusqu'à la sublimation musicales ».

Aïda ALECIAN
Présidente Fondatrice

Places de 10 à 50 F. Etudiants J.M.F. 10 F. Location à la Salle Gaveau (225-29-14), chez Durand, 4 Place de la Madeleine (260-21-76) et dans toutes les Agences de Théâtres

Bureau de Concert Maurice WERNER
11, Ave. Delcassé, 75008 Paris — 225-38-54

pour passer en douceur
du noir à la couleur...

TÉLÉVISEUR
sonolor
couleur
Finition "grand constructeur"

AGENT OFFICIEL: TÉLÉ-ROBIN KALDJIAN
5, rue Charles-Robin 75010 Paris 208 82 13

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Յուցադրութիւն Հայաստանի վրայ ֆիլմերու, Գասպար Իփէկեան ակումբը, այս Ուրբաթ Հոկտ. 25, ժամը 20.30ին:

Մուտքը ձրի է

Ա Յ Յ՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ոգեկոչելու համար անհետացող հայ մտաւորականներու յիշատակը, Նոյեմբեր 1, Ուրբաթ ժամը 15ին, հաւաքական այց մը կազմակերպած է Պանեօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ֆրանսահայ գրողները եւ հասարակութիւնը անխտիր:

Հաւաքավայր՝ Սիմըթիէռ տը Պանեօ Փարիզիէնի դուռը, ժամը ճիշդ 15ին:

Երթեւեկութիւն՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել գերեզմանատան առջեւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Զարուհի Փափազեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.— Պ. Սուրէն Ֆէսճեան 100, Պ. Իսրայէլ Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Ղեւոնդեան եւ զաւակները 50ական, Տիկին Աստղիկ Փափազեան 30, Տէր եւ Տիկին Նուպար Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Նիկողոսեան, Պ. Կարապետ Եկաւեան, Տիկին Աղաւնի Պապայեան, այրի Տիկին Սինանեան, Պ. Նորայր Մաղաքեան, Տիկին Փանոսեան, Տիկին Փառանձեմ, Տիկին Միսաքեան 20ական, Տիկին Հռիփսիմէ Պէրպէրեան, Երէցկին Փայլակեան, Տիկին Ոսկեան 10ական:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սարսէլ-Առնուվիլի մասնաճիւղի պարանցիկ ճաշը Նոյեմբեր 23, Շաբաթ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ՝

ԴԵԿՏ. 8ԻՆ ժամը 16էն 24

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը, Փետրուար 2ին, Անիէռի Սալ տէ Ֆէթի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան հիմնարկութեան 25ամեայ հանդէսը:

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Դեկտեմբեր 14ին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՐ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
(Հայկ. Տնօրէնութիւն)

LA CAPPADOCE

3, Rue Marivaux
(derrière l'Opéra-Comique, Métro Richelieu-Drouot) Tél. 742-83-65

ՈՒՐ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՋԵՐՄ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ, ԿԸ ԳՏՆԷՔ
ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ եւ յատուկ ճաշեր իրիկունները:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ — «Մանթը»
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — «Լահմաճուն»
ՈՒՐԲԱԹ — «Սու պէօրէկ»
Ամէն օր՝ Տէօնէր-քէպապ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻԷՆ

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
26
SAMEDI
26 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.147 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.147

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն որու խոստացած «փոփոխութեան» մաս կը կազմէ նաեւ «մամուլի hաւաfոյթ» մկրտել «մամուլի աuուլիսը», հակառակ անոր որ երկուքին միջեւ մասնաւոր փոփոխութիւն մը չկայ, նախատեսուածէն աւելի խօսեցաւ Հինգշաբթի օր։

Հաւաքոյթին առաջին մասը նուիրուած էր արտաքին քաղաքականութեան եւ վերջին մասը՝ ներքին։

Ժիսքար տ'Էսթէն շատ յոռետես նախաբանով մը սկսաւ.— «Աշխարհ դժբախտ է։ Դժբախտ է որովհետեւ չի գիտեր թէ ո՞ւր կ'երթայ եւ որովհետեւ կը գուշակէ թէ եթէ գիտնար, պիտի յայտնուէր թէ դէպի աղէտ կ'երթայ»։

Ի՞նչ է աշխարհի իրական կացութիւնը եւ նոր կացութիւնը եւ ի տես այդ կացութեան ի՞նչ է Ֆրանսայի դերքը եւ անոր խաղալիք դերը։ Աշխարհի ներկայ տագնապը անցողակի չէ, տեւական տագնապ մըն է։ Մեր դերքը, կ'ըսէ Նախագահը, այս տագնապին, այս փոփոխութեան դիմաց այն է, որ այդ փոփոխութիւնը կատարուի լաւին համար եւ ոչ՝ գէշին։ Բայց Ժիսքար կը նկատէ թէ ընդհանուր կացութեան բոլոր տուեալները ցոյց կուտան թէ դէպի աղէտ կ'երթանք։ Այսպէս, նախ ազգագրական գետնի վրայ։ Աշխարհի բնակչութիւնը մտահոգիչ համեմատութեամբ կը շատնայ եւ 1930էն 1995 եռապատկուած պիտի ըլլայ հասնելով վեց միլիարի։ Ապա կենսանիւթերու եւ ուժանիւթերու պակասը եւ վերջապէս՝ սնունդը։ 25 տարիէն մշակելի բոլոր հողերը մշակուած պիտի ըլլան։ Անդրադառնալէ ետք դրամական եւ ելմտական հարցերուն, Ժիսքար տ'Էսթէն կը խորհի թէ նախ պէտք է պայքարիլ անհաւասարութեանց եւ մսխումներու դէմ։ Ուժանիւթի եւ քարիւղի տագնապը երեւան կը հանէ նաեւ միջանկախութեան հարցը Պետութեանց միջեւ։ Ֆրանսա, այս պայմաններու մէջ, միշտ նախապատուութիւն պիտի տայ խորհրդակցութեանց եւ բանակցութեանց լուծումներուն։ Ժիսքար կը խորհի նաեւ թէ պէտք պիտի ըլլայ «անհրաժեշտութեան Եւրոպա»ն ստեղծել եւ այդ ուղղութեամբ պէտք է խորհրդակցութիւնները բազմանան ընկերներուն միջեւ։ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը չորս գլխաւոր բնոյթ ունի. նախ որոշումի գերիշխանութիւնը, այսինքն պէտք է տէրն ըլլայ իր որոշումներուն մէջ եւ ազատ, յարգելով հանդերձ դաշնագիրները։ Ֆրանսա պէտք է նաեւ աշխարհապաշտ քաղաքականութիւն մը վարէ, խորհրդակցութեան քաղաքականութիւն մը եւ ազատական քաղաքականութիւն մը։

Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն ապա սկսաւ հարցումներուն պատասխանել։ Եւրոպայի համար, Նախագահը կ'ըսէ թէ պարբերական հանդիպումներ անհրաժեշտ են։ Եւրոպա պէտք է յառաջանայ երկու ճամբաներէ, առաջինը հիմնարկութեանց գործնականին ճամբուն վրայ, երկրորդ՝ էականին։ Ցայտնեց թէ Հինգշաբթի առաւօտ իսկ հրաւէր ուղղած է Եւրոպայի ութ ընկերներուն (այն հանգամանքով որ Ֆրանսան է որ այս միջոցին նախագահն է Միութեան) որպէսզի եւրոպական վեհաժողով մը գումարուի Նոյեմբերի վերջ կամ Դեկտեմբերի սկիզբը։

Ժիսքար տ'Էսթէնի հարցումներ եղան անշուշտ Միջին Արեւելքի մասին։ Սօվանեարկի տեսակցութիւնը Արաֆաթի հետ եւ Ֆրանսայի քուէին ի նպաստ պաղեստինեան ներկայութեան Ազգաժողովին վրդոված է գլխաւորաբար Իսրայէլը եւ հրէական շրջանակները։

Նախագահը կը կրկնէ թէ Ֆրանսայի հիմնական քաղաքականութիւնը աշխարհի այդ շրջանին, չէ փոխուած եւ նպատակն է օժանդակել որ տեւական խաղաղութիւն մը հաստատուի հոն։ Եթէ կռիւները վերսկսին, արդիւնքը կ'ըլլայ՝ համաշխարհային աղէտ մը։ Գնահատելով հանդերձ Քիսինկէրի ջանքերը այդ ուղղութեամբ, հարկ է չանտեսել որ պաղեստինեան հարց մը կայ։ Մինչեւ 1967, նոյնիսկ ՄԱԿի 242 թիւ բանաձեւը միայն պաղեստինցի գաղթականներու հարցին մասին խօսուած է, արդ պաղեստինեան «հայրենիք»ի խնդիր մը կայ եւ քանի որ Ազգաժողովը այդ հարցով պիտի զբաղի, բնական է ու տրամաբանական, որ պաղեստինցի ներկայացուցիչը ներկայ ըլլայ։ Այս՝ ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի քուէին ՄԱԿին մէջ. գալով Արաֆաթի հետ տեսակցութեան, այդ ալ շատ բնական է։ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը կ'ընդունէր Արաֆաթը տեղեկանալու համար թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր տեսակէտը եւ ծրագիրը երբ հարցը ծեծուի Ազգաժողովին մէջ։ Ժիսքարի համար ապահով սահմաններ պէտք է գոյութիւն ունենան Միջին Արեւելք, որպէսզի խաղաղութիւնն ալ ըլլայ տեւական եւ ապահով։

Կիպրոսի գաղթականներուն մասին, Նախագահը կը յիշեցնէ թէ ֆրանսական իշխանութիւնները միշտ իրենց օժանդակութիւնը բերած են տեղական իշխանութեանց։ Հոն անողոք եւ դժբախտ կացութիւն մը կայ եւ պէտք է խաղաղ համակեցութիւն մը վերահաստատուի երկու համայնքներուն համար։

Հարց կ'ըլլայ թէ կը մտածէ՞ «Ազգ. Միութեան» մը մասին Ֆրանսայի մէջ։ Նախագահը կ'ըսէ թէ ինք միշտ ազգային միութեան փափաքն ունեցած է եւ այդ լեզուն գործածած, բայց նոյնը չէ, եւ կը ցաւի ատոր համար, ուրիշներուն համար։

×

Ժիսքար կ'առաջարկէ որ 1975ի սկիզբը գումարուի սահմանափակ ժողով մը (10-12 երկիր) որ համախմբէ ճարտարարուեստի եւ քարիւղ արտադրող երկիրներ եւ հոն ծեծուին ուժանիւթի եւ քարիւղի արտադրութեան ու ներածութեան հարցերը։

×

Ջանազան հարցումներու պատասխանելով, ոմանք կէս-կատակ, կէս-լուրջ, Ժիսքար ճշդեց թէ իր ժողովրդականութեան սակը գինքը չի հետաքրքրեր, այդ մասին չէ մտածած երբ 50 առ հարիւրէն 53 առ հարիւրի բարձրացած է եւ չի մըտածեր նաեւ երբ 53էն 50ի կ'իջնէ։ Շիրաքի մասին շատ լաւ կարծիք ունի՝ «Սքանչելի Նախարարապետ մըն է եւ պէտք չէ որ խրթխնդրքի առիթ տայ» (կ'ակնարկուէր թէ Ազգ. Ժողովի նիստին ընթացքին երբ Ելմտական նախարարը պիւտճէն կը ներկայացնէր, Շիրաք թուղթի կտորներով փոքրիկ նաւակներ կը շինէր)։ Հարց կը տրուի իրեն թէ նախկին Արտաքին նախարար Ժոպէրը կը զուարճացնէ՞ զինքը թէ կը ջղայնացնէ, Ժիսքար կուտայ իր ամէնէն կարճ պատասխանը՝ «Ոչ մէկ ըսելիք»։

Պէտք է խոստովանիլ, թէ կարեւոր հարցերը միշտ վերջը հանելով, Նախագահը հարեւանցի կերպով անցաւ ներքին ծանրակշիռ հարցերու վրայէն, ինչպէս Նէօկոավիւո տպարանի տագնապը, որ անգործ պիտի ձգէ տպագրական ապարէզի աւելի քան 3000 բանուոր եւ նեղ կացութիւն ստեղծէ տասը պարբերականներու համար եւ թղթատարի գործադուլը, որ անշարժութեան մատնած է բովանդակ երկրին կեանքը։ Այն հարցումին թէ «Կը մտածէ՞ք թղթատարը անհատականացնել թէ Տասօն ազգայնացնել», Ժիսքար ըսաւ՝ ո՛չ մէկը, ոչ միւսը եւ յայտնեց թէ կառավարութիւնը պատրաստ է բանակցութեանց մտնելու եթէ սենտիքաները ճշգրիտ պահանջներ ներկայացնեն բայց ցարդ շատ անորոշ է իրենց ուզածը։

Վերջացնելու համար հարց կը տրուի իրեն թէ իր ելոյթին ո՞ր կողմը պէտք է առնել՝ սկի՞զբը երբ յոռետես էր, թէ վերջը երբ լաւատես վերլուծում մը ըրաւ բոլոր հարցերուն։ Ժիսքար կ'ըսէ թէ դէմ է յոռետեսութեան, որ յուսալքել կը նշանակէ, պէտք է իրատես ըլլալ։

Ընդհանուր ձեւով կարելի է ըսել թէ Նախագահը բացի քանի մը միջազգային հանդիպումներու առաջարկներէ, մասնաւոր նորութիւն մը չբերաւ։ Գոհ է որ յաջորդաբար Բրեժնեւ եւ Ֆորտ իրեն կ'այցելեն ֆրանսական հողամասի վրայ (մէկը՝ Փարիզ, միւսը՝ Մարթինիք) եւ ասիկա պատիւ մըն է զոր չեն ըրած ուրիշ ղեկավարի մը։ Գոհ է իր կառավարութենէն, նախարարներէն եւ պարզ է իր վարած քաղաքականութենէն։ Կը թուի թէ ընտրապայքարի շրջանէն ետք, ուր Ժիսքար այն տպաւորութիւնը թողուց թէ մօտեցած է ժողովուրդին եւ այլեւս հասկցած անոր հոգերը, այսօր կրկին վերստանձնած է էնառքի իր նախկին դիմագիծը եւ աւելի կը հաւատայ թուղթի վըրայ պատրաստուած հաշուեկշիռներու, քան թէ ամէնօրեայ շօշափելի տագնապներու եւ թէ միշտ հեռու է մարդկային պարզ իրականութիւններէն եւ հոգերէն։

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Համայնավար կուսակցութեան 21րդ համագումարին, որ արտակարգ որակուեցաւ, բացումը կատարուեցաւ Վիթրիի մէջ, առջի օր։ Ժորժ Մառշէ, ընդհանուր քարտուղարը, երկար ճառի մը ընթացքին ի մէջ այլոց քննադատեց Ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ իր վերջին նստաշրջանին ոչ մէկ ակնարկութիւն կատարած է Հասարակաց Ծրագրին մասին, այլ ընդհակառակն Ընկերվարութիւնը ներկայացուցած է իբրեւ միակ «նոր ուղին» Ֆրանսայի համար։ Մառշէի համար Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը ձգտի գերակշիռ դերք գրաւել ձախին մէջ, արդ, նման քաղաքականութիւն մը ոչ մէկուն յաղթանակը կրնայ ապահովել։ Որովհետեւ, եթէ Համայնավար կուսակցութիւնը չուզեր իշխել ձախին վրայ, չի կրնար ընդունիլ նաեւ, որ ուժ մը դառնայ, որուն վրայ կը կոթնին ուրիշներ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Քիսինկէր վեց ժամէն աւելի տեսակցեցաւ Բրեժնեւի եւ Գրոմիկոյի հետ ու նկատել տուաւ, թէ խօսակցութիւնները «շատ լաւ սկզբնաւորութիւն» ունեցան։ Խօսակցութեանց առանցքը կազմեց Միջ. Արեւելքը, Եւրոպայի ապահովութիւնը եւ խորհրդային-ամերիկեան առեւտրական յարաբերութիւնները։ Հիւլէական ռազմագիտական զէնքերու սահմանափակման հարցը կը քննուի յառաջիկայ խօսակցութիւններու ընթացքին։

ՄԱԿՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

— o —

Խորհրդային պատուիրակութեան մաս կը կազմէ Տոքթ. Վիկտոր Իսրայէլեան, որ Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարութեան մէջ պատասխանատու է միջազգային կազմակերպութիւններու։

Ժան Ղազերեան, ֆրանսահայ, որ ՄԱԿի մէջ պատասխանատու է Ընդհ. Ժողովի կարգադրութեանց բոլոր հարցերուն։

Բենոն Սեւան, կիպրահայ, փոխ-քարտուղարն է Տնտեսական Յանձնախումբին։

×

Հոկտ. 28ին, Ազգաժողովի նիստին օրակարգին հարցն է՝ Կիպրոս։ Այս առընչութեամբ Կիպրոսի նախկին Արտաքին նախարար եւ կիպրական յանձնախումբի նախագահ Ս. Կիփրիանու յայտարարած է Լեւոն Քէչիշեանի թէ առիթը պիտի չկորսնցնէ արծարծելու նաեւ հայկ. ջարդերը, յիշելով Թուրքերու կատարած ջարդերը։

Օրէնսդրական 6րդ յանձնախումբին առջեւ, Թուրք պատուիրակը առարկած է թէ Կիպրոսի ներկայացուցիչը չի կրնար ներկայացնել Թուրք համայնքը, բայց Կիպրոսի պատուիրակը պատասխանած է թէ Թուրքիոյ առարկութիւնը անտեղի է քանի Ազգաժողովը ընդունած է իր հանգամանքը։ Աւելցուցած է թէ փոքրամասնութեանց մասին ի վիճակի չէ խօսելու Թուրքիոյ պատուիրակը, նկատի առնելով Թուրքիոյ կիրարկած քաղաքականութիւնը յոյն եւ հայ փոքրամասնութեանց դէմ Պոլսոյ մէջ։

×

Ինչպէս ամէն տարի ՄԱԿի լրագրողներու միութիւնը ճաշ-պարահանդէս մը կուտայ ի պատիւ պատուիրակներուն։ Այս տարի այդ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ Նոյ. 8ին։ Կազմակերպիչ յանձնախումբի նախագահն է Լեւոն Քէչիշեան։

×

Լեւոն Քէչիշեան, որ Չորեքշաբթի օր, «Յառաջ»ի խմբագրատունը այցելեց եւ տուաւ վերոյիշեալ տեղեկութիւնները, Հինգշաբթի օր Ռապաթ մեկնեցաւ, մասնակցելու արաբական վեհաժողովին, իբրեւ հիւրը Մարոքի կառավարութեան։

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Ալի Պութօ, Մոսկուա ժամանեց։ Երկօրեայ խօսակցութիւններ պիտի ունենայ խորհրդային վարիչներուն հետ։

ՀԱՐ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ հակակառավարական բնոյթի շարժումներ ծայր տուած են, նախարարներ կ'ամբաստանուին, որ կը չարաշահեն իրենց դերքը չարաշահութեանց դիմելով։ Նախագահ Թիւ հարկադրուեցաւ հրաժարեցնել չորս նախարարներ՝ Ելմտական, Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի, Երկրագործութեան եւ Տեղեկատուութեան։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նախագահը՝ Թիթօ, Դանիա պիտի այցելէ Հոկտեմբեր 29էն Նոյեմբեր մէկ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նոր դահլիճը կազմելու պարտականութիւնը յանձնուեցաւ Ռաշիտ Սոլհի։ Դահլիճի տագնապը կը տեւէ երեք շաբաթէ ի վեր։

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՅՑ ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՒԵՐԱԿԱՑ

Թօթված՝ աքսորի փոշին մեր ոտներուն վրայէն, ճամբորդի կորափիտ ցուպը ձեռուընիս, մենք՝ ուխտաւորներ Հայրենի աւերակաց, դէպի Քե՛զ կուգանք վերստին, ո՛վ ցանկալի Կիլիկիա, «աշխա՛րհ, որ մեզ տուիր արեւ»:

Տուիր արեւ ու է՛ռ առիր: Անիկա երեք դարէ շըրջան բոլորեց սոսկ՝ Հայ Հորիզոնին վերեւ: Գագիկ արքայի պայազատ Ռուբէնէն սկսեալ, որ եկաւ ամրանալ Տաւրոսիդ անառիկ գիրքերուն մէջ, Յոյներն ամբողջ արտալածիկ ընելով եւ Իշխանազուրկ Հայութեան բեկորները հաւաքելով հողեղէն արքայութեանդ մէջ անքոյթ:

Իր յաջորդներուն՝ Թորոսներու, Հեթումներու, Լեւոններու և Օշիններու պէս Արեւներէ պերճօրէն շարունակուած Պետութիւնդ, ո՛վ պանծալի Երկիր, պիտի դադրէր ուր ուրեմն Լուսինէ մը քամբախ, եւ ազգն համօրէն ինչուան նատիր պիտի թաւալէր արփաւէտ իր զենիթէն, անայդ գիշերի մը մէջ սուզուելով այնուհետեւ ճակատագիրը Քու մունջ եւ անտերո՛ւնջ ժողովուրդիդ:

Հինգ դար եւ աւելի՛, Ազգը տքայց գերութեան լուծին տակ տախտապար, լո՛ւծ որ անհունապէս դառն էր Լեւոններուդ շղթաներէն: Հինգ դար եւ աւելի, Ազգն մագլեց իր խոէալին սեպ սիւնն ի վեր, եւ ափերուն մէջ կոշկոռ, կուրծքին վրայ ճանկառէթ՝ վա՛ր սահեցաւ շարունակ:

Ու մնացիր Դուն, հէ՛ք ողբանուէր Կիլիկիա, ծանրաթախիծ ու մենիկ, ապիրատ ոտքերու կոխան ու փրատակ դառնալով տակաւ, նզովեալ Երիքովի մը հանգոյն: Քեզմէ մնաց ինչ որ հմայքն էր անունիդ. Քեզմէ գնաց ինչ որ հրայրքն էր Հայութեան:

Լեռներուդ անձայլ գօտիին վերեւ, դուռէճներ թռչտեցան անդուլ, Յեղիդ դաւակներուն կարծես հեծքը կտուցնուն, մինչ Սարոս ու Ջահան վազվզեցին հովիտներուդ խորքերէն, նոր Արտաշէններուդ երբեմնի փառքն արտասուելու.

Ընդ Մականին ոսկեկուռ՝
Եւ զահուոր տարաւ Սուր...

Քանի՛ քանի անգամներ Սկիւթացիք ու Թաթարներ գրոհ տուին կալուածիդ, ու դարձան անդրէն ընդ կրունկ՝ Հայ Բանակին բազուկներովը կարշնեց: Բլուրներէդ վար ու վիհերէդ վեր՝ փքիններու կարկուտը կար այն ատեն. կային մանաւանդ Թնդիւնները յաղթանակի ցուցքերու, չոճիներու մեծ անտառիդ մէջ փառահունչ, ա՛յն անտառիդ, որ դարեր առաջ, տապած էր տուեր Սողոմոնի Տաճարին:

Անմահական Քու անունդ, ո՛վ կորովի Կիլիկիա, եթէ իրաւ փոխ ես առեր երրայական խիլքիմէն, խարակներով ա՛յնքան հարուստ տարածութեանդ մէջ պէտք էր չըլլէր վերստին սեղծապարծ ձեռքը շինարար Հայուն: Ու չըլլեցաւ անիկա, Յեղին անեղծ կնիքը դրոշմելով «անցաւոր աշխարհ»ի փուլերուն մէջ դիր եւ տար:

Այսպէս, Քու քարքարոտ պախերուդ վրայ — տխտան Տաւրոսիդ կողերը տակուն — մեծղի բերդեր կառուցուեցան ատենօք, երբ ապաստան անմատոյց՝ խոյանքին դէմ այն պղծագունդ Զաւդերուն որ Եդեմի Քու վեհութեանդ կը մախային հանապազ:

Եւ ամրոցներ ամարանոց ալ եղան ի հարկին, Զալէններու իբր հովասուն գրչարան: Ու դղեանե՛ր դարձեալ վանքի նման զմբեթարդ, ուր Մեծն Լեւոն կ'երթար Լամբրոնացին ունկնդրել, քրիստոնեայ աշխարհի այդ երկրորդ Պաւղոսը Տարսոնեան:

Բարձրբե՞րդդ հապա, անունին նման՝ մեր Թագաւորներուն այդ գանձարանը բարձրաբերձ որուն քաջ քաջ կը տիրէր առաջին հայ իշխաննիս Ռուբէն — կաթողիկոսութեան եղբէլու պատրուակին տակ — ամրոց որ երեք-տասաներորդ դարուն՝ հանդիսավայրը պիտի դառնար եղերական գործերու: Սոսկո՛ւմ. Հեթում Բ. արքային աչքերը հո՛ղ փորուեցան, իսկ Թորոս նորէն հո՛ղ խեղդամահ եղաւ Թաթարօրէն:

Այսքան դարեր անցան, լռինաթինդ ի՛նչ շարժեր եւ խուժանավար ի՛նչ Թաթեր դղրդեցին քու ընդերքդ արգաւանդ, առանց կարենալու տապալել կոտակը վիմեղէն այն շարացին որ մեր կարիճներուն բազուկներովն էր հեցուսեր: Ահաւասի՛կ, մինչեւ այսօր կանգուն է դեռ Լեւոնբերդդ, երբեմնի մայրաքաղաքիդ՝ Սսոյ մերձակայքը, հո՛ւսկ մենաստան Թորոս Առաջին մեր ճգնազգեաց կաթողիկոսին:

Գահաւանդներուդ մէկ գին թառած այդ շէնքը կը դադրի այսօր փառքի կոթող մը ըլլալէ, ցորչափ գիտենք թէ Լեւոնի բանտ ալ կոչուեր էր ան, եւ Թագակիր գլուխներ մտեր էին հոն Թաքթաքուր, հալածանքի ու ցականքի ամխներնին հաչուելու:

Ժամանակը շարունակէ՝ Թող իր հոլովքը քանդամոլ, ազգեր մակընթացութեան ու տեղատուութեան նոպաներէ՛ Թող անցնին ու Թող քար քարի վրայ չմընայ երբեք: Ամրոցդ ի՛նչպէս անխլլիտ կեցեր է տակաւին. իբր յուշարա՞ր արդեօք՝ Հայուն կրած հին ու նոր տառապանքներուն: Բայց նո՛ր չկայ. անոնք այլեւս հին են ամբողջ, եւ ամէն ինչ վարագուրուած է անցեալին մշուշով:

Հիմա նորէն կը նայինք անոր, ուրատեսիլ Բանտ - Բերդիդ, որուն կտուրին եւեւ, զարմա՛նք, բոյն չդրած հեռացեր են սոսկումով՝ երկինքներուդ արօսները վարազաթեւ, եւ քարայծներ խոյս են տուեր լեռնապատառ՝ որջիդ մըռայլ պատերէն:

×

Մենք, Յեղիդ ազատագրուած զաւակները բոլոր, մենք՝ մշտնջենի ուխտաւորներ Հայրենի աւերակաց, մենք՝ յոգնաբեկ ծիծառներ տարագնաց, դէպի Քեզ կ'արտօրանք կրկին, ո՛վ սիրասուն ու խանդակա՛թ Կիլիկիա, մեր փառքի օրերէն ափիներ ու դափիներ որոնելու քու սարերուդ ու ձորերուդ կուշտին:

Աղէ՛... մեր սիրտերը կը սղոցուին այս անգամ, ի տես այդ խորանդունդ Զնդանին որ խոշոր կեղի մը պէս բշտեր է լանջադեղ կուրծքիդ: Այսուհետեւ պէտք է փլի, կորսուի՛ աւհետ այդ այտուցքն ահաւոր, քանի խորտակած ենք մեր կապանքներնիս դարաւոր...:

(1921) ԹԷՈԴԻԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

(Բ. եւ վերջ)

ՀԱՐՑ.— Հանրագիտարանին պատրաստութեան գործին ի՞նչ մասնակցութիւն կը բերեն Հայաստանի գիտահետազօտական հիմնարկութիւնները, բարձրագոյն ուսումնարանները եւ մշակոյթի օջախները:

ՊԱՏ.— Իբրեւ կանոն, Հանրագիտարանի յօդուածին հեղինակը այդ նիւթին ծանօթ մասնագէտն է: Յօդուածը համապատասխան գիտա-ճիւղային խմբագրութեան կողմէ խմբագրուելէ ետք, բոլոր տուեալները գիտական աղբիւրներով ըստուգուելէ յետոյ, հատորին ընդհանուր այբբենական ցանկին մէջ կը մտցուի: Այս ալ իր կարգին պրակներով կ'ենթարկուի գիտական քննարկութեան: Երկրորդ հատորը, օրինակ, կը բաղկանայ ութ պրակէ (աւելի քան 300 մեքենագրուած էջ): Պրակները կ'ուղարկուին Գիտութիւններու Ակադեմիայի բոլոր հիմնարկութիւններուն, գիտահետազօտական միւս հիմնարկութիւններուն, բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններուն, մշակոյթի օճախներուն եւ ըստ նիւթին՝ նաեւ տարբեր կազմակերպութիւններու: Խմբագրութիւնը կ'ամփոփէ ստացուած առաջարկները եւ դիտողութիւնները եւ, ի վերջոյ, կը կազմէ տպարանին օրինակը:

Մեր կարեւոր նուաճումներէն մէկը Հանրապետութեան մէջ հանրագիտական դպրոցի ստեղծումն է: Հեղինակներն ու խմբագիրները, մեր գիտնականները ձրի աշխատանք կը կատարեն հանրագիտական յօդուածի ձեւեր ստեղծելու, ինչ որ շատ կարեւոր է՝ հանրագիտական մտածելակերպ եւ ոճ մշակելու ուղղութեամբ: Այս մարզին մէջ մեծ է նպաստը ակադեմականներ Ծ. Աղայեանի, Ա. Առաքելեանի, Բունիաթեանի, Ս. Երեմեանի, Լ. Խաչիկեանի, Ս. Կարապետեանի, Ս. Համբարձումեանի, Ա. Ղարիբեանի, Գ. Ղարիբջանեանի, Մ. Ներսիսեանի, ինչպէս նաեւ ակադեմիայի թղթակից-անդամներ Հ. Աղոնցի, Ռ. Ալեքսանդրեանի, Բ. Առաքելեանի, Ա. Բաղդասարեանի, Գ. Գալոյեանի, Վ. Նալբանդեանի, Գ. Սահակեանի, տոքթէօրներ Ռ. Զարեանի, Ռ. Յարութիւնեանի, Լ. Միրզոյեանի եւ ուրիշ անուանի գիտնականներու: Ձեւաւորուեցաւ հանրագիտական խմբագիրներու պատկառելի խումբ մը, առանց որուն կարելի չէ պատկերացնել Հանրագիտարանը:

ՀԱՐՑ.— Ի՞նչ պատկեր կը պարզեն նիւթական եւ թեքնիք միջոցները Հանրագիտարանի հրատարակութեան համար:

ՊԱՏ.— Գործը սկսաւ, երբ մեր Հանրապետութիւնը ըստ էութեան հանրագիտարան տպելու հնարաւորութիւններ չունէր: Վերջին հինգ տարիներուն Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի «Հրատպետկոմի» ղեկավարութեամբ զգալի աշխատանք կատարուեցաւ Հանրագիտարանի բարձրորակ տպագրութիւնը ապահովելու ուղղութեամբ: Սակայն գործը կ'ընթանայ չափազանց դանդաղ: Եթէ ամէն մէկ հատորին տպագրութիւնը 3–4 տարի տեւէ, ինչպէս հիմա է, ամբողջ Հանրագիտարանին տպագրութիւնը վերջ չի գտներ 2000 թուականէն առաջ: Ասիկա կը նշանակէ, թէ Հանրագիտարանը ստեղծող սերունդին մեծ մասը չի տեսներ իր աշխատանքին արդիւնքը: Պէտք չէ մոռնանք նաեւ, որ հայերէն ուրիշ հանրագիտարաններ ստեղծելու պահանջ ալ կայ, որ արդէն օրակարգի հարց դարձած է: Ամբողջովին չէ իրականացած «Յ. Մեղապարտ» տպարանին մէջ Հանրագիտարանի տպագրութեան յատուկ բաժին ստեղծելու 1969ի որոշումը: Անբաւարար են խմբագրութեան աշխատանքի պայմանները:

ՀԱՐՑ.— Յաջորդ հատորներու պատրաստութեան ժամանակի մասին ի՞նչ տեղեկութիւն կրնաք տալ:

ՊԱՏ.— Արդէն տպագրութեան յանձնուած են երկրորդ հատորին Ա. եւ Բ. պրակները: Հատորը ամբողջութեամբ տպարանը կ'ըլլայ տարեվերջին: Մոսկուայի եւ Մինսկի մէջ տպագրուելու վրայ են ներդիրները: Այս տարի կ'աւարտի երրորդ հատորին խմբագրումը: Խմբագրութեան թղթածրարներուն մէջ են չորրորդ եւ հինգերորդ հատորներուն նիւթերը: Ըստ ծրագրի՝ 1975–1976ի ընթացքին վերջ կը գտնեն յաջորդ հինգ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄԵԶ ԱՇԽԱՐՔԻՆ ՀԱՅ ԿԱ՞Յ...»

Ցուշանուէրներ եւ դրամ տալով Գիւլիզարին՝ մենք ուզում էինք արդէն հրաժեշտ տալ, ճամբայ ընկնել: Սակայն, քոյր ու եղբօր համար, նաեւ մեզ համար, այնքան էլ հեշտ չէր բաժանուելը:

— Ձըրդի մատաղ, չեմ թողնի գնաք: Էրթանք, մտէք ըմ տուն, — աղերսեց ու պնդեց Գիւլիզարը, — ձըր հայ-քրիստոնեայի ոտք դրէք ըմ օջախ, աղ ու հաց կերէք, յետոյ՝ բարի ճանապարհ:

Գիւլիզար քոյրիկն ասում էր, թէ տանը ոչ ոք չկայ. ամուսինը մեռել է երկու տարի առաջ, տղան ու հարսն էլ, ճժերի հետ, կալում են, ցորեն են կալում: «Աստուած գիս էսօր տուն պահեց ձըրդի տեսնելու»:

Մենք ցաւով մերժեցինք հրաւէրը: Գիւլիզար քոյրիկին չվշտացնելու համար բացատրեցինք, թէ այդ կարող է յետագայ անախորժութիւնների տեղիք տալ, մանաւանդ որ մենք էլ ուշանում ենք, եւ այս կողմերը մթանը լինելը վտանգաւոր է օտարականի համար:

Բայց կարո՞ղ էր Պետրոսը բաժանուել իր երջանկութիւնից: Քրոջը գրկած, նա պատմում էր ճիւղաւորուած իր ընտանիքի մասին, թէ երեք տղայ, մի աղջիկ ու հինգ թոռ ունի: Աղջկանը անունը դրել է Գիւլիզար՝ քրոջը միշտ յիշելու համար: Տղաներից աւագինը հօր անունով կոչել է Հայկարամ, իսկ աղջիկ թոռանը՝ մօր անունով՝ Մարիամ:

Գիւլիզարը, որ յուզմունքից նուաղել էր քիչ առաջ, այժմ երիտասարդական փայլ ու կեանք ունէր խունացած բիբերի մէջ:

— Հիմա դուք Ամերիկա՞ կ'երթաք, — բաժանման ցաւը զսպելով հարցրեց Գիւլիզարը եղբօրը:

— Ո՛չ, քուրո ջան, այստեղից Վանի վրայով եւ Կարսով մեկնելու ենք նախ Հայաստան, յետոյ այնտեղից էլ՝ Ամերիկա:

Քոյրը հարցական ու երկար նայեց.

— Հայաստա՛ն... ի՞նչ Հայաստան...

— Հայաստան. մեր պապենական հայրենիքը: Բոլոր Հայերի հայրենիքը՝ Խորհրդային Հայաստան:

Գիւլիզարը անթարթ նայեց եղբօրը, ապա մէկ-մէկ զննեց մեր բոլորիս դէմքերը ու թերահաւատ հարց տուեց.

— Ղուրբա՛ն էղնիմ ձըրդի, ախպրտիք, ըղորդ ըսէք, էնտեղ հայ-քրիստոնեաներ կ'ապրի՞ն:

— Ի հարկէ՛, Հայոց տունն է, էլ ո՞վ պիտի ապրի:

Ի հարկէ Հայեր են ապրում, եւ ջարդերից փրկուած շատ Սասունցիներ... Այնտեղ մշտական բնակութեան են գալիս Մեծ Եղեռնից փրկուած, աշխարհով մէկ ցրուած Հայերը: Այնտեղ՝ հայրենի հողի վրայ այլեւս ո՛չ մի Հայ չի սպանւում, ո՛չ մի հարս-աղջիկ չի առեւանգւում... Քուրո ջան, մի՞թէ չես լսել, որ Հայութիւնն էլ արդէն ունի իր օջախը, իր Պետութիւնը, իր լոյս քաղաքները, իր շէն գիւղերն ու մի կապոյտ, խաղա՛ղ երկնակամար՝ Մասիսը սրտին...

Գիւլիզար քոյրիկը չէր իմացել. առաջին անգամ էլ լսում: Եւ որտեղի՞ց իմանար Սասունի հեռաւոր լեռներում աշխարհից մեկուսացած, աշխարհից խռոված այս կինը, որ կէս դար է, ինչ մորմոքուն սրտով միայն յիշում էր ընտանիքը եղած հարազատներին եւ անիծում աշխարհի բոլոր ջարդարարներին, բոլոր բռնակալներին:

Բաժանուելիս՝ Գիւլիզար քոյրիկը համբուրեց բոլորիս ճակատները, եղբօր գլուխը սեղմեց կրծքին եւ, կորցրած երջանկութիւնը վերջնականապէս գտած մարդու գոհունակութեամբ, մեզ դիմելով որպէս աղօթք շշնջաց.

— Ըմ ազի՛զ ախպրտիք, ձըրդի ղուրբան, թը Աստծով էս աւուր ոտոտ չիգենք, աշխարքից երթալու էի էթիմի պէս վիզս ծուռ, սիրտս մալուլ, էն մտքով, թը գիմ մեռնելով կը մեռնի վերջին Հայ... էլ էստուց սիրտս խաղաղ է, քընի ըմ ախպեր կը պահէ Աստուրենց Հայկարամի չընար, քընի աշխարքի մէջ Հայաստան կայ, հայ-քրիստոնեաներ կան... Ախպրտիք, ձըրդի մատաղ, ըմ հին, լերդացած դարդին դարման գըիք, լո՛յս իջաւ վըր ըմ խաւար հոգուն... Ըղորդ է, թէ մէջ աշխրքին Հայ լէ կայ, Հայաստան լէ, գիմ մուրազ կատարուկ է... Զօ՞ւր հրաշք էղաւ, չօ՞ւր երկնային Աստուած հովանաւոր, փրկիչ էղաւ մըր փերիշան ազգին...

Արդէն մօտեցել էր բաժանման րոպէն:

— Ըմ ազիզ ախպրտիք, գիմ սիրտ, գիմ աչքեր լէ ձըրդի հետ տարէք Հայաստան, աշխարհ, գիմ սուրբ հայրենիք...

Անցած կէս դարը չէր կարողացել հանգցնել կայծը, մոխրի վերածել Գիւլիզար քոյրիկի հոգու խոր խորքերում անթեղուած Հայութիւնը, կարօտի սըրբազան զգացումը...

Մենք դժուարութեամբ հրաժեշտ տուեցինք Գիւլիզար քոյրիկին, Սասնոյ անտեսանելի ծաղկին... Քայլում էինք ծա՛նր, ծա՛նր քայլերով: Անիմանալի մի ուժ ետ էր պահում մեր քայլերը. իսկ մենք պէտք է յաղթահարէինք ձգողական այդ ուժը՝ Սասունից ու Գիւլիզար քոյրիկից հեռանալու, աշխարհի միջօրեականներով շարունակելու համար մեր Հայի ճի՛գ ճամբան:

(7 եւ վերջ) ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԽՕՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

«Հայկական Ֆիզիոլոգիական Ընկերութիւն»ը, յայտարարած է անոր նախագահը՝ Ակադ. Ս. Կարապետեան, մեր Հանրապետութեան գիտական աչքի զարնող կազմակերպութիւններէն մէկն է: Անոր անդամներու թիւը ներկայիս կը հասնի 180ի: Ընկերութեան անդամ են 10 ակադեմականներ, 21 տոքթէօրներ եւ 80է աւելի գիտութիւններու թեկնածուներ:

Ընկերութեան գործունէութիւնը հետեւեալ ուղղութիւններով կ՚ընթանայ.— բարձրացնել գիտական մակարդակը ընկերութեան անդամներուն եւ, յատկապէս, երիտասարդ գիտնականներուն, լայնօրէն ուսումնասիրել եւ տարածել հայ ականաւոր բնախօսագէտներ Լեւոն Օրբելիի, Խաչատուր Կոշտոյեանցի, Էզրաս Հասրաթեանի գիտական ժառանգութիւնը, ծանօթանալ, խօրացնել օտար ժամանակակից բնախօսագէտներու նուաճումները, Ընկերութեան աշխատութիւնները հրատարակել, հայ բնախօսագէտներու մասնակցութիւնը ապահովել միջազգային համաժողովներուն:

Հաճելի է հաստատել, որ մեր Հանրապետութեան բնախօսագէտները վերջին չորս տարիներուն գործօն մասնակցութիւն ցոյց տուին բնախօսագէտներու 25րդ, կենսաբաններու 4րդ միջազգային համաժողովներուն եւ այլ խորհրդաժողովներու:

«Հայկական Ֆիզիոլոգիական Ընկերութիւն»ը առանձնապէս գործօն մասնակցութիւն բերաւ ատողադնացութեան 4րդ համաժողովին կազմակերպումին մէջ: Այդ համաժողովը գումարուեցաւ Երեւանի մէջ:

×

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Կենդանաբանութեան հիմնարկութեան կարեւոր աշխատանքներու կարգին, Էդ. Շահիրեան «Սով. Հայաստան» օրաթերթի մէջ հետեւեալներն ալ յիշատակած է.

Յատուկ ուշադրութիւն կը դարձուի հայկական դասական ներկանիւթին՝ որդան կարմիրի արդիւնաբերական օգտագործումի եղանակները մշակելու համար: Այս եզակի ներկանիւթը, որ մեզի հասած է հնագոյն մագաղաթներու եւ յիշատակարաններու միջոցով, երկար ժամանակ անհետացած էր եւ միայն տեսական, տքնաջան գիտական պրպտումներն են, որ կրկին կեանքի կոչեցին զայն... Ուրախալի է արձանագրել մեր ժողովուրդի պատմութեան վերջին հարիւրյիսուն տարիներու ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով մթերուած է մէկ ցենտներ բարձրարժէք որդան: Այս նախնիւթէն գոյացած բնական հազուագիւտ ներկը պիտի օգտագործուի մեր երկրին տնտեսութեան զանազան ճիւղերուն կողմէ: Յառաջիկայ տարիէն ի գործ պիտի դրուի որդանը հաւաքելու այն եղանակը, որ մշակուեցաւ հիմնարկութեան կողմէ:

Առանձնակի կարեւորութիւն կը ներկայացնեն այն հետազօտութիւնները, որոնք կը կատարուին վայրի ոչխարը (մուֆլոն) բազմացնելու նպատակով: Այս կենդանին, որ Հայաստանի բնութեան հարստութիւններէն է՝ անհետանալու եզրին կը գտնուի: Որսորդներու միութեան հետ կնքուած պայմանագիրով մը, արդէն հարիւր հեկտարի վրայ վայրի ոչխարի բուծումին մզում կը տրուի: Զորս տարիներու ընթացքին կիսաբնական պայմաններու մէջ բազմացնելով զանոնք, կարելի պիտի ըլլայ բնական օճախներու մէջ վերստին հաստատել անոնց քանակը:

Հիմնարկութեան կարգ մը մասնագէտներ շատ ուշագրաւ աշխատանք մը կը կատարեն, որուն նպատակն է մշակել վնասատու միջատներու դէմ պայքարի նոր, սերնդագործական եղանակ մը: Ասիկա շատ այժմէական հարց է, քանի որ կը նախատեսէ պայքար մղել առանց թունաւոր նիւթերու օգտագործումին, ինչ որ բնութեան անաղարտ պահպանումին համար խիստ ողջունելի է:

հատորներու յօդուածները:

Կարելի է յառաջիկայ 6–7 տարիներուն մէջ աւարտել բոլոր 12 հատորներու պատրաստութիւնը, եթէ բնականաբար, պէտք եղած ժամանակին լուծուին բոլոր այն հարցերը, որոնք կապ ունին տպագրութեան, խմբագրական աշխատանքներու բարելաւումին հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐԸ

—— о ——

Ի հնումն մշակուած Հայաշխարհի արուեստներէն առաջինը եղած է: Երկրագործութիւնը ամէնէն աւելի ծաղկեցնողը եղաւ Արտաշէս Բ.: Խորենացի կ՚ըսէ, թէ անոր օրով անմշակ եւ խոպան հող չէր տեսնուեր: Բագրատունեաց Աշոտ Թագաւորն ալ զարկ տուաւ հողագործութեան: Որսորդութիւնը նախասիրած զբօսանքներէն եւ մարզանքներէն գլխաւորը եղաւ մեր Թագաւորներուն համար: Երէ որսալու համար Երուանդ եւ Խոսրով Բ. յատկապէս ցանկապատուած անտառներ հաստատեցին: Հոն կ՚երթային մեծ տօնախմբութեան ձեւով: Արձանագործութիւնը անյիշատակ կը մնայ մեր պատմագիրներուն երկերուն մէջ: Արտաշէս Ա.ն էր միայն որ Յունաստանէն արձաններ բերել տուաւ, որոնք իրենց գեղեցիկ տեսքով հայուն գեղագիտական ճաշակը զարգացուցին: Հայը ճարտարապետութեան մէջ առաջնակարգ կը հանդիսանայ իր հոյակերտ եկեղեցիներով, ամրակառոյց վանքերով, կամուրջներով, պալատներով ու պարիսպներով: Երաժշտութիւնը չափէն աւելի զարգացած էր. անուանի են Գողթան մուսաներն ու բանաստեղծները, որոնք բամբիռներով կ՚երգէին մեր դիւցազներուն յաղթանակներն ու նահապետական կեանքը: Ս. Սահակ, որ հմուտ երաժիշտ մըն էր՝ ութ ձայները գտաւ: Ժ. դարուն երեւելի էր Սամուէլ Կամրջաձորեցին, նաեւ Թէոդորոս Ալախօսիկ, իսկ ԺԲ. դարուն, Շնորհալի նոր կենդանութիւն մը տուաւ մեր տաղարաններուն: Հիներէն կայ նաեւ Տարօնեցի Խաչատուր, որ շարականի խազերը տարածեց մեծ ճեռնհասութեամբ:

ԼԵՌՆԱԿԱՆԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

—— о ——

Կան մարդիկ, որ կ՚ապրին կղզիացած, իր կեղեւին մէջ քաշուած խխունջի մը պէս, միայնութեան խաղաղաւէտ գիրկը, առանց ներգործելու դարուն ուր կ՚ապրին եւ որուն հոսանքին մէջ կը կորսուին: Կան ուրիշներ որոնք՝ իրենց նմաններուն օգտակար ըլլալու տենդէն բռնուած՝ կը նետուին ընկերային փոթորիկներուն մէջ, մերթ աջող, մերթ ձախող ելեւէջներով, մինչեւ որ կը հասնին իրենց հետապնդած նպատակին, կամ անոր զոհը կ՚ըլլան: Առաջինները Պատմութեան չեն վերաբերիր, կամ, այլապէս, կենդանաբանութեան հարուստ նիւթ կը մատակարարեն, տարբերութիւն մը չզտնուելով իրենց եւ անբաններուն ապրելակերպին միջեւ, մինչդեռ վերջինները որոնք երջանիկներ են եւ հետեւաբար ճշմարիտ թշուառները, կ՚ելլեն սակայն իրենց դարուն ու իրենց կեանքը կը շարունակեն ապագայ սերունդին հետ որուն դաստիարակութիւնը գըծած են իրենք՝ իրենց օրինակով եւ քարոզած սկզբունքներով: Աղէտի այս հերոսները չեն հասարակ մահկանացուներէ որոնց անձուկ է մտածումը, եւ զգուձ՝ կեանքի նպատակը, այլ հանրութենէն պաշտուածներն են անոնք ու պիտի չանհետանան ցորչափ մեր մոլորակը դառնայ իր առանցքին վրայ:

Որքա՜ն բարեբախտ եմ որ մարդատեաց մենակեաց մը չեմ եղած, ոչ ալ ընդունակ եմ ըլլալու, թէեւ յաւակնութիւնը չունենամ վերջիններուն պատկանելու. միայն բուռն իղձէ մը տանջուած եմ ազգայ հասակէս — իմ տոհմիս ծառայելու իղձը, որ տակաւ աճած, հոգիս հրդեհած ու վերջապէս բերած ձգած է զիս հոս, ողջերու դերեզմանը՝ ուր կը թաղուի ամէն յոյս եւ ուր ամէն ուժ կը ջախջախուի...

Ահա՛ մութը նորէն կոխեց. բանտապաններն արթուն՝ հաւուն տարմի մը պէս բանտարկեալները կը քշեն իրենց առջեւէն ու կը տանին կը լեցունեն խուցե՜րը — խոնաւ, ցած, տեսակ մը նկուղներ՝ որոնց մէջ գիւակները կը խլրտին...: Ականջներս կը խօցոտեն շառաչները շղթաներուն որոնք դատապարտեալներու եւ մահապարտ անմեղներու ոտքերը կը պրկեն: Կանթեղիս աղօտ նշոյլը պազ պատերը կը ծեփէ, ստուերներ նկարելով հոս եւ հոն. եւ ես կ՚երազեմ այդ ստուերներուն հետ: Հակող ցաւս մոռնալու համար կլլած եմ հատ մը բանտի դեղահատէն. օրհնեա՜լ խաշխաշ, դրախտի հրեշտակներուն բուրվառէն ծաւալող ծո՜ւխ, ահա՛ հեռուն՝ Հայրենի լեռներուս վեհափառ ուրուականները կարգաւ կուգան կ՚անցնին առջեւէս. ըղեղը որ գլխուս խորշը կը ննջէր — յիշատակներու մոխրակոյտ մը — կը սկսի քրքրուիլ. թաղուած ամբողջ անցեալ մը կը սկսի արթննալ...

Տեսիլքը կը փարատի վայրկենապէս. աւելի որոշ կը տեսնեմ ինքզինքս՝ չորս պատերու մէջ արգելափակ: Ոճիրներուն ամէնէն սոսկալիներն են եղեր ստրկութեան գիտակցութիւնը, լուծին տեւելութիւնն ու ազատագրութեան բաղձանքը: Ի՜նչ օրէնք եւ ի՜նչ դատաստան...

Բայց անյուսութիւնը շատ հեռի է տիրանալէ ըղեղիս. եթէ բեռը ծանր է, գիտեմ վրայէս թօթվել զայն: Ահա դուրս կը թռչիմ, կը թափառիմ ազատ անհուններուն մէջ, կը ճեմեմ խամրած օրերուս բուրաստանը: Օրհնեա՜լ ըլլաս ուրեմն ճերմակ թուղթ որ կ՚ընդունիս ճնշուած սրտիս տպաւորութիւնները: Եկէ՛ք, իմ ոսկի տարիներ, իմ միամիտ մանկութեան օրեր, չուրջս պար բռնեցէք ու ներկայիս տանջանքները մոռցուցէք: Երանի թէ այս յուշատետրը չկնքած՝ գոնէ անգամ մըն ալ առիթն ունենայի փարելու հողերուն ու քարերուն, ջուրերուն ու ծառերուն իմ ծննդավայրիս՝ որուն կարօտովը կը հալիմ, որուն յիշատակովը կ՚ապրիմ եւ որուն ճակատագիրը կ՚ողբամ, աս անտարբեր պարիսպներուն մէջ բանտուած...:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

Հալէպի բանտը,

1893 Սեպտ. 22ին:

Կարդացէք «ՅԱՌԱՋ»ը տարածեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ Ի. — ՆՈՐ ԶՕՐԱՎԱՐԸ

— Վերջին քառասունութ ժամուան ընթացքին, խիստ տառապեցայ, ըսաւ ան: Վստահ էի Իւէնի անկեղծութեան վրայ, որովհետեւ զայն կը ճանչնամ եւ կը սիրեմ երկար տարիներէ ի վեր:

— Եւ սակայն վայրկեան մը կասկածեցար անկէ:

— Երբ համոզուեցայ որ այդ մարդը Րիկայէն կուգար եւ կ՚ուզէր մեզ սպաննել, խելքս դարձաւ...

— Իրաւունք ունիս:

— Որովհետեւ Իւէնը միայն գիտէր, թէ մենք Օրինէնթ – Էքսփրէսով պիտի ճամբորդենք դէպի Պոլիս. ես անոր ամէն բան խոստովանած էի՝ Րիկայէն մեկնելէ առաջ... այս պատճառով անմիջապէս իրմէ կասկածեցայ: Սիրտս չէր կասկածեր, սակայն տրամաբանութիւնս, աւելի զօրաւոր ձայնով մը կ՚ըսէր, թէ աշխարհի վրայ Իւէնը միայն գիտէր, որ մենք Օրիէնթ – Էքսփրէսին մէջ կը գտնուէինք:

— Եւ դուն տրամաբանութեան ձայնին անսացիր:

— Ի՞նչպէս կրնայի գուշակել որ Պոլիսէն հեռագրով մեր մասին տեղեկութիւն պիտի հաղորդէին Րիկայի խորհրդայիններուն... հիմա կ՚երեւակայեմ թէ, Իւէն որքա՜ն տառապած է՝ տեսնելով որ մեր գաղտնիքը երեւան ելած է եւ գործակալ մը ղրկուած է մեզ հետապնդելու համար. մանաւանդ որ, պիտի կարծէր թէ ես իրմէ միայն պիտի կասկածէի, եւ այս մտածումը՝ անշուշտ շատ տառապեցուցած է խեղճ աղջիկը: Եւ ես վստահ եմ որ, ան տակաւին յուսահատութեան մատնուած է, որովհետեւ լուր չունի թէ, պոլշեւիկներու գործակալը սպաննուած է, իսկ մենք ազատած ենք: Յետոյ, չի գիտեր թէ, ես իրմէ չեմ կասկածիր եւ գաղտնիքին տեղեակ եմ: Որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլայի, եթէ կարենայի որեւէ միջոցով զինքը հանգստացնել... Ձեմ գիտեր որ, եթէ նամակ մը գրեմ ձեռքը կը հասնի՞...

— Հեռագիր մը քաշէ, եւ ամէն բան կը վերջանայ:

— Այդպէսով արդեօք իր դիրքը վտանգած չե՞մ ըլլար:

— Երբեք:

— Ի՞նչպէս...

— Անուղղակի կերպով հեռագիր մը կը քաշես:

— Անուղղակի հեռագիր կ՚ըլլա՞յ...

— Կարծեմ թէ ինծի ըսած էիր, որ նշանածդ պոլշեւիկներու պատուիրակութեան պետին կատարեալ վստահութիւնը կը գրաւէ եւ բոլոր նամակներն ու հեռագիրները իր ձեռքէն կ՚անցնին:

— Ճիշդ է:

— Այդ պարագային երկու հեռագիր կը քաշէք Րիկա. մէկը մնայուն նամակատան հասցէով՝ Իվան Մինաքիի, իսկ միւսը Րիկայի խորհրդային պատուիրակութեան:

— Եւ ի՞նչ կ՚ուզէք որ հեռագրեմ այդ մարդոց:

— Շատ պարզ բան մը սիրելիս, անոնց հետեւեալ հեռագիրը պիտի քաշես.—

«Այն անձը, որուն Լոնտոնէն մեկնումը հաղորդած էի վերջին հեռագրովս, իր ընկերոջ հետ հոս հասաւ: Երկու ճամբորդները հասկցած են որ, իրենց վերաբերեալ բոլոր տեղեկութիւնները ես հաղորդած եմ ձեզի»: Այս հեռագրի տակ կը դնէք Լումիլա ստորագրութիւնը, եւ ամէն բան կը վերջանայ. այսպէսով վստահ եմ որ հեռագիրներէն մէկը անպայման նշանածիդ ձեռքը պիտի հասնի:

Եթէ խակապէս Իվան Մինաքի անունով մարդ մը գոյութիւն ունի, անշուշտ ան իր ստացած հեռագիրը պիտի յանձնէ խորհրդային պատուիրակութեան...

Իսկ եթէ Իվան Մինաքին այն պարոնն է, որ Պորիս Ժէմաքի կեղծ անունով մեզ կը հետապնդէր եւ որ հիմա անդիի աշխարհը կը գտնուի, անոր ուղղեալ հեռագիրը պիտի հասնի խորհուրդներուն ձեռքը. այսպէսով, սիրելիս, նախ նշանածիդ տեղեկութիւն տուած կ՚ըլլաս թէ ողջ ես, երկրորդ՝ իմացուցած կ՚ըլլաս թէ, իրմէ չես կասկածիր... Հիմա հասկցա՞ր թէ ինչ կը նշանակէ անուղղակի հեռագիրը...

— Դուն չգտնուած մարդ մըն ես, ըսաւ Ալեքսէյ, իր բարեկամը համբուրելով, յետոյ ինքնաշարժի վարիչին դառնալով ըսաւ.

— Կալաթա Սերայի հեռագրատան առջեւ կեցիր:

Քառորդ ժամ յետոյ, երկու բարեկամները հեռագրական պաշտօնեային յանձնած էին երկու հեռագիրները:

... Եւ յաջորդ առտուն, երբ խորհրդային պատուիրակութեան պետը՝ Եոֆէ աչքէ կ՚անցընէր այն փաստաթուղթերը զոր իրեն կը ներկայացնէր Իւէն Շումոֆ, պատուիրակութեան ստորհանդակը սենեակ մտաւ եւ ըսաւ.

— Իվան Մինաքիի հասցէին հեռագիր մը եկաւ:

— Ինծի տուր, հրամայեց նախագահը:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԻՐԱՆ

Այրի Տիկին Սրբուհի Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Գրիգորեան եւ զաւակը, Օր. Թագուհի Աղաճանեան եւ համայն ազգականները սրտի խոր կըսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՀՐԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(31 տարեկան — Մուշի Զորի թաղէն)

մահը, որ պատահեցաւ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Հոկտ. 28ին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Թիէյի գերեզմանատունը, ուր եւ կ'ամփոփուի:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հանդստեան կոչուած կամ հանդստեան կոչուելու մօտ հաշուապահ մը տունը աշխատելու համար (օկսիլիէռ տետրակներ եւայլն): ԳՐԵԼ հարկ եղած տեղեկութիւնները տալով «Յառաջ»ի վարչութեան:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը, 20–30 տարեկան, հայ նպարավաճառատան մը մէջ աշխատելու համար:

Դիմել.—

47, Rue de Trévise — Paris (9e)

ARAX

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀՐԱՒԷՐ

Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն:

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ ժամը 20.30ին:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան Հոկտ. 20ի ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, նոր ժողով մը կը գումարուի, Կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ ժամը 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի:

ԱՅՑ՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ոգեկոչելու համար անհետացող հայ մտաւորականներու յիշատակը, Նոյեմբեր 1, Ուրբաթ ժամը 15ին, հաւաքական այց մը կազմակերպած է Պանեէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին Ֆրանսահայ գրողները եւ հասարակութիւնը անխտիր:

Հաւաքավայր՝ Սիմըթիէռ տը Պանեէօ Փարիզիէնի դուռը, ժամը ճիշդ 15ին:

Երթեւեկութիւն՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել գերեզմանատան առջեւ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

31, avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահական նախարարուհի

SIMONE VEIL

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

On dansera avec l'Orchestre BEDIKIAN

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մասնակցութեամբ Սօսի պարախումբի, ղեկավարութեամբ

ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA

(Վիճակահանութեան առարկաները արժէքաւոր եւ օգտակար)

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878–02–99 Աղքատախնամի գրասենեակը:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:

Մուտք 20 ֆր. (ուսանողներու 10 ֆր.)

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

SALLE DES FÊTES RUE VOLTAIRE

մասնակցութեամբ LIZ SARIAN

նուագախումբ B. DEDEDJIAN

ԾԱԽՈՒԻ Է

ԳԵՂԵՑԻԿ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

ՎԻԼԺԻՒԻՖի մէջ Փորթ տ'Իթալիէն 5 վայրկեան, օթոպիւս 185), նոր շէնքի մը մէջ, էֆ. 4 յարկաբաժին մը, 8րդ յարկ (վերելակ), արդիական բոլոր յարմարութիւններով (բաղնիք, պատշգամ, խոհանոց, մոքէթ, եւայլն):

Գին.— 135.000 ֆր. յաւելեալ 5000 Քրետի-Ֆոնսիէ:

Հեռաձայնել, ամբողջ օրը՝ 677–66–56

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 ֆր.
Ցաւակցութիւն	20 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր.
Ծնունդ	40 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ Թերթին վարչութեան:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 2ին, Չորեքշաբթի, ժամը 19էն 21:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Մշակոյթի Տուն ժամը 15էն 19:

COURS DE LANGUE ARMENIENNE AU LYCEE CONDORCET

Les cours débutent le 2 Octobre, sous la direction du Prof. G. MEHIAN.

Pour les inscriptions s'adresser : 17, Rue Bleue de 15 à 19 heures.

Imprimé sur les Presses DU JOURNAL «HARATCH»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇՈՒՆ. 1974 | ՏԱՍԸ ՕՐ 2100 Ֆէն ՍԿՍԵԱԼ

ՄԵԿՆՈՒՄ ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ — ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ —

ՓԱՐԻԶԷՆ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2 ԷՆ 11

2100 Ֆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21 ԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2

2300 Ֆ

Յաւելեալ երրորդ Շաբաթ մը եթէ 15 հոգի կայ.— Յաւելեալ՝ 750 Ֆր. 15 հոգիէն պակաս յաւելեալ՝ 950 Ֆր.

LIC. A. 72

Demander notre brochure détaillée

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64

de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages **SEVAN**

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66

de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49

de 15 h. à 19 h. — tous les jours

Histoire de l'ARMÉNIE

des origines à 1071

par René **GROUSSET**

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 5 Fr.

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ

H. PASDERMADJIAN

HISTOIRE DE l'ARMENIE,

3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 41 Fr.

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
27
DIMANCHE
27 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.148
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13.148

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ... ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ

— О —

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Թուրան Կիւնէշ սպառնաց վերաքննութեան ենթարկել իր երկրին պաշտպանողական համագործակցութիւնը Մ. Նահանգներու հետ, եթէ Ուաշինկթըն դադրեցնէ իր զինուորական օժանդակութիւնը Անգարայի: Ինչպէս ծանօթ է, Մ. Նահանգները պիտի չշարունակեն զէնք եւ ռազմանիւթ ղրկել Թուրքիա մինչեւ Դեկտեմբեր 10, պայմանաւ որ այդ զէնքերը Կիպրոս չղրկուին, եւ Թուրքիա յարգէ զինադուլը:

Թուրան Կիւնէշ յստակ ակնարկ մը ընելով Թուրքիոյ ամերիկեան կայաններուն մասին, նկատել տուաւ, թէ «Համաձայնագիր կնքած կողմերէն մէկը եթէ հրաժարի իր պարտաւորութիւններէն, միւս կողմն ալ ստիպուի վերաքննել իր պարտաւորութիւնները», այլ խօսքով Թուրքիա կրնայ թոյլ չտալ, որ Ամերիկացիք կայաններ ունենան Թուրքիոյ մէջ: Կիւնէշ չեշտեց, թէ ամերիկեան օժանդակութիւնը Ատլանտեան Ուխտի շրջագիծին մէջ կը գտնուի եւ, հետեւաբար, այդ օժանդակութիւնը վերջ դնելու պարագային «անհրաժեշտ պիտի դառնայ նոր հաւասարակշռութիւն մը հաստատել»: Այսպէս, նման կացութեան մը առջեւ Անգարա զէնքի նոր աղբիւրներ պիտի գտնէ: Այսուհանդերձ, այս ուղղութեամբ ո՛չ մէկ մանրամասնութիւն տուաւ:

Թուրան Կիւնէշ յայտարարեց նաեւ, թէ ամերիկեան զինուորական օժանդակութեան դադրեցումը «պիտի չազդէ Կիպրոսի մեր քաղաքականութեան վրայ»: Թուրքիա «չընդունիր որեւէ ճնշում որեւէ երկրէ կամ կազմակերպութենէ իր Կիպրոսի քաղաքականութեան մէջ»:

Սպիտակ Տունը շաբաթավերջին դեռ ո՛չ մէկ մեկնաբանութիւն կատարած էր Թուրք Արտաքին նախարարին յայտարարութեանց կապակցութեամբ:

× Նիկոսիոյ մէջ 5000 յոյն ուսանողներ հակամերիկեան բուռն ցոյց մը կատարեցին:

ՖՐԱՆՍԱ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

— О —

Այս արտակարգ համագումարին ընթացքին արտակարգ նկատուած է նաեւ Ժորժ Մառշէի տեղեկագրին երկարութիւնը: Չորս ժամուան ընթացքին 1260 պատգամաւորներ մտիկ ըրած են իրենց քարտուղարը:

Մառշէ կը բացատրէ նախ թէ այս համագումարը հրաւիրուած է երկու կարեւոր հարցումներու պատասխանը գտնելու համար: Ի տես ժողովրդական շարժումին ի նպաստ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային խոր փոփոխութեան մը, ի՞նչպէս պէտք է յանգիլ այդ փոփոխութեան եւ ի՞նչ է Համայնավար կուսակցութեան դերը այդ փոփոխութեան մէջ:

Մառշէի համար ներկայ դժուարութիւնները արդիւնք են դրութեան մը, որ մէջտեղ դրուած է մեծ դրամագլուխին կողմէ: Այդ իսկ պատճառով, ծնած տագնապը արուեստական է եւ իբրեւ փաստ Մառշէ կ'ըսէ թէ ընկերվարական երկիրներու մէջ տագնապ չկայ (յիշենք սակայն թէ հոն գոնէ ընկերային տագնապներու հարցը լուծուած է հիմնական շատ «ընկերվարական» դրութիւնով մը որ գործադուլի արգելքն է...):

Պէտք է իրագործել Ֆրանսացի ժողովուրդին միութիւնը, այդ միութիւնը երեք փուլերէ կ'անցնի.—

Ա) Ձախի միութեան որակի բարձրացում.

Բ) Ընկերային նոր տարրերու նուաճում, տարրեր որոնք կողմնակից են դեմոկրատ փոփոխութեան հեռանկարներուն եւ գաղափարին:

Գ) Համախմբումը բոլոր այրերուն եւ կիներուն որոնք շահագրգռուած են այս փոփոխութիւնով, իրենց պատկանած գաղափարի հոսանքներու եւ քաղաքական ընտանիքներու բազմազանութեան մէջ:

Կարեւոր հարցը անշուշտ կը վերաբերի Ընկերվարականներու հետ յարաբերութիւններուն: Մառշէ կ'առարկէ գլխաւորաբար որ Ընկերվարական նստաշրջանին եզրափակիչ յայտարարութեան մէջ, խօսք չկայ Հասարակաց Ծրագրին մասին: Ուրեմն Համայնավարները կրնան հարցնել թէ արդեօ՞ք Ընկերվարականները հրաժարած են 1972ին ստորագրուած այդ Համաձայնագրէն եւ որ հինգ տարուան համար էր: Յետոյ Մառշէ սապէս նախադասութիւն մը ունի.— «Ժամը կրնայ մօտ ըլլալ, ուր Ընկերվարութիւնը վճռական դեր մը ունենայ խաղալիք իշխանութեան պատասխանատուութեան մէջ»: Ինչ որ կը հաստատէ թէ Համայնավարներուն համար, Միթերանի հետապնդած նպատակը կը կայանայ «օժանդակ ուժի» վերածել Համայնավարներու դերը:

Քանի մը տողով

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ սրտի տագնապով մեռած է Տիկին Եկատերինա Ֆուրցեվա, Խորհ. Միութեան Մշակոյթի նախարարը: 63 տարեկան էր: Միակ կինն էր, որ խորհրդային Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյի անդամ եղած է: Առաջին անգամ 1960ին է, որ Մշակոյթի նախարար եղած է, սակայն տարի մը ետք կորսնցուցած է իր աթոռը Քաղաքական Բիւրոյի մէջ: 1974ին լուրջ դժուարութիւններու մատնուած է եւ հարկադրուած է կուսակցութեան քննիչ յանձնախումբի մը առջեւ ներկայանալ ու ամբաստանութեան ենթարկուիլ, որովհետեւ իր պաշտօնը չարաշահելով պերճ «տաչա» մը շինել տուած էր իր աղջկան անունով Մոսկուայի մօտերը: Հարկադրուած էր քառասուն հազար ռուբլի (254.000 նոր ֆրանք) հատուցանել Պետութեան՝ մեծաքանակ գինով ապօրէն ճամբով իր գնած շինանիւթերուն համար: Հակառակ այս դատապարտութեան Յուլիս 27ին Գերագոյն Խորհուրդը կրկին զինք կոչած էր Մշակոյթի նախարարի պաշտօնին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան նախագահին հրաւէրով Սատաթ, Եգիպտոսի նախագահը, պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի տայ Ֆրանսա: Թուական չէ ճշդուած դեռ, այսուհանդերձ Յունուարին կամ Փետրուարին է, որ Սատաթ Ֆրանսա պիտի գայ:

ՌԱՊԱԹԻ մէջ արաբ երկիրներու Արտաքին նախարարները արաբական վեհաժողովի նախապատրաստական նիստին, որոշեցին պաղեստինցի ժողովուրդին միակ օրինաւոր ներկայացուցիչը նկատել Պաղեստինի Ազատագրութեան Ճակատը, որուն ղեկավարն է Արաֆաթ: Որոշումին մէջ կ'ըսուի, թէ «Պաղեստինի Ազատագրութեան Ճակատի ղեկավարութեան տակ հաստատել ազգային անկախ իշխանութիւն մը՝ պաղեստինեան այն բոլոր հողերուն վրայ, որոնք պիտի ազատագրուին»: Այս որոշումին դէմ քուէարկեց միայն Յորդանանի Արտաքին նախարարը:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ափրիկեան երկիրները Հար. Ափրիկէի Հանրապետութեան արտաքսումը պահանջեցին ՄԱԿէն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ փոքր տոկոսով 20 միլիոն տոլարի վարկ մը բացին Չիլիի, որպէսզի այս վերջինը հացահատիկ գնէ:

ԵՐԵՒԱՆ ⟺ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս)

ԱՆՑԵԱԼԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ

Արարատի շրջանի հովիւներէն Գեղամ Քոչարեան անցեալի օրինակով գործ մը կատարած է: Աւանդութեան մը համաձայն՝ երբ հովիւ մը կուգայ ու կը տեսնէ, որ Անիի Մայր տաճարին մէջ մեծատուններու մօտ իր կինը աղօթելու տեղ չէ գտած, կը զայրանայ եւ եկեղեցի մը կը շինէ անոր համար: Այդ ճարտարապետական գողտրիկ կոթողն ալ կը կոչուի՝ Հովիւի եկեղեցի: Գեղամ Քոչարեանն ալ թէեւ տոհմական եկեղեցի մը չէ շինած, բայց վերաշինած է իր գիւղէն բաւական հեռու գտնուող միջնադարեան ճարտարապետական կոթող մը, որ աւելի քան 150 տարիէ ի վեր աւերակ էր:

Մօտաւորապէս տարի մը տեւած են վերականգնումի աշխատանքները, եւ այժմ իր նախկին տեսքը ստացած է միջնադարեան պատմական յուշարձանը: Ի դէպ, հողային աշխատանքներու ատեն յայտնաբերուած են քանի մը աշտանակներ եւ կանթեղներ, ԺԷ.–ԺԸ. դարերու մետաղեայ դրամներ:

Բնութեան եւ հնութիւններու սիրահար է հովիւ Գեղամ Քոչարեան: Ան անդամ է «Հայաստանի պատմական յուշարձաններու պահպանութեան կամաւոր Ընկերութեան», որ հիմնուած է 1964ին եւ ներկայիս ունի մօտ 35.000 անդամ: Ընկերութեան ջանքերով վերանորոգուած են շարք մը պատմական յուշարձաններ:

×

ԵՐԵԿՈՅ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ԵՒ Շ. ՇԱՀՆՈՒՐԻ

Անուանի գրագէտներ Ուիլեըմ Սարոյեանի եւ Շահան Շահնուրի ստեղծագործութիւնները առաջին անգամ ըլլալով միասնաբար հնչած են Երեւանի մէջ, Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճը: Ստեղծագործութիւնները ունկնդիրներուն ներկայացուցած է ասմունքողներու համամիութենական մրցանակաբաշխութեան դափնեկիր Լիլիթ Գարագաշ:

Յայտագիրին մաս կազմած են Սարոյեանի «Սպիտակ ձիուն ամառը», «Ճամբորդութիւն դէպի Հանֆորտ», «Վարսաւիրը, որուն քեռիին գլուխը խածած-կոտրած էր կրկէսին վագրը» եւ Շահնուրի «Պճեղ մը անուշ սիրտ»ը:

Լիլիթ Գարագաշ նոյն գործերը արտասանած է Դիլիջանի, Սեւանի, Էջմիածինի մէջ, ինչպէս նաեւ հեռատեսիլէն: Յառաջիկային Հայաստանի այլ քաղաքներուն մէջ ալ նոյն ստեղծագործութիւններ պիտի արտասանէ:

×

ԱՆՁՆԱԶՈՀ ԱՐԱՐՔ ՄԸ

Անուշաւան Տոնոյեան իր կնոջը հետ Նալբանդեան փողոցէն Աղիզբեկով հրապարակը ուղղուած միջոցին նկատած է, որ հանրակառք մը սրընթաց կը սուրայ փողոցէն: Հանրակառքին ելեկտրաձողերը հոսանքատար թելերէն անջատուած՝ մեծ թափով վեր-վար կը ճօճուէին՝ ահաբեկելով անցորդները: Վտանգէն խուսափելու համար ան անմիջապէս ինքզինք անդին նետած է, սակայն նշմարած է, որ 10–12 տարեկան տղայ մը կը քալէ: Մտածելու ժամանակ չէ ունեցած: Ոստումով մը գրկած և մայթէն հեռու նետած է տղան: Սակայն նոյն վայրկեանին զօրաւոր հարուած մը ստացած եւ ուշակորոյս գետին ինկած է: Ա. Տոնոյեանի կզակը կոտրուած է: Հմուտ վիրաբոյժներ գործողութեան ենթարկած են եւ 18 օր հիւանդանոց մնալէ ետք ապաքինած է:

×

ՆՈՐԱՁԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ԿՕՇԻԿՆԵՐ

Երկարաճիտ, հաստանիստ կնօջական կօշիկներ ղրկուած են խանութները: Երեւանի «մոդելային կօշիկների ֆաբրիկան» արտադրած է զանոնք: Մինչեւ տարեվերջ գործատունը 30.000 զոյգ նորաձեւ գեղեցիկ կօշիկներ պիտի արտադրէ: Նախատեսուած է, որ գործատունը պատրաստէ նաեւ այրերու ձմեռուան հաստ ներբանով կօշիկներ, որոնց փորձանմուշները արդէն արժանացած են բարձր գնահատանքի:

×

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մէջ հաստատուած է փորձնական վիրաբուժութեան համամիութենական գիտահետազօտական հիմնարկութիւնը:

Բժշկագիտական նոր հիմնարկութեան մէջ պիտի մշակուին վիրաբուժութեան եղանակներ՝ սիրտ - անօթի եւ շնչառութեան համակարգի հիւանդութիւններու: Հիմնարկութիւնը պիտի ունենայ 60 մահճակալով հիւանդանոց մը:

×

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուկրանացի բանաստեղծ՝ Վիկտոր Կոչեվսկի, որ ինքնաշխատութեամբ հայերէն սորված է, մէկուկէս տասնամեակի ընթացքին թարգմանած ու հրատարակած է հայ գրագէտներու բազմաթիւ երկեր:

Բանաստեղծը Երեւան այցելելով յայտարարած է, թէ Ուկրանիա կը պատրաստուի յիշատակելու Աւետիք Իսահակեանի յոբելեանը: Այդ առթիւ «Դնեպրօ» հրատարակչականը լոյս պիտի ընծայէ բանաստեղծին չափածոյ ստեղծագործութիւններու հատընտիրը, ուր տեղ պիտի գտնեն Նագնիբեդայի, Տիչինայի, Ռիլսկիի, Պերվոմայսկիի, Տերենչենկոյի եւ ուրիշներու թարգմանութիւնները: Այդ գիրքի համար Կոչեվսկի թարգմանած է քանի մը տասնեակ բանաստեղծութիւններ: Ուկրանական «Ֆիտելիք» հրատարակչութիւնն ալ լոյս պիտի ընծայէ Կոչեվսկիի «Աւետիք Իսահակեանի կեանքը եւ գործը» խորագրուած գրքոյկը:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(ԿՈՄՍ — 1876–1973)

— Օ —

Մահուան տարելիցն է Անձնուրացնեբու փաղանգէն յաւերժ յիշատակելի սերմնացանի մը՝ յեղափոխական մկըրտութեամբ հայ կեանքի 1895–1950ական թուականներու վաթսունամեայ շրջանին զէնքով թէ գրչով Հայոց ազատագրութեան դատին սպասարկու մտաւորականին, հանրային գործիչին եւ կազմակերպական ղեկավարին՝ Վահան Փափազեանի, որ 1973 Հոկտեմբեր 1ին փակեց մահկանացու կեանքի իր գիրքը Պէյրութի մէջ (Լիբանան), «լի ամօք», խոր ծերութեան մէջ։

Վերջին հարիւրամեակի մեր պատմութեան մէջ, հայրենական թէ սփիւռքեան ծագերու վրայ, իր անունն ու գործը շաղկապուած կը մնան համահայկական եւ գաղութային մեր բոլոր ոգորումնեբուն։

Ծնած էր Թաւրիզի մէջ, 1876 Յունիսին, — կրտսեր եղբայրը արեւելահայ յայտնի գրագէտ Վրթանէս Փափազեանի։ Ինը տարու էր տակաւին, երբ կը կորսնցնէր հայրը Սալմաստի մէջ եւ, որբ, մինչեւ 1893 մնալէ ետք Թիֆլիզ, քրոջը մօտ, կը փոխադրուէր Նոր Նախիջեւան, 1895ի սկիզբը գործակցելու համար Հնչակեան յեղափոխականներու հետ ու այդ ճամբով ալ դառնալու անշեղ ուղեւորը Հայոց Յեղափոխութեան ճանապարհին։

1895ին Ալեքսանդրապոլի մէջ, հաղորդ մնալէ ետք Հ. Յ. Դաշնակցութեան յարաճուն գործունէութեան եւ ազատագրական պայքարի ծրագիրներուն, նաեւ անձնապէս ծանօթանալով Հրայրի եւ Արամ Արամեանի նման գործիչներու, կը յարի Դաշնակցութեան ու աւելի քան եօթանասունեւհինգ տարի այդ կազմակերպութեան շարքերուն մէջ կ՚արժեւորէ յեղափոխականի, զէնքի ու գրչի մարդու իր կարելիութիւնները՝ դառնալու համար ժամանակակից մեր կեանքի տիրական դէմքերէն մէկը։

1897ին կ՚անցնի Պաքու, ապա Մոսկուա՝ ուսանելու։ Համալսարանական կեանքի մէջ կարգ մը յուսախաբութիւններ թէեւ կը մղեն զինք վերադառնալու Ալեքսանդրապոլ, սակայն երեք տարի ետք կուգայ վերստին Մոսկուա, անկէ ալ Փեթերսպուրկ, ուր, Նիկոլ Աղբալեանի հետ, կը հետեւի համալսարանական դասընթացքներու՝ մինչեւ 1902։

Ուսանողական այս շրջանը կը զուգադիպի յեղափոխական եւ ահաբեկչական այն եռուն գործունէութեան, որուն լծուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ «Փոթորիկ»ի շուրջ խմբուած մարտունակ երիտասարդութեան միջոցաւ, հետեւաբար նաեւ ենթակայ՝ ցարական իշխանութեանց հալածանքին։ Հետապնդումի առարկայ կը դառնայ ինք եւ կը հարկադրուի անցնիլ Ժընեւ, ուր պիտի մնար մինչեւ 1903 Յունիս, Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրգան «Դրօշակ»ի խմբագրական կազմին մէջ։ Երբ եկեղեցական կալուածներու գրաւման կը ձեռնարկուի ցարական իշխանութեան կողմէ՝ Թիֆլիզի եւ Ալեքսանդրապոլի ճամբով կը մեկնի Վասպուրական աշխարհ, Վանայ Իշխանին հետ, ստանձնելու համար յեղափոխական գործի ղեկավարութիւնը շրջանին մէջ՝ 1903էն մինչեւ 1908։

Տաղնապալի օրեր էին եւ կազմալոյծ վիճակ մը կը տիրէր Վանի մէջ։ Կոմսի կը վիճակուի ոչ միայն շրջանի կազմակերպումը, այլ ապահովումը զինական առաքումներու՝ դէպի Երկիր։ Արամի աջակից (1904) եւ գործակից Մալխասի (1905), Կոմս փրկարար առաքելութիւն մը կ՚իրագործէ այս տարիներուն՝ Խոյի, Սալմաստի եւ Երեւանի շրջաններուն մէջ։ 1906ին Պաքու է կազմակերպական գործով, ապա Ալեքսանդրապոլ, Երեւան ու վերստին Վասպուրական, — երկրորդ շրջանը իր գործունէութեան՝ այդ գօտիին մէջ։ 1908ի Յունուարէն մինչեւ Յունիս (Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումը) կ՚անցընէ տաղնապալի օրեր։ Դաւոյի դաւաճանութիւնը ցնցած է Վասպուրականը, Արամ ձերբակալուած է Մայիսին։ Կը հարկադրուի ապաստանիլ մօտակայ գիւղերէն մէկը, մինչեւ հռչակումը Սահմանադրութեան, երբ ինք եւս կ՚ընտրուի անդամ Օսմ. Խորհրդարանի։

1912ին, իր տեղը տալէ ետք Վռամեանի, կուգայ Պոլիս եւ կը մասնակցի Ազգ. Ժողովի պատմական այն նիստին, որ պիտի որոշէր վերարծարծել Հայկական հարցը։ 1913ին Փարիզ է, բանակցելու համար Պօղոս Նուպարի հետ։ 1914ին կրկին Պոլիս, բարենորոգումներու ծրագրին հետամուտ։ 1914 Օգոստոսին՝ Կովկաս, ապա Վասպուրական եւ Տարօն՝ ուր իրեն կը յանձնուի շրջանի ղեկավարութիւնը։

1915ին Մշոյ եւ Սասնոյ կոտորածներէն մազապուրծ՝ Ռուբէնի եւ այլ Տարօնցիներու հետ կը յաջողի միանալ ռուսական բանակի հայ զինուորներուն եւ կ՚անցնի Թիֆլիս։ 1916ի Մայիսին կը մասնակցի Արեւմտահայ Ազգ. Ժողովին, 1919ին՝ Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին՝ կը մեկնի Փարիզ, բանակցելու համար Ազգ. Պատուիրակութեան հետ (Պօղոս Նուպար)։ Նոյն տարուան Հոկտեմբերին կը մասնակցի Հ. Յ. Դ. իններորդ Ընդհ. Ժողովին եւ կ՚ընտրուի անդամ Հայաստանի Խորհրդարանին։ 1920ին Ֆրանսա է, իբրեւ գործիչ Հ. Հ. Պատուիրակութեան։ 1921–1923՝ քաղաքական բանակցութեանց մէջ, որոնք տեղի ունեցան նախ Խորհրդային Կեդր. կառավարութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան միջեւ (Րիկայի մէջ), ապա նաեւ Լօզանի խորհրդաժողովին առթիւ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան աշխատանքներուն մէջ։

Վերջին յիսնամեակին, սփիւռքեան հայ կեանքի հանրային, կուսակցական եւ մշակութային ճակատներուն վրայ գործած է նոյն ոգիով ու նուիրումով՝ պատասխանատու դիրքերու վրայ, գործնապէս մասնակից սփիւռքեան վերականգնումի բոլոր ճիգերուն։

Իր «Յուշեր»ն ու «Խոնարհ հերոսներ»ու շարքերը՝ Հայ Ազատագրական պայքարի մասին, պիտի մնան գրական եւ պատմական առումով մնայուն գործեր։

Մ. Թ.

ՈՒՍՈՒՄ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

— Օ —

Ուսանի՞լ թէ աշխատանքի ճամբով նետուիլ կեանքի ասպարէզ։

Հարցում մը, որ կը մտատանջէ տղաքը, կը մտահոգէ ծնողքները։

Կեանքի ասպարէզ մը ընտրելու սեմին, անհրաժեշտ է ընտրութիւն մը կատարել։ Ընտրութիւն մը, որ մասամբ կամովին պէտք է ըլլայ եւ ոչ պարտադրաբար։

Վերամուտի սեմին, այս դասական նըրկատուած հարցը կը ստանայ իր այժմէականութիւնը եւ աշակերտներէն շատեր զանազան պատճառներով կը լքեն դպրոցը, ընկերները եւ կը նետուին աշխատանքի ասպարէզ, որ բոլորովին կը տարբերի դպրոցական շրջանակէն իր կենցաղով եւ հոն տիրող ընկերային մըթնոլորտով։

Ուսանիլը շատերուն մօտ ստացած է բնական երեւոյթ. բարեկեցիկ ընտանիքներու զաւակները մանաւանդ, յաճախ կ՚ուսանին պարզապէս հաճոյք պատճառելու համար իրենց ծնողքներուն, որովհետեւ անոնք համոզուած են, թէ իրենց ծնողքները ապահոված են իրենց զաւակներուն կեանքը եւ հարկ չեն տեսներ յոգնելու եւ պայքարելու կեանքի դժուարութիւններուն դէմ։

Բնականաբար իրենց շրջապատի մտայնութիւններէն եւ ազդեցութիւններէն մղուած, ծնողքներ պիտի փափաքին իրենց զաւակները տեսնել բարձրագոյն վկայականներ ստացած, դարձած բժիշկ, երկրաչափ, փաստաբան կամ դեղագործ։

Բայց, երեւոյթներէն պէտք չէ խաբուիլ։ Ծնողքի մը համար նուաստութիւն չէ եւ չի կրնար ըլլալ, երբ հարկադրաբար կամ կամովին իր զաւակը կը նետէ աշխատանքի ասպարէզ։ Ճիշդ է, որ համալսարանաւարտ մը աւելի պատեհութիւն կ՚ունենայ լաւ եւ բարձր դիրքերու հասնելու, բայց ճիշդ է նաեւ, որ արհեստաւոր մը նոյնքան օգտակար է եւ անհրաժեշտ իր ապրած շրջանակին, որքան համալսարանաւարտը։

Ճիշդ եւ արդարանալի չէ ուսանողի մը հետ բաղդատաբար, ինքզինք աւելի նըւաստ զգալու հոգեբանական այն բարդոյթը, որ գոյութիւն ունի արհեստաւորին քով։ Արհեստաւորը կրնայ իր անձնական պրպտումներով, իր կատարած ուսումնասիրութիւններով, նոյնիսկ յաճախելով գիշերային վարժարաններ, ունենալ ընդհանուր զարգացում մը, որ իր ապրած ընկերային շրջանակէն ներս մեծապէս կը նպաստէ իրեն եւ իր ունեցած դիրքին։

Արհեստաւորն ու ուսեալը համարժէք անձեր են եւ արդար չէ բաղդատութիւն մը ընել անոնց միջեւ։

Հին ժամանակ, երբ իսկապէս ուսեալ մարդիկը թիւով շատ քիչ էին, կը վայելէին բոլորի համակրանքն ու յարգանքը։ Գրել կարդալ գիտնալն իսկ, արդէն մեծ առաւելութիւն կը նկատուէր։

Այսօր սակայն, պարագաները փոխուած են. նախնական ուսումը դարձած է պարտաւորիչ, ընդհանրացած են դպրոցները, բազմապատկուած ուսեալներու թիւը, հետեւաբար նուազած անոնց երբեմնի արժէքը։

Քսաներորդ դարը գիտութեան մէջ այնքան յառաջդիմեց եւ արհեստաբանութիւնը այնքան զարգացաւ, որ արհեստաւորներու անհրաժեշտութիւնը օր ըստ օրէ աւելի զգալի դարձաւ։

Բացուեցան եւ բազմապատկուեցան արհեստից վարժարանները։ Պահանջին գոհացում տալու գիտումով եւ աւելցնելով արհեստաւորներու թիւը, որոնք շըրջան մը նահանջի մէջ էին։

Իրողութիւն մըն է, որ երբեմն արհեստաւոր մը շատ աւելի արժէք կը ներկայացնէ գործի մէջ, քան այն անձը, որ նոր աւարտած է իր ուսումը եւ փորձառութիւն չունի։

Ստացուած վկայականները չեն հիմնականը, այլ՝ փորձառութիւնը կեանքի եւ իր ընտրած ասպարէզին մէջ, ինչպէս նաեւ աւելի առաջ երթալով, անհատին անհատական արժէքը։

Փորձառութիւն կը պահանջեն բոլորը, իսկ փորձառութիւնը կարելի չէ գնել եւ ոչ ալ ունենալ միայն ուսանելով։ Արհեստաւորը փոքր տարիքէն իսկ կը սկսի ունենալ իր փորձառութիւնը, բայց նոյնը չէ ուսանողին համար, որ տարիներ ետք երբ փորձէ իր ասպարէզին սկսիլ, իր անփորձութեան պատճառաւ դժուարութեանց կը հանդիպի։ Բայց ի՞նչպէս փորձել եւ ո՞ւր փորձել, երբ այդ ուղղութեամբ մեծ ու փոքր ընկերութիւնները հարկ եղած դիւրութիւնները չեն տար։

Իրողութիւն մըն է, որ այսօր արհեստաւորներ կը պարտադրեն իրենք զիրենք, մինչդեռ նոր համալսարանաւարտ մը այդ ընելու կարողութիւնը չունի,

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՄԵՌԵԼ

(ՊԱՏԿԵՐ)

Դեկտեմբերի վերջին օրերն ենք, եւ սակայն քանի օրէ ի վեր, գարնանային գեղեցկութեամբ օդեր կ՚ընեն։ Երկինք մշտակապոյտ ու պայծառ, մթնոլորտը հանդարտ ու ջերմին, միմիայն առտու իրիկուն շատ զով, եղեամ, կծու ցուրտ. ձմեռուան մէջ ենք վերջապէս, է՜...

Օր մը, մինչեւ իրիկուն, լեռնէ լեռ կը պտըտինք ու կը բարձրանանք, մինչեւ որ իրիկուան ուշ ատեն կը հասնինք մենաւոր փոքրիկ հայ գիւղ մը։ Ցերեկուան աղուոր տաքէն յետոյ, թէ տեղին բարձրութենէն եւ թէ արեւին աներեւութանալէն, անտառներուն մէջ պահուըտած խոնաւ ցուրտ մը դուրս կուգայ ու կը շրջապատէ լեռն ու ձոր, դեղն ու դաշտերը։

Գեղին սեմին վրայ ենք դեռ, երբ հեռուէն կը տեսնենք քանի մը հոգինոց խըմբակ մը, որուն առաջքէն գիւղին քահանան, ետեւէն մէկ–երկու գլխիկոր մարդիկ, ծանր ու քառաձեւ բան մը կը տանին։ Առաջին տղուն որ կը հանդիպինք, կը հարցնենք թէ ի՛նչ է ան։

— Ցանֆինն է, մեռաւ, կ՚ըսէ ու խոյս կուտայ։

Ցանֆինը, Առաքել տային է, գիւղին տուայէնը, 97 տարու։ Ատենով, որսի համար գիւղ այցելող Ֆրանսացիներ, որոնք Թուրքերէն չէին գիտեր, զինքը իբր առաջնորդ առեր են. եւ ճամբան, Առաքել տայի, կէս նշանացի, կէս մըն ալ Ցանֆին ֆինֆան ըսելով կը ջանայ ինքզինքը հասկցնել, առկէ իր անունը՝ Ցանֆին։

Առաքել տայի երկու տարի կ՚ընէ, որ ուժէ ինկած է եւ զաւազանով հազիւ կըրնայ քալել սենեակին մէջ։ Աչքերը խորն են ինկած, ինք նիհար, նիհա՜ր չոր ոսկոր մը մնալու չափ, արդէն բնականէն մանրահասակ ու նրբին։

Անգամ մը իր մօտ էինք գացած. ուրիշներ ալ եկան։ Առջի օրը համբար տային էին թաղեր, ան ալ ութսուներհինգնոց մը առնուազն։ Անխոհեմին մէկը, խօսակցութեան մէջ, ըսաւ թէ մարդիկ, որոշ տարիքէ մը վերջ, ա՛լ մահուան կ՚ըղձան։ Ձեռ գիտեր ինչո՛ւ, ամէնուն աչքերը Առաքել տայիին դարձան։ Կայծ մը վառեցաւ ներս քաշուած ու պզտիկցած բիբերուն խորը եւ տխուր ժպիտով մը, անեկդոտ մը պատմեց մեզ չնչահատ կերպով մը, երբ թէ երկար ճամբայ մը երթալու վրայ ըլլար։

— Մօտակայ յունական... գիւղին պետին, Սթելեանոս չորպաճիին պապան երբ մեռաւ 117 տարու էր։ Բարեկամս էր. քաջ մարդ էր, բայց հարիւրէն վերջը, կամաց – կամաց ինկաւ, եւ վերջապէս, իմ այսօրուան վիճակիս պէս, կէս–անդամալոյծ եղաւ։ Մեռնելէ առաջ, քանի մը օր միայն հիւանդ պառկեցաւ։ Ամբողջ ընտանիքը եւ ուրիշ գիւղացիներ ալ, հիւանդին մեծ սենեակին մէջ, վառարանին մօտ ժողվուած էին։ Ես ալ հոն էի։ Երբ հիւանդը հանդչիլ ու մրափել կը թուէր, տղան Սթելեանոս, ցած ձայնով ու վշտահար, ըսաւ. — Կ՚երեւայ թէ պիտի չաղէկնայ. բայց ի՞նչ ընել, այս կերպ ապրիլն ալ կեանք չէ. պիտի աղատի վերջապէս։ — Հիւանդը մէկէն բացաւ աչքերը եւ ըսաւ. — Սթելեանոս, օղլում, հոս եկո՛ւր։ — Տղան քովը փութաց։ — Այս գիւղին մէջ քանի՞ տուն կայ։ — Վեց հարիւր։ — Ամբողջ վեց հարիւր տուներուն բնակիչները եթէ մեռնին, ես նորէն չե՛մ ուզեր մեռնիլ։ — Եւ խորունկ հառաչ մը արձակեց։

Առաքել տայի ըսել կ՚ուզէր, թէ ինք ալ չէր ուզեր մեռնիլ։ Եւ արդէն ո՞վ կ՚ուզէ մեռնիլ։ Բայց հիմա այս մութին ու ցուրտին, քարաշէն պզտիկ եկեղեցիին մէջտեղը, մի–մինակ պառկած է ան, գլխուն վրայ մոմ մը, եւ ոտքին կողմը կանթեղ մը ունենալով, որ կը պլպլան ու մերկ պատերուն վրայ այլանդակ շուքեր կը խաղցնեն։

Դուրսը արծաթագեղ լուսին մը կը ծըփծփայ ու կը փայլփլի ջուրերուն, մարգերուն, անտառներուն, լեռներուն բարձունքներուն վրայ։ Գիւղին երիտասարդները կինոյի ուսարդութեան կ՚երթան։ Կիներ ու տղաք վառարաններու շուրջը հաւաքուած, շաղանակ կը սոփէն ու կ՚ուտեն, կը ծամեն ու կը խօսակցին. Ցանֆինն է խօսքի առարկան։

Հէ՜ք Ցանֆին, արդէն շատոնց ի վեր հրաժարած էր երկար գնացքներու, լեռնային այցելութեանց, գիշերային ուսարդութեանց հաճոյքներէն. բայց նորէն գոհ էր կեանքէն, որովհետեւ կը տեսնար ու կը վայելէր լուսինը, հոգ չէ թէ պատուհանին ետեւէն, որովհետեւ կը տեսնար ու կը տաքնար արեւէն, հոգ չէ թէ սենեակին մէկ անկիւնը կծկտած, կը տեսնար գիւղը, գիւղացիները, տղոց խաղալիքը, տաւարին երթուդարձը, կը լսէր ժամուն կոչնակը առտու իրիկուն ու կը խաչակնքէր, կրկնելով «Փա՛ռք քեզ, Տէր, փառք քեզ։ Տէ՛ր ողորմեա...»։

ՁԻՖԹԻ — ՍԱՐԱՖ

(1 – Շար.)

Կոնդակ Հայաստանեան

— Օ —

ԽՄԲ.— Թէոդիկի «Ամէնուն տարե-ցոյց»ի 1921ի հատորէն քաղելով կը ներկայացնենք այս կոնդակը, որ կը կրէ 1822 փետրուար թուականը։ Աւելի քան 150 տարուան անցեալ ունեցող այս կոնդակը որոշ չափով կը պատկերացնէ Հայաստանի հարսանեկան հին սովորոյթները ու բարքերը, ինչպէս նաեւ նաշակ մը կուտայ մէկուկէս դար առաջուան մեր աշխարհիկ լեզուին մասին։

Ամենայն հայազգի քրիստոնեայք արժանաւոր հնազանդութեամբ պարտական են իւրեանց քահանայները պատուել, եւ անոնց ամմէն կանոնական խրատներուն եւ թէմպէհներուն՝ ած․ային պատուիրաններու պէս հնազանդ եւ մտիկ ընող ըլնալ։ — Ամ․ քրիստոնեայք ամ․ Հայոց եկեղեցւոյ կիրակիները պարտական են անխափան պահել. կիրակի չպահօղ հաւատացելոյն քրիստոնէութիւնը հաստատուն չէ, այլ շփոթէլի է։ — Ամմէնքը պարտին ուէր ընել եւ ուէր ունենալ մի-մեանց հետ, որ Քս․ի հաւատացեալ ըլնալները հասկըցվի։ — Աղօթքը մարդոյս հոգոյն կերակուրն է. ուրեմն ինչպէս որ հացը մարմնիներուս պէտքական է, ասոր պէս ալ աղօթքը հոգիներուս հարկաւոր է. եւ ինչպէս որ հաց չուտելով մարդը սովմահ կ՚ըլնայ եւ կը մեռնի մարմինը, այսպէս ալ աղօթք չընող մարդոյ հոգին կը մեռնի։ Եւ աղօթքին տեղը ո՞ւր է. յատկապէս եկեղեցին. ապա ուրեմն քրիստոնեայ եղօղը թէ այր թէ կին, թէ հարս թէ աղջիկ, թէ մեծ թէ փոքր՝ պարտական է յեկեղեցին գնալ հիչ չէնէ Շաբաթ եւ կիրակի օրերը. եւ ո՛վ որ անչահ գրուցներով թէ հարս եւ թէ աղջիկ եկեղեցին արգիլէ նէ՝ անոր մեղացը կցորդ կ՚ըլնայ։ — Այլազգի ձեռքով եւ այլազգի գիտութեամբ աղջիկ կամ մանչ նշանել ուզօղ քրիստոնեայն եկեղեցւոյ խորհրդոյն անարգօղ է, եւ եկեղեցին ալ անանկ մարդը կ՚անարգէ, եւ նշանածն ալ չի վայելէ։

Օրինաւոր խնամախօսութիւն այս է։ Խնամախօսութեան երթայ մէկ քահանայ եւ մէկ մարդ միայն մանչուն կողմէն հետը, բայց երկուքն ալ խմած չի պիտի ըլնան ամենեւին. եւ երբ հաւանի աղջկան տէրը եւ խօսք տայ պարտին մատնին մեղ բերել եւ օրհնել տալ։ — Նշանին պէհն (գինը) 11 ղրշ․էն վեր չի պիտի ըլնայ, մէկ մատնի եւ մէկ փուշի՝ մեր գիտութեամբը քահանայն առնու տանի աղջըկան մատն անցընէ եւ փուշին գլխուն ցըկէ. բայց ղէղի փրյ. հէ տէմէսի եւ այլ այսպիսի ինչ ամենեւին չըկայ եւ չըլնայ։ — Եւ աղջկան տէրը խմած կամ չխմած ըլնալով՝ եթէ ղէղի փրյ. կամ հէ տէմէսի՝ ինչ որ ուզեն նէ խնամախօսութեան գնացօղը թող խօսք տայ կուտամ ըսելով, եւ կամ ուզածը տայ. բայց միւս օրը թող գայ մեզ ծանուցանէ եւ տվածը մեղնէն առնու։ — Հարսնտեսը պէնտ մեծ քեահեայն մէկ ուռուպլէ տայ, եւ տահա վարը մէկ տօղսաննոց, եւ տահա վարը մէկ եէթմիշնոց. բայց հարսնացու աղջիկը հարսնտես եկօղներուն՝ թէ մեծին եւ թէ փոքրին ամենեւին բան մը խիլայ չի պիտի տայ, եւ հարս գնալու ժամանակն ալ հարսնտես եկած մարդոցը ամենեւին խիլայ չի պիտի տանի։ — Հարսնտես եկօղը՝ թէ գիւղին մէջէն ըլնայ՝ հարսնտես ընէ եւ գնայ. բայց գիշեր մնալ ամենեւին չըկայ. ապա թէ ուրիշ գեղէ ըլնայ՝ մէկ գիշեր կենայ։ — Նշանած մանչուն՝ նշանած տեղը թէ բաղմութեամբ եւ թէ մինակ անէրանցը տունը գնալ չըկայ։ — Հարս եկօղ աղջիկը տուն տանիլ եւ կամ տնէ տուն հանդէսով ժուռածել ամենեւին չը կայ։ — Հարսանեաց հինային հետ կին ամենեւին չի պիտի ըլնայ, այլ մինակ քահանայն՝ չորս աղախնայլի հետ առնու եւ հինայն տանի։ Շապիքը մէկ կին մի՝ մէկ տղայի հետ, քահանայն եւս հետը երթայ եւ գայ. եւ սազ կամ տիկ եւ կամ այլ ինչ հնին առաջ չի պիտի երթայ։ — Առանց կանչելու՝ մարդ հարսնիք չերթայ։ — Բշ. գիշերանց կամ առաւօտը՝ թագուորը պարտի գնալ հարսին տունը եւ ըստ կանոնական հրամանին՝ քահանայն աղջկան տունը ձեռնադրութիւն ընէ փեսային եւ հարսին, եւ ապա գնան յեկեղեցին, եւ առանց ձեռնադրութեան՝ հարսը փեսային տունը չի պիտի գայ։ — Եթէ պսակ գնալու եւ գալու ժամանակը եւ թէ այլ ժամանակ թագուորին կամ կնքահօր ձեռքը ամենեւին բան չի պիտի ըլնայ, ո՛չ թուր, ո՛չ դանակ, ո՛չ ծառ, ո՛չ խաչ, ո՛չ տէյէնէկ եւ ո՛չ այլ ինչ։ — Հարսին հետ մէկ մեծ կին երթայ հարսնաքոյր, եւ հարսնախպար ամենեւին չըլնայ։ — Թէ հարսնառ գնալու եւ գալու ժամանակը՝ թագուորին առաջը թէխմախ կամ գիւլէշ բռնել եւ կամ այլ այսպիսի ինչ ամենեւին չը կայ, եւ թագուորը սազով տնէ տուն ժուռ ածել եւ խօնչայ հանել չը կայ ամենեւին։ — Կեսուրը հարսին խիլան դռնէն դուրս պիտի չհանէ եւ մահէլէին մէջ գլխուն չի պիտի ցըկէ, այլ իւր տանը մէջ։ — Դուրսը՝ մահէլէն թագուորը որս հանել եւ հաւի կամ այլ անասունի գլուխ ղարնել չըլնայ ամենեւին։ — Իկլիտ փայլի և չիչըլըղ ամենևին չը կայ. և Հայոց տղաքը ամենեւին այլազգ հեթերնին Հայոց հարսնիքը չը պիտի տանին։ — Պսակը Բշ. կամ գիշերանց եւ կամ ճաշու ժամուն ըլնայ եւ Գշ. առաւօտը պսակը վերցուի, եւ մինչեւ յերեկոյ մարդ չը մնայ հարսնետունը, եւ ճէհէզը հարսը հետը տանի, եւ ճէհէզ տեսնել չը կայ։ — Դարձ գնացող հարսը 20 օրէն աւելի չի պիտի մնայ մարանցը, այլ 20 օրէն յետոյ անպատճառ պիտի գայ կեսրանցը տունը։ — Բոլոր Օվայի մէջ որքան որ դէրիի աեղրանք կան, Հայոց ազգին այն դէրիի օրերը բազմութիւնով գնալը արգիլմամբ արգիլուած է։ — Նոյնպէս եւ արգիլմամբ արգիլուած է Հայոց ազգին պար խաղալը, — թէ ներսը գիւղին մէջ եւ թէ տանը մէջ եւ թէ դուրսը, թէ Բարեկենդանին եւ թէ յայլ օր. բայց թէ հարսանեաց մէջ կամիցին խաղալ, այր եւ կին դաուըշմըղ ՚ի միասին բնաւ խաղլու հրաման չը կայ, այլ այր մարդը ջոկ մէկ տան մը մէջ պարտի խաղալ, եւ կին մարդը ջոկ մէկ ուրիշ տան մը մէջ. եւ այր մարդը ո՛վ ոք եւ իցէ՝ կանանց խաղալը չի պիտի տեսնէ։ — Վերջապէս բիւթիւն բիւթիւնէ արգիլմամբ արգիլուած է ժամին գասերը եղնօղ սատիճանաւոր կամ առանց սատիճանի եղօղ մեծ ու փոքր տիրացուներուն թէ հարսնետան մէջ եւ թէ դուրսը պար խաղալը, զուռնայ կամ տիկ չալելը եւ խաղ կանչելը։

Համայն Օվայի գիւղօրէից նորապէս սահմանեալ բարեկարգութեան օգտաւէտ եւ պատուիրանական կանոններ, ի Կարնոյ Արժանապատիւ Առաջնորդ Տեառն Կարապետի առաքելազարդ Ս․ Աք․ Եպս․Է կանոնեալ եւ առ մեզ հասեալ եւ մեր ամ․ զգուշութեամբ ընկալեալ։

Ն․ Ծ․ ՅՈՎՆՆՍ․

Արք․ Եպս․ Կարմիր Վանից

՚ի 1822 ամի Տռն․

Փետրվր․ի Ա․

ցուցէ անոր համար, որ բազմապատկուած է ուսանողներուն թիւը եւ պակսած արհեստաւորներուն թիւը։

Այս պարագան սակայն, կարելի չէ ընդհանրացնել, որովհետեւ թերաճ երկիրներու պարագային նոյն պատկերը չի ներկայացուիր մեզի եւ նոյնիսկ երկիրներ կան, ուր իգական սեռին արգիլուած է ուսում ստանալ…

Ծնողքներուն պարտականութիւնն է իրենց զաւակներուն թելադրել ընտրելու իրենց սիրած ասպարէզը եւ երբեք պարտադրել։ Պարտադրանքի տակ եղած ընտրութիւնը ապագային ձախողութիւն մը կ՚ըլլայ։

Պէտք չէ ստիպել զաւակներուն, որ անպայմանօրէն շարունակեն ուսումը, այլ պէտք է ձգել իրենց հայեցողութեան եւ ընտրութեան, վստա՛հ որ ան իր ընտրած ճիւղը կամ գործը պիտի ընէ սիրով, կիրքով եւ ոչ թէ հարկադրաբար։

Սիրով կատարուած գործ մը գոհունակութիւն կուտայ ծնողքին եւ մանուանդ զայն կատարողին։ Այսպէս ոչ մէկ հաճոյք, ոչ մէկ գոհունակութիւն պիտի պատճառէ։

Մեր դարը գիտութեան եւ թեքնիքի դար է, հետեւաբար, կարիքը կայ թէ՛ գիտնականներու եւ թէ արհեստաբաններու։ Քաջալերենք երկուքն ալ, իւրաքանչիւր երիտասարդի ուղղութիւն տալով իր նախընտրութեան, կարողութեան եւ կարելիութեան համաձայն։

ԶԱՐԵՀ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ՄԵԾ ՄԱՐԴՈՑ ԱՉՔԵՐԸ

Վերջապէս կը կարծուի, թէ հաստատուած է որ հանճարը յիմարութեան ազգականը չէ, այլ քիչ թէ շատ բոլոր անօրինակութիւնները վերագրելի են աչքի չարաչար յոգնութեան։ Ուղեղի մասնագէտներ, օրինակ, կը պնդեն թէ Քարլայլ եթէ լաւ յարմարած ակնոց եւ լուսաւոր ելեկտրականութիւն ունենար իր գրասեղանին վրայ՝ աշխատելու համար (փոխանակ փոքրիկ լուսամուտի մը, որ շատ անգամ ալ ծածկուած կ՚ըլլար լոնտոնեան մշուշով) ան պիտի չտրտնջար եւ ոչ ալ անմարսողութենէ պիտի տառապէր։ Իրականութեան մէջ, աչքի նեղութիւնն էր իր բոլոր այլանդակութիւններուն պատճառը։ Արդարեւ, բոլոր տաղանդաւորները լաւատեսներ պիտի ըլլային, եթէ կրկնապօղաւոր ակնոցներ ունենային։ Աչքի միեւնոյն անբնական վիճակն է, որ պատճառ նկատուած է շատ մը ողբերգական նկարներու։ Անուանի նկարիչ Թըրնըր փոթորիկներու խաղալիք նաւի մը տեղ, պիտի ուզէր նկարել խաղաղ դաշտանկարներ, զորս այնքան արուեստագէտներ կը նկարեն՝ երբ իրենց աչքին յարմար ակնոցներ ունին։ Վակնէր ալ եթէ յարմար ակնոց ունենար եւ դնէր՝ հաւանօրէն պիտի չուզէր գրել Վալքիրի եւ վիշապներու մասին, այլ պիտի յղանար հաճելի պարեր եւայլն։ Տարվին ալ ուրիշ զոհ մըն էր աչքի նեղութեան։ Անշուշտ պիտի չյղանար աշխարհի բնաշրջումի իր տեսութիւնը, եթէ իր աչքերը բնական վիճակի մէջ ըլլային։ Տը Քինս կը տառապէր իր աչքերէն։ Ապահովաբար ափիոն երբեք առած պիտի չըլլար, եթէ ակնոց դրած ըլլար։ Բայց այն ատեն ալ մարդկութիւնը ունեցած պիտի չըլլար իր ափիոնի երազները։ Եւ վերջապէս, գիտունները եզրակացուցած են, թէ մարդկային ընկերութեան համար աւելի լաւ է հրաժարիլ ակնոցներէ, քան թէ հանճարներէ։

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

— Կրնա՞ք ինծի համար կարել զգեստ մը, որ ունենայ եռացող կաթով սուրճի գոյն մը, կը հարցնէ պճնամոլ երիտասարդը դերձակին։

— Շաքարո՞վ թէ առանց շաքարի, կը հարցնէ իր կարգին դերձակը խիստ բնական շեշտով մը։

×

Կինը ամուսնոյն կը պատուիրէ լուալ երախան։

Ամուսինը հպարտութեամբ գործի լծուելով՝ ջուրին մէջ խաղացող տղեկին կ՚ըսէ.

— Ի՞նչպէս է հոգիս, ես մայրիկէն գէշ չեմ լուար, չէ՞։

— Հարկաւ հայրիկ։ Միայն թէ մայրիկը գիս լուալէ առաջ կօշիկներս ու գուլպաներս կը հանէ։

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ Ի․ — ՆՈՐ ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Երբ սուրհանդակը դուրս ելաւ, Եոֆէ կարդաց հեռագիրը եւ Իուէնի դառնալով ըսաւ.

— Իուէն Շումոֆ, այս հեռագիրը Պոլսէն կուգայ. Իվան Մինաքի չէ յաջողած իր պաշտօնին մէջ։

Երկու փախստականները ողջ առողջ Պոլիս հասած են եւ քու նշանածդ գիտէ, որ դուն զինքը չես մատնած։

Եոֆէ, հեռագիրը երկարեց իր քարտուղարին, որ արագ ակնարկ մը նետեց անոր վրայ։

— Քու երջանկութիւնդ պիտի թեթեւցնէ այն տխրութիւնը որ պատճառեց ինծի Իվան Մինաքիի մահը, ըսաւ Եոֆէ իր քարտուղարին։

Իուէն ձեռքը ճակատին տարաւ։ Այնքան երջանիկ էր, որ չկրցաւ ինքզինքը զսպել եւ սկսաւ բարձրաձայն հեկեկալ…

Խեղճը չէր գիտեր սակայն, թէ մօտատենէն, զառն յուսահատութեան արցունքներ պիտի յաջորդէին ուրախութեան արցունքներուն…։

ԳԼՈՒԽ ԻԱ․

ԿՈՄՍՈՒՀԻ ԿՐՈՔՈԼՍՔԱՅԻ ԱՆՁԿՈՒԹԻՒՆԸ

Գէշ ճանչցած պիտի ըլլայինք Պոլիսը, ցոյց տալով թէ ոչ ոք մասնակից եղաւ քաղաքական այն հաւաքոյթին, որուն բոլոր ներկաները հանդիսաւորապէս երդուեցան պահել գաղտնիքը, քան թէ ապահով չըլլալ թէ կոմսուհի Վանտա Կրոքոլսքան տեղեկացաւ կէտ առ կէտ, ցերեկէն վերջ, Պէպէքի պզտիկ պալատին մէջ կատարուած բոլոր իրադարձութիւններուն։

Արդ, անիկա միանգամայն իմացաւ իշխան Ատամ Լատովսքիին եւ իր բարեկամին գալուստը, գնդապետ կոմս Սերժ Լավրանթիէֆի զօրավար Վրանկէլի իբրեւ յաջորդ անուանումը, այն հանդիսութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար յաջորդ օրը Լիւկուլլիսի եզերքը, երեկոյեան թերթերուն ընթերցումով երդուեալներուն մէջ ծագած յուզումը, զօրավար Սթանքիոֆի դէմ իշխանուհի Սոնիա Քարամսէի կողմէ կատարուած ամբաստանութիւնը, եւ վերջապէս, այն պաշտպանութիւնը, զոր կոմս Օսթրովսքին ցոյց տուած էր ծերունի զինուորականին։ Ու այս այլայլառ լուրերը փոխն ի փոխ ազդեցին իր վրայ։

Ատամ Լատովսքիի եւ Ալեքսէյ Քոլըսովի Պոլսոյ մէջ ներկայութիւնը ոչ մէկ զարմանք պատճառեց իրեն։

Սէնմփլօն – Օրիէնթի տամին պատմութիւնը կարդալով, — հրատարակուած թերթերուն մէջ նախընթաց օրը, — մի՞թէ չէ՞ր գուշակած թէ կառախումբին խցիկին մէջ գտնուած դիակը կը պատկանէր Իվան Մինաքիին, եւ թէ յիշուած երկու անծանօթներէն մէկը, որ անհետացած կը նկատուէր, իշխանն էր միայն։

Դամբանականի ձեւով, անիկա թօթուեց իր ուսերը եւ արտաբերեց արհամարհոտ գթութեան քանի մը բառեր ոստիկանին հանդէպ որ կարողացած չէր յաջողիլ այն հիանալի հարուածին մէջ, զոր ինք թելադրած էր անոր։ Ու յետոյ խորհեցաւ այն յուզումին վրայ, զոր պիտի կրէին խումբին անդամները երբ հաստատուէր թէ մատնուած էին։

Ու ժպտեցաւ։

«Խեղճ զօրավար Սթանքիոֆ, ըսաւ ան։ Իր իմացականութեան մասին մեծ հաւատք մը պիտի ունենայի, եթէ կարող ըլլար զրկել համբաւաւոր հեռագիրը։ Այս զօրականը ոչինչ հասկցած է ոչինչէն։ Ի՞նչպէս պիտի կրնար որոշել այն շահը զոր կ՚ունենար խորհրդային պատուիրակութիւնը, տեղեկանալով կայսերական թագին յափշտակիչին ներկայացած ժամանակամիջոցին։ Եւ իմ սիրելի բարեկամներս թող զբաղին անդադար յանցաւորը փնտռելու խնդրով։

«Որովհետեւ անոնք չեն գիտեր թէ շատ մը բաներ հասկցայ, նոյն ինքն կոմս Օսթրովսքիէն՝ Ատամի Լոնտոն գտնուելուն եւ իր մօտակայ գալուստին մասին, որովհետեւ իրենց պետը պիտի չկարծէ հաւանաբար թէ, անկէ տեղեկացայ նոյն խնդիրը, պիտի սխալին, իրարմէ պիտի կասկածին անշուշտ, եւ ինչ որ հիանալի է, ոչինչ պիտի գտնեն»։

Յետոյ, անիկա մտածեց Սերժ Լավրանթիէֆի մասին, որ ընդհանուր հրահրամանատար էր կարգուած եւ որմէ կը սպասուէր վերատեղծել Ռուսիան՝ իր սուրովը, եւ զոր, ամէն մարդ կը նշմարէր արդէն փառքի ճանապարհին վրայ։

— Անուղղա՛յ տարուածներ, մրմնջեց անիկա։

«Խե՛ղճ յիմարներ, որոնք երբեք պիտի չգիտնան տեղի տալ վաղանցուկ կրկնեբեւոյթներուն։

(Շար․) ՓՕԼ ՄՕՆՖԻՐԱՆ

Այրի Տիկին Նուարդ Սապունճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սապունճեան եւ զաւակները, Պ. Ալբերդ Սապունճեան, այրի Տիկին Վարթեր Սապունճեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Լիլիկ Սապունճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ազգին Սապունճեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Սապունճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արծրուն Զրրաչեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մայրանոյշ Գործունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրրաչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանոյշ Զարոյեան, այրի Տիկին Սիրանոյշ Վարդանեան եւ զաւակները, Պ. Արամ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Պէրպէրեան եւ զաւակները եւ բոլոր ազգականները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի զաւակին, հօրեղբօր տղուն եւ ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ

(49 տարեկան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Քրէմլէն – Պիսէթրի գերեզմանատունը, Երկուշաբթի, Հոկտ. 28, ժամը 14.30ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Սրբուհի Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Գրիգորեան եւ զաւակը, Օր. Թագուհի Աղաճանեան եւ համայն ազգականները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՀՐԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(81 տարեկան — Մուշի Զորի թաղէն)

մահը, որ պատահեցաւ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Հոկտ. 28ին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Թիէյի գերեզմանատունը, ուր եւ կ'ամփոփուի:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 10ին Պօմոնի եկեղեցին եւ սրահը:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք կազմակերպութեանց եւ անհատներու թէ որեւէ նուիրատուութիւն թերթիս մէջ, կը հրատարակուի միայն ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ, կամ նուիրատուին կամ ստացող կազմակերպութեան կողմէ: Այս յիշեցումը կ'ընենք մասնաւորաբար Լիոնի եւ Տէսինի շրջաններուն համար, որոնք կը շարունակեն ՆՈՅՆ նուէրին համար յաջորդաբար կրկնակ ազդեր ղրկել նախ՝ նուիրատուին անունով, ապա՝ ստացող միութեան:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՅՑ՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ոգեկոչելու համար անհետացող հայ մտաւորականներու յիշատակը, Նոյեմբեր 1, Ուրբաթ ժամը 15ին, հաւաքական այց մը կազմակերպած է Պանեէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ֆրանսահայ գրողները եւ հասարակութիւնը անխտիր:

Հաւաքավայր՝ Սիմըթիէռ տը Պանեէօ Փարիզիէնի դուռը, ժամը ճիշդ 15ին:

Երթեւեկութիւն՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել գերեզմանատան առջեւ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան Հոկտ. 20ի ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, նոր ժողով մը կը գումարուի, Կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ ժամը 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հանգստեան կոչուած կամ հանգստեան կոչուելու մօտ հաշուապահ մը տունը աշխատելու համար (օկսիլիէռ տետրակներ եւայլն): ԳՐԵԼ հարկ եղած տեղեկութիւնները տալով «Յառաջ»ի վարչութեան:

LE VOYAGE EN GRECE

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)

Tél. : 260-30-20 et 260-67-34

de 9 h. à 19 h. tous les jours

spécialiste de voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient

(Liban, Egypte etc...)

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հոգեհանգիստ Իզմիրի եղեռնին 52րդ տարեդարձին առիթով:

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 17, առաւօտուն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 30ին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 9ին, Շարպոնիէռի չքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ երաժշտական յիսնամեայ գործունէութեան նուիրուած ցերեկոյթ, Սալ Կաւօ, Դեկտեմբեր 15ին, գեղարուեստական ճոխ յայտագրով:

×

Կապոյտ Խաչի Սարսէլ–Առնուվիլի մասնաճիւղի պարանցիկ ճաշը Նոյեմբեր 23, Շաբաթ:

Histoire de l'ARMÉNIE

des origines à 1071

par René GROUSSET

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 5 Fr.

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ

H. PASDERMADJIAN

HISTOIRE DE l'ARMENIE,

3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 41 Fr.

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Mardi 5 Novembre à 20 h. 30

SALLE GAVEAU

45, Rue la Boétie, Paris (8e)

(Métro Miromesnil)

« LES JARDINS DE MUSIQUE »

Présentent le RECITAL du PIANISTE

Alain NEVEUX

SCHUBERT

Sonate en la mineur op. posthume

BARTOK, Sonate op. 26

DEBUSSY, 12 Etudes

Créer, s'exprimer, communier, s'épanouir, se maîtriser, s'accomplir, trouver la joie de vivre, retrouver l'âme de l'art, tels sont les objectifs des « Jardins de Musique », depuis l'initiation jusqu'à la sublimation musicales ».

Aïda ALECIAN

Présidente Fondatrice

Places de 10 à 50 F. Etudiants J.M.F. 10 F. Location à la Salle Gaveau (225-29-14), chez Durand, 4 Place de la Madeleine (260-21-76) et dans toutes les Agences de Théâtres

Bureau de Concert Maurice WERNER

11, Ave. Delcassé, 75008 Paris — 225-38-54

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀՐԱՒԷՐ

Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն:

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ ժամը 20.30ին:

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens

Folkloriques, religieux, de musique Symphonique

réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No 526	CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
527	ARMENIE, chants et danses
516	REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
199	ARMENIE IMMORTELLE
596	PROMENADE EN ARMENIE
517	SOIREE ARMENIENNE
30152	CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
30240	LEGENDES D'ARMENIE
30211	DOUZE DANSES ARMENIENNES
409	LE THAR (par Garékine)
182	LE CAUCASE

Musique Religieuse

No 442	MESSE, d'après Ekmalian
451	MESSE, d'après Komitas
454	TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol 1
547	TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol 11 (Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176	Quatre pièces symphoniques
714	AU FIL DES SONGES (huit pièces) par l'orchestre des concerts Colonne
790	DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22

Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.

Demander le catalogue détaillé

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
29
MARDI
29 OCTOBRE
1974

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր.

LE NUMERO 1 F.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.149 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 13.149

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՖՐԱՆՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

1924 Հոկտ. 28ին է որ հաստատուեցան ֆրանքեւխորհրդային յարաբերութիւն – ները: Վարչապետ եւ Արտաքին նախարար Էռիօ հեռագրով կը յայտնէր խորհրդային ղեկավարներուն թէ Ֆրանսա կ'ուզէ տէ եուռէ ճանչնալ Խորհ. Միութիւնը: Եօթը տարի է որ արդէն գոյութիւն ունէր խորհրդային վարչակարգը եւ արդէն նախ Գերմանիա, ապա Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա ճանչցած էին զայն: Չորս ամիս է որ Ֆրանսական կառավարութիւնը (Ձախերու քարթէլը) կը վիճէր այդ մասին Չիչերինի հետ: Ուրեմն ինչո՞ւ հեռագիր մը: Էռիօ կ'ուզէր ծայրը ծայրին փրկել անգլիացի իր բարեկամը՝ Աշխատաւորական Ռամսի Մք. Տոնալտ, որու հետ գլուխ հանած էր ֆրանքեւբրիտանական յարաբերութեանց վերահաստատումը, վաւերացած Փուանքարէի օրով: Արդ, Մք. Տոնալտ փոքրամասնութեան մէջ մնացած էր «Կարմիր Նամակ»ը փաստաթուղթին հրապարա – կումէն ետք, նամակ զոր իբրեւ թէ գրած էր Զինովիեւ եւ ուր կը յանձնարարէր անգլիացի համայնավարներուն որ իրենց երկիրը կրակի եւ արեան մէջ դնեն: Վարչապետը լուծած էր Խորհրդարանը եւ ընտրութիւններէն քանի մը օր առաջ պէտք էր ապահովութիւն տալ անգլիացի ընտրողներուն: Այդ երաշխաւորութիւնն է զոր Էռիօ կը բերէր իր բարեկամին:

Նկատելի է որ 4 թիւը ճակատագրական դեր մը խաղացած է: 1924էն ետք, 1934ին Խորհ. Միութիւն կ'ընդունուի Ազգ. Դաշնակցութեան մէջ եւ կը ծնի Պարթուի զինակցութեան մեծ ծրագիրը: 1944ին, Մոսկուայի մէջ, Պիտօ կը ստորագրէ «լաւ եւ գեղեցիկ» զինակցութիւնը, զոր ուզած է տը Կօլ, վերահաստատելու համար 1914էն առաջ գոյութիւն ունեցող ապահովութիւնը: 1954ին, Ֆրանսա վերջ կուտայ համայնավար Վիէթմինի դէմ պատերազմին, 1964ին կը ճանչնայ Չինաստանը: Իսկ 1974ի՞ն:

Երկու պարագաներ կան որոնք միշտ բարդ դարձուցած են Ֆրանսայի եւ Խորհրդային Միութեան յարաբերութիւնները: Վարչակարգ մը որ բոլորովին խզած է ազատական ժողովրդավարութեան ոգիին եւ գործունէութեան հետ ու նաեւ ֆրանսական Համայնավար կուսակցութեան մը գոյութիւնը: Հարցը այն է թէ Խորհ. Միութեան հետ մերձեցումը կը նպաստէ՞ թէ ոչ Համայնավար կուսակցութեան ներքին բարգաւաճման: Բայց կայ նաեւ Պետութեան շահը. — առեւտուրը եւ պարտքերու խնդիրը:

Պարզ է, համայնավարները չեն որ իրագործած են մերձեցումը այլ՝ իրատեսները բոլոր հոսանքներու: Ասոնք մեծ վարկ կը վայելեն Մոսկուա եւ դեսպան Մայիսկին է որ ըսած է. «Պարթու, բոլոր համեմատութիւնները նկատի առնելով Չըրչիլն է»: Եւ Չըրչիլը չէ՞ր որ 1944ին առաջարկած էր զինակցութիւնը յարձակող նացիներուն դէմ, աւելցնելով թէ ասոնց դէմ «Սատանային հետ ալ կը զինակցի»: Որքան ալ որ իրարմէ տարբերին Էռիօ, Պարթու եւ տը Կօլ, այս նոյն քաղաքականութիւնը վարած են: Եւ հարցաքննելով Միլլրանի կառավարութիւնը 1920 Փետրուար 19ին, Պարթու դատապարտեց երբ միջամտութիւնը ռուս քաղաքացիական պատերազմին մէջ եւ ճերմակ Ռուսերու տրուած օգնութիւնը, կ'եզրակացնէ.— «Ուշադիր ըլլանք մեր շահերու պաշտպանութեան նկատմամբ, ուշադիր ըլլանք մեր հեղինակութեան նկատմամբ, ապահովաբար վերջինները կը հասնինք բայց պէտք չուզէի որ ուշ հասնելու վըտանգին տակ ըլլանք»:

Էռիօյի իրատեսութեան մէջ, աւելի զգացողական տեսակէտ կայ: 1922ի աշնան Խորհ. Միութիւն կատարած իր ճամբորդութենէն շատ գեղեցիկ, լաւատեղեակ եւ առարկայական գիրք մը բերած է «Նոր Ռուսաստանը»: Անկէ մէկ ապահովութիւն քաղած է.— «Հին Ռուսաստանը ընդմիշտ մեռած է»: Արդ նոր Ռուսաստանին պէտք ունինք եւ ան ալ՝ մեզի:

1922ին Փուանքարէ սկսած էր դիմումները բայց այս բծախնդիր մարդը կ'ուզէր ճանաչումը պայմանաւորել ռուսական պարտքերու ամբողջական կարգադրութեան: Այս պարտքերը երեք տեսակ էին.— 10,1 միլիառ ոսկի–ֆրանք որ կը ներկայացնէին ցարական Ռուսիոյ փոխառութիւնները մինչեւ 1914, եւ որոնց արժեթուղթերը մեծ եւ փոքր տէրեր ունէին եւ զորս բոլշեւիկները չէին ընդունած, ապա 2,2 միլիառ ֆրանսական դրամագլուխ ռուսական ձարտարարուեստին մէջ, ազգայնացած առանց հատուցման եւ վերջապէս 6–7 միլիառ փոխառութիւն զոր Ֆրանսական պետական Գանձը բրած էր ռուսական Գանձին 1914էն 1917: Ասոնց վրայ եթէ աւելնային շահարժիւները, բաւական հեռուները կարելի էր երթալ: Ռուսերը իրենց կարգին կը պահանջէին հատուցումը քաղաքացիական պատերազմի երկարաձգման, իբրեւ հետեւանք Դաշնակիցներու միջամտութեան: Էռիօ այլ ճամբայ մը ընտրեց:

Ճանչնալ նախ Խորհ. Միութիւնը թոյլ կուտար յետագային բանակցիլ պարտքերուն մասին: Ֆրանսա կը հրաժարէր 1914–17ին բրած իր փոխառութենէն, Ռուսիան ալ քաղաքացիական պատերազմի ծախքերուն հատուցումէն եւ միջին ճամբայ մը կ'որոնուէր ամէն բան չկորսնցնելու համար:

Դիւանագէտ Էրիք Լապոնի յանձնուեցաւ, 1924 Յունիսին իսկ, առաջին յուշագրի մը պատրաստութիւնը: Շփում տեղծուեցաւ Չիչերինի հետ, մինչ Ռակովսկի կը բանակցէր Տուվրի մէջ, իր հին բարեկամ Անաթոլ տը Մոնզիի հետ: Խորհրդակցութիւններ եղան բարեկամ երկիրներու հետ ու մանաւանդ դրամատուներու:

Սակայն անմիջապէս որ ղրկուեցաւ Հոկտ. 28ի հեռագիրը, դեսպաններու փոխանակութիւնը կատարուեցաւ: Խորհ. Միութիւնը կը ղրկէր Կրասինը, որ 1925 Հոկտեմբերին կը փոխարինուէր Ռաքովսկիի կողմէ: Գալով պարտքերու բանակցութեանց, շատ լաւ կ'ընթանար եւ դրեթէ յանգած էր 1926 Յուլիսին: Խորհրդայինները կ'ընդունէին 9 միլիառ ոսկի–ֆրանքի պարտք մը, մէկ երրորդով զեղչուած, հողային անդամատումներու պատճառով: Առաջին փոխառութիւնն մը կ'ուզէին սակայն, իրենց տնտեսութիւնը նեղ վիճակի մէջ ըլլալով:

Համաձայնութիւն կը գոյանար 62 տարուան 60 միլիոն հատուցման շուրջ, ինչ որ ըստ Ֆրանսացի մասնագէտներու, պարտական գումարներու մէկ քառորդը կը ներկայացնէր: Գէշ չէր ամէնուն համար, բացի Փուանքարէի, որ 1926 Յուլիս 25ին իշխանութեան գլուխ կուգար ֆրանքը փրկելու համար, ազգ. միու –

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԱՊԱԹԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

— o —

Արաբ վեհաժողովը, որուն բացումը կատարուեցաւ Շաբաթ Հոկտ. 26ին, անել կացութեան մը առջեւ կը գտնուի: Բուն հարցն այն է, թէ ո՛վ տէր պիտի դառնայ Այսրյորդանանի: Երբ Իսրայելացիք պարպեն այդ շրջանը: Ինչպէս հաղորդած էինք, Ռապաթ հաւաքուած արաբ երկիրներու Արտաքին նախարարները, վեհաժողովի նախապատրաստական նիստին, ընդունեցան պաղեստինցի ժողովուրդին միակ օրինական ներկայացու – ցիչը նկատել Պաղեսինի Ազատագրու – թեան Կազմակերպութիւնը: Համաձայ – նած էին նաեւ, որ պաղեստինեան անկախ իշխանութիւն մը հաստատուի Իսրայէլի պարպած նախկին Պաղեստինի հողերուն վրայ: Այդ իշխանութիւնը պիտի գտնուի

թեան կառավարութեան մը մէջ, ուր կար Էռիօն եւ ուր Պրիան Արտաքին նախարար էր: Համաձայն չեղան եղած կարգադրութեան: Սու մը կորսնցնելու հարց չէր կրնար ըլլալ եւ այս որոշումը վաւերացուեցաւ նամակով մը Փուանքարէէն Մոնզիի: «Խաղաղութեան առաքեալը» Պրիան շատ չէր հետաքրքրուեր Խորհ. Միութիւնով: Բացարձակապէս անտեղեակ աշխարհագրութեան, այս հեռաւոր երկիրը կը մոռնար, աւելին՝ հակաբոլշեւիկ էր:

Ապագան խառնուրդ մըն է լաւ զգացումներու եւ աղէտներու: Մունիխ եւ գերման – խորհրդային դաշինքը (1939) կը բաժնեն մերձեցման երկու շրջաններ: Պաղ պատերազմը կը յաջորդէ 1944ի զինակցութեան եւ զայն կը քանդէ: Բայց Ստալինի մահէն ետք ֆրանքեւխորհրդային յարաբերութիւնները կը բարելաւուին: Եալթայի մէջ Ստալին արհամարհական եղած էր Ֆրանսայի նկատմամբ եւ Զօր. Քաթրու Մոսկուայի առաջին դեսպանը, 1944ի զինակցութենէն ետք, դիրքով կը հաստատէ ձախողութիւնը:

Կրկին իշխանութեան գլուխ, տը Կօլ իր դաշնակիցներու կողքին է Պերլինի եւ Քուպայի տագնապներուն մէջ, բայց երբ անոնք կ'անցնին, կրկին կը դիմէ խորհրդային կողմը, համոզուած ըլլալով նաեւ որ խաղաղութիւնը պէտք չէ ծնի երկու գեր–մեծերու վտանգաւոր գործակցութենէ մը այլ՝ երկու Եւրոպաներու մերձեցումէն: Օր մը թերեւս, գաղափարաբանութիւնները, որոնք իր աչքին նուազ զօրաւոր են քան ռուս ազգային զգացումը, կ'անհետին եւ Եւրոպան «Ատ – լանտեանէն Ուրալ» ինքզինքը համերաշխ կը զգայ «անհամար եւ թշուառ» Չինաստանի մը սպառնալիքին դէմ:

× Այս յիսնամեակին առթիւ, Նախագահ Ժիսքար տեսակցութիւն մը տուած է Խորհ. հեռատեսիլին, որու ընթացքին յայտարարած է թէ ինչպէս իր նախորդները՝ Փոմփիտու եւ տը Կօլ, մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի քաղաքական եւ տնտեսական շփումներուն:

Թ. Ա. Թ.

(Ամփոփուած «Մոնտ»էն)

ղեկավարութեանը տակ Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութեան:

Այս որոշումին ի նպաստ քուէարկած էին 18 արաբ երկիրներ: Դէմ քուէարկած էր միայն Ամմանի ներկայացուցիչը:

Արդ, արաբ Վեհաժողովի օրակարգի հարց դարձաւ այս խնդիրը եւ առաջին իսկ վայրկեանէն տեսնուեցաւ, թէ Հիւսէյն եւ Արաֆաթ անզիջող դիրք կը բռնեն: Հիւսէյն կը պնդէ, թէ Այսրյորդանան Յորդանանի իշխանութեան ենթակայ պէտք է դառնայ մինչեւ որ տեղւոյն բնակչութիւնը կարենայ իր ապագային մասին արտայայտուիլ:

Իրաց այս կացութեան մէջ որոշուեցաւ գոնփակ նիստ մը գումարել՝ զրաղելու համար այս հարցով:

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Թղթատարի գործադուլը հաւանաբար չարունակուի մինչեւ շաբթուն վերջ (Նոյ. 3) տրուած ըլլալով որ սենտիքաենթանախարար խօսակցութիւնները ոչ մէկ լուծում բերին եւ շարժումը կար – ծրացաւ: Ենթանախարարը կը պնդէ որ չի կրնար որոշ սահմաններէ աւելի հեռու երթալ, մինչ սենտիքաները «Նախատական» իսկ կը գտնեն առաջարկուածը: Լըլոն կ'ըսէ թէ կարելի չէ ընդունիլ աշխատավարձքերու յաւելումը, որ երկու միլիառի նոր ծախք կը նշանակէ: 1974ին Թղթատարի աշխատաւորները արդէն 15 առ հարիւրի յաւելում ունեցած են ինչպէս բոլոր պետական պաշտօնեաները: Այս կէտին, սենտիքաները կը պատաս – խանեն թէ իրենց պահանջները յատուկ են Թղթատարին: Սենտիքաները կ'ուզեն որ 6000 նոր պաշտօններ ստեղծուին որպէսզի աշխատանքի որակը չնուազի բայց ենթանախարարութիւնը 4000էն աւելի չի կրնար: Կայ նաեւ օժանդակներու պա – րագան, որոնց համար սենտիքաները կ'ուզեն որ օրինականացուի: Ասոնց թիւը ներկայիս 90 հազար է, եւ Պետութիւնը միայն 1500ը կ'ուզէ օրինականացնել: Միակ դրական գտնուած կէտը սենտիքաներու կողմէ, տարեկան պարզելն է որ 1975ին 1090էն պիտի անցնի 1500ի:

× Լօրէնի հուլէները գործադուլի կը ձեռնարկեն Չորեքշաբթի օր:

× Ձայն – հեռատեսիլը գործադուլ կ'ընէ Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի բողոքելու համար 500 լրագրողներու նախատեսուած պաշտօնազրկումներու դէմ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Համագումարի ներկաներուն (1257 պատգամաւոր) 50 առ հարիւրը 30 տարեկանէն վար էր, ինչ որ արդէն կենսու – նակութեան նշան է կուսակցութեան մը համար: Կիրակի օր, պատգամաւորները վաւերացուցին Ժորժ Մառշէի տեղեկա – գիրը միաձայնութեամբ:

Իր եզրափակիչ ելոյթին մէջ, Ժորժ Մառշէ յայտնեց թէ իրաց ներկայ կացութեան մէջ, միակ ելքը եւ լուծումը՝ ընկերվարութիւնն է: Կ'ըսուի թէ կառա – վարել կը նշանակէ՝ նախատեսել, արդ Ժիսքար տ'Էսթէն կը կառավարէ աննախատեսելին:

Իր ճառը վերջացնելով Ժ. Մառշէ ըսաւ «Լաւատես ենք, որովհետեւ կը պայքարինք»:

Քանի մը տողով

ՓՕԼ ՖՐԱՆՔԷՕՐ՝ Ֆրանսացի ծանօթ դերասանը, մեռաւ առջի օր 69 տարեկանին:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՕՐԱԳԻՐԸ

— o —

Ա.

— Վաղուան համար ոչ ոքի խօսք չտաս, կարգադրել եմ, եւ մի քանի բարեկամներով գնալու ենք Թալինի շրջանը:

Հեռաձայնին վրայ Սիլվա Կապուտիկեանն էր, որուն յիշած էի անկէ երկու օր առաջ պատահարար, խօսակցութեան ընթացքին, թէ կը փափաքէի մեր ժողովուրդը տեսնել նաեւ Երեւանէն դուրս, գիւղական շրջաններուն մէջ:

Կը ժամադրուինք ուրեմն:

— Վաղը ժամը տասը անց կէս:

Եւ ահա ժամը տասը անց կէս է:

Տակաւին չեմ գիտեր, թէ ովքեր պիտի ըլլան միասին: Սիլվային համար ալ որոշ չէր ատիկա, երբ հեռաձայնեց նախորդ օրը:

Շատ չանցած, երբ կուգանք բրարու, ուրախութիւնս մեծ կ'ըլլայ տեսնելով, որ մեր փոքր խումբին մէջ է նաեւ շատ սիրելի բարեկամ մը՝ ակադեմիկոս Եզրաս Հասրաթեանը: Միջազգային չափանիշով գիտնական մը, որ շուրջ տասը տարի գործակցելէ ետք «պայմանական ռեֆլեքս»ի տեսութեան հեղինակ Պավլովի հետ, տարիներէ ի վեր Մոսկուայի մէջ կը վարէ տնօրէնութիւնը գիտական կարեւորագոյն հաստատութիւններէն մէկուն:

Ինչ որ սակայն կրկնապէս սիրելի կը դարձնէ զինք՝ իր ամբողջական, անսպառ, աննուաճելի, վարակիչ, լաւատես Հայութիւնն ու հայրենասիրութիւնն են: Միշտ չէ, որ կարելի կ'ըլլայ գիտականի տրամաբանող, «չոր» միտքին կողքին գտնել նաեւ սիրտ մը, որ ըլլայ այնքան ջերմ, այնքան հաղորդական ու մարդկային:

Իր մշեցի մանկութիւնը մեր ժողովուրդի վերջին շրջանի պատմութեան ամէնէն մութ օրերուն ապրելէ ետք, այսօր անգլիական ու եւրոպական առաջնակարգ համալսարաններու մէջ դասախօսելու հրաւիրուող փրոֆեսոր Հասրաթեանի կեանքը անցնող 55–60 տարիներուն քալած է կարծէք զուգահեռ մեր ժողովուրդի, հայրենիքի կեանքին, անոր վերածնութեան: Եղած է «մանկութիւն չունեցող» տղոց մէ, բայց տառապանքն ու զրկանքը չեն կրցած նուաճել զինք: Նայած է չեշտակի կեանքին աչքերուն ու քալած դէպի առաջ՝ աշխատանքով, հաւատքով, յարատեւութեամբ:

Զարմանալի չէ հետեւաբար, որ գիտնականի՝ իր բազում պարտաւորութիւններուն, հետաքրքրութիւններուն քովն ի վեր եւ անոնցմէ աւելի զինք լեցնողը, զինք գրաւողը, իր կեանքը իմաստաւորողը ըլլան մեր ժողովուրդը, հայրենիքն ու սփիւռքը, մեր պատմութիւնը, մշակութային գանձերն ու... հայ բանաստեղծութիւնը — Չարենց, Թումանեան, Տէրեան, Վարուժան, Սիամանթօ, որոնցմէ տողերով անգիր մէջբերումներ կ'ընէ յաճախ պաշտամունքի հասնող սիրով մը, երբ կը խօսի մեր ժողովուրդի մասին:

Կարելի չէ Եզրաս Հասրաթեանին հետ ըլլալ եւ չսիրել հայ ժողովուրդը, ճանչնալ զինք եւ չնուաճուիլ իր համեստութենէն, անմիջականութենէն, ծանօթանալ իր գործերուն եւ չխոնարհիլ իր իմացական նուաճումներուն առջեւ, մօտիկ ընել զինք՝ եւ չխանդավառուիլ, չհպարտանալ հայրենիքով:

Ու ես ուրախ էի այսօր կրկին անգամ հանդիպելով իրեն եւ գիտնալով մանաւանդ, թէ միասին պիտի ըլլայինք օր մը ամբողջ:

Մեզի հետ էր նաեւ ֆրանսահայ տիկին մը, Արմենուհի Գեւոնեան, որ երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած է Փարիզ եւ իր ժամանակն ու եռանդը տրամադրած օտարութեան մէջ հեղհեղէ անհետացող Տարօնի երգերը կորուստէ փրկելու՝ զանոնք հաւաքելով, դասաւորելով ու երգելով:

— Տիկինը ունի շատ յարգելի մի այլ հանգամանք եւս, — կը բացատրէ Կապուտիկեանը, — աղջիկն է Մշոյ Գեղամին եւ Կիւլիզարին:

— Կիւլիզարի՞ն... Մուսաբէկի առեւանգած Կիւլիզարին:

— Հէնց էդ նոյն Կիւլիզարին:

Տարին՝ 1889: Կիւլիզարը՝ գեղատի գեղեցկուհի, իր հօրական տունէն կ'առեւանգուի նշանաւոր աւազակապետ Մուսաբէկի եւ իր մարդոց կողմէ: Դէպքը կ'առաջացնէ համազգային խոր ընդվզում: Ամէն միջոցի կը դիմուի առեւանգուած Հայուհին փրկելու համար աւազակապետին ձեռքէն: Բաղէշի մէջ տեղի կ'ունենայ դատավարութիւնը, որ աւելի ետք, Հայերու մասնաւոր պահանջքին վրայ կը փոխադրուի Պոլիս: Դատարանը ի վերջոյ կը դատապարտէ յանցաւորը եւ Կիւլիզարը — առեւանգուած գեղեցկուհի — կը վերադարձուի հայրենական տուն:

Ակամայ արտասուրուած խեղճ Հայուհիի մը պատիւը փրկած ըլլալու համար, շատ չանցած զինք կնութեան կ'առնէ Մշոյ Գեղամը, որ նոյն շրջաններուն քարտուղարի պաշտօնը կը վարէր տեղական առաջնորդարանին մէջ:

Այս բոլորը աւելի քան 70 տարի առաջ:

Իսկ հիմա մենք ճամբուն վրայ ենք դէպի Ուջան, Թալինի շրջանին մէջ գտնուող փոքրիկ, սիրուն այն գիւղը, ուր հաստատուած են Անդրանիկի նախկին զինուորները, եւ ուր անտաշ ժայռէ պատուանդանի մը վրայ բարձրացած արձանը հերոսին՝ խրոխտ, արծիւի իր նայուածքով, այն վերածած է ուխտատեղիի: Յուշարձանին պատուանդանը ծածկուած է ծաղիկներով:

Պայծառ, արեւոտ առաւօտ է:

Գիւղացիները կը շրջապատեն մեզ խոկոյն: Մեր խումբէն իրենց միակ ծանօթն ու հետաքրքրութեան կեդրոնը Սիլվա Կապուտիկեանն է, որուն հանդէպ շատ ջերմ համակրանք ունին:

Երիտասարդ, շնորհալի տիկին մը կուգայ առաջ եւ ինքզինք կը ներկայացնէ Սիլվային, որ իր կարգին մեզի դառնալով.

— Ծանօթացէք, կ'ըսէ, այսօրուան մեր հիւրընկալն է: Ուսուցչի ընտանիք են:

Տիկինը յայտնապէս ուրախ է եւ հպարտ՝ Սիլվա Կապուտիկեանն ու իր բարեկամները հիւրասիրելու այս առանձնաշնորհումին համար:

Մեր հիւրընկալ տիկնոջ ցոյց տուած խանդավառ, անկեղծ, ջերմ ընդունելութիւնը կը նուաճէ զիս: Հոյակա՛պ: Որքա՛ն բնական են սիրտէ սիրտ նետուած կամուրջները հայրենի հողին վրայ, ու մարդիկ՝ բացսիրտ, պարզ, անմիջական: Ես կը մտածեմ յարաբերութիւններուն մասին, որ մեր ընկերային բարքերուն է արեւմտեան քաղաքակրթութեան մէջ. — Անանձնականը կեղծիքով ջնարակուած ու նկատումներով, հաշիւներով պայմանաւոր: Կը հիանամ հայրենի հողին վրայ, հեռաւոր ու խաղաղ անկիւն մը թառած այս գիւղին, գիւղերուն մէջ մեր ժողովուրդին դեռ դիմացող ազնուական բարքերուն, լայն սիրտին, բաց սեղանին ու աւանդական հիւրասիրութեան վրայ:

Տօնական մթնոլորտ մը կայ տան մէջ, որ արդէն լեցուած է բարեկամներով, համագիւղացիներով: Զարգացած երիտասարդ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ են, բարեկամներն ու պաշտօնակիցները տանտիրոջ:

— Խաքան մարդ ե՞ք, որտեղի՞ց էք հաւաքել, — կատակով հարց կուտայ մեզմէ մէկը:

— Մենք չենք հաւաքել էլի, իմացողն եկել է: Բարով գան, հազար բարով: Մեր դռները բաց են միշտ: Հրաւէ՞րս որն է: Եթէ բաւարար տեղ լինէր, ես ձեզ հաւատացնում եմ, ամբողջ գիւղը էստեղ կը լինէր էսօր, — կը բացատրէ տանտէրը:

Երիտասարդներէն մէկը բարձրաձայն կը յայտարարէ, թէ խորոված է պատրաստելու:

Քանի մը վայրկեան վերջ դուրս կուգանք բոլորս՝ քովի ընդարձակ պարտէզին մէջ, ուր գետնին վրայ, հողին մէջ պատրաստուած բնական կրակարանին վրայ շարուած են խորովածի փայտեայ շամփուրները... տասնեակներով:

Կրակին վրայ ճարճատող միսին հոտը շատ չանցած կը բռնէ աշխարհ: Հրաւիրեալ ու տանտէր չկայ այլեւս, հարազատ են բոլորը, ի՛նչ փոյթ, եթէ ճակատագիրը նետած է զանոնք իրարմէ հեռու, տարբեր աշխարհներ:

Սեղանն այնքան ճոխ է ու առատ, որ կրնայ ամբողջ գիւղը կերակրել: Ներկաները երիտասարդներ են առաւելապէս կամ միջին տարիքի սահմաններուն: Ուշագրաւ միակ բացառութիւնը տանը մեծ մայրիկն է. — բարակուկ, բայց առոյգ երեւոյթով, հակառակ իր «ութսունի նայող» տարիներուն: Իրեն տուած են «պատուաւոր տեղ» մը սեղանին գլուխը կողմը, հիւրերու շարքին: Նստած է ուղիղ, լուռ, սեւ լաչակով մը ծածկուած գլուխը բարձր բռնած: Ուրախ ներկային մէջ՝ պատառ մը տխուր անցեալ: Շրջապատին անհաղորդ ֆիզիքական ներկայութիւն մը կարծես, որուն միտքն ու հոգին դեռ կը շարունակեն կառչած մնալ իր կորսուած Սասնոյ լեռներուն ու հողին:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԻՆԳ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐԸ

— o —

Արուեստը կենսունակութեան տեւականացման միջոց մըն է:

Ֆիզիքական կենսունակութեան միջոց է օգտակար արուեստ յորջորջուածը եւ հոգեկան կենսունակութեան միջոց է՝ Ազատ արուեստ անունին տակ:

Օգտակար կոչուած արուեստները որոնք կը հասնին մինչեւ ճարտարարուեստի, մեքենականութեան եւ այլ անհրաժեշտ բաներու կատարելագործումին, իրենց միջոց ունին գիտութիւնը:

Իսկ ազատ արուեստներու մղիչ ուժն է հոգեկան ապրումը, հետեւաբար միտքը եւ սիրտը:

Ազատ արուեստը մարդուն կուտայ հոգեկան սնունդը՝ թէ՛ անցեալին եւ թէ ապագային համար. բարոյական ապրումն է ոչ միայն մէկ անձի, այլ զանգուածներու համար, սերունդէ սերունդ:

Մարդկութեան հոգին սնուցանող, զանազան արտայայտութիւններով հոգեկան ապրումը յաւերժացնելու կոչուած միջոցն է:

Բազմաթիւ սահմանումներ կան բնորոշելու համար արուեստը, որոնց մէջէն կ'ընտրենք հատ մը նշուած Թոլսթոյի կողմէ (Ի՞նչ է արուեստը՝ 1898), ուր կ'ըսէ. — «Արուեստը միջոց մըն է որով մէկը կրնայ իր զգացումները փոխանցել երկրորդի մը, միջոց մը որով կրնայ նկարագրել դրուագ մը, գովքը ընել պատմական դէպքի մը կամ հերոսի մը, եւ որ տեղի կ'ունենայ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆՇԱՆՆԵՐՈՎ»:

Հինգ ձեւերով կ'արտայայտուին անոնք, ունենալով նոյն զգացումները: Ճարտարապետութիւն, քանդակագործութիւն, նկարչութիւն, գրականութիւն եւ երաժշտութիւն:

Ոմանք վեցերորդ արուեստ նկատեցին շարժանկարը որ ուրիշ բան չէ այլ բա–

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՄԵՌԵԼ

(ՊԱՏԿԵՐ)

Հետեւեալ օրը, առաւօտէն մինչեւ կէսօրին մօտ, ժամուն կոչնակը կը զօղանջէ, ընդհատաբար, անվերջ, միակ լիւքսը գեղացի մեռնողին, որ ոչ վարդապետներ ու եպիսկոպոսներ ունի իր ետեւէն եւ ոչ ալ դամբանախօսներ, ծոպեր ու կերոններ:

Յուղարկաւորական արարողութիւնները աւարտելէն ետքը, Թափօրը դուրս կուգայ եկեղեցիին կողմնակի դուռնէն, կ'անցնի գիւղին միակ պողոտայէն, ուղղուելու համար մօտակայ գերեզմանատունը:

Առաջքէն երկու տղայ՝ շապիկ հագած, որոնց մէջտեղինը խաչ մը բռնած է վեր, եւ երկու քովինները՝ մէյ մէկ մոմ: Անոնց ետեւէն երկու դպիր, մին՝ ուսուցիչն է գիւղին վարժոցին եւ միւսը լուսարարը ժամուն. ձայներնին ձգած կը յառաջանան անոնք: Ետեւնուն տէրտէրը, մաշած թելերով ու մարած գոյներով կարճ շուրջառ մը կռնակը, ձեռքը խաչ մը. անոր ետեւէն, պատգարակի նմանող բան մը, երկա՛յն, երկայն, զորս չորս հոգի կը տանին. պատգարակին վրայ վերմակի պէս քառաձեւ, թաւիշէ հինաւուրց ու անսահման ծածկոց մը կը տարածուի, կը կախուի երկու կողմերէն. վերի ծայրը, ժանեքաւոր երկու ճերմակ բարձեր վրայ վրայի, որոնց վրայ կը հանգչի Առաքել տայիի գլուխը, մինչեւ աչքերը իջած ֆէսին խորն ընկղմած: Դեղնած դէմքը ճերմակ բարձին մէջտեղ ու կարմիր ֆէսին տակ տարօրինակ փայլ մը կ'առնէ արեւին ճառագայթներէն. ճերմակ թաւ պեխերը, սանտրուած, կը փռուին կարծես ուռած այտերու ու տժգոյն շրթներու վրայ, անանկ որ նիհար, փոխ, մանտրտիկ Ֆանֆինը, այդտեղ գէր, մաղեղ ու երկայնահասակ մարդու մը պառկուածքն ունի: Իրապէս, մեծատարած վերմակին տակ, իր ոտքերուն ծայրերը ցցուածք մը կը յօրինեն, պատգարակին հազիւ մէջտեղուանքը:

Ետեւէն գիւղացիներու խումբ մը:

Պատուհանէ մը լացի ու կոծի վայնասուն մը կը լսուի: Մեռելին տունէն է: Սուգի անխուսափելի ձեւակերպութիւն մը աս ալ:

Արեւը կը փողփողի ու կը հալեցնէ ձիւնամնացուկ եղեամն ու սառած ջրկոյտները: Գետինները խոնաւ են ու թաց լպրծուն:

Թեթեւ հով մը կը փչէ Թափօրին ետեւէն, եւ տիրացուներուն երկայն շապիկները, տէրտէրին շուրջառին քղանցքները մեռելային ծածկոյթէն վար կախուած եզերքներն ու հետեւորդներուն վերարկուներուն ծայրերը դէպի առաջ կը ճախրեն դրօշներու պէս, կարծես աճապարանք մը ցնել ուզելով դէպի սեւ փոսը իրենց դանդաղ գնացքին մէջ:

Գիւղին դրեթէ կից է գերեզմանոցը, ծառախիտ, խոնաւ, բուսաւէտ պզտիկ գերեզմանոց մը, ուր նոր բացուած փոս մը, թաց, մութ, տղմուտ, կը սպասէ իր մեռելին:

Տիրացուները վերջին մեղեդիները կը լպռեն. տէրտէրը յետին աղօթքները կը մրմռայ, եւ ահա խնամով կը ծալեն, մէկդի կ'առնեն թաւիշէ վերմակը, որ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր կը ծածկէ մեծ ու պզտիկ գեղջուկ մեռելներուն մարմինները եւ տակաւին ասկէ վերջն ալ պիտի ծածկէ ա՛յնչափ մեծեր ու պզտիկներ, առանց խտրութեան:

Երկու հոգի կ'իջնան ցեխոտ փոսին խորը, ուրիշ երկու մարդիկ ալ, պատանքին ծայրովը բռնելով Առաքել տայիի երեսը, կը բռնեն անոր վտիտ ուսերէն ու չորցած ոտքերէն, եւ մէջքէն կորացած ու կախուած, կը յանձնեն վարի երկուքին, որ զայն կը պառկեցնեն գետինը, թաց հողին վրայ, թաց ու նոր փորուած հողի կծուբոյրին մէջը: Ոչ սնտուկ մը, ոչ իսկ տախտակ մը աւելորդ, այդ աղքատիկ գիւղին մէջ, մեռելներուն չորս դին պատսպարելու համար, սեւ փոսին խորը:

Ու երբոր, երկու մարդիկը դուրս կուգան փոսէն, Թիերու վրայէն ահա հողը փութանակի կը Թափի Առաքել տայիի քիթին, բերնին, փորին, ոտքերուն վրայ, ճնշելով, փշրելով, դրկելով, գրաւելով այդ աղազուն ու վտիտ մարմինը, որ մօտաւորապէս դար մը վայելեց արեւին ու բնութեան շքեղանքները, լեռներու կողքին ու աղբիւրներու ոտքին, եւ հիմա ո՛չ իսկ հողակոյտին վրայ պիտի զգայ ջերմութիւնը արեւին ու շողշողանքը լուսինին, ա՛յնքան խիտ ու հոծ են ծառերը այդ գերեզմանոցին ու այնքան առատ է վայրի բուսականութիւնը այդ վայրին:

Բայց ամէն օր, առտու իրիկուն, մխիթարութիւնը պիտի ունենայ իմանալու ժամուն կոչնակին ձայնը, ինչպէս այն ատենները, ուր ամէն անգամուն խորին գոհունակութեամբ ու սրտի անդորրութեամբ սովորութիւն ունէր ըսելու.

— Փա՛ռք քեզ, Տէր, փառք քեզ: Տէ՛ր ողորմեա:

Տէրը անշուշտ պիտի ողորմի հիմա իր հոգիին:

ԶԻՖԹԻ — ՍԱՐԱՖ

Գատըքէօյ, 1913

(2 եւ վերջ)

ղակցութիւնն է նկարչութեան եւ գրականութեան, ինչպէս ստորաբաժանումներն պարը եւ թատրոնը:

Ազատ արուեստ կը կոչուին անոնք երբ արուեստագէտը ձերբազատուելով կեանքի ֆիզիքական անհրաժեշտութիւններէն, կը կիրարկէ զանոնք առաջնորդուելով իր հոգեկան ապրումէն, ազնուօրէն, առանց շահախնդրութեան, եւ կը հասնի որոշ նպատակի մը, մինչդեռ օգտակար կոչուած արուեստները նպատակ ունին մարդոց կեանքին ապահովման եւ բարելաւման սատարելը:

Տարբեւ համառօտ պատկեր մը անոնց ծնունդին, կատարելագործման եւ իրարու հետ ունեցած փոխյարաբերութեանց:

Արուեստը՝ ինքնին ըլլալով վերացական բառ մը, չօշափելի (քոնքրէթ) այլ ինքն տեսանելի եւ լսելի կը դառնայ իր արտաքին նշաններով ինչպէս յիշեցինք առաջ, որոնք տարրական բացատրութեամբ հետեւեալներն են.

Ճարտարապետութիւն (քար, փայտ կամ որեւէ նիւթ).

Քանդակագործութիւն (ցցուածք եւ խորշ).

Նկարչութիւն (գոյն, իմա՝ ներկ).

Գրականութիւն (գիր կամ որեւէ նշան).

Երաժշտութիւն (ձայն, իմա՝ նոթագրութիւն):

Այս արտաքին նշաններու միջակումով եւ բաղակցութեամբ կը կազմաւորուին արուեստները, սկսելով նախնականէն մինչեւ բարձրագոյն նմոյշները:

Պարզ է որ արուեստի առաջին արտայայտութիւնը եղած է ճարտարապետութիւնը, երբ նախամարդը բնութենէն պաշտպանուելու համար ստիպուեր է շինել տարրական ապաստան մը, որուն գանազան մասերը ցցուածք կամ խորշ՝ առաջին նշաններն են քանդակագործութեան:

Վերջապէս՝ նախնական բնակարանը ունեցեր է իր գունաւորումը:

Զուգընթաց անոնց ծնունդ առեր են իբր արտայայտուելու միջոց՝ խօսքը, ով գիտէ ինչ ձեւի տակ եւ զայն փոխանցելու համար անհրաժեշտ եղեր է արտաքին որեւէ նշանը, որ փոխուեր է գիրերու եւ ժամանակի ընթացքին հասեր է գրականութեան:

Ինչ կը վերաբերի երաժշտութեան, անիկա նախամարդուն բնածին տարրական արտայայտութիւնը կրնայ եղած ըլլալ ունենալով նախ ռիթմը, հարուածական գործիքներով, բայց Թոլսթոյ կ'ըսէ թէ երաժշտութիւնը կարելի էր արդէն գտնել բնութեան տարրերուն եւ անոնց հնչականութեանց մէջ:

Մինչեւ հոս, անոնք ֆիզիքական ապրումի միջոցներ եղած են միայն: Արուեստը ձերբազատելու համար, եւ անիկա բարձրացնելու համար պէտք կար ուրիշ մղիչ ուժի մը. այն է՝ կրօնքը, ընդլայնելով ըսենք հաւատքը կամ սէրը, հիացումը որեւէ բանի համար: Առանց ատոնց ոչ մէկ արուեստ կրնայ գոյութիւն ունենալ: Ասոնց ուժովն է որ օգտակար արուեստը այս անգամ կը փոխուի ազատ արուեստի:

Արուեստը մէկ է, իր արտայայտութեան միջոցներն են որ կը տարբերին:

Արուեստի գաղափարը անխուսափելիօրէն կը կապէ կրօնքի մտածման, եւ այսպէսով է որ նախամարդուն պարզ հիւղակը կը փոխուի Աստուծոյ տաճարի, իր քանդակներով եւ արձաններով, բանաստեղծութիւնը կը փոխուի աղօթքի, ընկերակցութեամբ երգի: Կրօնքի ազդեցութեան տակ է որ հինգ ազատ արուեստները ամենաբարձր արտայայտութիւնները ունեցած են: Ամէն մէկ ճիւղի համար կարելի է գտնել նմոյշներ, ինչպէս ճարտարապետութեան համար հոյակապ եկեղեցիներ, մզկիթներ, պուտտայական փակոտներ, եգիպտական բուրգեր եւն.:

Գրականութեան նախնական արտայայտութիւնը կրնանք նկատել Աստուածաշունչը որ եթէ գրական բարձր արժէք չունի բայց առինքնող եւ հետաքրքրական վէպ է վերջապէս:

Ինչ կը վերաբերի երաժշտութեան՝ ոչ մէկ գործ այնքան բարձրօրակ է որքան կրօնական երաժշտութիւնը, պատարագներով, օրաթորիոներով: Բազմաթիւ դասական թէ արդիական երաժիշտներ անպայման յօրինած են այս ճիւղի երաժշտութիւն:

Այժմ քննենք հինգ ազատ արուեստներու մասնայատկութիւնները:

Ասոնք կը բաժնուին երկու դասակարգի եւ կը կոչուին առաջին՝ առ տան լ'էսփաս եւ կամ՝ փլասթիք, ըսել կ'ուզէ՝ կերպընկալ (թէեւ այս բառը այնքան գործածուեցաւ ճարտարարուեստի մէջ որ իր վաւերական իմաստը կորսնցուց):

Երկրորդ դասակարգն է Առ տան լը թան, մօտաւոր թարգմանութեամբ ըսել կ'ուզուի ժամանակի ընթացքին:

Որպէսզի արուեստները ըմբռնելի ըլլան ունին իրենց ընկալուչ գործարանքը: Միջոցին մէջ կոչուած արուեստներն են ճարտարապետութիւնը, քանդակը եւ նկարչութիւնը: Իրենց ընկալուչ գործարանքն է աչքը:

Այս երեք արուեստները արտայայտութեան եւ գնահատման համար այնքան սերտօրէն կապուած են իրարու որ կրնանք ըսել թէ երեք քոյրեր են, որեւէ շէնքի վրայ կարելի է գտնել զանոնք միաժամանակ: Ասոնց գնահատումը լաւ կամ գէշ կ'ըլլայ անմիջական կերպով:

Երբ կը նշմարենք էյֆէլի աշտարակը, կամ հոյակապ եկեղեցի մը, կամ նոյնիսկ վայելչագեղ անձ մը, իսկոյն կը հաւնինք:

Գնահատումը ըլլալէն վերջն է որ կը քննենք իրենց մանրամասնութիւնները, որով գնահատումը կ'ըլլայ ընդհանուր տպաւորութենէ դէպի մանրամասնութիւնը:

Այս դասակարգի պատկանող արուեստներուն համար անհրաժեշտը նախ ընդհանուրն է:

Որեւէ պատմական շէնք կամ արձան նոյնիսկ իր մէկ մասը քանդուած՝ իր արժէքը կը պահէ երբ աչքով կամ մտքով պիտի կրնայինք անոր ամբողջութիւնը կռահել:

Բոլորովին կը տարբերին գրականութիւնն ու երաժշտութիւնը իրենց գնահատման տեսակէտով, որոնք կը կոչուին արուեստ ժամանակի մէջ:

Ասոնց գնահատումը եւ ըմբռնումը վայրկենական չէ, ժամանակի կը կարօտի:

Գրական գործի մը գնահատումը տեղի կ'ունենայ մինչեւ վերջին էջին ընթերցումէն յետոյ, ինչպէս պիտի ըլլար թատերական ներկայացում մը որուն վերջին արարէն կախում ունի մեր եզրակացութիւնը:

Երաժշտութեան մէջ ալ գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն մը շարունակութեան մէջ կրնայ աւելի ընդլայնուիլ կամ յուսախաբ ընել մեզ:

Գնահատումը հետեւաբար կը կատարուի մանրամասնութենէն դէպի ընդհանուրը, որոշ դատողութենէ մը յետոյ միայն:

Իբր վերջաբան ամփոփելով բոլոր արուեստներու կիրարկումին համար անհրաժեշտ են որոշ տուեալներ:

Նախ տպաւորութիւնը որ միանալով հոգիին՝ ծնունդ կուտայ զգացումին:

Արտայայտելու համար արուեստի գործ անհրաժեշտ է նախ յղացուած ըլլալ յետոյ ունենալ անհրաժեշտ կամքը, պէտք է տառապիլ այդ յղացումով զայն դրսեւորելէ առաջ:

Վերջապէս արուեստի արտայայտութիւն մը կը կարօտի երեք միջոցներու.

Տպաւորութիւն (երեւակայութիւն եւ սիրտ).

Արտայայտութիւն (միտք, յիշողութիւն).

Կատարելագործում (կամք, ինքնագիտակցութիւն եւ անկեղծութիւն):

Ա. ՓԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՊՐՈՒԿՆԵՐ

Նաւասարդ բառին ստուգաբանութիւնը կատարելէ եւ մատենագիտական կարգ մը տուեալներ յիշատակելէ ետք Նաւասարդի տօնացոյցին մասին, Ա. Օդաբաշեան, «Պատմա-բանասիրական Հանդէս»ին մէջ իր կատարած հետազօտութիւններուն արդիւնքը ներկայացուցած է, Նաւասարդեան տօնախմբութիւններու վերապրումներուն շուրջ, ներկայիս, Հայաստանի մէջ:

Ի. դարու սկիզբը Հայաստանի քանի մը շրջաններուն մէջ Նաւասարդը դեռ կը յիշուէր եւ կը տօնուէր իբրեւ նոր տարուան տօն: Միայն վերջին 50 տարիներուն է, որ այս տօնը բոլորովին մոռցուած է: Այսպէս, օրինակ, Եր. Լալայեան 1898ին գրած էր թէ Սիսիանի եւ Զանգեզուրի մէջ Նաւասարդը տարեմուտք կը նկատուի: Սակայն, յօդուածագիրը, երբ 1959ին այդ շրջանները այցելած է, տեսած է, որ անիկա բոլորովին մոռցուած է: «Եղանք յատկապէս այն գիւղերում, որոնք մատնանշում է Եր. Լալայեանը: Գորիսի շրջանի գիւղերում (Քարահունջ, Շինուհայր, Խոտնածախ) մի քանի ծերունիներ յիշում էին, որ մինչեւ 1920ական թուականները Նաւասարդը համարուել է Նոր Տարի: Դրանից յետոյ Նաւասարդի տօնը, որպէս Նոր տարուայ տօն, մոռացել են, բայց նրա հետ կապուած ծիսական որոշ սովորութիւններ յիշում են տակաւին»:

Նոյն երեւոյթը տեղի ունեցած է նաեւ Հին Նախիջեւանի Հայերու կենցաղին մէջ: Ըստ Ս. Զելինսկիի ԺԹ. դարու վերջերը այդ շրջանի բնակչութիւնը Նաւասարդը դեռ տարեմուտք նկատած է. արդ, այսօր, ծերունիներն իսկ չեն յիշեր, թէ իրենց երիտասարդութեան ժամանակ Նաւասարդը տօնուած ըլլայ իբրեւ Նոր տարի:

Այնուհետեւ, յօդուածագիրը, դիտել տուած է, թէ «Նաւասարդ ամիսին կատարուող տօնը մինչեւ արեգակնային տոմարով Նոր տարուայ օր դառնալը արդէն գոյութիւն ունէր որպէս բերքահաւաքի օր: Այդ են վկայում Նաւասարդի հետ առնչուող ծիսական այն սովորութիւնները, որ հայ գիւղացին դարերի խորքից բերել, հասցրել է մինչեւ մեր օրերը»: Այս տեսակէտով, նկատել տուած է ան, շատ հետաքրքրական է այն, որ Նաւասարդեան բերքահաւաքի ծիսական կարգ մը սովորութիւնները, միաձուլուելով Աստուածածնի տօնին հետ, հասած են մինչեւ մեր օրերը: ԺԹ. դարուն Աստուածածինին խաղողօրհնէք կը կատարուէր նաեւ Արարատեան դաշտին մէջ, ուր միայն այդ օրէն սկսեալ կը թոյլատրուէր ծախել եւ ուտել հասունցած խաղողը: Մարտունիի շրջանը ապրող նախկին Ալաշկերտցիներուն մօտ տարածուած էր սովորութիւն մը, որ տեւած է մինչեւ մեր դարու երեսնական թուականները: Այսպէս ընդունուած սովորութեան մը համաձայն՝ Վերին Ղարանլուղ գիւղին մէջ դրամ կը հաւաքուէր եւ յատկապէս այդ նպատակով ընտրուած խումբ մը գիւղացիներ Արարատեան դաշտ կ'երթային՝ խաղող բերելու: Վերադարձի ճամբուն Սեւանի վանքին մէջ օրհնել կուտային խաղողը եւ կը բաժնէին գիւղի բնակիչներուն: Անկէ յետոյ միայն կարելի էր գիւղ բերուած խաղողը գնել եւ ուտել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ԿՈՄՍՈՒՀԻ ԿՐՈՔՈԼՍՔԱՅԻ ԱՆՋԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Քոլչակի, Եուտէնիչի, Տէնիքինի եւ Վրանկէլի պարտականութիւնները ոչինչ սորվեցուցին իրենց:

«Երբեք չէին հաշուեր թէ, եթէ նոյնիսկ կարենան իրենց ծրագիրը գործադրել, իրենց բանակը պիտի կրէ զայն նախորդողներուն տնօրինուած ճակատագիրը:

«Անիկա վճռապէս մատնուած է պարտութեան:

«Եւ Սերժ մատնուած մահուան»:

Հակառակ այս նախազգացումին, զոր ինք կը սնուցանէր այն մարդուն հանդէպ, որ այնքան արհամարհանք կ'արթնցնէր իր ներսը, եւ զոր չէր տեսած երբեք Պէպէքի պալատին թեւասին վրայ թաւալած տեսարանէն ի վեր, — հակառակ այդ ամէնուն, կոմսուհի Կրոքոլսքա չէր դադրած սիրելէ Սերժ Լավրանթիէֆը:

Անիկա կ'ուզէր իրեն աղաղակել բոլոր իր մտավախութիւնները. ըսել թէ ծրագրուած արշաւը որքան անիմաստ ու ձախողումի դատապարտուած գաղափար մըն է, եւ թէ պէտք էր ամէն գնով զինքը հրաժարեցնել իրեն առաջարկուած յանձնարարութենէն:

Բայց ան ոչ մէկ տարակոյս ունէր նոր զօրապետին անկրդով յամառութեանը վրայ, ու չէր կրցած տակաւին մոռնալ այն վերջին խօսքերը զորս ինք լսած էր անոր շրթներէն, երբ իր մելամաղձիկ նայուածքը կը թափառէր սախական ափունքին վրայ, — ու կը խորհէր թէ մահը ճակատագրուած էր անոր:

— Ա՜հ, վերստին տեսնել զանիկա... Զայն վերատեսնել, հոգ չէ թէ րոպէի մը համար, ու իրեն պաղատիլ, որպէսզի խորհրդածէ, որպէսզի չընդունի երբեք այս պաշտօնը, թէ չմեկնի՛:

Սպասաւոր մը երեւցաւ:

— Պ. Մաքսիմ Սոլովիեւ կ'ուզէ գիտնալ թէ տիկին կոմսուհին կրնա՞յ զինքը ընդունիլ:

Երիտասարդ կինը զարմանքի շարժում մը ըրաւ:

Իր դէմքը ստացաւ զայրացեալ արտայայտութիւն մը:

— Մաքսիմ Սոլովիե՞ւ, ըսաւ ան: Ցետոյ պահ մը մտածելէ ետք.

— Թող գայ, մրմնջեց:

Ու երբ սպասաւորը դէպի դուռը կ'ուղղուէր, վերստին կանչեց զայն:

— Ոչ ոք ներս պիտի մտնէ՝ մինչեւ որ չմեկնի այս պարոնը:

— Ի՜նչ անխոհեմութիւն, Մաքսի՛մ, գոչեց ան, ընդառաջ երթալով այցելուին:

Նորեկը կարճահասակ մէկն էր, ածիլուած դէմքով, պճլտուն աչքերով, սեւ ու բուրդի պէս գզուած մազերով:

— Ինչո՞ւ համար հոս եկար: Քեզի ըսած չէի՞ թէ դուք երբեք ոտք պիտի չդնէք այս սեմէն ներս: Գուցէ հոս զայդ տեսնողներ կամ ճամբան քեզի հանդիպողներ ըլլան...

— Ես անհրաժեշտ նախազգուշութիւնները ձեռք առած եմ, պատասխանեց Մաքսիմ Սոլովիեւ, որ ծայրայեղ կերպով խռոված կը թուէր...

«Եւ կրնաք վստահ ըլլալ թէ, ստիպուեցայ զանց առնել ձեր յանձնարարութիւնները որովհետեւ լուրջ պատճառներ ունէի...

— Ուրեմն նստեցէք եւ խօսեցէք:

Մաքսիմ Սոլովիեւ տեղաւորուեցաւ թիկնաթոռի մը վրայ:

— Ատամ Լատովսքի եւ Ալեքսէյ Քոլբսով ժամանեցին, ըսաւ ձայնով մը, որ զգայացունց լուր մը կը հաղորդէ:

— Անիկա գիտեմ արդէն:

— Անոնք բերած են իրենց հետ կայսերական թագը:

— Այդ ալ գիտեմ: Օրիէն Էքսփրէսի երկու անյայտացած անծանօթները, որոնց մասին գրուած էր թերթերուն մէջ, անոնք են եւ թրքական ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ զիրենք:

— Շատ հաւանական է:

— Եւ իրենց մեռցուցած մարդը ուրիշ մէկը չէ, բայց եթէ Իվան Մինաքին:

— Կասկած չկայ:

Երիտասարդ կնոջ ցոյց տուած անխռով հանդարտութենէն քիչ մը շփոթելով, փոքրիկ մարդը շարունակեց.

— Սերժ Լավրանթիէֆ ընդհանուր հրամանատար կարգուեցաւ:

— Տեղեկութիւն ունիմ:

— Վաղը, Ցարը Լուկուլլոս զբօսանաւին մէջ պիտի վաւերացնէ այս ընտրութիւնը:

— Բարեկամս, դուն պարապ տեղը ձանձրութիւն յանձն առեր եւ Պոլիսէն Գանտիլլի իջեր ես, որովհետեւ քու բերած լուրերուդ ես ժամ մը առաջ տեղեակ էի արդէն, ի՞նչ կար անխոհեմութիւն ընելու, եւ մինչեւ հոս գալու: Ցետոյ, ի՞նչպէս իմացար այդ լուրերը:

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 10ին Պօմոնի եկեղեցին եւ սրահը:

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Զորեքշաբթօրեայ հայերէն դասընթացքները սկսած են արդէն վարժարանին մէջ: Կը հրաւիրուին հայ ծնողքները իրենց զաւակները ղրկել միօրեայ այս վարժարանը՝ ստանալու հայեցի տոհմային դաստիարակութիւն:

Վարժարանը ունի ինքնաշարժի սպասարկութիւն, հեռաւոր աշակերտներու տեղափոխութեան դիւրութիւն ընծայելու նպատակով:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել, հեռ. 793–09–47 ժամը 9–12 եւ 15–18:

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀՐԱՒԷՐ

Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն:

Իսիի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ'ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ ժամը 20.30ին:

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

32, Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ

Անուշավաճառի խանութը կը հաղորդէ իր յաճախորդներուն թէ վերջնապէս փակուած է, կարելիութիւն չունենալով այլեւս փուռը գործածելու:

ԱՅՑ՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ոգեկոչելու համար անհետացող հայ մտաւորականներու յիշատակը, Նոյեմբեր 1, Ուրբաթ ժամը 15ին, հաւաքական այց մը կազմակերպած է Պանեէօ-փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին Ֆրանսահայ գրողները եւ հասարակութիւնը անխտիր:

Հաւաքավայր՝ Սիմըթիէռ տը Պանեէօ Փարիզիէնի դուռը, ժամը ճիշդ 15ին:

Երթեւեկութիւն՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել գերեզմանատան առջեւ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ–ԲԱՑԱՌԻԿ ՋԵՂՉ
Կ'ԱՐԺԷ ԱՊՍՊՐԵԼ ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ՝

A.B.C. OF ARMENIAN

(ԱՅԲ–ԲԵՆԱՐԱՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ)

Բաղկացած 256 մեծադիր,
գեղեցկօրէն պատկերազարդուած էջերէ:
Ձոխ՝ խօսակցական, քերականական,
բառարանային բաժիններով:
Հեղինակ՝ Հ. Ղ. Առաքելեան,
Վիեն. Մխիթարեան
«Սկսնակներու եւ չափահասներու համար
կատարեալ ու հրաշալի դասագիրք մը:»
Հ. Մոնթերոյ. Հարվըրտի լեզուներու դասախօս
«Յոյժ գնահատելի գործ մը:»
Տիրան Արքեպ. Ներսոյեան
«Կը յանձնարարենք ջերմօրէն բոլոր
ծնողներուն:»
Մինաս Թէօլէօլեան
Առաջին տպագրութիւնը երեք ամիսէն սպառած:
Երկրորդ տպագրութիւնը այսօր լոյս տեսած:
—Սակաւաթիւ օրինակ. մեծաքանակ գին—

Հատորն ու անոր ձայնապնակը միասին՝ $11.95
Գիրքը առանձին՝ $9.95

All orders postpaid
MEKHITARIST PRESS
98 Mt. Auburn Street Cambridge, Mass. 02138
tel. (617) 547-2132

Send for free leaflet

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան Հոկտ. 20ի ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, նոր ժողով մը կը գումարուի, կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ ժամը 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հանգստեան կոչուած կամ հանգստեան կոչուելու մօտ հաշուապահ մը տունը աշխատելու համար (օկսիլիէռ տետրակներ եւայլն): ԳՐԵԼ հարկ եղած տեղեկութիւնները տալով «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ծրագրած է ընդարձակ գրադարան մը ստեղծել Մարսէյլ Հայ գաղութէն ներս մերօրի ժողովուրդին եւ Հայ մանկտւոյն մատչելի պայմաններով:

Ուստի այս նպատակով կոչ կ'ուղղենք Ֆրանսահայ մեր ազնիւ ու նուիրատու ժողովուրդին նուիրել իրենց ամէն տեսակի եւ լեզուով գիրքերը եկեղեցւոյս գրադարանին:

Փափաքելի է նուիրած գիրքերը մակագրել Ս. Կարապետի անունով եւ նուիրատուին ստորագրութեամբ:

Մեր հասցէն.—
Eglise Arménienne St. Garabed
Camp. Frèze-St. Antoine
13015 Marseille — tél. 51 28 06

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՆՍՏԱՆԴԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՄԲ...

(Քերթուածներ)
Ընտիր տպագրութիւն

Գին 20 փր.

Դիմել՝ ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հոգեհանգիստ Իզմիրի եղեռնին 52րդ տարեդարձին առիթով:

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 17, առաւօտուն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին: Ժամը 13ին հոգեճաշ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 30ին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 9ին, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ երաժշտական յիսնամեայ գործունէութեան նուիրուած ցերեկոյթ, Սալ Կաւօ, Դեկտեմբեր 15ին, գեղարուեստական ճոխ յայտագրով:

×

Կապոյտ Խաչի Սարսէլ–Առնուվիլի մասնաճիւղի պարանցիկ ճաշը Նոյեմբեր 23, Շաբաթ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ՝

ԴԵԿՏ. 8ԻՆ ժամը 16էն 24

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը, Փետրուար 2ին, Անիէռի Սալ տէ Ֆէթի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան հիմնարկութեան 25ամեայ հանդէսը:

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Դեկտեմբեր 14ին:

Mardi 5 Novembre à 20 h. 30

SALLE GAVEAU
45, Rue la Boétie, Paris (8e)
(Métro Miromesnil)

« LES JARDINS DE MUSIQUE »
Présentent le RECITAL du PIANISTE

Alain NEVEUX

SCHUBERT
Sonate en la mineur op. posthume
BARTOK, Sonate op. 26
DEBUSSY, 12 Etudes

Créer, s'exprimer, communier, s'épanouir, se maîtriser, s'accomplir, trouver la joie de vivre, retrouver l'âme de l'art, tels sont les objectifs des « Jardins de Musique », depuis l'initiation jusqu'à la sublimation musicales ».

Aïda ALECIAN
Présidente Fondatrice

Places de 10 à 50 F. Etudiants J.M.F. 10 F.
Location à la Salle Gaveau (225-29-14), chez Durand, 4 Place de la Madeleine (260-21-76) et dans toutes les Agences de Théâtres

Bureau de Concert Maurice WERNER
11, Ave. Delcassé, 75008 Paris — 225-38-54

ԿՈՉ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մօտաւորապէս չորս տարի առաջ շնորհիւ քանի մը անձնուէր անհատներու, ծնունդ կ'առնէ Ալֆորվիլի մէջ Հայ Մշակոյթի Տան Ընկերակցութիւնը, եւ սեփականատէր կը դառնայ կալուածի մը, որ կը գտնուի հայկական կեդրոնի մը մէջ — 9, Ռիւ տը Մատրիտ, Ալֆորվիլ:

Դժբախտաբար, զանազան պատճառներով ցարդ կարելի չէր եղած այդ հողին վրայ արժանավայել կերպով բարձրացնել այն շէնքը, ուր կարենայինք ամփոփուիլ եւ կեդրոնատեղին դառնար մեր հայ մշակոյթին եւ մասնաւորապէս մեր հայ երիտասարդութեան անխտիր:

Այժմ ուրախութեամբ կը յայտարարենք թէ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, 1974 Յուլիս 10ի արտակարգ ժողովին հաւանութեամբ մտադրած է այդ շէնքը կառուցանել: Յատակագիծը արդէն իսկ պատրաստ, յանձնուած է Վալ տը Մառնի նահանգապետութեան եւ ի մօտոյ սկսիլ անոր նախնական աշխատանքներուն: Հետեւաբար մենք, այս գաղութին համեստ սպասարկուներ, կոչ կ'ընենք Ալֆորվիլի Հայութեան, որպէսզի թեւ ու թիկունք կանգնի մեր այս յանդուգն ձեռնարկին, մինչեւ իրականացումն այն շէնքին, ուր լսելի ըլլայ մեր Մեծասքանչին քաղցրահնչիւն ղօղանջը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 փր.
Հոգեհանգիստ	40 փր.
Ցաւակցութիւն	20 փր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 փր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 փր.
Ծնունդ	40 փր.
Կը փնտռուի	20 փր.
Կ'ուզուի	30 փր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ Թերթին վարչութեան:

LE DISQUE DE

Alice CHAMIRIAN

RECITAL DE MELODIES ARMENIENNES
(33 T. LP 1021)

est en vente chez :

RAPAEL disquaire — 44, La Canebière — 13001 Marseille
VOYAGES WASTEELS (Jacques Chélélékian)
87, La Canebière — 13001 Marseille
MADAME CHAMIRIAN
175, Bd de la Libération — 13001 Marseille (Tél. 62-11-18)

Histoire de l'ARMÉNIE

des origines à 1071

par René GROUSSET

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 5 Fr.

Տրամադրելի է մինչ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ

H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE L'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 41 Fr.

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
30
MERCREDI
30 OCTOBRE
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր. Հատը	1 ֆր.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.150
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13.150

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

ԹՂԹԱՏԱՐԷՆ ԵՏՔ՝ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, ԿԱԶ – ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

— O —

Երեքշաբթի օր, Ֆրանսա Թղթատարի իր գործադուլին 14րդ օրը կ'ապրէր եւ յոյսի ոչ մէկ նշոյլ կար հորիզոնին վրայ: Սենտիքաները կարծրացուցած էին իրենց դիրքը եւ Երկուշաբթի օր ալ պաշտօնեաները ցոյց մը ըրած էին Թղթատարի նախարարութեան առջեւ: Տասը հազար ֆիկառոյի համար եւ 25 հազար Իւմանիթէի (կը մնայ միջինը գտնել) ցուցարներ ցուցատախտակներով կը յայտնէին իրենց ուզածը «Լըլոն՝ հրաժարում», օժիսքար տեղի պիտի տայ», «Մեր 200 ֆրանքը», եւայլն, եւայլն:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը շատ ծանր է եւ մամուլն ալ կ'ընդունի որ ամէնէն շատ վնաս կրողը ստեղծուած կացութենէն փոքր հաստատութիւններ են, որոնք օրը օրին կ'ապրին, իրենց վճարումներն ու գանձումները չէք-փոխթալով ընելով: Ասոնցմէ շատեր սկսած են նախ թեճնիք անգործութեան դրութիւն մը կիրարկել, բայց կան նաեւ որ արդէն յուսահատած իրենց կրած ծանր բեռէն, տրամադիր են փակելու իրենց հաստատութիւնը:

X Լաւատեսներու համաձայն եթէ այս օրերս Թղթատարի գործադուլը վերջ գտնէ երկուքէն երեք շաբաթ պէտք է, որպէսզի հոս-հոն եւ մանաւանդ Օրլի դիզուած նամակներն ու թերթերը իրենց տեղը հասնին (եթէ հասնին անշուշտ...):

X Կազ – ելեկտրականութիւնը որոշեց կէս օր գործադուլ ընել, Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 5ին:

X Դրամատուները Երեքշաբթի ժամը 10էն 12 գործադուլ ըրին բողոքելու համար ապահովութեան անբաւարար միջոցներուն դէմ, կողոպուտներու առեն:

X Ուղեւորներն ալ անհանգստութեան նշաններ սկսած են ցոյց տալ եւ անկարելի չէ որ երկաթուղին ալ չրանի քանի մը օրէն:

ՀԻՍԷՅՆ ՏԵՂԻ ՏՈՒԱՒ

— O —

ԵԼՔ ՄԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ ԻՐ ԵՒ ԱՐԱՖԱԹԻ ՄԻՋԵՒ

— O —

Այսրյորդանանի ապագային վերաբերեալ հարցը լուծուեցաւ: Ինչպէս գրած էինք արաբ Վեհաժողովը անել կացութեան մատնուած էր, որովհետեւ Արաֆաթ կը պահանջէր, որ նախկին Պաղեստինի ազատագրուած հողերուն վրայ պաղեստինեան կառավարութիւն մը կազմուի, Պաղեստինի Ազատագրութեան կազմակերպութեան գլխաւորութեամբ: Արդ, Հիւսէյն բացաձարկապէս դէմ էր:

Մարոքի Թագաւորը, իրաւախոհութեան եղը մը գտնելու մտահոգութեամբ, յատուկ մարմինի մը կազմութեան նախաձեռնարկ եղաւ: Յորդանանի Թագաւորէն եւ Արաֆաթէ զատ, մարմինին մաս կազմեցին Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Ալժերիոյ նախագահները եւ Սաուտական Արաբիոյ Թագաւորը: Բանակցութեանց արդիւնքն այն եղաւ, որ Հիւսէյն ընդունեցաւ, որ Վեհաժողովին մէջ դէմ պիտի չկենայ, որպէսզի Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութիւնը ճանչցուի իբրեւ պատասխանատու այն հողերուն, որոնք պիտի ազատագրուին Իսրայէլեան տիրապետութենէն: Այսուհանդերձ Հիւսէյն յայտարարեց, թէ իրեն կը վերապահէ իրաւունքը ճշդելու իր դիրքը ապագայ գործողութիւններու կապակցութեամբ: Ասիկա ըսել է, թէ Հիւսէյն կրնայ համաձայնիլ Իսրայէլի հետ Այսրյորդանանի ուղղութեամբ, առանց նկատի առնելու Արաֆաթի ընդդիմութիւնը:

Այսպէս, ուրեմն, արաբ Վեհաժողովը յաջողեցաւ անել կացութենէ մը դուրս դուրս գալ, սակայն չյաջողեցաւ հաշտեցնել Հիւսէյնը Արաֆաթի հետ:

Քանի մը տողով

ՖԵՐՏԻՆԱՆ ԼՈՓ, Փարիզի եւ մանաւանդ Պուլ'Միշի ամէնէն «պատկերազարդ» տիպարը մեռաւ առջի օր 83 տարեկանին: Ցաւիտենական թեկնածու Հանրապետութեան Նախագահութեան, իր գլխաւոր ծրագիրն էր Պուլվար Սէն-Միշէլը երկարել մինչեւ ծով:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ Շեվենինկէն (Լա Հէյ մօտ) բանտին մատրան եկեղեցական արարողութեան մը ընթացքին է, որ Շաբաթ Հոկտ. 26ին, չորս բանտարկեալներ պատանդ բռնեցին 21 հոգի, դպրաց դասի անդամներէն: Յաջորդ օրը ազատ արձակեցին յաջորդաբար 3, ապա 2 պատանդներ եւ Երկուշաբթի օր ալ երախայ մը, բայց Երեքշաբթի առտու 16 պատանդ կը մնար մատրան մէջ: Ահաբեկիչներէն մէկը պաղեստինցի է բայց պաղեստինեան Ազատագրական Կազմակերպութիւնը տէր չըլլար: Յայտնի չէ թէ ի՞նչ կ'ուզեն բայց հոլանտական կառավարութիւնը կը մերժէ բանակցիլ մինչեւ որ բոլոր պատանդները ազատ չարձակուին:

ՊՈՐՏՈՅԻ մէջ, Երկուշաբթի օր բացուեցաւ գինիներու դատավարութիւնը, որ արտակարգ հետաքրքրութիւն ստեղծած է եւ յատուկ չառթըրներով եկած են Ամերիկաներէն: Հարցը ծանօթ է՝ խաբեբայութեան խնդիր մըն է: Իբրեւ «բարձրորակ Պորտօ» ծախուած է Լանկըտոքի կամ Ալժերիոյ հասարակ գինիներ ինչպէս նաեւ «հակակշռուած անուանակոչում» տրուած է քացախի համար եղած գինիներու: 17 ամբաստանեալներու մէջ է Լիոնէլ Քրուզ, շրջանի մեծ անուններէն մէկը: Ամերիկեան Ուաթըրկէյթէն ետք (Ուաթըր՝ ջուր կը նշանակէ) դժուար թառախաղ մը չէր անշուշտ այս դայթակղութիւնն ալ մկրտել՝ Ուայնկէյթ:

ՀՌՈՄԻ Սինոդոսը վերջացաւ առջի օր բայց շատ մը հարցեր լուծում չգտան: Ափրիկեցի եպիսկոպոսի մը խորհրդածութիւնը ձեւով մը կ'ամփոփէ ժողովին ոգին «մէկ հաւատք կայ ու մէկ մկրտութիւն, բայց երկու ձեւ կայ այդ հաւատքն ու մկրտութիւնը ապրելու»: Տարակարծութիւնները բազմաթիւ են Պապին եւ եպիսկոպոսներու միջեւ տեղական եկեղեցիներու շուրջ:

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ բացարձակապէս կը մերժէ Էլիզէ երթալ, մինչ Միթերան կը զարմանայ Մառշէի դիրքէն: Ծանօթ է որ առջի օր Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն յայտնած էր թէ Էլիզէ պիտի հրաւիրէ ընդդիմութեան պարագլուխները, Ֆորտի եւ Բրեժնեւի հետ տեսնուելէ առաջ: Մառշէ, որ հիւրն էր «Աֆթիւէլ 2»ի իբրեւ պատճառաբանութիւն պարզեց հետեւեալ երեք կէտերը.— Նախ Ներքին նախարար Փոնիաթովսկիի յայտարարութիւնները, երբ Համայնավար կուսակցութիւնը կ'որակէ Փաշական, ապա կը խորհի թէ որոշումները տրուած են արդէն արտաքին քաղաքականութեան շուրջ եւ տեսակցութիւնը իմաստ չունի եւ վերջապէս ներքին վիճակը շատ ծանրացած է: Երբ նեղը կը դրուի իր եւ Ֆ. Միթերանի յարաբերութեանց շուրջ կամ կ'ըսուի թէ Միթերան շատ դէմ չէ Էլիզէ երթալու, Մառշէ կը խուսափի կամ կը շեշտէ «Թող Միթերան իր պատասխանատուութիւնները ստանձնէ»:

ԵՒՐՈՊԱ ՄԷԿ ձայնասփիւռի կայանի հարցը աւելի բարդ բնոյթ կ'առնէ եւ Մորիս Սիէժէլի պաշտօնազրկումէն ետք, Ժան Կոռինի յայտնեց թէ չընդունիր փոխանցման շրջանի տնօրէնութիւնը ապահովել: Այս որոշումէն ետք, Ժորժ Լըռուա (Քլօտ Թօփաքեան) խմբագրութեան տնօրէն, Անտրէ Առնօ արտադրողխմբագրապետ եւ Փիէր Մէօթէ, խմբագիր յայտնեցին թէ իրենք ալ կը հեռանան «Եւրոպա Մէկ»էն Սիէժէլի հետ: Ծանօթ է որ Տընի Պոտուէն որ Տեղեկատուութեան ենթանախարար է ու նաեւ Սոֆիրատի նախագահ ընդհ. տնօրէն (որու կը պատկանի Եւրոպա Մէկ) պաշտօնանկ ըրած էր Մ. Սիէժէլը ըսելով թէ 20 տարիէ տնօրէն է, կը բաւէ: Բայց յայտարարած էր նաեւ Սիտ-Ուէսթ թերթին թէ Պետութիւնը գոհ չէ ձայնասփիւռի կայանին հաղորդած լուրերու ձեւէն ինչ որ այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ Պետութիւնը կ'ուզէ ձեռք դնել կայանին վրայ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 22–23)

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ՍԵԼԹԻՔ» ՄՐՑՈՒՄԸ

Եւրոպայի ախոյեան ակումբներու Բաժակի ութերորդ աւարտականներու երթի շարքին «Արարատ» յաղթած է Իրլանտայի Քորք քաղաքի «Սելթիք» ակումբին 2–1 կէտով:

Մրցումը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է մարզասէրներու շրջանակներուն մէջ: Ներկայ գտնուած են բազմաթիւ Հայեր, որոնք Անգլիայէն եւ Ֆրանսայէն Քորք գացած են դիտելու համար մըրցումը:

Երեւանցիները մրցումը սկսած են յարձակումներով: Առաջին կոլը արձանագրած է Զանազանեան, գնդակը 30 մեթրէն բերդը ուղղելով:

Այնուհետեւ նոր կէտեր նշանակելու լաւ առիթներ փախցուցած է Ղազարեան: Վտանգաւոր եղած են նաեւ Իշտոյեանի եւ Անդրէասեանի յարձակումները: Բերդապահ Աբրահամեան վարպետ խաղարկութեամբ երկու անգամ բերդը փրկած է գնդակէն:

Երկրորդ կիսախաղին վիրաւորուած Մարգարովի փոխարէն դաշտ իջած է Նազար Պետրոսեան: Այս վերջինը ճեղքելով «Սելթիք»ի պաշտպանողական շըղթան, գնդակը յանձնած է Ղազարեանի, որ գլխու հարուածով երկրորդ կոլը նշանակած է:

Մրցումի դրեթէ վերջաւորութեան է, որ «Սելթիք» իր միակ կէտը յաջողած է նշանակել:

Նոյեմբեր 6ին «Հրազդան»ի մէջ տեղի կ'ունենայ «Արարատ» – «Սելթիք»ի յաջորդ մրցումը:

×

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Մեծ յաջողութիւն արձանագրած է Հայաստանի սենեկային նուագախումբի (ղեկավար՝ Զարեհ Սահակեանց) նուագահանդէսը Իգլավա քաղաքին մէջ, Չեխոսլովաքիա: Տեղւոյն «Ռովնոստ» թերթը շատ հետաքրքրական որակած է նուագահանդէսը, որուն յայտագիրը կազմուած է Հայտընի, Մոցարթի, Շոստակովիչի, ինչպէս նաեւ չեխ երգահաններու ստեղծագործութիւններէ:

Երաժշտագէտներ այն կարծիքը յայտնած են, թէ Չեխոսլովաքիոյ մէջ երկար ատենէ ի վեր այդքան յաջող ձեւով չէր ներկայացուած Հայտընի ծանօթ ջութակի քոնչերթօն: Այս յաջողութեան մէջ մեծ վաստակ ունեցած է ջութակահար Ռուբէն Ահարոնեան, որ 27 տարեկան է:

×

ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«Խորհրդային Շաբաթ» տօնակատարութեանց շարքին ներկայացումներ տուած է, Զուիցերիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ, Երեւանի ալիմինիումի գործատան մշակոյթի ակումբին ժողովրդական պարախումբը: Պեռնէն «Թաս»ի թղթակիցը հաղորդած է, թէ զուիցերացի հանդիսատեսները «հոյակապ է, սքանչելի է, հրաշալի է» որակած են պարախումբին ներկայացումները Լօզանի, Լա Շօ տը Ֆոնի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Պարախումբին բոլոր ներկայացումներն ալ տեղի ունեցած են լեփ-լեցուն սրահներու մէջ: Մասնաւորապէս գնահատուած են խմբավար Սուրէն Գեանջումեանի բեմադրած կանացի պարերը՝ «Արարատեան դաշտի աղջիկներու պար»ը, «Անուրջներ»ը, «Սպասում»ը, «Մանուշակ»ը:

×

ՀՐԱԲՈՒԽՆԵՐՈՒ ՀԱՐՈՒՍՏ ՊԱՐԳԵՒԸ

Հայաստանի լեռներու ընդերքը գտնուող հրաբխային հանքաքարէն՝ դիտումիտէն պատրաստուած հրակայուն նիւթերը լայն գործածութեան մէջ պիտի դրուին Խորհ. Միութեան պողպատաձուլարաններուն մէջ: Երեւանի եւ Լենինգրադի մասնագէտները այդ քարէն պատրաստած են արտակարգ կերպով ջերմութեան տոկացող նիւթ մը: Հայաստանի մէջ պատրաստուած կաղապարաւազները այժմ կ'օգտագործուին Անդրկովկասի, Ուկրանիոյ, Ուրալի մետաղագործատուներու մէջ: Հանրապետութեան տնտեսութեան մեծ եկամուտ կ'ապահովեն կիսաթանկարժէք քարերը՝ ագատ, եղէգնաքար, շափիւղայ, որոնք կ'արդիւնահանուին Հայաստանի մէջ: Ասոնցմով ինքնատիպ զարդեր կը պատրաստեն Երեւանի ոսկերիչները:

×

ԼՈՒՍԻԿ ՍԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Հոկտեմբեր 21ին, Երեւանի մէջ, 81 տարեկանին, մեռած է նկարիչ Մարտիրոս Սարեանի այրին՝ Լուսիկ Սարեան: Ողբացեալը Ղազարոս Աղայեանի աղջիկն էր:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՕՐԱԳԻՐԸ

Օ

(Բ. եւ վերջ)

Թամատան իր առաջին, ողջոյնի խօսքը նոր է աւարտած եւ բաժակները մին-չեւ յատակ պարպուած են Հայրենիքի կենացը՝ երբ երկար սեղանին վարի ծայրէն քաղցր, հայկական քնքշութեամբ թաթաւուն ձայն մը, առանց հրաւէրի սպասելու, կը սկսի «Հորովել»ին:

Քանը նոր անցած, սիրուն, «լուսամ-փոփի պէս աղջիկ» մըն է Վարդուհին, որ Ուջան եկած է նոյն առաւօտեան Երեւանէն, կիրակին իր դասընկերուհիին — մեր հիւրընկալին աղջկան — հետ անցը-նելու: Բժշկական ինստիտուտի ուսանող են երկուքն ալ:

Աւելի եաք, վեց ժամ տեւող մեր ճաշ-կերոյթի ընթացքին պիտի տեսնէինք, թէ Վարդուհին իր անմիջականութեամբ, հայ երգի ու բանաստեղծութեան անսպառ պաշարով ինչպէս պիտի գրաւէր ներկա-ներուն սիրտերը:

— Երեւանցի՞ ես, Վարդուհի ջա՛ն:

— Ես Երեւանում եմ ծնուել, բայց ծնողներս հայրենադարձուել են Ֆրան-սիայից:

Ու ես ինծի «միտք կ'ընեմ», թէ ի՞նչ պիտի ըլլար սքանչելի այս հայ աղջիկը, եթէ ծնած ըլլար ու մեծցած Ֆրանսայի մէջ: Գուցէ, բախտաւոր ըլլալու պա-րագային, յաջողէր բժիշկ դառնալ դար-ձեալ, բայց այն ոգին — իր Հայութիւնը — որ դարերու ընթացքին իր նախնիք-ներէն փոխանցուելով հիմա այնքան գե-ղեցկօրէն հասեր է իրեն, պիտի խոցուած ըլլար անպայման, եթէ չկորսուէր իսկ:

Բաժակաճառերը կը յաջորդեն իրարու ու գինու բաժակները կը պարպուին մին-չեւ յատակ, մէկը միւսին ետեւէն, մեծ ոգեւորութեամբ: Ցեառյ՝

Զարթնիր, լաօ, մրոնիմ քըզի...

Զգացումները ձիւնագնդակի նման կը թաւալին ու թափ կ'առնեն, ճամբուն վրայ միասին տանելով ներկաները՝ մեծ ու պզտիկ, համեստ գիւղացին ու գիտ-նականը, հայրենարնակն ու օտար եր-կինքներու տակ ապրող ուխտաւորներս: Մեր ժողովուրդը, հայրենիքն ու սփիւռ-քը կը մնան գլխաւոր առանցքը արտա-յայտուած միտքերուն, զգացումներուն, մաղթանքներուն: Անկեղծ են արտասան-ուած բոլոր խօսքերը, — պարզ, գիպուկ եւ կը բխին հարազատ ապրումներէ, հա-ւատքէ:

Վարդուհին ոտքի է նորէն ու կ'արտա-սանէ այս անգամ :Ոչ մէկ շշուկ՝ աւելի քան քառասուն հոգիով խճողուած սեն-եակին մէջ:

... Ու տես, որդի՛ս, ուր էլ լինես,
Այս լուսնի տակ ուր էլ գնաս,
Թէ մօրդ անգամ մտքից հանես,
Քո մա՛յր լեզուն չմոռանաս...

Բանաստեղծութեան ընտրութիւնը ա-ռաւելաբար, ի պատիւ հեղինակին, Սիլ-վա Կապուտիկեանին եղած ըլլալով հան-դերձ, ինծի կը թուի, թէ Վարդուհին միտքին մէջ ունի մեզ, հեռաւոր օտա-րութեան մէջ ապրողներս, որոնց կ'ուղղէ իր խօսքը մասնաւորաբար՝ կոչի մը շեշ-տով:

Աւելի վերջը կը հասնի գիւղի երիտա-սարդներէն կազմուած երեք հոգինոց նը-ւագախումբ մը, որ արդէն իսկ խճողուած սենեակը կը լեցնէ նուագով:

Ցեառյ, տակաւին պար, Սասունցինե-րու պար: Գնաց մէկը, ապա ուրիշ մը, ուրիշներ եւ քանի մը վայրկեանէն ոտքի են բոլորը: Սենեակը կարծես փուլ պիտի գայ պարողներու ոտքերու դոփիւնէն: Կատակ չէ, Սասունցիներու պար կը պա-րեն մարդիկ:

Բարի նախանձով մըն է, որ կը դիտեմ այս բոլորը: Կեանքն ու խաղաղութիւնը սիրող, վայելող, արժեցնող ժողովուրդ: Հաւատք ու երազ ունեցող ժողովուրդ: Վերջին հաշուով ի՞նչ է, որ կը փնտռենք մենք մեծ ոստաններու հեւքոտ մեր վազ-քին մէջ: Հոն կը ծերանանք երջանկու-թեան որոնումին կրակով, տառապան-քով: Այստեղ՝ պարզապէս կ'ապրին դայն:

Նուագը կը դադրի վերջապէս, ու պա-րողները կը փլին աթոռներուն վրայ: Սպառած է թամատան: Ներկաները ար-տայայտուած են բոլորն ալ: Քանի մը վայրկեանի լռութիւն մըն է, որ կը տիրէ սենեակին մէջ:

Ծիշդ խաղաղ այդ պահուն ուժեղագոյն տպաւորութիւն գործելու համար յարմա-րագոյն բոպէին սպասողի մը ռազմավա-րութեամբ, թամատայէն խօսք կ'ուզէ սեւազգեստ մեծ մայրիկը, որուն ներ-կայութիւնն անգամ մոռցուած էր հիմա երգին ու պարերուն ստեղծած աղմուկին, տակնուվրայութեան, խանդավառութեան մէջ:

— Երկու խօսք էլ ես եմ ուզում ասել:

Կ'ելլէ ոտքի, կը շտկէ կզակին տակ հանգուցած լաչակը ու բարձրաձայն, յատակ առոգանութեամբ մը նախ կ'ար-տասանէ երկար, ազգաշունչ ոտանաւոր մը եւ ապա համարձակ, անկեղծ, հաւա-տաւոր ու կենդանի շունչով մը կը խօսի մեր ժողովուրդի մեծութեան, անոր ապ-րելու, տեւելու վճռականութեան ու չի-նարար ոգիին մասին:

Ուրկէ՞ այսքան կրակ՝ իր բնօրրանէն արմատախիլ եղած եւ հիմա «ուխտունի նայող» մեծ մայրիկին բառերուն, հո-գիին մէջ...

Երբ կ'ելլենք ոտքի՝ մութն ու խաղա-ղութիւնը իջած են արդէն չուրջի լեռնե-րուն ու դաշտերուն վրայ: Դուրս ենք հիմա ու հրաժեշտ կ'առնենք մեզ շրջա-պատող Ուջանցիներէն: Հարազատներ բոլորն ալ: Թեթեւ անձրեւ մը կը մաղի վար, օրհնութեան պէս: Որո՛ւն հոգը սա-կայն:

— Վարդուհի ջան, «Անտունին» մի ան-գամ էլ երգիր եւ էնպէս գնանք:

Էգրաս Հազարաթեանն է:

Սիրտս նման է էն փլած տներ,
Կոտրեր գերաններ, խախտեր է սներ...

Ու հոն, հեղահեղէ սաստկացող անձրե-ւին տակ, Ուջանի կիրակի երեկոյեան խաղաղութեան մէջ, Վարդուհիին «Ան-տունին» կ'երկարի մինչեւ հեռու լեռնե-րը, մինչեւ անձաւները մեր հոգիներուն: Ոչ ոք, ոչ ոք կը չարժի տեղէն:

Տօ, լաճ տնաւեր...

Հեռու, օտար երկինքներու տակ, կոտ-րած գերաններով ու խախտած սիւներով ի՛նչ հոգիներ կան, Աստուած իմ:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐԸ

Հայ ժողովուրդը աշխարհի մէջ առա-ջիններէն եղած է, որ Միջնադարու սկիզ-բէն իսկ ունեցած է իր օրինաւոր դպրա-տուները, բարձրագոյն ուսումնարաննե-րը, ճեմարան-վարդապետանոցները, իսկ ետքէն նաեւ՝ իսկական բարձրագոյն դըպ-րոցները՝ համալսարանները:

Բարձրագոյն ուսումնարաններ (ճեմա-րաններ, վարդապետանոցներ) գոյութիւն ունեցած են ամբողջ միջնադարուն՝ սկըս-եալ Ե. դարէն. այդ դպրոցները սովո-րականներէն տարբեր եղած են իրենց ու-սումնա-դաստիարակչական գործու-նէութեամբ, որ աւելի լաւ հիմերու վրայ դրուած է: Անոնք աւելի բարձր եւ բազ-մակողմանի ուսում ջամբած են ուսանող-ներուն, որոնք լայն զարգացումի տէր դառնալով գրաղած են գիտութիւններով:

Բարձրագոյն ուսումնարաններէ զատ, մենք ունեցած ենք նաեւ միջնադարեան համալսարաններ: Բարձրագոյն ուսում-նարաններ համարուած են Վաղարշա-պատի - Էջմիածինի, Շաղաթի (Ե. դա-րէն), Տաթեւի (Թ. դարէն), Սանահինի, Նարեկայ (Ժ. դարէն), Հաղպատի, Բըջ-նիի, Անիի (ԺԱ. դարէն), Գետիկի-Գո-շավանքի (ԺԲ. դարէն), Կիլիկիոյ մէջ՝ Դրազարկի, Սիսի, Սեւ լերան, Սկեւռայ (ԺԱ., ԺԲ., ԺԳ. դարերէն), Գլաձորի (ԺԳ. դարէն), Երզնկայի, Կապոսի (ԺԵ. դարէն) եւ բազմաթիւ այլ դպրոցներ, ուսումնարաններ, վարդապետանոցներ, ճեմարաններ, որոնցմէ շատերուն գոր-ծունէութիւնը, քաղաքական պատճառ-ներով, դժբախտաբար, շատ կարճատեւ եղած է:

Վերոյիշեալ ուսումնարաններէն Անիի-նը, Գլաձորինը, Սիսինը, Տաթեւինը, Կապոսինը եւ քանի մը այլ դպրոցներ համարուած են կատարեալ համալսարան-ներ, որոնք փայլած են միջնադարուն:

Անիի իմաստասիրական համալսարանը. — Անի իր բուռն ծաղկումը արձանագրած է Ժ.-ԺԱ. դարերուն. այդ ժամանակա-շրջանին եւ անկէ ետք ալ հոն գործած են հիմնականին մէջ աշխարհիկ բնոյթի պե-տական եւ հանրային, ինչպէս նաեւ հո-գեւոր բնոյթի ծխական ու վանական ու-սումնարաններ: Այդ դպրոցներէն մէկը, իմաստասիրական բարձրագոյն ուսում-նարանը, ԺԱ. դարու վերջաւորութեան, Յովհաննէս Սարկաւագի պաշտօնավարու-թեան շրջանին, դարձած է կատարեալ համալսարան, որու գոյութիւնը մերթ իբրեւ համալսարան, մերթ իբրեւ բար-ձրագոյն ուսումնարան եւ կամ սովորա-կան դպրոց, յարատեւած է մինչեւ ԺԳ. դարու վերջը: Անկէ ետք դրօշակիրի իր պարտականութիւնը յանձնած է Գլաձո-րին:

Գլաձորի համալսարանը հիմնադրուած է 1280ին Վայոց Ձորի (Եղէգնաձոր) Գայ-լաձոր (Գլաձոր) կոչուած աննշան վայ-րը, վանքէն հեռու, իբրեւ զուտ բարձրա-գոյն դպրոց - համալսարան: Անոր հիմ-նադիրն ու առաջին տեսուչը եղած է Ներ-սէս Մշեցի (մեռած է 1284ին), որ իր նախնական ուսումը ստացած է Մուշի Առաքելոց եկեղեցիին դպրոցը, ապա ինք-նազարգացման ճամբով այցելած է զա-նազան դպրոցներ, հետեւած դասախօ-սութիւններու եւ աշակերտած է Վարդան Արեւելցիի:

Իբրեւ կատարեալ եւ օրինակելի բար-ձրագոյն դպրոց, Գլաձորի հռչակը տա-րածուած է յատկապէս Եսայի Նչեցիի տեսչութեան ժամանակ, երբ անիկա հա-մարուած է «Ցիսուսական համալսարան» կամ «Երկրորդ Աթէնք եւ մայրաքաղաք ամենայն իմաստից». այսպէս Գլաձոր, իբրեւ գիտութեան եւ մշակոյթի կեդրոն, համեմատուած է Աթէնքի հետ: Գլաձորի համալսարանը սորվելու կամ կատարե-լագործուելու գացած են Հայաստանի բո-լոր նահանգներէն, նոյնիսկ՝ դրացի եր-կիրներէ:

Գլաձորի համալսարանը յարատեւած է մինչեւ 1338-39 ուսումնական տարե-շրջանը՝ ընդամէնը 60 տարուան բեղնա-ւոր կեանք մը բոլորելով:

Սիսի ճեմարան - համալսարանը փայ-լած է ԺԴ. դարուն. Կիլիկեան Հայաս-տանի ծաղկումի ժամանակաշրջանին ընդ-լայնած է նաեւ դպրոցական ցանցը. Կիլիկեան դպրոցներու գլուխը կեցած է Սիսի ճեմարան - համալսարանը. անիկա

ԱՑԺՄԷԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆԸ

Տղան.— Այս առաւօտ ձեր աչքերը հար-ցաքննիչ են, օրիո՛րդ, եւ իմ ճակատս ալ յանցաւոր: Իրաւ է թէ կ'ուզէի շատ բա-ներ ըսել ձեզի, բայց կը հրաժարիմ: Ներեցէ՛ք...

Աղջիկը.— Ուրեմն ի՞նչ էր ձեր երէկ գիշերուան ընթացքը:

Տղան.— Յիմարութի՜ւն:

Աղջիկը.— Չեմ հասկնար:

Տղան.— Կը կրկնեմ, յիմարութի՜ւն: Յիմար է ամէն այր որ կը գտնուի իգա-կան հրապոյրի մը առջեւ, ինչպէս պար-զամիտ է ամէն կին՝ այրական շողոքոր-թութեան հանդէպ:

Աղջիկը.— Ես ձեզի ո՛չ շողոքորթ կը կարծէի, ոչ ալ յիմար:

Տղան.— Անոնք ճշմարտութիւններ, անխուսափելի ճաճանչներ են որոնք դար-ձեալ կրնան ծնիլ՝ երբ հոս էք: Մի՛ խո-րաքննէք, օրիորդ: Թոյլատրեցէ՛ք որ ե-րեսնիդ չնայիմ, նոր յիմարութիւններէ զերծ մնալու համար:

Աղջիկը.— Յիմարութեան ինչո՞ւ սկը-սաք՝ երբ պիտի չշարունակէիք: Այն ա-տեն, դուք բարեկամ չէք եղեր, այլ վտանգաւոր մարդ մը. պէտք է վախնալ ձենէ:

Տղան.— Կրնաք վտանգաւոր մարդ մը նկատել, կրնաք ալ վախնալ. բայց վը-տանգն ու վախը չեն խափաներ տար-փանքի ժայթքումը, կը յապաղեցնեն եւ կ'ուժովցնեն:

Աղջիկը.— Ցափտուքներու կը տար-ուիք: Ըսէք թէ գիշերային բաղձանք մըն էր լոկ, եւ վերջացա՛ւ:

Տղան.— Եթէ կ'ուզէք՝ այդպէս մեկ-նեցէք: Քիչ մըն ալ իրաւունք ունիք, բայց ոչ ամբողջովին: Իրաւ է, լիալու-սին էր երէկ: Գիշերային արծաթող այդ պայծառութիւնը տարփանքի լարերը կը բռնկեցնէ իմ ներսս: Աւելի՛ մեծ եւ աւելի զգայուն քերթուած չեմ ճանչցած՝ քան պայծառալուսին գիշերուան մը աստ-ուածային թրթռականութիւնը: Ամէն լար պարիկ մը, ամէն շշուկ երաժշտութիւն մը, ամէն գիծ նկար մը, ամէն ստուեր հրաշալիք մը եւ ամէն մարդ հրեշտակ մը կը դառնայ հոն: Տկա՛ր եմ, եթէ կ'ու-զէք՝ հիւա՛նդ եմ լուսնափայլ գիշերուան համար: Կ'ուզեմ շնչել, խրացնել, խմել այդ օծական վեհութիւնը. կ'ուզեմ գըր-կել, պարուրել, գրաւել այդ աստղի ան-հունութիւնը. կ'ուզեմ տենդերաշափ աստուած մը ըլլալ՝ եւ սիրտս լեցնել ա-նոր հեշտածաղիկ ցոլքերուն ջրվէժը... Այս անկարելիներուն առջեւ, դէթ կ'ու-զեմ տարփանքի ճառագայթ մը աչքերուս համար եւ համբոյր մը՝ շրթներուս վրայ: Անխափան իղձ մըն է ինծի համար սիրել, համբուրել եւ բոպէ մը գոնէ անէանալ աննիւթանալ այդ երկնաշնորհ ծորումին տակ...

Աղջիկը.— Ու ճիշդ այդ պատճառո՞ւ էր որ երէկ գիշեր յանկարծ գրկեցիք զիս, ես որ ինքզինքս ձեզի կը վստահէի, զի ոչ իսկ կասկածելի բառ մը շշնջած էիք ցարդ:

Տղան.— Բառերը՝ զեղումին քով այն են, ինչ որ ճանձերը ճնճղուկին քով. խօսքերը կը խանգարեն ու կը տկարացնեն յուզումը, ինչպէս առուները կը տկա-րացնեն ակին ժայթքը: Շրթունքները չե՞ն որ տենդերքի բոլոր բառերը կը պահեն իրենց մէջ, եւ բազուկները չե՞ն որ կ'ար-տայայտեն ստեղծագործ շարժումը:

Աղջիկը.— Ամէն պարագայի մէջ, ը-սածնիդ արդարական չէր:

Տղան.— Օրիո՛րդ, տարփանքի՞ն ալ կ'ուզէք հագցնել սեթեւեթներու քուրջե-րը: Սիրտը դարերու մէջէն կ'անցնի ան-խաթար եւ իր ժուժկալութիւնները կամ յայտնութիւնները կը պարտի բնութեան ժամերուն: Ստուերահեշտ անկիւն մը, լուսնափառ պուրակ մը, առաւօտեան մթնշաղ մը մեր երակները կ'այրեն, ինչ-պէս գիտէք... փորձով:

Աղջիկը.— Տխուր փորձ ձեզի համար:

Տղան.— Ո՛չ այնչափ տխուր՝ որչափ կ'ուզէք դատել: Երէկի յիմար համբու-րողին ահա՛ յաջորդեր է պաղարիւն խօ-սակիցը. վասնզի, տեսէ՛ք, հիմա մեր գլուխին վրայ արեւը կայ, զգօնացնիր եւ անայլայլ արեւը՝ որ իր ճաճանչները ճշմարտութեան զամերու պէս կը մխէ մեր աչքին, մեր գանկին խորը: Արեւը արթնցուց զիս իր լուսին-քրոջը թոյլատ-րած թմբիրէն, եւ գիտակցութիւն տուաւ հաւանական սխալիս:

Աղջիկը.— Ա՜հ, արդէ՛ն իսկ կը խոս-տովանի՛ք. ա՛լ այրերդ որ միշտ կը սխալիք՝ երբ կիներու դէմ ըլլաք, իսկ անսխալ էք միշտ՝ ձեր շահերուն եւ ինք-նահաւանութեան առջեւ: Բաւակա՛ն է, ա՛լ մի խօսիք:

Տղան.— Դեռ չըսի՝ ինչ որ պիտի ըսէի: Թոյլատրեցէք, որովհետեւ կը փափաքիմ ձեր ներումին: Զիս երբ փոխուած եւ դասալիք կը տեսնէք, հաւատացէ՛ք քէ՛ մը որ ձեզի՛ համար է պարզապէս...

Աղջիկը.— Ո՜հ, չարաչա՛ր ազնիւ էք. մէրսի՛:

Տղան.— Այո, պարզապէս ձենէ խնա-յելու համար հաւանական պատրանք մը: «Յաւիտենական»ին գաղափարը կը շըշ-թայէ ձեզ. գիտեմ ատիկա: Եւ ես կրնամ գիտնալ նաեւ թէ, այն յեղակարծ համ-բոյրը զոր յափշտակեցի երէկ իրիկուն ձեր այտերէն, ձեզ մինչեւ առտու այրեց իր ցնցումը, եւ ինչե՛ր, ի՛նչ պատ-կերներ ողողեցին ձեր միտքը, եւ ի՛նչ յաւերժականի յոյսեր լեցուցին ձեր սիր-տը: Գիրկընդխառնումիս պահէն ետք, ձեզ ընկճող լռութեան գուցէ չանդրա-դարձաք: Հարուած մը կրողի պէս գլխա-հակ, խուսափողական եւ լուռ դարձաք: Բան մը չկրցի ըսել եւ բան մը չըսիք: Սիրոյ կրակը կ'ուզէր իյնալ ձեր սրտին մէջ եւ կը կայծկլտար անոր չուրջը: Հիմա տեսէք, ամօթոյն էք անակնկալի եւ ակըն-կալութեան զգուշով. երազապաշտ գի-շեր մը կը մատնէ այդ: Եւ երազները յա-ւիտենականի առանցքին վրայ կը դառ-նան դժբախտաբար:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(1 - Շար.)

իբրեւ բարձրագոյն ուսումնարան դործած է ԺԲ. դարէն սկսեալ, իսկ իբրեւ համալսարան իր ծաղկումը արձանագրած է ԺԴ. դարուն:

Այս համալսարանին հռչակը սփռուած է թէ՛ Կիլիկիոյ, թէ՛ մայր հայրենիքին մէջ. ամէն կողմէ ուսումնատենչ ուսանողներ Սիս գացած են՝ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու եւ կատարելագործուելու համար:

Տաթեւի համալսարանը իսկական համալսարան ճանչցուած է 1340ական թուականներու կէսերուն, երբ հոն հաստատուած է Յովհան Որոտնեցի: Անոր ջանքերուն շնորհիւ անիկա վերածուած է կատարեալ համալսարանի: Տաթեւի համալսարանը ունեցած է երաժշտութեան, նկարչութեան եւ արտաքին իմաստասիրական ու փիլիսոփայական նիւթերու երեք բաժին:

Այս համալսարանը իր բուն ծաղկումը ապրած է Գրիգոր Տաթեւացիի տեսչութեան շրջանին, սկսեալ 1380ական թուականներու սկիզբէն մինչեւ 1409: Տաթեւացիի մահէն ետք անիկա աստիճանաբար մարած է եւ իբրեւ համալսարան գործելէ դադրած է 1410ական թուականներու կէսերուն:

Կապոսի համալսարանը գործած է ԺԵ. դարու երկրորդ կէսին. անոր ծաղկումը կապուած է Յովհաննէս Համշենցիի անունին, որու մահէն յետոյ (1497) անցած է սովորական դպրոցներու կարգը:

Որոշ աղբիւրներու մէջ, բարձրագոյն դպրոցներէն համալսարանի կարգը դասուած են նաեւ Սանահինի, Հաղպատի, Սեւ լերան դպրոցները եւ ուրիշներ: Կը կարծենք, որ սխալ պէտք չէ նկատել ատիկա, քանի որ բարձրագոյն ուսումնարանները իսկական համալսարաններէն քիչ բանով տարբեր եղած են. մնաց որ՝ այդ անունները յաճախ նոյն իմաստը ունեցած են:

Հայկական բարձրագոյն ուսումնարաններու եւ համալսարաններու մէջ (անկախ տարբեր համալսարաններու եւ տարբեր ժամանակներու) ուսումնասիրուած են լեզուներ, քերականագիտական, փիլիսոփայական (նաեւ հայ փիլիսոփայութիւն), իրաւագիտական, իմաստասիրական, բնագիտական, բժշկագիտական, մարդակազմական, դեղագործական, տրամաբանական, աստղաբաշխական, տոմարագիտական, ուսողագիտական, ճարտարապետական եւ այլ բնոյթի գիտութիւններ, աստուածաբանական – կրօնական նիւթեր, նկարչութիւն, մանրա – նկարչութիւն, գիրքերու ծաղկազարդում, գրչութեան արուեստ, երգ – երաժշտութիւն, երաժշտութեան տեսութիւն եւն.: Հոգեբանութիւն եւ մանկավարժութիւն ալ դասաւանդուած է:

Այս ձեւով, համալսարանները եւ բարձրագոյն ուսումնարանները պատրաստած են բազմաթիւ բնագաւառներու գործիչներ, որոնք յետագային աշխատած են հայ իրականութեան մէջ:

Դասաւանդութեան եղանակները այլազան եղած են: Հիմնականները համարուած են դասախօսութիւնը, զրոյց – բանավէճը, առանձին ուսանողներու հետ կատարուած աշխատանքը, տարածում ունեցած են նաեւ գործնական պարապմունքները, տուներու մէջ դասի վարժութիւն ընելը, գիրքերու միջոցով ինքնազարգացումին նպաստող դասերը:

Համալսարանական ուսման տեւողութիւնը տարբեր եղած է այլ եւ այլ ժամանակաշրջաններուն: Միջնակարգ ուսում ստացածներուն համալսարանական ուսման ժամանակաշրջանը 4–7 տարի եղած է, իսկ միջնակարգ կրթութիւն չունեցողներունը՝ 12–15 տարի. այս վերջին պարագային միջնակարգ կրթութեան համար երկար ժամանակ յատկացուած է վանական դպրոցներու մէջ, համալսարաններու կողքին:

Աղբիւրներէն կ'երեւի, որ հայկական դպրոցներու մէջ, տարբեր ժամանակներու, միաժամանակ սորված են 20–30էն մինչեւ 100–150 աշակերտներ, իսկ բարձրագոյն ուսումնարան – համալսարաններու մէջ՝ 30–50էն մինչեւ մօտ 300 ուսանողներ: Ի հարկէ, շատեր չեն աւարտած իրենց ուսման դասընթացքները եւ ոչ ալ իրենց քննութիւնները անցուցած են, սակայն վերոյիշեալ թիւերը ցոյց կուտան, թէ բարձրագոյն կրթութիւնը լաւ կազմակերպուած էր: Այս դպրոցները ընդհանրապէս գիշերօթիկ եղած են, իսկ ուսանողութեան մեծ մասը թոշակ չէ վճարած ու նոյնիսկ ոմանք ալ իրենց սնունդը, հագուստը, գրենական պիտոյքները, գիրքերը ձրի ստացած են վանքէն:

Վանական դպրոցները, բարձրագոյն ուսումնարանները, վարդապետանոցները, ճեմարանները եւ համալսարանները ունեցած են իրենց գրադարան – մատենադարանները: Ամէն համալսարան ոչ միայն պարտաւոր եղած է ունենալու իր մատենադարանը, այլեւ արտագրումներու եւ սեփական ստեղծագործութիւններու ճամբով հարստացնելու զայն: Արտագրումներու նպատակով վանքերու մէջ ապրած եւ աշխատած են յատուկ գրիչներ՝ արտագրողներ, որոնք ընդօրինակած են հայ եւ օտար հեղինակներու արժէքաւոր գործերը եւ այս ձեւով հարստացուցած են գրադարաններուն ֆոնտերը:

Հարուստ գրադարան – մատենադարան ունեցած են Էջմիածինի, Հաղպատի, Սանահինի, Գլաձորի, Տաթեւի, Սեւ Լեռի, Սկեւռայի, Գետիկ – Գոշավանքի համալսարանները եւ բազմաթիւ այլ վանական դպրոցներ: Շատ մը մատենադարաններու գիրքերու քանակը հասած է շուրջ 10.000 մագաղաթեայ հատորի: Գրադարաններու հարստութեան վառ ապացոյց է Երեւանի հոյակապ Մատենադարանը, որ 12.000 հաղուագիւտ ձեռագիրներ ունի (*):

Հայկական համալսարաններու ուսումնական աշխատանքին բնորոշ գիծերէն մէկն ալ այն եղած է, որ շրջանաւարտները պատրաստած են շարադրութիւններ, ատենախօսութիւններ. ատոնց յաջողագոյնները իբրեւ աւարտաճառ ներկայացուած են հրապարակային պաշտպանութեամբ՝ վարդապետի կոչում ստանալու համար (**):

Համալսարանները, ինչպէս նաեւ գիտնական – մանկավարժներ, տարբեր աստիճանի դպրոցներու համար կազմած են դասագիրքեր՝ քերականներ, այբբենարաններ, բառարան – բառագիրքեր, ուղղագրական բառարաններ (***), թուաբանութեան, երկրաչափութեան, մարդակազմութեան, տոմարագիտութեան, աշխարհագրութեան, աստղագիտութեան, պատմութեան եւ այլ նիւթերու վերաբերեալ դասագիրքեր:

Մեր կարծիքով այդ դասագիրքերուն մէկ կարեւոր մասը առանձին հեղինակներու գիտական լուրջ աշխատանքին արդիւնքը հանդիսացած է, ուր արտացոլած են այդ ժամանակաշրջանի տուեալ բնագաւառին գիտական հետազօտութիւններն ու նուաճումները:

Այդ բնոյթի գիրքերու, դասագիրքերու շարքին արժանի են յիշատակութեան Անանիա Շիրակացիի, Գրիգոր Մագիստրոսի, Յովհ. Սարկաւագի, Ն. Շնորհալիի, Յովհ. Երզնկացիի, Մխիթար Այրիվանեցիի, Գր. Տաթեւացիի եւ ուրիշներու աշխատութիւններէն շատ շատերը:

Յ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(*) Ներկայիս աշխարհի մէջ շուրջ 25 հազար հայկական ձեռագիր կայ: Այս թիւը կրնար քառապատիկ աւելի ըլլալ, եթէ կիսավայրենի հորդաներ չայրէին եւ չոչնչացնէին տասնեակ հազարաւոր պատմական, գիտական, գրական, հոգեւոր ձեռագիրներ: Այսպէս, միայն 1170ին Սելճուքները, որոնք գաղափար անգամ չեն ունեցած գիրի եւ գրականութեան մասին, Սիւնեաց Բաղաբերդի տասը հազար մագաղաթեայ գիրքեր այրած են: Նման բարբարոսութեան գագաթնակէտը հանդիսացած է 1915ին Արեւմտեան Հայաստանի Հայութեան բնաջնջումը եւ տասնեակ հազարաւոր ձեռագիրներու ոչնչացումը:

(**) Միջին դարերուն « վարդապետ » բառը ուրիշ նշանակութիւն ունեցած է: Մ. Աբեղեան գրած է. «վարդապետ նշանակել է ուսուցող, ուսուցիչ (դոկտոր) եւ այդ անունը իբրեւ մի գիտական տիտղոս, կոչում՝ առանձին ծիսակատարութեամբ տրւում էր աբեղաներին»: Ապա անոնք կը ստանային վարդապետական գաւազան, այսինքն՝ գիտական աստիճան, կոչում:

(***) Ը. դարէն սկսեալ կազմուած են բառարաններ եւայլն: ԺԲ. դարուն Արիստակէս գրիչը կազմած է ուղղագրական բառգիրք մը, որ յետագային լայն տարածում գտած է իբրեւ դասագիրք:

Յ. Ս.

ԹԱՏՐԱՅԻ ԱՆԿԻՒՆԷՆ

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
ԴԱՇՆԱԿԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտ. 25ը անմոռանալի օր մը պիտի մնայ Քաթրայի երեկոներուն մէջ: Արդարեւ, Ուրբաթ իրիկուն, որոշեալ ժամէն (ժամը 21) շատ առաջ, Փարիզի Կիմէ Թանգարանի սրահը կը յորդէր երաժշտասէր հասարակութեամբ եւ Քաթրա ստիպուած կ'ըլլար բանալու սրահին բոլոր դռները, չզրկելու համար աւելի քան հարիւր ունկնդիրները երեկոյի վայելքէն:

Րաֆֆի Պետրոսեան, այդ գիշեր կը ներկայանար հանրութեան ամբողջովին նոր յայտագրով մը՝ Պէթհովէն, Պրամս, Լիսթ եւ Շուման:

Քանի մը բառեր՝ արագութիւն, ճկունութիւն, մատումներու թեթեւութիւն, երանգաւորում եւ ապրում, որոնք կը կազմեն դաշնակահարին արուեստի ցայտուն յատկանիշները:

Յայտագրի ամէնէն տպաւորիչ գործն էր անկասկած Լիսթի Սոնաթը, զոր հեղինակը երկնած է Տանթէի ընթերցումէն ետք: Պայքարն էր այդ երկնի եւ երկրի, բարիի ու չարի յաւիտենական պայքարը, որ կ'աճի, կ'ուռճանայ ու կը փայլատակի: Կը պոռթկայ: Ահեղ փոթորիկէն ետք կը ծագի կենսաշող արեւը, կեանք կ'առնէ բնութիւնը, կը ծնի յոյսը, թէեւ անորոշ ու աղօտ, սակայն մարդ էակը կը յանձնէ ինքզինք յոյսին ու կը աքնի, կը յամառի որոնումներու ճամբով հասնելու ինքնաճանաչումին, ուր իմաստ կը գտնու մարդուն կեանքը: Ու այս բոլորը ապրեցանք մենք այդ գիշեր, շնորհիւ Րաֆֆի Պետրոսեանի արուեստին: Դաշնակահարի խառնուածքին աւելի հարազատ են Լիսթի եւ Շումանի յօրինումները, որոնց մեկնաբանութեան մէջ ինքզինք աւելի հանդիստ կը զգայ ան:

Ահա արուեստագէտ դաշնակահար մը, ծնած՝ սփիւռքի մէջ, որ ունի միջազգային երաժշտական աշխարհի մէջ մեծ վարկ եւ իր յատուկ հանրութիւնը: Ան արուեստասէր եւ արուեստագէտ հանրութիւնն է, տարբեր ազգերու պատկանող, որ ստուար թիւ կը կազմէր Ուրբաթ երեկոյ, եւ որ եկած էր ըմբոշխնելու դաշնակի նուագահանդէսի հմայքը, զոր արդար եւ իրաւամբ պարգեւեց տաղանդաւոր դաշնակահարը՝ Րաֆֆի Պետրոսեան: Պատիւ իրեն:

Յայտագրի երկրորդ մասը յատկացուած էր Շումանի ստեղծագործութիւններուն՝ Վարիասիոն եւ էթիւտ սէնֆոնիք: Այս վերջինը եղաւ յաղթական պսակումը երեկոյի եւ անգամ մը եւս վկայութիւն տուաւ թէ Րաֆֆի Պետրոսեան կը մնայ վաւերական տաղանդ մը (այս բառին ճշգրիտ իմաստով) միջազգային երաժշտական աշխարհին մէջ:

Ներկաները ստիպեցին դաշնակահարը, որ նուագէ նաեւ երկու կտորներ յայտագրէն դուրս՝ Սքարլաթթիէն եւ Շոփէնէն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՅԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ԿՈՄՍՈՒՀԻ ԿՐՈՔՈԼՍՔԱՅԻ ԱՆՁԿՈՒԹԻՒՆԸ

— Իշխանուհիին սպասաւորներէն մէկը, որ երկու օրէ ի վեր մեզի հետ է, ամէն բան պատմեց մեզի: Թշուառականը թէեւ շատ դրամ կը պահանջէ, սակայն ստոյգ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ:

— Կը տեսնեմ որ, պոլշեւիկեան ոստիկանութիւնը եւս լուր ստանալու համար կը դիմէ այն միեւնոյն աղբիւրին, որուն կը դիմէր առենօք ցարական ոստիկանութիւնը, գիտել տուաւ իշխանուհի Կրոքոլսքա:

— Աշխարհի ամէն կողմը ոստիկանները իրարմէ տարբերութիւն չունին:

Վայրկեան մը մտածելէ յետոյ, Մաքսիմ Սոլովիեւ յայտարարեց.

— Ես կը կարծէի որ, թարմ լուրեր բերած եմ, մինչդեռ կը տեսնեմ որ, տեղեկութիւն ստանալու համար ուրիշ աղբիւրներ ալ գտած էք:

— Այո, եւ այն տեսակ աղբիւր մը, որ ձեզմէ աւելի արագ կը շարժի:

— Իրաւունք ունիք, սակայն վստահ եմ որ, բաներ կան զորս ձեր տեղեկատուները չեն գիտեր:

Մաքսիմ Սոլովիեւ այս բառերը արտասանած էր ցած եւ խորհրդաւոր ձայնով մը:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց երիտասարդ կինը... ինչո՞ւ համար այդքան յուզուած եւ խորհրդաւոր երեւոյթ մը ունիս. եթէ նոր բան մը գիտես, ըսէ...

— Վաղը իրիկուն, պատասխանեց մարդը, որու փոքր աչքերը արտակարգ փայլ մը ստացած էին... վաղը իրիկուն, երբ բոլորն ալ Լուկուլլոս գլօսանաւին մէջ հաւաքուին, այնատեն պիտի գործենք... Եւ եթէ մեր կազմակերպութիւնը մինչեւ հիմա չէ կրցած մեծ գործ մը տեսնել, վաղը իրիկուն պիտի արդարացնէ իր գոյութիւնը: Մոսկուայի մեր բարեկամները ո՛վ գիտէ որքա՛ն պիտի զարմանան եւ որքա՛ն պիտի ուրախանան:

— Կասկած չկայ:

— Ժամ մը առաջ որոշումը տրուեցաւ: Ես ներկայ էի ժողովին... ամէն բան պատրաստ է... մարդիկը որոշուած են... Անմիջապէս հոս վազեցի, որոշումը ձեզի հաղորդելու համար: Ըսած չէի՞ք որ լուր մը ստանալուս պէս ձեր քով գամ: Կը տեսնէք որ, խօսքիս տէրն եմ:

Թերեւս հիմա գոհ մնացիք, որ ձեր հրամանին հակառակ, վտանգը աչքս առնելով խկոյն հոս վազեցի»:

Երիտասարդ կինը այլեւս մտիկ անգամ չէր ըներ պոլշեւիկին խօսքերը:

— Շնորհակալ եմ Մաքսիմ Սոլովիեւ, կը հաճի՞ք քիչ մը ազատ ձգել զիս ըսաւ ան:

Պզտիկ մարդը ոտքի ելաւ, խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ մեկնեցաւ:

Կոմսուհի Վանտա Կրոքոլսքա, ձեռքերը գրասեղանին վրայ դրած, երկար ատեն անշարժ մնաց: Դէմքին արտայայտութիւնը կը մատնէր թէ, ան բուռն յուզումի մը ենթարկուած էր:

— Վաղը իրիկուն... ուրեմն վաղը իրիկուն... եւ «Բոլշեւիկներուն տուած որոշումը վճռական է», կը մրմնջէր ան դողացող ձայնով մը...

Կոմսուհին վայրկեան մը եւս մտածումներու մէջ թաղուելէ յետոյ շարունակեց մենախօսել.

— Սերժ Լավրանթիէֆ, որու համար կեանքս զոհելու պատրաստ եմ եւ զոր այնքան կը սիրեմ, վաղը Լուկուլլոս գլօսանաւին մէջ գտնուիլ սոսկալի վայրկեանին... Ո՛չ... ո՛չ... անկարելի է... որեւէ պատրուակ մը պիտի ստեղծեմ, որպէսզի դուն վաղը ներկայ չըլլաս այդ վտանգաւոր հաւաքոյթին: Դուն զիս չարչարեցիր, զիս մերժեցիր. հակառակ այդ բոլորին, փոխանակ ատելու՝ բուռն կերպով կը սիրեմ քեզ»:

Կոմսուհին ոտքի ելաւ, փոքր գրասեղանի մը առջեւ անցաւ, եւ հետեւեալ նամակը գրեց.

«Տեղեկացայ այն մեծ պատիւին, որուն արժանացած էք: Ինծի համար պարտականութիւն մըն է ի սրտէ շնորհաւորել ձեզ: Այս առթիւ կը փափաքիմ անձամբ տեսնել ձեզ՝ իմ շնորհաւորութիւններս բերանացի կերպով յայտնելու համար: Հետեւաբար այս իրիկուն ձեզի պիտի սպասեմ, որովհետեւ վստահ եմ որ պիտի գաք — եւ տունէն դուրս պիտի չելլեմ: — ՎԱՆՏԱ»

Կոմսուհին զանգակը հնչեցուց. ծառայ մը ներս մտաւ:

— Սէլիմին ըսէ, որ նաւակը պատրաստէ եւ այս նամակը Պէպէք տանի, հրամայեց կոմսուհի Վանտա:

— Պատասխանի պիտի սպասէ՞:

— Անշուշտ... Միայն թէ նամակը անձամբ պէտք է յանձնէ իր հասցէին:

(Շար.)

ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տիկին Սիրարփի Սանթուրճեան 10.000 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան, իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Զօհրապ Սանթուրճեանի մահուան 20րդ տարելի - ցին առթիւ։

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Զորեքշաբթօրեայ հայերէն դասընթացքները սկսած են արդէն վարժարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին հայ ծնողքները իրենց զաւակները ղրկել միօրեայ այս վարժարանը՝ ստանալու հայեցի ամբողջական դաստիարակութիւն։

Վարժարանը ունի ինքնաշարժի սպասարկութիւն, հեռաւոր աշակերտներու տեղափոխութեան դիւրութիւն ընծայելու նպատակով։

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել, հեռ. 793-09-47 ժամը 9-12 եւ 15-18։

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀՐԱՒԷՐ

Կը հրաւիրուին երկու սեռէ նոր անդամներ մասնակցելու այս փորձերուն։

Իսի եկեղեցւոյ նորակազմ երգչախումբի փորձերը խմբավարութեամբ Պ. Հրանդ Աճէմեանի, տեղի կ՚ունենան Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ ժամը 20.30ին։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 10ին Պօմոնի եկեղեցին եւ սրահը։

Ա Յ Ց՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ոգեկոչելու համար անհետացող հայ մտաւորականներու յիշատակը, Նոյեմբեր 1, Ուրբաթ ժամը 15ին, հաւաքական այց մը կազմակերպած է Պանթէօ-փարիզիէնի գերեզմանատունը։

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ֆրանսահայ գրողները եւ հասարակութիւնը անխտիր։

Հաւաքավայր՝ Սիմըթիէռ տը Պանթէօ փարիզիէնի դուռը, ժամը ճիշդ 15ին։

Երթեւեկութիւն՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել գերեզմանատան առջեւ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՆՍՏԱՆԴԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՄԲ...

(Քերթուածներ)
Ընտիր տպագրութիւն

Գին 20 փր.

Դիմել՝ ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Mardi 5 Novembre à 20 h. 30

SALLE GAVEAU
45, Rue la Boëtie, Paris (8s)
(Métro Miromesnil)

« LES JARDINS DE MUSIQUE »
Présentent le RECITAL du PIANISTE

Alain NEVEUX

SCHUBERT
Sonate en la mineur op. posthume
BARTOK, Sonate op. 26
DEBUSSY, 12 Etudes

Créer, s'exprimer, communier, s'épanouir, se maîtriser, s'accomplir, trouver la joie de vivre, retrouver l'âme de l'art, tels sont les objectifs des « Jardins de Musique », depuis l'initiation jusqu'à la sublimation musicales ».

Aïda ALECIAN
Présidente Fondatrice

Places de 10 à 50 F. Etudiants J.M.F. 10 F. Location à la Salle Gaveau (225-29-14), chez Durand, 4 Place de la Madeleine (260-21-76) et dans toutes les Agences de Théâtres

Bureau de Concert Maurice WERNER
11, Ave. Delcassé, 75008 Paris — 225-38-54

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հոգեհանգիստ Իզմիրի եղեռնին 52րդ տարեդարձին առիթով։

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 17, առաւօտուն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։ Ժամը 13ին հոգեճաշ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան Հոկտ. 20ի ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, նոր ժողով մը կը գումարուի, կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ ժամը 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ։

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հանգստեան կոչուած կամ հանգստեան կոչուելու մօտ հաշուապահ մը տունը աշխատելու համար (օկսիլիէռ տեսրակներ եւայլն)։ ԳՐԵԼ հարկ եղած տեղեկութիւնները տալով «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ–ԲԱՑԱՌԻԿ ՁԵՂՉ
Կ'ԱՐԺԷ ԱՊՍՊՐԵԼ ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ՝

A.B.C. OF ARMENIAN

(ԱՅԲ–ԲԵՆԱՐԱՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ)

Բաղկացած 256 մեծադիր,
գեղեցկօրէն պատկերազարդուած էջերէ։
Ճոխ՝ խօսակցական, քերականական,
բառարանային բաժիններով։
Հեղինակ՝ Հ. Ղ. Առաքելեան,
Վիեն. Մխիթարեան
«Սկսնակներու եւ չափահասներու համար
կատարեալ ու հրաշալի դասագիրք մը։»
Հ. Մոնթերոյ. Հարվըրտի լեզուներու դասախօս
«Ցոյժ գնահատելի գործ մը։»
Տիրան Արքեպ. Ներսոյեան
«Կը յանձնարարենք ջերմօրէն բոլոր
ծնողներուն։»
Մինաս Թէօլէօլեան
Առաջին տպագրութիւնը երեք ամիսէն սպառած։
Երկրորդ տպագրութիւնը այսօր լոյս տեսած։
—Սակաւաթիւ օրինակ. մեծաքանակ գին—

Հատորն ու անոր ձայնապնակը միասին՝ $11.95
Գիրքը առանձինն՝ $9.95

All orders postpaid
MEKHITARIST PRESS
98 Mt. Auburn Street Cambridge, Mass. 02138
tel. (617) 547-2132

Send for free leaflet

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

LE DISQUE DE

Alice CHAMIRIAN

RECITAL DE MELODIES ARMENIENNES
(33 T. LP 1021)

est en vente chez :

RAPAEL disquaire — 44, La Canebière — 13001 Marseille
VOYAGES WASTEELS (Jacques Chélélékian)
87, La Canebière — 13001 Marseille
MADAME CHAMIRIAN
175, Bd de la Libération — 13001 Marseille (Tél. 62-11-18)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
9, Rue de Trévise — 75009 PARIS
Հեռաձայն 523-24-97

Հոն կը գտնէք, ինչպէս միշտ հայերէն գիրքեր, ձայնապնակներ, եւայլն։

Histoire de l'ARMÉNIE

des origines à 1071

par René GROUSSET

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 5 Fr.

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ

H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 41 Fr.

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens
Folkloriques, religieux, de musique Symphonique

réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No	526	CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
	527	ARMENIE, chants et danses
	516	REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
	199	ARMENIE IMMORTELLE
	596	PROMENADE EN ARMENIE
	517	SOIREE ARMENIENNE
	30152	CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
	30240	LEGENDES D'ARMENIE
	30211	DOUZE DANSES ARMENIENNES
	409	LE THAR (par Garékine)
	182	LE CAUCASE

Musique Religieuse

No	442	MESSE, d'après Ekmalian
	451	MESSE, d'après Komitas
	454	TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol 1
	547	TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol 11 (Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176	Quatre pièces symphoniques
714	AU FIL DES SONGES (huit pièces) par l'orchestre des concerts Colonne
790	DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22
Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.

Demander le catalogue détaillé

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
31
JEUDI
31 OCTOBRE
1974

LE NUMERO 1 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆր.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.151
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13.151

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 22–23)

ՄԱՆՐԱՔԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ՄԷՋ

Լենինգրադի մէջ մեծ հետաքրքրութիւն առեղծած է մանրափորագրիչ Եդուարդ Ղազարեանի 26 քանդակներու ցուցահանդէսը: Բացումէն մէկ օր առաջ «Վեչերնիյ Լենինգրադ» («Երեկոյեան Լենին – գրադ») թերթին մէջ Տ. Լազարեւա հետեւեալը գրած է. «Կենդանաբանական պարտէզը իր բնակիչներով՝ եղջերու, կոկորդիլոս, փիղը իր ձագերով մէկտեղ – ուած են ընդամէնը մէկ սանթիմեթր երկար մազի մը վրայ: Կարծես անհաւա – տալի է, սակայն իրականութիւն է: Փորձեցէք պատկերացնել այլ մանրաքանդակ մըն ալ՝ նշանաւոր Սթրատիվարիուսի ջութակին օրինակը ընդամէնը կէս միլիմեթր մեծութեամբ: Ոսկեպատ այս մանրջութակը 56 մաս ունի, որուն մէջ են նաեւ լարերը: Միջնադարեան հայ գիտ – նականներու, փիլիսոփաներու, բանաս – տեղծներու 62 խաղաներկ դիմանկարներ տեղաւորուած են մարդու մազի մէկ չընչին մասնիկին վրայ: Զարմանք պատճառող այս աշխատանքներուն հեղինակը Հայֆիլհարմոնիայի կոնցերմայստր Եդուարդ Ղազարեանն է, որ այժմ մեր քաղաքին հիւրն է»: Համաձայն յօդուածագրին Ղազարեանի աշխատութիւնները ներկայացուած են Խորհ. Միութեան բազմաթիւ քաղաքները, ինչպէս նաեւ Պուլ – կարիա, Վիէթնամ, Մ. Նահանգներ, Աւստրալիա, Աֆղանիստան, Ֆրանսա, Չե – խոսլովաքիա եւ այլ երկիրներ, ամենուրեք զարմանք եւ հիացում պատճառելով այցելուներուն:

×

ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԵԱՆ «ՀԱՅԵԼԻՆ»

Հայաստանի տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսը քաղաքի տեսար – ժան վայրերէն է: Երեւանի հարաւը կառուցուած տաղաւարներու մէջ ներկա – յացուած են Հայաստանի արձանագրած յաջողութիւնները տնտեսութեան մէջ: Այցելուները մասնաւորապէս կը հետա – քրքրուին ելեկտրոնիկ, ռատիօ–թեքնիք, ինքնաշխատ սարքերու ցուցանմոյշնե – րով: Այս ցուցահանդէսը անուանուած է Հանրապետութեան տնտեսական եւ մշակութային յառաջդիմութեան «հայելի»ն:

×

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ԱՑՑ

Հայաստան այցելած են «Ճարտարա – պետներու Միջազգային Միութեան» բնակարան–աշխատանք հարցի քննութեամբ զբաղող ճարտարապետները: Ասոնք նախ Մոսկուայի եւ ապա Երեւանի մէջ մշակած են փաստաթուղթեր, որոնք կապ ունին ժամանակակից բնակարաններու խնդիրներուն հետ: Այս փաստաթուղթերը պիտի ներկայացուին Մատրիտի խորհըրդաժողովին եւ Վանքուվըրի ժողովին: Օտար ճարտարապետները եկած էին Խորհ. Միութենէ, Մ. Նահանգներէ, Ֆըրանսայէ, Պուլկարիայէ, Ռումանիայէ, Իտալիայէ, Զուիցերիայէ, Սպանիայէ, Լեհաստանէ եւ այլ երկիրներէ:

Ճարտարապետներու Միջազգային Միութեան գլխաւոր քարտուղարը՝ Մ. Ուէյլ Երեւանի ճարտարապետներու Տան մէջ յայտարարած է, թէ Հայաստանի մայ – րաքաղաքը իր ներդաշնակութեամբ եւ հոյակապ շինութիւններով ժամանակակից հայ ճարտարապետութեան բարձր մա – կարդակը ցոյց կուտայ:

×

ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ԾԱՌԵՐՈՒ ԵՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Տարիներ առաջ քարքարոտ, ամայի տարածութիւն մը եղած է այն վայրը, ուր ներկայիս փռուած է երկրին մեծ գործարաններէն մէկը՝ Կիրովականի մանրաթելինը: Անոր արտադրութիւնները Հայաստանէն դուրս կը ղրկուին՝ Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքները եւ արտասահման: Գործատան շուրջը քանի մը շարք խնձորենիներ, տանձենիներ եւ այլ պտղատու ծառեր ու թուփեր տնկուած են: Հաստատուած են նաեւ ծաղկանոց – ներ:

×

ԵՐԶՆԿԱՅԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՎԷՊ

Սերօ Խանզադեանի նոր վէպը՝ «Խօսէք, Հայաստանի լեռներ»ը, նուիրուած է Երզնկայի գաւառի լեռնային գիւղերու վեցամսեայ հերոսական կռիւներուն Թուրք նուաճողներու դէմ: Պատմական վաւե – րագիրներու վրայ հիմնուած այս վէպը պատկերացուցած է իրական հերոսներ՝ Ներսէհ Զավուշ, Զիլ–Զաքար, Արթին Աղա, տասնեակ մը անանուն մարտիկ – ներ, կիներ եւ երախաներ: Ցամառ դիմադրութեան շնորհիւ ապստամբները կը յաջողին փրկել իրենց կեանքը: Արդարեւ ռուսական նաւեր զանոնք կը փոխադրեն Անդրկովկաս:

×

«ԵՐԳԻ ՀՈՎԻՒԸ»՝ ԱՐԱԲԵՐԷՆ

Պէյրութի մէջ արաբերէն լոյս տեսած է բանաստեղծ Լեւոն Միրիջանեանի «Երգի հովիւը» գիրքը: Կոմիտասի ծննդեան 100–ամեակին նուիրուած այս պոէմը փառաբանումն է Կոմիտասի երգին եւ ոգիին յարատեւութեան: Պոէմը թարգմանած է Լիբանանցի գրագէտ Տոքթ. Միշէլ Սուլէյման, որ լաւ ծանօթ է հայ գրականութեան, մասնաւորապէս՝ բանաստեղծու – թեան: Ան մեծ յաջողութեամբ արաբե – րէնի թարգմանած է նաեւ Սայաթ Նովայի տաղերը:

Ստեղծագործութիւնը գրուած է ջերմ շունչով: Բանաստեղծը նկարագրած է հայ ազգին պայքարի տարբեր փուլերը: Ճաշակելով բռնութեան դառնութիւնը, գաղթի եւ կոտորածի արհաւիրքը, հայ ազգը յուսահանդերձ չէ ընկճուած, այլ ընդհակառակն պայքարած է, մինչեւ որ հիմնած է իր Պետութիւնը, որ դարձած է իր յոյսի փարոսը: Պոէմին մէջ Կոմիտաս հայ ազգին հերոսական կեցուած – քին, արհաւիրքներէ եւ տանջանքներէ ետք յարութիւն առած եւ զարթօնք արձանագրած երեւոյթին խորհրդանիշն է:

Լեւոն Միրիջանեանի «Երգի հովիւը» Հայաստանի մէջ լոյս տեսած է 1969ին: Գիրքը արժանացած է Պէյրութի Թէքէեան Մշակութային Միութեան առաջին մրցանակին, Կոմիտասի ծննդեան հա – րիւրամեակին առթիւ:

Գրական կեանքին հետ Միրիջանեան չփում հաստատած է փոքր տարիքէն: Աշխատակցած է քանի մը թերթերու, այնուհետեւ նշանակուած է գրականու – թեան հիմնարկութեան քարտուղար: Եօթը տարիէ ի վեր ղեկավարն է «Հայաստան» հրատարակչութեան գրականու – թեան ճիւղին:

Անոր «Այգեստաններ» խորագիրով բանաստեղծական առաջին հաւաքածոն լոյս տեսած է 1958ին. քանի մը տարի ետք հրատարակած է «Ծովի կարօտ» գիրքը: Լ. Միրիջանեան թարգմանութիւններ ալ կատարած է:

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէփրէս, Հոկտ. 24–25)

ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ, երգահան Արամ Խաչա – տրեանի ծննդեան 70ամեակին գիտական նստաշրջան մը գումարուած է՝ կազմա – կերպութեամբ Հանրապետութեան Գի – տութիւններու Ակադեմիայի հասարակական գիտութիւններու բաժնին, արուեստի հիմնարկութեան եւ Հայաստանի երգահաններու միութեան: Նստաշրջանին մասնակցած են նաեւ օտար երաժշտա – գէտներ, երգահաններ, գիտնականներ Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, Ռիկայէն, Տաշքենդէն եւ Անդրկովկասէն:

Նիստին բացումը կատարած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից – անդամ Ս. Բախչեան: Կարդացուած են զեկուցումներ երգահանին արուեստին մասին:

×

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Տասը օրով Ճափոն այցելած է Էդուարդ Միրզոյեան, Հայաստանի երգահաններու միութեան փոխ–նախագահը:

Է. Միրզոյեան տեսակցութիւններ ունեցած է ճափոնցի երգահաններու հետ:

×

Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ «ԻՄ ԱՇԽԱՐՀԸ» ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Մոսկուայի մէջ ռուսերէն լոյս տեսած է բանաստեղծ Յակոբ Յակոբեանի «Իմ աշխարհը» հաւաքածոն, ուր զետեղուած են հեղինակին պոէմներն ու բանաստեղ – ծութիւնները: Թարգմանութիւնները կատարած են Բորիս Պաստեռնակ, Սերգէյ Շերվինսկի եւ ուրիշներ:

×

ԳԻՐՔ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի նուիրուած է լրագրող Մարտին Մերժա – նովի «Զինուորը, զօրավարը, մառեշալը» խորագրուած հատորը, որ լոյս տեսած է Մոսկուայի մէջ: Լրագրողը պատերազմի տարիներուն «Պրաւդայի» թղթակիցն է եղած ռազմաճակատին վրայ: Ան յաճախ առիթը ունեցած է այցելելու այն զօրաբանակները, ռազմաճակատները, որոնց հրամանատարը եղած է մառեշալը: Հեղինակը հետաքրքրական դրուագներ ներկայացուցած է Յովհ. Բաղրամեանի կեանքէն:

ՎԱՂԸ՝

«Յառաջ»ի վաղուան թիւը — բացառաբար ութ էջ — ամբողջութեամբ նուիրուած է Շահան Շահնուրի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կառավարութեան ծրագիրը կը գրէ վարչապետը, եւ անշուշտ թագուհին է որ կը կարդայ ինչ որ մկրտուած է գահաճառ: Ասկէ պարզուեցաւ որ կառավարութիւնը որոշած է ազգայնացնել երկրին նաւաշինարաններն ու օդանաւային ճարտարարուեստը: Պիտի հիմնէ նաեւ նոր մարմին մը քարիւղի համար, որպէսզի Պետութիւնը աւելի մեծ չահաբաժին ապահովէ Հիւս. Ծովի քարիւղահանքերէն եւ անոնց զարգացումին մէջ ալ աւելի ղեկավարութիւն ապահովէ:

Պիտի ազգայնացուին նաեւ շինութեանց ծառայող հողերը այն շրջաններուն մէջ, որոնք ճարտարարուեստի զարգացման գօտիներ կը նկատուին: Միեւնոյն ատեն կառավարութեան ծրագիրը կը նախա – տեսէ Պետութեան յաւելեալ մասնակցութիւնը ձեռնարկութիւններու գործունէութեան մէջ: Ազգային Ձեռնարկութիւններու Մարմինը, որ յատուկ այս նպատակով պիտի հաստատուի, իրաւունք պիտի ունենայ «համաձայնութեամբ» ընկերու – թեան մը գործերը ղեկավարել, ինչպէս նաեւ խորհուրդ տալ կամ վարկեր հաստատել նիւթական տագնապի ենթար – կուած ընկերութիւններուն:

Գահաճառին ընթացքին հաղորդուեցաւ նաեւ, թէ կառավարութիւնը որոշած է նոր տուրքեր հաստատել տեղափոխուող դրամագլուխներուն վրայ. քննութեան կ'առնուի նոյնպէս յաւելեալ տուրք սահմանելու հարցը մեծ դրամագլուխներու համար:

Նախկին վարչապետը՝ Հիթ անմիջապէս քննադատեց ծրագիրը եւ ազգայնացում – ները որակեց «իրականութեան» անհա – մապատասխան:

Քանի մը տողով

ՆԻՔՍԸՆ վիրաբուժական գործողու – թեան ենթարկուած է առջի օր, ոտքին փլէպիթը ծանրացած ըլլալով: Նախկին նախագահին բարոյական կորովն ալ տեղը չէ եղեր ըստ իր մտերիմներուն, թէեւ բժիշկները կ'ըսեն թէ գործողութիւնը լաւ անցած է, բայց հիւանդին վիճակը վտանգաւոր կը նկատուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ մէջ միջադէպ մը պատահած է առջի օր երբ Ժաք Տիւքլօ յարձակած է Ներքին նախարարին վըրայ, յիշեցնելով անոր խօսքերը Համայնավար կուսակցութեան դէմ, զոր ֆա – շիստ որակած էր: Տիւքլօ կը ծանրանայ այս հարցին վրայ եւ Փոնիաթովսկի ի վերջոյ կ'ըսէ թէ եթէ շարունակուի, պիտի ձգէ երթայ, որովհետեւ Տիւքլօ կը շեղի օրակարգի նիւթէն: Երբ Ներքին նախարարը մեկնումի ճամբան կը բռնէ, Տիւքլօ կը պոռայ՝ «Կը փաստէք որ գիտակցելու քաջութիւնը չունիք, վատ մըն էք»: Նիստը ընդմիջուած է ու երբ կը վերսկսի Փոնիաթովսկի կը պահանջէ որ Տիւքլօ ետ առնէ իր խօսքը, այս վերջինը ետ կ'առնէ երբ Փոնիաթովսկի կ'ընդունի իր պայմանը՝ վիճիլ հրապարակաւ, յետագայ նիստի մը ընթացքին, այս հարցին շուրջ:

ԱՐՄՏԱՆԷՆ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ

(ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Յ. ՄՆՋՈՒՐԻԻ ՀԵՏ)

— O —

Ձինք առաջին անգամ կը տեսնէի: Խանդավառ էի: Միշտ ալ ոգեւորիչ բան մը ունի՝ տեսնել անձեր, խօսիլ անձերու հետ՝ որոնք կարծես խորհրդանշելու գոյութիւն մը ստացած են որոշ հաւաքականութիւն մը, ապրելակերպ մը, ժամանակաշրջան մը, նամանաւանդ երբ այդ բոլորը անյետադարձ անցեալի մը կը պատկանին: Յակոբ Մնձուրի այսօր ապրող ցանցառ շառաւիղներէն մէկն է գրողներու այն սերունդին՝ որոնք շնչած են Անատոլուի արեւախանձ հողերը, կոխոտած՝ անոր յորդահոս ուղխերուն վայրագ նուագը:

Նոր իջնող իրիկուան մթնշաղին մէջ՝ մինչ արագ քայլերով կ'ուղղուէի Փանկալթիի մայր պողոտայէն դէպի վաստակաւոր գրագէտին բնակարանը, ամբողջ անրջային աշխարհ մըն էր որ մտածումներուս մէջ կը վերապրէր՝ խայթող հակասութիւն մը կազմելով չորս կողմի ժխորին, մեքենաներու կռնչիւնին, գործէ դարձող ամբոխներու եւ խռնուած կառքերու եռուզեռին հետ:

Առաջին հարցումը ինք ուղղեց ինծի.

— Ի՞նչպէս փափաք ունեցար ինծի հետ խօսելու:

— Շատոնց ունէի այդ փափաքը, գրեթէ Ձեր պատմուածքներուն հետ առաջին շփումէս: Կը խորհիմ թէ «Հայ Ընտանիք»ի ընթերցողներուն համար շահեկան պիտի ըլլայ լսել Ձեր իսկ բերնէն որոշ բացատրութիւններ Ձեր անձնական աշխարհի մասին: Ամէն գրական գործ կը յենու ենթախաւի մը, որ յաճախ բացայայտ արտայայտութիւն չի գտներ գրական գործին մէջ:

Մթնոլորտը շուտով ջերմացած էր, կարծես տարիներու բարեկամներ ըլլայինք: Իր խօսակցութիւնը՝ առոյգ ու վառվռուն, սրամտութիւններով համեմուած՝ ալեհեր երիտասարդի մը տպաւորութիւնը կը թողուր վրաս: Կը խօսէր մերթ ձեռքս սեղմելով, աւելի մտերիմ շեշտ մը տալով իր խօսքերուն, կը խօսէր տարիներու փորձառութեան լիութենէն՝ առանց սպասելու իմ հարցումներուս:

— Կը սիրեմ քալելը, երիտասարդութենէս ի վեր միշտ քալած եմ. գործերէս չեմ սխորժիր. պատմուածքներս ալ քալած միջոցիս կը յղանամ: Բայց վերջին տարիներուս, դժբախտաբար, չեմ կրնար ուզածիս չափ քալել, ոտքերս կը դանդաչեն:

Բարձր տեղերէ կը վախնայի հինէն ի վեր: Օր մը, Գոմեր գիւղը գացեր էինք երեք ընկեր: Գետի մը բարձր կամուրջէն պէտք էինք անցնիլ. կամուրջը նեղ էր: Ես աչքերս գոցեցի, ընկերներէն մին առջեւէս, միւսը ետեւէս՝ ձեռքերէս բռնած զիս անցուցին:

Մեր գիւղին՝ Արմտանի շրջակայքը կային 4 հայ, 8 գզըլպաշ, 1,5 սիւննի գիւղեր: Ակնիք, Բազմաշէն, Կապան (այժմ եղած է Քէպան) հայկական գիւղեր էին: Գզըլպաշներու գիւղերէն շատեր ալ հայկական անուններ ունէին. այսպէս՝ Ս. Թորոս, Վարդենիք (վերին Վարդենիք, վարի Վարդենիք), Դարդլուխ, Նորատուն, Հնորուայ: Կային նաեւ հայ—հոռոմ գիւղեր՝ Ջորակ, Վանք, Հողեր, Տրդու: Ասոնց բնակիչները բառ մը յունարէն չէին գիտեր, բայց կապուած էին Տամի պատրիարքութեան: Կ'ամուսնանային մեզի հետ:

Գզըլպաշներու շատը Թոնդրակեցիներու, Պաւլիկեաններու մնացորդներ են: Քրիստոնէական սովորութիւններ ունէին: Ազատ կը խորհէին: Մզկիթ չէին երթար, անոր փոխարէն կը հաւաքուէին, տէտէն՝ որ է մեծերնին՝ սազը կ'առնէր, իրենց նահատակներուն վրայ ողբերգ կը հիւսէր: Ցեռոյ գինիին մէջ անխմոր հաց կը թաթխէր, շուրջիններուն կը բաժնէր: Ասոր լօքմա կ'ըսէին: Բայց նախ իրարու կը հարցնէին՝ թէ յանցանք մը ունի՞ն: Յանցանք ունեցողներուն պատիժ կը սահմանեն: Մէկ կին կ'առնեն:

— Սո՞յդ է արդեօք, կը հարցնեմ, մոմի արարողութիւնը:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ, սուտ է, ճիշդ չէ: Մծղէութիւն չունին, շատ պատուաւոր են: Իրենց բարոյականին հիմը սա է. ձեռքիդ, մէջքիդ, լեզուիդ տէր պիտի ըլլաս:

— Կը խնդրեմ որ պատմէք քիչ մը հայկական գիւղերու սովորութիւններու մասին:

— Աղջիկը երբ նշանուէր՝ չէր խօսեր (իր կեսրոջը, տագրոջը հետ եւայլն), մինչեւ որ զաւակ ունենար: Իր նշանածին հետ ալ չէր կրնար խօսիլ: Հարսնիքը եօթը օր կը տեւէր: Պսակը Շաբաթ օր կը կատարուէր, Երկուշաբթի իրիկուն կը կենակցէին: Շաբաթ եւ Կիրակի՝ տղան կնքահօր տունը կը մնար: Հարսնքուրը հարսին՝ տունը կը ծանօթացնէր, տան ամէն կողմը ցոյց կուտար, ամէնէն վերջ փեսային սենեակը կը բերէր, հոս ալ քու տեղդ է՝ կ'ըսէր, ներս կը հրէր, դուռը կը գոցէր:

Կիները՝ բարեւելու համար՝ իրենց երեք մատները ձեռքիդ կը դնէին, յետոյ բերաննին կը տանէին: Կիներու հագուստներն էին էնթարի եւ ճիպպէ, առջեւէն բաց, առանց կոճակի, մինչեւ կրունկները կ'իջնէին. լայն գօտի մը զանոնք կը բռնէր:

— Արմտանի մէջ դպրո՞ց կա՞ր:

— Ֆրանսերէնը Արմտան սորված եմ: 14 տարեկան էի, ոտքերս բոբիկ, վրաս կապոյտ շալվար ու կարմիր գօտի մը՝ ֆրանսական շոգենաւով մը Պոլիս կուգայի: Մինչ բազմութիւնը շոգենաւէն կ'իջնէր, պաշտօնեաներէն մէկը կը հարցնէր թէ ո՛ր շոգենաւով եկաք. շատեր չէին կրնար պատասխանել: Ես նետուեցայ, Մեսաժըրի Մաւիթիմ Տիանայով, պատասխանեցի: Մարդը՝ տարիքիս նայելով զարմացաւ: Չեմ կրցած կանոնաւոր ուսում կատարել: Օթոտիտաքթ մը եղած եմ: Երկու տարի Ռոպերթ Գոլէճ մնացած եմ: Բայց ինչ որ զիս կազմեց՝ անյագ ընթերցասիրութիւնս էր: 16–17 տարեկան էի, Եուքսէք Քալտըրըմէն վէպեր կ'առնէի, կը կարդայի. գիրք կը լափէի: Լեզուի ծանօթութիւնս շատ նպաստեց ինծի, շատ բան սորվեցայ մանաւանդ ֆրանսական գրականութենէն:

— Եթէ չեմ սխալիր, որոշ ատեն մը ուսուցչութեամբ ալ զբաղած էք: Այսօրուան ուսուցիչներուն կատարելիք թելադրանք մը ունի՞ք:

— Այո՛, գաւառները ուսուցչութիւն ըրած եմ: Տղաքը տարեցներէ չեն սխորժիր: Ես տղոց բացարձակ ազատութիւն տուած էի: Ամէն ինչ որ դպրոցը կը սորվեցնէ՝ կը մոռցուի, եթէ տղան ինքզինքը չկազմէ: Քեզի խրատ՝ երբ տղան դասը չգիտնայ, բարկանալու չէ: Տղաքը դասերն ալ կրկնելու չեն, որովհետեւ կրկնողն ալ նոր բան մը պիտի չսորվի, գիտցողն ալ՝ սորվածներուն շատը օր մը պիտի մոռնայ:

— Կրնա՞մ հարցնել Ձեր կեանքի հայեացքը. ի՞նչպէս կը դիտէք կեանքը՝ երբ յետադարձ ակնարկ մը նետէք անցեալ տարիներու շղթային վրայ:

— Մենք չենք խօսիր, կը տրամաբանենք. մեր միտքէն անցածը չէ որ դիմացինին կ'ըսենք, զայն կը փոխենք՝ չվիրաւորելու համար: Թերեւս ես ձեզմէ ոչ մէկը կ'ուզէի, բայց եկեր էր (կ'ակնարկէ ներկայ հիւրերուն): Ամուսինը կնոջ հետ, կինը ամուսինին հետ սուտ կը խօսին: Որովհետեւ, եթէ շիտակ ըսեն՝ պիտի նեղուին: Տղան՝ երկու երեք տարեկան ըլլայ՝ ան ալ կը ստէ: Ասիկա դուն կոտրեցիր, կ'ըսես. չէ, չկոտրեցի՝ կ'ըսէ: Սուտը ամէնէն բնականն է մարդուս համար: Անկեղծութիւնն ալ կեղծաւորութիւն մըն է: Մի՛ հաւատար. մտքին մէջ շինած է: Մեր ամէն խօսքը տրամաբանելով կ'ըսենք՝ ի նպաստ մեզի: Կը փոխենք, կը ժպտինք՝ միշտ ի նպաստ մեզի դարձնելով:

— Ուրեմն՝ կեանքը կ'արժէ՞ ապրիլ:

— Մենք չէ որ կ'արժեցնենք, կեանքը ինքզինքը կ'արժեցնէ: 1914ին էր: Նշանագեղձերս ուռած էին: Գաւառի ճամբաները դեռ բաց էին: Դարմանուելու համար Պոլիս եկայ: Տիվրիկի՝ Տոքթ. Հայրապետեանը կար. կը պնդէր, մի՛ երթար, կ'ըսէր: Բայց ինքը վիրաբոյժ չէր: Ճամբայ ելայ: Շապին Գարահիսար եկայ: Տոքթ. Հայկը կար: Բայց ան ալ ներքինի մասնագէտ էր: Մինչեւ հոս (Պոլիս) եկայ՝ շաբաթէ մը դառնալու նպատակով: Կնոջս՝ չմեկնած այդպէս ըսեր էի: Պոլիս Տոքթ. Ունճեանը կար, Սանասարեան խանին դիմացը՝ Իւթիւճեան դեղարանին վրայ: Գործողութիւն ընենք, ըսաւ, գրեթէ բռնի գործողութիւն ըրաւ: Ոտքի վրայ կատարեց գործողութիւնը: Յաջորդ օրը զինուորագրութեան խնդիր ելաւ, մենք Արմտանցիներս հայապործ էինք, զինուորագրութենէ զերծ էինք: Սակայն իմ անցագրիս վրայ «մէքթէպ մուալլիմի» (ուսուցիչ) գրուած էր, ես ալ «քարիյէ» մը (գիւղական) աւելցուցի եւ ալիւրի մէջ թաթխուեցայ: Զիս քննող յիւզպաշը՝ այսպէս «մուալլիմ» կ'ըլլա՞յ, ըսաւ ու զիս փռապան նշանակեցին: Չորս տարի բանակին մէջ Սէլիմիյէի մօտ (Պոլիս) հացագործութիւն ըրի: Նշանագեղձերուս պատճառով շաբթուան մը համար Պոլիս գալս կեանքս ազատած էր...

Անզգալաբար ժամերը սահեր էին՝ մինչ մենք առօրեայ մանր ապրումներու ոլորշումէն սուզուեր էինք կեանքի փիլիսոփայութեան մէջ: Ոտքի ելայ՝ հրաժեշտ առնելու համար. դարձեալ հրամմէ՛, կը սպասեմ, ըսաւ, շեշտելով իւրաքանչիւր բառը, կարծես դեռ պատմելիք շատ բաներ ունենար... Մտածութիւններուս մէջ կ'արձագանգէին իր վերջին խօսքերը՝ կեանքն է որ ինքզինքը կ'արժեցնէ... մինչ հանդարտ քայլերով կը բարձրանայի Էշրէֆ Էֆէնտի փողոցի լոյս եւ մութ զառիվերէն:

Հ. Լ. Զ.

ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ, բուն անունով Յակոբ Տէմիրճեան, ծնած է 1886ին Երզնկայի փոքր Արմտան գիւղը, որ կը գտնուէր Եփրատի ձախ ափին, Մնձուրի (Տէրսիմ) լեռներուն դէմը: Նախնական ուսումները կատարած է ծննդավայրին մէջ, ուրկէ եկած է Պոլիս: Հոս տարի մը յաճախելով եւ աւարտելով Ղալաթիոյ նախակրթարանը, մտած է Ռոպերթ Գոլէճ, ուր մնացած է երկու տարի: Իր մտաւոր եւ գրական կազմութիւնը՝ դպրոցէ աւելի կը պարտի ինքնազարգացումի: Վերադառնալով Արմտան՝ միջոց մը նուիրուած է ուսուցչութեան: Ա. աշխարհամարտի նախօրեակին՝ դարմանումի համար կը մեկնի Պոլիս, ուր կը ստիպուի մնալ վերահաս աղէտին պատճառով: Պատերազմի տարիներուն կը կորսնցնէ իր կողակիցը: Պատերազմի աւարտին Պոլիս հաստատուելով՝ վերստին կ'ամուսնանայ: Կ'ունենայ մէկ մանչ եւ երկու աղջիկ զաւակներ:

Իր անդրանիկ գրութիւնը՝ պատմուածք մը գիւղական կեանքէ, Հարս ու Կեսուր խորագրով, լոյս կը տեսնէ 1906ին «Մա-

ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆԸ

Աղջիկը.— Առանց յաւերժականի գաղափարին՝ կը կարծէ՞ք որ իրական ըլլայ հաճոյքը:

Տղան.— Ես այլապէս ալ կրնամ խորհիլ: Եւ քանի որ գիտէի այն յուսալից ակնկալութիւնը որ պիտի ողողէր ձեզ եւ յաւերժական կապի մը յոյսով պիտի մօտենայիք ինծի, մինչ ես տարբեր կը խորհէի այդ մասին, այդ իսկ պատճառով կը փորձեմ այս օրէն խզել երէկ գիշերուան սկսուած յուզումը: Ձեզ խաբել եւ պատրել չեմ ուզեր. ձեզ կը սիրեմ եւ կը տենչամ, բայց ո՛չ յաւիտենական կապի մը շղթայովը: Կրնայի ձեզի հետ ըլլալ՝ այնչափ որչափ որ կը կամէի, եւ յետոյ՝ քաշուիլ ետ, բան մը չպատահածի պէս. բայց այս խաբէութիւնը խնայեցի թէ՛ ինծի եւ թէ ձեզի: Փոխանակ վաղը լեցուն բաժակը շրջելուն, թող այժմէն չորնայ կաթիլը: Արժանաւոր չէ՞ք տեսներ ընթացքս:

Աղջիկը.— Ապա ուրեմն ինչո՞ւ սկսաք:

Տղան.— Սկսայ, որովհետեւ, կրկնե՞մ դարձեալ, անկարելի է որ մարդ մը յիմարութիւն չգործէ՝ երբ վեհագօծ պահու մը հանդիպի հեշտանքի ծաղիկի մը, ինչպէս էք դուք: Այս առտուան խօսքերէս յետոյ, կրնանք մշակել այդ երազը: Դրի՛նք կէտն իր տեղը, կրնանք խօսքը շարունակել:

Աղջիկը.— Այլեւս խօսելու հարկ չկայ, վերջացա՛ւ:

Տղան.— Կրնա՛նք խօսիլ՝ երբ սա յիմար «յաւիտենականութիւն»ը վտարենք մեր բառարանէն: «Յաւիտենական սէր», ի՜նչ ապուշ բառ որ աշխարհի սկիզբէն մինչեւ այսօր կը յեղյեղուի ամէն շրթունքէ, եւ սակայն արդեօք մէկ շրթունք իսկ կըրցա՞ւ ճաշակել իրապէս: Յաւիտենակա՜ն ... բանջարանոցի ջրանիւ մը որ ճռնչելէն կը դառնայ յաւէտ՝ աչքերը կապ դրաստի մը կողմէ: Յաւիտենակա՜ն... խոլոր ապառաժներն ու հիմալայեան բարձրութիւններն իսկ չեն, ո՛ւր մնաց ճղճիմ մարդուն մսեղէն սիրտը: Յաւիտենականը այն բոպէն է որ ինքզինքնիս կը մոռնանք: Առաջին համբո՛յրն է Յաւիտենականը, առաջի՛ն օրը ինքնանուիրման: «Յաւիտենական» բառը խաբէական պիտակն է զոր կ'անցընեն բոյրի սրուակներու. կը բանաս՝ արբեցութեան մը յոյսով, բայց ներկուած ջուր միայն կը գտնես հոն:

Աղջիկը.— Արդիական չեմ կ'ըսէք, բայց արդիական բաներ ըլլալու է բաժնիդ. այնպէս կը կարծեմ:

Տղան.— Սէրը ամէնդարեան է, ինչ բան որ փոխուած կը կարծէք, միտքին ազդեցութիւնն է՝ տարփանքին թափը ճզմելու համար: Միտքը առաջները աւելի եւս գերի էր սիրտին, մինչ հիմա այդ գերութիւնը թօթափելու փորձեր կ'ընէ, աւելի ճիշդ՝ հաշտուիլ կ'ուզէ անոր հետ: Իսկապէս ոչինչո՛վ տարբեր է իմ առաջադրած սէրս այն սէրէն զոր դուք աւանդաբար կը ճանչնաք: Ըրածս, հետեւանքը՝ նախատօնակին յայտնել մըն է պարզապէս: Ասիկա անկեղծութիւն մըն է որ բնականաբար քիչ մը հաճելի պիտի չգայ փաղաքշանքով շաղուած ձեր հոգիին:

Աղջիկը.— Ըսէ՛ք, պատրանքով դէպի տարփանք երթալ կ'ուզէք, փոխանակ տարփանքէն դէպի պատրանք երթալու ապապային՝ կարգ մը խղճահարութիւններէ փրկուելու մտահոգութիւնով պարզապէս: Եսասէ՜ր...

Տղան.— Այդ եսասիրութենէն դուք ալ չէ՞ք օգտուիր, օրիո՛րդ: Տեսէ՛ք ձեզի կը սորվեցնեմ պատրանքի ժամը, եւ այն ատեն պատրանքը այլեւս ցաւ մը պիտի չըլլայ՝ ձեր հոգին խոցող: Եւ յետոյ, ի՞նչ աւելի հրապուրիչ եւ արբեցնող վայելք՝ քան մերը: Մահուան վախը մարդը կը մղէ խօլական երջանկախնդրութեան: Մեր սէրն ալ մահացու պիտի ըլլայ, եւ ժամէ ժամ բաժանումի սպառնալիքը որ պիտի կոտտայ մեր ալիքներուն մէջ՝ մեզի պիտի գործել տայ այն ինքնամոռացութիւնները զորս յաւիտենանի մտահոգութիւնն ունեցող սիրահարները պիտի չհամարձակին գործելու: Իմաստութիւնը, խոհեմութիւնը, զգուշութիւնը որ տեւական սէրերու հիւանդագին մտահոգութիւններն են, ոչ իսկ պիտի համարձակին մեր պատուհանէն նայելու: Մեր իմաստութիւնը՝ յարաճուն յիմարութիւնները պիտի ըլլայ, խոհեմութիւնը՝ խօլ զեղումները, եւ զգուշութիւնը՝ անհաշիւ համբոյրները: Մարդ ինչպէս որ շիտակ, սրտաբաց եւ անկեղծ կ'ըլլայ մէկու մը՝ հանդէպ՝ որմէ ոչ մէկ ակնկալութիւն, հաշիւ ունի, մեր սէրն ալ պիտի ըլլայ ա՛յդ անհաշիւ, անակնկալ, անկեղծ եւ սրտաբաց տարփանքը: Այս սիրոյրքը՝ հասնիլ, մաշիլ պիտի չգիտնա՛յ. ցախերու բոցի մը պէս տակաւ պիտի փայլատակէ, պիտի ճարճատէ, եւ երբ դողը տկարացած է՝ յանկարծ պիտի շիջի: Ցրտութիւնն ու քաշքշուք հիւծումը պիտի չճանչնայ ան: Երջանկութիւնը զոր միամտօրէն կը խուզարկենք յաւիտենական ու մշտական զօդերու մէջ՝ առաւել եւս պիտի գտնենք այս փախստեայ բոպէներուն եւ ինքնանուիրման, լքման պահերուն: Ասիկա արձակուրդի սէր մը, սիրոյ արձակուրդ մը թող ըլլայ, բարախուն ջերմ յիշատակներով, ինչպէս կ'ըլլայ՝ տարիներու միօրինակութենէն ետք՝ քանի մը ամսուան զբօսական ազատութիւնը: Այս բոցաճարճատ սիրոյն՝ բազուկներս են բաց. եկուր, օրիո՛րդ, եւ պահ մը վայելենք յիմարութեան քաղցրութիւնը:

Աղջիկը.— Ի՜նչպէս երթալ... (խիստ ցածէն) յօժար է մարմինս, բայց հոգի՜ս տկար:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

1920 Յուլիս

(2 եւ վերջ)

ԿԻՊՐՈՍԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

— О —

ԽՄԲ. — Ո՞վ կը խօսի դեռ Կիպրոսի մասին։ Օրուան նիւթ չէ այլեւս եւ աշխարհի վարժուեցաւ համակերպիլ կատարուած իրողութիւններու։ Բանաձեւերը աղուոր – աղուոր կը քուէարկուին ու կը մնան ձայն բարբառոյ յանապատի։ Այս ուղղութեամբ շահեկան է *Քուրիէ տը Սոն* է Լուառի յօդուածը լոյս տեսած Հոկտ. 11ի թիւին մէջ, զոր կուտանք թարգմանաբար։

Լռութիւն կը տիրէ Կիպրոսի ողբերգութեան շուրջ։ Ցարձակումի հրասայլերը այլեւս միայն հսկողութեան պաշտօններ կը կատարեն։ Թերթերու յատուկ թղթակիցները այլ վայրեր մեկնեցան, ուր այլ ողբերգութիւններ կան։ Կղզիին վերջին պատկերները մարեցան հեռատեսիլի պաստառներուն վրայ։ Այժմէական փաստանկարները ուրիշ նիւթերով կը զբաղին։ Քիսինկէր խաղաղութեան ուխտաւորի ցուպը առած է կրկին։ Կիպրոս չգնաց։ Հասկնալի է։ Վարագոյրը իջաւ ողբերգութեան վրայ։ Աշխարհ կռնակ դարձուց բայց ողբերգութիւնը կը շարունակուի եւ ի՛նչ ողբերգութիւն։

Լուրեր առինք Կիպրոսէն։ Երջանիկ կղզին, հետախոյզներու այս դրախտը, մեր մշակոյթին այս հրաշալի ծաղկաքաղը, այս գոհարը ընկղմելու վրայ է քաոսին եւ թշուառութեան մէջ, ամէնէն զօրաւորին օրէնքով։ Եւ այս ամբողջը քաղաքակրթուած աշխարհի մը անտարբերութեան առջեւ, որ կարծես կ՚ընդունի անընդունելին։

Նուաճումի գործողութիւնը զոր տարաւ թրքական բանակը տեղի ունեցաւ տպաւորիչ կարգապահութեամբ։ Կարելի եղաւ չափել փուլերը. — Բծախնդրօրէն պատրաստուած էին, կարելի է ըսել՝ վայրկեանը վայրկեանին։ Առաջին փուլ՝ սարսափի շրջանը. — արշաւանքի հրասայլերը կը յառաջանան ոչ մէկ բանի հանդիպելով իրենց ճամբուն վրայ, հողին տէրն են, հոն էին մաքրագործելու համար։ Հոս, մաքրագործել բայը այն իմաստն ունի զոր իրեն տուած են այս տեսակին մասնագէտները, ըլլայ Սթալին, ըլլայ Հիթլէր. — ծերերու ջարդ,

կիներու բռնաբարում, ճիշդ այնքան որ պէտք է սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծելու համար եւ ժողովուրդը նետելու հարաւի ճամբաներուն վրայ, ամէն ինչ ձգելով։ Երկրորդ փուլ՝ ձեռք առնել կացութիւնը։ Կարգապահութիւնը խիստ է, այլեւս թալան չկայ, կին չկայ բռնաբարելիք, ծեր չկայ սպաննելիք, ամբողջական պարապութիւն է որու վրայ թրքական բանակը աչալուրջ կը հսկէ։ Երրորդ փուլն ալ կը սկսի՝ տէր դառնալ։ Օթոքառերով Թուրք գիւղացիներ կը բերուին եւ զանոնք կը տեղաւորեն պարապ տուներուն մէջ, պիտի փոխարինեն յոյն – կիպրացի գիւղացիները, զորս վախը եւ սարսափը վռնտեց։

Ներկայիս, Թուրք զբաւողը ուժի իր օրէնքին տակ կը ճզմէ հողամասին 40 առ հարիւրը եւ ամէնէն հարուստ կէսը։ Արշաւանքէն առաջ, Թուրք համայնքը բընակչութեան 18 առ հարիւրը կը կազմէր։ Բայց երբ փառաւոր հրասայլեր ունիս եւ առջեւդ՝ ոչինչ, ի՞նչ պէտք կայ համեմատութիւններով զբաղիլ։ Արշաւողը կը տեղաւորուի յաղթականի պէս, ամէն ինչ կ՚առնէ, կ՚արգիլէ վերադարձը անոնց զորս ճամբու դրած է։ Իսկ այդ վռընտուածնե՞րը։ 200 հազար են, համախըմբուած գաղթակայաններու մէջ ուր տիֆթերին արդէն տասնեակներով երախաներ մեռցուցած է եւ անձկութեամբ կը սպասեն ձմրան։

Ողբերգութիւն մը կայ հոս, որուն ի տես քաղաքակրթուած մէկուն խիղճը չի կրնար անտարբեր մնալ։ Մեր ապրած այս շրջանին մէջ, գաղթատիրութիւնը շատ լաւ համբաւ չի վայելեր։ Բայց ո՞վ մատը կը բարձրացնէ գաղթատիրական այս շնական գործողութեան առջի, որ կը կատարուի Կիպրոսի մէջ։ Պէ՞տք է հաւատալ թէ գաղթատիրութիւնը վայրի կամ մորթի գոյնի հարց է։ Եւ թէ Ֆրանսացիները որ Ալժերիան չինեցին, Պելժերը՝ Քոնկոյի մէջ, Փորթուկալցիները՝ Մոզամպիքի ամէնէն նախատական դատապարտութեան արժանի են միջազգային ատեաններու կողմէ, մինչ արշաւողները որ պատառ – պատառ կ՚ընեն Կիպրոսը վերապահութեան նշանի մը իսկ չեն բախիր։ Եւ թէ գիւղացիները զորս կը կողոպտեն զուեի իսկ արժանի չեն։

Գիտենք, բռնութեան հովը ամէն կողմ կը փչէ՝ Վիէթնամ, Սեւ Ափրիկէ, Ամերիկա կամ այլուր։ Այլեւս ժամանակ չկայ մեռեալները հաշուելու եւ թշուառութեանց հաշուեկշիռը պատրաստելու։

Բայց քաղաքակրթուած աշխարհը որեւէ բան պիտի չընէ՞ ի նպաստ Կիպրոսի։ Այս դժբախտ ժողովուրդին, որու կը պարտի քիչ մը Արեւմուտքը այն ինչ որ է։

ԱՊԱՌԻԿԸ ԿԵԱՆՔԻ ԲՆԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

— О —

Ամերիկեան տնտեսական կեանքին մէջ հետաքրքրական երեւոյթն է ծաւալուն ապառիկը։ Մարդիկ կը գնեն ապրանքներ, քանի մը տարիէն վճարելու պայմանով։ Տուներ եւ խանութներ կը գնուին, տասնեակ երբեմն քսանեակ մը եւ աւելի տարիներու ընթացքին վճարելի, երբեմն՝ ցկեանս։

Ապառիկի այս դիւրութեան պատճառով, ժողովուրդը 185 միլիառ տոլար պարտքի տակ է, բացի տուներու մորթկէյճներէն, եւ տակաւին կ՚աւելնայ։

Մարդիկ արձակուրդի կ՚երթան՝ ապառիկ, օդանաւով, շոգենաւով կը ճամբորդեն՝ ապառիկ, կ՚ուտեն, կը խմեն, պանդոկներու մէջ կը գիշերեն՝ ապառիկ։ Ինքնաշարժ, զգեստեղէն, ուտեստեղէն կը գնեն՝ ապառիկ...

Անտարակոյս, դրամատուները եւ վաճառատուները կ՚օգտուին այս դիւրութիւններէն, տոկոսներ գանձելով, սակայն, առանց այդ դիւրութեանց, մեծապէս պիտի տուժէր տնտեսական կեանքը, առեւտուրը, ժողովուրդը։

Կառավարութիւնը վարկի այս դիւրութեան մէջ կը տեսնէ պատճառներէն մէկը՝ սղութեան։ Նկատելով որ դիւրին է ապառիկ գնումը, հրապարակի վրայ դրամի առատութիւնը, կամ աւելի ճիշդ՝ գնումներու առատութիւնը կը քաջալերէ նաեւ ապրանքներու գիներուն բարձրացումը։ Այդ պատճառով «քիչ գնեցէք» կը թելադրէ կառավարութիւնը, որ կը խորհի թէ սեղմելով վարկի դիւրութիւնները, ժողովուրդը աւելի քիչ պիտի գնէ հետեւաբար, ամէն կարգի ապրանքի վաճառողներ պիտի չկարենան այնքան ալ դիւրութեամբ բարձրացնել իրենց գիները։

Այս մտածումով է որ պետական դրամատունը՝ «Ֆետերըլ Րիզըրվ Պէնք»ը, որ կը հսկէ բոլոր դրամատուներու գործունէութեանց վրայ, եւ դրամ ալ փոխ կուտայ անոնց, բարձրացուցած է տոկոսի սակը։

Կառավարութեան համար մտահոգիչ կը նկատուի նաեւ այն իրողութիւնը որ, հետզհետէ կը բազմանայ թիւը՝ սնանկութիւն յայտարարող անհատներու, որոնք չեն կրնար իրենց ընտանեկան գընումներուն պարտքերը վճարել։

Այս երեւոյթը չի նշանակեր անշուշտ, թէ ամերիկացի ժողովուրդը չքաւոր է, կամ անհաշիւ գնումներ կը կատարէ։ Բազմաթիւ են այն քաղաքացիները, որոնք պարտքէ կը խուսափին։ Սակայն, սղութիւնը եւ մեծ գումարներ խնայելու անկարելիութիւնը՝ գրեթէ անհրաժեշտ դարձուցած են ապառիկը՝ վարկերու դիւրութիւնը։

Դրամատուներ յաճախ իրարու հետ կը մրցին, ամէնէն դիւրին միջոցով փոխ դրամ տալու համար, քաղաքացիներուն։ Օրինակ, Մերիլէնտի մէջ դրամատուն մը կը ծանուցանէ, թէ «մէկ ժամուան ընթացքին» կրնայ փոխ դրամ տալ, ինքնաշարժ գնողներու։ Միաժամանակ, կը յայտնէ իր յաճախորդներուն, թէ «իրենց գլխացաւերը վերջ կը գտնեն», որովհետեւ 1.500 տոլարէն 3.500ի բարձրացուցած է իրենց տրամադրելի վարկը։

Զանազան դրամատուներ զանազան միջոցներու կը դիմեն, աւելի դիւրացնելու համար փոխառութիւնները։ Ոմանք կը յայտարարեն թէ՝ իրենց յաճախորդները իրենց խնայողական գումարներուն փոխարէն, կրնան նաեւ փոխառութիւններ կնքել, առանց կորսընցնելու իրենց դրամին տոկոսը։

Այս եւ այլ հրապուրիչ միջոցներով, ապառիկը կը ծաւալի, ու պարտքերը կ՚աւելնան։ Այսուհանդերձ անուրանալի է, թէ տրամադրելի վարկերը մեծ նպաստ կ՚ընծայեն տնտեսական կեանքին։

Այժմ, առաւելապէս փոքր գումարներով է, որ կը գործադրուի ժողովըրդական վարկային դրութիւնը։ Իսկ կալուածներու, մանաւանդ տուներու գնման համար, դրամատուները, աղջուած՝ Ֆետերըլ Րիզըրվ Պէնքի զսպիչ միջոցներէն, կը դժուարանան մեծ գումարներ փոխ տալ։

Աշխատաւորական միութիւնները դըժգոհ են մանաւորաբար այս վերջին պարագային, եւ կ՚առաջարկեն Պետութեան, զեղչել տոկոսի սակը, որ այժմ շատ բարձր է, եւ աւելի դրամ տրամադրել, մանաւանդ տուն գնողներուն։

Նախագահ Ֆորտ, որ վերջերս լայն խորհրդակցութիւններ կ՚ունենայ երկրին տնտեսական եւ աշխատաւորական ղեկավարներուն հետ, սղութեան դէմ պայքարի նոր ծրագիր մը մշակելու համար, այդ վարկերու մասին եւս վճռական որոշում մը տալու հարկադրանքին մէջ կը գտնուի։

Ն.

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԵՐԲԵՄՆԻ ԹԱԳԸ

Ռումանիոյ երբեմնի արքայական թագը շատ հաւանաբար ամէնէն տարօրինակն է եղած բոլոր թագերէն։ Անիկա շինուած էր Քարոլ Թագաւորին հրամանով, պողպատովն ա՛յն թնդանօթին, որ Բլէվնայի ճակատամարտին գրաւուած էր Թուրքերէն։ 1881 Մայիս 10ին, երբ այդ թագը — նաեւ ուրիշ մը՝ յատկապէս թագուհիին համար պատրաստուած, ոսկիէ, առանց զարդի եւ ադամանդի — նուիրագործուած է Պուքրէշի եպիսկոպոսին կողմէ, Քարոլ Թագաւոր ձեռքն առնելով զայն ըսած է. «Հպարտութեամբ կը կրեմ այս թագը, որ կերտուած է մեր դիւցազուններուն արիւնովը սրսկուած թնդանօթէ մը, եւ սրբագործուած՝ եկեղեցիին կողմէ։ Կ՚ընդունիմ զայն, իբրեւ խորհրդանիշը Ռումանիոյ անկախութեան եւ զօրութեան»։

ափս»ի մէջ։ Իր գրական հունձքը կը կազմեն՝ 225 պատմուածք, 75 ժամանակագրութիւն, 26 հայրենական գիւղանկար, 12 հէքեաթ, ընդամէնը 338 գրութիւն։ Ասոնցմէ 94ը ամփոփուած են երկու հատորի մէջ՝ *Կապոյտ Լոյս* (1958) եւ *Արմատ* (1966), մնացեալը ցրուած են թերթերու սիւնակներուն մէջ։ (Տե՛ս Յ. ՄԸՆՋՈՒՐԻ, Հաշուեկշիռ, «Յառաջ» Հոկտ. 4-13, 1974)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՍ ՔԵԶ ԳՈՎԵՄ, ԴՈՒՆ՝ ԶԻՍ», գաւեշտախաղ, երկու արար. գրեց՝ Ա. Սարուխան, Գահիրէ 1974։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՈՂՑԱՆ ՑԱՐԵՐՈՒՆ ԹԱԳԸ

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ԿՈՄՍՈՒՀԻ ԿՐՈՔՈԼՍՔԱՅԻ ԱՆՁԿՈՒԹԻՒՆԸ

×

Այն սրահը, ուր կը գտնուէր կոմսուհին, Վոսփորի վրայ կը նայէր։ Ան մօտեցաւ պատուհանին եւ ակնարկովը հետեւեցաւ Սէլիմի, որու նաւակը արագօրէն կը ճեղքէր Վոսփորի ալիքները։ Կոմսուհիին այնպէս կը թուէր սակայն թէ, Սէլիմ արագօրէն չէր շարժեր թիակները։

— Ի՛նչ մեռած մարդ է այս մարդը, Աստուած իմ, ըսաւ ան, բարկութենէն ոտքը գետին զարնելով։

— Քիչ մը աւելի արագ շարժէ, անպիտան։

Եւ այլեւս չկարենալով դիտել դանդաղաշարժ մակուկավարը, կոմսուհին նետուեցաւ թիկնաթոռի մը մէջ։

— Վստահ եմ որ պիտի գայ... անպայման պիտի գայ... կ՚ըսէր ան ինքնիրեն։

Սէլիմ, Վոսփորի հանդիպակաց եզերքը հասաւ, նաւակը կապեց, եւ իշխանուհի Սոնիա Քարամսինի ապարանքը ուղղուեցաւ։

Միւս կողմէ, կոմսուհի Վանտա Կրոքոլսքա նոր մտահոգութեան մը մատնուած էր։

Արդեօք Սերժ Լավրանթիէֆը տունը պիտի գտնուէ՞ր... Հապա եթէ ան բացակայ ըլլար եւ իր նամակը իշխանուհիին ձեռքը հասնէ՛ր...

Կոմսուհին, դարձեալ մօտեցաւ պատուհանին։ Սէլիմի նաւակը կը վերադառնար։

Արդեօք Սէլիմ գտա՞ծ էր կոմսը, եւ այս վերջինը արդեօք պատասխանա՞ծ էր իր նամակին։

Կոմսուհին չկրցաւ աւելի երկար ատեն պատուհանին առջեւ մնալ։ Ան կրկին նետուեցաւ թիկնաթոռին գիրկը, եւ դերադոյն ճիգ մը ընելով համբերութեամբ սպասեց իր սուրհանդակին վերադարձին։

— Սէլիմ կոմսուհիին ուղղեալ նամակ մը բերաւ, ըսաւ սպասուհին սրահ մտնելով։

Երիտասարդ կինը, ջղային շարժումով մը պատռեց իրեն յանձնուած նամակին պահարանը։

Սերժ Լավրէնթիէֆ ներողութիւն կը խնդրէր, որ պիտի չկարենար այդ իրիկունը կոմսուհիին այցելել, եւ կ՚աւելցնէր թէ յաջորդ օրը կէսօրէն յետոյ Պէպէք պիտի անցնէր՝ իր յարգանքները ներկայացնելու։

Երիտասարդ կինը նամակը համբուրելով ըսաւ.

— Պիտի աշխատիմ, որ ան հոս մնայ, մինչեւ որ միւսներուն բախտը որոշուի...

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ Կ՚ԻՐԱԿԱՆԱՆԱՅ

Յաջորդ օրը, երբ կոմսուհի Վանտա Կրոքոլսքա տեսաւ Սերժը որ իր սրահը կը մտնէր Ուրալեան Խաղախներու ընդդապետի համազգեստով, որովհետեւ ան դեռ չէր կրեր նշանները իր նոր աստիճանին, զոր իր բարեկամներու շրջանակէն դուրս գտնուողները աւելի վերջը պէտք է գիտնային, կոմսուհին դողը նետեց։

Եւ երբ անիկա իր ձեռքին վրայ զգաց շրթունքները անոր, որ զինքը սիրած էր — թերեւս — եւ որ այնքան տառապեցուցած էր զինքը, զգաց որ կը տկարանար։

— Գեղեցիկ էք դուք, Վանտա... եւ շատ ալ բարի, ըսաւ ան հաստատ ձայնով, իր բարձր հասակը ցցած եւ աչքերը յառած մանկամարդ կնոջ վրայ։

«Շատ գեղեցիկ ես դուն, Վանտա... եւ շատ ալ բարի, քանի որ բարութիւնը ունեցար թոյլ տալու ինծ կրկին երեւնալու քու առջեւ»։

Կոմսուհին, որուն շրթունքները կը դողդղային, հանդուրժեց երիտասարդի այս նայուածքին եւ բառ մը չարտասանեց։

Արդեօք ան շա՞տ յուզուած էր եւ յուզումը կաշկանդած էր անոր շրթները։

— Իրաւունք ունէիք, ըսաւ ան իր ձեռքերուն մէջ պահելով այն ձեռքերը, զորս քիչ մը առաջ համբուրած էր. իրաւունք ունէիք վստահ ըլլալու, որ ձեր հրամանը անպայման պիտի գործադրէի Վանտա՛. եւ ահա ձեր առջեւը կը գտնուիմ... երջանիկ, յուզուած եւ քիչ մըն ալ երկչոտ վիճակի մէջ...

Երիտասարդ կնոջ արտեւանունքը յամրօրէն գոցուեցաւ...

Ան իր ձեռքերուն վրայ զգաց Սերժ Լավրէնթիէֆի ձեռքերուն տաքութիւնը. մեծ եւ անպատմելի յուզում մը գրաւած էր անոր ամբողջ էութիւնը։

(Շար.) ՓՕԼ ՄՕՆՖԷՐՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ռոզա Խըտըրշահ կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Նոյ. 3 Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ՃԷՅՄՍ ԽԸՏԸՐՇԱՀԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Արաքսի Ճիտէճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Տոբք Տէր-Յակոբեան 300 ֆր. նուիրած են Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ (Առնուվիլ):

Նաեւ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Տիկին Թագուհի Աճէմեանի մահուան առթիւ.— Յակոբ Երանեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան 50, Պ. Միսաք Երանեան 30 ֆր.:

×

Վաղարշակ Կարապետեանի մահուան առթիւ, Հայ Ուսանողներու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Տիկին Է. Այվազեանէ, փոխան ծաղկեպսակի:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԴՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Արա Պարթեւեանի երաժշտական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը տեղի կ'ունենայ Կիրակի Դեկտ. 15, Սալ Կաւօ, հովանաւորութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի եւ Հ. Բ. Ը. Բ.ի Փարիզի մասնաճիւղին:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Փարիզահայ Երգչախումբը, Քոնսէր Քոլոն նուագախումբը եւ անուանի արուեստագէտներ:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Զորեքշաբթօրեայ հայերէն դասընթացքները սկսած են արդէն վարժարանին մէջ: Կը հրաւիրուին հայ ծնողքները իրենց զաւակները ղրկել միօրեայ այս վարժարանը՝ ստանալու հայեցի տոհմաշունչ դաստիարակութիւն:

Վարժարանը ունի ինքնաշարժի սպասարկութիւն, հեռաւոր աշակերտներու տեղափոխութեան դիւրութիւն ընծայելու նպատակով:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել, հեռ. 793–09–47 ժամը 9–12 եւ 15–18:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ-ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
Կ'ԱՐԺԷ ԱՊՍՊՐԵԼ ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ՝

A.B.C. OF ARMENIAN

(ԱՅԲ-ԲԵՆԱՐԱՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ)

Բաղկացած 256 մեծադիր,
գեղեցկօրէն պատկերազարդուած էջերէ:
Ձոխ՝ խօսակցական, քերականական,
բառարանային բաժիններով:
Հեղինակ՝ Հ.Ղ. Առաքելեան,
Վիեն. Մխիթարեան
«Սկսնակներու եւ չափահասներու համար
կատարեալ ու հրաշալի դասագիրք մը:»
Հ. Մոնթերոյ. Հարվըրտի լեզուներու դասախօս
«Յոյժ գնահատելի գործ մը:»
Տիրան Արքեպ. Ներսոյեան
«Կը յանձնարարենք ջերմօրէն բոլոր
ծնողներուն:»
Մինաս Թէօլէօլեան
Առաջին տպագրութիւնը երեք ամիսէն սպառած:
Երկրորդ տպագրութիւնը այսօր լոյս տեսած:
—Սակաւաթիւ օրինակ. մեծաքանակ գին—

Հատորն ու անոր ձայնապնակը միասին՝ $11·95
Գիրքը առանձին՝ $9·95

All orders postpaid
MEKHITARIST PRESS
98 Mt. Auburn Street Cambridge, Mass. 02138
tel. (617) 547-2132

Send for free leaflet

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Ա Յ Ց՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ոգեկոչելու համար անհետացող հայ մտաւորականներու յիշատակը, Նոյեմբեր 1, Ուրբաթ ժամը 15ին, հաւաքական այց մը կազմակերպած է Պանթէօ-փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ֆրանսահայ գրողները եւ հասարակութիւնը անխտիր:

Հաւաքավայր՝ Սիմըթիէռ տը Պանթէօ փարիզիէնի դուռը, ժամը ճիշդ 15ին:

Երթեւեկութիւն՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել գերեզմանատան առջեւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՆՍՏԱՆԴԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

(Քերթուածներ)
Ընտիր տպագրութիւն

Գին 20 ֆր.

Դիմել՝ ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 10ին Պօմոնի եկեղեցին եւ սրահը:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան Հոկտ. 20ի ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, նոր ժողով մը կը գումարուի, Կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ ժամը 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հանգստեան կոչուած կամ հանգստեան կոչուելու մօտ հաշուապահ մը տունը աշխատելու համար (օկսիլիէռ տեղական եւայլն): ԳՐԵԼ հարկ եղած տեղեկութիւնները տալով «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇՈՒՆ. 1974

ՏԱՍԸ ՕՐ 2100 Ֆէն ՍԿՍԵԱԼ

ՄԵԿՆՈՒՄ ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ — ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ —

ՓԱՐԻԶԷՆ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21ԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2

2300 Ֆ

Յաւելեալ երրորդ Շաբաթ մը եթէ 15 հոգի կայ.— Յաւելեալ՝ 750 Ֆր. 15 հոգիէն պակաս յաւելեալ՝ 950 Ֆր.

LIC. A. 72
Demander notre brochure détaillée
Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՐ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
(Հայկ. Տնօրէնութիւն)

LA CAPPADOCE

3, Rue Marivaux
(derrière l'Opéra-Comique, Métro Richelieu-Drouot) Tél. 742-83-65

ՈՒՐ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՋԵՐՄ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ, ԿԸ ԳՏՆԷՔ
ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ եւ յատուկ ճաշեր իրիկունները:
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ — «Մանթը»
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — «Լահմաճուն»
ՈՒՐԲԱԹ — «Սու պէօրէկ»
Ամէն օր՝ Տէօնէր-քէպապ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻԷՆ

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071
par René GROUSSET
DE L'ACADEMIE FRANÇAISE
Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 5 Fr.

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ
H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 41 Fr.

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65